నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

థేరగాథా-అట్ఠకథా

(పఠమో భాగో)

గన్థారమ్భకథా

మహాకారుణికం **నాథం,** ఞేయ్యసాగరపారగుం;
వన్దే నిపుణగమ్భీర-విచిత్రనయదేసనం.

విజ్జాచరణసమ్పన్నా, యేన నియ్యన్తి లోకతో;
వన్దే తముత్తమం **ధమ్మం,** సమ్మాసమ్బుద్ధపూజితం.

సీలాదిగుణసమ్పన్నో, ఠితో మగ్గఫలేసు యో;
వన్దే **అరియసఙ్ఘం** తం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తరం.

వన్దనాజనితం పుఞ్ఞం, ఇతి యం రతనత్తయే;
హతన్తరాయో సబ్బత్థ, హుత్వాహం తస్స తేజసా.

యా తా సుభూతిఆదీహి, కతకిచ్చేహి తాదిహి;
థేరేహి భాసితా గాథా, థేరీహి చ నిరామిసా.

ఉదాననాదవిధినా, గమ్భీరా నిపుణా సుభా;
సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తా, అరియధమ్మప్పకాసికా.

థేరగాథాతి నామేన, **థేరీగాథాతి** తాదినో;
యా ఖుద్దకనికాయమ్హి, సఙ్గాయింసు మహేసయో.

తాసం గమ్భీరఞాణేహి, ఓగాహేతబ్బభావతో;
కిఞ్చాపి దుక్కరా కాతుం, **అత్థసంవణ్ణనా** మయా.

సహసంవణ్ణనం యస్మా, ధరతే సత్థు సాసనం;
పుబ్బాచరియసీహానం, తిట్ఠతేవ వినిచ్ఛయో.

తస్మా తం అవలమ్బిత్వా, ఓగాహేత్వాన పఞ్చపి;
నికాయే ఉపనిస్సాయ, పోరాణట్ఠకథానయం.

సువిసుద్ధం అసంకిణ్ణం, నిపుణత్థవినిచ్ఛయం;
మహావిహారవాసీనం, సమయం అవిలోమయం.

యాసం అత్థో దువిఞ్ఞేయ్యో, అనుపుబ్బికథం వినా;
తాసం తఞ్చ విభావేన్తో, దీపయన్తో వినిచ్ఛయం.

యథాబలం కరిస్సామి, అత్థసంవణ్ణనం సుభం;
సక్కచ్చం థేరగాథానం, థేరీగాథానమేవ చ.

ఇతి ఆకఙ్ఖమానస్స, సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితిం;
తదత్థం విభజన్తస్స, నిసామయథ సాధవోతి.

కా పనేతా **థేరగాథా థేరీగాథా** చ, కథఞ్చ పవత్తాతి, కామఞ్చాయమత్థో గాథాసు వుత్తోయేవ పాకటకరణత్థం పన పునపి వుచ్చతే – తత్థ థేరగాథా తావ సుభూతిత్థేరాదీహి భాసితా. యా హి తే అత్తనా యథాధిగతం మగ్గఫలసుఖం పచ్చవేక్ఖిత్వా కాచి ఉదానవసేన, కాచి అత్తనో సమాపత్తివిహారపచ్చవేక్ఖణవసేన, కాచి పుచ్ఛావసేన, కాచి పరినిబ్బానసమయే సాసనస్స నియ్యానికభావవిభావనవసేన అభాసింసు, తా సబ్బా సఙ్గీతికాలే ఏకజ్ఝం కత్వా "థేరగాథా"ఇచ్చేవ ధమ్మసఙ్గాహకేహి సఙ్గీతా. థేరీగాథా పన థేరియో ఉద్దిస్స దేసితా.

తా పన వినయపిటకం, సుత్తన్తపిటకం అభిధమ్మపిటకన్తి తీసు పిటకేసు సుత్తన్తపిటకపరియాపన్నా. దీఘనికాయో, మజ్ఝిమనికాయో, సంయుత్తనికాయో, అఙ్గుత్తరనికాయో, ఖుద్దకనికాయోతి పఞ్చసు నికాయేసు ఖుద్దకనికాయపరియాపన్నా, సుత్తం, గేయ్యం, వేయ్యాకరణం, గాథా, ఉదానం, ఇతివుత్తకం , జాతకం, అబ్భుతధమ్మం, వేదల్లన్తి నవసు సాసనఙ్గేసు గాథఙ్గసఙ్గహం గతా.

"ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వేసహస్సాని భిక్ఖుతో;
చతురాసీతిసహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో"తి.

ఏవం ధమ్మభణ్డాగారికేన పటిఞ్ఞాతేసు చతురాసీతియా ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సేసు కతిపయధమ్మక్ఖన్ధసఙ్గహం గతా.

తత్థ థేరగాథా తావ నిపాతతో ఏకనిపాతో ఏకుత్తరవసేన యావ చుద్దసనిపాతాతి చుద్దసనిపాతో సోళసనిపాతో వీసతినిపాతో తింసనిపాతో చత్తాలీసనిపాతో పఞ్ఞాసనిపాతో సట్ఠినిపాతో సత్తతినిపాతోతి ఏకవీసతినిపాతసఙ్గహా. నిపాతనం నిక్ఖిపనన్తి నిపాతో. ఏకో ఏకేకో గాథానం నిపాతో నిక్ఖేపో ఏత్థాతి ఏకనిపాతో. ఇమినా నయేన సేసేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

తత్థ ఏకనిపాతే ద్వాదస వగ్గా. ఏకేకస్మిం వగ్గే దస దస కత్వా వీసుత్తరసతం థేరా, తత్తికా ఏవ గాథా. వుత్తఞ్హి –

"వీసుత్తరసతం థేరా, కతకిచ్చా అనాసవా;

ఏకకమ్హి నిపాతమ్హి, సుసఙ్గీతా మహేసిభీ”తి.

దుకనిపాతే ఏకూనపణ్ణాస థేరా, అట్ఠనవుతి గాథా; తికనిపాతే సోళస థేరా, అట్ఠచత్తాలీస గాథా; చతుక్కనిపాతే తేరస థేరా, ద్వేపణ్ణాస గాథా; పఞ్చకనిపాతే ద్వాదస థేరా, సట్ఠి గాథా; ఛక్కనిపాతే చుద్దస థేరా, చతురాసీతి గాథా; సత్తకనిపాతే పఞ్చ థేరా, పఞ్చతింస గాథా; అట్ఠకనిపాతే తయో థేరా, చతువీసతి గాథా; నవకనిపాతే ఏకో థేరో, నవ గాథా; దసనిపాతే సత్త థేరా, సత్తతి గాథా; ఏకాదసనిపాతే ఏకో థేరో, ఏకాదస గాథా; ద్వాదసనిపాతే ద్వే థేరా, చతువీసతి గాథా; తేరసనిపాతే ఏకో థేరో, తేరస గాథా; చుద్దసనిపాతే ద్వే థేరా, అట్ఠవీసతి గాథా; పన్నరసనిపాతో నత్థి, సోళసనిపాతే ద్వే థేరా, ద్వత్తింస గాథా; వీసతినిపాతే దస థేరా, పఞ్చచత్తాలీసాధికాని ద్వే గాథాసతాని; తింసనిపాతే తయో థేరా, సతం పఞ్చ చ గాథా; చత్తాలీసనిపాతే ఏకో థేరో, ద్వేచత్తాలీస గాథా; పణ్ణాసనిపాతే ఏకో థేరో, పఞ్చపణ్ణాస గాథా; సట్ఠినిపాతే ఏకో థేరో, అట్ఠసట్ఠి గాథా; సత్తతినిపాతే ఏకో థేరో, ఏకసత్తతి గాథా. సమ్పిణ్డేత్వా పన ద్వేసతాని చతుసట్ఠి చ థేరా, సహస్సం తీణి సతాని సట్ఠి చ గాథాతి. వుత్తమ్పి చేతం –

“సహస్సం హోన్తి తా గాథా, తీణి సట్ఠి సతాని చ;
థేరా చ ద్వే సతా సట్ఠి, చత్తారో చ పకాసితా”తి.

థేరీగాథా పన ఏకనిపాతో ఏకుత్తరవసేన యావ నవనిపాతాతి నవనిపాతో ఏకాదసనిపాతో, ద్వాదసనిపాతో, సోళసనిపాతో, వీసతినిపాతో, తింసనిపాతో, చత్తాలీసనిపాతో, మహానిపాతోతి సోళసనిపాతసఙ్గహా. తత్థ ఏకనిపాతే అట్ఠారస థేరియో, అట్ఠారసేవ గాథా; దుకనిపాతే దస థేరియో, వీసతి గాథా; తికనిపాతే అట్ఠ థేరియో, చతువీసతి గాథా; చతుక్కనిపాతే ఏకా థేరీ, చతస్సో గాథా; పఞ్చకనిపాతే ద్వాదస థేరియో సట్ఠి గాథా; ఛక్కనిపాతే అట్ఠ థేరియో అట్ఠచత్తాలీస గాథా; సత్తనిపాతే తిస్సో థేరియో, ఏకవీసతి గాథా; అట్ఠ నిపాతతో పట్ఠాయ యావ సోళసనిపాతా ఏకేకా థేరియో తంతంనిపాతపరిమాణా గాథా; వీసతినిపాతే పఞ్చ థేరియో, అట్ఠారససతగాథా; తింసనిపాతే ఏకా థేరీ, చతుత్తింస గాథా; చత్తాలీసనిపాతే ఏకా థేరీ, అట్ఠచత్తాలీస గాథా; మహానిపాతేపి ఏకా థేరీ, పఞ్చసత్తతి గాథా. ఏవమేత్థ నిపాతానం గాథావగ్గానం గాథానఞ్చ పరిమాణం వేదితబ్బం.

నిదానగాథావణ్ణనా

ఏవం పరిచ్ఛిన్నపరిమాణాసు పనేతాసు థేరగాథా ఆది. తత్థాపి –

“సీహానంవ నదన్తానం, దాఠీనం గిరిగబ్భరే;
సుణాథ భావితత్తానం, గాథా అత్థూపనాయికా”తి.

అయం పఠమమహాసఙ్గీతికాలే ఆయస్మతా ఆనన్దేన తేసం థేరానం థోమనత్థం భాసితా గాథా ఆది. తత్థ **సీహానన్తి** సీహసద్దో “సీహో, భిక్ఖవే, మిగరాజా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ४.३३) మిగరాజే ఆగతో. “అథ ఖో సీహో సేనాపతి యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ७.३४) పణ్ణత్తియం. “సీహోతి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ५.९९; १०.२१) తథాగతే. తత్థ యథా తథాగతే సదిసకప్పనాయ ఆగతో, ఏవం

ఇధాపి సదిసకప్పనావసేనేవ వేదితబ్బో, తస్మా **సీహానంవాతి** సీహానం ఇవ. సన్ధివసేన సరలోపో "ఏవంస తే"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౨) వియ. తత్థ **ఇవాతి** నిపాతపదం. **సుణాథాతి** ఆఖ్యాతపదం. ఇతరాని నామపదాని. **సీహానంవాతి** చ సమ్బన్ధే సామివచనం. కామఞ్చేత్థ సమ్బన్ధీ సరూపతో న వుత్తో, అత్థతో పన వుత్తోవ హోతి. యథా హి "ఓట్ఠస్సేవ ముఖం ఏతస్సా"తి వుత్తే ఓట్ఠస్స ముఖం వియ ముఖం ఏతస్సాతి అయమత్థో వుత్తో ఏవ హోతి, ఏవమిధాపి "సీహానంవా"తి వుత్తే సీహానం నాదో వియాతి అయమత్థో వుత్తో ఏవ హోతి. తత్థ ముఖసద్దసన్నిధానం హోతీతి చే, ఇధాపి "నదన్తాన"న్తి పదసన్నిధానతో, తస్మా **సీహానంవాతి** నిదస్సనవచనం. **నదన్తానన్తి** తస్స నిదస్సితబ్బేన సమ్బన్ధదస్సనం. **దాఠీనన్తి** తబ్బిసేసనం. **గిరిగబ్భరేతి** తస్స పవత్తిట్ఠానదస్సనం. **సుణాథాతి** సవనే నియోజనం. **భావితత్తానన్తి** సోతబ్బస్స పభవదస్సనం. **గాథాతి** సోతబ్బవత్థుదస్సనం. **అత్థుపనాయికాతి** తబ్బిసేసనం. కామఞ్చేత్థ "సీహానం నదన్తానం దాఠీన"న్తి పుల్లిఙ్గవసేన ఆగతం, లిఙ్గం పన పరివత్తేత్వా "సీహీన"న్తిఆదినా ఇత్థిలిఙ్గవసేనాపి అత్థో వేదితబ్బో. ఏకసేసవసేన వా సీహా చ సీహియో చ సీహా, తేసం సీహానన్తిఆదినా సాధారణా హేతా తిస్సో నిదానగాథా థేరగాథానం థేరీగాథానఞ్చాతి.

తత్థ సహనతో హననతో చ సీహో. యథా హి సీహస్స మిగరఞ్ఞో బలవిసేసయోగతో సరభమిగమత్తవరవారణాదితోపి పరిస్సయో నామ నత్థి, వాతాతపాదిపరిస్సయమ్పి సో సహతియేవ, గోచరాయ పక్కమన్తోపి తేజుస్సదతాయ మత్తగన్ధహత్థివనమహింసాదికే సమాగన్త్వా అభీరూ అఛమ్భీ అభిభవతి, అభిభవన్తో చ తే అఞ్ఞదత్థు హన్త్వా తత్థ ముదుమంసాని భక్ఖయిత్వా సుఖేనేవ విహరతి, ఏవమేతేపి మహాథేరా అరియబలవిసేసయోగేన సబ్బేసమ్పి పరిస్సయానం సహనతో, రాగాదిసంకిలేసబలస్స అభిభవిత్వా హననతో పజహనతో తేజుస్సదభావేన కుతోచిపి అభీరూ అఛమ్భీ ఝానాదిసుఖేన విహరన్తీతి సహనతో హననతో చ సీహా వియాతి సీహా. సద్దత్థతో పన యథా కన్తనత్థేన ఆదిఅన్తవిపల్లాసతో తక్కం వుచ్చతి, ఏవం హింసనట్ఠేన సీహో వేదితబ్బో. తథా సహనట్ఠేన. పిసోదరాదిపక్ఖేపేన నిరుత్తినయేన పన వుచ్చమానే వత్తబ్బమేవ నత్థి.

అథ వా యథా మిగరాజా కేసరసీహో అత్తనో తేజుస్సదతాయ ఏకచారీ విహరతి, న కఞ్చి సహాయం పచ్చాసీసతి, ఏవమేతేపి తేజుస్సదతాయ వివేకాభిరతియా చ ఏకచారినోతి ఏకచరియట్ఠేనపి సీహా వియాతి సీహా, తేనాహ – భగవా "సీహంవేకచరం నాగ"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౩౦; సు॰ ని॰ ౧౬౮).

అథ వా అసన్తాసనజవపరక్కమాదివిసేసయోగతో సీహా వియాతి సీహా, ఏతే మహాథేరా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "ద్వేమే, భిక్ఖవే, అసనియా ఫలన్తియా న సన్తసన్తి, కతమేవ ద్వే? భిక్ఖు చ ఖీణాసవో సీహో చ మిగరాజా"తి (అ॰ ని॰ ౨.౬౦).

జవోపి సీహస్స అఞ్ఞేహి అసాధారణో, తథా పరక్కమో. తథా హి సో ఉసభసతమ్పి లఙ్ఘిత్వా వనమహింసాదీసు నిపతతి, పోతకోపి సమానో పభిన్నమదానమ్పి మత్తవరవారణానం పటిమానం భిన్దిత్వా దన్తకళీరంవ ఖాదతి. ఏతేసం పన అరియమగ్గజవో ఇద్ధిజవో చ అఞ్ఞేహి అసాధారణో, సమ్మప్పధానపరక్కమో చ నిరతిసయో. తస్మా **సీహానంవాతి** సీహాసదిసానం వియ. సీహస్స చేత్థ హీనూపమతా దట్ఠబ్బా, అచ్చన్తవిసిట్ఠస్స సహనాదిఅత్థస్స థేరేస్వేవ లబ్భనతో.

నదన్తానన్తి గజ్జన్తానం. గోచరపరక్కమతుట్ఠివేలాదీసు హి యథా సీహా అత్తనో ఆసయతో నిక్ఖమిత్వా విజమ్భిత్వా సీహనాదం అభీతనాదం నదన్తి, ఏవం ఏతేపి వివేకాభిరతిపచ్చవేక్ఖణఉదానాదికాలేసు ఇమం అభీతనాదం నదింసు. తేన వుత్తం – "సీహానంవ నదన్తాన"న్తి. **దాఠీన**న్తి దాఠావన్తానం. పసట్ఠదాఠీనం, అతిసయదాఠానన్తి వా అత్థో. యథా హి సీహా అతివియ దళ్హానం తిక్ఖానఞ్చ చతున్నం దాఠానం బలేన పటిపక్ఖం అభిభవిత్వా అత్తనో మనోరథం మత్థకం పూరేన్తి, ఏవమేతేపి చతున్నం అరియమగ్గదాఠానం బలేన అనాదిమతి సంసారే అనభిభూతపుబ్బపటిపక్ఖం అభిభవిత్వా అత్తనో మనోరథం మత్థకం పాపేసుం. ఇధాపి దాఠా వియాతి దాఠాతి సదిసకప్పనావసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

గిరిగబ్భరేతి పబ్బతగుహాయం, సమీపత్థే భుమ్మవచనం. "గిరిగవ్హరే"తి కేచి పఠన్తి. పబ్బతేసు వనగహనే వనసణ్డేతి అత్థో. ఇదం పన నేసం విరోచనట్ఠానదస్సనఞ్చేవ సీహనాదస్స యోగ్యభూమిదస్సనఞ్చ. నదన్తానం గిరిగబ్భరేతి యోజనా. యథా హి సీహా యేభుయ్యేన గిరిగబ్భరే అఞ్ఞేహి దురాసదతాయ జనవివిత్తే వసన్తా అత్తనో దస్సనేన ఉప్పజ్జనకస్స ఖుద్దకమిగసన్తాసస్స పరిహరణత్థం గోచరగమనే సీహనాదం నదన్తి, ఏవమేతేపి అఞ్ఞేహి దురాసదగిరిగబ్భరసదిసేవ సుఞ్ఞాగారేవసన్తా గుణేహి ఖుద్దకానం పుథుజ్జనానం తణ్హాదిట్ఠిపరిత్తాసపరివజ్జనత్థం వక్ఖమానగాథాసఙ్ఖాతం అభీతనాదం నదింసు. తేన వుత్తం "సీహానంవ నదన్తానం, దాఠీనం గిరిగబ్భరే"తి.

సుణాథాతి సవనాణత్తికవచనం, తేన వక్ఖమానానం గాథానం సన్నిపతితాయ పరిసాయ సోతుకామతం ఉప్పాదేన్తో సవనే ఆదరం జనేతి, ఉస్సాహం సముట్ఠాపేన్తో గారవం బహుమానఞ్చ ఉపట్ఠపేతి. అథ వా "సీహాన"న్తిఆదీనం పదానం సదిసకప్పనాయ వినా ముఖ్యవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. తస్మా దళ్హతిక్ఖభావేన పసట్ఠాతిసయదాఠతాయ దాఠీనం గిరిగబ్భరే నదన్తానం సీహగజ్జితం గజ్జన్తానం సీహానం మిగరాజూనం వియ తేసం అభీతనాదసదిసా గాథా సుణాథాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – "యథా సీహనాదం నదన్తానం సీహానం మిగరాజూనం కుతోచిపి భయాభావతో సో అభీతనాదో తదఞ్ఞమిగసన్తాసకరో, ఏవం భావితత్తానం అప్పమత్తానం థేరానం సీహనాదసదిసియో సబ్బసో భయహేతూనం సుప్పహీనత్తా అభీతనాదభూతా, పమత్తజనసన్తాసకరా గాథా సుణాథా"తి.

భావితత్తానన్తి భావితచిత్తానం. చిత్తఞ్హి "అత్తా హి కిర దుద్దమో (ధ॰ ప॰ ౧౫౯) యో వే ఠితత్తో తసరంవ ఉజ్జూ"తి (సు॰ ని॰ ౨౧౭) చ "అత్తసమ్మాపణిధీ"తి (ఖు॰ పా॰ ౫.౪; సు॰ ని॰ ౨౬౩) చ ఏవమాదీసు అత్తాతి వుచ్చతి, తస్మా అధిచిత్తానుయోగేన సమథవిపస్సనాభివడ్ఢితచిత్తానం సమథవిపస్సనాభావనామత్థకం పాపేత్వా ఠితానన్తి అత్థో. అథ వా **భావితత్తాన**న్తి భావితసభావానం, సభావభూతసీలాదిభావితానన్తి అత్థో. గీయతీతి **గాథా**, అనుట్ఠుభాదివసేన ఇసీహి పవత్తితం చతుప్పదం ఛప్పదం వా వచనం. అఞ్ఞేసమ్పి తంసదిసతాయ తథా వుచ్చన్తి. అత్తత్థాదిభేదే అత్థే ఉపనేన్తి తేసు వా ఉపనియ్యన్తీతి **అత్థూపనాయికా**.

అథ వా **భావితత్తాన**న్తి భావితత్తాభావానం, అత్తభావో హి ఆహితో అహం మానో ఏత్థాతి "అత్తా"తి వుచ్చతి, సో చ తేహి అప్పమాదభావనాయ అనవజ్జభావనాయ భావితో సమ్మదేవ గుణగన్ధం గాహాపితో. తేన తేసం కాయభావనా సీలభావనా చిత్తభావనా పఞ్ఞాభావనాతి చతున్నమ్పి భావనానం పరిపుణ్ణభావం దస్సేతి. "భావనా"తి చ సమ్బోధిపటిపదా ఇధాధిప్పేతా. యాయం సచ్చసమ్బోధి అత్థి, సా దువిధా అభిసమయతో తదత్థతో చ. సమ్బోధి పన తివిధా సమ్మాసమ్బోధి పచ్చేకసమ్బోధి సావకసమ్బోధీతి. తత్థ సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుజ్ఝనతో బోధనతో చ

సమ్మాసమ్బోధి. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానం మగ్గఞాణం మగ్గఞాణపదట్ఠానఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం “సమ్మాసమ్బోధీ”తి వుచ్చతి. తేనాహ –

> “బుద్ధోతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో బలేసు చ వసీభావ”న్తి (మహాని. ౧౯౨; చూళని. పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి. మ. ౧.౧౬౧).

బోధనేయ్యబోధనత్థో హి బలేసు వసీభావో. పచ్చేకం సయమేవ బోధీతి పచ్చేకసమ్బోధి, అననుబుద్ధో సయమ్భూఞాణేన సచ్చాభిసమయోతి అత్థో. సమ్మాసమ్బుద్ధానఞ్హి సయమ్భూఞాణతాయ సయమేవ పవత్తమానోపి సచ్చాభిసమయో సానుబుద్ధో అపరిమాణానం సత్తానం సచ్చాభిసమయస్స హేతుభావతో. ఇమేసం పన సో ఏకస్సాపి సత్తస్స సచ్చాభిసమయహేతు న హోతి. సత్థు ధమ్మదేసనాయ సవనన్తే జాతాతి సావకా. సావకానం సచ్చాభిసమయో సావకసమ్బోధి. తివిధాపేసా తిణ్ణం బోధిసత్తానం యథాసకం ఆగమనీయపటిపదాయ మత్థకప్పత్తియా సతిపట్ఠానాదీనం సత్తతింసాయ బోధిపక్ఖియధమ్మానం భావనాపారిపూరీతి వేదితబ్బా ఇతరాభిసమయానం తదవినాభావతో. న హి సచ్ఛికిరియాభిసమయేన వినా భావనాభిసమయో సమ్భవతి, సతి చ భావనాభిసమయే పహానాభిసమయో పరిఞ్ఞాభిసమయో చ సిద్ధోయేవ హోతీతి.

యదా హి మహాబోధిసత్తో పరిపూరితబోధిసమ్భారో చరిమభవే కతపుబ్బకిచ్చో బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ – “న తావిమం పల్లఙ్కం భిన్దిస్సామి, యావ న మే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చిస్సతీ”తి పటిఞ్ఞం కత్వా అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో అసమ్పత్తాయ ఏవ సఞ్ఝావేలాయ మారబలం విధమిత్వా పురిమయామే పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణేన అనేకాకారవోకారే పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధే అనుస్సరిత్వా మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖువిసోధనేన చుతూపపాతఞాణఅనాగతంసఞాణాని అధిగన్త్వా పచ్ఛిమయామే “కిచ్ఛం వతాయం లోకో ఆపన్నో జాయతి చ జీయతి చ మీయతి చ చవతి చ ఉపపజ్జతి చ, అథ చ పనిమస్స దుక్ఖస్స నిస్సరణం నప్పజానాతి జరామరణస్సా”తిఆదినా (దీ. ని. ౨.౫౭) జరామరణతో పట్ఠాయ పటిచ్చసముప్పాదముఖేన విపస్సనం అభినివిసిత్వా మహాగహనం ఛిన్దితుం నిసదసిలాయం ఫరసుం నిసేన్తో వియ కిలేసగహనం ఛిన్దితుం లోకనాథో ఞాణఫరసుం తేజేన్తో బుద్ధభావాయ హేతుసమ్పత్తియా పరిపాకం గతత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాధిగమాయ విపస్సనం గబ్భం గణ్హాపేన్తో అన్తరన్తరా నానాసమాపత్తియో సమాపజ్జిత్వా యథావవత్థాపితే నామరూపే తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా అనుపదధమ్మవిపస్సనావసేన అనేకాకారవోకారసఙ్ఖారే సమ్మసన్తో ఛత్తింసకోటిసతసహస్సముఖేన సమ్మసనవారం విత్థారేత్వా తత్థ మహావజిరఞాణసఙ్ఖాతే విపస్సనాఞాణే తిక్ఖే సూరే పసన్నే వుట్ఠానగామినిభావేన పవత్తమానే యదా తం మగ్గేన ఘటేతి, తదా మగ్గపటిపాటియా దియడ్ఢకిలేససహస్సం ఖేపేన్తో అగ్గమగ్గక్ఖణే సమ్మాసమ్బోధిం అధిగచ్ఛతి నామ, అగ్గఫలక్ఖణతో పట్ఠాయ అధిగతో నామ. సమ్మాసమ్బుద్ధభావతో దసబలచతువేసారజ్జాదయోపి తస్స తదా హత్థగతాయేవ హోన్తీతి అయం తావ అభిసమయతో సమ్మాసమ్బోధిపటిపదా. తదత్థతో పన మహాభినీహారతో పట్ఠాయ యావ తుసితభవనే నిబ్బత్తి, ఏత్థన్తరే పవత్తం బోధిసమ్భారసమ్భరణం. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం సబ్బాకారసమ్పన్నం చరియాపిటకవణ్ణనాయం విత్థారతో వుత్తమేవాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం.

పచ్చేకబోధిసత్తాపి పచ్చేకబోధియా కతాభినీహారా అనుపుబ్బేన సమ్భతపచ్చేకసమ్బోధిసమ్భారా తాదిసే కాలే చరిమత్తభావే ఠితా ఞాణస్స పరిపాకగతభావేన ఉపట్ఠితం సంవేగనిమిత్తం గహేత్వా సవిసేసం భవాదీసు ఆదీనవం దిస్వా సయమ్భుఞాణేన పవత్తి పవత్తిహేతుం నివత్తి నివత్తిహేతుఞ్చ పరిచ్ఛిన్దిత్వా "సో 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి యోనిసో మనసి కరోతీ"తిఆదినా ఆగతనయేన చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం పరిబ్రూహేన్తా అత్తనో అభినీహారానురూపం సఙ్ఖారే పరిమద్దన్తా అనుక్కమేన విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గపటిపాటియా అగ్గమగ్గం అధిగచ్ఛన్తా పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝన్తి నామ, అగ్గఫలక్ఖణతో పట్ఠాయ పచ్చేకసమ్బుద్ధా నామ హుత్వా సదేవకస్స లోకస్స అగ్గదక్ఖిణేయ్యా హోన్తి.

సావకా పన సత్థు సబ్రహ్మచారినో వా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానకథం సుత్వా తస్మింయేవ ఖణే కాలన్తరే వా తజ్జం పటిపత్తిం అనుతిట్ఠన్తా ఘటేన్తా వాయమన్తా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా, యది వా పటిపదాయ వడ్ఢన్తియా, సచ్చాని పటివిజ్ఝన్తా అత్తనో అభినీహారానురూపసిద్ధిఅగ్గసావకభూమియా వా కేవలం వా అగ్గమగ్గక్ఖణే సావకసమ్బోధిం అధిగచ్ఛన్తి నామ. తతో పరం సావకబుద్ధా నామ హోన్తి సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యా. ఏవం తావ అభిసమయతో పచ్చేకసమ్బోధి సావకసమ్బోధి చ వేదితబ్బా.

తదత్థతో పన యథా మహాబోధిసత్తానం హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పానం సతసహస్సఞ్చ బోధిసమ్భారసమ్భరణం ఇచ్ఛితబ్బం మజ్ఝిమపరిచ్ఛేదేన అట్ఠ అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పానం సతసహస్సఞ్చ, ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన సోళస అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పానం సతసహస్సఞ్చ ఏతే చ భేదా పఞ్ఞాధికసద్ధాధికవీరియాధికవసేన వేదితబ్బా. పఞ్ఞాధికానఞ్హి సద్ధా మన్దా హోతి పఞ్ఞా తిక్ఖా, తతో చ ఉపాయకోసల్లస్స విసదనిపుణభావేన నచిరస్సేవ పారమియో పారిపూరిం గచ్ఛన్తి. సద్ధాధికానం పఞ్ఞా మజ్ఝిమా హోతీతి తేసం నాతిసీఘం నాతిసణికం పారమియో పారిపూరిం గచ్ఛన్తి. వీరియాధికానం పన పఞ్ఞా మన్దా హోతీతి తేసం చిరేనేవ పారమియో పారిపూరిం గచ్ఛన్తి. న ఏవం పచ్చేకబోధిసత్తానం. తేసఞ్హి సతిపి పఞ్ఞాధికభావే ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పానం సతసహస్సఞ్చ బోధిసమ్భారసమ్భరణం ఇచ్ఛితబ్బం, న తతో ఓరం. సద్ధాధికవీరియాధికాపి వుత్తపరిచ్ఛేదతో పరం కతిపయే ఏవ కప్పే అతిక్కమిత్వా పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝన్తి, న తతియం అసఙ్ఖ్యేయ్యన్తి. సావకబోధిసత్తానం పన యేసం అగ్గసావకభావాయ అభినీహారో, తేసం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం కప్పానం సతసహస్సఞ్చ సమ్భారసమ్భరణం ఇచ్ఛితబ్బం. యేసం మహాసావకభావాయ, తేసం కప్పానం సతసహస్సమేవ, తథా బుద్ధస్స మాతాపితూనం ఉపట్ఠాకస్స పుత్తస్స చ. తత్థ యథా –

> "మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, హేతు సత్థారదస్సనం;
> పబ్బజ్జా గుణసమ్పత్తి, అధికారో చ ఛన్దతా;
> అట్ఠధమ్మసమోధానా, అభినీహారో సమిజ్ఝతీ"తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౯) –

ఏవం వుత్తే అట్ఠ ధమ్మే సమోధానేత్వా కతపణిధానానం మహాబోధిసత్తానం మహాభినీహారతో పభుతి సవిసేసం దానాదీసు యుత్తప్పయుత్తానం దివసే దివసే వేస్సన్తరదానసదిసం మహాదానం దేన్తానం తదనురూపసీలాదికే సబ్బపారమిధమ్మే ఆచినన్తానమ్పి యథావుత్తకాలపరిచ్ఛేదం అసమ్పత్వా అన్తరా ఏవ బుద్ధభావప్పత్తి నామ నత్థి. కస్మా? ఞాణస్స అపరిపచ్చనతో. పరిచ్ఛిన్నకాలే నిప్ఫాదితం వియ హి సస్సం బుద్ధఞాణం యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేనేవ వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తం గబ్భం గణ్హన్తం పరిపాకం గచ్ఛతీతి ఏవం –

> "మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, విగతాసవదస్సనం;
>
> అధికారో ఛన్దతా ఏతే, అభినీహారకారణా"తి. (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.ఖగ్గవిసాణసుత్తవణ్ణనా) –

ఇమే పఞ్చ ధమ్మే సమోధానేత్వా కతాభినీహారానం పచ్చేకబోధిసత్తానం "అధికారో ఛన్దతా"తి ద్వఙ్గసమన్నాగతాయ పత్థనాయ వసేన కతపణిధానానం సావకబోధిసత్తానఞ్చ తత్థ తత్థ వుత్తకాలపరిచ్ఛేదం అసమ్పత్వా అన్తరా ఏవ పచ్చేకసమ్బోధియా యథావుత్తసావకసమ్బోధియా చ అధిగమో నత్థి. కస్మా? ఞాణస్స అపరిపచ్చనతో. ఇమేసమ్పి హి యథా మహాబోధిసత్తానం దానాదిపారమీహి పరిబ్రూహితా పఞ్ఞాపారమీ అనుక్కమేన గబ్భం గణ్హన్తీ పరిపాకం గచ్ఛన్తీ బుద్ధఞాణం పరిపూరేతి, ఏవం దానాదీహి పరిబ్రూహితా అనుపుబ్బేన యథారహం గబ్భం గణ్హన్తీ పరిపాకం గచ్ఛన్తీ పచ్చేకబోధిఞాణం సావకబోధిఞాణఞ్చ పరిపూరేతి. దానపరిచయేన హేతే తత్థ తత్థ భవే అలోభజ్ఝాసయతాయ సబ్బత్థ అసఙ్గమానసా అనపేక్ఖచిత్తా హుత్వా, సీలపరిచయేన సుసంవుతకాయవాచతాయ సుపరిసుద్ధకాయవచీకమ్మన్తా పరిసుద్ధాజీవా ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారా భోజనే మత్తఞ్ఞునో హుత్వా జాగరియానుయోగేన చిత్తం సమాదహన్తి, స్వాయం తేసం జాగరియానుయోగో గతపచ్చాగతికవత్తవసేన వేదితబ్బో.

ఏవం పన పటిపజ్జన్తానం అధికారసమ్పత్తియా అప్పకసిరేనేవ అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చాభిఞ్ఞా ఛళభిఞ్ఞా అధిట్ఠానభూతా పుబ్బభాగవిపస్సనా చ హత్థగతాయేవ హోన్తి. వీరియాదయో పన తదన్తోగధా ఏవ. యఞ్హి పచ్చేకబోధియా సావకబోధియా వా అత్థాయ దానాదిపుఞ్ఞసమ్భరణే అబ్భుస్సహనం, ఇదం వీరియం. యం తదనుపరోధస్స సహనం, అయం ఖన్తి. యం దానసీలాదిసమాదానావిసంవాదనం, ఇదం సచ్చం. సబ్బత్థమేవ అచలసమాధానాధిట్ఠానం, ఇదం అధిట్ఠానం . యా దానసీలాదీనం పవత్తిట్ఠానభూతేసు సత్తేసు హితేసితా, అయం మేత్తా. యం సత్తానం కతవిప్పకారేసు అజ్ఝుపేక్ఖనం, అయం ఉపేక్ఖాతి. ఏవం దానసీలభావనాసు సీలసమాధిపఞ్ఞాసు చ సిజ్ఝమానాసు వీరియాదయో సిద్ధా ఏవ హోన్తి. సాయేవ పచ్చేకబోధిఅత్థాయ సావకబోధిఅత్థాయ చ దానాదిపటిపదా తేసం బోధిసత్తానం సన్తానస్స భావనతో పరిభావనతో భావనా నామ. విసేసతో దానసీలాదీహి స్వాభిసఙ్ఖతే సన్తానే పవత్తా సమథవిపస్సనాపటిపదా, యతో తే బోధిసత్తా పుబ్బయోగావచరసముదాగమసమ్పన్నా హోన్తి. తేనాహ భగవా –

> "పఞ్చిమే, ఆనన్ద, ఆనిసంసా పుబ్బయోగావచరే. కతమే పఞ్చ? ఇధానన్ద, పుబ్బయోగావచరో దిట్ఠేవ ధమ్మే పటికచ్చ అఞ్ఞం ఆరాధేతి, నో చే దిట్ఠేవ ధమ్మే పటికచ్చ అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ మరణకాలే అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ దేవపుత్తో సమానో అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి, అథ పచ్ఛిమే కాలే పచ్చేకసమ్బుద్ధో హోతీ"తి (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.ఖగ్గవిసాణసుత్తవణ్ణనా).

ఇతి పుబ్బభాగపటిపదాభూతాయ పారమితాపరిభావితాయ సమథవిపస్సనాభావనాయ నిరోధగామినిపటిపదాభూతాయ అభిసమయసఙ్ఖాతాయ మగ్గభావనాయ చ భావితత్తభావా బుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకా భావితత్తా నామ. తేసు ఇధ బుద్ధసావకా అధిప్పేతా.

ఏత్థ చ "సీహానంవా"తి ఇమినా థేరానం సీహసమానవుత్తితాదస్సనేన అత్తనో పటిపక్ఖేహి అనభిభవనీయతం, తే చ అభిభుయ్య పవత్తిం దస్సేతి. "సీహానంవ నదన్తానం…పే॰… గాథా"తి ఇమినా థేరగాథానం సీహనాదసదిసతాదస్సనేన తాసం పరవాదేహి అనభిభవనీయతం, తే చ అభిభవిత్వా పవత్తిం దస్సేతి. "భావితత్తాన"న్తి ఇమినా తదుభయస్స కారణం

విభావేతి. భావితత్తభావేన థేరా ఇధ సీహసదిసా వుత్తా, తేసఞ్చ గాథా సీహనాదసదిసియో. “అత్థూపనాయికా”తి ఇమినా అభిభవనే పయోజనం దస్సేతి. తత్థ థేరానం పటిపక్ఖో నామ సంకిలేసధమ్మో, తదభిభవో తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానేహి సద్ధిం సముచ్ఛేదప్పహానం. తస్మిం సతి పటిపస్సద్ధిప్పహానం నిస్సరణప్పహానఞ్చ సిద్ధమేవ హోతి, యతో తే భావితత్తాతి వుచ్చన్తి. మగ్గక్ఖణే హి అరియా అప్పమాదభావనం భావేన్తి నామ, అగ్గఫలక్ఖణతో పట్ఠాయ భావితత్తా నామాతి వుత్తోవాయమత్థో.

తేసు తదఙ్గప్పహానేన నేసం సీలసమ్పదా దస్సితా, విక్ఖమ్భనప్పహానేన సమాధిసమ్పదా, సముచ్ఛేదప్పహానేన పఞ్ఞాసమ్పదా, ఇతరేన తాసం ఫలం దస్సితం. సీలేన చ తేసం పటిపత్తియా ఆదికల్యాణతా దస్సితా, “కో చాది కుసలానం ధమ్మానం? సీలఞ్చ సువిసుద్ధం” (సం॰ ని॰ ౫.౩౬౯), “సీలే పతిట్ఠాయ” (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; విసుద్ధి॰ ౧.౧), “సబ్బపాపస్స అకరణ”న్తి (ధ॰ ప॰ ౧౮౩; దీ॰ ని॰ ౨.౯౦) చ వచనతో సీలం పటిపత్తియా ఆదికల్యాణంవ అవిప్పటిసారాదిగుణావహత్తా. సమాధినా మజ్ఝేకల్యాణతా దస్సితా, “చిత్తం భావయం”, “కుసలస్స ఉపసమ్పదా”తి చ వచనతో సమాధిపటిపత్తియా మజ్ఝేకల్యాణోవ, ఇద్ధివిధాదిగుణావహత్తా. పఞ్ఞాయ పరియోసానకల్యాణతా దస్సితా, “సచిత్తపరియోదపనం” (ధ॰ ప॰ ౧౮౩; దీ॰ ని॰ ౨.౯౦), “పఞ్ఞం భావయ”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; విసుద్ధి॰ ౧.౧) చ వచనతో పఞ్ఞా పటిపత్తియా పరియోసానంవ, పఞ్ఞుత్తరతో కుసలానం ధమ్మానం సావ కల్యాణా ఇట్ఠానిట్ఠేసు తాదిభావావహత్తా.

“సేలో యథా ఏకఘనో, వాతేన న సమీరతి; (మహావ॰ ౨౪౪);

ఏవం నిన్దాపసంసాసు, న సమిఞ్జన్తి పణ్డితా”తి. (ధ॰ ప॰ ౮౧) –

హి వుత్తం.

తథా సీలసమ్పదాయ తేవిజ్జభావో దస్సితో. సీలసమ్పత్తిఞ్హి నిస్సాయ తిస్సో విజ్జా పాపుణన్తి. సమాధిసమ్పదాయ ఛళభిఞ్ఞాభావో. సమాధిసమ్పత్తిఞ్హి నిస్సాయ ఛళభిఞ్ఞా పాపుణన్తి. పఞ్ఞాసమ్పదాయ పభిన్నపటిసమ్భిదాభావో. పఞ్ఞాసమ్పదఞ్హి నిస్సాయ చతస్సో పటిసమ్భిదా పాపుణన్తి. ఇమినా తేసం థేరానం కేచి తేవిజ్జా, కేచి ఛళభిఞ్ఞా, కేచి పటిసమ్భిదాపత్తాతి అయమత్థో దస్సితోతి వేదితబ్బం.

తథా సీలసమ్పదాయ తేసం కామసుఖానుయోగసఙ్ఖాతస్స అన్తస్స పరివజ్జనం దస్సేతి. సమాధిసమ్పదాయ అత్తకిలమథానుయోగసఙ్ఖాతస్స, పఞ్ఞాసమ్పదాయ మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ సేవనం దస్సేతి. తథా సీలసమ్పదాయ తేసం వీతిక్కమప్పహానం కిలేసానం దస్సేతి. సమాధిసమ్పదాయ పరియుట్ఠానప్పహానం , పఞ్ఞాసమ్పదాయ అనుసయప్పహానం దస్సేతి. సీలసమ్పదాయ వా దుచ్చరితసంకిలేసవిసోధనం, సమాధిసమ్పదాయ తణ్హాసంకిలేసవిసోధనం, పఞ్ఞాసమ్పదాయ దిట్ఠిసంకిలేసవిసోధనం దస్సేతి. తదఙ్గప్పహానేన వా నేసం అపాయసమతిక్కమో దస్సితో. విక్ఖమ్భనప్పహానేన కామధాతుసమతిక్కమో, సముచ్ఛేదప్పహానేన సబ్బభవసమతిక్కమో దస్సితోతి వేదితబ్బం.

“భావితత్తాన”న్తి వా ఏత్థ సీలభావనా, చిత్తభావనా పఞ్ఞాభావనాతి తిస్సో భావనా వేదితబ్బా కాయభావనాయ తదన్తోగధత్తా. సీలభావనా చ పటిపత్తియా ఆదీతి సబ్బం పురిమసదిసం . యథా పన సీహనాదం పరే మిగగణా న సహన్తి, కుతో అభిభవే, అఞ్ఞదత్థు సీహనాదోవ తే అభిభవతి ఏవమేవ అఞ్ఞతిత్థియవాదా థేరానం వాదే న సహన్తి, కుతో అభిభవే,

అఞ్ఞదత్థు థేరవాదావ తే అభిభవన్తి. తం కిస్స హేతు? “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా, సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా, సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి (ధ॰ ప॰ ౨౭౭-౨౭౯) “నిబ్బానధాతూ”తి చ పవత్తనతో. న హి ధమ్మతో సక్కా కేనచి అఞ్ఞథా కాతుం అప్పటివత్తనీయతో. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో ఆవిభవిస్సతి. ఏవమేత్థ సఙ్ఖేపేనేవ పఠమగాథాయ అత్థవిభావనా వేదితబ్బా.

దుతియగాథాయం పన అయం సమ్బన్ధదస్సనముఖేన అత్థవిభావనా. తత్థ యేసం థేరానం గాథా సావేతుకామో, తే సాధారణవసేన నామతో గోత్తతో గుణతో చ కిత్తేతుం “యథానామా”తిఆది వుత్తం. అసాధారణతో పన తత్థ తత్థ గాథాస్వేవ ఆవిభవిస్సతి. తత్థ **యథానామా**తి యంయంనామా, సుభూతి మహాకోట్ఠికోతిఆదినా నయేన నామధేయ్యేన పఞ్ఞాతాతి అత్థో. **యథాగోత్తా**తి యంయంగోత్తా, గోతమో కస్సపోతిఆదినా నయేన కులపదేసేన యాయ యాయ జాతియా పఞ్ఞాతాతి అత్థో. **యథాధమ్మవిహారినో**తి యాదిసధమ్మవిహారినో, పరియత్తిపరమతాయం అట్ఠత్వా యథానురూపం సమాపత్తివిహారినో హుత్వా విహరింసూతి అత్థో. అథ వా **యథాధమ్మవిహారినో**తి యథాధమ్మా విహారినో చ, యాదిససీలాదిధమ్మా దిబ్బవిహారాదీసు అభిణ్హసో విహరమానా యాదిసవిహారా చాతి అత్థో. **యథాధిముత్తా**తి యాదిసఅధిముత్తికా సద్ధాధిముత్తిపఞ్ఞాధిముత్తీసు యంయంఅధిముత్తికా సుఞ్ఞతముఖాదీసు వా యథా యథా నిబ్బానం అధిముత్తాతి యథాధిముత్తా. “నిబ్బానం అధిముత్తానం, అత్థం గచ్ఛన్తి ఆసవా”తి (ధ॰ ప॰ ౨౨౬) హి వుత్తం. ఉభయఞ్చేతం పుబ్బభాగవసేన వేదితబ్బం. అరహత్తప్పత్తితో పుబ్బేయేవ హి యథావుత్తమధిముచ్చనం, న పరతో. తేనాహ భగవా –

“అస్సద్ధో అకతఞ్ఞూ చ, సన్ధిచ్ఛేదో చ యో నరో”తిఆది. (ధ॰ ప॰ ౯౭).

“యథావిముత్తా”తి వా పాఠో, పఞ్ఞావిముత్తిఉభతోభాగవిముత్తీసు యంయంవిముత్తికాతి అత్థో. **సప్పఞ్ఞా**తి తిహేతుకపటిసన్ధిపఞ్ఞాయ పారిహారికపఞ్ఞాయ భావనాపఞ్ఞాయ చాతి తివిధాయపి పఞ్ఞాయ పఞ్ఞవన్తో. **విహరింసూ**తి తాయ ఏవ సప్పఞ్ఞతాయ యథాలద్ధేన ఫాసువిహారేనేవ వసింసు. **అతన్దితా**తి అనలసా, అత్తహితపటిపత్తియం యథాబలం పరహితపటిపత్తియఞ్చ ఉట్ఠానవన్తోతి అత్థో.

ఏత్థ చ పన నామగోత్తగ్గహణేన తేసం థేరానం పకాసపఞ్ఞాతభావం దస్సేతి. ధమ్మవిహారగ్గహణేన సీలసమ్పదం సమాధిసమ్పదఞ్చ దస్సేతి. “యథాధిముత్తా సప్పఞ్ఞా”తి ఇమినా పఞ్ఞాసమ్పదం . “అతన్దితా”తి ఇమినా సీలసమ్పదాదీనం కారణభూతం వీరియసమ్పదం దస్సేతి. “యథానామా”తి ఇమినా తేసం పకాసననామతం దస్సేతి. “యథాగోత్తా”తి ఇమినా సద్ధానుసారీధమ్మానుసారీగోత్తసమ్పత్తిసముదాగమం, “యథాధమ్మవిహారినో”తిఆదినా సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనం సమ్పత్తిసముదాగమం, “అతన్దితా”తి ఇమినా ఏవం అత్తహితసమ్పత్తియం ఠితానం పరహితపటిపత్తిం దస్సేతి.

అథ వా “యథానామా”తి ఇదం తేసం థేరానం గరూహి గహితనామధేయ్యదస్సనం సమఞ్ఞామత్తకిత్తనతో. “యథాగోత్తా”తి ఇదం కులపుత్తభావదస్సనం కులాపదేస కిత్తనతో. తేన నేసం సద్ధాపబ్బజితభావం దస్సేతి . “యథాధమ్మవిహారినో”తి ఇదం చరణసమ్పత్తిదస్సనం సీలసంవరాదీహి సమఙ్గీభావదీపనతో . “యథాధిముత్తా సప్పఞ్ఞా”తి ఇదం నేసం విజ్జాసమ్పత్తిదస్సనం ఆసవక్ఖయపరియోసానాయ ఞాణసమ్పత్తియా అధిగమపరిదీపనతో. “అతన్దితా”తి ఇదం విజ్జాచరణసమ్పత్తీనం అధిగమూపాయదస్సనం. “యథానామా”తి వా ఇమినా తేసం పకాసననామతంయేవ దస్సేతి.

“యథాగోత్తా”తి పన ఇమినా పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం దస్సేతి. న హి సమ్మాఅప్పణిహితత్తనో పుబ్బే చ అకతపుఞ్ఞస్స సద్ధానుసారీధమ్మానుసారినో గోత్తసమ్పత్తిసముదాగమో సమ్భవతి. “యథాధమ్మవిహారినో”తి ఇమినా తేసం పురిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం దస్సేతి. న హి అప్పతిరూపే దేసే వసతో సప్పురిసూపనిస్సయరహితస్స చ తాదిసా గుణవిసేసా సమ్భవన్తి. “యథాధిముత్తా”తి ఇమినా సద్ధమ్మసవనసమ్పదాసమాయోగం దస్సేతి. న హి పరతోఘోసేన వినా సావకానం సచ్చసమ్పటివేధో సమ్భవతి. “సప్పఞ్ఞా అతన్దితా”తి ఇమినా యథావుత్తస్స గుణవిసేసస్స అబ్యభిచారిహేతుం దస్సేతి ఞాయారమ్భదస్సనతో.

అపరో నయో – “యథాగోత్తా”తి ఏత్థ గోత్తకిత్తనేన తేసం థేరానం యోనిసోమనసికారసమ్పదం దస్సేతి యథావుత్తగోత్తసమ్పన్నస్స యోనిసోమనసికారసమ్భవతో. “యథాధమ్మవిహారినో”తి ఏత్థ ధమ్మవిహారగ్గహణేన సద్ధమ్మసవనసమ్పదం దస్సేతి సద్ధమ్మసవనేన వినా తదభావతో. “యథాధిముత్తా”తి ఇమినా మత్థకప్పత్తం ధమ్మానుధమ్మపటిపదం దస్సేతి. “సప్పఞ్ఞా”తి ఇమినా సబ్బత్థ సమ్పజానకారితం. “అతన్దితా”తి ఇమినా వుత్తనయేన అత్తహితసమ్పత్తిం పరిపూరేత్వా ఠితానం పరేసం హితసుఖావహాయ పటిపత్తియం అకిలాసుభావం దస్సేతి. తథా “యథాగోత్తా”తి ఇమినా నేసం సరణగమనసమ్పదా దస్సితా సద్ధానుసారీగోత్తకిత్తనతో. “యథాధమ్మవిహారినో”తి ఇమినా సీలక్ఖన్ధపుబ్బఙ్గమో సమాధిక్ఖన్ధో దస్సితో. “యథాధిముత్తా సప్పఞ్ఞా”తి ఇమినా పఞ్ఞాక్ఖన్ధాదయో. సరణగమనఞ్చ సావకగుణానం ఆది, సమాధి మజ్ఝే, పఞ్ఞా పరియోసానన్తి ఆదిమజ్ఝపరియోసానదస్సనేన సబ్బేపి సావకగుణా దస్సితా హోన్తి.

ఈదిసీ పన గుణవిభూతి యాయ సమ్మాపటిపత్తియా తేహి అధిగతా, తం దస్సేతుం **“తత్థ తత్థ విపస్సిత్వా”**తిఆది వుత్తం. **తత్థ తత్థా**తి తేసు తేసు అరఞ్ఞరుక్ఖమూలపబ్బతాదీసు వివిత్తసేనాసనేసు. తత్థ తత్థాతి వా తస్మిం తస్మిం ఉదానాదికాలే. **విపస్సిత్వా**తి సమ్పస్సిత్వా. నామరూపవవత్థాపనపచ్చయపరిగ్గహేహి దిట్ఠివిసుద్ధికఙ్ఖావితరణవిసుద్ధియో సమ్పాదేత్వా కలాపసమ్మసనాదిక్కమేన పఞ్చమం విసుద్ధిం అధిగన్త్వా పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధియా మత్థకం పాపనవసేన విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా **ఫుసిత్వా**తి పత్వా సచ్ఛికత్వా. **అచ్చుతం పద**న్తి నిబ్బానం. తఞ్హి సయం అచవనధమ్మత్తా అధిగతానం అచ్చుతిహేతుభావతో చ నత్థి ఏత్థ చుతీతి “అచ్చుతం”. సఙ్ఖతధమ్మేహి అసమ్మిస్సభావతాయ తదత్థికేహి పటిపజ్జితబ్బతాయ చ “పద”న్తి చ వుచ్చతి. **కతన్త**న్తి కతస్స అన్తం. యో హి తేహి అధిగతో అరియమగ్గో, సో అత్తనో పచ్చయేహి ఉప్పాదితత్తా కతో నామ. తస్స పన పరియోసానభూతం ఫలం కతన్తోతి అధిప్పేతం. తం కతన్తం అగ్గఫలం. అథ వా పచ్చయేహి కతత్తా నిప్ఫాదితత్తా కతా నామ సఙ్ఖతధమ్మా, తన్నిస్సరణభావతో కతన్తో నిబ్బానం. తం కతన్తం. **పచ్చవేక్ఖన్తా**తి “అధిగతం వత మయా అరియమగ్గాధిగమేన ఇదం అరియఫలం, అధిగతా అసఙ్ఖతా ధాతూ”తి అరియఫలనిబ్బానాని విముత్తిఞాణదస్సనేన పటిపత్తిం అపేక్ఖమానా. అథ వా సచ్చసమ్పటివేధవసేన యం అరియేన కరణీయం పరిఞ్ఞాదిసోళసవిధం కిచ్చం అగ్గఫలే ఠితేన నిప్ఫాదితత్తా పరియోసాపితత్తా కతం నామ, ఏవం కతం తం పచ్చవేక్ఖన్తా. ఏతేన పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణం దస్సితం. పురిమనయేన పన ఇతరపచ్చవేక్ఖణానీతి ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణాని దస్సితాని హోన్తి.

ఇమమత్థన్తి ఏత్థ **ఇమ**న్తి సకలో థేరథేరీగాథానం అత్థో అత్తనో ఇతరేసఞ్చ తత్థ సన్నిపతితానం ధమ్మసఙ్గాహకమహాథేరానం బుద్ధియం విపరివత్తమానతాయ ఆసన్నో పచ్చక్ఖోతి చ కత్వా వుత్తం. **అత్థ**న్తి “ఛన్నా మే

కుటికా”తిఆదీహి గాథాహి వుచ్చమానం అత్తూపనాయికం పరూపనాయికం లోకియలోకుత్తరపటిసంయుత్తం అత్థం. **అభాసిసు**న్తి గాథాబన్ధవసేన కథేసుం, తందీపనియో ఇదాని మయా వుచ్చమానా తేసం భావితత్తానం గాథా అత్తూపనాయికా సుణాథాతి యోజనా. తే చ మహాథేరా ఏవం కథేన్తా అత్తనో సమ్మాపటిపత్తిపకాసనీహి గాథాహి సాసనస్స ఏకన్తనియ్యానికవిభావనేన పరేపి తత్థ సమ్మాపటిపత్తియం నియోజేన్తీతి ఏతమత్థం దీపేతి ఆయస్మా ధమ్మభణ్డాగారికో, తథా దీపేన్తో చ ఇమాహి గాథాహి తేసం థోమనం తాసఞ్చ తేసం వచనస్స నిదానభావేన ఠపనం ఠానగతమేవాతి దస్సేతీతి దట్ఠబ్బం.

నిదానగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧. ఏకకనిపాతో

౧. పఠమవగ్గో

౧. సుభూతిత్థేరగాథావణ్ణనా

ఇదాని **ఛన్నా మే కుటికా**తిఆదినయప్పవత్తానం థేరగాథానం అత్థవణ్ణనా హోతి. సా పనాయం అత్థవణ్ణనా యస్మా తాసం తాసం గాథానం అట్ఠుప్పత్తిం పకాసేత్వా వుచ్చమానా పాకటా హోతి సువిఞ్ఞేయ్యా చ. తస్మా తత్థ తత్థ అట్ఠుప్పత్తిం పకాసేత్వా అత్థవణ్ణనం కరిస్సామాతి.

తత్థ **ఛన్నా మే కుటికా**తిగాథాయ కా ఉప్పత్తి? వుచ్చతే – ఇతో కిర కప్పసతసహస్సమత్థకే అనుప్పన్నేయేవ పదుముత్తరే భగవతి లోకనాథే హంసవతీనామకే నగరే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణమహాసాలస్స ఏకో పుత్తో ఉప్పజ్జి. తస్స ‘‘నన్దమాణవో’’తి నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గణ్హిత్వా తత్థ సారం అపస్సన్తో అత్తనో పరివారభూతేహి చతుచత్తాలీసాయ మాణవకసహస్సేహి సద్ధిం పబ్బతపాదే ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేసి. అన్తేవాసికానమ్పి కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. తేపి న చిరేనేవ ఝానలాభినో అహేసుం.

తేన చ సమయేన పదుముత్తరో భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా హంసవతీనగరం ఉపనిస్సాయ విహరన్తో ఏకదివసం పచ్చూససమయే లోకం వోలోకేన్తో నన్దతాపసస్స అన్తేవాసికజటిలానం అరహత్తూపనిస్సయం నన్దతాపసస్స చ ద్వీహఙ్గేహి సమన్నాగతస్స సావకట్ఠానన్తరస్స పత్థనం దిస్వా పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా పుబ్బణ్హసమయే పత్తచీవరమాదాయ అఞ్ఞం కఞ్చి అనామన్తేత్వా సీహో వియ ఏకచరో నన్దతాపసస్స అన్తేవాసికేసు ఫలాఫలత్థాయ గతేసు ‘‘బుద్ధభావం మే జానాతూ’’తి పస్సన్తస్సేవ నన్దతాపసస్స ఆకాసతో ఓతరిత్వా పథవియం పతిట్ఠాసి. నన్దతాపసో బుద్ధానుభావఞ్చేవ లక్ఖణపారిపూరిఞ్చ దిస్వా లక్ఖణమన్తే సమ్మసిత్వా ‘‘ఇమేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతో నామ అగారం అజ్ఝావసన్తో రాజా హోతి చక్కవత్తీ, పబ్బజన్తో లోకే వివటచ్ఛదో సబ్బఞ్ఞూ బుద్ధో హోతి. అయం పురిసాజానీయో నిస్సంసయం బుద్ధో’’తి ఞత్వా పచ్చుగ్గమనం కత్వా, పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా, ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా, అదాసి. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే. నన్దతాపసోపి అత్తనో అనుచ్ఛవికం ఆసనం గహేత్వా ఏకమన్తం నిసీది.

తస్మిం సమయే చతుచత్తాలీససహస్సజటిలా పణీతపణీతాని ఓజవన్తాని ఫలాఫలాని గహేత్వా ఆచరియస్స సన్తికం సమ్పత్తా బుద్ధానఞ్చేవ ఆచరియస్స చ నిసిన్నాసనం ఓలోకేన్తా ఆహంసు – ‘‘ఆచరియ, మయం ‘ఇమస్మిం లోకే తుమ్హేహి మహన్తతరో నత్థీ’తి విచరామ, అయం పన పురిసో తుమ్హేహి మహన్తతరో మఞ్ఞే’’తి. నన్దతాపసో, ‘‘తాతా, కిం వదేథ, సాసపేన సద్ధిం అట్ఠసట్ఠిసతసహస్సయోజనుబ్బేధం సినేరుం ఉపమేతుం ఇచ్ఛథ, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేన సద్ధిం మా మం ఉపమిత్థా’’తి ఆహ. అథ తే తాపసా ‘‘సచే అయం ఓరకో అభవిస్స, న అమ్హాకం ఆచరియో ఏవం ఉపమం ఆహరేయ్య, యావ మహా వతాయం పురిసాజానీయో’’తి పాదేసు నిపతిత్వా సిరసా వన్దింసు. అథ తే ఆచరియో ఆహ – ‘‘తాతా, అమ్హాకం బుద్ధానం అనుచ్ఛవికో దేయ్యధమ్మో నత్థి, భగవా చ భిక్ఖాచారవేలాయం ఇధాగతో, తస్మా మయం యథాబలం దేయ్యధమ్మం దస్సామ, తుమ్హే యం యం పణీతం ఫలాఫలం ఆనీతం, తం తం ఆహరథా’’తి వత్వా ఆహరాపేత్వా హత్థే ధోవిత్వా సయం తథాగతస్స పత్తే పతిట్ఠాపేసి. సత్థారా ఫలాఫలే పటిగ్గహితమత్తే దేవతా దిబ్బోజం పక్ఖిపింసు. తాపసో

ఉదకమ్పి సయమేవ పరిస్సావేత్వా అదాసి. తతో భోజనకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా నిసిన్నే సత్థరి సబ్బే అన్తేవాసికే పక్కోసిత్వా సత్థు సన్తికే సారణీయం కథం కథేన్తో నిసీది. సత్థా "భిక్ఖుసఙ్ఘో ఆగచ్ఛతూ"తి చిన్తేసి. భిక్ఖూ సత్థు చిత్తం ఞత్వా సతసహస్సమత్తా ఖీణాసవా ఆగన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు.

నన్దతాపసో అన్తేవాసికే ఆమన్తేసి – "తాతా, బుద్ధానం నిసిన్నాసనమ్పి నీచం, సమణసతసహస్సస్సపి ఆసనం నత్థి, తుమ్హేహి అజ్జ ఉళారం భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ సక్కారం కాతుం వట్టతి , పబ్బతపాదతో వణ్ణగన్ధసమ్పన్నాని పుప్ఫాని ఆహరథా"తి. అచిన్తేయ్యత్తా ఇద్ధివిసయస్స ముహుత్తేనేవ వణ్ణగన్ధసమ్పన్నాని పుప్ఫాని ఆహరిత్వా బుద్ధానం యోజనప్పమాణం పుప్ఫాసనం పఞ్ఞాపేసుం. అగ్గసావకానం తిగావుతం, సేసభిక్ఖూనం అడ్ఢయోజనికాదిభేదం, సఙ్ఘనవకస్స ఉసభమత్తం అహోసి. ఏవం పఞ్ఞత్తేసు ఆసనేసు నన్దతాపసో తథాగతస్స పురతో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ ఠితో, "భన్తే, మయ్హం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ ఇమం పుప్ఫాసనం అభిరుహథా"తి ఆహ. నిసీది భగవా పుప్ఫాసనే. ఏవం నిసిన్నే సత్థరి సత్థు ఆకారం ఞత్వా భిక్ఖూ అత్తనో అత్తనో పత్తాసనే నిసీదింసు. నన్దతాపసో మహన్తం పుప్ఫఛత్తం గహేత్వా తథాగతస్స మత్థకే ధారేన్తో అట్ఠాసి. సత్థా "తాపసానం అయం సక్కారో మహప్ఫలో హోతూ"తి నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జి. సత్థు సమాపన్నభావం ఞత్వా భిక్ఖూపి సమాపజ్జింసు. తథాగతే సత్తాహం నిరోధం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నే అన్తేవాసికా భిక్ఖాచారకాలే సమ్పత్తే వనమూలఫలాఫలం పరిభుఞ్జిత్వా సేసకాలే బుద్ధానం అఞ్జలిం పగ్గయ్హ తిట్ఠన్తి. నన్దతాపసో పన భిక్ఖాచారమ్పి అగన్త్వా పుప్ఫఛత్తం ధారేన్తో సత్తాహం పీతిసుఖేనేవ వీతినామేతి.

సత్థా నిరోధతో వుట్ఠాయ అరణవిహారిఅఙ్గేన దక్ఖిణేయ్యఙ్గేన చాతి ద్వీహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం ఏకం సావకం "ఇసిగణస్స పుప్ఫాసనానుమోదనం కరోహీ"తి ఆణాపేసి. సో చక్కవత్తిరఞ్ఞో సన్తికా పటిలద్ధమహాలాభో మహాయోధో వియ తుట్ఠమానసో అత్తనో విసయే ఠత్వా తేపిటకం బుద్ధవచనం సమ్మసిత్వా అనుమోదనం అకాసి. తస్స దేసనావసానే సత్థా సయం ధమ్మం దేసేసి. దేసనాపరియోసానే సబ్బే చతుచత్తాలీససహస్సతాపసా అరహత్తం పాపుణింసు. సత్థా "ఏథ, భిక్ఖవో"తి హత్థం పసారేసి. తేసం తావదేవ కేసమస్సు అన్తరధాయి. అట్ఠ పరిక్ఖారా కాయే పటిముక్కావ అహేసుం సట్ఠివస్సత్థేరా వియ సత్థారం పరివారయింసు. నన్దతాపసో పన విక్ఖిత్తచిత్తతాయ విసేసం నాధిగచ్ఛి. తస్స కిర అరణవిహారిత్థేరస్స సన్తికే ధమ్మం సోతుం ఆరద్ధకాలతో పట్ఠాయ "అహో వతాహమ్పి అనాగతే ఉప్పజ్జనకబుద్ధస్స సాసనే ఇమినా సావకేన లద్ధధురం లభేయ్య"న్తి చిత్తం ఉదపాది. సో తేన పరివితక్కేన మగ్గఫలపటివేధం కాతుం నాసక్ఖి. తథాగతం పన వన్దిత్వా సమ్ముఖే ఠత్వా ఆహ – "భన్తే, యేన భిక్ఖునా ఇసిగణస్స పుప్ఫాసనానుమోదనా కతా, కో నామాయం తుమ్హాకం సాసనే"తి. "అరణవిహారిఅఙ్గే దక్ఖిణేయ్యఅఙ్గే చ ఏతదగ్గం పత్తో ఏసో భిక్ఖూ"తి. "భన్తే, య్వాయం మయా సత్తాహం పుప్ఫఛత్తం ధారేన్తేన సక్కారో కతో, తేన అధికారేన న అఞ్ఞం సమ్పత్తిం పత్థేమి, అనాగతే పన ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే అయం థేరో వియ ద్వీహఙ్గేహి సమన్నాగతో సావకో భవేయ్య"న్తి పత్థనమకాసి.

సత్థా "సమిజ్ఝిస్సతి ను, ఖో ఇమస్స తాపసస్స పత్థనా"తి అనాగతంసఞాణం పేసేత్వా ఓలోకేన్తో కప్పసతసహస్సం అతిక్కమిత్వా సమిజ్ఝనకభావం దిస్వా నన్దతాపసం ఆహ – "న తే అయం పత్థనా మోఘా భవిస్సతి, అనాగతే కప్పసతసహస్సం అతిక్కమిత్వా గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స సన్తికే సమిజ్ఝిస్సతీ"తి వత్వా ధమ్మకథం కథేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఆకాసం పక్ఖన్ది. నన్దతాపసో యావ చక్ఖుపథసమతిక్కమా సత్థారం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ ఉద్దిస్స అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. సో అపరభాగే కాలేన కాలం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుణి. అపరిహీనజ్ఝానోవ కాలఙ్కత్వా బ్రహ్మలోకే

నిబ్బత్తో. తతో పన చుతో అపరానిపి పఞ్చ జాతిసతాని పబ్బజిత్వా ఆరఞ్ఞకో అహోసి. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలేపి పబ్బజిత్వా ఆరఞ్ఞకో హుత్వా గతపచ్చాగతవత్తం పూరేసి. ఏతం కిర వత్తం అపరిపూరేత్వా మహాసావకభావం పాపుణన్తా నామ నత్థి. గతపచ్చాగతవత్తం పన ఆగమట్ఠకథాసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. సో వీసతివస్ససహస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా కాలఙ్కత్వా కామావచరదేవలోకే తావతింసభవనే నిబ్బత్తి. వుత్తఞ్హేతం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩.౧౨౧) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే , నిసభో నామ పబ్బతో;
అస్సమో సుకతో మయ్హం, పణ్ణసాలా సుమాపితా.

"కోసియో నామ నామేన, జటిలో ఉగ్గతాపనో;
ఏకాకియో అదుతియో, వసామి నిసభే తదా.

"ఫలం మూలఞ్చ పణ్ణఞ్చ, న భుఞ్జామి అహం తదా;
పవత్తంవ సుపాతాహం, ఉపజీవామి తావదే.

"నాహం కోపేమి ఆజీవం, చజమానోపి జీవితం;
ఆరాధేమి సకం చిత్తం, వివజ్జేమి అనేసనం.

"రాగూపసంహితం చిత్తం, యదా ఉప్పజ్జతే మమ;
సయంవ పచ్చవేక్ఖామి, ఏకగ్గో తం దమేమహం.

"రజ్జసే రజ్జనీయే చ, దుస్సనీయే చ దుస్ససే;
ముయ్హసే మోహనీయే చ, నిక్ఖమస్సు వనా తువం.

"విసుద్ధానం అయం వాసో, నిమ్మలానం తపస్సినం;
మా ఖో విసుద్ధం దూసేసి, నిక్ఖమస్సు వనా తువం.

"అగారికో భవిత్వాన, యదా పుత్తం లభిస్ససి;
ఉభోపి మా విరాధేసి, నిక్ఖమస్సు వనా తువం.

"ఛవాలాతం యథా కట్ఠం, న క్వచి కిచ్చకారకం;
నేవ గామే అరఞ్ఞే వా, న హి తం కట్ఠసమ్మతం.

"ఛవాలాతూపమో త్వం సి, న గిహీ నాపి సఞ్ఞతో;
ఉభతో ముత్తకో అజ్జ, నిక్ఖమస్సు వనా తువం.

"సియా ను ఖో తవ ఏతం, కో పజానాతి తే ఇదం;

సద్ధాధురం వహిసి మే, కోసజ్జబహులాయ చ.

“జిగుచ్ఛిస్సన్తి తం విఞ్ఞూ, అసుచిం నాగరికో యథా;
ఆకడ్ఢిత్వాన ఇసయో, చోదయిస్సన్తి తం సదా.

“తం విఞ్ఞూ పవదిస్సన్తి, సమతిక్కన్తసాసనం;
సంవాసం అలభన్తో హి, కథం జీవిహిసి తువం.

“తిధాపభిన్నం మాతఙ్గం, కుఞ్జరం సట్ఠిహాయనం;
బలీ నాగో ఉపగన్త్వా, యూథా నీహరతే గజం.

“యూథా వినిస్సటో సన్తో, సుఖం సాతం న విన్దతి;
దుక్ఖితో విమనో హోతి, పజ్ఝాయన్తో పవేధతి.

“తథేవ జటిలా తమ్పి, నీహరిస్సన్తి దుమ్మతిం;
తేహి త్వం నిస్సటో సన్తో, సుఖం సాతం న లచ్ఛసి.

“దివా వా యది వా రత్తిం, సోకసల్లసమప్పితో;
దయ్హతి పరిళాహేన, గజో యూథావ నిస్సటో.

“జాతరూపం యథా కూటం, నేవ ఝాయతి కత్థచి;
తథా సీలవిహీనో త్వం, న ఝాయిస్ససి కత్థచి.

“అగారం వసమానోపి, కథం జీవిహిసి తువం;
మత్తికం పేత్తికఞ్చాపి, నత్థి తే నిహితం ధనం.

“సయం కమ్మం కరిత్వాన, గత్తే సేదం పమోచయం;
ఏవం జీవిహిసి గేహే, సాధు తే తం న రుచ్చతి.

“ఏవాహం తత్థ వారేమి, సంకిలేసగతం మనం;
నానాధమ్మకథం కత్వా, పాపా చిత్తం నివారయిం.

“ఏవం మే విహరన్తస్స, అప్పమాదవిహారినో;
తింసవస్ససహస్సాని, విపినే మే అతిక్కముం.

“అప్పమాదరతం దిస్వా, ఉత్తమత్థం గవేసకం;
పదుముత్తరసమ్బుద్ధో, ఆగచ్ఛి మమ సన్తికం.

“తిమ్బరూసకవణ్ణాభో, అప్పమేయ్యో అనూపమో;
రూపేనాసదిసో బుద్ధో, ఆకాసే చఙ్కమీ తదా.

“సుఫుల్లో సాలరాజావ, విజ్జూవబ్భఘనన్తరే;
ఞాణేనాసదిసో బుద్ధో, ఆకాసే చఙ్కమీ తదా.

“సీహరాజావసమ్భీతో, గజరాజావ దప్పితో;
లాసితో బ్యగ్ఘరాజావ, ఆకాసే చఙ్కమీ తదా.

“సిఙ్గీనిక్ఖసవణ్ణాభో, ఖదిరఙ్గారసన్నిభో;
మణి యథా జోతిరసో, ఆకాసే చఙ్కమీ తదా.

“విసుద్ధకేలాసనిభో, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమా;
మజ్ఝన్హికేవ సూరియో, ఆకాసే చఙ్కమీ తదా.

“దిస్వా నభే చఙ్కమన్తం, ఏవం చిన్తేసహం తదా;
దేవో ను ఖో అయం సత్తో, ఉదాహు మనుజో అయం.

“న మే సుతో వా దిట్ఠో వా, మహియా ఏదిసో నరో;
అపి మన్తపదం అత్థి, అయం సత్థా భవిస్సతి.

“ఏవాహం చిన్తయిత్వాన, సకం చిత్తం పసాదయిం;
నానాపుప్ఫఞ్చ గన్ధఞ్చ, సన్నిపాతేసహం తదా.

“పుప్ఫాసనం పఞ్ఞాపేత్వా, సాధుచిత్తం మనోరమం;
నరసారథినం అగ్గం, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“ఇదం మే ఆసనం వీర, పఞ్ఞత్తం తవనుచ్ఛవం;
హాసయన్తో మమం చిత్తం, నిసీద కుసుమాసనే.

“నిసీది తత్థ భగవా, అసమ్భీతోవ కేసరీ;
సత్తరత్తిన్దివం బుద్ధో, పవరే కుసుమాసనే.

“నమస్సమానో అట్ఠాసిం, సత్తరత్తిన్దివం అహం;
వుట్ఠహిత్వా సమాధిమ్హా, సత్థా లోకే అనుత్తరో;
మమ కమ్మం పకిత్తేన్తో, ఇదం వచనమబ్రవి.

“భావేహి బుద్ధానుస్సతిం, భావనానమనుత్తరం;

ఇమం సతిం భావయిత్వా, పూరయిస్ససి మానసం.

“తింసకప్పసహస్సాని , దేవలోకే రమిస్ససి;
అసీతిక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్ససి;
సహస్సక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, రాజా రట్ఠే భవిస్ససి.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
అనుభోస్ససి తం సబ్బం, బుద్ధానుస్సతియా ఫలం.

“భవాభవే సంసరన్తో, మహాభోగం లభిస్ససి;
భోగే తే ఊనతా నత్థి, బుద్ధానుస్సతియా ఫలం.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“అసీతికోటిం ఛడ్డేత్వా, దాసే కమ్మకరే బహూ;
గోతమస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిస్ససి.

“ఆరాధయిత్వా సమ్బుద్ధం, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
సుభూతి నామ నామేన, హేస్ససి సత్థు సావకో.

“భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, దక్ఖిణేయ్యగుణమ్హి తం;
తథారణవిహారే చ, ద్వీసు అగ్గే ఠపేస్సతి.

“ఇదం వత్వాన సమ్బుద్ధో, జలజుత్తమనామకో;
నభం అబ్భుగ్గమీ వీరో, హంసరాజావ అమ్బరే.

“సాసితో లోకనాథేన, నమస్సిత్వా తథాగతం;
సదా భావేమి ముదితో, బుద్ధానుస్సతిముత్తమం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసం అగచ్ఛహం.

“అసీతిక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
అనుభోమి సుసమ్పత్తిం, బుద్ధానుస్సతియా ఫలం.

“భవాభవే సంసరన్తో, మహాభోగం లభామహం;
భోగే మే ఊనతా నత్థి, బుద్ధానుస్సతియా ఫలం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధానుస్సతియా ఫలం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇత్థం సుదం ఆయస్మా సుభూతిత్థేరో ఇమా గాథాయో అభాసిత్థాతి.

ఏవం పన సో తావతింసభవనే అపరాపరం ఉప్పజ్జనవసేన దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవిత్వా తతో చుతో మనుస్సలోకే అనేకసతక్ఖత్తుం చక్కవత్తిరాజా చ పదేసరాజా చ హుత్వా ఉళారం మనుస్ససమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అథ అమ్హాకం భగవతో కాలే సావత్థియం సుమనసేట్ఠిస్స గేహే అనాథపిణ్డికస్స కనిట్ఠో హుత్వా నిబ్బత్తి ‘‘**సుభూతీ**’’తిస్స నామం అహోసి.

తేన చ సమయేన అమ్హాకం భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహం గన్త్వా తత్థ వేళువనపటిగ్గహణాదినా లోకానుగ్గహం కరోన్తో రాజగహం ఉపనిస్సాయ సీతవనే విహరతి. తదా అనాథపిణ్డికో సేట్ఠి సావత్థియం ఉట్ఠానకభణ్డం గహేత్వా అత్తనో సహాయస్స రాజగహసేట్ఠినో ఘరం గతో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా సత్థారం సీతవనే విహరన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఠమదస్సనేనేవ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ సత్థారం సావత్థిం ఆగమనత్థాయ యాచిత్వా తతో పఞ్చచత్తాలీసయోజనే మగ్గే యోజనే యోజనే సతసహస్సపరిచ్చాగేన విహారే పతిట్ఠాపేత్వా సావత్థియం రాజమానేన అట్ఠకరీసప్పమాణం జేతస్స రాజకుమారస్స ఉయ్యానభూమిం కోటిసన్థారేన కిణిత్వా తత్థ భగవతో విహారం కారేత్వా అదాసి. విహారపరిగ్గహణదివసే అయం సుభూతికుటుమ్బికో అనాథపిణ్డికసేట్ఠినా సద్ధిం గన్త్వా ధమ్మం సుణన్తో సద్ధం పటిలభిత్వా పబ్బజి . సో ఉపసమ్పజ్జిత్వా ద్వే మాతికా పగుణా కత్వా కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా అరఞ్ఞే సమణధమ్మం కరోన్తో మేత్తాఝానపాదకం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. సో ధమ్మం దేసేన్తో యస్మా సత్థారా దేసితనియామేన అనోదిస్సకం కత్వా ధమ్మం దేసేతి. తస్మా అరణవిహారీనం అగ్గో నామ జాతో. పిణ్డాయ చరన్తో ఘరే ఘరే మేత్తాఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ భిక్ఖం పటిగ్గణ్హాతి “ఏవం దాయకానం మహప్ఫలం భవిస్సతీ”తి. తస్మా దక్ఖిణేయ్యానం అగ్గో నామ జాతో. తేనాహ భగవా – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం అరణవిహారీనం యదిదం సుభూతి, దక్ఖిణేయ్యానం యదిదం సుభూతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౮, ౨౦౧). ఏవమయం మహాథేరో అరహత్తే పతిట్ఠాయ అత్తనా పూరితపారమీనం ఫలస్స మత్థకం పత్వా లోకే అభిఞ్ఞాతో అభిలక్ఖితో హుత్వా బహుజనహితాయ జనపదచారికం చరన్తో అనుపుబ్బేన రాజగహం అగమాసి.

రాజా బిమ్బిసారో థేరస్స ఆగమనం సుత్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా “ఇధేవ, భన్తే, వసథా”తి వత్వా “నివాసనట్ఠానం కరిస్సామీ”తి పక్కన్తో విస్సరి. థేరో సేనాసనం అలభన్తో అబ్భోకాసే వీతినామేసి. థేరస్స ఆనుభావేన దేవో న వస్సతి. మనుస్సా అవుట్ఠితాయ ఉపద్దుతా రఞ్ఞో నివేసనద్వారే ఉక్కుట్ఠిమకంసు. రాజా “కేన ను ఖో కారణేన దేవో న వస్సతీ”తి వీమంసన్తో “థేరస్స అబ్భోకాసవాసేన మఞ్ఞే న వస్సతీ”తి చిన్తేత్వా తస్స పణ్ణకుటిం కారాపేత్వా “ఇమిస్సా, భన్తే,

పణ్ణకుటియా వసథా”తి వత్వా వన్దిత్వా పక్కామి. థేరో కుటికం పవిసిత్వా తిణసన్థారకే పల్లఙ్కేన నిసీది. తదా పన దేవో థోకం థోకం ఫుసాయతి, న సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛతి. అథ థేరో లోకస్స అవుట్ఠికభయం విసమితుకామో అత్తనో అజ్ఝత్తికబాహిరవత్థుకస్స పరిస్సయస్స అభావం పవేదేన్తో –

౧. “ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా, వస్స దేవ యథాసుఖం;
చిత్తం మే సుసమాహితం విముత్తం, ఆతాపీ విహరామి వస్స దేవా”తి. –

గాథమాహ.

తత్థ **ఛన్న**-సద్దో తావ “ఛన్నా సా కుమారికా ఇమస్స కుమారకస్స” (పారా. ౨౯౬) “నచ్ఛన్నం నప్పతిరూప”న్తిఆదీసు (పారా. ౩౮౩) పతిరూపే ఆగతో. “ఛన్నం త్వేవ, ఫగ్గుణ, ఫస్సాయతనాన”న్తిఆదీసు వచనవిసిట్ఠే సఙ్ఖ్యావిసేసే. “ఛన్నమతివస్సతి, వివటం నాతివస్సతీ”తిఆదీసు (ఉదా. ౪౫; చూళవ. ౩౮౫) గహణే. “క్యాహం తే నచ్ఛన్నోపి కరిస్సామీ”తిఆదీసు నివాసనపారుపనే “ఆయస్మా ఛన్నో అనాచారం ఆచరతీ”తిఆదీసు (పారా. ౪౨౪) పణ్ణత్తియం. “సబ్బచ్ఛన్నం సబ్బపరిచ్ఛన్నం (పాచి. ౫౨, ౫౪), ఛన్నా కుటి ఆహితో గినీ”తి (సు. ని. ౧౮) చ ఆదీసు తిణాదీహి ఛాదనే. ఇధాపి తిణాదీహి ఛాదనేయేవ దట్ఠబ్బో, తస్మా తిణేన వా పణ్ణేన వా ఛన్నా యథా న వస్సతి వస్సోదకపతనం న హోతి న ఓవస్సతి, ఏవం సమ్మదేవ ఛాదితాతి అత్థో.

మే-సద్దో “కిచ్ఛేన మే అధిగతం, హలం దాని పకాసితు”న్తిఆదీసు (మహావ. ౮; దీ. ని. ౨.౬౫; మ. ని. ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭; సం. ని. ౧.౧౭౨) కరణే ఆగతో, మయాతి అత్థో. “తస్స మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ”తిఆదీసు (సం. ని. ౩.౧౮౨; అ. ని. ౪.౨౫౭) సమ్పదానే, మయ్హన్తి అత్థో. “పుబ్బేవ మే, భిక్ఖవే, సమ్బోధా అనభిసమ్బుద్ధస్స బోధిసత్తస్సేవ సతో”ఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౦౬; సం. ని. ౪.౧౪) సామిఅత్థే ఆగతో. ఇధాపి సామిఅత్థే ఏవ దట్ఠబ్బో, మమాతి అత్థో. కిఞ్చాపి ఖీణాసవానం మమాయితబ్బం నామ కిఞ్చి నత్థి లోకధమ్మేహి అనుపలిత్తభావతో, లోకసమఞ్ఞావసేన పన తేసమ్పి “అహం మమా”తి వోహారమత్తం హోతి. తేనాహ భగవా – “కిన్తి మే సావకా ధమ్మదాయాదా భవేయ్యుం, నో ఆమిసదాయాదా”తి (మ. ని. ౧.౨౯).

కుటికాతి పన మాతుకుచ్ఛిపి కరజకాయోపి తిణాదిచ్ఛదనో పతిస్సయోపి వుచ్చతి. తథా హి –

“మాతరం కుటికం బ్రూసి, భరియం బ్రూసి కులావకం;
పుత్తే సన్తానకే బ్రూసి, తణ్హా మే బ్రూసి బన్ధన”న్తి. (సం. ని. ౧.౧౯) –

ఆదీసు మాతుకుచ్ఛి “కుటికా”తి వుత్తా.

“అట్ఠికఙ్కలకుటికే , మంసన్హారుపసిబ్బితే;
ధిరత్థు పూరే దుగ్గన్ధే, పరగత్తే మమాయసీ”తి. (థేరగా. ౧౧౫౩) –

ఆదీసు కేసాదిసమూహభూతో కరజకాయో. “కస్సపస్స భగవతో భగిని కుటి ఓవస్సతి” (మ॰ ని॰ ౨.౨౮౧) “కుటి నామ ఉల్లిత్తా వా హోతి అవలిత్తా వా”తిఆదీసు (పారా॰ ౩౪౯) తిణఛదనపతిస్సయో. ఇధాపి సో ఏవ వేదితబ్బో పణ్ణసాలాయ అధిప్పేతత్తా. కుటి ఏవ హి కుటికా, అపాకటకుటి “కుటికా”తి వుత్తా.

సుఖ-సద్దో పన “విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్స”న్తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౬౭) సుఖవేదనాయం ఆగతో. “సుఖో బుద్ధానముప్పాదో, సుఖా సద్ధమ్మదేసనా”తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౧౯౪) సుఖమూలే. “సుఖస్సేతం, భిక్ఖవే, అధివచనం యదిదం పుఞ్ఞానీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౭.౬౨; ఇతివు॰ ౨౨) సుఖహేతుమ్హి. “యస్మా చ, ఖో, మహాలి, రూపం సుఖం సుఖానుపతితం సుఖావక్కన్త”న్తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౩.౬౦) సుఖారమ్మణే, “దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారా ఏతే, చున్ద, అరియస్స వినయే”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౮౨) అబ్యాపజ్జే. “నిబ్బానం పరమం సుఖ”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౫; ధ॰ ప॰ ౨౦౩-౨౦౪) నిబ్బానే. “యావఞ్చిదం, భిక్ఖవే, న సుకరం అక్ఖానేన పాపుణితుం యావ సుఖా సగ్గా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౨౫) సుఖప్పచ్చయట్ఠానే. “సోవగ్గికం సుఖవిపాకం సగ్గసంవత్తనిక”న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౩; సం॰ ని॰ ౧.౧౩౦) ఇట్ఠే, పియమనాపేతి అత్థో. ఇధాపి ఇట్ఠే సుఖప్పచ్చయే వా దట్ఠబ్బో. సా హి కుటి అన్తో బహి చ మనాపభావేన సమ్పాదితా నివాసనఫాసుతాయ “సుఖా”తి వుత్తా. తథా నాతిసీతనాతిఉణ్హతాయ ఉతుసుఖసమ్పత్తియోగేన కాయికచేతసికసుఖస్స పచ్చయభావతో.

నివాతాతి అవాతా, ఫుసితగ్గళపిహితవాతపానత్తా వాతపరిస్సయరహితాతి అత్థో. ఇదం తస్సా కుటికా సుఖభావవిభావనం. సవాతే హి సేనాసనే ఉతుసప్పాయో న లబ్భతి, నివాతే సో లబ్భతీతి. **వస్సా**తి పవస్స సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛ. **దేవా**తి అయం **దేవ**-సద్దో “ఇమాని తే, దేవ, చతురాసీతి నగరసహస్సాని కుసవతీరాజధానిప్పముఖాని, ఏత్థ , దేవ, ఛన్దం జనేహి జీవితే అపేక్ఖ”న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౬౬) సమ్ముతిదేవే ఖత్తియే ఆగతో. “చాతుమహారాజికా దేవా వణ్ణవన్తో సుఖబహులా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౩౭) ఉపపత్తిదేవేసు. “తస్స దేవాతిదేవస్స, సాసనం సబ్బదస్సినో”తిఆదీసు విసుద్ధిదేవేసు . విసుద్ధిదేవానఞ్హి భగవతో అతిదేవభావే వుత్తే ఇతరేసం వుత్తో ఏవ హోతి. “విద్ధే విగతవలాహకే దేవే”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౮౬; సం॰ ని॰ ౧.౧౧౦; ఇతివు॰ ౨౭) ఆకాసే. “దేవో చ కాలేన కాలం న సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛతీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౭౦) మేఘే పజ్జున్నే వా. ఇధాపి మేఘే పజ్జున్నే వా దట్ఠబ్బో. వస్సాతి హి తే ఆణాపేన్తో థేరో ఆలపతి. **యథాసుఖ**న్తి యథారుచిం. తవ వస్సనేన మయ్హం బాహిరో పరిస్సయో నత్థి, తస్మా యథాకామం వస్సాతి వస్సూపజీవిసత్తే అనుగ్గణ్హన్తో వదతి.

ఇదాని అబ్భన్తరే పరిస్సయాభావం దస్సేన్తో ‘‘**చిత్త**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ **చిత్తం మే సుసమాహిత**న్తి మమ చిత్తం సుట్ఠు అతివియ సమ్మా సమ్మదేవ ఏకగ్గభావేన ఆరమ్మణే ఠపితం. తఞ్చ ఖో న నీవరణాదివిక్ఖమ్భనమత్తేన; అపి చ ఖో విముత్తం ఓరమ్భాగియఉద్ధంభాగియసఙ్ఖాతేహి సబ్బసంయోజనేహి సబ్బకిలేసధమ్మతో చ విసేసేన విముత్తం, సముచ్ఛేదప్పహానవసేన పటిపస్సద్ధిప్పహానవసేన తే పజహిత్వా ఠితన్తి అత్థో. **ఆతాపీ**తి వీరియవా. ఫలసమాపత్తిఅత్థం విపస్సనారమ్భవసేన దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థఞ్చ ఆరద్ధవీరియో హుత్వా విహరామి, దిబ్బవిహారాదీహి అత్తభావం పవత్తేమి, న పన కిలేసప్పహానత్థం, పహాతబ్బస్సేవ అభావతోతి అధిప్పాయో. “యథా పన బాహిరపరిస్సయాభావేన, దేవ, మయా త్వం వస్సనే నియోజితో, ఏవం అబ్భన్తరపరిస్సయాభావేనపీ”తి దస్సేన్తో పునపి ‘‘**వస్స, దేవా**’’తి ఆహ.

అపరో నయో **ఛన్నా**తి ఛాదితా పిహితా. **కుటికా**తి అత్తభావో. సో హి “అనేకావయవస్స సముదాయస్స అవిజ్జానీవరణస్స, భిక్ఖవే, పుగ్గలస్స తణ్హాసంయుత్తస్స అయఞ్చేవ కాయో సముదాగతో, బహిద్ధా చ నామరూప”న్తిఆదీసు (సం. ని. ౨.౧౯) కాయోతి ఆగతో. “సిఞ్చ, భిక్ఖు, ఇమం నావం , సిత్తా తే లహుమేస్సతీ”తిఆదీసు (ధ. ప. ౬౬) నావాతి ఆగతో. “గహకారక దిట్ఠోసి, గహకూటం విసఙ్ఖత”న్తి (ధ. ప. ౧౫౪) చ ఆదీసు గహన్తి ఆగతో. “సత్తో గుహాయం బహునాభిఛన్నో, తిట్ఠం నరో మోహనస్మిం పగాళ్హో”తిఆదీసు (సు. ని. ౭౭౮) గుహాతి ఆగతో. “నేలఙ్గో సేతపచ్ఛాదో, ఏకారో వత్తతీ రథో”తిఆదీసు (ఉదా. ౬౫) రథోతి ఆగతో. “పున గేహం న కాహసీ”తిఆదీసు (ధ. ప. ౧౫౪) గేహన్తి ఆగతో. “వివటా కుటి నిబ్బుతో గిని”తిఆదీసు (సు. ని. ౧౯) కుటీతి ఆగతో. తస్మా ఇధాపి సో “కుటికా”తి వుత్తో. అత్తభావో హి కట్ఠాదీని పటిచ్చ లబ్భమానా గేహనామికా కుటికా వియ అట్ఠిఆదిసఙ్ఖాతే పథవీధాతుఆదికే ఫస్సాదికే చ పటిచ్చ లబ్భమానో “కుటికా”తి వుత్తో, చిత్తమక్కటస్స నివాసభావతో చ. యథాహ –

“అట్ఠికఙ్కలకుటికేసా, మక్కటావసథో ఇతి;
మక్కటో పఞ్చద్వారాయ, కుటికాయ పసక్కియ;
ద్వారేనానుపరియాతి, ఘట్టయన్తో పునప్పున”న్తి చ.

సా పనేసా అత్తభావకుటికా థేరస్స తిణ్ణం ఛన్నం అట్ఠన్నఞ్చ అసంవరద్వారానం వసేన సమతి విజ్ఝనకస్స రాగాదిఅవస్సుతస్స పఞ్ఞాయ సంవుతత్తా సమ్మదేవ పిహితత్తా “ఛన్నా”తి వుత్తా. తేనాహ భగవా – “సోతానం సంవరం బ్రూమి, పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి (సు. ని. ౧౦౪౧). వుత్తనయేన ఛన్నత్తా ఏవ కిలేసదుక్ఖాభావతో నిరామిససుఖసమఙ్గితాయ చ **సుఖా** సుఖప్పత్తా, తతో ఏవ చ **నివాతా** నిహతమానమదథమ్భసారమ్భతాయ నివాతవుత్తికా. అయఞ్చ నయో “మయ్హం న సంకిలేసధమ్మానం సంవరణమత్తేన సిద్ధో, అథ ఖో అగ్గమగ్గసమాధినా సుట్ఠు సమాహితచిత్తతాయ చేవ అగ్గమగ్గపఞ్ఞాయ సబ్బసంయోజనేహి విప్పముత్తచిత్తతాయ చా”తి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**చిత్తం మే సుసమాహితం విముత్త**’’న్తి. ఏవంభూతో చ “ఇదానాహం కతకరణీయో”తి న అప్పోస్సుక్కో హోమి, అథ ఖో **ఆతాపీ విహరామి,** సదేవకస్స లోకస్స హితసుఖూపసంహారే ఉస్సాహజాతో భిక్ఖాచారకాలేపి అనుఘరం బ్రహ్మవిహారేనేవ విహరామి. తస్మా త్వమ్పి, **దేవ,** పజ్జున్న మయ్హం పియం కాతుకామతాయపి వస్సూపజీవీనం సత్తానం అనుకమ్పాయపి **వస్స** సమ్మా ధారం అనుప్పవేచ్ఛాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఏత్థ చ థేరో “ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా”తి ఇమినా లోకియలోకుత్తరభేదం అత్తనో అధిసీలసిక్ఖం దస్సేతి. “చిత్తం మే సుసమాహిత”న్తి ఇమినా అధిచిత్తసిక్ఖం. “విముత్త”న్తి ఇమినా అధిపఞ్ఞాసిక్ఖం. “ఆతాపీ విహరామీ”తి ఇమినా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం. అథ వా “ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా”తి ఇమినా అనిమిత్తవిహారం దస్సేతి కిలేసవస్సపిధానముఖేన నిచ్చాదినిమిత్తుగ్ఘాటనదీపనతో. “చిత్తం మే సుసమాహిత”న్తి ఇమినా అప్పణిహితవిహారం. “విముత్త”న్తి ఇమినా సుఞ్ఞతవిహారం. “ఆతాపీ విహరామీ”తి ఇమినా తేసం తిణ్ణం విహారానం అధిగమూపాయం. పఠమేన వా దోసప్పహానం, దుతియేన రాగప్పహానం, తతియేన మోహప్పహానం. తథా దుతియేన పఠమదుతియేహి వా ధమ్మవిహారసమ్పత్తియో దస్సేతి. తతియేన విముత్తిసమ్పత్తియో. “ఆతాపీ విహరామీ”తి ఇమినా పరహితపటిపత్తియం అతన్దితభావం దస్సేతీతి దట్ఠబ్బం.

ఏవం “యథానామా”తి గాథాయ వుత్తానం ధమ్మవిహారాదీనం ఇమాయ గాథాయ దస్సితత్తా తత్థ అదస్సితేసు నామగోత్తేసు నామం దస్సేతుం “**ఇత్థం సుద**”న్తిఆది వుత్తం. యే హి థేరా నామమత్తేన పాకటా, తే నామేన, యే గోత్తమత్తేన పాకటా, తే గోత్తేన, యే ఉభయథా పాకటా, తే ఉభయేనపి దస్సిస్స”న్తి. అయం పన థేరో నామేన అభిలక్ఖితో, న తథా గోత్తేనాతి “**ఇత్థం సుదం ఆయస్మా సుభూతీ**”తి వుత్తం. తత్థ **ఇత్థ**న్తి ఇదం పకారం, ఇమినా ఆకారేనాతి అత్థో. **సుద**న్తి సు ఇదం, సన్ధివసేన ఇకారలోపో. **సూ**తి చ నిపాతమత్తం, ఇదం గాథన్తి యోజనా. **ఆయస్మా**తి పియవచనమేతం గరుగారవసప్పతిస్సవచనమేతం. **సుభూతీ**తి నామకిత్తనం. సో హి సరీరసమ్పత్తియాపి దస్సనీయో పాసాదికో, గుణసమ్పత్తియాపి. ఇతి సున్దరాయ సరీరావయవవిభూతియా సీలసమ్పత్తియాదివిభూతియా చ సమన్నాగతత్తా సుభూతీతి పఞ్ఞాయిత్థ సీలసారాదిథిరగుణయోగతో **థేరో. అభాసిత్థా**తి కథేసి. కస్మా పనేతే మహాథేరా అత్తనో గుణే పకాసేన్తీతి? ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అనధిగతపుబ్బం పరమగమ్భీరం అతివియ సన్తం పణీతం అత్తనా అధిగతం లోకుత్తరధమ్మం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతివేగసముస్సాహితఉదానవసేన సాసనస్స నియ్యానికభావవిభావనవసేన చ పరమప్పిచ్ఛా అరియా అత్తనో గుణే పకాసేన్తి, యథా తం లోకనాథో బోధనేయ్యఅజ్ఝాసయవసేన “దసబలసమన్నాగతో, భిక్ఖవే, తథాగతో చతువేసారజ్జవిసారదో”తిఆదినా అత్తనో గుణే పకాసేతి, ఏవమయం థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా హోతీతి.

పరమత్థదీపనియా థేరగాథాసంవణ్ణనాయ

సుభూతిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మహాకోట్ఠికత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉపసన్తోతి ఆయస్మతో మహాకోట్ఠికత్థేరస్స గాథా. తస్స కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి థేరో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే మహాభోగకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో మాతాపితూనం అచ్చయేన కుటుమ్బం సణ్ఠపేత్వా ఘరావాసం వసన్తో ఏకదివసం పదుముత్తరస్స భగవతో ధమ్మదేసనాకాలే హంసవతీనగరవాసికే గన్ధమాలాదిహత్థే యేన బుద్ధో యేన ధమ్మో యేన సఙ్ఘో, తన్నిన్నే తప్పోణే తప్పబ్భారే గచ్ఛన్తే దిస్వా మహాజనేన సద్ధిం ఉపగతో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా “అయం కిర ఇమస్మిం సాసనే పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గో, అహో వతాహమ్పి ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే అయం వియ పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గో భవేయ్య”న్తి చిన్తేత్వా సత్థు దేసనాపరియోసానే వుట్ఠితాయ పరిసాయ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, స్వే మయ్హం భిక్ఖం గణ్హథా”తి నిమన్తేసి. సత్థా అధివాసేసి. సో భగవన్తం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా సకనివేసనం గన్త్వా సబ్బరత్తిం బుద్ధస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ నిసజ్జట్ఠానం గన్ధదామమాలాదామాదీహి అలఙ్కరిత్వా పణీతం ఖాదనీయం భోజనీయం పటియాదాపేత్వా తస్సా రత్తియా అచ్చయేన సకే నివేసనే భిక్ఖుసతసహస్సపరివారం భగవన్తం వివిధయాగుఖజ్జకపరివారం నానారససూపబ్యఞ్జనం గన్ధసాలిభోజనం భోజేత్వా భత్తకిచ్చపరియోసానే చిన్తేసి – “మహన్తం, ఖో, అహం ఠానన్తరం పత్థేమి న ఖో పన మయ్హం యుత్తం ఏకదివసమేవ దానం దత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేతుం, అనుపటిపాటియా సత్త దివసే దానం దత్వా పత్థేస్సామీ”తి . సో తేనేవ నియామేన సత్త దివసే మహాదానాని దత్వా భత్తకిచ్చపరియోసానే దుస్సకోట్ఠాగారం వివరాపేత్వా ఉత్తమం తిచీవరప్పహోనకం సుఖుమవత్థం బుద్ధస్స పాదమూలే ఠపేత్వా భిక్ఖుసతసహస్సస్స చ తిచీవరం దత్వా తథాగతం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, యో సో భిక్ఖు తుమ్హేహి ఇతో సత్తమదివసమత్థకే ఏతదగ్గే ఠపితో, అహమ్పి సో భిక్ఖు వియ అనాగతే ఉప్పజ్జనకబుద్ధస్స సాసనే పబ్బజిత్వా పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గో భవేయ్య”న్తి వత్వా సత్థు పాదమూలే నిపజ్జిత్వా పత్థనం అకాసి. సత్థా తస్స పత్థనాయ

సమిజ్ఝనభావం దిస్వా “అనాగతే ఇతో కప్పసతసహస్సమత్థకే గోతమో నామ బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స సాసనే తవ పత్థనా సమిజ్ఝిస్సతీ”తి బ్యాకాసి. వుత్తమ్పి చేతం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౪.౨౨౧-౨౩౦) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బలోకవిదూ ముని;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి చక్ఖుమా.

“ఓవాదకో విఞ్ఞాపకో, తారకో సబ్బపాణినం;
దేసనాకుసలో బుద్ధో, తారేసి జనతం బహుం.

“అనుకమ్పకో కారుణికో, హితేసీ సబ్బపాణినం;
సమ్పత్తే తిత్థియే సబ్బే, పఞ్చసీలే పతిట్ఠపి.

“ఏవం నిరాకులం ఆసి, సుఞ్ఞతం తిత్థియేహి చ;
విచిత్తం అరహన్తేహి, వసీభూతేహి తాదిభి.

“రతనానట్ఠపఞ్ఞాసం, ఉగ్గతో సో మహాముని;
కఞ్చనగ్ఘియసఙ్కాసో, బాత్తింసవరలక్ఖణో.

“వస్ససతసహస్సాని, ఆయు విజ్జతి తావదే;
తావతా తిట్ఠమానో సో, తారేసి జనతం బహుం.

“తదాహం హంసవతియం, బ్రాహ్మణో వేదపారగూ;
ఉపేచ్చ సబ్బలోకగ్గం, అస్సోసిం ధమ్మదేసనం.

“తదా సో సావకం వీరో, పభిన్నమతిగోచరం;
అత్థే ధమ్మే నిరుత్తే చ, పటిభానే చ కోవిదం.

“ఠపేసి ఏతదగ్గమ్హి, తం సుత్వా ముదితో అహం;
ససావకం జినవరం, సత్తాహం భోజయిం తదా.

“దుస్సేహచ్ఛాదయిత్వాన, ససిస్సం బుద్ధిసాగరం;
నిపచ్చ పాదమూలమ్హి, తం ఠానం పత్థయిం అహం.

“తతో అవోచ లోకగ్గో, పస్సథేతం దిజుత్తమం;
వినతం పాదమూలే మే, కమలోదరసప్పభం.

“బుద్ధసేట్ఠస్స భిక్ఖుస్స, ఠానం పత్థయతే అయం;
తాయ సద్ధాయ చాగేన, సద్ధమ్మస్సవనేన చ.

“సబ్బత్థ సుఖితో హుత్వా, సంసరిత్వా భవాభవే;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, లచ్ఛసేతం మనోరథం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
కోట్ఠికో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తం సుత్వా ముదితో హుత్వా, యావజీవం తదా జినం;
మేత్తచిత్తో పరిచరిం, సతో పఞ్ఞా సమాహితో.

“తేన కమ్మవిపాకేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“సతానం తీణిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జమకారయిం;
సతానం పఞ్చక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
సబ్బత్థ సుఖితో ఆసిం, తస్స కమ్మస్స వాహసా.

“దువే భవే సంసరామి, దేవత్తే అథ మానుసే;
అఞ్ఞం గతిం న గచ్ఛామి, సుచిణ్ణస్స ఇదం ఫలం.

“దువే కులే పజాయామి, ఖత్తియే అథ బ్రాహ్మణే;
నీచే కులే న జాయామి, సుచిణ్ణస్స ఇదం ఫలం.

“పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, బ్రహ్మబన్ధు అహోసహం;
సావత్థియం విప్పకులే, పచ్చాజాతో మహద్ధనే.

“మాతా చన్దవతీ నామ, పితా మే అస్సలాయనో;
యదా మే పితరం బుద్ధో, వినయీ సబ్బసుద్ధియా.

“తదా పసన్నో సుగతే, పబ్బజిం అనగారియం;
మోగ్గల్లానో ఆచరియో, ఉపజ్ఝా సారిసమ్భవో.

“కేసేసు ఛిజ్జమానేసు, దిట్ఠి ఛిన్నా సమూలికా;
నివాసేన్తో చ కాసావం, అరహత్తమపాపుణిం.

“అత్థధమ్మనిరుత్తీసు, పటిభానే చ మే మతి;
పభిన్నా తేన లోకగ్గో, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“అసన్దిట్ఠం వియాకాసిం, ఉపతిస్సేన పుచ్ఛితో;
పటిసమ్భిదాసు తేనాహం, అగ్గో సమ్బుద్ధసాసనే.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, మమ బుద్ధస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం సో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞఞాణసమ్భారం సమ్భరన్తో అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి. కోట్ఠికోతిస్స నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా బ్రాహ్మణసిప్పే నిప్ఫత్తిం గతో ఏకదివసం సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఉపసమ్పన్నకాలతో పట్ఠాయ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్వా పటిసమ్భిదాసు చిణ్ణవసీ హుత్వా అభిఞ్ఞాతే అభిఞ్ఞాతే మహాథేరే ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తోపి దసబలం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తోపి పటిసమ్భిదాసుయేవ పఞ్హం పుచ్ఛి. ఏవమయం థేరో తత్థ కతాధికారతాయ చిణ్ణవసీభావేన చ పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గో జాతో. అథ నం సత్థా మహావేదల్లసుత్తం (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౯ ఆదయో) అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా పటిసమ్భిదాపత్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం పటిసమ్భిదాపత్తానం యదిదం మహాకోట్ఠికో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౮, ౨౧౮). సో అపరేన సమయేన విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేన్తో ఉదానవసేన –

౨. “ఉపసన్తో ఉపరతో, మన్తభాణీ అనుద్ధతో;
ధునాతి పాపకే ధమ్మే, దుమపత్తంవ మాలుతో”తి. –

ఇత్థం సుదం ఆయస్మా మహాకోట్ఠికత్థేరో గాథం అభాసి.

తత్థ **ఉపసన్తో**తి మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం ఉపసమనేన నిబ్బిసేవనభావకరణేన ఉపసన్తో. **ఉపరతో**తి సబ్బస్మా పాపకరణతో ఓరతో విరతో. **మన్తభాణీ**తి మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ పన ఉపపరిక్ఖిత్వా భణతీతి మన్తభాణీ, కాలవాదీఆదిభావం అవిస్సజ్జేన్తోయేవ భణతీతి అత్థో. మన్తభణనవసేన వా భణతీతి మన్తభాణీ, దుబ్భాసితతో వినా అత్తనో భాసనవసేన చతురఙ్గసమన్నాగతం సుభాసితంయేవ భణతీతి అత్థో. జాతిఆదివసేన అత్తనో అనుక్కంసనతో న ఉద్ధతోతి **అనుద్ధతో** అథ వా తిణ్ణం కాయదుచ్చరితానం వూపసమనేన తతో పటివిరతియా ఉపసన్తో, తిణ్ణం మనోదుచ్చరితానం ఉపరమణేన పజహనేన ఉపరతో, చతున్నం వచీదుచ్చరితానం అప్పవత్తియా పరిమితభాణితాయ మన్తభాణీ,

తివిధదుచ్చరితనిమిత్తఉప్పజ్జనకస్స ఉద్ధచ్చస్స అభావతో అనుద్ధతో. ఏవం పన తివిధదుచ్చరితప్పహానేన సుద్ధే సీలే పతిట్ఠితో, ఉద్ధచ్చప్పహానేన సమాహితో, తమేవ సమాధిం పదట్ఠానం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా మగ్గపటిపాటియా **ధునాతి పాపకే ధమ్మే** లామకట్ఠేన పాపకే సబ్బేపి సంకిలేసధమ్మే నిద్ధునాతి, సముచ్ఛేదవసేన పజహతి . యథా కిం? **దుమపత్తంవ మాలుతో,** యథా నామ దుమస్స రుక్ఖస్స పత్తం పణ్డుపలాసం మాలుతో వాతో ధునాతి, బన్ధనతో వియోజేన్తో నీహరతి, ఏవం యథావుత్తపటిపత్తియం ఠితో పాపధమ్మే అత్తనో సన్తానతో నీహరతి, ఏవమయం థేరస్స అఞ్ఞాపదేసేన అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథాపి హోతీతి వేదితబ్బా.

ఏత్థ చ కాయవచీదుచ్చరితప్పహానవచనేన పయోగసుద్ధిం దస్సేతి, మనోదుచ్చరితప్పహానవచనేన ఆసయసుద్ధిం. ఏవం పయోగాసయసుద్ధస్స "అనుద్ధతో"తి ఇమినా ఉద్ధచ్చాభావవచనేన తదేకట్ఠతాయ నీవరణప్పహానం దస్సేతి. తేసు పయోగసుద్ధియా సీలసమ్పత్తి విభావితా, ఆసయసుద్ధియా సమథభావనాయ ఉపకారకధమ్మపరిగ్గహో, నీవరణప్పహానేన సమాధిభావనా, "ధునాతి పాపకే ధమ్మే"తి ఇమినా పఞ్ఞాభావనా విభావితా హోతి. ఏవం అధిసీలసిక్ఖాదయో తిస్సో సిక్ఖా, తివిధకల్యాణం సాసనం, తదఙ్గప్పహానాదీని తీణి పహానాని, అన్తద్వయపరివజ్జనేన సద్ధిం మజ్ఝిమాయ పటిపత్తియా పటిపజ్జనం, అపాయభవాదీనం సమతిక్కమనూపాయో చ యథారహం నిద్ధారేత్వా యోజేతబ్బా. ఇమినా నయేన సేసగాథాసుపి యథారహం అత్థయోజనా వేదితబ్బా. అత్థమత్తమేవ పన తత్థ తత్థ అపుబ్బం వణ్ణయిస్సామ. "ఇత్థం సుదం ఆయస్మా మహాకోట్ఠికో"తి ఇదం పూజావచనం, యథా తం మహామోగ్గల్లానోతి.

మహాకోట్ఠికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. కఙ్ఖారేవతత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్ఞం ఇమం పస్సాతి ఆయస్మతో కఙ్ఖారేవతస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి థేరో పదుముత్తరభగవతో కాలే హంసవతీనగరే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తో. ఏకదివసం బుద్ధానం ధమ్మదేసనాకాలే హేట్ఠా వుత్తనయేన మహాజనేన సద్ధిం విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం ఝానాభిరతానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా "మయాపి అనాగతే ఏవరూపేన భవితుం వట్టతీ"తి చిన్తేత్వా దేసనావసానే సత్థారం నిమన్తేత్వా హేట్ఠా వుత్తనయేన మహాసక్కారం కత్వా భగవన్తం ఆహ – "భన్తే, అహం ఇమినా అధికారకమ్మేన అఞ్ఞం సమ్పత్తిం న పత్థేమి, యథా పన సో భిక్ఖు తుమ్హేహి ఇతో సత్తమదివసమత్థకే ఝాయీనం అగ్గట్ఠానే ఠపితో, ఏవం అహమ్పి అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే ఝాయీనం అగ్గో భవేయ్య"న్తి పత్థనమకాసి. సత్థా అనాగతం ఓలోకేత్వా నిప్ఫజ్జనభావం దిస్వా "అనాగతే కప్పసతసహస్సావసానే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స సాసనే త్వం ఝాయీనం అగ్గో భవిస్ససీ"తి బ్యాకరిత్వా పక్కామి.

సో యావజీవం కల్యాణకమ్మం కత్వా కప్పసతసహస్సం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే సావత్థినగరే మహాభోగకులే నిబ్బత్తో పచ్ఛాభత్తం ధమ్మస్సవనత్థం గచ్ఛన్తేన మహాజనేన సద్ధిం విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠితో దసబలస్స ధమ్మకథం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఉపసమ్పదం లభిత్వా కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా ఝానపరికమ్మం కరోన్తో ఝానలాభీ హుత్వా ఝానం పాదకం కత్వా అరహత్తం పాపుణి. సో యేభుయ్యేన దసబలేన సమాపజ్జితబ్బసమాపత్తిం సమాపజ్జన్తో అహోరత్తం ఝానేసు చిణ్ణవసీ అహోసి. అథ నం సత్థా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ

సావకానం భిక్ఖూనం ఝాయీనం యదిదం కఙ్ఖారేవతో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౮, ౨౦౪) ఝాయీనం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. వుత్తమ్పి చేతం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౫.౩౪-౫౩) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మేసు చక్ఖుమా;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి నాయకో.

“సీహహను బ్రహ్మగిరో, హంసదున్దుభినిస్సనో;
నాగవిక్కన్తగమనో, చన్దసూరాధికప్పభో.

“మహామతి మహావీరో, మహాఝాయీ మహాబలో;
మహాకారుణికో నాథో, మహాతమపనూదనో.

“స కదాచి తిలోకగ్గో, వేనేయ్యం వినయం బహుం;
ధమ్మం దేసేసి సమ్బుద్ధో, సత్తాసయవిదూ ముని.

“ఝాయిం ఝానరతం వీరం, ఉపసన్తం అనావిలం;
వణ్ణయన్తో పరిసతిం, తోసేసి జనతం జినో.

“తదాహం హంసవతియం, బ్రాహ్మణో వేదపారగూ;
ధమ్మం సుత్వాన ముదితో, తం ఠానమభిపత్థయిం.

“తదా జినో వియాకాసి, సఙ్ఘమజ్ఝే వినాయకో;
ముదితో హోహి త్వం బ్రహ్మే, లచ్ఛసే తం మనోరథం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
రేవతో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“పచ్ఛిమే చ భవే దాని, జాతోహం కోలియే పురే;
ఖత్తియే కులసమ్పన్నే, ఇద్ధే ఫీతే మహద్ధనే.

“యదా కపిలవత్థుస్మిం, బుద్ధో ధమ్మమదేసయి;
తదా పసన్నో సుగతే, పబ్బజిం అనగారియం.

“కఙ్ఖా మే బహులా ఆసి, కప్పాకప్పే తహిం తహిం;
సబ్బం తం వినయీ బుద్ధో, దేసేత్వా ధమ్మముత్తమం.

“తతోహం తిణ్ణసంసారో, తదా ఝానసుఖే రతో;
విహరామి తదా బుద్ధో, మం దిస్వా ఏతదబ్రవి.

“యా కాచి కఙ్ఖా ఇధ వా హురం వా, సవేదియా వా పరవేదియా వా;
యే ఝాయినో తా పజహన్తి సబ్బా, ఆతాపినో బ్రహ్మచరియం చరన్తా.

“సతసహస్సే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
సుముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయిం మమ.

“తతో ఝానరతం దిస్వా, బుద్ధో లోకన్తగూ ముని;
ఝాయీనం భిక్ఖూనం అగ్గో, పఞ్ఞాపేసి మహామతి.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, మమ బుద్ధస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తథా కతకిచ్చో పనాయం మహాథేరో పుబ్బే దీఘరత్తం అత్తనో కఙ్ఖాపకతచిత్తతం ఇదాని సబ్బసో విగతకఙ్ఖతఞ్చ పచ్చవేక్ఖిత్వా “అహో నూన మయ్హం సత్థునో దేసనానుభావో, తేనేతరహి ఏవం విగతకఙ్ఖో అజ్ఝత్తం వూపసన్తచిత్తో జాతో”తి సఞ్జాతబహుమానో భగవతో పఞ్ఞం పసంసన్తో ‘‘**పఞ్ఞం ఇమం పస్స**’’తి ఇమం గాథమాహ.

౩. తత్థ **పఞ్ఞ**న్తి పకారే జానాతి, పకారేహి ఞాపేతీతి చ పఞ్ఞా. వేనేయ్యానం ఆసయానుసయచరియాధిముత్తిఆదిప్పకారే ధమ్మానం కుసలాదికే ఖన్ధాదికే చ దేసేతబ్బప్పకారే జానాతి, యథాసభావతో పటివిజ్ఝతి, తేహి చ పకారేహి ఞాపేతీతి అత్థో. సత్థు దేసనాఞాణఞ్హి ఇధాధిప్పేతం, తేనాహ ‘‘**ఇమ**’’న్తి. తఞ్హి అత్తని సిద్ధేన దేసనాబలేన నయగ్గాహతో పచ్చక్ఖం వియ ఉపట్ఠితం గహేత్వా ‘‘**ఇమ**’’న్తి వుత్తం. యదగ్గేన వా సత్థు దేసనాఞాణం సావకేహి నయతో గయ్హతి, తదగ్గేన అత్తనో విసయే పటివేధఞాణమ్పి నయతో గయ్హతేవ. తేనాహ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి – “అపిచ మే, భన్తే, ధమ్మన్వయో విదితో”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౬; ౩.౧౪౩). **పస్సా**తి విమ్హయప్పత్తో అనియమతో ఆలపతి అత్తనోయేవ వా చిత్తం, యథాహ భగవా ఉదానేన్తో – “లోకమిమం పస్స; పుథూ అవిజ్జాయ పరేతం భూతం భూతరతం భవా అపరిముత్త”న్తి (ఉదా॰ ౩౦). **తథాగతాన**న్తి తథా ఆగమనాదిఅత్థేన తథాగతానం. తథా ఆగతోతి హి తథాగతో, తథా గతోతి తథాగతో, తథలక్ఖణం ఆగతోతి తథాగతో,

తథధమ్మే యాథావతో అభిసమ్బుద్ధోతి తథాగతో, తథదస్సితాయ తథాగతో, తథవాదితాయ తథాగతో, తథాకారితాయ తథాగతో, అభిభవనట్ఠేన తథాగతోతి ఏవం అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో. తథాయ ఆగతోతి తథాగతో, తథాయ గతోతి తథాగతో, తథలక్ఖణం గతోతి తథాగతో, తథాని ఆగతోతి తథాగతో, తథావిధోతి తథాగతో, తథా పవత్తితోతి తథాగతో, తథేహి ఆగతోతి తథాగతో , తథా గతభావేన తథాగతోతి ఏవమ్పి అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతోతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన పరమత్థదీపనియా ఉదానట్ఠకథాయ (ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౧౮) ఇతివుత్తకట్ఠకథాయ (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౩౮) చ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

ఇదాని తస్సా పఞ్ఞాయ అసాధారణవిసేసం దస్సేతుం ‘‘**అగ్గి యథా**’’తిఆది వుత్తం. **యథా అగ్గీ**తి ఉపమావచనం. **యథా**తి తస్స ఉపమాభావదస్సనం. **పజ్జలితో**తి ఉపమేయ్యేన సమ్బన్ధదస్సనం. **నిసీథే**తి కిచ్చకరణకాలదస్సనం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యథా నామ నిసీథే రత్తియం చతురఙ్గసమన్నాగతే అన్ధకారే వత్తమానే ఉన్నతే ఠానే పజ్జలితో అగ్గి తస్మిం పదేసే తయగతం విధమన్తం తిట్ఠతి, ఏవమేవ తథాగతానం ఇమం దేసనాఞాణసఙ్ఖాతం సబ్బసో వేనేయ్యానం సంసయతమం విధమన్తం పఞ్ఞం పస్సాతి. యతో దేసనావిలాసేన సత్తానం ఞాణమయం ఆలోకం దేన్తీతి **ఆలోకదా**. పఞ్ఞామయమేవ చక్ఖుం దదన్తీతి **చక్ఖుదదా**. తదుభయమ్పి కఙ్ఖావినయపదట్ఠానమేవ కత్వా దస్సేన్తో ‘‘**యే ఆగతానం వినయన్తి కఙ్ఖ**’’న్తి ఆహ, **యే** తథాగతా అత్తనో సన్తికం **ఆగతానం** ఉపగతానం వేనేయ్యానం ‘‘అహోసిం ను ఖో అహమతీతమద్ధాన’’న్తిఆదినయప్పవత్తం (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) సోళసవత్థుకం, ‘‘బుద్ధే కఙ్ఖతి ధమ్మే కఙ్ఖతీ’’తిఆదినయప్పవత్తం (ధ॰ స॰ ౧౦౦౮) అట్ఠవత్థుకఞ్చ **కఙ్ఖం** విచికిచ్ఛం **వినయన్తి** దేసనానుభావేన అనవసేసతో విధమన్తి విద్ధంసేన్తి. వినయకుక్కుచ్చసఙ్ఖాతా పన కఙ్ఖా తబ్బినయేనేవ వినీతా హోన్తీతి.

అపరో నయో – యథా అగ్గి నిసీథే రత్తిభాగే పజ్జలితో పటుతరజాలో సముజ్జలం ఉచ్చాసనే ఠితానం ఓభాసదానమత్తేన అన్ధకారం విధమిత్వా సమవిసమం విభావేన్తో ఆలోకదదో హోతి. అచ్చాసన్నే పన ఠితానం తం సుపాకటం కరోన్తో చక్ఖుకిచ్చకరణతో చక్ఖుదదో నామ హోతి, ఏవమేవ తథాగతో అత్తనో ధమ్మకాయస్స దూరే ఠితానం అకతాధికారానం పఞ్ఞాపజ్జోతేన మోహన్ధకారం విధమిత్వా కాయవిసమాదిసమవిసమం విభావేన్తో ఆలోకదా భవన్తి, ఆసన్నే ఠితానం పన కతాధికారానం ధమ్మచక్ఖుం ఉప్పాదేన్తో చక్ఖుదదా భవన్తి. యే ఏవంభూతా అత్తనో వచీగోచరం ఆగతానం మాదిసానమ్పి కఙ్ఖాబహులానం కఙ్ఖం వినయన్తి అరియమగ్గసముప్పాదనేన విధమన్తి, తేసం తథాగతానం పఞ్ఞం ఞాణాతిసయం పస్సాతి యోజనా. ఏవమయం థేరస్స అత్తనో కఙ్ఖావితరణప్పకాసనేన అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథాపి హోతి. అయఞ్హి థేరో పుథుజ్జనకాలే కప్పియేపి కుక్కుచ్చకో హుత్వా కఙ్ఖాబహులతాయ ‘‘కఙ్ఖారేవతో’’తి పఞ్ఞాతో, పచ్ఛా ఖీణాసవకాలేపి తథేవ వోహరయిత్థ. తేనాహ – ‘‘ఇత్థం సుదం ఆయస్మా కఙ్ఖారేవతో గాథం అభాసిత్థా’’తి. తం వుత్తత్థమేవ.

కఙ్ఖారేవతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పుణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా

సబ్భిరేవ సమాసేథాతి ఆయస్మతో పుణ్ణత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స దసబలస్స ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ హంసవతీనగరే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తో అనుక్కమేన విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి లోకే ఉప్పజ్జన్తే ఏకదివసం బుద్ధానం ధమ్మదేసనాకాలే హేట్ఠా వుత్తనయేన మహాజనేన సద్ధిం విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే నిసీదిత్వా ధమ్మం సుణన్తో

సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం ధమ్మకథికానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా "మయాపి అనాగతే ఏవరూపేన భవితుం వట్టతీ"తి చిన్తేత్వా దేసనావసానే వుట్ఠితాయ పరిసాయ సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా నిమన్తేత్వా హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ మహాసక్కారం కత్వా భగవన్తం ఏవమాహ – "భన్తే, అహం ఇమినా అధికారకమ్మేన నాఞ్ఞం సమ్పత్తిం పత్థేమి. యథా పన సో భిక్ఖు ఇతో సత్తమదివసమత్థకే ధమ్మకథికానం అగ్గట్ఠానే ఠపితో, ఏవం అహమ్పి అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే ధమ్మకథికానం భిక్ఖూనం అగ్గో భవేయ్య"న్తి పత్థనం అకాసి. సత్థా అనాగతం ఓలోకేత్వా తస్స పత్థనాయ సమిజ్ఝనభావం దిస్వా "అనాగతే కప్పసతసహస్సమత్థకే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స సాసనే త్వం పబ్బజిత్వా ధమ్మకథికానం అగ్గో భవిస్ససీ"తి బ్యాకాసి.

సో తత్థ యావజీవం కల్యాణధమ్మం కత్వా తతో చుతో కప్పసతసహస్సం పుఞ్ఞఞాణసమ్భారం సమ్భరన్తో దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే కపిలవత్థునగరస్స అవిదూరే దోణవత్థునామకే బ్రాహ్మణగామే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స భాగినేయ్యో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స నామగ్గహణదివసే "పుణ్ణో"తి నామం అకంసు. సో సత్థరి అభిసమ్బోధిం పత్వా పవత్తవరధమ్మచక్కే అనుపుబ్బేన రాజగహం గన్త్వా తం ఉపనిస్సాయ విహరన్తే అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సబ్బం పుబ్బకిచ్చం కత్వా పధానమనుయుఞ్జన్తో పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పాపేత్వావ "దసబలస్స సన్తికం గమిస్సామీ"తి మాతులత్థేరేన సద్ధిం సత్థు సన్తికం అగన్త్వా కపిలవత్థుసామన్తాయేవ ఓహీయిత్వా యోనిసోమనసికారే కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. వుత్తమ్పి చేతం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧.౪౩౪-౪౪౦) –

"అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
పురక్ఖతోమ్హి సిస్సేహి, ఉపగచ్ఛిం నరుత్తమం.

"పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మమ కమ్మం పకిత్తేసి, సంఖిత్తేన మహాముని.

"తాహం ధమ్మం సుణిత్వాన, అభివాదేత్వాన సత్థునో;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, పక్కమిం దక్ఖిణాముఖో.

"సంఖిత్తేన సుణిత్వాన, విత్థారేన అభాసయిం;
సబ్బే సిస్సా అత్తమనా, సుత్వాన మమ భాసతో.

"సకం దిట్ఠిం వినోదేత్వా, బుద్ధే చిత్తం పసాదయుం;
సంఖిత్తేనపి దేసేమి, విత్థారేన తథేవహం.

"అభిధమ్మనయఞ్ఞూహం, కథావత్థువిసుద్ధియా;
సబ్బేసం విఞ్ఞాపేత్వాన, విహరామి అనాసవో.

"ఇతో పఞ్చసతే కప్పే, చతురో సుప్పకాసకా;

సత్తరతనసమ్పన్నా, చతుదీపమ్హి ఇస్సరా.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తస్స పన పుణ్ణత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజితా కులపుత్తా పఞ్చసతా అహేసుం. థేరో సయం దసకథావత్థులాభితాయ తేపి దసహి కథావత్థూహి ఓవది. తే తస్స ఓవాదే ఠత్వా సబ్బేవ అరహత్తం పత్తా. తే అత్తనో పబ్బజితకిచ్చం మత్థకప్పత్తం ఞత్వా ఉపజ్ఝాయం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహంసు – “భన్తే, అమ్హాకం కిచ్చం మత్థకప్పత్తం, దసన్నఞ్చమ్హ కథావత్థూనం లాభినో, సమయో, దాని నో దసబలం పస్సితు”న్తి. థేరో తేసం వచనం సుత్వా చిన్తేసి – “మమ దసకథావత్థులాభితం సత్థా జానాతి అహం ధమ్మం దేసేన్తో దస కథావత్థూని అముఞ్చిత్వావ దేసేమి, మయి గచ్ఛన్తే సబ్బేపిమే భిక్ఖూ మం పరివారేత్వా గచ్ఛిస్సన్తి, ఏవం గణసఙ్గణికాయ గన్త్వా పన అయుత్తం మయ్హం దసబలం పస్సితుం, ఇమే తావ గన్త్వా పస్సన్తూ”తి తే భిక్ఖూ ఆహ – “ఆవుసో, తుమ్హే పురతో గన్త్వా తథాగతం పస్సథ, మమ వచనేన చస్స పాదే వన్దథ, అహమ్పి తుమ్హాకం గతమగ్గేనాగమిస్సామీ”తి. తే థేరా సబ్బేపి దసబలస్స జాతిభూమిరట్ఠవాసినో సబ్బే ఖీణాసవా సబ్బే దసకథావత్థులాభినో అత్తనో ఉపజ్ఝాయస్స ఓవాదం సమ్పటిచ్ఛిత్వా థేరం వన్దిత్వా అనుపుబ్బేన చారికం చరన్తా సట్ఠియోజనమగ్గం అతిక్కమ్మ రాజగహే వేళువనమహావిహారం గన్త్వా దసబలస్స పాదే వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు.

ఆచిణ్ణం ఖో పనేతం బుద్ధానం భగవన్తానం ఆగన్తుకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం పటిసమ్మోదితున్తి భగవా తేహి సద్ధిం – “కచ్చి, భిక్ఖవే, ఖమనీయ”న్తిఆదినా నయేన మధురపటిసన్థారం కత్వా “కుతో చ తుమ్హే, భిక్ఖవే, ఆగచ్ఛథా”తి పుచ్ఛి . అథ తేహి “జాతిభూమితో”తి వుత్తే “కో ను ఖో, భిక్ఖవే, జాతిభూమియం జాతిభూమకానం భిక్ఖూనం సబ్రహ్మచారీనం ఏవం సమ్భావితో ‘అత్తనా చ అప్పిచ్ఛో అప్పిచ్ఛకథఞ్చ భిక్ఖూనం కత్తా’”తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౫౨) దసకథావత్థులాభిం భిక్ఖుం పుచ్ఛి. తేపి “పుణ్ణో నామ, భన్తే, ఆయస్మా మన్తాణిపుత్తో”తి ఆరోచయింసు. తం కథం సుత్వా ఆయస్మా సారిపుత్తో థేరస్స దస్సనకామో అహోసి. అథ సత్థా రాజగహతో సావత్థిం అగమాసి . పుణ్ణత్థేరోపి దసబలస్స తత్థ ఆగతభావం సుత్వా – “సత్థారం పస్సిస్సామీ”తి గన్త్వా అన్తోగన్ధకుటియంయేవ తథాగతం సమ్పాపుణి. సత్థా తస్స ధమ్మం దేసేసి. థేరో ధమ్మం సుత్వా దసబలం వన్దిత్వా పటిసల్లానత్థాయ అన్ధవనం గన్త్వా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే దివావిహారం నిసీది.

సారిపుత్తత్థేరోపి తస్సాగమనం సుత్వా సీసానులోకికో గన్త్వా ఓకాసం సల్లక్ఖేత్వా తం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం ఉపసఙ్కమిత్వా థేరేన సద్ధిం సమ్మోదిత్వా, తం సత్తవిసుద్ధిక్కమం పుచ్ఛి. థేరోపిస్స పుచ్ఛితపుచ్ఛితం బ్యాకరోన్తో రథవినీతూపమాయ చిత్తం ఆరాధేసి, తే అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సుభాసితం సమనుమోదింసు. అథ సత్థా అపరభాగే భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే నిసిన్నో థేరం “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధమ్మకథికానం యదిదం పుణ్ణో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౮౮, ౧౯౬) ధమ్మకథికానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో ఏకదివసం అత్తనో విముత్తిసమ్పత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా “సత్థారం నిస్సాయ అహఞ్చేవ అఞ్ఞే చ బహూ సత్తా సంసారదుక్ఖతో విప్పముత్తా, బహూపకారా వత సప్పురిససంసేవా”తి పీతిసోమనస్సజాతో ఉదానవసేన పీతివేగవిస్సట్ఠం “**సబ్భిరేవ సమాసేథా**”తి గాథం అభాసి.

౪. తత్థ **సబ్భిరేవాతి** సప్పురిసేహి ఏవ. సన్తోతి పనేత్థ బుద్ధాదయో అరియా అధిప్పేతా. తే హి అనవసేసతో అసతం ధమ్మం పహాయ సద్ధమ్మే ఉక్కంసగతత్తా సాతిసయం పసంసియత్తా చ విసేసతో “సన్తో సప్పురిసా”తి చ వుచ్చన్తి. **సమాసేథాతి** సమం ఆసేథ సహ వసేయ్య. తే పయిరుపాసన్తో తేసం సుస్సూసన్తో దిట్ఠానుగతిఞ్చ ఆపజ్జన్తో సమానవాసో

భవేయ్యాతి అత్థో. **పణ్డితేహత్థదస్సిభీ**తి తేసం థోమనా. **పణ్డా** వుచ్చతి పఞ్ఞా, సా ఇమేసం సఞ్జాతాతి **పణ్డితా**. తతో ఏవ అత్తత్థాదిభేదం అత్థం అవిపరీతతో పస్సన్తీతి **అత్థదస్సినో**. తేహి పణ్డితేహి అత్థదస్సీభి సమాసేథ. కస్మాతి చే? యస్మా తే సన్తో పణ్డితా, తే వా సమ్మా సేవన్తా ఏకన్తహితభావతో మగ్గఞాణాదీహేవ అరణీయతో **అత్థం,** మహాగుణతాయ సన్తతాయ చ **మహన్తం,** అగాధభావతో గమ్భీరఞాణగోచరతో చ **గమ్భీరం,** హీనచ్ఛన్దాదీహి దట్ఠుం అసక్కుణేయ్యత్తా ఇతరేహి చ కిచ్ఛేన దట్ఠబ్బత్తా **దుద్దసం** , దుద్దసత్తా సణ్హనిపుణసభావత్తా నిపుణఞాణగోచరతో చ **నిపుణం,** నిపుణత్తా ఏవం సుఖుమసభావతాయ **అణుం** నిబ్బానం, అవిపరీతట్ఠేన వా పరమత్థసభావత్తా **అత్థం,** అరియభావకరత్తా మహత్తనిమిత్తతాయ **మహన్తం,** అనుత్తానసభావతాయ **గమ్భీరం,** దుక్ఖేన దట్ఠబ్బం న సుఖేన దట్ఠుం సక్కాతి **దుద్దసం,** గమ్భీరత్తా దుద్దసం, దుద్దసత్తా **గమ్భీర**న్తి చతుసచ్చం, విసేసతో **నిపుణం అణుం,** నిరోధసచ్చన్తి ఏవమేతం చతుసచ్చం **ధీరా సమధిగచ్ఛన్తి** ధితిసమ్పన్నతాయ ధీరా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా సమ్మదేవ అధిగచ్ఛన్తి. **అప్పమత్తా**తి సబ్బత్థ సతిఅవిప్పవాసేన అప్పమాదపటిపత్తిం పూరేన్తా. **విచక్ఖణా**తి విపస్సనాభావనాయ ఛేకా కుసలా. తస్మా సబ్భిరేవ సమాసేథాతి యోజనా. పణ్డితేహత్థదస్సిభీతి వా ఏతం నిస్సక్కవచనం. యస్మా పణ్డితేహి అత్థదస్సీభి సముదాయభూతేహి ధీరా అప్పమత్తా విచక్ఖణా మహన్తాదివిసేసవన్తం అత్థం సమధిగచ్ఛన్తి, తస్మా తాదిసేహి సబ్భిరేవ సమాసేథాతి సమ్బన్ధో. ఏవమేసా థేరస్స పటిపేథదీపనేన అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథాపి అహోసీతి.

పుణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. దబ్బత్థేరగాథావణ్ణనా

యో దుద్దమియోతి ఆయస్మతో దబ్బత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరబుద్ధకాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ ధమ్మదేసనం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం సేనాసనపఞ్ఞాపకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా అధికారకమ్మం కత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా సత్థారా బ్యాకతో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా కస్సపదసబలస్స సాసనోసక్కనకాలే పబ్బజి. తదా తేన సద్ధిం అపరే ఛ జనాతి సత్త భిక్ఖూ ఏకచిత్తా హుత్వా అఞ్ఞే సాసనే అగారవం కరోన్తే దిస్వా – "ఇధ కిం కరోమ ఏకమన్తే సమణధమ్మం కత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సామా"తి నిస్సేణిం బన్ధిత్వా ఉచ్చం పబ్బతసిఖరం ఆరుహిత్వా, "అత్తనో చిత్తబలం జానన్తా నిస్సేణిం నిపాతేన్తు, జీవితే సాలయా ఓతరన్తు, మా పచ్ఛానుతప్పినో అహువత్థా"తి వత్వా సబ్బే ఏకచిత్తా హుత్వా నిస్సేణిం పాతేత్వా – "అప్పమత్తా హోథ, ఆవుసో"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఓవదిత్వా చిత్తరుచికేసు ఠానేసు నిసీదిత్వా సమణధమ్మం కాతుం ఆరభింసు.

తత్రేకో థేరో పఞ్చమే దివసే అరహత్తం పత్వా, "మమ కిచ్చం నిప్ఫన్నం, అహం ఇమస్మిం ఠానే కిం కరిస్సామి"తి ఇద్ధియా ఉత్తరకురుతో పిణ్డపాతం ఆహరిత్వా, "ఆవుసో, ఇమం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జథ, భిక్ఖాచారకిచ్చం మమాయత్తం హోతు, తుమ్హే అత్తనో కమ్మం కరోథా"తి ఆహ. "కిం ను ఖో మయం, ఆవుసో, నిస్సేణిం పాతేన్తా ఏవం అవోచుమ్హ – 'యో పఠమం ధమ్మం సచ్ఛికరోతి, సో భిక్ఖం ఆహరతు, తేనాభతం సేసా పరిభుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం కరిస్సన్తీ'"తి. "నత్థి, ఆవుసో"తి. తుమ్హే అత్తనో పుబ్బహేతునా లభిత్థ, మయమ్పి సక్కోన్తా వట్టస్సన్తం కరిస్సామ, గచ్ఛథ తుమ్హేతి. థేరో తే సఞ్ఞాపేతుం అసక్కోన్తో ఫాసుకట్ఠానే పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా గతో . అపరో థేరో సత్తమే దివసే అనాగామిఫలం పత్వా తతో చుతో సుద్ధావాసబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో. ఇతరే థేరా తతో చుతా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా తేసు తేసు

కులేసు నిబ్బత్తా. ఏకో గన్ధారరట్ఠే తక్కసిలానగరే రాజగేహే నిబ్బత్తో, ఏకో మజ్ఝన్తికరట్ఠే పరిబ్బాజికాయ కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తో, ఏకో బాహియరట్ఠే కుటుమ్బియగేహే నిబ్బత్తో, ఏకో భిక్ఖునుపస్సయే జాతో.

అయం పన దబ్బత్థేరో మల్లరట్ఠే అనుపియనగరే ఏకస్స మల్లరఞ్ఞో గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్స మాతా ఉపవిజఞ్ఞా కాలమకాసి, మతసరీరం సుసానం నేత్వా దారుచితకం ఆరోపేత్వా అగ్గిం అదంసు. తస్సా అగ్గివేగసన్తత్తం ఉదరపటలం ద్వేధా అహోసి. దారకో అత్తనో పుఞ్ఞబలేన ఉప్పతిత్వా ఏకస్మిం దబ్బత్థమ్భే నిపతి. తం దారకం గహేత్వా అయ్యికాయ అదంసు. సా తస్స నామం గణ్హన్తీ దబ్బత్థమ్భే పతిత్వా లద్ధజీవితత్తా “దబ్బో”తిస్స నామం అకాసి. తస్స చ సత్తవస్సికకాలే సత్థా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో మల్లరట్ఠే చారికం చరమానో అనుపియమ్బవనే విహరతి. దబ్బకుమారో సత్థారం దిస్వా దస్సనేనేవ పసీదిత్వా పబ్బజితుకామో హుత్వా “అహం దసబలస్స సన్తికే పబ్బజిస్సామీ”తి అయ్యికం ఆపుచ్ఛి. సా “సాధు, తాతా”తి దబ్బకుమారం ఆదాయ సత్థు సన్తికం గన్త్వా, “భన్తే, ఇమం కుమారం పబ్బాజేథా”తి ఆహ. సత్థా అఞ్ఞతరస్స భిక్ఖునో సఞ్ఞం అదాసి – “భిక్ఖు ఇమం దారకం పబ్బాజేహీ”తి. సో థేరో సత్థు వచనం సుత్వా దబ్బకుమారం పబ్బాజేన్తో తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. పుబ్బహేతుసమ్పన్నో కతాభినీహారో సత్తో పఠమకేసవట్టియా వోరోపనక్ఖణే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి, దుతియాయ కేసవట్టియా ఓరోపియమానాయ సకదాగామిఫలే, తతియాయ అనాగామిఫలే, సబ్బకేసానం పన ఓరోపనఞ్చ అరహత్తఫలసచ్ఛికిరియా చ అపచ్ఛా అపురే అహోసి. సత్థా మల్లరట్ఠే యథాభిరన్తం విహరిత్వా రాజగహం గన్త్వా వేళువనే వాసం కప్పేసి.

తత్రాయస్మా దబ్బో మల్లపుత్తో రహోగతో అత్తనో కిచ్చనిప్ఫత్తిం ఓలోకేత్వా సఙ్ఘస్స వేయ్యావచ్చకరణే కాయం యోజేతుకామో చిన్తేసి – “యంనూనాహం సఙ్ఘస్స సేనాసనఞ్చ పఞ్ఞాపేయ్యం భత్తాని చ ఉద్దిసేయ్య”న్తి. సో సత్థు సన్తికం గన్త్వా అత్తనో పరివితక్కం ఆరోచేసి. సత్థా తస్స సాధుకారం దత్వా సేనాసనపఞ్ఞాపకత్తఞ్చ భత్తుద్దేసకత్తఞ్చ సమ్పటిచ్ఛి. అథ నం “అయం దబ్బో దహరోవ సమానో మహన్తే ఠానే ఠితో”తి సత్తవస్సికకాలేయేవ ఉపసమ్పాదేసి. థేరో ఉపసమ్పన్నకాలతో పట్ఠాయ రాజగహం ఉపనిస్సాయ విహరన్తానం సబ్బభిక్ఖూనం సేనాసనాని చ పఞ్ఞాపేతి, భిక్ఖఞ్చ ఉద్దిసతి. తస్స సేనాసనపఞ్ఞాపకభావో సబ్బదిసాసు పాకటో అహోసి – “దబ్బో కిర మల్లపుత్తో సభాగసభాగానం భిక్ఖూనం ఏకట్ఠానే సేనాసనాని పఞ్ఞాపేతి, ఆసన్నేపి దూరేపి సేనాసనం పఞ్ఞాపేతి, గన్తుం అసక్కోన్తే ఇద్ధియా నేతీ”తి.

అథ నం భిక్ఖూ కాలేపి వికాలేపి – “అమ్హాకం, ఆవుసో, జీవకమ్బవనే సేనాసనం పఞ్ఞాపేహి, అమ్హాకం మద్దకుచ్ఛిస్మిం మిగదాయే”తి ఏవం సేనాసనం ఉద్దిసాపేత్వా తస్స ఇద్ధిం పస్సన్తా గచ్ఛన్తి. సోపి ఇద్ధియా మనోమయే కాయే అభిసఙ్ఖరిత్వా ఏకేకస్స థేరస్స ఏకేకం అత్తనా సదిసం భిక్ఖుం దత్వా అఙ్గులియా జలమానాయ పురతో గన్త్వా “అయం మఞ్చో ఇదం పీఠ”న్తిఆదీని వత్వా సేనాసనం పఞ్ఞాపేత్వా పున అత్తనో వసనట్ఠానమేవ ఆగచ్ఛతి . అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనిదం వత్థు పాళియం ఆగతమేవ. సత్థా ఇదమేవ కారణం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా అపరభాగే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో థేరం సేనాసనపఞ్ఞాపకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం సేనాసనపఞ్ఞాపకానం యదిదం దబ్బో మల్లపుత్తో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౫; ౨౧౪). వుత్తమ్పి చేతం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౩౯.౧౦౭-౧౪౫) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బలోకవిదూ ముని;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి చక్ఖుమా.

“ఓవాదకో విఞ్ఞాపకో, తారకో సబ్బపాణినం;
దేసనాకుసలో బుద్ధో, తారేసి జనతం బహుం.

“అనుకమ్పకో కారుణికో, హితేసీ సబ్బపాణినం;
సమ్పత్తే తిత్థియే సబ్బే, పఞ్చసీలే పతిట్ఠపి.

“ఏవం నిరాకులం ఆసి, సుఞ్ఞతం తిత్థియేహి చ;
విచిత్తం అరహన్తేహి, వసీభూతేహి తాదిభి.

“రతనానట్ఠపఞ్ఞాసం, ఉగ్గతో సో మహాముని;
కఞ్చనగ్ఘియసఙ్కాసో, బాత్తింసవరలక్ఖణో.

“వస్ససతసహస్సాని, ఆయు విజ్జతి తావదే;
తావతా తిట్ఠమానో సో, తారేసి జనతం బహుం.

“తదాహం హంసవతియం, సేట్ఠిపుత్తో మహాయసో;
ఉపేత్వా లోకపజ్జోతం, అస్సోసిం ధమ్మదేసనం.

“సేనాసనాని భిక్ఖూనం, పఞ్ఞాపేన్తం ససావకం;
కిత్తయన్తస్స వచనం, సుణిత్వా ముదితో అహం.

“అధికారం ససఙ్ఘస్స, కత్వా తస్స మహేసినో;
నిపచ్చ సిరసా పాదే, తం ఠానమభిపత్థయిం.

“తదాహ స మహావీరో, మమ కమ్మం పకిత్తయం;
యో ససఙ్ఘమభోజేసి, సత్తాహం లోకనాయకం.

“సోయం కమలపత్తక్ఖో, సీహంసో కనకత్తచో;
మమ పాదమూలే నిపతి, పత్థయం ఠానముత్తమం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“సావకో తస్స బుద్ధస్స, దబ్బో నామేన విస్సుతో;
సేనాసనపఞ్ఞాపకో, అగ్గో హేస్సతియం తదా.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“సతానం తిణిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జమకారయిం;
సతానం పఞ్చక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
సబ్బత్థ సుఖితో ఆసిం, తస్స కమ్మస్స వాహసా.

“ఏకనవుతితో కప్పే, విపస్సీ నామ నాయకో;
ఉప్పజ్జి చారుదస్సనో, సబ్బధమ్మవిపస్సకో.

“దుట్ఠచిత్తో ఉపవదిం, సావకం తస్స తాదినో;
సబ్బాసవపరిక్ఖీణం, సుద్ధోతి చ విజానియ.

“తస్సేవ నరవీరస్స, సావకానం మహేసినం;
సలాకఞ్చ గహేత్వాన, ఖీరోదనమదాసహం.

“ఇమమ్హి భద్దకే కప్పే, బ్రహ్మబన్ధు మహాయసో;
కస్సపో నామ గోత్తేన, ఉప్పజ్జి వదతం వరో.

“సాసనం జోతయిత్వాన, అభిభుయ్య కుతిత్థియే;
వినేయ్యే వినయిత్వావ, నిబ్బుతో సో ససావకో.

“ససిస్సే నిబ్బుతే నాథే, అత్థమేన్తమ్హి సాసనే;
దేవా కన్దింసు సంవిగ్గా, ముత్తకేసా రుదమ్ముఖా.

“నిబ్బాయిస్సతి ధమ్మక్ఖో, న పస్సిసామ సుబ్బతే;
న సుణిస్సామ సద్ధమ్మం, అహో నో అప్పపుఞ్ఞతా.

“తదాయం పథవీ సబ్బా, అచలా సా చలాచలా;
సాగరో చ ససోకోవ, వినదీ కరుణం గిరం.

“చతుద్దిసా దున్దుభియో, నాదయింసు అమానుసా;
సమన్తతో అసనియో, ఫలింసు చ భయావహా.

“ఉక్కా పతింసు నభసా, ధూమకేతు చ దిస్సతి;
సధూమా జాలవట్టా చ, రవింసు కరుణం మిగా.

“ఉప్పాదే దారుణే దిస్వా, సాసనత్థఙ్గసూచకే;
సంవిగ్గా భిక్ఖవో సత్త, చిన్తయిమ్హ మయం తదా.

“సాసనేన వినాహ్మాకం, జీవితేన అలం మయం;
పవిసిత్వా మహారఞ్ఞం, యుఞ్జామ జినసాసనే.

“అద్దసమ్హ తదారఞ్ఞే, ఉబ్బిద్ధం సేలముత్తమం;
నిస్సేణియా తమారుయ్హ, నిస్సేణిం పాతయిమ్హసే.

“తదా ఓవది నో థేరో, బుద్ధుప్పాదో సుదుల్లభో;
సద్ధాతిదుల్లభా లద్ధా, థోకం సేసఞ్చ సాసనం.

“నిపతన్తి ఖణాతీతా, అనన్తే దుక్ఖసాగరే;
తస్మా పయోగో కత్తబ్బో, యావ ఠాతి మునే మతం.

“అరహా ఆసి సో థేరో, అనాగామీ తదానుగో;
సుసీలా ఇతరే యుత్తా, దేవలోకం అగమ్హసే.

“నిబ్బుతో తిణ్ణసంసారో, సుద్ధావాసే చ ఏకకో;
అహఞ్చ పక్కుసాతి చ, సభియో బాహియో తథా.

“కుమారకస్సపో, చేవ, తత్థ తత్థూపగా మయం;
సంసారబన్ధనా ముత్తా, గోతమేనానుకమ్పితా.

“మల్లేసు కుసినారాయం, గబ్భే జాతస్స మే సతో;
మాతా మతా చితారుళ్హా, తతో నిప్పతితో అహం.

“పతితో దబ్బపుఞ్జమ్హి, తతో దబ్బోతి విస్సుతో;
బ్రహ్మచారీబలేనాహం, విముత్తో సత్తవస్సికో.

“ఖీరోదనబలేనాహం , పఞ్చహఙ్గేహుపాగతో;
ఖీణాసవోపవాదేన, పాపేహి బహు చోదితో.

“ఉభో పుఞ్ఞఞ్చ పాపఞ్చ, వీతివత్తోమ్హి దానిహం;
పత్వాన పరమం సన్తిం, విహరామి అనాసవో.

“సేనాసనం పఞ్ఞాపయిం, హాసయిత్వాన సుబ్బతే;
జినో తస్మిం గుణే తుట్ఠో, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, బుద్ధసేట్ఠస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే॰…కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవంభూతం పన తం యేన పుబ్బే ఏకస్స ఖీణాసవత్థేరస్స అనుద్ధంసనవసేన కతేన పాపకమ్మేన బహూని వస్ససతసహస్సాని నిరయే పచ్చి, తాయ ఏవ కమ్మపిలోతికాయ చోదియమానా మేత్తియభూమజకా భిక్ఖూ “ఇమినా మయం కల్యాణభత్తికస్స గహపతినో అన్తరే పరిభేదితా”తి దుగ్గహితగాహినో అమూలకేన పారాజికేన ధమ్మేన అనుద్ధంసేసుం. తస్మిఞ్చ అధికరణే సఙ్ఘేన సతివినయేన వూపసమితే అయం థేరో లోకానుకమ్పాయ అత్తనో గుణే విభావేన్తో **‘‘యో దుద్దమియో’’**తి ఇమం గాథం అభాసి.

౫. తత్థ **యో**తి అనియమితనిద్దేసో, తస్స “సో”తి ఇమినా నియమత్తం దట్ఠబ్బం. ఉభయేనపి అఞ్ఞం వియ కత్వా అత్తానమేవ వదతి. **దుద్దమియో**తి దుద్దమో, దమేతుం అసక్కుణేయ్యో. ఇదఞ్చ అత్తనో పుథుజ్జనకాలే దిట్ఠిగతానం విసూకాయికానం కిలేసానం మదాలేపచిత్తస్స విప్ఫన్దితం ఇన్ద్రియానం అవూపసమనఞ్చ చిన్తేత్వా వదతి. **దమేనా**తి ఉత్తమేన అగ్గమగ్గదమేన, తేన హి దన్తో పున దమేతబ్బతాభావతో “దన్తో”తి వత్తబ్బతం అరహతి, న అఞ్ఞేన. అథ వా **దమేనా**తి దమకేన పురిసదమ్మసారథినా దమితో . **దబ్బో**తి ద్రబ్యో, భబ్బోతి అత్థో. తేనాహ భగవా ఇమమేవ థేరం సన్ధాయ – “న ఖో, దబ్బ, దబ్బా ఏవం నిబ్బేఠేన్తీ”తి (పారా॰ ౩౮౪; చూళవ॰ ౧౯౩) . **సన్తుసితో**తి యథాలద్ధపచ్చయసన్తోసేన ఝానసమాపత్తిసన్తోసేన మగ్గఫలసన్తోసేన చ సన్తుట్ఠో. **వితిణ్ణకఙ్ఖో**తి సోళసవత్థుకాయ అట్ఠవత్థుకాయ చ కఙ్ఖాయ పఠమమగ్గేనేవ సముగ్ఘాటితత్తా విగతకఙ్ఖో. **విజితావీ**తి పురిసాజానీయేన విజేతబ్బస్స సబ్బస్సపి సంకిలేసపక్ఖస్స విజితత్తా విధమితత్తా విజితావీ. **అపేతభేరవో**తి పఞ్చవీసతియా భయానం సబ్బసో అపేతత్తా అపగతభేరవో అభయూపరతో . పున **దబ్బో**తి నామకిత్తనం. **పరినిబ్బుతో**తి ద్వే పరినిబ్బానాని కిలేసపరినిబ్బానఞ్చ, యా సఉపాదిసేసనిబ్బానధాతు, ఖన్ధపరినిబ్బానఞ్చ, యా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు. తేసు ఇధ కిలేసపరినిబ్బానం అధిప్పేతం, తస్మా పహాతబ్బధమ్మానం మగ్గేన సబ్బసో పహీనత్తా కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతోతి అత్థో. **ఠితత్తో**తి ఠితసభావో అచలో ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తియా లోకధమ్మేహి అకమ్పనీయో. **హీ**తి చ హేతుఅత్థే నిపాతో, తేన యో పుబ్బే దుద్దమో హుత్వా ఠితో యస్మా దబ్బత్తా సత్థారా ఉత్తమేన దమేన దమితో సన్తుసితో వితిణ్ణకఙ్ఖో విజితావీ అపేతభేరవో, తస్మా సో దబ్బో పరినిబ్బుతో తతోయేవ చ ఠితత్తో, ఏవంభూతే చ తస్మిం చిత్తపసాదోవ కాతబ్బో, న పసాదఞ్ఞథత్తన్తి పరనేయ్యబుద్ధికే సత్తే అనుకమ్పన్తో థేరో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

దబ్బత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సీతవనియత్థేరగాథావణ్ణనా

యో సీతవనన్తి ఆయస్మతో సమ్భూతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? ఇతో కిర అట్ఠారసాధికస్స కప్పసతస్స మత్థకే అత్థదస్సీ నామ సమ్బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిత్వా సదేవకం లోకం సంసారమహోఘతో తారేన్తో ఏకదివసం మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం గఙ్గాతీరం ఉపగచ్ఛి. తస్మిం కాలే అయం గహపతికులే నిబ్బత్తో తత్థ భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా “కిం, భన్తే, పారం గన్తుకామత్థా”తి పుచ్ఛి. భగవా “గమిస్సామా”తి అవోచ. సో తావదేవ

నావాసఙ్ఘాటం యోజేత్వా ఉపనేసి. సత్థా తం అనుకమ్పన్తో సహ భిక్ఖుసఙ్ఘేన నావం అభిరుహి. సో సయమ్పి అభిరుయ్హ సుఖేనేవ పరతీరం సమ్పాపేత్వా భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ దుతియదివసే మహాదానం పవత్తేత్వా అనుగన్త్వా పసన్నచిత్తో వన్దిత్వా నివత్తి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇతో తేరసాధికకప్పసతస్స మత్థకే ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా రాజా అహోసి చక్కవత్తీ ధమ్మికో ధమ్మరాజా. సో సత్తే సుగతిమగ్గే పతిట్ఠాపేత్వా తతో చుతో ఏకనవుతికప్పే విపస్సిస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా ధుతధమ్మే సమాదాయ సుసానే వసన్తో సమణధమ్మం అకాసి. పున కస్సపస్స భగవతో కాలేపి తస్స సాసనే తీహి సహాయేహి సద్ధిం పబ్బజిత్వా వీసతివస్ససహస్సాని సమణధమ్మం కత్వా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణమహాసాలస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స "సమ్భూతో"తి నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో. భూమిజో జేయ్యసేనో అభిరాధనోతి తీహి సహాయేహి సద్ధిం భగవతో సన్తికం గతో ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. యే సన్ధాయ వుత్తం –

> "భూమిజో జేయ్యసేనో చ, సమ్భూతో అభిరాధనో;
> ఏతే ధమ్మం అభిఞ్ఞాసుం, సాసనే వరతాదినో"తి.

అథ సమ్భూతో భగవతో సన్తికే కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం గహేత్వా నిబద్ధం సీతవనే వసతి. తేనేవాయస్మా "సీతవనియో"తి పఞ్ఞాయిత్థ. తేన చ సమయేన వేస్సవణో మహారాజా కేనచిదేవ కరణీయేన జమ్బుదీపే దక్ఖిణదిసాభాగం ఉద్దిస్స ఆకాసేన గచ్ఛన్తో థేరం అబ్భోకాసే నిసీదిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తం దిస్వా విమానతో ఓరుయ్హ థేరం వన్దిత్వా, "యదా థేరో సమాధితో వుట్ఠహిస్సతి, తదా మమ ఆగమనం ఆరోచేథ, ఆరక్ఖఞ్చస్స కరోథా"తి ద్వే యక్ఖే ఆణాపేత్వా పక్కామి. తే థేరస్స సమీపే ఠత్వా మనసికారం పటిసంహరిత్వా నిసిన్నకాలే ఆరోచేసుం. తం సుత్వా థేరో "తుమ్హే మమ వచనేన వేస్సవణమహారాజస్స కథేథ, భగవతా అత్తనో సాసనే ఠితానం సతిఆరక్ఖా నామ ఠపితా అత్థి, సాయేవ మాదిసే రక్ఖతి, త్వం తత్థ అప్పోస్సుక్కో హోహి, భగవతో ఓవాదే ఠితానం ఏదిసాయ ఆరక్ఖాయ కరణీయం నత్థీ"తి తే విస్సజ్జేత్వా తావదేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా విజ్జాత్తయం సచ్ఛాకాసి. తతో వేస్సవణో నివత్తమానో థేరస్స సమీపం పత్వా ముఖాకారసల్లక్ఖణేనేవస్స కతకిచ్చభావం ఞత్వా సావత్థిం గన్త్వా భగవతో ఆరోచేత్వా సత్థు సమ్ముఖా థేరం అభిత్థవన్తో –

> "సతిఆరక్ఖసమ్పన్నో, ధితిమా వీరియసమాహితో;
> అనుఞాతో సత్థు సమ్భూతో, తేవిజ్జో మచ్చుపారగూ"తి. –

ఇమాయ గాథాయ థేరస్స గుణే వణ్ణేసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౧౫-౨౦) –

> "అత్థదస్సీ తు భగవా, ద్విపదిన్దో నరాసభో;
> పురక్ఖతో సావకేహి, గఙ్గాతీరముపాగమి.
>
> "సమతిత్తి కాకపేయ్యా, గఙ్గా ఆసి దురుత్తరా;
> ఉత్తారయిం భిక్ఖుసఙ్ఘం, బుద్ధఞ్చ ద్విపదుత్తమం.
>
> "అట్ఠారసే కప్పసతే, యం కమ్మమకరిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, తరణాయ ఇదం ఫలం.

“తేరసేతో కప్పసతే, పఞ్చ సబ్బోభవా అహుం;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“పచ్ఛిమే చ భవే అస్మిం, జాతోహం బ్రాహ్మణే కులే;
సద్ధిం తీహి సహాయేహి, పబ్బజిం సత్థు సాసనే.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథాయస్మా సమ్భూతో భగవన్తం దస్సనాయ గచ్ఛన్తే భిక్ఖూ దిస్వా “ఆవుసో, మమ వచనేన భగవతో పాదే సిరసా వన్దథ, ఏవఞ్చ వదేథా”తి వత్వా ధమ్మాధికరణం అత్తనో సత్థు అవిహేఠితభావం పకాసేన్తో **‘‘యో సీతవన’’**న్తి గాథమాహ. తే భిక్ఖూ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా సమ్భూతత్థేరస్స సాసనం సమ్పవేదేన్తా, “ఆయస్మా, భన్తే, సమ్భూతో భగవతో పాదే సిరసా వన్దతి, ఏవఞ్చ వదతీ”తి వత్వా తం గాథం ఆరోచేసుం, తం సుత్వా భగవా “పణ్డితో, భిక్ఖవే, సమ్భూతో భిక్ఖు పచ్చపాది ధమ్మస్సానుధమ్మం, న చ మం ధమ్మాధికరణం విహేఠేతి. వేస్సవణేన తస్సత్థో మయ్హం ఆరోచితా”తి ఆహ.

౬. యం పన తే భిక్ఖూ సమ్భూతత్థేరేన వుత్తం **‘‘యో సీతవన’’**న్తి గాథం సత్థు నివేదేసుం. తత్థ **సీతవన**న్తి ఏవంనామకం రాజగహసమీపే మహన్తం భేరవసుసానవనం. **ఉపగా**తి నివాసనవసేన ఉపగచ్ఛి. ఏతేన భగవతా అనుఞ్ఞాతం పబ్బజితానురూపం నివాసనట్ఠానం దస్సేతి. **భిక్ఖూ**తి సంసారభయస్స ఇక్ఖనతో భిన్నకిలేసతాయ చ భిక్ఖు. **ఏకో**తి అదుతియో, ఏతేన కాయవివేకం దస్సేతి. **సన్తుసితో**తి సన్తుట్ఠో. ఏతేన చతుపచ్చయసన్తోసలక్ఖణం అరియవంసం దస్సేతి. **సమాహితత్తో**తి ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా సమాహితచిత్తో, ఏతేన చిత్తవివేకభావనాముఖేన భావనారామం అరియవంసం దస్సేతి. **విజితావీ**తి సాసనే సమ్మాపటిపజ్జన్తేన విజేతబ్బం కిలేసగణం విజిత్వా ఠితో, ఏతేన ఉపధివివేకం దస్సేతి. భయహేతూనం కిలేసానం అపగతత్తా **అపేతలోమహంసో**, ఏతేన సమ్మాపటిపత్తియా ఫలం దస్సేతి. **రక్ఖ**న్తి రక్ఖన్తో. **కాయగతాసతి**న్తి కాయారమ్మణం సతిం, కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం పరిబ్రూహనవసేన అవిస్సజ్జేన్తో. **ధితిమా**తి ధీరో, సమాహితత్తం విజితావిభావతం వా ఉపాదాయ పటిపత్తిదస్సనమేతం. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – సో భిక్ఖు వివేకసుఖానుపేక్ఖాయ ఏకో సీతవనం ఉపాగమి, ఉపాగతో చ లోలభావాభావతో సన్తుట్ఠో ధితిమా కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం భావేన్తో తథాధిగతం ఝానం పాదకం కత్వా ఆరద్ధవిపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అధిగతేన అగ్గమగ్గేన సమాహితో విజితావీ చ హుత్వా కతకిచ్చతాయ భయహేతూనం సబ్బసో అపగతత్తా అపేతలోమహంసో జాతోతి.

సీతవనియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. భల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా

యోపానుదీతి ఆయస్మతో భల్లియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర ఇతో ఏకతింసే కప్పే అనుప్పన్నే బుద్ధే సుమనస్స నామ పచ్చేకబుద్ధస్స పసన్నచిత్తో ఫలాఫలం దత్వా సుగతీసు ఏవ సంసరన్తో సిఖిస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స కాలే అరుణవతీనగరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తో “సిఖిస్స భగవతో పఠమాభిసమ్బుద్ధస్స ఉజిత, ఓజితా నామ ద్వే సత్థవాహపుత్తా పఠమాహారం అదంసూ”తి సుత్వా అత్తనో సహాయకేన సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా స్వాతనాయ నిమన్తేత్వా మహాదానం పవత్తేత్వా పత్థనం అకంసు – “ఉభోపి మయం, భన్తే, అనాగతే తుమ్హాదిసస్స బుద్ధస్స పఠమాహారదాయకా

భవేయ్యామా”తి. తే తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తా కస్సపస్స భగవతో కాలే గోపాలకసేట్ఠిస్స పుత్తా భాతరో హుత్వా నిబ్బత్తా. బహూని వస్సాని భిక్ఖుసఙ్ఘం ఖీరభోజనేన ఉపట్ఠహింసు. అమ్హాకం పన భగవతో కాలే పోక్ఖరవతీనగరే సత్థవాహస్స పుత్తా భాతరో హుత్వా నిబ్బత్తా. తేసు జేట్ఠో తపుస్సో నామ, కనిట్ఠో భల్లియో నామ, తే పఞ్చమత్తాని సకటసతాని భణ్డస్స పూరేత్వా వాణిజ్జాయ గచ్ఛన్తా భగవతి పఠమాభిసమ్బుద్ధే సత్తసత్తాహం విముత్తిసుఖధమ్మపచ్చవేక్ఖణాహి వీతినామేత్వా అట్ఠమే సత్తాహే రాజాయతనమూలే విహరన్తే రాజాయతనస్స అవిదూరే మహామగ్గేన అతిక్కమన్తి, తేసం తస్మిం సమయే సమేపి భూమిభాగే అకద్దమోదకే సకటాని నప్పవత్తింసు, “కిం ను, ఖో, కారణ”న్తి చ చిన్తేన్తానం పోరాణసాలోహితా దేవతా రుక్ఖవిటపన్తరే అత్తానం దస్సేన్తీ ఆహ – “మారిసా, అయం భగవా అచిరాభిసమ్బుద్ధో సత్తసత్తాహం అనాహారో విముత్తిసుఖాపటిసంవేదీ ఇదాని రాజాయతనమూలే నిసిన్నో, తం ఆహారేన పటిమానేథ, యదస్స తుమ్హాకం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా”తి. తం సుత్వా తే ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తా, “ఆహారసమ్పాదనం పపఞ్చ”న్తి మఞ్ఞమానా మన్థఞ్చ మధుపిణ్డికఞ్చ భగవతో దత్వా ద్వేవాచికసరణం గన్త్వా కేసధాతుయో లభిత్వా అగమంసు. తే హి పఠమం ఉపాసకా అహేసుం. అథ భగవతి బారాణసిం గన్త్వా ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా అనుపుబ్బేన రాజగహే విహరన్తే తపుస్సభల్లియా రాజగహం ఉపగతా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు. తేసం భగవా ధమ్మం దేసేసి. తేసు తపుస్సో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ ఉపాసకోవ అహోసి. భల్లియో పన పబ్బజిత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౬౬-౭౦) –

“సుమనో నామ సమ్బుద్ధో, తక్కరాయం వసీ తదా;
వల్లికారఫలం గయ్హ, సయమ్భుస్స అదాసహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథేకదివసం మారో భల్లియత్థేరస్స భింసాపనత్థం భయానకం రూపం దస్సేసి. సో అత్తనో సబ్బభయాతిక్కమం పకాసేన్తో ‘‘**యోపానుదీ**’’తి గాథమభాసి.

౭. తత్థ **యోపానుదీ**తి యో అపానుది ఖిపి పజహి విద్ధంసేసి. **మచ్చురాజస్సా**తి **మచ్చు** నామ మరణం ఖన్ధానం భేదో, సో ఏవ చ సత్తానం అత్తనో వసే అనువత్తాపనతో ఇస్సరట్ఠేన **రాజా**తి మచ్చురాజా, తస్స. **సేన**న్తి జరారోగాదిం, సా హిస్స వసవత్తనే అఙ్గభావతో సేనా నామ, తేన హేస మహతా నానావిధేన విపులేన “మహాసేనో”తి వుచ్చతి. యథాహ – “న హి నో సఙ్గరం తేన, మహాసేనేన మచ్చునా”తి (మ. ని. ౧.౨౭౨; జా. ౨.౨౨.౧౨౧; నేత్తి. ౧౦౩). అథ వా గుణమారణట్ఠేన “మచ్చూ”తి ఇధ దేవపుత్తమారో అధిప్పేతో, తస్స చ సహాయభావూపగమనతో కామాదయో సేనా. తథా చాహ –

“కామా తే పఠమా సేనా, దుతియా అరతి వుచ్చతి;
తతియా ఖుప్పిపాసా తే, చతుత్థీ తణ్హా పవుచ్చతి.

“పఞ్చమీ థినమిద్ధం తే, ఛట్ఠా భీరూ పవుచ్చతి;

సత్తమీ విచికిచ్ఛా తే, మానో మక్ఖో చ అట్ఠమీ”తి. (సు॰ ని॰ ౪౩౮-౪౩౯; మహాని॰ ౨౮;చూళని॰ నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౪౭);

నళసేతుంవ సుదుబ్బలం మహోఘోతి సారవిరహితతో నళసేతుసదిసం అతివియ అబలభావతో సుట్ఠు దుబ్బలం సంకిలేససేనం నవలోకుత్తరధమ్మానం మహాబలవభావతో మహోఘసదిసేన అగ్గమగ్గేన యో అపానుది విజితావీ అపేతభేరవో దన్తో, సో పరినిబ్బుతో ఠితత్తోతి యోజనా. తం సుత్వా మారో “జానాతి మం సమణో”తి తత్థేవన్తరధాయీతి.

భల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. వీరత్థేరగాథావణ్ణనా

యో దుద్దమియోతి ఆయస్మతో వీరత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో వసనఆవాసం పటిజగ్గి. ఏకదివసఞ్చ సిన్దువారపుప్ఫసదిసాని నిగ్గుణ్ఠిపుప్ఫాని గహేత్వా భగవన్తం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో పఞ్చతింసే కప్పే ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా మహాపతాపో నామ రాజా అహోసి చక్కవత్తీ. సో ధమ్మేన సమేన రజ్జం కారేన్తో సత్తే సగ్గమగ్గే పతిట్ఠాపేసి. పున ఇమస్మిం కప్పే కస్సపస్స భగవతో కాలే మహావిభవో సేట్ఠి హుత్వా కపణద్ధికాదీనం దానం దేన్తో సఙ్ఘస్స ఖీరభత్తం అదాసి. ఏవం తత్థ తత్థ దానమయం పుఞ్ఞసమ్భారం కరోన్తో ఇతరఞ్చ నిబ్బానత్థం సమ్భరన్తో దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థినగరే రఞ్ఞో పసేనదిస్స అమచ్చకులే నిబ్బత్తి, “వీరో”తిస్స నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో నామానుగతేహి పత్తబలజవాదిగుణేహి సమన్నాగతో సఙ్గామసూరో హుత్వా మాతాపితూహి నిబన్ధవసేన కారితే దారపరిగ్గహే ఏకంయేవ పుత్తం లభిత్వా పుబ్బహేతునా చోదియమానో కామేసు సంసారే చ ఆదీనవం దిస్వా సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౨౧.౨౧-౨౪) –

“విపస్సిస్స భగవతో, ఆసిమారామికో అహం;
నిగ్గుణ్ఠిపుప్ఫం పగ్గయ్హ, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“పఞ్చవీసే ఇతో కప్పే, ఏకో ఆసిం జనాధిపో;
మహాపతాపనామేన, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం పన అరహత్తం పత్వా ఫలసమాపత్తిసుఖేన వీతినామేన్తం థేరం పురాణదుతియికా ఉప్పబ్బాజేతుకామా అన్తరన్తరా నానానయేహి పలోభేతుం పరక్కమన్తీ ఏకదివసం దివావిహారట్ఠానం గన్త్వా ఇత్థికుత్తాదీని దస్సేతుం ఆరభి. అథాయస్మా వీరో “మం పలోభేతుకామా సినేరుం మకసపక్ఖవాతేన చాలేతుకామా వియ యావ బాలా వతాయం ఇత్థీ”తి తస్సా కిరియాయ నిరత్థకభావం దీపేన్తో **‘‘యో దుద్దమియో’’**తి గాథం అభాసి.

౮. తత్థ **యో దుద్దమియో**తిఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఇదం పనేత్థ యోజనామత్తం **యో** పుబ్బే అదన్త కిలేసతాయ పచ్చత్థికేహి వా సఙ్గమసీసే దమేతుం జేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ**దుద్దమియో,** ఇదాని పన ఉత్తమేన దమేన దన్తో చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియసమ్పత్తియా **వీరో,** వుత్తనయేనేవ సన్తుసితో వితిణ్ణకఙ్ఖో విజితావీ అపేతలోమహంసో **వీరో** వీరనామకో అనవసేసతో కిలేసపరినిబ్బానేన **పరినిబ్బుతో,** తతో ఏవ ఠితసభావో, న తాదిసానం సతేనపి సహస్సేనపి చాలనీయోతి. తం సుత్వా సా ఇత్థీ – "మయ్హం సామికే ఏవం పటిపన్నే కో మయ్హం ఘరావాసేన అత్థో"తి సంవేగజాతా భిక్ఖునీసు పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ తేవిజ్జా అహోసీతి.

వీరత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. పిలిన్దవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

స్వాగతన్తి ఆయస్మతో పిలిన్దవచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరబుద్ధకాలే హంసవతీనగరే మహాభోగకులే నిబ్బత్తో హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం దేవతానం పియమనాపభావేన అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా యావజీవం కుసలం కత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే మనుస్సలోకే నిబ్బత్తిత్వా భగవతి పరినిబ్బుతే సత్థు థూపస్స పూజం కత్వా సఙ్ఘే చ మహాదానం పవత్తేత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు ఏవ సంసరన్తో అనుప్పన్నే బుద్ధే చక్కవత్తీ రాజా హుత్వా మహాజనం పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠాపేత్వా సగ్గపరాయణం అకాసి. సో అనుప్పన్నేయేవ అమ్హాకం భగవతి సావత్థియం బ్రాహ్మణగేహే నిబ్బత్తి. "పిలిన్దో"తిస్స నామం అకంసు. వచ్ఛోతి పన గోత్తం . తేన సో అపరభాగే "పిలిన్దవచ్ఛో"తి పఞ్ఞాయిత్థ. సంసారే పన సంవేగబహులతాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా చూళగన్ధారం నామ విజ్జం సాధేత్వా తాయ విజ్జాయ ఆకాసచారీ పరచిత్తవిదూ చ హుత్వా రాజగహే లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో పటివసతి.

అథ యదా అమ్హాకం భగవా అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా అనుక్కమేన రాజగహం ఉపగతో, తతో పట్ఠాయ బుద్ధానుభావేన తస్స సా విజ్జా న సమ్పజ్జతి, అత్తనో కిచ్చం న సాధేతి. సో చిన్తేసి – "సుతం ఖో పన మేతం ఆచరియపాచరియానం భాసమానానం 'యత్థ మహాగన్ధారవిజ్జా ధరతి, తత్థ చూళగన్ధారవిజ్జా న సమ్పజ్జతీ'తి, సమణస్స పన గోతమస్స ఆగతకాలతో పట్ఠాయ నాయం మమ విజ్జా సమ్పజ్జతి, నిస్సంసయం సమణో గోతమో మహాగన్ధారవిజ్జం జానాతి, యంనూనాహం తం పయిరుపాసిత్వా తస్స సన్తికే తం విజ్జం పరియాపుణేయ్య"న్తి. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతదవోచ – "అహం, మహాసమణ, తవ సన్తికే ఏకం విజ్జం పరియాపుణితుకామో, ఓకాసం మే కరోహీ"తి. భగవా "తేన హి పబ్బజా"తి ఆహ. సో "విజ్జాయ పరికమ్మం పబ్బజ్జా"తి మఞ్ఞమానో పబ్బజి. తస్స భగవా ధమ్మం కథేత్వా చరితానుకూలం కమ్మట్ఠానం అదాసి. సో ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. యా పన పురిమజాతియం తస్సోవాదే ఠత్వా సగ్గే నిబ్బత్తా దేవతా, తం కతఞ్ఞుతం నిస్సాయ సఞ్జాతబహుమానా సాయం పాతం థేరం పయిరుపాసిత్వా గచ్ఛన్తి. తస్మా థేరో దేవతానం పియమనాపతాయ అగ్గతం పత్తో. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨.౧౫-౬౭) –

"నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, సుమేధే అగ్గపుగ్గలే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, థూపపూజం అకాసహం.

“యే చ ఖీణాసవా తత్థ, ఛళభిఞ్ఞా మహిద్ధికా;
తేహం తత్థ సమానేత్వా, సఙ్ఘభత్తం అకాసహం.

“సుమేధస్స భగవతో, ఉపట్ఠాకో తదా అహు;
సుమేధో నామ నామేన, అనుమోదిత్థ సో తదా.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, విమానం ఉపపజ్జహం;
ఛళాసీతిసహస్సాని, అచ్ఛరాయో రమింసు మే.

“మమేవ అనువత్తన్తి, సబ్బకామేహి తా సదా;
అఞ్ఞే దేవే అభిభోమి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

“పఞ్చవీసమ్హి కప్పమ్హి, వరుణో నామ ఖత్తియో;
విసుద్ధభోజనో ఆసిం, చక్కవత్తీ అహం తదా.

“న తే బీజం పవప్పన్తి, నపి నీయన్తి నఙ్గలా;
అకట్ఠపాకిమం సాలిం, పరిభుఞ్జన్తి మానుసా.

“తత్థ రజ్జం కరిత్వాన, దేవత్తం పున గచ్ఛహం;
తదాపి ఏదిసా మయ్హం, నిబ్బత్తా భోగసమ్పదా.

“న మం మిత్తా అమిత్తా వా, హింసన్తి సబ్బపాణినో;
సబ్బేసమ్పి పియో హోమి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి , యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, గన్ధాలేపస్సిదం ఫలం.

“ఇమస్మిం భద్దకే కప్పే, ఏకో ఆసిం జనాధిపో;
మహానుభావో రాజాహం, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“సోహం పఞ్చసు సీలేసు, ఠపేత్వా జనతం బహుం;
పాపేత్వా సుగతింయేవ, దేవతానం పియో అహుం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తథా దేవతాహి అతివియ పియాయితబ్బభావతో ఇమం థేరం భగవా దేవతానం పియమనాపభావేన అగ్గట్ఠానే ఠపేసి – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం దేవతానం పియమనాపానం యదిదం పిలిన్దవచ్ఛో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౦౮,

౨౧౨) సో ఏకదివసం భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే నిసిన్నో అత్తనో గుణే పచ్చవేక్ఖిత్వా తేసం కారణభూతం విఞ్ఞానిమిత్తం భగవతో సన్తికే ఆగమనం పసంసన్తో ''**స్వాగతం నాపగత**''న్తి గాథం అభాసి.

౯. తత్థ **స్వాగత**న్తి సున్దరం ఆగమనం, ఇదం మమాతి సమ్బన్ధో. అథ వా **స్వాగత**న్తి సుట్ఠు ఆగతం, మయాతి విభత్తి విపరిణామేతబ్బా. **నాపగత**న్తి న అపగతం హితాభివుద్ధితో న అపేతం. **నయిదం దుమన్తితం మమా**తి ఇదం మమ దుట్ఠు కథితం, దుట్ఠు వా వీమంసితం న హోతి. ఇదం వుత్తం హోతి – యం భగవతో సన్తికే మమాగమనం, యం వా మయా తత్థ ఆగతం, తం స్వాగతం, స్వాగతత్తాయేవ న దురాగతం. యం "భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పబ్బజిస్సామీ"తి మమ మన్తితం గదితం కథితం, చిత్తేన వా వీమంసితం ఇదమ్పి న దుమ్మన్తితన్తి. ఇదాని తత్థ కారణం దస్సేన్తో ''**సంవిభత్తేసూ**''తిఆదిమాహ. **సంవిభత్తేసూ**తి పకారతో విభత్తేసు. **ధమ్మేసూ**తి ఞేయ్యధమ్మేసు సమథధమ్మేసు వా, నానాతిత్థియేహి పకతిఆదివసేన, సమ్మాసమ్బుద్ధేహి దుక్ఖాదివసేన సంవిభజిత్వా వుత్తధమ్మేసు. **యం సేట్ఠం తదుపాగమి**న్తి యం తత్థ సేట్ఠం, తం చతుసచ్చధమ్మం, తస్స వా బోధకం సాసనధమ్మం ఉపాగమిం, "అయం ధమ్మో అయం వినయో"తి ఉపగచ్ఛిం. సమ్మాసమ్బుద్ధేహి ఏవ వా కుసలాదివసేన ఖన్ధాదివసేన యథాసభావతో సంవిభత్తేసు సభావధమ్మేసు యం తత్థ సేట్ఠం ఉత్తమం పవరం, తం మగ్గఫలనిబ్బానధమ్మం ఉపాగమిం, అత్తపచ్చక్ఖతో ఉపగచ్ఛిం సచ్ఛాకాసిం, తస్మా స్వాగతం మమ న అపగతం సుమన్తితం న దుమ్మన్తితన్తి యోజనా.

పిలిన్దవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పుణ్ణమాసత్థేరగాథావణ్ణనా

విహరి అపేక్ఖన్తి ఆయస్మతో పుణ్ణమాసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర విపస్సిస్స భగవతో కాలే చక్కవాకయోనియం నిబ్బత్తో భగవన్తం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో అత్తనో ముఖతుణ్డకేన సాలపుప్ఫం గహేత్వా పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో సత్తరసే కప్పే అట్ఠక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ రాజా అహోసి. ఇమస్మిం పన కప్పే కస్సపస్స భగవతో సాసనే ఓసక్కమానే కుటుమ్బియకులే నిబ్బత్తిత్వా పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థినగరే సమిద్ధిస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స జాతదివసే తస్మిం గేహే సబ్బా రిత్తకుమ్భియో సువణ్ణమాసానం పుణ్ణా అహేసుం. తేనస్స **పుణ్ణమాసో**తి నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం పత్వా వివాహకమ్మం కత్వా ఏకం పుత్తం లభిత్వా ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ ఘరావాసం జిగుచ్ఛన్తో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో పుబ్బకిచ్చసమ్పన్నో చతుసచ్చకమ్మట్ఠానే యుత్తప్పయుత్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౭.౧౩-౧౯) –

"సిన్ధుయా నదియా తీరే, చక్కవాకో అహం తదా;
సుద్ధసేవాలభక్ఖోహం, పాపేసు చ సుసఞ్ఞతో.

"అద్దసం విరజం బుద్ధం, గచ్ఛన్తం అనిలఞ్జసే;
తుణ్డేన సాలం పగ్గయ్హ, విపస్సిస్సాభిరోపయిం.

“యస్స సద్ధా తథాగతే, అచలా సుప్పతిట్ఠితా;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దుగ్గతిం సో న గచ్ఛతి.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, బుద్ధసేట్ఠస్స సన్తికే;
విహఙ్గమేన సన్తేన, సుబీజం రోపితం మయా.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సుచారుదస్సనా నామ, అట్ఠేతే ఏకనామకా;
కప్పే సత్తరసే ఆసుం, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథస్స పురాణదుతియికా తం పలోభేతుకామా అలఙ్కతపటియత్తా పుత్తేన సద్ధిం ఉపగన్త్వా పియాలాపభావాదికేహి భావవివరణకమ్మం నామ కాతుం ఆరభి. థేరో తస్సా కారణం దిస్వా అత్తనో కత్థచిపి అలగ్గభావం పకాసేన్తో **“విహరి అపేక్ఖ”**న్తి గాథం అభాసి.

౧౦. తత్థ **విహరీ**తి విసేసతో హరి అపహరి అపనేసి. **అపేక్ఖ**న్తి తణ్హం. **ఇధా**తి ఇమస్మిం లోకే అత్తభావే వా. **హురం**తి అపరస్మిం అనాగతే అత్తభావే వా. **ఇధా**తి వా అజ్ఝత్తికేసు ఆయతనేసు. **హురం**తి బాహిరేసు . **వా**-సద్దో సముచ్చయత్థో “అపదా వా ద్విపదా వా”తిఆదీసు (ఇతివు. ౯౦; అ. ని. ౪.౩౪; ౫.౩౨) వియ. **యోతి** అత్తానమేవ పరం వియ దస్సేతి. **వేదగూ**తి వేదేన గతో మగ్గఞాణేన నిబ్బానం గతో అధిగతో, చత్తారి వా సచ్చాని పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనాభిసమయవసేన అభిసమేచ్చ ఠితో. **యతత్తో**తి మగ్గసంవరేన సంయతసభావో, సమ్మావాయామేన వా సంయతసభావో. **సబ్బేసు ధమ్మేసు అనూపలిత్తో**తి సబ్బేసు ఆరమ్మణేసు ధమ్మేసు తణ్హాదిట్ఠిలేపవసేన న ఉపలిత్తో, తేన లాభాదిలోకధమ్మే సమతిక్కమం దస్సేతి. **లోకస్సా**తి ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకస్స. తఞ్హి లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకో. **ఞత్వా**తి జానిత్వా. **ఉదయబ్బయఞ్చా**తి ఉప్పాదఞ్చేవ వయఞ్చ, ఏతేన యథావుత్తగుణానం పుబ్బభాగపటిపదం దస్సేతి. అయం పనేత్థ అత్థో – యో సకలస్స ఖన్ధాదిలోకస్స సమపఞ్ఞాసాయ ఆకారేహి ఉదయబ్బయం జానిత్వా వేదగూ యతత్తో కత్థచి అనుపలిత్తో, సో సబ్బత్థ అపేక్ఖం వినేయ్య సన్తుసితో తాదిసానం విప్పకారానం న కిఞ్చి మఞ్ఞతి, తస్మా త్వం అన్ధబాలే యథాగతమగ్గేనేవ గచ్ఛాతి. అథ సా ఇత్థీ “అయం సమణో మయి పుత్తే చ నిరపేక్ఖో, న సక్కా ఇమం పలోభేతు”న్తి పక్కామి.

పుణ్ణమాసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

పరమత్థదీపనియా థేరగాథాసంవణ్ణనాయ

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧. చూళవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

పామోజ్జబహులోతి ఆయస్మతో చూళవచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే దలిద్దకులే నిబ్బత్తిత్వా పరేసం భతియా జీవికం కప్పేన్తో భగవతో సావకం సుజాతం నామ థేరం పంసుకూలం పరియేసన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఉపసఙ్కమిత్వా వత్థం దత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్ది. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తేత్తింసక్ఖత్తుం దేవరజ్జం కారేసి. సత్తసత్తతిక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ రాజా అహోసి. అనేకవారం పదేసరాజా. ఏవం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే ఓసక్కమానే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కత్వా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సగతీసు అపరాపరం పరివత్తన్తో అమ్హాకం భగవతో కాలే కోసమ్బియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. **చూళవచ్ఛో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో బుద్ధగుణే సుత్వా పసన్నమానసో భగవన్తం ఉపసఙ్కమి, తస్స భగవా ధమ్మం కథేసి. సో పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో కతపుబ్బకిచ్చో చరితానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా భావేన్తో విహరి. తేన చ సమయేన కోసమ్బికా భిక్ఖూ భణ్డనజాతా అహేసుం. తదా చూళవచ్ఛత్థేరో ఉభయేసం భిక్ఖూనం లద్ధిం అనాదాయ భగవతా దిన్నోవాదే ఠత్వా విపస్సనం బ్రూహేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౩౧-౪౦) –

“పదుముత్తరభగవతో, సుజాతో నామ సావకో;
పంసుకూలం గవేసన్తో, సఙ్కారే చరతీ తదా.

“నగరే హంసవతియా, పరేసం భతకో అహం;
ఉపడ్ఢదుస్సం దత్వాన, సిరసా అభివాదయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“తేత్తింసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
సత్తసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
ఉపడ్ఢదుస్సదానేన, మోదామి అకుతోభయో.

“ఇచ్ఛమానో చహం అజ్జ, సకాననం సపబ్బతం;
ఖోమదుస్సేహి ఛాదేయ్యం, అడ్ఢదుస్సస్సిదం ఫలం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, అడ్ఢదుస్సస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ చూళవచ్ఛత్థేరో అరహత్తం పత్వా తేసం భిక్ఖూనం కలహాభిరతియా సకత్థవినాసం దిస్వా ధమ్మసంవేగప్పత్తో, అత్తనో చ పత్తవిసేసం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతిసోమనస్సవసేన ''**పామోజ్జబహులో**''తి గాథం అభాసి.

౧౧. తత్థ **పామోజ్జబహులో**తి సుపరిసుద్ధసీలతాయ విప్పటిసారాభావతో అధికుసలేసు ధమ్మేసు అభిరతివసేన పమోదబహులో. తేనేవాహ ''**ధమ్మే బుద్ధప్పవేదితే**''తి. తత్థ **ధమ్మే**తి. సత్తతింసాయ బోధిపక్ఖియధమ్మే నవవిధే వా లోకుత్తరధమ్మే. సో హి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేన సాముక్కంసికాయ దేసనాయ పకాసితత్తా సాతిసయం బుద్ధప్పవేదితో నామ. తస్స పన అధిగమూపాయభావతో దేసనాధమ్మోపి ఇధ లబ్భతేవ. **పదం సన్త**న్తి నిబ్బానం సన్ధాయ వదతి. ఏవరూపో హి భిక్ఖు సన్తం పదం సన్తం కోట్ఠాసం సబ్బసఙ్ఖారానం ఉపసమభావతో **సఙ్ఖారూపసమం** పరమసుఖతాయ **సుఖం** నిబ్బానం అధిగచ్ఛతి విన్దతియేవ. పరిసుద్ధసీలో హి భిక్ఖు విప్పటిసారాభావేన పామోజ్జబహులో సద్ధమ్మే యుత్తప్పయుత్తో విముత్తిపరియోసానా సబ్బసమ్పత్తియో పాపుణాతి. యథాహ – ''అవిప్పటిసారత్థాని ఖో , ఆనన్ద, కుసలాని సీలాని, అవిప్పటిసారో పామోజ్జత్థాయా''తిఆది (అ॰ ని॰ ౧౦.౧). అథ వా **పామోజ్జబహులో**తి సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘోతి రతనత్తయం సన్ధాయ పమోదబహులో. తత్థ పన సో పమోదబహులో కిం వా కరోతీతి ఆహ ''ధమ్మే బుద్ధప్పవేదితే''తిఆది. సద్ధాసమ్పన్నస్స హి సప్పురిససంసేవనసద్ధమ్మస్సవనయోనిసోమనసికారధమ్మానుధమ్మపటిపత్తీనం సుఖేనేవ సమ్భవతో సమ్పత్తియో హత్థగతా ఏవ హోన్తి, యథాహ – ''సద్ధాజాతో ఉపసఙ్కమతి, ఉపసఙ్కమన్తో పయిరుపాసతీ''తిఆది (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౩).

చూళవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మహావచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్ఞాబలీతి ఆయస్మతో మహావచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ పానీయదానమదాసి. పున సిఖిస్స భగవతో కాలే ఉపాసకో హుత్వా వివట్టూపనిస్సయం బహుం పుఞ్ఞకమ్మం అకాసి, సో తేహి పుఞ్ఞకమ్మేహి తత్థ తత్థ సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే నాళకగామే సమిద్ధిస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స **మహావచ్ఛో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స భగవతో సావకభావం సుత్వా ''సోపి నామ మహాపఞ్ఞో. యస్స సావకత్తం ఉపాగతో, సో ఏవ మఞ్ఞే ఇమస్మిం లోకే అగ్గపుగ్గలో''తి భగవతి సద్ధం ఉప్పాదేత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౦.౫౧-౫౬) –

''పదుముత్తరబుద్ధస్స, భిక్ఖుసఙ్ఘే అనుత్తరే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పానీయఘటమపూరయిం.

''పబ్బతగ్గే దుమగ్గే వా, ఆకాసే వాథ భూమియం;
యదా పానీయమిచ్ఛామి, ఖిప్పం నిబ్బత్తతే మమ.

''సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దకదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… భవా సబ్బే సమూహతా;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం పన అరహత్తం పత్వా విముత్తిసుఖం అనుభవన్తో సాసనస్స నియ్యానికభావవిభావనేన సబ్రహ్మచారీనం ఉస్సాహజననత్థం ‘‘**పఞ్ఞాబలీ**’’తి గాథం అభాసి.

౧౨. తత్థ **పఞ్ఞాబలీ**తి పారిహారియపఞ్ఞాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ చ వసేన అభిఞ్ఞాసో సాతిసయేన పఞ్ఞాబలేన సమన్నాగతో. **సీలవతూపపన్నో**తి ఉక్కంసగతేన చతుపారిసుద్ధిసీలేన, ధుతధమ్మసఙ్ఖాతేహి వతేహి చ ఉపపన్నో సమన్నాగతో. **సమాహితో**తి ఉపచారప్పనాభేదేన సమాధినా సమాహితో. **ఝానరతో**తి తతో ఏవ ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానే లక్ఖణూపనిజ్ఝానే చ రతో సతతాభియుత్తో. సబ్బకాలం సతియా అవిప్పవాసవసేన **సతిమా. యదత్థియ**న్తి అత్థతో అనపేతం అత్థియం, యేన అత్థియం యదత్థియం. యథా పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తస్స పరిభుఞ్జనం అత్థియం హోతి, తథా **భోజనం భుఞ్జమానో**. సామిపరిభోగేన హి తం అత్థియం హోతి దాయజ్జపరిభోగేన వా, న అఞ్ఞథా భోజనన్తి చ నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం. భుఞ్జియతి పరిభుఞ్జియతీతి వా భోజనం, చత్తారో పచ్చయా. “యదత్థిక”న్తి వా పాఠో. యదత్థం యస్సత్థాయ సత్థారా పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా, తదత్థం కాయస్స ఠితిఆదిఅత్థం, తఞ్చ అనుపాదిసేసనిబ్బానత్థం. తస్మా అనుపాదాపరినిబ్బానత్థం భోజనపచ్చయే భుఞ్జమానో తతో ఏవ **కఙ్ఖేథ కాలం** అత్తనో అనుపాదాపరినిబ్బానకాలం ఆగమేయ్య. **ఇధ** ఇమస్మిం సాసనే **వీతరాగో**. బాహిరకస్స పన కామేసు వీతరాగస్స ఇదం నత్థీతి అధిప్పాయో.

మహావచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. వనవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

నీలబ్భవణ్ణాతి ఆయస్మతో వనవచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర అత్థదస్సినో భగవతో కాలే కచ్ఛపయోనియం నిబ్బత్తో వినతాయ నామ నదియా వసతి. తస్స ఖుద్దకనావప్పమాణో అత్తభావో అహోసి. సో కిర ఏకదివసం భగవన్తం నదియా తీరే ఠితం దిస్వా, “పారం గన్తుకామో మఞ్ఞే భగవా”తి అత్తనో పిట్ఠియం ఆరోపేత్వా నేతుకామో పాదమూలే నిపజ్జి. భగవా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా తం అనుకమ్పన్తో ఆరుహి. సో పీతిసోమనస్సజాతో సోతం ఛిన్దన్తో జియాయ వేగేన ఖిత్తసరో వియ తావదేవ పరతీరం పాపేసి. భగవా తస్స పుఞ్ఞస్స ఫలం ఏతరహి నిబ్బత్తనకసమ్పత్తిఞ్చ బ్యాకరిత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అనేకసతక్ఖత్తుం తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞవాసీయేవ అహోసి. పున కస్సపబుద్ధకాలే కపోతయోనియం నిబ్బత్తిత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తం మేత్తావిహారిం ఏకం భిక్ఖుం దిస్వా చిత్తం పసాదేసి.

తతో పన చుతో బారాణసియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా వివట్టూపనిస్సయం బహుం పుఞ్ఞకమ్మం ఉపచిని. ఏవం తత్థ తత్థ దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే వచ్ఛగోత్తస్స నామ బ్రాహ్మణస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్స మాతా పరిపక్కగబ్భా అరఞ్ఞం దస్సనత్థాయ సఞ్జాతదోహళా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా విచరతి, తావదేవస్సా కమ్మజవాతా చలింసు, తిరోకరణిం పరిక్ఖిపిత్వా అదంసు. సా ధఞ్ఞపుఞ్ఞలక్ఖణం పుత్తం విజాయి. సో బోధిసత్తేన సహ పంసుకీళికసహాయో అహోసి. “వచ్ఛో”తిస్స నామఞ్చ అహోసి. వనాభిరతియా వసేన **వనవచ్ఛో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. అపరభాగే మహాసత్తే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా మహాపధానం పదహన్తే, “అహమ్పి

సిద్ధత్థకుమారేన సహ అరఞ్ఞే విహరిస్సామీ"తి నిక్ఖమిత్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తే వసన్తో అభిసమ్బుద్ధభావం సుత్వా భగవతో సన్తికం ఉపగన్త్వా పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే వసమానో నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮-౧౪౮-౧౬౩) –

"అత్థదస్సీ తు భగవా, సయమ్భూ లోకనాయకో;
వినతానదియా తీరం, ఉపగచ్ఛి తథాగతో.

"ఉదకా అభినిక్ఖమ్మ, కచ్ఛపో వారిగోచరో;
బుద్ధం తారేతుకామోహం, ఉపేసిం లోకనాయకం.

"అభిరూహతు మం బుద్ధో, అత్థదస్సీ మహాముని;
అహం తం తారయిస్సామి, దుక్ఖస్సన్తకరో తువం.

"మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, అత్థదస్సీ మహాయసో;
అభిరూహిత్వా మే పిట్ఠిం, అట్ఠాసి లోకనాయకో.

"యతో సరామి అత్తానం, యతో పత్తోస్మి విఞ్ఞుతం;
సుఖం మే తాదిసం నత్థి, ఫుట్ఠే పాదతలే యథా.

"ఉత్తరిత్వాన సమ్బుద్ధో, అత్థదస్సీ మహాయసో;
నదితీరమ్హి ఠత్వాన, ఇమా గాథా అభాసథ.

"యావతా వత్తతే చిత్తం, గఙ్గాసోతం తరామహం;
అయఞ్చ కచ్ఛపో రాజా, తారేసి మమ పఞ్ఞవా.

"ఇమినా బుద్ధతరణేన, మేత్తచిత్తవతాయ చ;
అట్ఠారసే కప్పసతే, దేవలోకే రమిస్సతి.

"దేవలోకా ఇధాగన్త్వా, సుక్కమూలేన చోదితో;
ఏకాసనే నిసీదిత్వా, కఙ్ఖాసోతం తరిస్సతి.

"యథాపి భద్దకే ఖేత్తే, బీజం అప్పమ్పి రోపితం;
సమ్మాధారే పవేచ్ఛన్తే, ఫలం తోసేతి కస్సకం.

"తథేవిదం బుద్ధఖేత్తం, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితం;
సమ్మాధారే పవేచ్ఛన్తే, ఫలం మం తోసయిస్సతి.

"పధానపహితత్తోమ్హి, ఉపసన్తో నిరూపధి;

సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తరణాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం పన అరహత్తం పత్వా భగవతి కపిలవత్థుస్మిం విహరన్తే తత్థ గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా భిక్ఖూహి సమాగతో పటిసన్థారవసేన “కిం, ఆవుసో, అరఞ్ఞే ఫాసువిహారో లద్ధో”తి పుట్ఠో “రమణీయా, ఆవుసో, అరఞ్ఞే పబ్బతా”తి అత్తనా వుట్ఠపబ్బతే వణ్ణేన్తో “**నీలబ్భవణ్ణా**”తి గాథం అభాసి.

౧౩. తత్థ **నీలబ్భవణ్ణాతి** నీలవలాహకనిభా నీలవలాహకసణ్ఠానా చ. **రుచిరాతి** రుచియా సకిరణా పభస్సరా చ. **సీతవారీతి** సీతలసలిలా. **సుచిన్ధరాతి** సుచిసుద్ధభూమిభాగతాయ సుద్ధచిత్తానం వా అరియానం నివాసనట్ఠానతాయ సుచిన్ధరా. గాథాసుఖత్థఞ్హి సానునాసికం కత్వా నిద్దేసో. “సీతవారిసుచిన్ధరా”తిపి పాఠో, సీతసుచివారిధరా సీతలవిమలసలిలాసయవన్తోతి అత్థో. **ఇన్దగోపకసఞ్ఛన్నాతి** ఇన్దగోపకనామకేహి పవాళవణ్ణేహి రత్తకిమీహి సఞ్ఛాదితా పావుస్సకాలవసేన ఏవమాహ. కేచి పన “ఇన్దగోపకనామాని రత్తతిణానీ”తి వదన్తి. అపరే “కణికారరుక్ఖా”తి. **సేలాతి** సిలామయా పబ్బతా, న పంసుపబ్బతాతి అత్థో. తేనాహ – “యథాపి పబ్బతో సేలో”తి (ఉదా. ౨౪). **రమయన్తి మన్తి** మం రమాపేన్తి, మయ్హం వివేకాభిరత్తిం పరిబ్రూహేన్తి. ఏవం థేరో అత్తనో చిరకాలపరిభావితం అరఞ్ఞాభిరతిం పవేదేన్తో తివిధం వివేకాభిరతిమేవ దీపేతి. తత్థ ఉపధివివేకేన అఞ్ఞాబ్యాకరణం దీపితమేవ హోతీతి.

వనవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సివకసామణేరగాథావణ్ణనా

ఉపజ్ఝాయోతి సివకస్స సామణేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఇతో ఏకతింసే కప్పే వేస్సభుస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తో ఏకదివసం కేనచిదేవ కరణీయేన అరఞ్ఞం పవిట్ఠో తత్థ పబ్బతన్తరే నిసిన్నం వేస్సభుం భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. పున తత్థ మనోహరాని కాసుమారికఫలాని దిస్వా తాని గహేత్వా భగవతో ఉపనేసి, పటిగ్గహేసి భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే మాతులే పబ్బజన్తే తేన సద్ధిం పబ్బజిత్వా బహుం వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వనవచ్ఛత్థేరస్స భాగినేయ్యో హుత్వా నిబ్బత్తో, **సివకో**తిస్స నామం అహోసి. తస్స మాతా అత్తనో జేట్ఠభాతికే వనవచ్ఛే సాసనే పబ్బజిత్వా పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పాపేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తే తం పవత్తిం సుత్వా పుత్తం ఆహ – “తాత సివక, థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా థేరం ఉపట్ఠహ, మహల్లకో దాని థేరో”తి. సో మాతు ఏకవచనేనేవ చ పుబ్బే కతాధికారతాయ చ మాతులత్థేరస్స సన్తికం గన్త్వా పబ్బజిత్వా తం ఉపట్ఠహన్తో అరఞ్ఞే వసతి.

తస్స ఏకదివసం కేనచిదేవ కరణీయేన గామన్తం గతస్స ఖరో ఆబాధో ఉప్పజ్జి. మనుస్సేసు భేసజ్జం కరోన్తేసుపి న పటిప్పస్సమ్భి. తస్మిం చిరాయన్తే థేరో “సామణేరో చిరాయతి, కిం ను ఖో కారణ”న్తి తత్థ గన్త్వా తం గిలానం దిస్వా తస్స తం తం కత్తబ్బయుత్తకం కరోన్తో దివసభాగం వీతినామేత్వా రత్తిభాగే బలవపచ్చూసవేలాయం ఆహ – “సివక, న మయా

పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ గామే వసితపుబ్బం, ఇతో అరఞ్ఞమేవ గచ్ఛామా”తి. తం సుత్వా సివకో “యదిపి మే, భన్తే, ఇదాని కాయో గామన్తే రతో, చిత్తం పన అరఞ్ఞే, తస్మా సయానోపి అరఞ్ఞమేవ గమిస్సామీ”తి, తం సుత్వా థేరో తం బాహాయం గహేత్వా అరఞ్ఞమేవ నేత్వా ఓవాదం అదాసి. సో థేరస్స ఓవాదే ఠత్వా విపస్సిత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౮.౨౩-౨౮) –

“కణికారంవ జోతన్తం, నిసిన్నం పబ్బతన్తరే;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, లోకజేట్ఠం నరాసభం.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
కాసుమారికమాదాయ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అరహత్తం పత్వా ఉపజ్ఝాయేన అత్తనా చ వుత్తమత్థం సంసన్దిత్వా అత్తనో వివేకాభిరతికతం కతకిచ్చతఞ్చ పవేదేన్తో **‘‘ఉపజ్ఝాయో మం అవచా’’**తి గాథం అభాసి.

౧౪. తత్థ **ఉపజ్ఝాయోతి** వజ్జావజ్జం ఉపనిజ్ఝాయతి హితేసితం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఞాణచక్ఖునా పేక్ఖతీతి ఉపజ్ఝాయో. **మన్తి** అత్తానం వదతి. **అవచాతి** అభాసి. **ఇతో గచ్ఛామ సివకాతి** వుత్తాకారదస్సనం, సివక, ఇతో గామన్తతో అరఞ్ఞట్ఠానమేవ ఏహి గచ్ఛామ, తదేవ అమ్హాకం వసనయోగ్గన్తి అధిప్పాయో. ఏవం పన ఉపజ్ఝాయేన వుత్తో సివకో భద్రో అస్సాజానీయో వియ కసాభిహతో సఞ్జాతసంవేగో హుత్వా అరఞ్ఞమేవ గన్తుకామతం పవేదేన్తో –

“గామే మే వసతి కాయో, అరఞ్ఞం మే గతం మనో;
సేమానకోపి గచ్ఛామి, నత్థి సఙ్గో విజానత”న్తి. –ఆహ;

తస్సత్థో – యస్మా ఇదాని యదిపి మే ఇదం సరీరం గామన్తే రతం, అజ్ఝాసయో పన అరఞ్ఞమేవ గతో, తస్మా సేమానకోపి గచ్ఛామి గేలఞ్ఞేన ఠాననిసజ్జాగమనేసు అసమత్థతాయ సయానోపి ఇమినా సయితాకారేన సరీసపో వియ సరీసపన్తో, ఏథ, భన్తే, అరఞ్ఞమేవ గచ్ఛామ, కస్మా? **నత్థి సఙ్గో విజానతన్తి**, యస్మా ధమ్మసభావా కామేసు సంసారే చ ఆదీనవం, నేక్ఖమ్మే నిబ్బానే చ ఆనిసంసం యాథావతో జానన్తస్స న కత్థచి సఙ్గో, తస్మా ఏకపదేనేవ ఉపజ్ఝాయస్స ఆణా అనురితాతి, తదపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సివకసామణేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. కుణ్డధానత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చ ఛిన్దే పఞ్చ జహేతి ఆయస్మతో కుణ్డధానత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే ఉప్పన్నో వయప్పత్తో హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుణన్తో సత్థారా ఏకం భిక్ఖుం పఠమం సలాకం గణ్హన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపియమానం దిస్వా తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా తదనురూపం పుఞ్ఞం కరోన్తో విచరి. సో ఏకదివసం పదుముత్తరస్స భగవతో నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠాయ నిసిన్నస్స మనోసిలాచుణ్ణపిఞ్జరం మహన్తం కదలిఫలకణ్ణికం ఉపనేసి, తం భగవా పటిగ్గహేత్వా పరిభుఞ్జి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఏకాదసక్ఖత్తుం దేవేసు దేవరజ్జం కారేసి. చతువీసతివారే రాజా అహోసి చక్కవత్తీ. ఏవం సో పునప్పునం పుఞ్ఞాని కత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపబుద్ధకాలే భుమ్మదేవతా హుత్వా నిబ్బత్తి. దీఘాయుకబుద్ధానఞ్చ నామ న అన్వద్ధమాసికో ఉపోసథో హోతి. తథా హి విపస్సిస్స భగవతో ఛబ్బస్సన్తరే ఛబ్బస్సన్తరే ఉపోసథో అహోసి. కస్సపదసబలో పన ఛట్ఠే ఛట్ఠే మాసే పాతిమోక్ఖం ఓసారేసి. తస్స పాతిమోక్ఖస్స ఓసారణకాలే దిసావాసికా ద్వే సహాయకా భిక్ఖూ "ఉపోసథం కరిస్సామా"తి గచ్ఛన్తి.

అయం భుమ్మదేవతా చిన్తేసి – "ఇమేసం ద్విన్నం భిక్ఖూనం మేత్తి అతివియ దళ్హా, కిం ను ఖో, భేదకే సతి భిజ్జేయ్య, న భిజ్జేయ్యా"తి, సా తేసం ఓకాసం ఓలోకయమానా తేసం అవిదూరేనేవ గచ్ఛతి. అథేకో థేరో ఏకస్స హత్థే పత్తచీవరం దత్వా సరీరవళఞ్జనత్థం ఉదకఫాసుకట్ఠానం గన్త్వా ధోతహత్థపాదో హుత్వా గుమ్బసమీపతో నిక్ఖమతి భుమ్మదేవతా తస్స థేరస్స పచ్ఛతో ఉత్తమరూపా ఇత్థీ హుత్వా కేసే విధునిత్వా సంవిధాయ సమ్బన్ధన్తీ వియ పిట్ఠియం పంసుం పుఞ్ఛమానా వియ సాటకం సంవిధాయ నివాసయమానా వియ చ హుత్వా థేరస్స పదానుపదికా హుత్వా గుమ్బతో నిక్ఖన్తా. ఏకమన్తే ఠితో సహాయకత్థేరో తం కారణం దిస్వావ దోమనస్సజాతో "నట్ఠో దాని మే ఇమినా భిక్ఖునా సద్ధిం దీఘరత్తానుగతో సినేహో, సచాహం ఏవంవిధభావం జానేయ్యం, ఏత్తకం అద్ధానం ఇమినా సద్ధిం విస్సాసం న కరేయ్య"న్తి చిన్తేత్వా ఆగచ్ఛన్తస్సేవస్స, "హన్దావుసో, తుయ్హం పత్తచీవరం, తాదిసేన పాపేన సద్ధిం ఏకమగ్గం నాగచ్ఛామీ"తి ఆహ. తం కథం సుత్వా తస్స లజ్జిభిక్ఖునో హదయం తిఖిణసత్తిం గహేత్వా విద్ధం వియ అహోసి. తతో నం ఆహ – "ఆవుసో, కిం నామేతం వదసి, అహం ఏత్తకం కాలం దుక్కటమత్తమ్పి ఆపత్తిం న జానామి. త్వం పన మం అజ్జ 'పాపో'తి వదసి, కిం తే దిట్ఠ"న్తి. "కిం అఞ్ఞేన దిట్ఠేన, కిం త్వం ఏవంవిధేన అలఙ్కతపటియత్తేన మాతుగామేన సద్ధిం ఏకట్ఠానే హుత్వా నిక్ఖన్తో"తి. "నత్థేతం, ఆవుసో, మయ్హం, నాహం ఏవరూపం మాతుగామం పస్సామీ"తి. తస్స యావతతియం కథేన్తస్సాపి ఇతరో థేరో కథం అసద్దహిత్వా అత్తనా దిట్ఠకారణంయేవ భూతతో కత్వా గణ్హన్తో తేన సద్ధిం ఏకమగ్గేన అగన్త్వా అఞ్ఞేన మగ్గేన సత్థు సన్తికం గతో. ఇతరోపి భిక్ఖు అఞ్ఞేన మగ్గేన సత్థు సన్తికంయేవ గతో.

తతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉపోసథాగారం పవిసనవేలాయ సో భిక్ఖు తం భిక్ఖుం ఉపోసథగ్గే సఞ్జానిత్వా, "ఇమస్మిం ఉపోసథగ్గే ఏవరూపో నామ పాపభిక్ఖు అత్థి, నాహం తేన సద్ధిం ఉపోసథం కరిస్సామీ"తి నిక్ఖమిత్వా బహి అట్ఠాసి. అథ భుమ్మదేవతా "భారియం మయా కమ్మం కత"న్తి మహల్లకఉపాసకవణ్ణేన తస్స సన్తికం గన్త్వా "కస్మా, భన్తే, అయ్యో ఇమస్మిం ఠానే ఠితో"తి ఆహ. "ఉపాసక, ఇమం ఉపోసథగ్గం ఏకో పాపభిక్ఖు పవిట్ఠో, 'నాహం తేన సద్ధిం ఉపోసథం కరోమీ'తి బహి ఠితోమ్హీ"తి. "భన్తే, మా ఏవం గణ్హథ, పరిసుద్ధసీలో ఏస భిక్ఖు. తుమ్హేహి దిట్ఠమాతుగామో నామ అహం, మయా తుమ్హాకం వీమంసనత్థాయ 'దళ్హా ను ఖో ఇమేసం థేరానం మేత్తి, నో దళ్హా'తి భిజ్జనాభిజ్జనభావం ఓలోకేన్తేన తం కమ్మం కత"న్తి. "కో పన, త్వం సప్పురిసా"తి? "అహం ఏకా భుమ్మదేవతా, భన్తే"తి దేవపుత్తో కథేన్తో దిబ్బానుభావేన ఠత్వా థేరస్స పాదేసు నిపతిత్వా "మయ్హం, భన్తే, ఖమథ, ఏతం దోసం థేరో న జానాతి, ఉపోసథం కరోథా"తి థేరం యాచిత్వా ఉపోసథగ్గం పవేసేసి. సో థేరో

ఉపోసథం తావ ఏకట్ఠానే అకాసి, మిత్తసన్థవవసేన పన పున తేన సద్ధిం న ఏకట్ఠానే అహోసీతి. ఇమస్స థేరస్స కమ్మం న కథీయతి, చుదితకత్థేరో పన అపరాపరం విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో అరహత్తం పాపుణి.

భుమ్మదేవతా తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన ఏకం బుద్ధన్తరం అపాయభయతో న ముచ్చిత్థ. సచే పన కిస్మిఞ్చి కాలే మనుస్సత్తం ఆగచ్ఛతి, అఞ్ఞేన యేన కేనచి కతో దోసో తస్సేవ ఉపరి పతతి. సో అమ్హాకం భగవతో కాలే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. “ధానమాణవో”తిస్స నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గణ్హిత్వా మహల్లకకాలే సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి, తస్స ఉపసమ్పన్నదివసతో పట్ఠాయ ఏకా అలఙ్కతపటియత్తా ఇత్థీ తస్మిం గామం పవిసన్తే సద్ధింయేవ గామం పవిసతి, నిక్ఖమన్తే నిక్ఖమతి. విహారం పవిసన్తేపి సద్ధిం పవిసతి, తిట్ఠన్తేపి తిట్ఠతీతి ఏవం నిచ్చానుబన్ధా పఞ్ఞాయతి. థేరో తం న పస్సతి. తస్స పున పురిమకమ్మనిస్సన్దేన సా అఞ్ఞేసం ఉపట్ఠాతి. గామే యాగుం భిక్ఖఞ్చ దదమానా ఇత్థియో “భన్తే, అయం ఏకో యాగుఉళుఙ్కో తుమ్హాకం, ఏకో ఇమిస్సా అమ్హాకం సహాయికాయా”తి పరిహాసం కరోన్తి. థేరస్స మహతీ విహేసా హోతి. విహారగతమ్పి నం సామణేరా చేవ దహరా భిక్ఖూ చ పరివారేత్వా “ధానో కోణ్డో జాతో”తి పరిహాసం కరోన్తి. అథస్స తేనేవ కారణేన **కుణ్డధానత్థేరో**తి నామం జాతం. సో ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ తేహి కరియమానం కేళిం సహితుం అసక్కోన్తో ఉమ్మాదం గహేత్వా “తుమ్హే కోణ్డా, తుమ్హాకం ఉపజ్ఝాయో కోణ్డో, ఆచరియో కోణ్డో”తి వదతి. అథ నం సత్థు ఆరోచేసుం “కుణ్డధానో, భన్తే, దహరసామణేరేహి సద్ధిం ఏవం ఫరుసవాచం వదతీ”తి. సత్థా తం పక్కోసాపేత్వా “సచ్చం కిర త్వం, ధాన, సామణేరేహి సద్ధిం ఫరుసవాచం వదసీ”తి వత్వా తేన “సచ్చం భగవా”తి వుత్తే “కస్మా ఏవం వదేసీ”తి ఆహ. “భన్తే, నిబద్ధం విహేసం అసహన్తో ఏవం కథేమీ”తి. “త్వం పుబ్బే కతకమ్మం యావజ్జదివసా జీరాపేతుం న సక్కోసి, పున ఏవరూపం ఫరుసం మావదీ భిక్ఖూ”తి వత్వా ఆహ –

“మావోచ ఫరుసం కఞ్చి, వుత్తా పటివదేయ్యు తం;
దుక్ఖా హి సారమ్భకథా, పటిదణ్డా ఫుసేయ్యు తం.

“సచే నేరేసి అత్తానం, కంసో ఉపహతో యథా;
ఏస పత్తోసి నిబ్బానం, సారమ్భో తే న విజ్జతీ”తి. (ధ. ప. ౧౩౩-౧౩౪);

ఇమఞ్చ పన తస్స థేరస్స మాతుగామేన సద్ధిం విచరణభావం కోసలరఞ్ఞోపి కథయింసు. రాజా “గచ్ఛథ, భణే, వీమంసథా”తి పేసేత్వా సయమ్పి మన్దేనేవ పరివారేన థేరస్స వసనట్ఠానం గన్త్వా ఏకమన్తే ఓలోకేన్తో అట్ఠాసి. తస్మిం ఖణే థేరో సూచికమ్మం కరోన్తో నిసిన్నో హోతి, సాపి ఇత్థీ అవిదూరే ఠానే ఠితా వియ పఞ్ఞాయతి. రాజా దిస్వా “అత్థిదం కారణ”న్తి తస్సా ఠితట్ఠానం అగమాసి. సా తస్మిం ఆగచ్ఛన్తే థేరస్స వసనపణ్ణసాలం పవిట్ఠా వియ అహోసి. రాజాపి తాయ సద్ధిం తమేవ పణ్ణసాలం పవిసిత్వా సబ్బత్థ ఓలోకేన్తో అదిస్వా “నాయం మాతుగామో, థేరస్స ఏకో కమ్మవిపాకో”తి సఞ్ఞం కత్వా పఠమం థేరస్స సమీపేన గచ్ఛన్తోపి థేరం అవన్దిత్వా తస్స కారణస్స అభూతభావం ఞత్వా ఆగమ్మ థేరం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో “కచ్చి, భన్తే, పిణ్డకేన న కిలమథా”తి పుచ్ఛి. థేరో “వట్టతి, మహారాజా”తి ఆహ. “జానామహం, భన్తే, అయ్యస్స కథం, ఏవరూపేన పరిక్కిలేసేన సద్ధిం చరన్తానం తుమ్హాకం కే నామ పసీదిస్సన్తి, ఇతో పట్ఠాయ వో కత్థచి గమనకిచ్చం నత్థి, అహం చతూహి పచ్చయేహి తుమ్హే ఉపట్ఠహిస్సామి, తుమ్హే యోనిసో మనసికారే మా పమజ్జిత్థా”తి నిబద్ధభిక్ఖం పట్ఠపేసి. థేరో రాజానం ఉపత్థమ్భకం లభిత్వా భోజనసప్పాయేన ఏకగ్గచిత్తో హుత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తతో పట్ఠాయ సా ఇత్థీ అన్తరధాయి.

తదా మహాసుభద్దా ఉగ్గనగరే మిచ్ఛాదిట్ఠికకులే వసమానా "సత్థా మం అనుకమ్పతూ"తి ఉపోసథం అధిట్ఠాయ నిరామగన్ధా హుత్వా ఉపరిపాసాదతలే ఠితా "ఇమాని పుప్ఫాని అన్తరే అట్ఠత్వా దసబలస్స మత్థకే వితానం హుత్వా తిట్ఠన్తు, దసబలో ఇమాయ సఞ్ఞాయ స్వే పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం మయ్హం భిక్ఖం గణ్హాతూ"తి సచ్చకిరియం కత్వా అట్ఠ సుమనపుప్ఫముట్ఠియో విస్సజ్జేసి. పుప్ఫాని గన్త్వా ధమ్మదేసనావేలాయ సత్థు మత్థకే వితానం హుత్వా అట్ఠంసు. సత్థా తం సుమనపుప్ఫవితానం దిస్వా చిత్తేనేవ సుభద్దాయ భిక్ఖం అధివాసేత్వా పునదివసే అరుణే ఉట్ఠితే ఆనన్దత్థేరం ఆహ – "ఆనన్ద, మయం అజ్జ దూరం భిక్ఖాచారం గమిస్సామ, పుథుజ్జనానం అదత్వా అరియానంయేవ సలాకం దేహీ"తి. థేరో భిక్ఖూనం ఆరోచేసి – "ఆవుసో, సత్థా అజ్జ దూరం భిక్ఖాచారం గమిస్సతి, పుథుజ్జనా మా గణ్హన్తు, అరియావ సలాకం గణ్హన్తూ"తి. కుణ్డధానత్థేరో "ఆహర, ఆవుసో సలాక"న్తి పఠమంయేవ హత్థం పసారేసి. ఆనన్దో "సత్థా తాదిసానం భిక్ఖూనం సలాకం న దాపేతి, అరియానంయేవ దాపేతీ"తి వితక్కం ఉప్పాదేత్వా గన్త్వా సత్థు ఆరోచేసి. సత్థా "ఆహరాపేన్తస్స సలాకం దేహీ"తి ఆహ. థేరో చిన్తేసి – "సచే కుణ్డధానస్స సలాకా దాతుం న యుత్తా, అథ సత్థా పటిబాహేయ్య, భవిస్సతి ఏత్థ కారణ"న్తి "కుణ్డధానస్స సలాకం దస్సామీ"తి గమనం అభినీహరి. కుణ్డధానో తస్స పురే ఆగమనా ఏవ అభిఞ్ఞాపాదకం చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా ఇద్ధియా ఆకాసే ఠత్వా "ఆహరావుసో, ఆనన్ద, సత్థా మం జానాతి, మాదిసం భిక్ఖుం పఠమం సలాకం గణ్హన్తం న సత్థా నివారేతీ"తి హత్థం పసారేత్వా సలాకం గణ్హి. సత్థా తం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా థేరం ఇమస్మిం సాసనే పఠమం సలాకం గణ్హన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. యస్మా అయం థేరో రాజానం ఉపత్థమ్భకం లభిత్వా సప్పాయాహారలాభేన సమాహితచిత్తో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪.౧-౧౬) –

"సత్తాహం పటిసల్లీనం, సయమ్భుం అగ్గపుగ్గలం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధసేట్ఠం ఉపట్ఠహిం.

"వుట్ఠితం కాలమఞ్ఞాయ, పదుముత్తరం మహామునిం;
మహన్తిం కదలీకణ్ణిం, గహేత్వా ఉపగచ్ఛహం.

"పటిగ్గహేత్వా భగవా, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
మమ చిత్తం పసాదేన్తో, పరిభుఞ్జి మహాముని.

"పరిభుఞ్జిత్వా సమ్బుద్ధో, సత్థవాహో అనుత్తరో;
సకాసనే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

"యే చ సన్తి సమీతారో, యక్ఖా ఇమమ్హి పబ్బతే;
అరఞ్ఞే భూతభబ్యాని, సుణన్తు వచనం మమ.

"యో సో బుద్ధం ఉపట్ఠాసి, మిగరాజంవ కేసరిం;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

"ఏకాదసఞ్చక్ఖత్తుం సో, దేవరాజా భవిస్సతి;

చతువీసతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“అక్కోసిత్వాన సమణే, సీలవన్తే అనాసవే;
పాపకమ్మవిపాకేన, నామధేయ్యం లభిస్సతి.

“తస్స ధమ్మే సుదాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
కుణ్డధానోతి నామేన, సావకో సో భవిస్సతి.

“పవివేకమనుయుత్తో, ఝాయీ ఝానరతో అహం;
తోసయిత్వాన సత్థారం, విహరామి అనాసవో.

“సావకేహి పరివుతో, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, సలాకం గాహయీ జినో.

“ఏకంసం చీవరం కత్వా, వన్దిత్వా లోకనాయకం;
వదతం వరస్స పురతో, పఠమం అగ్గహేసహం.

“తేన కమ్మేన భగవా, దససహస్సికమ్పకో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, అగ్గట్ఠానే ఠపేసి మం.

“వీరియం మే ధురధోరయ్హం, యోగక్ఖేమాధివాహనం;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవంభూతస్సపి ఇమస్స థేరస్స గుణే అజానన్తా యే పుథుజ్జనా భిక్ఖూ తదా పఠమం సలాకగ్గహణే “కిం ను ఖో ఏత”న్తి సమచిన్తేసుం. తేసం విమతివిధమనత్థం థేరో ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేత్వా అఞ్ఞాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో **“పఞ్చ ఛిన్దే”**తి గాథం అభాసి.

౧౫. తత్థ **పఞ్చ ఛిన్దే**తి అపాయూపపత్తినిబ్బత్తనకాని పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని పాదే బన్ధనరజ్జుకం వియ పురిసో సత్థేన హేట్ఠిమమగ్గత్తయేన ఛిన్దేయ్య పజహేయ్య. **పఞ్చ జహే**తి ఉపరిదేవలోకూపపత్తిహేతుభూతాని పఞ్చుద్ధమ్భాగియసంయోజనాని పురిసో గీవాయ బన్ధనరజ్జుకం వియ అరహత్తమగ్గేన జహేయ్య, ఛిన్దేయ్య వాతి అత్థో. **పఞ్చ చుత్తరి భావయే**తి తేసంయేవ ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనానం పహానాయ సద్ధాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని ఉత్తరి అనాగామిమగ్గాధిగమతో ఉపరి భావేయ్య అగ్గమగ్గాధిగమవసేన వడ్ఢేయ్య. **పఞ్చసఙ్గాతిగో**తి ఏవంభూతో పన పఞ్చన్నం

రాగదోసమోహమానదిట్ఠిసఙ్గానం అతిక్కమనేన పహానేన పఞ్చసఙ్గాతిగో హుత్వా. **భిక్ఖు ఓఘతిణ్ణోతి వుచ్చతీ**తి సబ్బథా భిన్నకిలేసతాయ భిక్ఖూతి, కామభవదిట్ఠిఅవిజ్జోఘే తరిత్వా తేసం పారభూతే నిబ్బానే ఠితోతి చ వుచ్చతీతి అత్థో.

కుణ్డధానత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. బేలట్ఠసీసత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞోతి ఆయస్మతో బేలట్ఠసీసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా అభావేన విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. వివట్టూపనిస్సయం పన బహుం కుసలం ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే వేస్సభుం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నచిత్తో మాతులుఙ్గఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతితో సుగతిం ఉపగచ్ఛన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తో భగవతో అభిసమ్బోధియా పురేతరమేవ ఉరువేలకస్సపస్స సన్తికే తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అగ్గిం పరిచరన్తో ఉరువేలకస్సపదమనే **ఆదిత్తపరియాయదేసనాయ** (మహావ. ౫౪; సం. ని. ౪.౨౮) పురాణజటిలసహస్సేన సద్ధిం అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౧.౬౮-౭౩) –

> “కణికారంవ జోతన్తం, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమం;
> జలన్తం దీపరుక్ఖంవ, అద్దసం లోకనాయకం.
>
> “మాతులుఙ్గఫలం గయ్హ, అదాసిం సత్థునో అహం;
> దక్ఖిణేయ్యస్స వీరస్స, పసన్నో సేహి పాణిభి.
>
> “ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.
>
> “కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం అధిగతారహత్తో ఆయస్మతో ధమ్మభణ్డాగారికస్స ఉపజ్ఝాయో అయం థేరో ఏకదివసం ఫలసమాపత్తితో ఉట్ఠాయ తం సన్తం పణీతం నిరామిసం సుఖం అత్తనో పుబ్బయోగఞ్చ పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతివేగవసేన ‘‘**యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞో**’’తి గాథం అభాసి.

౧౬. తత్థ **యథాపీ**తి ఓపమ్మపటిపాదనత్థే నిపాతో. **భద్దో**తి సున్దరో థామబలసమత్థజవపరక్కమాదిసమ్పన్నో. **ఆజఞ్ఞో**తి ఆజానీయో జాతిమా కారణాకారణానం ఆజాననకో. సో తివిధో ఉసభాజఞ్ఞో అస్సాజఞ్ఞో హత్థాజఞ్ఞోతి. తేసు ఉసభాజఞ్ఞో ఇధాధిప్పేతో. సో చ ఖో ఛేకకసనకిచ్చే నియుత్తో, తేనాహ ‘‘**నఙ్గలావత్తనీ**’’తి. నఙ్గలస్స ఫాలస్స ఆవత్తనకో, నఙ్గలం ఇతో చితో చ ఆవత్తేత్వా ఖేత్తే కసనకోతి అత్థో. నఙ్గలం వా ఆవత్తయతి ఏత్థాతి నఙ్గలావత్తం , ఖేత్తే నఙ్గలపథో, తస్మిం నఙ్గలావత్తని. గాథాసుఖత్థఞ్చేత్థ “వత్తనీ”తి దీఘం కత్వా వుత్తం. **సిఖీ**తి మత్థకే అవట్ఠానతో సిఖాసదిసతాయ సిఖా, సిఙ్గం. తదస్స అత్థీతి సిఖీ. అపరే పన “కకుధం ఇధ ‘సిఖా’తి అధిప్పేత”న్తి వదన్తి, ఉభయథాపి పధానఙ్గకిత్తనమేతం “సిఖీ”తి.

అప్పకసిరేనాతి అప్పకిలమథేన. **రత్తిన్దివాతి** రత్తియో దివా చ, ఏవం మమం అప్పకసిరేన గచ్ఛన్తీతి యోజనా. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా "భద్దో ఉసభాజానీయో కసనే నియుత్తో ఘనతిణమూలాదికేపి నఙ్గలపథే తం అగణేన్తో అప్పకసిరేన ఇతో చితో చ పరివత్తేన్తో గచ్ఛతి, యావ కసనతిణానం పరిస్సమం దస్సేతి, ఏవం మమం రత్తిన్దివాపి అప్పకసిరేనేవ గచ్ఛన్తి అతిక్కమన్తీ"తి. తత్థ కారణమాహ "**సుఖే లద్ధే నిరామిసే**"తి. యస్మా కామామిసలోకామిసవట్టామిసేహి అసమ్మిస్సం సన్తం పణీతం ఫలసమాపత్తిసుఖం లద్ధం, తస్మాతి అత్థో. పచ్చత్తే చేతం భుమ్మవచనం యథా "వనప్పగుమ్బే" (ఖు. పా. ౬.౧౩; సు. ని. ౨౩౬) "తేన వత రే వత్తబ్బే"తి (కథా. ౧) చ. అథ వా తతో పభుతి రత్తిన్దివా అప్పకసిరేన గచ్ఛన్తీతి విచారణాయ ఆహ – "సుఖే లద్ధే నిరామిసే"తి, నిరామిసే సుఖే లద్ధే సతి తస్స లద్ధకాలతో పట్ఠాయాతి అత్థో.

బేలట్ఠసీసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. దాసకత్థేరగాథావణ్ణనా

మిద్ధీ యదాతి ఆయస్మతో దాసకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఇతో ఏకనవుతే కప్పే అనుప్పన్నే తథాగతే అజితస్స నామ పచ్చేకబుద్ధస్స గన్ధమాదనతో మనుస్సపథం ఓతరిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం గామే పిణ్డాయ చరన్తస్స మనోరమాని అమ్బఫలాని అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే సాసనే పబ్బజిత్వా వివట్టూపనిస్సయం బహుం పుఞ్ఞం అకాసి. ఏవం కుసలకమ్మప్పసుతో హుత్వా సుగతితో సుగతిం ఉపగచ్ఛన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కులగేహే నిబ్బత్తి. **దాసకో**తిస్స నామం అహోసి. సో అనాథపిణ్డికేన గహపతినా విహారపటిజగ్గనకమ్మే ఠపితో సక్కచ్చం విహారం పటిజగ్గన్తో అభిణ్హం బుద్ధదస్సనేన ధమ్మస్సవనేన చ పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. కేచి పన భణన్తి – "అయం కస్సపస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో అఞ్ఞతరం ఖీణాసవత్థేరం ఉపట్ఠహన్తో కిఞ్చి కమ్మం కారాపేతుకామో థేరం ఆణాపేసి. సో తేన కమ్మేన అమ్హాకం భగవతో కాలే సావత్థియం అనాథపిణ్డికస్స దాసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తో వయప్పత్తో సేట్ఠినా విహారపటిజగ్గనే ఠపితో వుత్తనయేనేవ పటిలద్ధసద్ధో అహోసి. మహాసేట్ఠి తస్స సీలాచారం అజ్ఝాసయఞ్చ ఞత్వా భుజిస్సం కత్వా 'యథాసుఖం పబ్బజా'తి ఆహ. తం భిక్ఖూ పబ్బాజేసు"న్తి. సో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ కుసీతో హీనవీరియో హుత్వా న కిఞ్చి వత్తపటివత్తం కరోతి, కుతో సమణధమ్మం, కేవలం యావదత్థం భుఞ్జిత్వా నిద్దాబహులో విహరతి. ధమ్మస్సవనకాలేపి ఏకం కోణం పవిసిత్వా పరిసపరియన్తే నిసిన్నో ఘురుఘురుపస్సాసీ నిద్దాయతేవ. అథస్స భగవా పుబ్బూపనిస్సయం ఓలోకేత్వా సంవేగజననత్థం "**మిద్ధీ యదా హోతి మహగ్ఘసో చా**"తి గాథం అభాసి.

౧౭. తత్థ **మిద్ధీ**తి థినమిద్ధాభిభూతో, యఞ్హి మిద్ధం అభిభవతి, తం థినమ్పి అభిభవతేవ. **యదాతి** యస్మిం కాలే. **మహగ్ఘసో**తి మహాభోజనో, ఆహరహత్థకఅలంసాటకతత్థవట్టకకాకమాసకభుత్తవమితకానం అఞ్ఞతరో వియ. **నిద్దాయితాతి** సుపనసీలో. **సమ్పరివత్తసాయీ**తి సమ్పరివత్తకం సమ్పరివత్తకం నిపజ్జిత్వా ఉభయేనపి సేయ్యసుఖం పస్ససుఖం మిద్ధసుఖం అనుయుత్తోతి దస్సేతి. **నివాపపుట్ఠో**తి కుణ్డకాదినా సూకరభత్తేన పుట్ఠో భరితో. ఘరసూకరో హి బాలకాలతో పట్ఠాయ పోసియమానో థూలసరీరకాలే గేహా బహి నిక్ఖమితుం అలభన్తో హేట్ఠామఞ్చాదీసు సమ్పరివత్తేత్వా సమ్పరివత్తేత్వా సయతేవ. ఇదం వుత్తం హోతి – యదా పురిసో మిద్ధీ చ హోతి మహగ్ఘసో చ నివాపపుట్ఠో మహావరాహో వియ అఞ్ఞేన ఇరియాపథేన యాపేతుం అసక్కోన్తో నిద్దాయనసీలో సమ్పరివత్తసాయీ, తదా సో "అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా"తి తీణి లక్ఖణాని మనసికాతుం న సక్కోతి. తేసం అమనసికారా మన్దపఞ్ఞో పునప్పునం గబ్భం ఉపేతి, గబ్భావాసతో న పరిముచ్చతేవాతి.

తం సుత్వా దాసకత్థేరో సంవేగజాతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౧.౭౪, ౮౦-౮౪) –

"అజితో నామ సమ్బుద్ధో, హిమవన్తే వసీ తదా;
చరణేన చ సమ్పన్నో, సమాధికుసలో ముని.

"సువణ్ణవణ్ణే సమ్బుద్ధే, ఆహుతీనం పటిగ్గహే;
రథియం పటిపజ్జన్తే, అమ్బఫలమదాసహం.

"ఏకనవుతే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో ఇమాయ గాథాయ మం భగవా ఓవది, "అయం గాథా మయ్హం అఙ్కుసభూతా"తి తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి. తయిదం థేరస్స పరివత్తాహారనయేన అఞ్ఞాబ్యాకరణం జాతం.

దాసకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సిఙ్గాలపితుత్థేరగాథావణ్ణనా

అహు బుద్ధస్స దాయాదోతి సిఙ్గాలకపితుత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఇతో చతునవుతే కప్పే సతరంసిం నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా అత్తనో హత్థగతం తాలఫలం అదాసి. తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తో సాసనే పటిలద్ధసద్ధో హుత్వా పబ్బజిత్వా అట్ఠికసఞ్ఞం భావేసి. పున ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో దారపరిగ్గహం కత్వా ఏకం పుత్తం లభిత్వా తస్స "సిఙ్గాలకో"తి నామం అకాసి. తేన నం **సిఙ్గాలకపితా**తి వోహరన్తి. సో అపరభాగే ఘరబన్ధనం పహాయ సాసనే పబ్బజి. తస్స భగవా అజ్ఝాసయం ఓలోకేన్తో అట్ఠికసఞ్ఞాకమ్మట్ఠానం అదాసి. సో తం గహేత్వా భగ్గేసు విహరతి సుసుమారగిరే భేసకళావనే, అథస్స తస్మిం వనే అధివత్థా దేవతా ఉస్సాహజననత్థం "భావనాఫలం నచిరస్సేవ హత్థగతం కరిస్సతీ"తి ఇమమత్థం అఞ్ఞాపదేసేన విభావేన్తీ "**అహు బుద్ధస్స దాయాదో**"తి గాథం అభాసి.

౧౮. తత్థ **అహూ**తి హోతి, వత్తమానత్థే హి ఇదం అతీతకాలవచనం. **బుద్ధస్సా**తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స. **దాయాదో**తి ధమ్మదాయాదో నవవిధస్స లోకుత్తరధమ్మదాయస్స అత్తనో సమ్మాపటిపత్తియా ఆదాయకో గణ్హనకో. అథ వా **అహూ**తి అహోసి. ఏవంనామస్స బుద్ధస్స దాయాదభావే కోచి విబన్ధో ఇదానేవ భవిస్సతీతి అధిప్పాయో. తేనాహ "**మఞ్ఞేహం కామరాగం సో, ఖిప్పమేవ వహిస్సతీ**"తి. **భేసకళావనే**తి భేసకేన నామ యక్ఖేన లభితత్తా పరిగ్గహితత్తా, భేసకళానం వా కట్ఠాదీనం బహులతాయ "భేసకళావన"న్తి లద్ధనామే అరఞ్ఞే. తస్స భిక్ఖునో బుద్ధస్స దాయాదభావే కారణం వదన్తో "**కేవలం అట్ఠిసఞ్ఞాయ, అఫరీ పథవిం ఇమ**"న్తి ఆహ. తత్థ **కేవల**న్తి సకలం అనవసేసం. **అట్ఠిసఞ్ఞాయా**తి అట్ఠికభావనాయ. **అఫరీ**తి

“అట్ఠీ”తి అధిముచ్చనవసేన పత్థరి. **పథవిన్తి** అత్తభావపథవిం. అత్తభావో హి ఇధ “పథవీ”తి వుత్తో “కో ఇమం పథవిం విచ్చేస్సతీ”తిఆదీసు వియ. **మఞ్ఞేహన్తి** మఞ్ఞే అహం. “మఞ్ఞాహ”న్తిపి పాఠో. **నోతి** నో భిక్ఖు. **ఖిప్పమేవ** నచిరస్సేవ కామరాగం పహిస్సతి పజహిస్సతీతి మఞ్ఞే. కస్మా? అట్ఠికసఞ్ఞాయ కామరాగస్స ఉజుపటిపక్ఖభావతో. ఇదం వుత్తం హోతి – యో ఏకస్మిం పదేసే లద్ధాయ అట్ఠికసఞ్ఞాయ సకలం అత్తనో సబ్బేసం వా అత్తభావం “అట్ఠీ”త్వేవ ఫరిత్వా ఠితో, సో భిక్ఖు తం అట్ఠికఝానం పాదకం కత్వా విపస్సన్తో నచిరేనేవ అనాగామిమగ్గేన కామరాగం , సబ్బం వా కామనట్ఠేన “కామో”, రఞ్జనట్ఠేన “రాగో”తి చ లద్ధనామం తణ్హం అగ్గమగ్గేన పజహిస్సతీతి. ఇమం గాథం సుత్వా సో థేరో “అయం దేవతా మయ్హం ఉస్సాహజననత్థం ఏవమాహా”తి అప్పటివానవీరియం అధిట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౧.౮౫-౯౦) –

> “సతరంసీ నామ భగవా, సయమ్భూ అపరాజితో;
> వివేకా ఉట్ఠహిత్వాన, గోచరాయాభినిక్ఖమి.
>
> “ఫలహత్థో అహం దిస్వా, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;
> పసన్నచిత్తో సుమనో, తాలఫలమదాసహం.
>
> “చతున్నవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.
>
> “కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా తాయ దేవతాయ వుత్తవచనం పతిమానేన్తో తమేవ గాథం ఉదానవసేన అభాసి. తదేవస్స థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

సిఙ్గాలపితుత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. కులత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉదకఞ్హి నయన్తీతి ఆయస్మతో కులత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర థేరో పుబ్బేపి వివట్టూపనిస్సయం బహుం కుసలం ఉపచినిత్వా అధికారసమ్పన్నో విపస్సిం భగవన్తం ఆకాసే గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో నాళికేరఫలం దాతుకామో అట్ఠాసి. సత్థా తస్స చిత్తం ఞత్వా ఓతరిత్వా పటిగ్గణ్హి. సో అతివియ పసన్నచిత్తో హుత్వా తేనేవ సద్ధాపటిలాభేన సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి, సత్థా అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆణాపేసి – “ఇమం పురిసం పబ్బాజేహీ”తి. సో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సమణధమ్మం కత్వా తతో చుతో ఛపి బుద్ధన్తరాని దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. **కులో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సాసనే లద్ధప్పసాదో భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా విక్ఖేపబహులతాయ విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. అథేకదివసం గామం పిణ్డాయ పవిసన్తో అన్తరామగ్గే భూమిం ఖణిత్వా ఉదకవాహకం కత్వా ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానే ఉదకం నేన్తే పురిసే దిస్వా తం సల్లక్ఖేత్వా గామం పవిట్ఠో అఞ్ఞతరం ఉసుకారం ఉసుదణ్డకం ఉసుయన్తే పక్ఖిపిత్వా అక్ఖికోటియా ఓలోకేత్వా ఉజుం కరోన్తం దిస్వా తమ్పి సల్లక్ఖేత్వా గచ్ఛన్తో పురతో గన్త్వా అరనేమినాభిఆదికే రథచక్కావయవే తచ్ఛన్తే తచ్ఛకే దిస్వా తమ్పి సల్లక్ఖేత్వా విహారం పవిసిత్వా కతభత్తకిచ్చో

పత్తచీవరం పటిసామేత్వా దివావిహారే నిసిన్నో అత్తనా దిట్ఠనిమిత్తాని ఉపమాభావేన గహేత్వా అత్తనో చిత్తదమనే ఉపనేన్తో “అచేతనం ఉదకమ్పి మనుస్సా ఇచ్ఛికిచ్ఛితట్ఠానం నయన్తి తథా అచేతనం వఙ్కమ్పి సరదణ్డం ఉపాయేన నమేన్తో ఉజుం కరోన్తి , తథా అచేతనం కట్ఠకళిఙ్గరాదిం తచ్ఛకా నేమిఆదివసేన వఙ్కం ఉజుఞ్చ కరోన్తి. అథ కస్మా అహం సకచిత్తం ఉజుం న కరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౧.౯౧-౯౯) –

“నగరే బన్ధుమతియా, ఆరామికో అహం తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, గచ్ఛన్తం అనిలఞ్జసే.

“నాళికేరఫలం గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
ఆకాసే ఠితకో సన్తో, పటిగ్గణ్హి మహాయసో.

“విత్తిసఞ్జననో మయ్హం, దిట్ఠధమ్మసుఖావహో;
ఫలం బుద్ధస్స దత్వాన, విప్పసన్నేన చేతసా.

“అధిగచ్ఛిం తదా పీతిం, విపులఞ్చ సుఖుత్తమం;
ఉప్పజ్జతేవ రతనం, నిబ్బత్తస్స తహిం తహిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“దిబ్బచక్ఖు విసుద్ధం మే, సమాధికుసలో అహం;
అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తో, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం యాని నిమిత్తాని అఙ్కుసే కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి, తేహి సద్ధిం అత్తనో చిత్తదమనం సంసన్దిత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ‘‘**ఉదకఞ్హి నయన్తి నేత్తికా**’’తి గాథం అభాసి.

౧౯. తత్థ **ఉదకం హీతి హి**-సద్దో నిపాతమత్తం. **నయన్తీ**తి పథవియా తం తం థలట్ఠానం ఖణిత్వా నిన్నట్ఠానం పూరేత్వా మాతికం వా కత్వా రుక్ఖదోణిం వా ఠపేత్వా అత్తనో ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం నేన్తి. తథా తే నేన్తీతి **నేత్తికా. తేజన**న్తి కణ్డం. ఇదం వుత్తం హోతి – నేత్తికా అత్తనో రుచియా ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం ఉదకం **నయన్తి, ఉసుకారా**పి తాపేత్వా తేజనం **నమయన్తి** ఉజుం కరోన్తి. నమనవసేన **తచ్ఛకా** నేమిఆదీనం అత్థాయ తచ్ఛన్తా **దారుం నమయన్తి** అత్తనో రుచియా ఉజుం వా వఙ్కం వా కరోన్తి. ఏవం ఏత్తకం ఆరమ్మణం కత్వా **సుబ్బతా** యథాసమాదిన్నేన సీలాదినా సున్దరవతా ధీరా సోతాపత్తిమగ్గాదీనం ఉప్పాదేన్తా **అత్తానం దమేన్తి,** అరహత్తం పన పత్తేసు ఏకన్తదన్తా నామ హోన్తీతి.

కులత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. అజితత్థేరగాథావణ్ణనా

మరణే మే భయం నత్థీతి ఆయస్మతో అజితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నచిత్తో కపిత్థఫలం అదాసి. తతో పరమ్పి తం తం పుఞ్ఞం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం కప్పే అనుప్పన్నే ఏవ అమ్హాకం సత్థరి సావత్థియం మహాకోసలరఞ్ఞో అగ్గాసనియస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స **అజితో**తి నామం అహోసి. తస్మిఞ్చ సమయే సావత్థివాసీ బావరీ నామ బ్రాహ్మణో తీహి మహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో తిణ్ణం వేదానం పారగూ సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా గోధావరీతీరే కపిత్థారామే వసతి. అథ అజితో తస్స సన్తికే పబ్బజితో అత్థకామాయ దేవతాయ చోదితేన బావరినా సత్థు సన్తికం పేసితో తిస్సమేత్తేయ్యాదీహి సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా మనసావ పఞ్హే పుచ్ఛిత్వా తేసు విస్సజ్జితేసు పసన్నచిత్తో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౨.౭-౧౧) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, కపిత్థం అదదిం ఫలం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం దదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.
అరహత్తం పన పత్తో సీహనాదం నదన్తో "**మరణే మే భయం నత్థీ**"తి గాథం అభాసి.

౨౦. తత్థ **మరణే**తి మరణనిమిత్తం మరణహేతు. **మే**తి మయ్హం, భయం నత్థి ఉచ్ఛిన్నభవమూలతాయ పరిక్ఖీణజాతికత్తా . అనుచ్ఛిన్నభవమూలానఞ్హి "కీదిసీ ను ఖో మయ్హం ఆయతిం ఉప్పత్తీ"తి మరణతో భయం భవేయ్య. **నికన్తీ**తి అపేక్ఖా తణ్హా, సా నత్థి జీవితే సుపరిమద్దితసఙ్ఖారతాయ ఉపాదానక్ఖన్ధానం దుక్ఖాసారకాదిభావేన సుట్ఠు ఉపట్ఠహనతో. ఏవంభూతో చాహం **సన్దేహం** సరీరం, సకం వా దేహం దేహసఙ్ఖాతం దుక్ఖభారం **నిక్ఖిపిస్సామి** ఛడ్డేస్సామి, నిక్ఖిపన్తో చ "'ఇమినా సరీరకేన సాధేతబ్బం సాధితం, ఇదాని తం ఏకంసేన ఛడ్డనీయమేవా'తి పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా **సమ్పజానో** సతివేపుల్లప్పత్తియా **పటిస్సతో** నిక్ఖిపిస్సామీ"తి. ఇమం పన గాథం వత్వా థేరో ఝానం సమాపజ్జిత్వా తదనన్తరం పరినిబ్బాయీతి.

అజితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తతియవగ్గో

౧. నిగ్రోధత్థేరగాథావణ్ణనా

నాహం భయస్స భాయామీతి ఆయస్మతో నిగ్రోధత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర ఇతో అట్ఠారసే కప్పసతే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో కామేసు ఆదీనవం నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం దిస్వా ఘరబన్ధనం పహాయ అరఞ్ఞాయతనం పవిసిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం సాలవనే పణ్ణసాలం కత్వా తాపసపబ్బజం పబ్బజిత్వా వనమూలఫలాహారో వసతి. తేన సమయేన పియదస్సీ నామ సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిత్వా సదేవకస్స లోకస్స ధమ్మామతవస్సేన కిలేససన్తాపం నిబ్బాపేన్తో ఏకదివసం తాపసే అనుకమ్పాయ తం సాలవనం పవిసిత్వా నిరోధసమాపత్తిం సమాపన్నో. తాపసో వనమూలఫలత్థాయ గచ్ఛన్తో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పుప్ఫితసాలదణ్డసాఖాయో గహేత్వా సాలమణ్డపం కత్వా తం సబ్బత్థకమేవ సాలపుప్ఫేహి సఞ్ఛాదేత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా పీతిసోమనస్సవసేనేవ ఆహారత్థాయపి అగన్త్వా నమస్సమానో అట్ఠాసి. సత్థా నిరోధతో వుట్ఠాయ తస్స అనుకమ్పాయ "భిక్ఖుసఙ్ఘో ఆగచ్ఛతూ"తి చిన్తేసి, "భిక్ఖుసఙ్ఘేపి చిత్తం పసాదేస్సతీ"తి. తావదేవ భిక్ఖుసఙ్ఘో ఆగతో. సో భిక్ఖుసఙ్ఘమ్పి దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. సత్థా సితస్స పాతుకరణాపదేసేన తస్స భావినిం సమ్పత్తిం పకాసేన్తో ధమ్మం కథేత్వా పక్కామి సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసుయేవ సంసరన్తో వివట్టూపనిస్సయం బహుం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి, **నిగ్రోధో**తిస్స నామం అహోసి. సో జేతవనపటిగ్గహణదివసే బుద్ధానుభావదస్సనేన సఞ్జాతప్పసాదో పబ్బజిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౯.౧౯౦-౨౨౦) –

"అజ్ఝోగాహేత్వా సాలవనం, సుకతో అస్సమో మమ;
సాలపుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నో, వసామి విపినే తదా.

"పియదస్సీ చ భగవా, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
వివేకకామో సమ్బుద్ధో, సాలవనముపాగమి.

"అస్సమా అభినిక్ఖమ్మ, పవనం అగమాసహం;
మూలఫలం గవేసన్తో, ఆహిణ్డామి వనే తదా.

"తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, పియదస్సిం మహాయసం;
సునిసిన్నం సమాపన్నం, విరోచన్తం మహావనే.

"చతుదణ్డే ఠపేత్వాన, బుద్ధస్స ఉపరీ అహం;
మణ్డపం సుకతం కత్వా, సాలపుప్ఫేహి ఛాదయిం.

"సత్తాహం ధారయిత్వాన, మణ్డపం సాలఛాదితం;
తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, బుద్ధసేట్ఠమవన్దహం.

"భగవా తమ్హి సమయే, వుట్ఠహిత్వా సమాధితో;
యుగమత్తం పేక్ఖమానో, నిసీది పురిసుత్తమో.

“సావకో వరుణో నామ, పియదస్సిస్స సత్థునో;
వసీసతసహస్సేహి, ఉపగచ్ఛి వినాయకం.

“పియదస్సీ చ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, సితం పాతుకరీ జినో.

“అనురుద్ధో ఉపట్ఠాకో, పియదస్సిస్స సత్థునో;
ఏకంసం చీవరం కత్వా, అపుచ్ఛిత్థ మహాముని.

“కో ను ఖో భగవా హేతు, సితకమ్మస్స సత్థునో;
కారణే విజ్జమానమ్హి, సత్థా పాతుకరే సితం.

“సత్తాహం సాలచ్ఛదనం, యో మే ధారేసి మాణవో;
తస్స కమ్మం సరిత్వాన, సితం పాతుకరిం అహం.

“అనోకాసం న పస్సామి, యత్థ పుఞ్ఞం విపచ్చతి;
దేవలోకే మనుస్సే వా, ఓకాసోవ న సమ్మతి.

“దేవలోకే వసన్తస్స, పుఞ్ఞకమ్మసమఙ్గినో;
యావతా పరిసా తస్స, సాలచ్ఛన్నా భవిస్సతి.

“తత్థ దిబ్బేహి నచ్చేహి, గీతేహి వాదితేహి చ;
రమిస్సతి సదా సన్తో, పుఞ్ఞకమ్మసమాహితో.

“యావతా పరిసా తస్స, గన్ధగన్ధీ భవిస్సతి;
సాలస్స పుప్ఫవస్సో చ, పవస్సిస్సతి తావదే.

“తతో చుతోయం మనుజో, మానుసం ఆగమిస్సతి;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, సబ్బకాలం ధరిస్సతి.

“ఇధ నచ్చఞ్చ గీతఞ్చ, సమ్మతాళసమాహితం;
పరివారేస్సన్తి మం నిచ్చం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఉగ్గచ్ఛన్తే చ సూరియే, సాలవస్సం పవస్సతే;
పుఞ్ఞకమ్మేన సంయుత్తం, వస్సతే సబ్బకాలికం.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ నామేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మే సుదాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“ధమ్మం అభిసమేన్తస్స, సాలచ్ఛన్నం భవిస్సతి;
చితకే ఝాయమానస్స, ఛదనం తత్థ హేస్సతి.

“విపాకం కిత్తయిత్వాన, పియదస్సీ మహాముని;
పరిసాయ ధమ్మం దేసేసి, తప్పేన్తో ధమ్మవుట్ఠియా.

“తింసకప్పాని దేవేసు, దేవరజ్జమకారయిం;
సట్ఠి చ సత్తక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“దేవలోకా ఇధాగన్త్వా, లభామి విపులం సుఖం;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, మణ్డపస్స ఇదం ఫలం.

“అయం పచ్ఛిమకో మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, హేస్సతి సబ్బకాలికం.

“మహామునిం తోసయిత్వా, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, హిత్వా జయపరాజయం.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, బుద్ధసేట్ఠస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏవం పన ఛళభిఞ్ఞో హుత్వా ఫలసుఖేన వీతినామేన్తో సాసనస్స నియ్యానికభావవిభావనత్థం అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన ‘‘**నాహం భయస్స భాయామీ**’’తి గాథం అభాసి.

౨౧. తత్థ భాయన్తి ఏతస్మాతి **భయం,** జాతిజరాది. **భయస్సాతి** నిస్సక్కే సామివచనం, భయతో భాయితబ్బనిమిత్తం జాతిజరామరణాదినా హేతునా నాహం భాయామీతి అత్థో. తత్థ కారణమాహ ‘‘**సత్థా నో అమతస్స కోవిదో**’’తి. అమ్హాకం సత్థా

అమతే కుసలో వేసెయ్యానం అమతదానే ఛేకో. **యత్థ భయం నావతిట్ఠతీ**తి యస్మిం నిబ్బానే యథావుత్తం భయం న తిట్ఠతి ఓకాసం న లభతి. **తేనా**తి తతో నిబ్బానతో. **వజన్తీ**తి అభయట్ఠానమేవ గచ్ఛన్తి. నిబ్బానఞ్హి అభయట్ఠానం నామ. కేన పన వజన్తీతి ఆహ ''**మగ్గేన వజన్తి భిక్ఖవో**''తి, అట్ఠఙ్గికేన అరియమగ్గేన సత్థు ఓవాదకరణా భిక్ఖూ సంసారే భయస్స ఇక్ఖనకాతి అత్థో. **యత్థా**తి వా యం నిమిత్తం యస్స అరియమగ్గస్స అధిగమహేతు అత్తానువాదాదికం పఞ్చవీసతివిధమ్పి భయం నావతిట్ఠతి పతిట్ఠం న లభతి, తేన అరియేన మగ్గేన వజన్తి అభయట్ఠానం సత్థు సాసనే భిక్ఖూ, తేన మగ్గేన అహమ్పి గతో, తస్మా నాహం భయస్స భాయామీతి థేరో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

నిగ్రోధత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. చిత్తకత్థేరగాథావణ్ణనా

నీలాసుగీవాతి ఆయస్మతో చిత్తకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరబుద్ధకాలతో పట్ఠాయ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఆచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుత్తం పత్తో విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో పుప్ఫేహి పూజం కత్వా వన్దిత్వా "సన్తధమ్మేన నామ ఏత్థ భవితబ్బ"న్తి సత్థరి నిబ్బానే చ అధిముచ్చి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తతో చుతో తావతింసభవనే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి **చిత్తకో** నామ నామేన. సో భగవతి రాజగహం గన్త్వా వేళువనే విహరన్తే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞాయతనం పవిసిత్వా భావనానుయుత్తో ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఝానపాదకం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నచిరేసేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౧-౭) –

"కణికారంవ జోతన్తం, నిసిన్నం పబ్బతన్తరే;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, విపస్సిం లోకనాయకం.

"తీణి కిఙ్కణిపుప్ఫాని, పగ్గయ్హ అభిరోపయిం;
సమ్బుద్ధం అభిపూజేత్వా, గచ్ఛామి దక్ఖిణాముఖో.

"తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసం అగచ్ఛహం.

"ఏకనవుతే ఇతో కప్పే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థారం వన్దితుం రాజగహం ఉపగతో తత్థ భిక్ఖూహి "కిం, ఆవుసో, అరఞ్ఞే అప్పమత్తో విహాసీ"తి పుట్ఠో అత్తనో అప్పమాదవిహారనివేదనేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ''**నీలాసుగీవా**''తి గాథం అభాసి.

౨౨. తత్థ **నీలాసుగీవాతి** నీలసుగీవా, గాథాసుఖత్థఞ్హేత్థ దీఘో కతో, రాజివన్తతాయ సున్దరాయ గీవాయ సమన్నాగతోతి అత్థో. తే యేభుయ్యేన చ నీలవణ్ణతాయ **నీలా**. సోభనకణ్ఠతాయ **సుగీవా. సిఖినోతి** మత్థకే జాతాయ సిఖాయ సస్సిరికభావేన **సిఖినో. మోరాతి** మయూరా. **కారమ్భియన్తి** కారమ్భరుక్ఖే. **కారమ్భియన్తి** వా తస్స వనస్స నామం. తస్మా కారమ్భియన్తి కారమ్భనామకే వనేతి అత్థో. **అభినదన్తీతి** పావుస్సకాలే మేఘగజ్జితం సుత్వా కేకాసద్దం కరోన్తా ఉతుసమ్పదాసిద్ధేన సరేన హంసాదికే అభిభవన్తా వియ నదన్తి. **తేతి** తే మోరా. **సీతవాతకీళితాతి** సీతేన మేఘవాతేన సఞ్జాతకీళితా మధురవస్సితం వస్సన్తా. **సుత్తన్తి** భత్తసమ్మదవినోదనత్థం సయితం, కాయకిలమథపటిపస్సమ్భనాయ వా అనుఞ్ఞాతవేలాయం సుపన్తం. **ఝాయన్తి** సమథవిపస్సనాఝానేహి ఝాయనసీలం భావనానుయుత్తం. **నిబోధేన్తీతి** పబోధేన్తి. "ఇమేపి నామ నిద్దం అనుపగన్త్వా జాగరన్తా అత్తనా కత్తబ్బం కరోన్తి, కిమఙ్గం పనాహా"న్తి ఏవం సమ్పజఞ్ఞుప్పాదనేన సయనతో వుట్ఠాపేన్తీతి అధిప్పాయో.

చిత్తకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. గోసాలత్థేరగాథావణ్ణనా

అహం ఖో వేళుగుమ్బస్మిన్తి ఆయస్మతో గోసాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఆచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే అఞ్ఞతరస్మిం పబ్బతే రుక్ఖసాఖాయం ఓలమ్బమానం పచ్చేకబుద్ధస్స పంసుకూలచీవరం దిస్వా "అరహద్ధజో వతాయ"న్తి పసన్నచిత్తో పుప్ఫేహి పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసభవనే నిబ్బత్తో . తతో పట్ఠాయ దేవమనుస్సేసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తో **గోసాలో** నామ నామేన. సోణేన పన కోటికణ్ణేన కతపరిచయత్తా తస్స పబ్బజితభావం సుత్వా "సోపి నామ మహావిభవో పబ్బజిస్సతి , కిమఙ్గం పనాహా"న్తి సఞ్జాతసంవేగో భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సప్పాయం వసనట్ఠానం గవేసన్తో అత్తనో జాతగామస్స అవిదూరే ఏకస్మిం సానుపబ్బతే విహాసి. తస్స మాతా దివసే దివసే భిక్ఖం దేతి. అథేకదివసం గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠస్స మాతా మధుసక్ఖరాభిసఙ్ఖతం పాయాసం అదాసి. సో తం గహేత్వా తస్స పబ్బతస్స ఛాయాయం అఞ్ఞతరస్స వేళుగుమ్బస్స మూలే నిసీదిత్వా పరిభుఞ్జిత్వా ధోవితపత్తపాణీ విపస్సనం ఆరభి. భోజనసప్పాయలాభేన కాయచిత్తానం కల్లతాయ సమాహితో ఉదయబ్బయఞాణాదికే తిక్ఖే సూరే వహన్తే అప్పకసిరేనేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గపటిపాటియా భావనం మత్థకం పాపేన్తో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౮-౧౪) –

"హిమవన్తస్స అవిదూరే, ఉదఙ్గణో నామ పబ్బతో;
తత్థద్దసం పంసుకూలం, దుమగ్గమ్హి విలమ్బితం.

"తీణి కిఙ్కణిపుప్ఫాని, ఓచినిత్వానహం తదా;
హేట్ఠా పహట్ఠేన చిత్తేన, పంసుకూలం అపూజయిం.

"తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసం అగచ్ఛహం.

“ఏకనవుతే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పూజిత్వా అరహద్ధజం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన అధిగన్త్వా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం పబ్బతసానుమేవ గన్తుకామో అత్తనో పటిపత్తిం పవేదేన్తో “**అహం ఖో వేళుగుమ్బస్మి**”న్తి గాథం అభాసి.

౨౩. తత్థ **వేళుగుమ్బస్మి**న్తి వేళుగచ్ఛస్స సమీపే, తస్స ఛాయాయం. **భుత్వాన మధుపాయస**న్తి మధుపసిత్తపాయాసం భుఞ్జిత్వా. **పదక్ఖిణ**న్తి పదక్ఖిణగ్గాహేన, సత్థు ఓవాదస్స సమ్మా సమ్పటిచ్ఛనేనాతి అత్థో. **సమ్మసన్తో ఖన్ధానం ఉదయబ్బయ**న్తి పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం ఉదయబ్బయఞ్చ విపస్సన్తో, యదిపి ఇదాని కతకిచ్చో, ఫలసమాపత్తిం పన సమాపజ్జితుం విపస్సనం పట్ఠపేన్తోతి అధిప్పాయో. **సానుం పటిగమిస్సామీ**తి పుబ్బే మయా వుత్థపబ్బతసానుమేవ ఉద్దిస్స గచ్ఛిస్సామి. **వివేకమనుబ్రూహయ**న్తి పటిపస్సద్ధివివేకం ఫలసమాపత్తికాయవివేకఞ్చ పరిబ్రూహయన్తో, తస్స వా పరిబ్రూహనహేతు గమిస్సామీతి. ఏవం పన వత్వా థేరో తత్థేవ గతో, అయమేవ చ ఇమస్స థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసి.

గోసాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సుగన్ధత్థేరగాథావణ్ణనా

అనువస్సికో పబ్బజితోతి ఆయస్మతో సుగన్ధత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఇతో ద్వానవుతే కప్పే తిస్సస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స కాలే మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో మిగబ్యధనేన అరఞ్ఞే విచరతి. సత్థా తస్స అనుకమ్పాయ పదవళఞ్జం దస్సేత్వా గతో. సో సత్థు పదచేతియాని దిస్వా పురిమబుద్ధేసు కతాధికారతాయ “సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలస్స ఇమాని పదానీ”తి పీతిసోమనస్సజాతో కోరణ్డకపుప్ఫాని గహేత్వా పూజం కత్వా చిత్తం పసాదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే కుటుమ్బికో హుత్వా సత్థు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ మహాదానం పవత్తేత్వా గన్ధకుటిం మహగ్ఘగోసితచన్దనం పిసిత్వా తేన పరిభణ్డం కత్వా పత్థనం పట్ఠపేసి – “నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మయ్హం సరీరం ఏవంసుగన్ధం హోతూ”తి. ఏవం అఞ్ఞానిపి తత్థ తత్థ భవే బహూని పుఞ్ఞకమ్మాని కత్వా సుగతీసు ఏవ పరివత్తమానో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స గేహే నిబ్బత్తి. నిబ్బత్తస్స చ తస్స మాతుకుచ్ఛిగతకాలతో పట్ఠాయ మాతు సరీరం సకలమ్పి గేహం సురభిగన్ధం వాయతి. జాతదివసే పన విసేసతో పరమసుగన్ధం సామన్తగేహేసుపి వాయతేవ. తస్స మాతాపితరో “అమ్హాకం పుత్తో అత్తనావ అత్తనో నామం గహేత్వా ఆగతో”తి **సుగన్ధో**త్వేవ నామం అకంసు. సో అనుపుబ్బేన వయప్పత్తో మహాసేలత్థేరం దిస్వా తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సత్తాహబ్భన్తరే ఏవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౦.౧౭-౨౪) –

“వనకమ్మికో పురే ఆసిం, పితుమాతుమతేనహం;
పసుమారేన జీవామి, కుసలం మే న విజ్జతి.

“మమ ఆసయసామన్తా, తిస్సో లోకగ్గనాయకో;

పదాని తీణి దస్సేసి, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా.

“అక్కన్తే చ పదే దిస్వా, తిస్సనామస్స సత్థునో;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, పదే చిత్తం పసాదయిం.

“కోరణ్డం పుప్ఫితం దిస్వా, పాదపం ధరణీరుహం;
సకోసకం గహేత్వాన, పదసేట్ఠం అపూజయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
కోరణ్డకఛవీ హోమి, సుప్పభాసో భవామహం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పదపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ‘‘**అనువస్సికో పబ్బజితో**’’తి ఇమం గాథం అభాసి.

౨౪. తత్థ **అనువస్సికో**తి అనుగతో ఉపగతో వస్సం అనువస్సో, అనువస్సోవ అనువస్సికో. **పబ్బజితో**తి పబ్బజ్జం ఉపగతో, పబ్బజితో హుత్వా ఉపగతవస్సమత్తో ఏకవస్సికోతి అత్థో. అథ వా అనుగతం పచ్ఛాగతం అపగతం వస్సం అనువస్సం, తం అస్స అత్థీతి అనువస్సికో. యస్స పబ్బజితస్స వస్సం అపరిపుణ్ణతాయ న గణనూపగతం, సో ఏవం వుత్తో, తస్మా అవస్సికోతి వుత్తం హోతి. **పస్స ధమ్మసుధమ్మత**న్తి తవ సత్థు ధమ్మస్స సుధమ్మభావం స్వాక్ఖాతతం ఏకన్తనియ్యానికతం పస్స, యత్థ అనువస్సికో తువం పబ్బజితో. పుబ్బేనివాసఞాణం దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణన్తి **తిస్సో విజ్జా** తయా **అనుప్పత్తా** సచ్ఛికతా, తతో ఏవ **కతం బుద్ధస్స సాసనం** సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనం అనుసిట్ఠి ఓవాదో అనుసిక్ఖితోతి కతకిచ్చతం నిస్సాయ పీతిసోమనస్సజాతో థేరో అత్తానం పరం వియ కత్వా వదతీతి.

సుగన్ధత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. నన్దియత్థేరగాథావణ్ణనా

ఓభాసజాతన్తి ఆయస్మతో నన్దియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సత్థరి పరినిబ్బుతే చేతియే చన్దనసారేన వేదికం కారేత్వా ఉళారం పూజాసక్కారం పవత్తేసి. తతో పట్ఠాయ అజ్ఝాసయసమ్పన్నో హుత్వా తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం బహుం పుఞ్ఞకమ్మం ఆచినిత్వా దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సక్యరాజకులే నిబ్బత్తి. తస్స మాతాపితరో నన్దిం జనేన్తో జాతోతి **నన్దియో**తి నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో

అనురుద్ధాదీసు సత్థు సన్తికే పబ్బజన్తేసు సయమ్పి పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో కతాధికారతాయ నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౫.౧౫-౨౦) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
జలిత్వా అగ్గిఖన్ధోవ, సమ్బుద్ధో పరినిబ్బుతో.

“నిబ్బుతే చ మహావీరే, థూపో విత్థారికో అహు;
దూరతోవ ఉపట్ఠేన్తి, ధాతుగేహవరుత్తమే.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, అకం చన్దనవేదికం;
దిస్సతి థూపఖన్ధో చ, థూపానుచ్ఛవికో తదా.

“భవే నిబ్బత్తమానమ్హి, దేవత్తే అథ మానుసే.
ఓమత్తం మే న పస్సామి, పుబ్బకమ్మస్సిదం ఫలం.

“పఞ్చదసకప్పసతే, ఇతో అట్ఠ జనా అహుం;
సబ్బే సమత్తనామా తే చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అనురుద్ధత్థేరాదీహి సద్ధిం పాచీనవంసమిగదాయే విహరన్తే ఇమస్మిం థేరే ఏకదివసం మారో పాపిమా భింసాపేతుకామో తస్స భేరవరూపం దస్సేతి. థేరో తం “మారో అయ”న్తి ఞత్వా “పాపిమ, యే మారధేయ్యం వీతివత్తా, తేసం తవ కిరియా కిం కరిస్సతి, తతోనిదానం పన త్వం ఏవ విఘాతం అనత్థం పాపుణిస్ససీ”తి దస్సేన్తో **‘‘ఓభాసజాతం ఫలగ’’**న్తి గాథం అభాసి.

౨౫. తత్థ **ఓభాసజాత**న్తి ఞాణోభాసేన జాతోభాసం అగ్గమగ్గఞాణస్స అధిగతత్తా. తేన అనవసేసతో కిలేసన్ధకారస్స విహతవిద్ధంసితభావతో అతివియ పభస్సరన్తి అత్థో. **ఫలగ**న్తి ఫలం గతం ఉపగతం, అగ్గఫలఞాణసహితన్తి అధిప్పాయో. **చిత్త**న్తి ఖీణాసవస్స చిత్తం సామఞ్ఞేన వదతి. తేనాహ **‘‘అభిణ్హసో’’**తి. తఞ్హి నిరోధనిన్నతాయ ఖీణాసవానం నిచ్చకప్పం అరహత్తఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనతో “ఫలేన సహిత”న్తి వత్తబ్బతం అరహతి. **తాదిస**న్తి తథారూపం, అరహన్తన్తి అత్థో. **ఆసజ్జా**తి విసోధేత్వా పరిభుయ్య. **కణ్హా**తి మారం ఆలపతి, సో హి కణ్హకమ్మత్తా కణ్హాభిజాతితాయ చ “కణ్హో”తి వుచ్చతి. **దుక్ఖం నిగచ్ఛసీ**తి ఇధ కుచ్ఛిఅనుప్పవేసాదినా నిరత్థకం కాయపరిస్సమం దుక్ఖం, సమ్పరాయే చ అప్పతికారం అపాయదుక్ఖం ఉపగమిస్ససి పాపుణిస్ససి. తం సుత్వా మారో “జానాతి మం సమణో”తి తత్థేవన్తరధాయీతి.

నన్దియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. అభయత్థేరగాథావణ్ణనా

సుత్వా సుభాసితం వాచన్తి ఆయస్మతో అభయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా ధమ్మకథికో హుత్వా ధమ్మకథనకాలే పఠమం చతూహి గాథాహి భగవన్తం అభిత్థవిత్వా పచ్ఛా ధమ్మం కథేసి. తేనస్స పుఞ్ఞకమ్మబలేన కప్పానం సతసహస్సం అపాయపటిసన్ధి నామ నాహోసి. తథా హి వుత్తం –

> "అభిత్థవిత్వా పదుముత్తరం జినం, పసన్నచిత్తో అభయో సయమ్భుం;
> న గచ్ఛి కప్పాని అపాయభూమిం, సతసహస్సాని ఉళారసద్ధో"తి. (అప. థేర ౨.౫౫.౨౧)

ఖేత్తసమ్పత్తియాదీహి తస్స చ పుబ్బపచ్ఛిమసన్నిట్ఠానచేతనానం అతివియ ఉళారభావేన సో అపరిమేయ్యో పుఞ్ఞాభిసన్దో కుసలాభిసన్దో తాదిసో అహోసి. "అచిన్తియే పసన్నానం, విపాకో హోతి అచిన్తియో"తి (అప. థేర ౧.౧.౮౨) హి వుత్తం. తత్థ తత్థ హి భవే ఉపచితం పుఞ్ఞం తస్స ఉపత్థమ్భకమహోసి. తథా హి సో విపస్సిస్స భగవతో కేతకపుప్ఫేహి పూజమకాసి. ఏవం ఉళారేహి పుఞ్ఞవిసేసేహి సుగతీసు ఏవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రఞ్ఞో బిమ్బిసారస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. **అభయోతిస్స** నామం అహోసి. తస్స ఉప్పత్తి పరతో ఆవి భవిస్సతి. సో నిగణ్ఠేన నాటపుత్తేన ఉభతోకోటికం పఞ్హం సిక్ఖాపేత్వా "ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా సమణస్స గోతమస్స వాదం ఆరోపేహీ"తి విస్సజ్జితో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా తం పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా తస్స పఞ్హస్స అనేకంసబ్యాకరణభావే భగవతా కథితే నిగణ్ఠానం పరాజయం, సత్థు చ సమ్మాసమ్బుద్ధభావం విదిత్వా ఉపాసకత్తం పటివేదేసి. తతో రఞ్ఞే బిమ్బిసారే కాలఙ్కతే సఞ్జాతసంవేగో సాసనే పబ్బజిత్వా తాలచ్ఛిగ్గళూపమసుత్తదేసనాయ సోతాపన్నో హుత్వా పున విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౨.౧౭-౨౨) –

> "వినతానదియా తీరే, విహాసి పురిసుత్తమో;
> అద్దసం విరజం బుద్ధం, ఏకగ్గం సుసమాహితం.
>
> "మధుగన్ధస్స పుప్ఫేన, కేతకస్స అహం తదా;
> పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధసేట్ఠమపూజయిం.
>
> "ఏకనవుతే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.
>
> "కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తికిత్తనేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో "**సుత్వా సుభాసితం వాచ**"న్తి గాథం అభాసి.

౨౬. తత్థ **సుత్వాతి** సోతం ఓదహిత్వా, సోతద్వారానుసారేన ఉపధారేత్వా. **సుభాసితన్తి** సుట్ఠు భాసితం, సమ్మదేవ భాసితం, సమ్మాసమ్బుద్ధభావతో మహాకారుణికతాయ చ కిఞ్చి అవిసంవాదేత్వా యథాధిప్పేతస్స అత్థస్స ఏకన్తతో సాధనవసేన భాసితం చతుసచ్చవిభావనీయధమ్మకథం. న హి సచ్చవినిముత్తా భగవతో ధమ్మదేసనా అత్థి. **బుద్ధస్సాతి** సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స. **ఆదిచ్చబన్ధునోతి** ఆదిచ్చవంసే సమ్భూతత్తా ఆదిచ్చో బన్ధు ఏతస్సాతి ఆదిచ్చబన్ధు, భగవా. తస్స ఆదిచ్చబన్ధునో. ఆదిచ్చస్స వా బన్ధూతి ఆదిచ్చబన్ధు, భగవా. తస్స భగవతో ఓరసపుత్తభావతో. తేనాహ భగవా –

“యో అన్ధకారే తమసీ పభఙ్కరో, వేరోచనో మణ్డలీ ఉగ్గతేజో;

మా రాహు గిలీ చరమన్తలిక్ఖే, పజం మమం రాహు పముఞ్చ సూరియ”న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౯౧);

పచ్చబ్యధిన్తి పటివిజ్ఝిం. **హీ**-తి నిపాతమత్తం. **నిపుణ**న్తి సణ్హం పరమసుఖుమం, నిరోధసచ్చం, చతుసచ్చమేవ వా. **హీ**-తి వా హేతుఅత్థే నిపాతో. యస్మా పచ్చబ్యధిం నిపుణం చతుసచ్చం, తస్మా న దాని కిఞ్చి పటివిజ్ఝితబ్బం అత్థీతి అత్థో. యథా కిం పటివిజ్ఝీతి ఆహ **‘‘వాలగ్గం ఉసునా యథా’’**తి. యథా సత్తధా భిన్నస్స వాలస్స కోటిం సుసిక్ఖితో కుసలో ఇస్సాసో ఉసునా కణ్డేన అవిరజ్ఝన్తో విజ్ఝేయ్య, ఏవం పచ్చబ్యధిం నిపుణం అరియసచ్చన్తి యోజనా.

అభయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. లోమసకఙ్గియత్థేరగాథావణ్ణనా

దబ్బం కుసన్తి ఆయస్మతో లోమసకఙ్గియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో నానాపుప్ఫేహి పూజేత్వా తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో పున అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోతి. తేన చ సమయేన సత్థారా భద్దేకరత్తపటిపదాయ కథితాయ అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భద్దేకరత్తసుత్తవసేన తేన సాకచ్ఛం కరోతి. సో తం న సమ్పాయాసి. అసమ్పాయన్తో “అహం అనాగతే తుయ్హం భద్దేకరత్తం కథేతుం సమత్థో భవేయ్య”న్తి పణిధానం అకాసి, ఇతరో “పుచ్ఛేయ్య”న్తి. ఏతేసు పఠమో ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే కపిలవత్థుస్మిం సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి. తస్స సుఖుమాలభావేన సోణస్స వియ పాదతలేసు లోమాని జాతాని, తేనస్స **లోమసకఙ్గియో**తి నామం అహోసి. ఇతరో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా **చన్దనో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. లోమసకఙ్గియో అనురుద్ధాదీసు సక్యకుమారేసు పబ్బజన్తేసు పబ్బజితుం న ఇచ్ఛి. అథ నం సంవేజేతుం చన్దనో దేవపుత్తో ఉపసఙ్కమిత్వా భద్దేకరత్తం పుచ్ఛి. ఇతరో “న జానామీ”తి. పున దేవపుత్తో “అథ కస్మా తయా ‘భద్దేకరత్తం కథేయ్య’న్తి సఙ్గరో కతో, ఇదాని పన నామమత్తమ్పి న జానాసీ”తి చోదేసి. ఇతరో తేన సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, “మయా కిర, భన్తే, పుబ్బే ‘ఇమస్స భద్దేకరత్తం కథేస్సామీ’తి సఙ్గరో కతో”తి పుచ్ఛి. భగవా “ఆమ, కులపుత్త, కస్సపస్స భగవతో కాలే తయా ఏవం కత”న్తి ఆహ. స్వాయమత్థో ఉపరిపణ్ణాసకే ఆగతనయేన విత్థారతో వేదితబ్బో. అథ లోమసకఙ్గియో “తేన హి, భన్తే, పబ్బాజేథ మ”న్తి ఆహ. భగవా “న, ఖో, తథాగతా మాతాపితూహి అననుఞ్ఞాతం పుత్తం పబ్బాజేన్తీ”తి పటిక్ఖిపి. సో మాతు సన్తికం గన్త్వా “అనుజానాహి మం, అమ్మ, పబ్బజితుం, పబ్బజిస్సామహ”న్తి వత్వా, మాతరా “తాత, సుఖుమాలో త్వం కథం పబ్బజిస్ససీ”తి వుత్తే, “అత్తనో పరిస్సయసహనభావం పకాసేన్తో **‘‘దబ్బం కుసం పోటకిల’’**న్తి గాథం అభాసి.

౨౭. తత్థ **దబ్బ**న్తి దబ్బతిణమాహ, యం “సద్దులో”తిపి వుచ్చతి. **కుస**న్తి కుసతిణం, యో “కాసో”తి వుచ్చతి. **పోటకిల**న్తి సకణ్టకం అకణ్టకఞ్చ గచ్ఛం. ఇధ పన సకణ్టకమేవ అధిప్పేతం. ఉసీరాదీని సువిఞ్ఞేయ్యాని. దబ్బాదీని తిణాని బీరణతిణాని పాదేహి అక్కన్తస్సాపి దుక్ఖజనకాని గమనన్తరాయకరాని చ, తాని చ పనాహం **ఉరసా పనుదిస్సామి** ఉరసాపి అపనేస్సామి. ఏవం అపనేన్తో తం నిమిత్తం దుక్ఖం సహన్తో అరఞ్ఞాయతనే గుమ్బన్తరం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కాతుం సక్ఖిస్సామి. కో పన వాదో పాదేహి అక్కమనేతి దస్సేతి. **వివేకమనుబ్రూహయ**న్తి కాయవివేకం చిత్తవివేకం ఉపధివివేకఞ్చ అనుబ్రూహయన్తో. గణసఙ్గణికఞ్హి పహాయ కాయవివేకం అనుబ్రూహయన్తస్సేవ అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు యత్థ కత్థచి

చిత్తం సమాదహన్తస్స చిత్తవివేకో, న సఙ్గణికారతస్స. సమాహితస్సేవ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తస్స సమథవిపస్సనఞ్చ యుగనద్ధం కరోన్తస్స కిలేసానం ఖేపనేన ఉపధివివేకాధిగమో, న అసమాహితస్స. తేన వుత్తం "వివేకమనుబ్రూహయన్తి కాయవివేకం చిత్తవివేకం ఉపధివివేకఞ్చ అనుబ్రూహయన్తో"తి. ఏవం పన పుత్తేన వుత్తే మాతా "తేన హి, తాత, పబ్బజా"తి అనుజాని. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. తం సత్థా పబ్బాజేసి. తం పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞం పవిసన్తం భిక్ఖూ ఆహంసు – "ఆవుసో, త్వం సుఖుమాలో కిం సక్ఖిస్ససి అరఞ్ఞే వసితు"న్తి. సో తేసమ్పి తమేవ గాథం వత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా భావనం అనుయుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౨.౨౩-౨౫) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, నానాపుప్ఫేహి పూజయిం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో తంయేవ గాథం అభాసీతి.

లోమసకఙ్గియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. జమ్బుగామియపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

కచ్చి నో వత్థపసుతోతి ఆయస్మతో జమ్బుగామియపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో హుత్వా తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఆచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే వేస్సభుస్స భగవతో కాలే ఏకదివసం కింసుకాని పుప్ఫాని దిస్వా తాని పుప్ఫాని గహేత్వా బుద్ధగుణే అనుస్సరన్తో భగవన్తం ఉద్దిస్స ఆకాసే ఖిపన్తో పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసేసు నిబ్బత్తో. తతో పరం పుఞ్ఞాని కత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే చమ్పాయం జమ్బుగామియస్స నామ ఉపాసకస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసేసు నిబ్బత్తో. తతో పరం పుఞ్ఞాని కత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే చమ్పాయం జమ్బుగామియస్స నామ ఉపాసకస్స పుత్తా నిబ్బత్తి. తేనస్స **జమ్బుగామియపుత్తో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి. సో వయప్పత్తో భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసంవేగో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సాకేతే అఞ్జనవనే వసతి. అథస్స పితా "కిం ను ఖో మమ పుత్తో సాసనే అభిరతో విహరతి, ఉదాహు నో"తి వీమంసనత్థం "**కచ్చి నో వత్థపసుతో**"తి గాథం లిఖిత్వా పేసేసి. సో తం వాచేత్వా, "పితా మే పమాదవిహారం ఆసఙ్కతి, అహఞ్చ అజ్జాపి పుథుజ్జనభూమిం నాతివత్తో"తి సంవేగజాతో ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౦.౨౮-౩౦) –

"కింసుకం పుప్ఫితం దిస్వా, పగ్గహేత్వాన అఞ్జలిం;
బుద్ధసేట్ఠం సరిత్వాన, ఆకాసే అభిపూజయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;

జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఞాతీనం వసననగరం గన్త్వా సాసనస్స నియ్యానికభావం పకాసేన్తో ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేసి. తం దిస్వా ఞాతకా పసన్నమానసా బహూ సఙ్ఘారామే కారేసుం. థేరోపి సకపితరా పేసితం గాథం అఙ్కుసం కత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తోపి పితుపూజనత్థం ‘‘**కచ్చి నో వత్థపసుతో**’’తి తమేవ గాథం అభాసి.

౨౮. తత్థ **కచ్చీ**తి పుచ్ఛాయం నిపాతో. **నో**తి పటిసేధే. **వత్థపసుతో**తి వత్థే పసుతో వత్థపసుతో, చీవరమణ్డనాభిరతో. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం పత్తమణ్డనాదిచాపల్లపటిక్ఖేపస్సాపి అధిప్పేతత్తా. “కచ్చి న వత్థపసుతో”తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. **భూసనారతో**తి అత్తభావవిభూసనాయ రతో అభిరతో, యథేకచ్చే పబ్బజిత్వాపి చపలా కాయదళ్హిబహులా చీవరాదిపరిక్ఖారస్స అత్తనో సరీరస్స చ మణ్డనవిభూసనట్ఠానాయ యుత్తా హోన్తి. కిమేవ పరిక్ఖారపసుతో భూసనారతో చ నాహోసీతి అయమేత్థ పదద్వయస్సాపి అత్థో. **సీలమయం గన్ధ**న్తి అఖణ్డాదిభావాపాదనేన సుపరిసుద్ధస్స చతుబ్బిధస్సాపి సీలస్స వసేన య్వాయం “యో చ సీలవతం పజాతి న ఇతరా దుస్సీలపజా, దుస్సీలత్తాయేవ దుస్సీల్యమయం దుగ్గన్ధం వాయతి, ఏవం త్వం దుగ్గన్ధం అవాయిత్వా కచ్చి సీలమయం గన్ధం వాయసీతి అత్థో. అథ వా **నేతరా పజా**తి న ఇతరా దుస్సీలపజా, తం కచ్చి న హోతి, యతో సీలమయం గన్ధం వాయసీతి బ్యతిరేకేన సీలగన్ధవాయనమేవ విభావేతి.

జమ్బుగామియపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. హారితత్థేరగాథావణ్ణనా

సమున్నమయమత్తానన్తి ఆయస్మతో హారితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో హుత్వా తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞసమ్భారం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సుదస్సనం నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధం దిస్వా పసన్నమానసో కుటజపుప్ఫేహి పూజం కత్వా తేన పుఞ్ఞకమ్మేన సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థినగరే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి. **హారితో**తిస్స నామం అహోసి. తస్స వయప్పత్తస్స మాతాపితరో కులరూపాదీహి అనుచ్ఛవికం కుమారికం బ్రాహ్మణధీతరం ఆనేసుం. సో తాయ సద్ధిం భోగసుఖం అనుభవన్తో ఏకదివసం అత్తనో తస్సా చ రూపసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా ధమ్మతాయ చోదియమానో “ఈదిసం నామ రూపం నచిరస్సేవ జరాయ మచ్చునా చ అభిప్పమద్దీయతీ”తి సంవేగం పటిలభి. కతిపయదివసాతిక్కమేనేవ చస్స భరియం కణ్హసప్పో డంసిత్వా మారేసి. సో తేన భియ్యోసోమత్తాయ సఞ్జాతసంవేగో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా ఘరబన్ధనే ఛిన్దిత్వా పబ్బజి. తస్స చ చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విహరన్తస్స కమ్మట్ఠానం న సమ్పజ్జతి, చిత్తం ఉజుగతం న హోతి. సో గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠో అఞ్ఞతరం ఉసుకారం ఉసుదణ్డం యన్తే పక్ఖిపిత్వా ఉజుం కరోన్తం దిస్వా “ఇమే అచేతనమ్పి నామ ఉజుం కరోన్తి, కస్మా అహం చిత్తం ఉజుం న కరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా తతోవ పటినివత్తిత్వా దివాట్ఠానే నిసిన్నో విపస్సనం ఆరభి.

అథస్స భగవా ఉపరి ఆకాసే నిసీదిత్వా ఓవాదం దేన్తో ‘‘**సమున్నమయమత్తాన**’’న్తి గాథం అభాసి. అయమేవ థేరో అత్తానం పరం వియ ఓవదన్తో అభాసీతి చ వదన్తి.

౨౯. తత్థ **సమున్నమయ**న్తి సమ్మా ఉన్నమేన్తో, సమాపత్తివసేన కోసజ్జపక్ఖే పతితుం అదత్వా తతో ఉద్ధరన్తో వీరియసమతం యోజేన్తోతి అత్థో. **అత్తాన**న్తి చిత్తం, అథ వా **సమున్నమయా**తి కోసజ్జపక్ఖతో సమున్నమేహి. **మ**-కారో పదసన్ధికరో. హీనవీరియతాయ తవ చిత్తం కమ్మట్ఠానవీథిం నప్పటిపజ్జతి చే, తం వీరియారమ్భవసేన సమ్మా ఉన్నమేహి, అనోనతం అనపనతం కరోహీతి అధిప్పాయో. ఏవం పన కరోన్తో **ఉసుకారోవ తేజనం. చిత్తం ఉజుం కరిత్వాన, అవిజ్జం భిన్ద హారితా**తి. యథా నామ ఉసుకారో కణ్డం ఈసకమ్పి ఓనతం అపనతఞ్చ విజ్ఝన్తో లక్ఖం భిన్దనత్థం ఉజుం కరోతి, ఏవం కోసజ్జపాతతో అరక్ఖణేన ఓనతం ఉద్ధచ్చపాతతో అరక్ఖణేన అపనతం విజ్ఝన్తో అప్పనాపత్తియా చిత్తం ఉజుం కరిత్వాన సమాహితచిత్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా సీఘం అగ్గమగ్గఞాణేన అవిజ్జం భిన్ద పదాలేహీతి. తం సుత్వా థేరో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నచిరేసేవ అరహా అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩౦.౩౯-౪౩) –

> ‘‘హిమవన్తస్సావిదూరే, వసలో నామ పబ్బతో;
> బుద్ధో సుదస్సనో నామ, వసతే పబ్బతన్తరే.
>
> ‘‘పుప్ఫం హేమవన్తం గయ్హ, వేహాసం అగమాసహం;
> తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.
>
> ‘‘పుప్ఫం కుటజమాదాయ, సీసే కత్వానహం తదా;
> బుద్ధస్స అభిరోపేసిం, సయమ్భుస్స మహేసినో.
>
> ‘‘ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫపూజాయిదం ఫలం.
>
> ‘‘కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తోపి తమేవ గాథం అభాసి.

హారితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా

ఆబాధే మే సముప్పన్నేతి ఆయస్మతో ఉత్తియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే చన్దభాగాయ నదియా మహారూపో సుసుమారో హుత్వా నిబ్బత్తో. సో పారం గన్తుం నదియా తీరం ఉపగతం భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో పారం నేతుకామో తీరసమీపే నిపజ్జి. భగవా తస్స అనుకమ్పాయ పిట్ఠియం పాదే ఠపేసి. సో హట్ఠో ఉదగ్గో పీతివేగేన దిగుణుస్సాహో హుత్వా

సోతం ఛిన్దన్తో సీఘేన జవేన భగవన్తం పరతీరం నేసి. భగవా తస్స చిత్తప్పసాదం ఓలోకేత్వా "అయం ఇతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తతో పట్ఠాయ సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే అమతం పాపుణిస్సతీ"తి బ్యాకరిత్వా పక్కామి.

సో తథా సుగతీసుయేవ పరిబ్భమన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి **ఉత్తియో** నామ నామేన. సో వయప్పత్తో "అమతం పరియేసిస్సామీ"తి పరిబ్బాజకో హుత్వా విచరన్తో ఏకదివసం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా సాసనే పబ్బజిత్వాపి సీలాదీనం అవిసోధితత్తా విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో అఞ్ఞే భిక్ఖూ విసేసం నిబ్బత్తేత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తే దిస్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా సఙ్ఖేపేనేవ ఓవాదం యాచి. సత్థాపి తస్స "తస్మాతిహ త్వం, ఉత్తియ, ఆదిమేవ విసోధేహీ"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౯) సఙ్ఖేపేనేవ ఓవాదం అదాసి. సో తస్స ఓవాదే ఠత్వా విపస్సనం ఆరభి. తస్స ఆరద్ధవిపస్సనస్స ఆబాధో ఉప్పజ్జి. ఉప్పన్నే పన ఆబాధే సఞ్జాతసంవేగో వీరియారమ్భవత్థుం కత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩.౧౮౯-౧౯౯) –

"చన్దభాగానదీతీరే, సుసుమారో అహం తదా;
సగోచరపసుతోహం, నదితిత్థం అగచ్ఛహం.

"సిద్ధత్థో తమ్హి సమయే, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
నదిం తరితుకామో సో, నదితిత్థం ఉపాగమి.

"ఉపగతే చ సమ్బుద్ధే, అహమ్పి తత్థుపాగమిం;
ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, ఇమం వాచం ఉదీరయిం.

"అభిరూహ మహావీర, తారేస్సామి అహం తువం;
పేత్తికం విసయం మయ్హం, అనుకమ్ప మహాముని.

"మమ ఉగ్గజ్జనం సుత్వా, అభిరూహి మహాముని;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, తారేసిం లోకనాయకం.

"నదియా పారిమే తీరే, సిద్ధత్థో లోకనాయకో;
అస్సాసేసి మమం తత్థ, అమతం పాపుణిస్సతి.

"తమ్హా కాయా చవిత్వాన, దేవలోకం అగచ్ఛహం;
దిబ్బసుఖం అనుభవిం, అచ్ఛరాహి పురక్ఖతో.

"సత్తక్ఖత్తుఞ్చ దేవిన్దో, దేవరజ్జమకాసహం;
తీణిక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, మహియా ఇస్సరో అహుం.

"వివేకమనుయుత్తోహం , నిపకో చ సుసంవుతో;

ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

‘‘చతున్నవుతితో కప్పే, తారేసిం యం నరాసభం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తరణాయ ఇదం ఫలం.

‘‘కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో సమ్మా పటిపత్తియా పరిపుణ్ణాకారవిభావనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో **‘‘ఆబాధే మే సముప్పన్నే’’**తి గాథం అభాసి.

౩౦. తత్థ **ఆబాధే మే సముప్పన్నే**తి సరీరస్స ఆబాధనతో ‘‘ఆబాధో’’తి లద్ధనామే విసభాగధాతుక్ఖోభహేతుకే రోగే మయ్హం సఞ్జాతే. **సతి మే ఉదపజ్జథా**తి ‘‘ఉప్పన్నో ఖో మే ఆబాధో, ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యదిదం ఆబాధో వడ్ఢేయ్య. యావ పనాయం ఆబాధో న వడ్ఢతి, హన్దాహం వీరియం ఆరభామి ‘అప్పత్తస్స పత్తియా అనధిగతస్స అధిగమాయ అసచ్ఛికతస్స సచ్ఛికిరియాయా’’’తి వీరియారమ్భవత్థుభూతా సతి తస్సేవ ఆబాధస్స వసేన దుక్ఖాయ వేదనాయ పీళియమానస్స మయ్హం ఉదపాది. తేనాహ **‘‘ఆబాధో మే సముప్పన్నో, కాలో మే నప్పమజ్జితు’’**న్తి. ఏవం ఉప్పన్నఞ్చ సతిం అజ్ఝాసం కత్వా అయం థేరో అరహత్తం పత్తోతి.

ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧. గహ్వరతీరియత్థేరగాథావణ్ణనా

ఫుట్ఠో డంసేహీతి ఆయస్మతో గహ్వరతీరియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే మిగలుద్దో హుత్వా అరఞ్ఞే విచరన్తో అద్దస సిఖిం భగవన్తం అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే దేవనాగయక్ఖానం ధమ్మం దేసేన్తం, దిస్వా పన పసన్నమానసో ‘‘ధమ్మో ఏస వుచ్చతీ’’తి సరే నిమిత్తం అగ్గహేసి. సో తేన చిత్తప్పసాదేన దేవలోకే ఉప్పన్నో పున అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా ‘‘అగ్గిదత్తో’’తి లద్ధనామో వయప్పత్తో భగవతో యమకపాటిహారియం దిస్వా సఞ్జాతప్పసాదో సాసనే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా గహ్వరతీరే నామ అరఞ్ఞట్ఠానే వసతి. తేనస్స **గహ్వరతీరియో**తి సమఞ్ఞా అహోసి. సో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౩.౪౪-౫౦) –

‘‘మిగలుద్దో పురే ఆసి, అరఞ్ఞే విపినే అహం;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతం.

‘‘చతుసచ్చం పకాసేన్తం, దేసేన్తం, అమతం పదం;
అస్సోసిం మధురం ధమ్మం, సిఖినో లోకబన్ధునో.

“ఘోసే చిత్తం పసాదేసిం, అసమప్పటిపుగ్గలే;
తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, ఉత్తరిం దుత్తరం భవం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఘోససఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా సావత్థియం అగమాసి. తస్స ఆగతభావం సుత్వా ఞాతకా ఉపగన్త్వా మహాదానం పవత్తేసుం. సో కతిపయదివసే వసిత్వా అరఞ్ఞమేవ గన్తుకామో అహోసి. తం ఞాతకా, “భన్తే, అరఞ్ఞం నామ డంసమకసాదివసేన బహుపరిస్సయం, ఇధేవ వసథా”తి ఆహంసు. తం సుత్వా థేరో “అరఞ్ఞవాసోయేవ మయ్హం రుచ్చతీ”తి వివేకాభిరతికిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో “ఫుట్ఠో డంసేహీ”తి గాథం అభాసి.

౩౧. తత్థ **ఫుట్ఠో డంసేహి మకసేహీ**తి డంసనసీలతాయ “డంసా”తి లద్ధనామాహి అన్ధకమక్ఖికాహి, మకసనఞ్ఞితేహి చ సూచిముఖపాణేహి ఫుస్సితో దట్ఠోతి అత్థో. **అరఞ్ఞస్మి**న్తి “పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ”న్తి (పారా॰ ౬౫౪) వుత్తఅరఞ్ఞలక్ఖణయోగతో అరఞ్ఞే. **బ్రహావనే**తి మహారుక్ఖగచ్ఛగహనతాయ మహావనే అరఞ్ఞానియం. **నాగో సఙ్గామసీసేవా**తి సఙ్గామావచరో హత్థినాగో వియ సఙ్గామముద్ధని పరసేనాసమ్పహారం. “అరఞ్ఞవాసో నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణితో థోమితో”తి ఉస్సాహజాతో **సతో** సతిమా హుత్వా **తత్ర** తస్మిం అరఞ్ఞే, తస్మిం వా డంసాదిసమ్ఫస్సే ఉప్పన్నే **అధివాసయే** అధివాసేయ్య సహేయ్య, “డంసాదయో మం ఆబాధేన్తీ”తి అరఞ్ఞవాసం న జహేయ్యాతి అత్థో.

గహ్వరతీరియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సుప్పియత్థేరగాథావణ్ణనా

అజరం జీరమానేనాతి ఆయస్మతో సుప్పియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే వసన్తో తత్థ భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఫలాఫలం అదాసి, తథా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స కాలే ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా అనుక్కమేన విఞ్ఞుతం పత్తో కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేన లద్ధసంవేగో సాసనే పబ్బజిత్వా బహుస్సుతో అహోసి. జాతిమదేన సుతమదేన చ అత్తానం ఉక్కంసేన్తో పరే చ వమ్భేన్తో విహాసి. సో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన సావత్థియం పరిభూతరూపే సుసానగోపకకులే నిబ్బత్తి. **సుప్పియో**తిస్స నామం అహోసి. అథ విఞ్ఞుతం పత్తో అత్తనో సహాయభూతం సోపాకత్థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసంవేగో పబ్బజిత్వా సమ్మాపటిపత్తిం పూరేత్వా ‘‘**అజరం జీరమానేనా**’’తి గాథం అభాసి.

౩౨. తత్థ **అజర**న్తి జరారహితం, నిబ్బానం సన్ధాయాహ. తఞ్హి అజాతతత్తా నత్థి ఏత్థ జరా, ఏతస్మిం వా అధిగతే పుగ్గలస్స సా నత్థీతి జరాభావహేతుతోపి అజరం నామ. **జీరమానేనా**తి జీరన్తేన, ఖణే ఖణే జరం పాపుణన్తేన. **తప్పమానేనా**తి సన్తప్పమానేన, రాగాదీహి ఏకాదసహి అగ్గీహి దయ్హమానేన. **నిబ్బుతి**న్తి యథావుత్తసన్తాపాభావతో నిబ్బుతసభావం నిబ్బానం. **నిమియ**న్తి పరివత్తేయ్యం చేతాపేయ్యం. **పరమం సన్తి**న్తి అనవసేసకిలేసాభిసఙ్ఖారపరిళాహవూపసమధమ్మతాయ

ఉత్తమం సన్తిం. చతూహి యోగేహి అననుబన్ధత్తా **యోగక్ఖేమం**. అత్తనో ఉత్తరితరస్స కస్సచి అభావతో **అనుత్తరం**. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – ఖణే ఖణే జరాయ అభిభుయ్యమానత్తా జీరమానేన, తథా రాగగ్గిఆదీహి సన్తప్పమానేన గతో ఏవం అనిచ్చేన దుక్ఖేన అసారేన సబ్బథాపి అనుపసన్తసభావేన సఉపద్దవేన, తప్పటిపక్ఖభావతో అజరం పరముపసమభూతం కేనచి అనుపద్దుతం అనుత్తరం నిబ్బానం నిమియం పరివత్తేయ్యం “మహా వత మే లాభో మహా ఉదయో హత్థగతో”తి. యథా హి మనుస్సా యం కిఞ్చి భణ్డం పరివత్తేన్తా నిరపేక్ఖా గయ్హమానేన సమ్బహుమానా హోన్తి, ఏవమయం థేరో పహితత్తో విహరన్తో అత్తనో కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖతం, నిబ్బానం పటిపేసితత్తఞ్చ పకాసేన్తో “నిమియం పరమం సన్తిం, యోగక్ఖేమం అనుత్తర”న్తి వత్వా తమేవ పటిపత్తిం పరిబ్రూహయన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౨.౫౧-౭౭) –

“వరుణో నామ నామేన, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ;
ఛడ్డేత్వా దస పుత్తాని, వనమజ్ఝోగహిం తదా.

“అస్సమం సుకతం కత్వా, సువిభత్తం మనోరమం;
పణ్ణసాలం కరిత్వాన, వసామి విపినే అహం.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మముద్ధరితుకామో సో, ఆగచ్ఛి మమ అస్సమం.

“యావతా వనసణ్డమ్హి, ఓభాసో విపులో అహు;
బుద్ధస్స ఆనుభావేన, పజ్జలీ విపినం తదా.

“దిస్వాన తం పాటిహీరం, బుద్ధసేట్ఠస్స తాదినో;
పత్తపుటం గహేత్వాన, ఫలేన పూజయిం అహం.

“ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, సహఖారిమదాసహం;
అనుకమ్పాయ మే బుద్ధో, ఇదం వచనమబ్రవి.

“ఖారిభారం గహేత్వాన, పచ్ఛతో ఏహి మే తువం;
పరిభుత్తే చ సఙ్ఘమ్హి, పుఞ్ఞం తవ భవిస్సతి.

“పుటకం తం గహేత్వాన, భిక్ఖుసఙ్ఘస్సదాసహం;
తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, తుసితం ఉపపజ్జహం.

“తత్థ దిబ్బేహి నచ్చేహి, గీతేహి వాదితేహి చ;
పుఞ్ఞకమ్మేన సంయుత్తం, అనుభోమి సదా సుఖం.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;

భోగే మే ఊనతా నత్థి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“యావతా చతురో దీపా, ససముద్దా సపబ్బతా;

ఫలం బుద్ధస్స దత్వాన, ఇస్సరం కారయామహం.

“యావతా యే పక్ఖిగణా, ఆకాసే ఉప్పతన్తి చే;

తేపి మే వసమన్వేన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“యావతా వనసణ్డమ్హి, యక్ఖా భూతా చ రక్ఖసా;

కుమ్భణ్డా గరుళా చాపి, పారిచరియం ఉపేన్తి మే.

“కుమ్మా సోణా మధుకారా, డంసా చ మకసా ఉభో;

తేపి మం వసమన్వేన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“సుపణ్ణా నామ సకుణా, పక్ఖిజాతా మహబ్బలా;

తేపి మం సరణం యన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“యేపి దీఘాయుకా నాగా, ఇద్ధిమన్తో మహాయసా;

తేపి మం వసమన్వేన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“సీహా బ్యగ్ఘా చ దీపీ చ, అచ్ఛకోకతరచ్ఛకా;

తేపి మం వసమన్వేన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“ఓసధీ తిణవాసీ చ, యే చ ఆకాసవాసినో;

సబ్బే మం సరణం యన్తి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“సుదుద్దసం సునిపుణం, గమ్భీరం సుప్పకాసితం;

ఫస్సయిత్వా విహరామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“విమోక్ఖే అట్ఠ ఫుసిత్వా, విహరామి అనాసవో;

ఆతాపీ నిపకో చాహం, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“యే ఫలట్ఠా బుద్ధపుత్తా, ఖీణదోసా మహాయసా;

అహమఞ్ఞతరో తేసం, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“అభిఞ్ఞాపారమిం గన్త్వా, సుక్కమూలేన చోదితో;

సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“తేవిజ్జా ఇద్ధిపత్తా చ, బుద్ధపుత్తా మహాయసా;
దిబ్బసోతం సమాపన్నా, తేసం అఞ్ఞతరో అహం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వాపి తమేవ గాథం అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన అభాసి.

సుప్పియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సోపాకత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాపి ఏకపుత్తస్మిన్తి ఆయస్మతో సోపాకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో హుత్వా తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో కకుసన్ధస్స భగవతో కాలే అఞ్ఞతరస్స కుటుమ్బికస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో బీజపూరఫలాని సత్థు ఉపనేసి. పటిగ్గహేసి భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ . సో భిక్ఖుసఙ్ఘే చ అభిప్పసన్నో సలాకభత్తం పట్ఠపేత్వా సఙ్ఘుద్దేసవసేన తిణ్ణం భిక్ఖూనం యావతాయుకం ఖీరభత్తం అదాసి. సో తేహి పుఞ్ఞకమ్మేహి అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సమ్పత్తిం అనుభవన్తో ఏకదా మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తో ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స ఖీరభత్తం అదాసి. ఏవం తత్థ తత్థ పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసు ఏవ పరిబ్భమన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పురిమకమ్మనిస్సన్దేన సావత్థియం అఞ్ఞతరాయ దుగ్గతిత్థియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్స మాతా దస మాసే కుచ్ఛినా పరిహరిత్వా పరిపక్కే గబ్భే విజాయనకాలే విజాయితుం అసక్కోన్తీ ముచ్ఛం ఆపజ్జిత్వా బహువేలం మతా వియ నిపజ్జి. తం ఞాతకా “మతా”తి సఞ్ఞాయ సుసానం నేత్వా చితకం ఆరోపేత్వా దేవతానుభావేన వాతవుట్ఠియా ఉట్ఠితాయ అగ్గిం అదత్వా పక్కమింసు. దారకో పచ్ఛిమభవికత్తా దేవతానుభావేన మాతుకుచ్ఛితో అరోగో నిక్ఖమి. మాతా పన కాలమకాసి. దేవతా తం గహేత్వా మనుస్సరూపేన సుసానగోపకస్స గేహే ఠపేత్వా కతిపయకాలం పతిరూపేన ఆహారేన పోసేసి. తతో పరం సుసానగోపకో చ నం అత్తనో పుత్తం కత్వా వడ్ఢేతి. సో తథా వడ్ఢన్తో తస్స పుత్తేన సుపియేన నామ దారకేన సద్ధిం కీళన్తో విచరతి. తస్స సుసానే జాతసంవడ్ఢభావతో **సోపాకో**తి సమఞ్ఞా అహోసి.

అథేకదివసం సత్తవస్సికం తం భగవా పచ్చూసవేలాయ ఞాణజాలం పత్థరిత్వా వేనేయ్యబన్ధవే ఓలోకేత్వా ఞాణజాలన్తోగధం దిస్వా సుసానట్ఠానం అగమాసి. దారకో పుబ్బహేతునా చోదియమానో పసన్నమానసో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అట్ఠాసి. సత్థా తస్స ధమ్మం కథేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పబ్బజ్జం యాచిత్వా “పితరా అనుఞ్ఞాతోసీ”తి వుత్తో పితరం సత్థు సన్తికం నేసి. తస్స పితా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా “భన్తే, ఇమం దారకం పబ్బాజేథా”తి అనుజాని. సత్థా తం పబ్బాజేత్వా మేత్తాభావనాయ నియోజేసి. సో మేత్తాకమ్మట్ఠానం గహేత్వా సుసానే విహరన్తో చ చిరస్సేవ మేత్తాఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౩.౧-౭) –

“కకుసన్ధో మహావీరో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;

గణమ్హా వూపకట్ఠో సో, అగమాసి వనన్తరం.

‘‘బీజమిఞ్జం గహేత్వాన, లతాయ ఆవుణిం అహం;
భగవా తమ్హి సమయే, ఝాయతే పబ్బతన్తరే.

‘‘దిస్వానహం దేవదేవం, విప్పసన్నేన చేతసా;
దక్ఖిణేయ్యస్స వీరస్స, బీజమిఞ్జమదాసహం.

‘‘ఇమస్మింయేవ కప్పమ్హి, యం మిఞ్జమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బీజమిఞ్జస్సిదం ఫలం.

‘‘కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి.

అరహా హుత్వా పన అఞ్ఞేసం సోసానికభిక్ఖూనం మేత్తాభావనావిధిం దస్సేన్తో ‘‘**యథాపి ఏకపుత్తస్మి**’’న్తి గాథం అభాసి.

౩౩. తత్థ **యథా**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో. **ఏకపుత్తస్మి**న్తి పునాతి చ కులవంసం తాయతి చాతి పుత్తో, అత్రజాదిభేదో పుత్తో. ఏకో పుత్తో ఏకపుత్తో, తస్మిం ఏకపుత్తస్మిం. విసయే చేతం భుమ్మవచనం. **పియస్మి**న్తి పియాయితబ్బతాయ చేవ ఏకపుత్తతాయ చ రూపసీలాచారాదీహి చ పేమకరణట్ఠానభూతే. **కుసలీ**తి కుసలం వుచ్చతి ఖేమం సోత్థిభావో, తం లభితబ్బం ఏతస్స అత్థీతి కుసలీ, సత్తానం హితేసీ మేత్తజ్ఝాసయో. **సబ్బేసు పాణేసూ**తి సబ్బేసు సత్తేసు. **సబ్బత్థా**తి సబ్బాసు దిసాసు సబ్బేసు వా భవాదీసు, సబ్బాసు వా అవత్థాసు. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా ఏకపుత్తకే పియే మనాపే మాతాపితా కుసలీ ఏకన్తహితేసీ భవేయ్య, ఏవం పురత్థిమాదిభేదాసు సబ్బాసు దిసాసు, కామభవాదిభేదేసు సబ్బేసు భవేసు దహరాదిభేదాసు సబ్బాసు అవత్థాసు చ ఠితేసు సబ్బేసు సత్తేసు ఏకన్తహితేసితాయ కుసలీ భవేయ్య, ‘‘మిత్తో ఉదాసీనో పచ్చత్థికో’’తి సీమం అకత్వా సీమాసమ్భేదవసేన సబ్బత్థ ఏకరసం మేత్తం భావేయ్యాతి. ఇమం పన గాథం వత్వా ‘‘సచే తుమ్హే ఆయస్మన్తో ఏవం మేత్తాభావనం అనుయుఞ్జేయ్యాథ, యే తే భగవతా ‘సుఖం సుపతీ’తిఆదినా (అ. ని. ౧౧.౧౫) ఏకాదస మేత్తానిసంసా వుత్తా, ఏకంసేన తేసం భాగినో భవథా’’తి ఓవాదమదాసి.

సోపాకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పోసియత్థేరగాథావణ్ణనా

అనాసన్నవరాతి ఆయస్మతో పోసియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం బహుం కుసలం ఉపచినిత్వా సుగతీసు ఏవ సంసరన్తో ఇతో ద్వేనవుతే కప్పే తిస్సస్స భగవతో కాలే మిగలుద్దో హుత్వా అరఞ్ఞే విచరతి. అథ భగవా తస్స అనుగ్గహం కాతుం అరఞ్ఞం గన్త్వా తస్స చక్ఖుపథే అత్తానం దస్సేసి. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఆవుధం నిక్ఖిపిత్వా ఉపసఙ్కమిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. భగవా నిసీదితుకామతం దస్సేసి. సో తావదేవ తిణముట్ఠియో గహేత్వా సమే భూమిభాగే సక్కచ్చం సన్థరిత్వా అదాసి. నిసీది తత్థ భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ. నిసిన్నే పన భగవతి అనప్పకం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తో భగవన్తం వన్దిత్వా సయమ్పి ఏకమన్తం నిసీది. అథ భగవా ‘‘ఏత్తకం వట్టతి ఇమస్స కుసలబీజ’’న్తి ఉట్ఠాయాసనా పక్కామి. అచిరపక్కన్తే భగవతి తం

సీహో మిగరాజా ఘాతేసి. సో కాలఙ్కతో దేవలోకే నిబ్బత్తి. "సో కిర భగవతి అనుపగచ్ఛన్తే సీహేన ఘాతితో నిరయే నిబ్బత్తిస్సతీ"తి తం దిస్వా భగవా సుగతియం నిబ్బత్తనత్థం కుసలబీజరోపనత్థఞ్చ ఉపసఙ్కమి.

సో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో దేవలోకతో చవిత్వా సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స మహావిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో సఙ్గామజితత్థేరస్స కనిట్ఠభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి. **పోసియో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో దారపరిగ్గహం కత్వా ఏకం పుత్తం లభిత్వా అన్తిమభవికతాయ ధమ్మతాయ చోదియమానో జాతిఆదిం పటిచ్చ ఉప్పన్నసంవేగో పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా వూపకట్ఠో హుత్వా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనం అనుయుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౩.౧-౧౨) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే, లమ్బకో నామ పబ్బతో;
తత్థేవ తిస్సో సమ్బుద్ధో, అబ్భోకాసమ్హి చఙ్కమి.

"మిగలుద్దో తదా ఆసిం, అరఞ్ఞే కాననే అహం;
దిస్వాన తం దేవదేవం, తిణముట్ఠిమదాసహం.

"నిసీదనత్థం బుద్ధస్స, దత్వా చిత్తం పసాదయిం;
సమ్బుద్ధం అభివాదేత్వా, పక్కామిం ఉత్తరాముఖో.

"అచిరం గతమత్తస్స, మిగరాజా అపోథయి;
సోహేన పోథితో, సన్తో తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

"ఆసన్నే మే కతం కమ్మం, బుద్ధసేట్ఠే అనాసవే;
సుముత్తో సరవేగోవ, దేవలోకమగచ్ఛహం.

"యూపో తత్థ సుభో ఆసి, పుఞ్ఞకమ్మాభినిమ్మితో;
సహస్సకణ్డో సతభేణ్డు, ధజాలు హరితామయో.

"పభా నిద్ధావతే తస్స, సతరంసీవ ఉగ్గతో;
ఆకిణ్ణో దేవకఞ్ఞాహి, ఆమోదిం కామకామిహం.

"దేవలోకా చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
ఆగన్త్వాన మనుస్సత్తం, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, నిసీదనమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తిణముట్ఠే ఇదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా భగవన్తం వన్దితుం సావత్థిం ఆగతో ఞాతిం అనుకమ్పాయ ఞాతిగేహం అగమాసి. తత్థ నం పురాణదుతియికా వన్దిత్వా ఆసనదానాదినా పఠమం ఉపాసికా వియ వత్తం దస్సేత్వా థేరస్స అజ్ఝాసయం అజానన్తీ పచ్ఛా ఇత్థికుత్తాదీహి పలోభేతుకామా అహోసి . థేరో "అహో అన్ధబాలా మాదిసేపి నామ ఏవం పటిపజ్జతీ"తి చిన్తేత్వా కిఞ్చి అవత్వా ఉట్ఠాయాసనా అరఞ్ఞమేవ గతో. తం ఆరఞ్ఞికా భిక్ఖూ "కిం, ఆవుసో, అతిలహుం, నివత్తోసి, ఞాతకేహి న దిట్ఠోసీ"తి పుచ్ఛింసు. థేరో తత్థ పవత్తిం ఆచిక్ఖన్తో "**అనాసన్నవరా ఏతా**"తి గాథం అభాసి.

౩౪. తత్థ **అనాసన్నవరాతి ఏతా** ఇత్థియో న ఆసన్నా అనుపగతా, దూరే ఏవ వా ఠితా హుత్వా వరా పురిసస్స సేట్ఠా హితావహా, తఞ్చ ఖో **నిచ్చమేవ** సబ్బకాలమేవ, న రత్తిమేవ, న దివాపి, న రహోవేలాయపి. **విజానతాతి** విజానన్తేన. "అనాసన్నపరా"తిపి పాళి, సో ఏవత్థో. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – చణ్డహత్థిఅస్సమహింససీహబ్యగ్ఘయక్ఖరక్ఖసపిసాచాపి మనుస్సానం అనుపసఙ్కమన్తో వరా సేట్ఠా, న అనత్థావహా, తే పన ఉపసఙ్కమన్తా దిట్ఠధమ్మికంయేవ అనత్థం కరేయ్యుం. ఇత్థియో పన ఉపసఙ్కమిత్వా దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికం విమోక్ఖనిస్సితమ్పి అత్థం వినాసేత్వా మహన్తం అనత్థం ఆపాదేన్తి, తస్మా అనాసన్నవరా ఏతా నిచ్చమేవ విజానతాతి. ఇదాని తమత్థం అత్తూపనాయికం కత్వా దస్సేన్తో "**గామా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **గామాతి** గామం. ఉపయోగత్థే హి ఏతం నిస్సక్కవచనం. **అరఞ్ఞమాగమ్మాతి** అరఞ్ఞతో ఆగన్త్వా. **మ**-కారో పదసన్ధికరో, నిస్సక్కే చేతం ఉపయోగవచనం. **తతోతి** మఞ్చకతో. **అనామన్తేత్వాతి** అనాలపిత్వా పురాణదుతియికం "అప్పమత్తా హోహీ"తి ఏత్తకమ్పి అవత్వా. **పోసియోతి** అత్తానమేవ పరం వియ వదతి. యే పన "పక్కామి"న్తి పఠన్తి, తేసం అహం పోసియో పక్కామిన్తి యోజనా. యే పన "సా ఇత్థీ థేరం ఘరం ఉపగతం భోజేత్వా పలోభేతుకామా జాతా, తం దిస్వా థేరో తావదేవ గేహతో నిక్ఖమిత్వా విహారం గన్త్వా అత్తనో వసనట్ఠానే మఞ్చకే నిసీది. సాపి ఖో ఇత్థీ పచ్ఛాభత్తం అలఙ్కతపటియత్తా విహారే థేరస్స వసనట్ఠానం ఉపసఙ్కమి. తం దిస్వా థేరో కిఞ్చి అవత్వా ఉట్ఠాయ దివాట్ఠానమేవ గతో"తి వదన్తి, తేసం "గామా అరఞ్ఞమాగమ్మా"తి గాథాపదస్స అత్థో యథారుతవసేనేవ నియ్యతి. విహారో హి ఇధ "అరఞ్ఞ"న్తి అధిప్పేతో.

పోసియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సామఞ్ఞకానిత్థేరగాథావణ్ణనా

సుఖం సుఖత్థోతి ఆయస్మతో సామఞ్ఞకానిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో హుత్వా తత్థ తత్థ భవే కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తో విపస్సిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఏకం మఞ్చం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అఞ్ఞతరస్స పరిబ్బాజకస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. **సామఞ్ఞకానీ**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు యమకపాటిహారియం దిస్వా పసన్నమానసో సాసనే పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩౯.౩౦-౩౩) –

"విపస్సినో భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
ఏకం మఞ్చం మయా దిన్నం, పసన్నేన సపాణినా.

“హత్థియానం అస్సయానం, దిబ్బయానం సమజ్ఝగం;
తేన మఞ్చక దానేన, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం మఞ్చమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, మఞ్చదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

థేరస్స పన గిహిసహాయకో కాతియానో నామ పరిబ్బాజకో బుద్ధుప్పాదతో పట్ఠాయ తిత్థియానం హతలాభసక్కారతాయ ఘాసచ్ఛాదనమత్తమ్పి అలభన్తో ఆజీవకాపకతో థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా “తుమ్హే సాకియపుత్తియా నామ మహాలాభగ్గయసగ్గప్పత్తా సుఖేన జీవథ, మయం పన దుక్ఖితా కిచ్ఛజీవికా, కథం ను ఖో పటిపజ్జమానస్స దిట్ఠధమ్మికఞ్చేవ సమ్పరాయికఞ్చ సుఖం సమ్పజ్జతీ”తి పుచ్ఛి. అథస్స థేరో “నిప్పరియాయతో సుఖం నామ లోకుత్తరసుఖమేవ, తఞ్చ తదనురూపం పటిపత్తిం పటిపజ్జన్తస్సేవా”తి అత్తనా తస్స అధిగతభావం పరియాయేన విభావేన్తో **‘‘సుఖం సుఖత్థో లభతే తదాచర’’**న్తి గాథం అభాసి.

౩౫. తత్థ **సుఖ**న్తి నిరామిసం సుఖం ఇధాధిప్పేతం. తఞ్చ ఫలసమాపత్తి చేవ నిబ్బానఞ్చ. తథా హి “అయం సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో చేవ ఆయతిఞ్చ సుఖవిపాకో” (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫; అ॰ ని॰ ౫.౨౭; విభ॰ ౮౦౪) “నిబ్బానం పరమం సుఖ”న్తి (ధ॰ ప॰ ౨౦౩-౨౦౪) చ వుత్తం. **సుఖత్థో**తి సుఖప్పయోజనో, యథావుత్తేన సుఖేన అత్థికో. **లభతే**తి పాపుణాతి, అత్థికస్సేవేదం సుఖం, న ఇతరస్స. కో పన అత్థికోతి ఆహ **‘‘తదాచర’’**న్తి తదత్థం ఆచరన్తో, యాయ పటిపత్తియా తం పటిపత్తిం పటిపజ్జన్తోతి అత్థో. న కేవలం తదాచరం సుఖమేవ లభతే, అథ ఖో **కిత్తిఞ్చ పప్పోతి** “ఇతిపి సీలవా సుపరిసుద్ధకాయవచీకమ్మన్తో సుపరిసుద్ధాజీవో ఝాయీ ఝానయుత్తో”తిఆదినా కిత్తిం పరమ్ముఖా పత్థటయసతం పాపుణాతి. **యససస్స వడ్ఢతీ**తి సమ్ముఖే గుణాభిత్థవసఙ్ఖాతో పరివారసమ్పదాసఙ్ఖాతో చ యసో అస్స పరిబ్రూహతి. ఇదాని “తదాచర”న్తి సామఞ్ఞతో వుత్తమత్థం సరూపతో దస్సేన్తో – **‘‘యో అరియమట్ఠఙ్గికమఞ్జసం ఉజుం, భావేతి మగ్గం అమతస్స పత్తియా’’**తి ఆహ. తస్సత్థో **యో** పుగ్గలో కిలేసేహి ఆరకత్తా పరిసుద్ధట్ఠేన పటిపజ్జన్తానం అరియభావకరణట్ఠేన **అరియం,** సమ్మాదిట్ఠిఆదిఅట్ఠఙ్గసముదాయతాయ **అట్ఠఙ్గికం,** అన్తద్వయరహితమజ్ఝిమపటిపత్తిభావతో అకుటిలట్ఠేన **అఞ్జసం,** కాయవఙ్కాదిప్పహానతో **ఉజుం,** నిబ్బానత్థికేహి మగ్గనియట్ఠేన కిలేసే మారేన్తో గమనట్ఠేన చ **‘‘మగ్గ’’**న్తి లద్ధనామం దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదం **అమతస్స** అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా **పత్తియా** అధిగమాయ **భావేతి** అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేతి వడ్ఢేతి చ, సో నిప్పరియాయేన “సుఖత్థో తదాచర”న్తి వుచ్చతి, తస్మా యథావుత్తం సుఖం లభతి. తం సుత్వా పరిబ్బాజకో పసన్నమానసో పబ్బజిత్వా సమ్మా పటిపజ్జన్తో నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. ఇదమేవ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

సామఞ్ఞకానిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. కుమాపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

సాధు సుతన్తి ఆయస్మతో కుమాపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే అజినచమ్మవసనో తాపసో హుత్వా బన్ధుమతీనగరే రాజుయ్యానే వసన్తో విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో పాదబ్భఞ్జనతేలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో. తతో పట్ఠాయ సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అవన్తిరట్ఠే వేళుకణ్టకనగరే గహపతికులే నిబ్బత్తో. "నన్దో"తిస్స నామం అకంసు. మాతా పనస్స కుమా నామ, తేన **కుమాపుత్తో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో పరియన్తపబ్బతపస్సే సమణధమ్మం కరోన్తో విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా కమ్మట్ఠానం సోధేత్వా సప్పాయట్ఠానే వసన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౩.౨౪-౩౦) –

> "నగరే బన్ధుమతియా, రాజుయ్యానే వసామహం;
> చమ్మవాసీ తదా ఆసిం, కమణ్డలుధరో అహం.
>
> "అద్దసం విమలం బుద్ధం, సయమ్భుం అపరాజితం;
> పధానం పహితత్తం తం, ఝాయిం ఝానరతం వసిం.
>
> "సబ్బకామసమిద్ధఞ్చ, ఓఘతిణ్ణమనాసవం;
> దిస్వా పసన్నసుమనో, అబ్భఞ్జనమదాసహం.
>
> "ఏకనవుతితో కప్పే, అబ్భఞ్జనమదాసహం;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, అబ్భఞ్జనస్సిదం ఫలం.
>
> "కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అరఞ్ఞే కాయదళ్హిబహులే భిక్ఖూ, దిస్వా తే ఓవదన్తో సాసనస్స నియ్యానికభావం పకాసేన్తో "**సాధు సుతం సాధు చరితక**"న్తి గాథం అభాసి.

౩౬. తత్థ **సాధూ**తి సున్దరం. **సుత**న్తి సవనం. తఞ్చ ఖో వివట్టూపనిస్సితం విసేసతో అప్పిచ్ఛతాదిపటిసంయుత్తం దసకథావత్థుసవనం ఇధాధిప్పేతం. **సాధు చరితక**న్తి తదేవ అప్పిచ్ఛతాదిచరితం చిణ్ణం, సాధుచరితమేవ హి "చరితక"న్తి వుత్తం. పదద్వయేనాపి బాహుసచ్చం తదనురూపం పటిపత్తిఞ్చ "సున్దర"న్తి దస్సేతి. **సదా**తి సబ్బకాలే నవకమజ్ఝిమథేరకాలే, సబ్బేసు వా ఇరియాపథక్ఖణేసు. **అనికేతవిహారో**తి కిలేసానం నివాసనట్ఠానట్ఠేన పఞ్చకామగుణా నికేతా నామ, లోకియా వా ఛళారమ్మణధమ్మా. యథాహ – "రూపనిమిత్తనికేతవిసారవినిబన్ధా ఖో, గహపతి, 'నికేతసారీ'తి వుచ్చతీ"తిఆది (సం॰ ని॰ ౩.౩). తేసం నికేతానం పహానత్థాయ పటిపదా అనికేతవిహారో. **అత్థపుచ్ఛన**న్తి తం ఆజానితుకామస్స కల్యాణమిత్తం ఉపసఙ్కమిత్వా దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థపభేదస్స పుచ్ఛనం, కుసలాదిభేదస్స వా అత్థస్స సభావధమ్మస్స "కిం, భన్తే, కుసలం, కిం అకుసలం, కిం సావజ్జం, కిం అనవజ్జ"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౯౬) పుచ్ఛనం అత్థపుచ్ఛనం. **పదక్ఖిణకమ్మ**న్తి తం పన పుచ్ఛిత్వా పదక్ఖిణగ్గాహిభావేన తస్స ఓవాదే అధిట్ఠానం సమ్మాపటిపత్తి. ఇధాపి "సాధూ"తి పదం ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. **ఏతం సామఞ్ఞ**న్తి "సాధు సుత"న్తిఆదినా వుత్తం యం సుతం, యఞ్చ

చరితం, యో చ అనికేతవిహారో , యఞ్చ అత్థపుచ్ఛనం, యఞ్చ పదక్ఖిణకమ్మం, ఏతం సామఞ్ఞం ఏసో సమణభావో. యస్మా ఇమాయ ఏవ పటిపదాయ సమణభావో, న అఞ్ఞథా, తస్మా "సామఞ్ఞ"న్తి నిప్పరియాయతో మగ్గఫలస్స అధివచనం. తస్స వా పన అయం అపణ్ణకపటిపదా, తం పనేతం సామఞ్ఞం యాదిసస్స సమ్భవాతి, తం దస్సేతుం "**అకిఞ్చనస్సా**"తి వుత్తం. అపరిగ్గాహకస్స, ఖేత్తవత్థుహిరఞ్ఞసువణ్ణదాసిదాసాదిపరిగ్గహపటిగ్గహణరహితస్సాతి అత్థో.

కుమాపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. కుమాపుత్తసహాయత్థేరగాథావణ్ణనా

నానాజనపదం యన్తీతి ఆయస్మతో కుమాపుత్తసహాయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో అరఞ్ఞం పవిసిత్వా బహుం రుక్ఖదణ్డం ఛిన్దిత్వా కత్తరయట్ఠిం కత్వా సఙ్ఘస్స అదాసి. అఞ్ఞఞ్చ యథావిభవం పుఞ్ఞం కత్వా దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా తతో పట్ఠాయ సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేళుకణ్టకనగరే ఇద్ధే కులే నిబ్బత్తి. **సుదన్తో**తిస్స నామం అహోసి. "వాసులో"తి కేచి వదన్తి. సో కుమాపుత్తస్స పియసహాయో హుత్వా విచరన్తో "కుమాపుత్తో పబ్బజితో"తి సుత్వా "న హి నూన సో ఓరకో ధమ్మవినయో, యత్థ కుమాపుత్తో పబ్బజితో"తి తదనుబన్ధేన సయమ్పి పబ్బజితుకామో హుత్వా సత్థు సన్తికం ఉపసఙ్కమి. తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో భియ్యోసోమత్తాయ పబ్బజ్జాయ సఞ్జాతఛన్దో పబ్బజిత్వా కుమాపుత్తేనేవ సద్ధిం పరియన్తపబ్బతే భావనానుయుత్తో విహరతి. తేన చ సమయేన సమ్బహులా భిక్ఖూ నానాజనపదేసు జనపదచారికం చరన్తాపి గచ్ఛన్తాపి ఆగచ్ఛన్తాపి తం ఠానం ఉపగచ్ఛన్తి. తేన తత్థ కోలాహలం హోతి. తం దిస్వా సుదన్తత్థేరో "ఇమే భిక్ఖూ నియ్యానికసాసనే పబ్బజిత్వా జనపదవితక్కం అనువత్తేన్తా చిత్తసమాధిం విరాధేన్తీ"తి సంవేగజాతో తమేవ సంవేగం అత్తనో చిత్తదమనస్స అఙ్కుసం కరోన్తో "**నానాజనపదం యన్తీ**"తి గాథం అభాసి.

౩౭. తత్థ **నానాజనపదన్తి** విసుం విసుం నానావిధం జనపదం, కాసికోసలాదిఅనేకరట్ఠన్తి అత్థో. **యన్తీ**తి గచ్ఛన్తి. **విచరన్తా**తి "అసుకో జనపదో సుభిక్ఖో సులభపిణ్డో, అసుకో ఖేమో అరోగో"తిఆదివితక్కవసేన జనపదచారికం చరన్తా. **అసఞ్ఞతా**తి తస్సేవ జనపదవితక్కస్స అప్పహీనతాయ చిత్తేన అసంయతా. **సమాధిఞ్చ విరాధేన్తీ**తి సబ్బస్సపి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మస్స మూలభూతం ఉపచారప్పనాభేదం సమాధిఞ్చ నామ విరాధేన్తి . **చ**-సద్దో సమ్భావనే. దేసన్తరచరణేన ఝాయితుం ఓకాసాభావేన అనధిగతం సమాధిం నాధిగచ్ఛన్తా, అధిగతఞ్చ వసీభావానాపాదనేన జీరన్తా వీరాధేన్తి నామ. **కింసు రట్ఠచరియా కరిస్సతీతి సూతి** నిపాతమత్తం. "ఏవంభూతానం రట్ఠచరియా జనపదచారికా కిం కరిస్సతి, కిం నామ అత్థం సాధేస్సతి, నిరత్థకావా"తి గరహన్తో వదతి. **తస్మా**తి యస్మా ఈదిసీ దేసన్తరచరియా భిక్ఖుస్స న అత్థావహా, అపి చ ఖో అనత్థావహా సమ్పత్తీనం విరాధనతో, తస్మా. **వినేయ్య సారమ్భన్తి** వసనపదేసే అరతివసేన ఉప్పన్నం సారమ్భం చిత్తసంకిలేసం తదనురూపేన పటిసఙ్ఖానేన వినేత్వా వూపసమేత్వా. **ఝాయేయ్యా**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చాతి దువిధేనపి ఝానేన ఝాయేయ్య. **అపురక్ఖతో**తి మిచ్ఛావితక్కేహి తణ్హాదీహి వా న పురక్ఖతోతి తేసం వసం అనుపగచ్ఛన్తో కమ్మట్ఠానమేవ మనసి కరేయ్యాతి అత్థో. ఏవం పన వత్వా థేరో తమేవ సంవేగం అఙ్కుసం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౩.౩౬-౪౧) –

“కాననం వనమోగ్గయ్హ, వేళుం ఛేత్వానహం తదా;
ఆలమ్బనం కరిత్వాన, సఙ్ఘస్స అదదిం బహుం.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, సుబ్బతే అభివాదియ;
ఆలమ్బదణ్డం దత్వాన, పక్కామిం ఉత్తరాముఖో.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం దణ్డమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దణ్డదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

యం పనత్థం అజ్ఝాసం కత్వా అయం థేరో అరహత్తం పత్తో, తమేవత్థం హదయే ఠపేత్వా అరహత్తం పత్తోపి **‘‘నానాజనపదం యన్తి’’**తి ఇదమేవ గాథం అభాసి. తస్మా తదేవస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

కుమాపుత్తసహాయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. గవమ్పతిత్థేరగాథావణ్ణనా

యో ఇద్ధియా సరభున్తి ఆయస్మతో గవమ్పతిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో పుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే ఉప్పన్నో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కరోన్తో కోణాగమనస్స భగవతో చేతియే ఛత్తఞ్చ వేదికఞ్చ కారేసి. కస్సపస్స పన భగవతో కాలే అఞ్ఞతరస్మిం కులగేహే నిబ్బత్తో. తస్మిఞ్చ కులే బహుం గోమణ్డలం అహోసి. తం గోపాలకా రక్ఖన్తి. అయం తత్థ అన్తరన్తరా యుత్తప్పయుత్తం విచారేన్తో విచరతి. సో ఏకం ఖీణాసవత్థేరం గామే పిణ్డాయ చరిత్వా బహిగామే దేవసికం ఏకస్మిం పదేసే భత్తకిచ్చం కరోన్తం దిస్వా “అయ్యో సూరియాతపేన కిలమిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా చత్తారో సిరీసదణ్డే ఉస్సాపేత్వా తేసం ఉపరి సిరీససాఖాయో ఠపేత్వా సాఖామణ్డపం కత్వా అదాసి. “మణ్డపస్స సమీపే సిరీసరుక్ఖం రోపేసీ”తి చ వదన్తి. తస్స అనుకమ్పాయ దేవసికం థేరో తత్థ నిసీది. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తతో చవిత్వా చాతుమహారాజికేసు నిబ్బత్తి. తస్స పురిమకమ్మసంసూచకం విమానద్వారే మహన్తం సిరీసవనం నిబ్బత్తి వణ్ణగన్ధసమ్పన్నేహి అఞ్ఞేహి పుప్ఫేహి సబ్బకాలే ఉపసోభయమానం, తేన తం విమానం “సేరీసక”న్తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో దేవపుత్తో ఏకం బుద్ధన్తరం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే యసత్థేరస్స చతూసు గిహిసహాయేసు **గవమ్పతి** నామ హుత్వా ఆయస్మతో యసస్స పబ్బజితభావం సుత్వా అత్తనో సహాయేహి సద్ధిం భగవతో సన్తికం అగమాసి . సత్థా తస్స ధమ్మం దేసేసి. సో దేసనావసానే సహాయేహి సద్ధిం అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౩.౪౨-౪౭) –

“మిగలుద్దో పురే ఆసిం, విపినే విచరం అహం;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సబ్బధమ్మాన పారగుం.

“తస్మిం మహాకారుణికే, సబ్బసత్తహితే రతే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, నేలపుప్ఫం అపూజయిం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేన్తో సాకేతే విహరతి అఞ్జనవనే. తేన చ సమయేన భగవా మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం సాకేతం గన్త్వా అఞ్జనవనే విహాసి. సేనాసనం నప్పహోసి. సమ్బహులా భిక్ఖూ విహారసామన్తా సరభుయా నదియా వాలికాపులినే సయింసు. అథ అడ్ఢరత్తసమయే నదియా ఉదకోఘే ఆగచ్ఛన్తే సామణేరాదయో ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా అహేసుం. భగవా తం ఞత్వా ఆయస్మన్తం గవమ్పతిం ఆణాపేసి – “గచ్ఛ, గవమ్పతి, జలోఘం విక్ఖమ్భేత్వా భిక్ఖూనం ఫాసువిహారం కరోహీ”తి. థేరో “సాధు, భన్తే”తి ఇద్ధిబలేన నదీసోతం విక్ఖమ్భి, తం దూరతోవ పబ్బతకూటం వియ అట్ఠాసి. తతో పట్ఠాయ థేరస్స ఆనుభావో లోకే పాకటో అహోసి. అథేకదివసం సత్థా మహతియా దేవపరిసాయ మజ్ఝే నిసీదిత్వా ధమ్మం దేసేన్తం థేరం దిస్వా లోకానుకమ్పాయ తస్స గుణానం విభావనత్థం తం పసంసన్తో **‘‘యో ఇద్ధియా సరభు’’**న్తి గాథం అభాసి.

౩౮. తత్థ **ఇద్ధియా**తి అధిట్ఠానిద్ధియా. **సరభు**న్తి ఏవంనామికం నదిం, యం లోకే “సరభూ”న్తి వదన్తి. **అట్ఠపేసీ**తి సన్దితుం అదేన్తో సోతం నివత్తేత్వా పబ్బతకూటం వియ మహన్తం జలరాసిం కత్వా ఠపేసి. **అసితో**తి నసితో, తణ్హాదిట్ఠినిస్సయరహితో, బన్ధనసఙ్ఖాతానం వా సబ్బసంయోజనానం సముచ్ఛిన్నత్తా కేనచిపి బన్ధనేన అబద్ధో, తతో ఏవ ఏజానం కిలేసానం అభావతో **అనేజో సో, గవమ్పతి, తం సబ్బసఙ్గాతిగతం** తాదిసం సబ్బేపి రాగదోసమోహమానదిట్ఠిసఙ్గే అతిక్కమిత్వా ఠితత్తా సబ్బసఙ్గాతిగతం, అసేక్ఖమునిభావతో **మహామునిం,** తతో ఏవ కామకమ్మభవాదిభేదస్స సకలస్సపి భవస్స పారం నిబ్బానం గతత్తా **భవస్స పారగుం. దేవా నమస్సన్తీ**తి దేవాపి ఇమస్సన్తి, పగేవ ఇతరా పజాతి.

గాథాపరియోసానే మహతో జనకాయస్స ధమ్మాభిసమయో అహోసి. థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో “సత్థారం పూజేస్సామీ”తి ఇమమేవ గాథం అభాసీతి.

గవమ్పతిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా

సత్తియా వియ ఓమట్ఠోతి ఆయస్మతో తిస్సత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో తిస్సస్స భగవతో బోధియా మూలే పురాణపణ్ణాని నీహరిత్వా సోధేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే భగవతో పితుచ్ఛాపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి **తిస్సో** నామ నామేన. సో భగవన్తం అనుపబ్బజిత్వా ఉపసమ్పన్నో హుత్వా అరఞ్ఞాయతనే విహరన్తో జాతిం పటిచ్చ మానం కరోన్తో కోధూపాయాసబహులో చ ఉజ్ఝానబహులో చ హుత్వా విచరతి, సమణధమ్మే ఉస్సుక్కం న కరోతి. అథ నం సత్థా ఏకదివసం దివాట్ఠానే వివటముఖం నిద్దాయన్తం దిబ్బచక్ఖునా ఓలోకేన్తో సావత్థితో ఆకాసేన గన్త్వా తస్స ఉపరి ఆకాసేయేవ ఠత్వా ఓభాసం ఫరిత్వా తేనోభాసేన పటిబుద్ధస్స సతిం ఉప్పాదేత్వా ఓవాదం దేన్తో **‘‘సత్తియా వియ ఓమట్ఠో’’**తి గాథం అభాసి.

౩౯. తత్థ **సత్తియా**తి దేసనాసీసమేతం, ఏకతోధారాదినా సత్థేనాతి అత్థో. **ఓమట్ఠో**తి పహతో. చత్తారో హి పహారా ఓమట్ఠో ఉమ్మట్ఠో మట్ఠో విమట్ఠోతి. తత్థ ఉపరి ఠత్వా అధోముఖం దిన్నపహారో ఓమట్ఠో నామ, హేట్ఠా ఠత్వా ఉద్ధమ్ముఖం దిన్నపహారో ఉమ్మట్ఠో నామ, అగ్గళసూచి వియ వినివిజ్ఝిత్వా గతో మట్ఠో నామ, సేసో సబ్బోపి విమట్ఠో నామ. ఇమస్మిం పన ఠానే ఓమట్ఠో గహితో. సో హి సబ్బదారుణో దురుద్ధరణసల్లో దుత్తికిచ్ఛో అన్తోదోసో అన్తోపుబ్బలోహితోవ హోతి, పుబ్బలోహితం అనిక్ఖమిత్వా వణముఖం పరియోనన్ధిత్వా తిట్ఠతి. పుబ్బలోహితం నీహరితుకామేహి మఞ్చేన సద్ధిం బన్ధిత్వా అధోసిరో కాతబ్బో హోతి, మరణం వా మరణమత్తం వా దుక్ఖం పాపుణన్తి. **డయ్హమానే**తి అగ్గినా ఝాయమానే. **మత్థకే**తి సీసే. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా సత్తియా ఓమట్ఠో పురిసో సల్లుబ్బాహనవణతికిచ్ఛనానం అత్థాయ వీరియం ఆరభతి తాదిసం పయోగం కరోతి పరక్కమతి, యథా చ డయ్హమానే మత్థకే ఆదిత్తసీసో పురిసో తస్స నిబ్బాపనత్థం వీరియం ఆరభతి తాదిసం పయోగం కరోతి, ఏవమేవం, భిక్ఖు, కామరాగప్పహానాయ సతో అప్పమత్తో అతివియ ఉస్సాహజాతో హుత్వా విహరేయ్యాతి.

ఏవం భగవా తస్స థేరస్స కోధూపాయాసవూపసమాయ ఓవాదం దేన్తో తదేకట్ఠతాయ కామరాగప్పహానసీసేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. థేరో ఇమం గాథం సుత్వా సంవిగ్గహదయో విపస్సనాయ యుత్తప్పయుత్తో విహాసి. తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా సత్థా సంయుత్తకే **తిస్సత్థేరసుత్తం** (సం॰ ని॰ ౩.౮౪) దేసేసి. సో దేసనాపరియోసానే అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౩.౬౬-౭౩) –

"దేవలోకే మనుస్సే చే, అనుభోత్వా ఉభో యసే;
అవసానే చ నిబ్బానం, సివం పత్తో అనుత్తరం.

"సమ్బుద్ధం ఉద్దిసిత్వాన, బోధిం వా తస్స సత్థునో;
యో పుఞ్ఞం పసవీ పోసో, తస్స కిం నామ దుల్లభం.

"మగ్గే ఫలే ఆగమే చ, ఝానాభిఞ్ఞాగుణేసు చ;
అఞ్ఞేసం అధికో హుత్వా, నిబ్బాయామి అనాసవో.

"పురేహం బోధియా పత్తం, ఛడ్డేత్వా హట్ఠమానసో;
ఇమేహి వీసతఙ్గేహి, సమఙ్గీ హోమి సబ్బథా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో సత్థారం పూజేతుం తమేవ గాథం అభాసి.

తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. వడ్ఢమానత్థేరగాథావణ్ణనా

సత్తియా వియ ఓమట్ఠోతి ఆయస్మతో వడ్ఢమానత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో ద్వేనవుతే కప్పే తిస్సస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో తిస్సం భగవన్తం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో సుపరిపక్కాని వణ్ణతో ముత్తాని అమ్బఫలాని అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞకమ్మాని ఉపచినన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం లిచ్ఛవిరాజకులే నిబ్బత్తి, **వడ్ఢమానో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సద్ధో పసన్నో దాయకో దానరతో కారకో సఙ్ఘుపట్ఠాకో హుత్వా తథారూపే అపరాధే సత్థారా పత్తనిక్కుజ్జనకమ్మే కారాపితే అగ్గిం అక్కన్తో వియ సఙ్ఘం ఖమాపేత్వా కమ్మం పటిప్పస్సమ్భేత్వా సఞ్జాతసంవేగో పబ్బజి, పబ్బజిత్వా పన థినమిద్ధాభిభూతో విహాసి. తం సత్థా సంవేజేన్తో ''**సత్తియా వియ ఓమట్ఠో**''తి గాథం అభాసి.

౪౦. తత్థ **భవరాగప్పహానాయా**తి భవరాగస్స రూపరాగస్స అరూపరాగస్స చ పజహనత్థాయ. యదిపి అజ్ఝత్తసంయోజనాని అప్పహాయ బహిద్ధసంయోజనానం పహానం నామ నత్థి, నానన్తరికభావతో పన ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనప్పహానవచనేన ఓరమ్భాగియసంయోజనప్పహానమ్పి వుత్తమేవ హోతి. యస్మా వా సముచ్ఛిన్నోరమ్భాగియసంయోజనానమ్పి కేసఞ్చి అరియానం ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనాని దుప్పహేయ్యాని హోన్తి, తస్మా సుప్పహేయ్యతో దుప్పహేయ్యమేవ దస్సేన్తో భగవా భవరాగప్పహానసీసేన సబ్బస్సాపి ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనస్స పహానమాహ. థేరస్స ఏవ వా అజ్ఝాసయవసేనేవం వుత్తం. సేసం వుత్తనయమేవ.

వడ్ఢమానత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. పఞ్చమవగ్గో

౧. సిరివడ్ఢత్థేరగాథావణ్ణనా

వివరమనుపతన్తి విజ్జుతాతి ఆయస్మతో సిరివడ్ఢత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా కిఙ్కణిపుప్ఫేహి పూజం కత్వా తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స గేహే నిబ్బత్తి, **సిరివడ్ఢో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో బిమ్బిసారసమాగమే సత్థరి సద్ధమ్మే చ ఉప్పన్నప్పసాదో హేతుసమ్పన్నతాయ పబ్బజి. పబ్బజిత్వా చ కతపుబ్బకిచ్చో వేభారపణ్డవపబ్బతానం అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం అరఞ్ఞాయతనే పబ్బతగుహాయం కమ్మట్ఠానమనుయుత్తో విహరతి. తస్మిఞ్చ సమయే మహా అకాలమేఘో ఉట్ఠహి. విజ్జుల్లతా పబ్బతవివరం పవిసన్తియో వియ విచరన్తి. థేరస్స ఘమ్మపరిళాహాభిభూతస్స సారగబ్భేహి మేఘవాతేహి ఘమ్మపరిళాహో వూపసమి. ఉతుసప్పాయలాభేన చిత్తం ఏకగ్గం అహోసి. సమాహితచిత్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౧౦-౧౪) –

''కఞ్చనగ్ఘియసఙ్కాసో, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
ఓదకం దహమోగ్గయ్హ, సినాయి అగ్గపుగ్గలో.

“పగ్గయ్హ కిఙ్కణిం పుప్ఫం, విపస్సిస్సాభిరోపయిం;
ఉదగ్గచిత్తో సుమనో, ద్విపదిన్దస్స తాదినో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సత్తవీసతికప్పమ్హి, రాజా భీమరథో అహు;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞాపదేసేన అత్తసన్నిస్సయం ఉదానం ఉదానేన్తో **“వివరమనుపతన్తి విజ్జుతా”**తి గాథం అభాసి.

౪౧. తత్థ **వివర**న్తి అన్తరా వేమజ్ఝం. **అనుపతన్తీ**తి అనులక్ఖణే పతన్తి పవత్తన్తి, విజ్జోతన్తీతి అత్థో. విజ్జోతనమేవ హి విజ్జుల్లతానం పవత్తి నామ. **అను**-సద్దయోగేన చేత్థ ఉపయోగవచనం, యథా “రుక్ఖమనువిజ్జోతన్తీ”తి. **విజ్జుతా**తి సతేరతా. **వేభారస్స చ పణ్డవస్స చా**తి వేభారపబ్బతస్స చ పణ్డవపబ్బతస్స చ వివరమనుపతన్తీతి యోజనా. **నగవివరగతో**తి నగవివరం పబ్బతగుహం ఉపగతో. **ఝాయతీ**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయతి, సమథవిపస్సనం ఉస్సుక్కాపేన్తో భావేతి. **పుత్తో అప్పటిమస్స తాదినో**తి సీలక్ఖన్ధాదిధమ్మకాయసమ్పత్తియా రూపకాయసమ్పత్తియా చ అనుపమస్స ఉపమారహితస్స ఇట్ఠానిట్ఠాదీసు తాదిలక్ఖణసమ్పత్తియా తాదినో బుద్ధస్స భగవతో ఓరసపుత్తో. పుత్తవచనేనేవ చేత్థ థేరేన సత్థు అనుజాతభావదీపనేన అఞ్ఞా బ్యాకతాతి వేదితబ్బం.

సిరివడ్ఢత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఖదిరవనియత్థేరగాథావణ్ణనా

చాలే ఉపచాలేతి ఆయస్మతో ఖదిరవనియరేవతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే తిత్థనావికకులే నిబ్బత్తిత్వా మహాగఙ్గాయ పయాగతిత్థే తిత్థనావాకమ్మం కరోన్తో ఏకదివసం ససావకసఙ్ఘం భగవన్తం గఙ్గాతీరం ఉపగతం దిస్వా పసన్నమానసో నావాసఙ్ఘాటం యోజేత్వా మహన్తేన పూజాసక్కారేన పరతీరం పాపేత్వా అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం సత్థారా ఆరఞ్ఞకానం అగ్గట్ఠానే ఠపియమానం దిస్వా తదత్థం పత్థనం పట్ఠపేత్వా భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ మహాదానం పవత్తేసి. భగవా చ తస్స పత్థనాయ అవజ్ఝభావం బ్యాకాసి. సో తతో పట్ఠాయ తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే నాలకగామే రూపసారియా బ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తి. తం వయప్పత్తం మాతాపితరో ఘరబన్ధనేన బన్ధితుకామా జాతా. సో సారిపుత్తత్థేరస్స పబ్బజితభావం సుత్వా “మయ్హం జేట్ఠభాతా అయ్యో ఉపతిస్సో ఇమం విభవం ఛడ్డేత్వా పబ్బజితో, తేన వన్తం ఖేళపిణ్డం కథాహం పచ్చా గిలిస్సామీ”తి జాతసంవేగో పాసం అనుపగచ్ఛనకమిగో వియ ఞాతకే వఞ్చేత్వా హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో భిక్ఖూనం సన్తికం గన్త్వా ధమ్మసేనాపతినో కనిట్ఠభావం నివేదేత్వా అత్తనో పబ్బజ్జాయ ఛన్దం ఆరోచేసి. భిక్ఖూ తం పబ్బాజేత్వా పరిపుణ్ణవీసతివస్సం ఉపసమ్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజేసుం. సో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఖదిరవనం పవిసిత్వా,

“అరహత్తం పత్వా భగవన్తం ధమ్మసేనాపతిఞ్చ పస్సిస్సామీ”తి ఘటేన్తో వాయమన్తో ఞాణస్స పరిపాకగతత్తా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧.౬౩౮-౬౪౩) –

“గఙ్గా భాగీరథీ నామ, హిమవన్తా పభావితా;
కుతిత్థే నావికో ఆసిం, ఓరిమే చ తరిం అహం.

“పదుముత్తరో నాయకో, సమ్బుద్ధో ద్విపదుత్తమో;
వసీసతసహస్సేహి, గఙ్గాతీరముపాగతో.

“బహూ నావా సమానేత్వా, వడ్ఢకీహి సుసఙ్ఖతం;
నావాయ ఛదనం కత్వా, పటిమానిం నరాసభం.

“ఆగన్త్వాన చ సమ్బుద్ధో, ఆరూహి తఞ్చ నావకం;
వారిమజ్ఝే ఠితో సత్థా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో సో తారేసి సమ్బుద్ధం, సఙ్ఘఞ్చాపి అనాసవం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దేవలోకే రమిస్సతి.

“నిబ్బత్తిస్సతి తే బ్యమ్హం, సుకతం నావసణ్ఠితం;
ఆకాసే పుప్ఫఛదనం, ధారయిస్సతి సబ్బదా.

“అట్ఠపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, తారకో నామ ఖత్తియో;
చాతురన్తో విజితావీ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“సత్తపఞ్ఞాసకప్పమ్హి , చమ్మకో నామ ఖత్తియో;
ఉగ్గచ్ఛన్తోవ సూరియో, జోతిస్సతి మహబ్బలో.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తిదసా సో చవిత్వాన, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
రేవతో నామ నామేన, బ్రహ్మబన్ధు భవిస్సతి.

“అగారా నిక్ఖమిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
గోతమస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిస్సతి.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, యుత్తయోగో విపస్సకో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“వీరియం మే ధురధోరయ్హం, యోగక్ఖేమాధివాహనం;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“సతసహస్సే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
సుముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయీ మమ.

“తతో మం వననిరతం, దిస్వా లోకన్తగూ ముని;
వనవాసిభిక్ఖూనగ్గం, పఞ్ఞపేసి మహామతి.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా థేరో సత్థారం ధమ్మసేనాపతిఞ్చ వన్దితుం సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనం పవిసిత్వా సత్థారం ధమ్మసేనాపతిఞ్చ వన్దిత్వా కతిపాహం జేతవనే విహాసి . అథ నం సత్థా అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో ఆరఞ్ఞకానం భిక్ఖూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఆరఞ్ఞకానం యదిదం రేవతో ఖదిరవనియో”తి (అం॰ ని॰ ౧.౧౯౮, ౨౦౩). సో అపరభాగే అత్తనో జాతగామం గన్త్వా “చాలా, ఉపచాలా, సీసూపచాలా”తి తిస్సన్నం భగినీనం పుత్తే “చాలా, ఉపచాలా, సీసూపచాలా”తి తయో భాగినేయ్యే ఆనేత్వా పబ్బాజేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజేసి. తే కమ్మట్ఠానం అనుయుత్తా విహరన్తి. తస్మిఞ్చ సమయే థేరస్స కోచిదేవ ఆబాధో ఉప్పన్నో. తం సుత్వా సారిపుత్తత్థేరో రేవతం “గిలానపుచ్ఛనం అధిగమపుచ్ఛనఞ్చ కరిస్సామీ”తి ఉపగచ్ఛి. రేవతత్థేరో ధమ్మసేనాపతిం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా తేసం సామణేరానం సతుప్పాదనవసేన ఓవదన్తో **‘‘చాలే ఉపచాలే’’**తి గాథం అభాసి.

४२. తత్థ **చాలే ఉపచాలే సీసూపచాలే**తి తేసం ఆలపనం. “చాలా, ఉపచాలా, సీసూపచాలా”తి హి ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామా తే తయో దారకా పబ్బజితాపి తథా వోహరీయన్తి. “‘చాలీ, ఉపచాలీ, సీసూపచాలీ’తి తేసం నామ”న్తి చ వదన్తి. యదత్థం “చాలా”తిఆదినా ఆమన్తనం కతం, తం దస్సేన్తో **‘‘పతిస్సతా ను ఖో విహరథా’’**తి వత్వా తత్థ కారణమాహ **‘‘ఆగతో వో వాలం వియ వేధీ’’**తి. **పతిస్సతా**తి పతిస్సతికా. **ఖో**తి అవధారణే. **ఆగతో**తి ఆగచ్ఛి. **వో**తి తుమ్హాకం. **వాలం వియ వేధీ**తి వాలవేధీ వియ, అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – తిక్ఖజవననిబ్బేధికపఞ్ఞతాయ వాలవేధిరూపో సత్థుకప్పో తుమ్హాకం మాతులత్థేరో ఆగతో, తస్మా సమణసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా సతిసమ్పజఞ్ఞయుత్తా ఏవ హుత్వా విహరథ, “యథాధిగతే విహారే అప్పమత్తా భవథా”తి.

తం సుత్వా తే సామణేరా ధమ్మసేనాపతిస్స పచ్చుగ్గమనాదివత్తం కత్వా ఉభిన్నం మాతులత్థేరానం పటిసన్థారవేలాయం నాతిదూరే సమాధిం సమాపజ్జిత్వా నిసీదింసు. ధమ్మసేనాపతి రేవతత్థేరేన సద్ధిం పటిసన్థారం కత్వా ఉట్ఠాయాసనా తే సామణేరే ఉపసఙ్కమి, తే తథాకాలపరిచ్ఛేదస్స కతత్తా థేరే ఉపసఙ్కమన్తే ఏవ ఉట్ఠహిత్వా వన్దిత్వా అట్ఠంసు. థేరో “కతరకతరవిహారేన విహరథా”తి పుచ్ఛిత్వా తేహి “ఇమాయ ఇమాయా”తి వుత్తే “దారకేపి నామ ఏవం వినేన్తో మయ్హం భాతికో పచ్చపాది వత ధమ్మస్స అనుధమ్మ”న్తి థేరం పసంసన్తో పక్కామి.

ఖదిరవనియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సుమఙ్గలత్థేరగాథావణ్ణనా

సుముత్తికోతి ఆయస్మతో సుమఙ్గలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే రుక్ఖదేవతా హుత్వా నిబ్బత్తి. సో ఏకదివసం సత్థారం న్హాయిత్వా ఏకచీవరం ఠితం దిస్వా సోమనస్సప్పత్తో హుత్వా అప్ఫోటేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియా అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం గామకే తాదిసేన కమ్మనిస్సన్దేన దలిద్దకులే నిబ్బత్తి. తస్స **సుమఙ్గలో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో ఖుజ్జకాసితనఙ్గలకుద్దాలపరిక్ఖారో హుత్వా కసియా జీవతి. సో ఏకదివసం రఞ్ఞా పసేనదికోసలేన భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ మహాదానే పవత్తియమానే దానోపకరణాని గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తేహి మనుస్సేహి సద్ధిం దధిఘటం గహేత్వా ఆగతో భిక్ఖూనం సక్కారసమ్మానం దిస్వా “ఇమే సమణా సక్యపుత్తియా సుఖుమవత్థనివత్థా సుభోజనాని భుఞ్జిత్వా నివాతేసు సేనాసనేసు విహరన్తి, యంనూనాహమ్పి పబ్బజేయ్య”న్తి చిన్తేత్వా, అఞ్ఞతరం మహాథేరం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో పబ్బజ్జాధిప్పాయం నివేదేసి. సో తం కరుణాయన్తో పబ్బాజేత్వా కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. సో అరఞ్ఞే విహరన్తో ఏకవిహారే నిబ్బిన్నో ఉక్కణ్ఠితో హుత్వా, విబ్భమితుకామో ఞాతిగామం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే కచ్ఛం బన్ధిత్వా ఖేత్తం కసన్తే కిలిట్ఠవత్థనివత్థే సమన్తతో రజోకిణ్ణసరీరే వాతాతపేన ఫుస్సన్తే కస్సకే దిస్వా, “మహన్తం వతిమే సత్తా జీవికనిమిత్తం దుక్ఖం పచ్చనుభోన్తీ”తి సంవేగం పటిలభి. ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా యథాగహితం కమ్మట్ఠానం ఉపట్ఠాసి. సో అఞ్ఞతరం రుక్ఖమూలం ఉపగన్త్వా వివేకం లభిత్వా యోనిసో మనసికరోన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా మగ్గపటిపాటియా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౧౧-౧౮) –

“అత్థదస్సీ జినవరో, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
విహారా అభినిక్ఖమ్మ, తళాకం ఉపసఙ్కమి.

“న్హాత్వా పిత్వా చ సమ్బుద్ధో, ఉత్తరిత్వేకచీవరో;
అట్ఠాసి భగవా తత్థ, విలోకేన్తో దిసోదిసం.

“భవనే ఉపవిట్ఠోహం, అద్దసం లోకనాయకం;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, అప్ఫోటేసిం అహం తదా.

“సతరంసింవ జోతన్తం, పభాసన్తంవ కఞ్చనం;
నచ్చగీతే పయుత్తోహం, పఞ్చఙ్గతూరియమ్హి చ.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
సబ్బే సత్తే అభిభోమి, విపులో హోతి మే యసో.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
అత్తానం తోసయిత్వాన, పరే తోసేసి త్వం ముని.

“పరిగ్గహే నిసీదిత్వా, హాసం కత్వాన సుబ్బతే;

ఉపట్ఠహిత్వా సమ్బుద్ధం, తుసితం ఉపపజ్జహం.

‘‘సోళసేతో కప్పసతే, ద్వినవఏకచిన్తితా;

సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

‘‘కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సమ్పత్తిం అత్తనో దుక్ఖవిముత్తిఞ్చ కిత్తనవసేన ఉదానం ఉదానేన్తో **‘‘సుముత్తికో’’**తిఆదిమాహ.

౪౩. తత్థ **సుముత్తికో**తి సున్దరా అచ్చన్తికతాయ అపునబ్బవికా ముత్తి ఏతస్సాతి సుముత్తికో. తస్స పన విముత్తియా పాసంసియతాయ అచ్ఛరియతాయ చ అప్ఫోటేన్తో ఆహ **‘‘సుముత్తికో’’**తి. పున తత్థ విముత్తియం అత్తనో పసాదస్స దళ్హభావం దస్సేన్తో **‘‘సాహు సుముత్తికోమ్హీ’’**తి ఆహ. ‘‘సాధు సుట్ఠు ముత్తికో వతమ్హీ’’తి అత్థో. ‘‘కుతో పనాయం సుముత్తికతా’’తి? కామఞ్చాయం థేరో సబ్బస్మాపి వట్టదుక్ఖతో సువిముత్తో, అత్తనో పన తావ ఉపట్ఠితం అతివియ అనిట్ఠభూతం దుక్ఖం దస్సేన్తో **‘‘తీహి ఖుజ్జకేహీ’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఖుజ్జకేహీ**తి ఖుజ్జసభావేహి, ఖుజ్జాకారేహి వా. నిస్సక్కవచనఞ్చేతం ముత్తసద్దాపేక్ఖాయ. కస్సకో హి అఖుజ్జోపి సమానో తీసు ఠానేసు అత్తానం ఖుజ్జం కత్వా దస్సేతి లాయనే కసనే కుద్దాలకమ్మే చ. యో హి పన కస్సకో లాయనాదీని కరోతి , తానిపి అసితాదీని కుటిలాకారతో ఖుజ్జకానీతి వుత్తం ‘‘తీహి ఖుజ్జకేహీ’’తి.

ఇదాని తాని సరూపతో దస్సేన్తో **‘‘అసితాసు మయా, నఙ్గలాసు మయా, ఖుద్దకుద్దాలాసు మయా’’**తి ఆహ. తత్థ **అసితాసు మయా**తి లవిత్తేహి మయా ముత్తన్తి అత్థో. నిస్సక్కే చేతం భుమ్మవచనం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అపరే పన **‘‘అసితాసు మయా**తి లవిత్తేహి కరణభూతేహి మయా ఖుజ్జిత’’న్తి వదన్తి. తేసం మతేన కరణత్థే హేతుమ్హి వా భుమ్మవచనం. **‘‘నఙ్గలాసూ’’**తి లిఙ్గవిపల్లాసం కత్వా వుత్తం, నఙ్గలేహి కసిరేహీతి అత్థో. అత్తనా వళఞ్జితకుద్దాలస్స సభావతో వళఞ్జనేన వా అప్పకతాయ వుత్తం ‘‘ఖుద్దకుద్దాలాసూ’’తి ‘‘కుణ్ఠకుద్దాలాసూ’’తిపి పాళి. వళఞ్జనేనేవ అతిఖిణఖణిత్తేసూతి అత్థో. **ఇధమేవాతి మ**-కారో పదసన్ధికరో. **అథ వాపీతి వా**-సద్దో నిపాతమత్తం. గామకే ఠితత్తా తాని అసితాదీని కిఞ్చాపి ఇధేవ మమ సమీపేయేవ, తథాపి అలమేవ హోతీతి అత్థో. తురితవసేన చేతం ఆమేడితవచనం. **ఝాయా**తి ఫలసమాపత్తిఝానవసేన దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం దిబ్బవిహారాదివసేన చ ఝాయ. **సుమఙ్గలా**తి అత్తానం ఆలపతి. ఝానే పన ఆదరదస్సనత్థం ఆమేడితం కతం. **అప్పమత్తో విహరా**తి సతిపఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా సబ్బత్థకమేవ అప్పమత్తోసి త్వం, తస్మా ఇదాని సుఖం విహర, సుమఙ్గల. కేచి పన ‘‘అరహత్తం అప్పత్వా ఏవ విపస్సనాయ వీథిపటిపన్నాయ సాసనే సఞ్జాతాభిరతియా యథానుభూతం ఘరావాసదుక్ఖం జిగుచ్ఛన్తో థేరో ఇమం గాథం వత్వా పచ్ఛా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణీ’’తి వదన్తి. తేసం మతేన ‘‘ఝాయ అప్పమత్తో విహరా’’తి పదానం అత్థో విపస్సనామగ్గవసేనపి యుజ్జతి ఏవ.

సుమఙ్గలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సానుత్థేరగాథావణ్ణనా

మతం వా అమ్మ రోదన్తీతి ఆయస్మతో సానుత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో హత్థపాదధోవనముఖవిక్ఖాలనానం

అత్థాయ ఉదకం ఉపనేసి. సత్థా హి భోజనకాలే హత్థపాదే ధోవితుకామో అహోసి. సో సత్థు ఆకారం సల్లక్ఖేత్వా ఉదకం ఉపనేసి. భగవా హత్థపాదే ధోవిత్వా భుఞ్జిత్వా ముఖం విక్ఖాలేతుకామో అహోసి. సో తమ్పి ఞత్వా ముఖోదకం ఉపనేసి. సత్థా ముఖం విక్ఖాలేత్వా ముఖధోవనకిచ్చం నిట్ఠాపేసి. ఏవం భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ తేన కరీయమానం వేయ్యావచ్చం సాదియి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స ఉపాసకస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్మిం గబ్భగతేయేవ పితా పవాసం గతో, ఉపాసికా దసమాసచ్చయేన పుత్తం విజాయిత్వా **సానూ**తిస్స నామం అకాసి. తస్మిం అనుక్కమేన వడ్ఢన్తే సత్తవస్సికంయేవ నం భిక్ఖూనం సన్తికే పబ్బాజేసి, "ఏవమయం అనన్తరాయో వడ్ఢిత్వా అచ్చన్తసుఖభాగీ భవిస్సతీ"తి. "సో సానుసామణేరో"తి పఞ్ఞాతో పఞ్ఞవా వత్తసమ్పన్నో బహుస్సుతో ధమ్మకథికో సత్తేసు మేత్తజ్ఝాసయో హుత్వా దేవమనుస్సానం పియో అహోసి మనాపోతి సబ్బం సానుసుత్తే ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

తస్స అతీతజాతియం మాతా యక్ఖయోనియం నిబ్బత్తి. తం యక్ఖా "సానుత్థేరస్స అయం మాతా"తి గరుచిత్తికారబహులా హుత్వా మానేన్తి. ఏవం గచ్ఛన్తే కాలే పుథుజ్జనభావస్స ఆదీనవం విభావేన్తం వియ ఏకదివసం సానుస్స యోనిసో మనసికారాభావా అయోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తస్స విబ్భమితుకామతాచిత్తం ఉప్పజ్జి. తం తస్స యక్ఖినిమాతా ఞత్వా మనుస్సమాతుయా ఆరోచేసి – "తవ పుత్తో, సాను, 'విబ్భమిస్సామీ'తి చిత్తం ఉప్పాదేసి, తస్మా త్వం –

"సానుం పబుద్ధం వజ్జాసి, యక్ఖానం వచనం ఇదం;
మాకాసి పాపకం కమ్మం, ఆవి వా యది వా రహో.

"సచే త్వం పాపకం కమ్మం, కరిస్ససి కరోసి వా;
న తే దుక్ఖా పముత్యత్థి, ఉప్పచ్చాపి పలాయతో"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౯; ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౨౭ సానుసామణేరవత్థు) –

ఏవం భణాహీ"తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా యక్ఖినిమాతా తత్థేవన్తరధాయి. మనుస్సమాతా పన తం సుత్వా పరిదేవసోకసమాపన్నా చేతోదుక్ఖసమప్పితా అహోసి. అథ సానుసామణేరో పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ మాతు సన్తికం ఉపగతో మాతరం రోదమానం దిస్వా "అమ్మ, కిం నిస్సాయ రోదసీ"తి వత్వా "తం నిస్సాయా"తి చ వుత్తో మాతు "**మతం వా, అమ్మ, రోదన్తి, యో వా జీవం న దిస్సతీ**"తి గాథం అభాసి.

౪౪. తస్సత్థో – "**అమ్మ,** రోదన్తా నామ ఞాతకా మిత్తా వా అత్తనో ఞాతకం మిత్తం వా **మతం** ఉద్దిస్స **రోదన్తి** పరలోకం గతత్తా, **యో వా** ఞాతకో మిత్తో వా **జీవం** జీవన్తో దేసన్తరం పక్కన్తతాయ చ **న దిస్సతి,** తం వా ఉద్దిస్స రోదన్తి, ఉభయమ్పేతం మయి న విజ్జతి, ఏవం సన్తే **జీవన్తం** ధరమానం **మం** పురతో ఠితం **పస్సన్తీ; కస్మా, అమ్మ, రోదసి?**మం ఉద్దిస్స తవ రోదనస్స కారణమేవ నత్థీ"తి.

తం సుత్వా తస్స మాతా "మరణఞ్హేతం, భిక్ఖవే, యో సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౬౩) సుత్తపదానుసారేన ఉప్పబ్బజనం అరియస్స వినయే మరణన్తి దస్సేన్తీ –

"మతం వా పుత్త రోదన్తి, యో వా జీవం న దిస్సతి;

యో చ కామే చజిత్వాన, పునరాగచ్ఛతే ఇధ.

“తం వాపి పుత్త రోదన్తి, పున జీవం మతో హి సో;

కుక్కుళా ఉబ్భతో తాత, కుక్కుళం పతితుమిచ్ఛసీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౩౯; ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౨.సానుసామణేరవత్థు) –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **కామే చజిత్వానాతి** నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయేన వత్థుకామే పహాయ, తఞ్చ కిలేసకామస్స తదఙ్గప్పహానవసేన వేదితబ్బం. పబ్బజ్జా హేత్థ కామపరిచ్చాగో అధిప్పేతో. **పునరాగచ్ఛతే ఇధాతి** ఇధ గేహే పునదేవ ఆగచ్ఛతి, హీనాయావత్తనం సన్ధాయ వదతి. **తం వాపీతి** యో పబ్బజిత్వా విబ్భమతి , తం వాపి పుగ్గలం మతం వియమాదిసియో రోదన్తి. కస్మాతి చే? **పున జీవం మతో హి సోతి** విబ్భమనతో పచ్ఛా యో జీవన్తో, సో గుణమరణేన అత్థతో మతోయేవ. ఇదానిస్స సవిసేససంవేగం జనేతుం ‘‘**కుక్కుళా**’’తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – “అహోరత్తం ఆదిత్తం వియ హుత్వా డహనట్ఠేన కుక్కుళనిరయసదిసత్తా **కుక్కుళా** గిహిభావా అనుకమ్పన్తియా మయా **ఉబ్భతో** ఉద్ధతో, **తాత** సాను, **కుక్కుళం పతితుం ఇచ్ఛసి** పతితుకామోసీ”తి.

తం సుత్వా సానుసామణేరో సంవేగజాతో హుత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౨౧.౨౩-౨౯) –

“భుఞ్జన్తం సమణం దిస్వా, విప్పసన్నమనావిలం;
ఘటేనోదకమాదాయ, సిద్ధత్థస్స అదాసహం.

“నిమ్మలో హోమహం అజ్జ, విమలో ఖీణసంసయో;
భవే నిబ్బత్తమానస్స, ఫలం నిబ్బత్తతే సుభం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, ఉదకం యమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దకదానస్సిదం ఫలం.

“ఏకసట్ఠిమ్హితో కప్పే, ఏకోవ విమలో అహు;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో ఇమిస్సా గాథాయ వసేన “మయ్హం విపస్సనారమ్భో అరహత్తప్పత్తి చ జాతా”తి ఉదానవసేన తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి.

సానుత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. రమణీయవిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞోతి ఆయస్మతో రమణీయవిహారిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా కోరణ్డపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్స సేట్ఠిస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో యోబ్బనమదేన కామేసు ముచ్ఛం ఆపన్నో విహరతి. సో ఏకదివసం అఞ్ఞతరం పారదారికం రాజపురిసేహి వివిధా కమ్మకారణా కరీయమానం దిస్వా సంవేగజాతో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పబ్బజి. పబ్బజితో చ రాగచరితతాయ నిచ్చకాలం సుసమ్మట్ఠం పరివేణం సూపట్ఠితం పానీయపరిభోజనీయం సుపఞ్ఞత్తం మఞ్చపీఠం కత్వా విహరతి. తేన సో **రమణీయవిహారీ**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ.

సో రాగుస్సన్నతాయ అయోనిసో మనసి కరిత్వా సఞ్చేతనికం సుక్కవిస్సట్ఠిఆపత్తిం ఆపజ్జిత్వా, “ధిరత్థు, మం ఏవంభూతో సద్ధాదేయ్యం భుఞ్జేయ్య”న్తి విప్పటిసారీ హుత్వా “విబ్భమిస్సామీ”తి గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే రుక్ఖమూలే నిసీది, తేన చ మగ్గేన సకటేసు గచ్ఛన్తేసు ఏకో సకటయుత్తో గోణో పరిస్సమన్తో విసమట్ఠానే ఖలిత్వా పతి, తం సాకటికా యుగతో ముఞ్చిత్వా తిణోదకం దత్వా పరిస్సమం వినోదేత్వా పునపి ధురే యోజేత్వా అగమంసు. థేరో తం దిస్వా – “యథాయం గోణో సకిం ఖలిత్వాపి ఉట్ఠాయ సకిం ధురం వహతి, ఏవం మయాపి కిలేసవసేన సకిం ఖలితేనాపి వుట్ఠాయ సమణధమ్మం కాతుం వట్టతీ”తి యోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తో నివత్తిత్వా ఉపాలిత్థేరస్స అత్తనో పవత్తిం ఆచిక్ఖిత్వా తేన వుత్తవిధినా ఆపత్తితో వుట్ఠహిత్వా సీలం పాకతికం కత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౩౧-౩౬) –

“అక్కన్తఞ్చ పదం దిస్వా, చక్కాలఙ్కారభూసితం;
పదేనానుపదం యన్తో, విపస్సిస్స మహేసినో.

“కోరణ్డం పుప్ఫితం దిస్వా, సమూలం పూజితం మయా;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, అవన్దిం పదముత్తమం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సత్తపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, ఏకో వీతమలో అహుం;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖం అనుభవన్తో అత్తనో పుబ్బభాగపటిపత్తియా సద్ధిం అరియధమ్మాధిగమనదీపనిం **‘‘యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞో, ఖలిత్వా పతితిట్ఠతీ’’**తి గాథం అభాసి.

౪౫. తత్థ **ఖలిత్వా**తి పక్ఖలిత్వా. **పతితిట్ఠతీ**తి పతిట్ఠహతి, పునదేవ యథాఠానే తిట్ఠతి. **ఏవ**న్తి యథా భద్దో ఉసభాజానీయో భారం వహన్తో పరిస్సమప్పత్తో విసమట్ఠానం ఆగమ్మ ఏకవారం పక్ఖలిత్వా పతితో న తత్తకేన ధురం ఛడ్డేతి, థామజవపరక్కమసమ్పన్నతాయ పన ఖలిత్వాపి పతితిట్ఠతి, అత్తనో సభావేనేవ ఠత్వా భారం వహతి, ఏవం

కిలేసపరిస్సమప్పత్తో కిరియాపరాధేన ఖలిత్వా తం ఖలితం థామవీరియసమ్పత్తితాయ పటిపాకతికం కత్వా మగ్గసమ్మాదిట్ఠియా **దస్సనసమ్పన్నం,** తతో ఏవ **సమ్మాసమ్బుద్ధస్స** సవనన్తే అరియాయ జాతియా జాతతాయ **సావకం,** తస్స ఉరే వాయామజనితాభిజాతితాయ ఓరసం పుత్తం భద్దాజానీయసదిసకిచ్చతాయ ఆజానీయన్తి చ మం ధారేథ ఉపధారేథాతి అత్థో.

రమణీయవిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సమిద్ధిత్థేరగాథావణ్ణనా

సద్ధాయాహం పబ్బజితోతి ఆయస్మతో సమిద్ధిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో సవణ్టాని పుప్ఫాని కణ్ణికబద్ధాని గహేత్వా పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే కులగేహే నిబ్బత్తి. తస్స జాతకాలతో పట్ఠాయ తం కులం ధనధఞ్ఞాదీహి వడ్ఢి, అత్తభావో చస్స అభిరూపో దస్సనీయో గుణవా ఇతి విభవసమిద్ధియా చ గుణసమిద్ధియా చ **సమిద్ధీ**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో బిమ్బిసారసమాగమే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా భావనాయ యుత్తప్పయుత్తో విహరన్తో భగవతి తపోదారామే విహరన్తే ఏకదివసం ఏవం చిన్తేసి – “లాభా వత మే సత్థా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో, స్వాక్ఖాతే చాహం ధమ్మవినయే పబ్బజితో, సబ్రహ్మచారీ చ మే సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా”తి. తస్సేవం చిన్తేన్తస్స ఉళారం పీతిసోమనస్సం ఉదపాది. తం అసహన్తో మారో పాపిమా థేరస్స అవిదూరే మహన్తం భేరవసద్దమకాసి, పథవియా ఉన్ద్రియనకాలో వియ అహోసి. థేరో భగవతో తమత్థం ఆరోచేసి. భగవా “మారో తుయ్హం విచక్ఖుకమ్మాయ చేతేతి, గచ్ఛ, భిక్ఖు తత్థ అచిన్తేత్వా విహరాహీ”తి ఆహ. థేరో తత్థ గన్త్వా విహరన్తో నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౩౦-౩౪) –

“కణికారంవ జోతన్తం, నిసిన్నం పబ్బతన్తరే;
ఓభాసేన్తం దిసా సబ్బా, సిద్ధత్థం నరసారథిం.

“ధనుం అద్వేజ్ఝం కత్వాన, ఉసుం సన్నయ్హహం తదా;
పుప్ఫం సవణ్టం ఛేత్వాన, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఏకపఞ్ఞాసితో కప్పే, ఏకో ఆసిం జుతిన్ధరో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా తత్థేవ విహరన్తస్స థేరస్స ఖీణాసవభావం అజానన్తో పురిమనయేనేవ మారో మహన్తం భేరవసద్దం అకాసి. తం సుత్వా థేరో అభీతో అచ్ఛమ్భీ “తాదిసానం మారానం సతమ్పి సహస్సమ్పి మయ్హం లోమమ్పి న కమ్పేతీ”తి అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ‘‘**సద్ధాయాహం పబ్బజితో**’’తి గాథం అభాసి.

౪౬. తత్థ **సద్ధాయా**తి ధమ్మచ్ఛన్దసముట్ఠానాయ కమ్మఫలసద్ధాయ చేవ రతనత్తయసద్ధాయ చ. **అహ**న్తి అత్తానం నిద్దిసతి. **పబ్బజితో**తి ఉపగతో. **అగారస్మా**తి గేహతో ఘరావాసతో వా. **అనగారియ**న్తి పబ్బజ్జం, సా హి యంకిఞ్చి కసివాణిజ్జాదికమ్మం ‘అగారస్స హిత’న్తి అగారియం నామ, తదభావతో “అనగారియా”తి వుచ్చతి. **సతి పఞ్ఞా చ మే వుడ్ఢా**తి సరణలక్ఖణా సతి, పజాననలక్ఖణా పఞ్ఞాతి ఇమే ధమ్మా విపస్సనాక్ఖణతో పట్ఠాయ మగ్గపటిపాటియా యావ అరహత్తా మే వుడ్ఢా వడ్ఢితా, న దాని వడ్ఢేతబ్బా అత్థి సతిపఞ్ఞా వేపుల్లప్పత్తాతి దస్సేతి. **చిత్తఞ్చ సుసమాహిత**న్తి అట్ఠసమాపత్తివసేన చేవ లోకుత్తరసమాధివసేన చ చిత్తం మే సుట్ఠు సమాహితం, న దాని తస్స సమాధాతబ్బం అత్థి, సమాధి వేపుల్లప్పత్తోతి దస్సేతి. తస్మా **కామం కరస్సు రూపానీ**తి పాపిమ మం ఉద్దిస్స యాని కానిచి విప్పకారాని యథారుచిం కరోహి, తేహి పన **నేవ మం బ్యాధయిస్ససి** మమ సరీరకమ్పనమత్తమ్పి కాతుం న సక్ఖిస్ససి, కుతో చిత్తఞ్ఞథత్తం? తస్మా తవ కిరియా అప్పటిచ్ఛితపహేనకం వియ న కిఞ్చి అత్థం నోధేతి, కేవలం తవ చిత్తవిఘాతమత్తఫలాతి థేరో మారం తజ్జేసి. తం సుత్వా మారో “జానాతి మం సమణో”తి తత్థేవన్తరధాయి.

సమిద్ధిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ఉజ్జయత్థేరగాథావణ్ణనా

నమో తే బుద్ధ వీరత్థూతి ఆయస్మతో ఉజ్జయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ద్వానవుతే కప్పే తిస్సం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో కణికారపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్స సోత్థియబ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఉజ్జయో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా తత్థ సారం అపస్సన్తో ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా చోదియమానో వేళువనం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౧-౪) –

“కణికారం పుప్ఫితం దిస్వా, ఓచినిత్వానహం తదా;
తిస్సస్స అభిరోపేసిం, ఓఘతిణ్ణస్స తాదినో.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“పఞ్చతింసే ఇతో కప్పే, అరుణపాణీతి విస్సుతో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీదిత్వా భగవతో థోమనాకారేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో **‘‘నమో తే బుద్ధ వీరత్థూ’’**తి గాథం అభాసి.

౪౭. తత్థ **నమోతి** పణామకిత్తనం. **తేతి** పణామకిరియాయ సమ్పదానకిత్తనం, తుయ్హన్తి అత్థో. **బుద్ధ వీరాతి** చ భగవతో ఆలపనం. భగవా హి యథా అభిఞ్ఞేయ్యాదిభేదస్స అత్థస్స అభిఞ్ఞేయ్యాదిభేదేన సయమ్భూఞాణేన అనవసేసతో బుద్ధత్తా “బుద్ధో”తి వుచ్చతి. ఏవం పఞ్చన్నమ్పి మారానం అభిప్పమద్దనవసేన పదహన్తేన మహతా వీరియేన సమన్నాగతత్తా “వీరో”తి వుచ్చతి. **అత్థూతి** హోతు, తస్స “నమో”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **విప్పముత్తోసి సబ్బధీతి** సబ్బేహి కిలేసేహి సబ్బస్మిఞ్చ సఙ్ఖారగతే విప్పముత్తో విసంయుత్తో అసి భవసి, న తయా కిఞ్చి అవిప్పముత్తం నామ అత్థి, యతోహం **తుయ్హాపదానే విహరం, విహరామి అనాసవోతి** తుయ్హం తవ అపదానే ఓవాదే గతమగ్గే పటిపత్తిచరియాయ విహరం యథాసత్తి యథాబలం పటిపజ్జన్తో కామాసవాదీనం చతున్నమ్పి ఆసవానం సుప్పహీనత్తా అనాసవో విహరామి, తాదిసస్స నమో తే బుద్ధ-వీరత్థూతి.

ఉజ్జయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సఞ్జయత్థేరగాథావణ్ణనా

యతో అహన్తి ఆయస్మతో సఞ్జయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే మహతి పూగే సంకిత్తివసేన వత్థుం సఙ్ఘరిత్వా రతనత్తయం ఉద్దిస్స పుఞ్ఞం కరోన్తో సయం దలిద్దో హుత్వా నేసం గణాదీనం పుఞ్ఞకిరియాయ బ్యావటో అహోసి. కాలేన కాలం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా పసన్నమానసో భిక్ఖూనఞ్చ తం తం వేయ్యావచ్చం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి **సఞ్జయో** నామ నామేన, సో వయప్పత్తో బ్రహ్మాయుపోక్ఖరసాతిఆదికే అభిఞ్ఞాతే బ్రాహ్మణే సాసనే అభిప్పసన్నే దిస్వా సఞ్జాతప్పసాదో సత్థారం ఉపసఙ్కమి. తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా సోతాపన్నో అహోసి. అపరభాగే పబ్బజి. పబ్బజన్తో చ ఖురగ్గేయేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౦.౨౧-౨౨) –

> “విపస్సిస్స భగవతో, మహాపూగగణో అహు;
> వేయ్యావచ్చకరో ఆసిం, సబ్బకిచ్చేసు వావటో.
>
> “దేయ్యధమ్మో చ మే నత్థి, సుగతస్స మహేసినో;
> అవన్దిం సత్థునో పాదే, విప్పసన్నేన చేతసా.
>
> “ఏకనవుతితో కప్పే, వేయ్యావచ్చం అకాసహం;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, వేయ్యావచ్చస్సిదం ఫలం.

“ఇతో చ అట్ఠమే కప్పే, రాజా ఆసిం సుచిన్తితో;

సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో **“యతో అహం పబ్బజితో”**తి గాథం అభాసి.

౪౮. తత్థ **యతో అహం పబ్బజితో**తి యతో పభుతి యతో పట్ఠాయ అహం పబ్బజితో. పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ **నాభిజానామి సఙ్కప్పం, అనరియం దోససంహిత**న్తి రాగాదిదోససంహితం తతో ఏవ అనరియం నిహీనం, అరియేహి వా అనరణీయతాయ అనరియేహి అరణీయతాయ చ అనరియం పాపకం ఆరమ్మణే అభూతగుణాదిసఙ్కప్పనతో “సఙ్కప్పో”తి లద్ధనామం కామవితక్కాదిమిచ్ఛావితక్కం ఉప్పాదితం నాభిజానామీతి, “ఖురగ్గేయేవ మయా అరహత్తం పత్త”న్తి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సఞ్జయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. రామణేయ్యకత్థేరగాథావణ్ణనా

చిహచిహాభినదితేతి ఆయస్మతో రామణేయ్యకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసు ఏవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం ఇబ్భకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో జేతవనపటిగ్గహణే సఞ్జాతప్పసాదో పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరతి. తస్స అత్తనో సమ్పత్తియా పబ్బజితసారుప్పాయ చ పటిపత్తియా పాసాదికభావతో **రామణేయ్యకో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి . అథేకదివసం మారో థేరం భింసాపేతుకామో భేరవసద్దం అకాసి. తం సుత్వా థేరో థిరపకతితాయ తేన అసన్తసన్తో “మారో అయ”న్తి ఞత్వా తత్థ అనాదరం దస్సేన్తో **“చిహచిహాభినదితే”**తి గాథం అభాసి.

౪౯. తత్థ **చిహచిహాభినదితే**తి చిహచిహాతి అభిణ్హం పవత్తసద్దతాయ “చిహచిహా”తి లద్ధనామానం వట్టకానం అభినాదనిమిత్తం, విరవహేతూతి అత్థో. **సిప్పికాభిరుతేహి చా**తి సిప్పికా వుచ్చన్తి దేవకా పరనామకా గేలఞ్ఞేన ఛాతకిసదారకాకారా సాఖామిగా. “మహాకలన్దకా”తి కేచి, సిప్పికానం అభిరుతేహి మహావిరవేహి, హేతుమ్హి చేతం కరణవచనం, తం హేతూతి అత్థో. **న మే తం ఫన్దతి చిత్త**న్తి మమ చిత్తం న ఫన్దతి న చవతి. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమస్మిం అరఞ్ఞే విరవహేతు సిప్పికాభిరుతహేతు వియ, పాపిమ, తవ విస్సరకరణహేతు మమ చిత్తం కమ్మట్ఠానతో న పరిపతతీతి. తత్థ కారణమాహ **“ఏకత్తనిరతఞ్హి మే”**తి. **హి**-సద్దో హేతు అత్థో, యస్మా మమ చిత్తం గణసఙ్గణికం పహాయ ఏకత్తే ఏకీభావే, బహిద్ధా వా విక్ఖేపం పహాయ ఏకత్తే ఏకగ్గతాయ, ఏకత్తే ఏకసభావే వా నిబ్బానే నిరతం అభిరతం, తస్మా కమ్మట్ఠానతో న ఫన్దతి న చవతీతి, ఇమం కిర గాథం వదన్తో ఏవ థేరో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౧.౩-౯) –

“సువణ్ణవణ్ణో భగవా, సతరంసీ పతాపవా;

చఙ్కమనం సమారూళ్హో, మేత్తచిత్తో సిఖీసభో.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, వన్దిత్వా ఞాణముత్తమం;
మినేలపుప్ఫం పగ్గయ్హ, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఏకూనతింసకప్పమ్హి, సుమేఘఘననామకో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసి.

రామణేయ్యకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. విమలత్థేరగాథావణ్ణనా

ధరణీ చ సిఞ్చతి వాతి ఆయస్మతో విమలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే సఙ్ఖధమనకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో తస్మిం సిప్పే నిప్ఫత్తిం గతో ఏకదివసం విపస్సిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో సఙ్ఖధమనేన పూజం కత్వా తతో పట్ఠాయ కాలేన కాలం సత్థు ఉపట్ఠానం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే “అనాగతే మే విమలో విసుద్ధో కాయో హోతూ”తి బోధిరుక్ఖం గన్ధోదకేహి న్హాపేసి, చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణేసు ఆసనాని ధోవాపేసి, భిక్ఖూనమ్పి కిలిట్ఠే సమణపరిక్ఖారే ధోవాపేసి.

సో తతో చవిత్వా దేవేసు చ మనుస్సేసు చ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తి. తస్స మాతుకుచ్ఛియం వసన్తస్స నిక్ఖమన్తస్స చ కాయో పిత్తసేమ్హాదీహి అసంకిలిట్ఠో పదుమపలాసే ఉదకబిన్దు వియ అలగ్గో పచ్ఛిమభవికబోధిసత్తస్స వియ సువిసుద్ధో అహోసి, తేనస్స **విమలో**త్వేవ నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో రాజగహప్పవేసనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా కోసలరట్ఠే పబ్బతగుహాయం విహరతి. అథేకదివసం చాతుద్దీపికమహామేఘో సకలం చక్కవాళగబ్భం పత్థరిత్వా పావస్సి. వివట్టట్ఠాయిమ్హి బుద్ధానం చక్కవత్తీనఞ్చ ధరమానకాలే ఏవ కిర ఏవం వస్సతి. ఘమ్మపరిళాహవూపసమతో ఉతుసప్పాయలాభేన థేరస్స చిత్తం సమాహితం అహోసి ఏకగ్గం. సో సమాహితచిత్తో తావదేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గపటిపాటియా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౦.౫౬-౬౦) –

“విపస్సిస్స భగవతో, అహోసిం సఙ్ఖధమ్మకో;
నిచ్చుపట్ఠానయుత్తోమ్హి, సుగతస్స మహేసినో.

“ఉపట్ఠానఫలం పస్స, లోకనాథస్స తాదినో;
సట్ఠి తూరియసహస్సాని, పరివారేన్తి మం సదా.

“ఏకనవుతితో కప్పే, ఉపట్ఠహిం మహాఇసిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఉపట్ఠానస్సిదం ఫలం.

“చతువీసే ఇతో కప్పే, మహానిగ్ఘోసనామకా;
సోళసాసింసు రాజానో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా కతకిచ్చతాయ తుట్ఠమానసో ఉదానం ఉదానేన్తో ‘‘**ధరణీ చ సిఞ్చతి వాతి మాలుతో**’’తి గాథం అభాసి.

౫౦. తత్థ **ధరణీ**తి పథవీ, సా హి సకలం ధరాధరం ధారేతీతి “ధరణీ”తి వుచ్చతి. **సిఞ్చతీ**తి సమన్తతో నభం పూరేత్వా అభిప్పవస్సతో మహామేఘస్స వుట్ఠిధారాహి సిఞ్చతి . **వాతి మాలుతో**తి ఉదకఫుసితసమ్మిస్సతాయ సీతలో వాతో వాయతి. **విజ్జుతా చరతి నభే**తి తత్థ తత్థ గజ్జతా గళగళాయతా మహామేఘతో నిచ్ఛరన్తియో సతేరతా ఆకాసే ఇతో చితో చ విచరన్తి. **ఉపసమన్తి వితక్కా**తి ఉతుసప్పాయసిద్ధేన సమథవిపస్సనాధిగమేన పుబ్బభాగే తదఙ్గాదివసేన వూపసన్తా హుత్వా కామవితక్కాదయో సబ్బేపి నవ మహావితక్కా అరియమగ్గాధిగమేన ఉపసమన్తి. అనవసేసతో సముచ్ఛిజ్జన్తీతి. వత్తమానసమీపతాయ అరియమగ్గక్ఖణం వత్తమానం కత్వా వదతి. అతీతత్థే వా ఏతం పచ్చుప్పన్నవచనం. **చిత్తం సుసమాహితం మమా**తి తతో ఏవ లోకుత్తరసమాధినా మమ చిత్తం సుట్ఠు సమాహితం, న దాని తస్స సమాధానే కిఞ్చి కాతబ్బం అత్థీతి థేరో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

విమలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఛట్ఠవగ్గో

౧. గోధికాదిచతుత్థేరగాథావణ్ణనా

వస్సతి దేవోతిఆదికా చతస్సో – గోధికో, సుబాహు, వల్లియో, ఉత్తియోతి ఇమేసం చతున్నం థేరానం గాథా. కా ఉప్పత్తి? ఇమేపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారా తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తా ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం సహాయా హుత్వా విచరింసు. తేసు ఏకో సిద్ధత్థం భగవన్తం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా కటచ్ఛుభిక్ఖం అదాసి. దుతియో పసన్నచిత్తో హుత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. తతియో పసన్నచిత్తో ఏకేన పుప్ఫహత్థేన భగవన్తం పూజేసి. చతుత్థో సుమనపుప్ఫేహి పూజమకాసి. ఏవం తే సత్థరి చిత్తం పసాదేత్వా పసుతేన తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా పున అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో

కస్సపస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా సహాయకా హుత్వా సాసనే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే పావాయం చతున్నం మల్లరాజానం పుత్తా హుత్వా నిబ్బత్తింసు. తేసం **గోధికో, సుబాహు, వల్లియో, ఉత్తియోతి** నామాని అకంసు. అఞ్ఞమఞ్ఞం పియసహాయా అహేసుం. తే కేనచిదేవ కరణీయేన కపిలవత్థుం అగమంసు. తస్మిఞ్చ సమయే సత్థా కపిలవత్థుం గన్త్వా నిగ్రోధారామే వసన్తో యమకపాటిహారియం దస్సేత్వా సుద్ధోదనప్పముఖే సక్యరాజానో దమేసి. తదా తేపి చత్తారో మల్లరాజపుత్తా పాటిహారియం దిస్వా లద్ధప్పసాదా పబ్బజిత్వా విపస్సనాకమ్మం కరోన్తా నచిరస్సేవ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణింసు. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౧.౧-౨౩) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
పవరా అభినిక్ఖన్తం, వనా నిబ్బనమాగతం.

“కటచ్ఛుభిక్ఖం పాదాసిం, సిద్ధత్థస్స మహేసినో;
పఞ్ఞాయ ఉపసన్తస్స, మహావీరస్స తాదినో.

“పదేనానుపదాయన్తం, నిబ్బాపేన్తే మహాజనం;
ఉళారా విత్తి మే జాతా, బుద్ధే ఆదిచ్చబన్ధునే.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, భిక్ఖాదానస్సిదం ఫలం.

“సత్తాసీతిమ్హితో కప్పే, మహారేణుసనామకా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, సత్తేతే చక్కవత్తినో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
గోధికో థేరో.

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, నిసభాజానియం యథా;
తిధాపభిన్నం మాతఙ్గం, కుఞ్జరంవ మహేసినం.

“ఓభాసేన్తం దిసా సబ్బా, ఉళురాజంవ పూరితం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, లోకజేట్ఠం అపస్సహం.

“ఞాణే చిత్తం పసాదేత్వా, పగ్గహేత్వాన అఞ్జలిం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, సిద్ధత్థమభివాదయిం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“తేసత్తతిమ్హితో కప్పే, సోళసాసుం నరుత్తమా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సుబాహుత్థేరో.

“తివరాయం నివాసీహం, అహోసిం మాలికో తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సిద్ధత్థం లోకపూజితం.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, పుప్ఫహత్థమదాసహం;
యత్థ యత్థుపపజ్జామి, తస్స కమ్మస్స వాహసా.

“అనుభోమి ఫలం ఇట్ఠం, పుబ్బే సుకతమత్తనో;
పరిక్ఖిత్తో సుమల్లేహి, పుప్ఫదానస్సిదం ఫలం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫపూజాయిదం ఫలం.

“చతున్నవుతుపాదాయ , ఠపేత్వా వత్తమానకం;
పఞ్చరాజసతా తత్థ, నజ్జసమసనామకా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

వల్లియో థేరో.

“సిద్ధత్థస్స భగవతో, జాతిపుప్ఫమదాసహం;
పాదేసు సత్త పుప్ఫాని, హాసేనోకిరితాని మే.

“తేన కమ్మేనహం అజ్జ, అభిభోమి నరామరే;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫపూజాయిదం ఫలం.

“సమన్తగన్ధనామాసుం, తేరస చక్కవత్తినో;
ఇతో పఞ్చమకే కప్పే, చాతురన్తా జనాధిపా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. (అప॰ థేర ౧.౧౧.౧-౨౩);

ఉత్తియో థేరో.

అరహత్తం పన పత్వా ఇమే చత్తారోపి థేరా లోకే పాకటా పఞ్ఞాతా రాజరాజమహామత్తేహి సక్కతా గరుకతా హుత్వా అరఞ్ఞే సహేవ విహరన్తి. అథేకదా రాజా బిమ్బిసారో తే చత్తారో థేరే రాజగహం ఉపగతే ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా తేమాసం వస్సావాసత్థాయ నిమన్తేత్వా తేసం పాటియేక్కం కుటికాయో కారేత్వా సతిసమ్మోసేన న ఛాదేసి. థేరా అచ్ఛన్నాసు కుటికాసు విహరన్తి. వస్సకాలే దేవో న వస్సతి. రాజా "కిం ను ఖో కారణం దేవో న వస్సతీ"తి చిన్తేన్తో, తం కారణం ఞత్వా, తా కుటికాయో ఛాదాపేత్వా, మత్తికాకమ్మం చిత్తకమ్మఞ్చ కారాపేత్వా, కుటికామహం కరోన్తో మహతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం అదాసి. థేరా రఞ్ఞో అనుకమ్పాయ కుటికాయో పవిసిత్వా మేత్తాసమాపత్తియో సమాపజ్జింసు. అథుత్తరపాచీనదిసతో మహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా థేరానం సమాపత్తితో వుట్ఠానక్ఖణేయేవ వస్సితుం ఆరభి. తేసు గోధికత్థేరో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ సహ మేఘగజ్జితేన –

౫౧. "వస్సతి దేవో యథా సుగీతం, ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా;
చిత్తం సుసమాహితఞ్చ మయ్హం, అథ చే పత్థయసి పవస్స దేవా"తి. –

ఇమం గాథం అభాసి.

తత్థ **వస్సతీ**తి సిఞ్చతి వుట్ఠిధారం పవేచ్ఛతి. **దేవో**తి మేఘో. **యథా సుగీత**న్తి సున్దరగీతం వియ గజ్జన్తోతి అధిప్పాయో. మేఘో హి వస్సనకాలే సతపటలసహస్సపటలో ఉట్ఠహిత్వా ధనయన్తో విజ్జుతా నిచ్ఛారేన్తోవ సోభతి, న కేవలో. తస్మా సినిద్ధమధురగమ్భీరనిగ్ఘోసో వస్సతి దేవోతి దస్సేతి. తేన సద్దతో అనుపపీళితం ఆహ **''ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా''**తి. యథా న దేవో వస్సతి, ఏవం తిణాదీహి ఛాదితా అయం మే కుటికా, తేన వుట్ఠివస్సేన అనుపపీళితం ఆహ. పరిభోగసుఖస్స ఉతుసప్పాయఉతుసుఖస్స చ సబ్భావతో సుఖా. ఫుసితగ్గళపిహితవాతపానతాహి వాతపరిస్సయరహితా. ఉభయేనపి ఆవాససప్పాయవసేన అనుపపీళితం ఆహ. **చిత్తం సుసమాహితఞ్చ మయ్హ**న్తి చిత్తఞ్చ మమ సుట్ఠు సమాహితం అనుత్తరసమాధినా నిబ్బానారమ్మణే సుట్ఠు అప్పితం, ఏతేన అబ్భన్తరపరిస్సయాభావతో అప్పోస్సుక్కతం దస్సేతి. **అథ చే పత్థయసీ**తి అథ ఇదాని పత్థయసి చే, యది ఇచ్ఛసి. **పవస్సా**తి సిఞ్చ ఉదకం పగ్ఘర వుట్ఠిధారం పవేచ్ఛ. **దేవా**తి మేఘం ఆలపతి.

గోధికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సుబాహుత్థేరగాథావణ్ణనా

౫౨. ఇతరేహి వుత్తగాథాసు తతియపదే ఏవ విసేసో. తత్థ సుబాహునా వుత్తగాథాయం **చిత్తం సుసమాహితఞ్చ కాయే**తి మమ చిత్తం కరజకాయే కాయగతాసతిభావనావసేన సుట్ఠు సమాహితం సమ్మదేవ అప్పితం. అయఞ్హి థేరో కాయగతాసతిభావనావసేన పటిలద్ధఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తం సన్ధాయాహ "చిత్తం సుసమాహితఞ్చ కాయే"తి.

సుబాహుత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా

౨౩. వల్లియత్థేరగాథాయం **తస్సం విహరామి అప్పమత్తో**తి తస్సం కుటికాయం అప్పమాదపటిపత్తియా మత్థకం పాపితత్తా అప్పమత్తో అరియవిహారూపసంహితేన దిబ్బవిహారాదిసంహితేన చ ఇరియాపథవిహారేన విహరామి, అత్తభావం పవత్తేమీతి వుత్తం హోతి.

వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా

౪. ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా

౨౪. ఉత్తియత్థేరేన వుత్తగాథాయం **అదుతియో**తి అసహాయో, కిలేససఙ్గణికాయ గణసఙ్గణికాయ చ విరహితోతి అత్థో.

ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతున్నం థేరానం గాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. అఞ్జనవనియత్థేరగాథావణ్ణనా

ఆసన్దిం కుటికం కత్వాతి ఆయస్మతో అఞ్జనవనియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సుదస్సనో నామ మాలాకారో హుత్వా సుమనపుప్ఫేహి భగవన్తం పూజేత్వా అఞ్ఞమ్పి తత్థ తత్థ బహుం పుఞ్ఞం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం అకాసి. అథ ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం వజ్జిరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా తస్స వయప్పత్తకాలే వజ్జిరట్ఠే అవుట్ఠిభయం బ్యాధిభయం అమనుస్సభయన్తి తీణి భయాని ఉప్పజ్జింసు . తం సబ్బం రతనసుత్తవణ్ణనాయం (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ రతనసుత్తవణ్ణనా; సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.రతనసుత్తవణ్ణనా) వుత్తనయేన వేదితబ్బం. భగవతి పన వేసాలిం పవిట్ఠే భయేసు చ వూపసన్తేసు సత్థు ధమ్మదేసనాయ సమ్బహులానం దేవమనుస్సానం ధమ్మాభిసమయే చ జాతే అయం రాజకుమారో బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. యథా చాయం ఏవం అనన్తరం వుచ్చమానా చత్తారోపి జనా. తేపి హి ఇమస్స సహాయభూతా లిచ్ఛవిరాజకుమారా ఏవం ఇమినావ నీహారేన పబ్బజింసు. కస్సపసమ్బుద్ధకాలేపి సహాయా హుత్వా ఇమినా సహేవ పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం అకంసు, పదుముత్తరస్సపి భగవతో పాదమూలే కుసలబీజరోపనాదిం అకంసూతి. తత్థాయం కతపుబ్బకిచ్చో సాకేతే అఞ్జనవనే సుసానట్ఠానే వసన్తో ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ మనుస్సేహి ఛడ్డితం జిణ్ణకం ఆసన్దిం లభిత్వా తం చతూసు పాసాణేసు ఠపేత్వా ఉపరి తిరియఞ్చ తిణాదీహి ఛాదేత్వా ద్వారం యోజేత్వా వస్సం ఉపగతో. పఠమమాసేయేవ ఘటేన్తో వాయమన్తో అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౧.౨౪-౨౮) –

"సుదస్సనోతి నామేన, మాలాకారో అహం తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, లోకజేట్ఠం నరాసభం.

"జాతిపుప్ఫం గహేత్వాన, పూజయిం పదుముత్తరం;
విసుద్ధచక్ఖు సుమనో, దిబ్బచక్ఖుం సమజ్ఝగం.

"ఏతిస్సా పుప్ఫపూజాయ, చిత్తస్స పణిధీహి చ;

కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

“సోళసాసింసు రాజానో, దేవుత్తరసనామకా;

ఛత్తింసమ్హి ఇతో కప్పే, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేన్తో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ యథాలద్ధం సమ్పత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతివేగేన ఉదానేన్తో ‘‘**ఆసన్దిం కుటికం కత్వా**’’తి గాథం అభాసి .

౫౫. తత్థ **ఆసన్దిం కుటికం కత్వా**తి ఆసన్దీ నామ దీఘపాదకం చతురస్సపీఠం, ఆయతం చతురస్సమ్పి అత్థియేవ, యత్థ నిసీదితుమేవ సక్కా, న నిపజ్జితుం తం ఆసన్దిం కుటికం కత్వా వాసత్థాయ హేట్ఠా వుత్తనయేన కుటికం కత్వా యథా తత్థ నిసిన్నస్స ఉతుపరిస్సయాభావేన సుఖేన సమణధమ్మం కాతుం సక్కా, ఏవం కుటికం కత్వా. ఏతేన పరముక్కంసగతం సేనాసనే అత్తనో అప్పిచ్ఛతం సన్తుట్ఠిఞ్చ దస్సేతి. వుత్తమ్పి చేతం ధమ్మసేనాపతినా –

“పల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స, జణ్ణుకేనాభివస్సతి;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో”తి. (థేరగా॰ ౯౮౫; మి॰ ప॰ ౬.౧.౧);

అపరే “ఆసన్దికుటిక”న్తి పాఠం వత్వా “ఆసన్దిప్పమాణం కుటికం కత్వా”తి అత్థం వదన్తి. అఞ్ఞే పన “ఆసననిసజ్జాదిగతే మనుస్సే ఉద్దిస్స మఞ్చకస్స ఉపరి కతకుటికా ఆసన్దీ నామ, తం ఆసన్దిం కుటికం కత్వా”తి అత్థం వదన్తి. **ఓగ్గయ్హా**తి ఓగాహేత్వా అనుపవిసిత్వా. **అఞ్జనం వన**న్తి ఏవంనామకం వనం, అఞ్జనవణ్ణపుప్ఫభావతో హి అఞ్జనా వుచ్చన్తి వల్లియో, తబ్బహులతాయ తం వనం “అఞ్జనవన”న్తి నామం లభి. అపరే పన “అఞ్జనా నామ మహాగచ్ఛా”తి వదన్తి, తం అఞ్జనవనం ఓగ్గయ్హ ఆసన్దికం కుటికం కత్వా **తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన**న్తి విహరతా మయాతి వచనసేసేనేవ యోజనా. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

అఞ్జనవనియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. కుటివిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా

కో కుటికాయన్తి ఆయస్మతో కుటివిహారిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో ఆకాసేన గచ్ఛన్తస్స “ఉదకదానం దస్సామీ”తి సీతలం ఉదకం గహేత్వా పీతిసోమనస్సజాతో ఉద్ధమ్ముఖో హుత్వా ఉక్ఖిపి. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా పసాదసంవడ్ఢనత్థం ఆకాసే ఠితోవ సమ్పటిచ్ఛి. సో తేన అనప్పకం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేసి. సేసం అఞ్జనవనియత్థేరస్స వత్థుమ్హి వుత్తసదిసమేవ. అయం పన విసేసో – అయం కిర వుత్తనయేన పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనం అనుయుఞ్జన్తో సాయం ఖేత్తసమీపేన గచ్ఛన్తో దేవే ఫుసాయన్తే ఖేత్తపాలకస్స పుఞ్ఞం తిణకుటిం దిస్వా పవిసిత్వా తత్థ తిణసన్థారకే నిసీది . నిసిన్నమత్తోవ ఉతుసప్పాయం లభిత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౧.౨౮-౩౫) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, గచ్ఛన్తం అనిలఞ్జసే;
ఘతాసనంవ జలితం, ఆదిత్తంవ హుతాసనం.

“పాణినా ఉదకం గయ్హ, ఆకాసే ఉక్ఖిపిం అహం;
సమ్పటిచ్ఛి మహావీరో, బుద్ధో కారుణికో ఇసి.

“అన్తలిక్ఖే ఠితో సత్థా, పదుముత్తరనామకో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, ఇమా గాథా అభాసథ.

“ఇమినా దకదానేన, పీతిఉప్పాదనేన చ;
కప్పసతసహస్సమ్పి, దుగ్గతిం నుపపజ్జతి.

“తేన కమ్మేన ద్విపదిన్ద, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, హిత్వా జయపరాజయం.

“సహస్సరాజనామేన, తయో తే చక్కవత్తినో;
పఞ్చసట్ఠికప్పసతే, చాతురన్తా జనాధిపా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరే తత్థ నిసిన్నే ఖేత్తపాలకో ఆగన్త్వా “కో కుటికాయ”న్తి ఆహ. తం సుత్వా థేరో “భిక్ఖు కుటికాయ”న్తిఆదిమాహ. తయిదం ఖేత్తపాలస్స థేరస్స చ వచనం ఏకజ్ఝం కత్వా –

౫౬. “కో కుటికాయం భిక్ఖు కుటికాయం, వీతరాగో సుసమాహితచిత్తో;
ఏవం జానాహి ఆవుసో, అమోఘా తే కుటికా కతా”తి. –

తథారూపేన సఙ్గీతిం ఆరోపితం.

తత్థ **కో కుటికాయ**న్తి, “ఇమిస్సం కుటికాయం కో నిసిన్నో”తి ఖేత్తపాలస్స పుచ్ఛావచనం. తస్స **భిక్ఖు కుటికాయ**న్తి థేరస్స పటివచనదానం. అథ నం అత్తనో అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యభావతో తం కుటిపరిభోగం అనుమోదాపేత్వా ఉళారం తమేవ పుఞ్ఞం పతిట్ఠాపేతుం “**వీతరాగో**”తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – ఏకో భిన్నకిలేసో **భిక్ఖు తే కుటికాయం** నిసిన్నో, తతో ఏవ సో అగ్గమగ్గేన సబ్బసో సముచ్ఛిన్నరాగతాయ **వీతరాగో** అనుత్తరసమాధినా నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా సుట్ఠు సమాహితచిత్తతాయ **సుసమాహితచిత్తో,** ఇమఞ్చ అత్థం, **ఆవుసో** ఖేత్తపాల, యథాహం వదామి, **ఏవం జానాహి** సద్దహ అధిముచ్చస్సు. **అమోఘా తే కుటికా కతా** తయా కతా కుటికా అమోఘా అవఞ్ఝా సఫలా సఉద్రయా, యస్మా అరహతా ఖీణాసవేన పరిభుత్తా. సచే త్వం అనుమోదసి, తం తే భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయాతి.

తం సుత్వా ఖేత్తపాలో “లాభా వత మే, సులద్ధం వత మే, యస్స మే కుటికాయం ఏదిసో అయ్యో పవిసిత్వా నిసీదతీ”తి పసన్నచిత్తో అనుమోదన్తో అట్ఠాసి. ఇమం పన తేసం కథాసల్లాపం భగవా దిబ్బాయ సోతధాతుయా సుత్వా

అనుమోదనఞ్చస్స ఞత్వా తమ్భావినిం సమ్పత్తిం విభావేన్తో ఖేత్తపాలం ఇమాహి గాథాహి అజ్ఝభాసి –

“విహాసి కుటియం భిక్ఖు, సన్తచిత్తో అనాసవో;
తేన కమ్మవిపాకేన, దేవిన్దో త్వం భవిస్ససి.

“ఛత్తింసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్ససి;
చతుత్తింసక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, రాజా రట్ఠే భవిస్ససి;

రతనకుటి నామ పచ్చేకబుద్ధో, వీతరాగో భవిస్ససీ”తి.

కుటికాయం లద్ధవిసేసత్తా పన థేరస్స తతో పభుతి **కుటివిహారీ**త్వేవ సమఞ్ఞా ఉదపాది. అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథాపి అహోసీతి.

కుటివిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. దుతియకుటివిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా

అయమాహు పురాణియాతి ఆయస్మతో కుటివిహారిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో పసన్నమానసో పరిళాహకాలే నళవిలీవేహి విరచితం బీజనిం అదాసి. తం సత్థా అనుమోదనగాథాయ సమ్పహంసేసి. సేసం యదేత్థ వత్తబ్బం, తం అఞ్జనవనియత్థేరవత్థుమ్హి వుత్తసదిసమేవ. అయం పన విసేసో – అయం కిర వుత్తనయేన పబ్బజిత్వా అఞ్ఞతరాయ పురాణకుటికాయ విహరన్తో సమణధమ్మం అచిన్తేత్వా, “అయం కుటికా జిణ్ణా, అఞ్ఞం కుటికం కాతుం వట్టతీ”తి నవకమ్మవసేన చిత్తం ఉప్పాదేసి. తస్స అత్థకామా దేవతా సంవేగజననత్థం ఇమం ఉత్తానోభాసం గమ్భీరత్థం “**అయమాహు**”తి గాథమాహ.

౫౭. తత్థ **అయ**న్తి ఆసన్నపచ్చక్ఖవచనం. **ఆహూ**తి అహోసీతి అత్థో. గాథాసుఖత్థఞ్హి దీఘం కత్వా వుత్తం. **పురాణియా**తి పురాతనీ అద్ధగతా. **అఞ్ఞం పత్థయసే నవం కుటి**న్తి ఇమిస్సా కుటియా పురాణభావేన జిణ్ణతాయ ఇతో అఞ్ఞం ఇదాని నిబ్బత్తనీయతాయ నవం కుటిం పత్థయసే పత్థేసి ఆసీససి. సబ్బేన సబ్బం పన **ఆసం కుటియా విరాజయ** పురాణియం వియ నవాయమ్పి కుటియం ఆసం తణ్హం అపేక్ఖం విరాజేహి, సబ్బసో తత్థ విరత్తచిత్తో హోహి. కస్మా? యస్మా **దుక్ఖా భిక్ఖు పున నవా** నామ **కుటి** భిక్ఖు పున ఇదాని నిబ్బత్తియమానా దుక్ఖావహత్తా దుక్ఖా, తస్మా అఞ్ఞం నవం దుక్ఖం అనుప్పాదేన్తో యథానిబ్బత్తాయం పురాణియంయేవ కుటియం ఠత్వా అత్తనా కతబ్బం కరోహీతి. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – త్వం, భిక్ఖు, “అయం పురాణీ తిణకుటికా జిణ్ణా”తి అఞ్ఞం నవం తిణకుటికం కాతుం ఇచ్ఛసి, న సమణధమ్మం, ఏవం ఇచ్ఛన్తో పన భావనాయ అననుయుఞ్జనేన పునబ్భవాభినిబ్బత్తియా అనతివత్తనతో ఆయతిం అత్తభావకుటిమ్పి పత్థేన్తో కాతుం ఇచ్ఛన్తోయేవ నామ హోతి. సా పన నవా తిణకుటి వియ కరణదుక్ఖేన తతో భియ్యోపి జరామరణసోకపరిదేవాదిదుక్ఖసంసట్ఠతాయ దుక్ఖా, తస్మా తిణకుటియం వియ అత్తభావకుటియం ఆసం అపేక్ఖం విరాజయ సబ్బసో తత్థ విరత్తచిత్తో హోహి, ఏవం తే వట్టదుక్ఖం న భవిస్సతీతి. దేవతాయ చ వచనం సుత్వా థేరో సంవేగజాతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౧.౩౬-౪౬) –

“పదుముత్తరబుద్ధస్స , లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
తిణత్థరే నిసిన్నస్స, ఉపసన్తస్స తాదినో.

“నళమాలం గహేత్వాన, బన్ధిత్వా బీజనిం అహం;
బుద్ధస్స ఉపనామేసిం, ద్విపదిన్దస్స తాదినో.

“పటిగ్గహేత్వా సబ్బఞ్ఞూ, బీజనిం లోకనాయకో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, ఇమం గాథం అభాసథ.

“యథా మే కాయో నిబ్బాతి, పరిళాహో న విజ్జతి;
తథేవ తివిధగ్గీహి, చిత్తం తవ విముచ్చతు.

“సబ్బే దేవా సమాగచ్ఛుం, యే కేచి వననిస్సితా;
సోస్సామ బుద్ధవచనం, హాసయన్తఞ్చ దాయకం.

“నిసిన్నో భగవా తత్థ, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో;
దాయకం సమ్పహంసేన్తో, ఇమా గాథా అభాసథ.

“ఇమినా బీజనిదానేన, చిత్తస్స పణిధీహి చ;
సుబ్బతో నామ నామేన, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“తేన కమ్మావసేసేన, సుక్కమూలేన చోదితో;
మాలుతో నామ నామేన, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“ఇమినా బీజనిదానేన, సమ్మానవిపులేన చ;
కప్పసతసహస్సమ్పి, దుగ్గతిం నుపపజ్జతి.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, సుబ్బతా అట్ఠతింస తే;
ఏకూనతింససహస్సే, అట్ఠ మాలుతనామకా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తే పన పతిట్ఠితో “అయం మే అరహత్తప్పత్తియా అఙ్కుసభూతా”తి తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి. సాయేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసి. కుటిఓవాదేన లద్ధవిసేసత్తా చస్స **కుటివిహారీ**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసీతి.

దుతియకుటివిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. రమణీయకుటికత్థేరగాథావణ్ణనా

రమణీయా మే కుటికాతి ఆయస్మతో రమణీయకుటికత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కుసలబీజరోపనం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో అట్ఠారసకప్పసతమత్థకే అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బుద్ధారహం ఆసనం భగవతో అదాసి. పుప్ఫేహి చ భగవన్తం పూజేత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సేసం అఞ్జనవనియత్థేరస్స వత్థుమ్హి వుత్తసదిసమేవ. అయం పన విసేసో – అయం కిర వుత్తనయేన పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో వజ్జిరట్ఠే అఞ్ఞతరస్మిం గామకావాసే కుటికాయం విహరతి, సా హోతి కుటికా అభిరూపా దస్సనీయా పాసాదికా సుపరికమ్మకతభిత్తిభూమికా ఆరామపోక్ఖరణిరామణేయ్యాదిసమ్పన్నా ముత్తాజాలసదిసవాలికాకిణ్ణభూమిభాగా థేరస్స చ వత్తసమ్పన్నతాయ సుసమ్మట్ఠఙ్గణతాదినా భియ్యోసోమత్తాయ రమణీయతరా హుత్వా తిట్ఠతి. సో తత్థ విహరన్తో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౧.౪౭-౫౨) –

> "కాననం వనమోగ్గయ్హ, అప్పసద్దం నిరాకులం;
> సీహాసనం మయా దిన్నం, అత్థదస్సిస్స తాదినో.
>
> "మాలాహత్థం గహేత్వాన, కత్వా చ నం పదక్ఖిణం;
> సత్థారం పయిరుపాసిత్వా, పక్కామిం ఉత్తరాముఖో.
>
> "తేన కమ్మేన ద్విపదిన్ద, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
> సన్నిబ్బాపేమి అత్తానం, భవా సబ్బే సమూహతా.
>
> "అట్ఠారసకప్పసతే, యం దానమదదిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, సీహాసనస్సిదం ఫలం.
>
> "ఇతో సత్తకప్పసతే, సన్నిబ్బాపకఖత్తియో;
> సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.
>
> "కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరే తత్థ విహరన్తే కుటికాయ రమణీయభావతో విహారపేక్ఖకా మనుస్సా తతో తతో ఆగన్త్వా కుటిం పస్సన్తి . అథేకదివసం కతిపయా ధుత్తజాతికా ఇత్థియో తత్థ గతా కుటికాయ రమణీయభావం దిస్వా, "ఏత్థ వసన్తో అయం సమణో సియా అమ్హేహి ఆకడ్ఢనీయహదయో"తి అధిప్పాయేన – "రమణీయం వో, భన్తే, వసనట్ఠానం. మయమ్పి రమణీయరూపా పఠమయోబ్బనే ఠితా"తి వత్వా ఇత్థికుత్తాదీని దస్సేతుం ఆరభింసు. థేరో అత్తనో వీతరాగభావం పకాసేన్తో **"రమణీయా మే కుటికా, సద్ధాదేయ్యా మనోరమా"**తి గాథం అభాసి.

౫౮. తత్థ **రమణీయా మే కుటికా**తి "రమణీయా తే, భన్తే, కుటికా"తి యం తుమ్హేహి వుత్తం, తం సచ్చం. అయం మమ వసనకుటికా రమణీయా మనుఞ్ఞరూపా, సా చ ఖో **సద్ధాదేయ్యా**, "ఏవరూపాయ మనాపం కత్వా పబ్బజితానం దిన్నాయ ఇదం నామ ఫలం హోతీ"తి కమ్మఫలాని సద్దహిత్వా సద్ధాయ ధమ్మచ్ఛన్దేన దాతబ్బత్తా సద్ధాదేయ్యా, న ధనేన నిబ్బత్తితా.

సయఞ్చ తథాదిన్నాని సద్ధాదేయ్యాని పస్సన్తానం పరిభుఞ్జన్తానఞ్చ మనో రమేతీతి **మనోరమా**. సద్ధాదేయ్యత్తా ఏవ హి మనోరమా, సద్ధాదీహి దేయ్యధమ్మం సక్కచ్చం అభిసఙ్ఖరిత్వా దేన్తి, సద్ధాదేయ్యఞ్చ పరిభుఞ్జన్తా సప్పురిసా దాయకస్స అవిసంవాదనత్థమ్పి పయోగాసయసమ్పన్నా హోన్తి, న తుమ్హేహి చిన్తితాకారేన పయోగాసయవిపన్నాతి అధిప్పాయో. **న మే అత్థో కుమారీహీ**తి యస్మా సబ్బసో కామేహి వినివత్తితమానసో అహం, తస్మా న మే అత్థో కుమారీహి. కప్పియకారకకమ్మవసేనపి హి మాదిసానం ఇత్థీహి పయోజనం నామ నత్థి, పగేవ రాగవసేన, తస్మా న మే అత్థో కుమారీహీతి. కుమారిగ్గహణఞ్చేత్థ ఉపలక్ఖణం దట్ఠబ్బం. మాదిసస్స నామ సన్తికే ఏవం పటిపజ్జాహీతి అయుత్తకారినీహి యావ అపరద్ధఞ్చ తుమ్హేహి సమానజ్ఝాసయానం పురతో అయం కిరియా సోభేయ్యాతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**యేసం అత్థో తహిం గచ్ఛథ నారియో**’’తి. తత్థ **యేస**న్తి కామేసు అవీతరాగానం. **అత్థో**తి పయోజనం. **తహి**న్తి తత్థ తేసం సన్తికం. **నారియో**తి ఆలపనం. తం సుత్వా ఇత్థియో మఙ్కుభూతా పత్తక్ఖన్ధా ఆగతమగ్గేనేవ గతా. ఏత్థ చ “న మే అత్థో కుమారీహీ”తి కామేహి అనత్థికభావవచనేనేవ థేరేన అరహత్తం బ్యాకతన్తి దట్ఠబ్బం.

రమణీయకుటికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. కోసలవిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా

సద్ధాయాహం పబ్బజితోతి ఆయస్మతో కోసలవిహారిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కుసలబీజం రోపేత్వా తం తం పుఞ్ఞం అకాసి. సేసం అఞ్జనవనియత్థేరవత్థుసదిసమేవ. అయం పన విసేసో – అయం కిర వుత్తనయేన పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో కోసలరట్ఠే అఞ్ఞతరస్మిం గామే ఏకం ఉపాసకకులం నిస్సాయ అరఞ్ఞే విహరతి, తం సో ఉపాసకో రుక్ఖమూలే వసన్తం దిస్వా కుటికం కారేత్వా అదాసి. థేరో కుటికాయం విహరన్తో ఆవాససప్పాయేన సమాధానం లభిత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౧.౭౩-౮౧) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే, వసామి పణ్ణసన్థరే;
ఘాసేసు గేధమాపన్నో, సేయ్యసీలో చహం తదా.

“ఖణన్తాలుకలమ్బాని , బిళాలితక్కలాని చ;
కోలం భల్లాతకం బిల్లం, ఆహత్వా పటియాదితం.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, ఆగచ్ఛి మమ సన్తికం.

“ఉపాగతం మహానాగం, దేవదేవం నరాసభం;
బిళాలిం పగ్గహేత్వాన, పత్తమ్హి ఓకిరిం అహం.

“పరిభుఞ్జి మహావీరో, తోసయన్తో మమం తదా;
పరిభుఞ్జిత్వాన సబ్బఞ్ఞూ, ఇమం గాథం అభాసథ.

“సకం చిత్తం పసాదేత్వా, బిళాలిం మే అదా తువం;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జసి.

“చరిమం వత్తతే మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“చతుపఞ్ఞాసితో కప్పే, సుమేఖలియ సవ్హయో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖప్పటిసంవేదనేన ఉప్పన్నపీతివేగేన ఉదానేన్తో **‘‘సద్ధాయాహం పబ్బజితో’’**తి గాథం అభాసి.

౨౮. తత్థ **సద్ధాయా**తి భగవతో వేసాలిం ఉపగమనే ఆనుభావం దిస్వా, “ఏకన్తనియ్యానికం ఇదం సాసనం, తస్మా అద్ధా ఇమాయ పటిపత్తియా జరామరణతో ముచ్చిస్సామీ”తి ఉప్పన్నసద్ధావసేన **పబ్బజితో** పబ్బజ్జం ఉపగతో. **అరఞ్ఞే మే కుటికా కతా**తి తస్సా పబ్బజ్జాయ అనురూపవసేన అరఞ్ఞే వసతో మే కుటికా కతా, పబ్బజ్జానురూపం ఆరఞ్ఞకో హుత్వా వూపకట్ఠో విహరామీతి దస్సేతి. తేనాహ **‘‘అప్పమత్తో చ ఆతాపీ, సమ్పజానో పతిస్సతో’’**తి. అరఞ్ఞవాసలద్ధేన కాయవివేకేన జాగరియం అనుయుఞ్జన్తో తత్థ సతియా అవిప్పవాసేన **అప్పమత్తో**, ఆరద్ధవీరియతాయ **ఆతాపీ,** పుబ్బభాగియసతిసమ్పజఞ్ఞపారిపూరియా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తాధిగమేన పఞ్ఞాసతివేపుల్లప్పత్తియా అచ్చన్తమేవ **సమ్పజానో పతిస్సతో** విహరామీతి అత్థో. అప్పమత్తభావాదికిత్తనే చస్స ఇదమేవ అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి కోసలరట్ఠే చిరనివాసిభావేన పన **కోసలవిహారీ**తి సమఞ్ఞా జాతాతి.

కోసలవిహారిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సీవలిత్థేరగాథావణ్ణనా

తే మే ఇజ్ఝింసు సఙ్కప్పాతి ఆయస్మతో సీవలిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హేట్ఠా వుత్తనయేన విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం లాభీనం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా “మయాపి అనాగతే ఏవరూపేన భవితుం వట్టతీ”తి దసబలం నిమన్తేత్వా సత్తాహం సత్థు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ మహాదానం దత్వా “భగవా అహం ఇమినా అధికారకమ్మేన అఞ్ఞం సమ్పత్తిం న పత్థేమి, అనాగతే పన ఏకబుద్ధస్స సాసనే అహమ్పి తుమ్హేహి సో ఏతదగ్గే ఠపితభిక్ఖు వియ లాభీనం అగ్గో భవేయ్య”న్తి పత్థనం అకాసి. సత్థా అనన్తరాయం దిస్వా – “అయం తే పత్థనా అనాగతే గోతమబుద్ధస్స సన్తికే సమిజ్ఝిస్సతీ”తి బ్యాకరిత్వా పక్కామి. సోపి కులపుత్తో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో విపస్సీబుద్ధకాలే బన్ధుమతీనగరతో అవిదూరే ఏకస్మిం గామకే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్మిం సమయే బన్ధుమతీనగరవాసినో రఞ్ఞా సద్ధిం సాకచ్ఛిత్వా దసబలస్స దానం దేన్తి. తే ఏకదివసం సబ్బేవ ఏకతో హుత్వా దానం దేన్తా “కిం ను ఖో అమ్హాకం దానముఖే నత్థీ”తి (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౦౭) మధుఞ్చ గుళదధిఞ్చ న అద్దసంసు. తే “యతో కుతోచి ఆహరిస్సామా”తి జనపదతో నగరపవిసనమగ్గే పురిసం ఠపేసుం. తదా ఏస కులపుత్తో అత్తనో గామతో గుళదధివారకం

గహేత్వా, “కిఞ్చిదేవ ఆహరిస్సామీ”తి నగరం గచ్ఛన్తో, “ముఖం ధోవిత్వా ధోతహత్థపాదో పవిసిస్సామీ”తి ఫాసుకట్ఠానం ఓలోకేన్తో నఙ్గలసీసమత్తం నిమ్మక్ఖికం దణ్డకమధుం దిస్వా “పుఞ్ఞేన మే ఇదం ఉప్పన్న”న్తి గహేత్వా నగరం పావిసి. నాగరేహి ఠపితపురిసో తం దిస్వా, “భో పురిస, కస్సిమం ఆహరసీ”తి పుచ్ఛి. “న కస్సచి, సామి, విక్కిణితుం పన మే ఇదం ఆభత”న్తి. “తేన హి, భో, ఇదం కహాపణం గహేత్వా ఏతం మధుఞ్చ గుళదధిఞ్చ దేహీ”తి. సో చిన్తేసి – “ఇదం న బహుమూలం, అయఞ్చ ఏకప్పహారేనేవ బహుం దేతి, వీమంసితుం వట్టతీ”తి. తతో నం “నాహం ఏకేన కహాపణేన దేమీ”తి ఆహ. “యది ఏవం ద్వే గహేత్వా దేహీ”తి. “ద్వీహిపి న దేమీ”తి. ఏతేనుపాయేన వడ్ఢేత్వా సహస్సం పాపుణి.

సో చిన్తేసి – “అతివడ్ఢితుం న వట్టతి, హోతు తావ ఇమినా కత్తబ్బకిచ్చం పుచ్ఛిస్సామీ”తి. అథ నం ఆహ – “ఇదం న బహుం అగ్ఘనకం, త్వఞ్చ బహుం దేసి, కేన కమ్మేన ఇదం గణ్హాసీ”తి. “ఇధ, భో, నగరవాసినో రఞ్ఞా సద్ధిం పటివిరుజ్ఝిత్వా విపస్సీదసబలస్స దానం దేన్తా ఇదం ద్వయం దానముఖే అపస్సన్తా పరియేసన్తి, సచే ఇదం ద్వయం న లభిస్సన్తి, నాగరానం పరాజయో భవిస్సతి, తస్మా సహస్సం కత్వా గణ్హామీ”తి. “కిం పనేతం నాగరానమేవ వట్టతి, అఞ్ఞేసం దాతుం న వట్టతీ”తి. “యస్స కస్సచి దాతుం అవారితమేత”న్తి. “అత్థి పన కోచి నాగరానం దానే ఏకదివసం సహస్సం దాతా”తి? “నత్థి, సమ్మా”తి. “ఇమేసం పన ద్విన్నం సహస్సగ్ఘనకభావం జానాసీ”తి? “ఆమ, జానామీ”తి. “తేన హి గచ్ఛ, నాగరానం ఆచిక్ఖ ‘ఏకో పురిసో ఇమాని ద్వే మూలేన న దేతి సహత్థేనేవ దాతుకామో, తుమ్హే ఇమేసం ద్విన్నం కారణా నిబ్బితక్కా హోథా’తి, త్వం పన మే ఇమస్మిం దానముఖే జేట్ఠకభావస్స కాయసక్ఖీ హోహీ”తి. సో పరిబ్బయత్థం గహితమాసకేన పఞ్చకటుకం గహేత్వా చుణ్ణం కత్వా దధితో కఞ్జియం గహేత్వా తత్థ మధుపటలం పీళేత్వా పఞ్చకటుకచుణ్ణేన యోజేత్వా ఏకస్మిం పదుమినిపత్తే పక్ఖిపిత్వా తం సంవిదహిత్వా ఆదాయ దసబలస్స అవిదూరట్ఠానే నిసీది మహాజనేన ఆహరియమానస్స సక్కారస్స అవిదూరే అత్తనో పత్తవారం ఓలోకయమానో, సో ఓకాసం ఞత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా భగవా అయం ఉప్పన్నదుగ్గతపణ్ణాకారో, ఇమం మే అనుకమ్పం పటిచ్చ పటిగ్గణ్హథాతి. సత్థా తస్స అనుకమ్పం పటిచ్చ చతుమహారాజదత్తియేన సేలమయపత్తేన తం పటిగ్గహేత్వా యథా అట్ఠసట్ఠియా భిక్ఖుసతసహస్సస్స దియ్యమానం న ఖీయతి, ఏవం అధిట్ఠాసి. సో కులపుత్తో నిట్ఠితభత్తకిచ్చం భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠితో ఆహ – “దిట్ఠో మే, భగవా, అజ్జ బన్ధుమతీనగరవాసికేహి తుమ్హాకం సక్కారో ఆహరియమానో, అహమ్పి ఇమస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన నిబ్బత్తనిబ్బత్తభవే లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో భవేయ్య”న్తి (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౦౨). సత్థా, “ఏవం హోతు, కులపుత్తా”తి వత్వా తస్స చ నగరవాసీనఞ్చ భత్తానుమోదనం కత్వా పక్కామి.

సోపి కులపుత్తో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సుప్పవాసాయ రాజధీతాయ కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ సాయం పాతఞ్చ పణ్ణాకారసతాని సకటేనాదాయ సుప్పవాసాయ ఉపనీయన్తి. అథ నం పుఞ్ఞవీమంసనత్థం హత్థేన బీజపచ్ఛిం ఫుసాపేన్తి. ఏకేకబీజతో సలాకసతమ్పి సలాకసహస్సమ్పి నిగ్గచ్ఛతి. ఏకేకకరీసఖేత్తే పణ్ణాసమ్పి సట్ఠిపి సకటప్పమాణాని ఉప్పజ్జన్తి. కోట్ఠే పూరణకాలేపి కోట్ఠద్వారం హత్థేన ఫుసాపేన్తి. రాజధీతాయ పుఞ్ఞేన గణ్హన్తానం గహితగహితట్ఠానం పున పూరతి. పరిపుణ్ణభత్తభాజనతోపి “రాజధీతాయ పుఞ్ఞ”న్తి వత్వా యస్స కస్సచి దేన్తానం యావ న ఉక్కడ్ఢన్తి, న తావ భత్తం ఖీయతి, దారకే కుచ్ఛిగతేయేవ సత్తవస్సాని అతిక్కమింసు.

గబ్భే పన పరిపక్కే సత్తాహం మహాదుక్ఖం అనుభోసి. సా సామికం ఆమన్తేత్వా, “పురే మరణా జీవమానావ దానం దస్సామీ”తి సత్థు సన్తికం పేసేసి – “గచ్ఛ, ఇమం పవత్తిం సత్థు ఆరోచేత్వా సత్థారం నిమన్తేహి, యఞ్చ సత్థా వదేతి, తం సాధుకం ఉపలక్ఖేత్వా ఆగన్త్వా మయ్హం కథేహీ”తి. సో గన్త్వా తస్సా సాసనం భగవతో ఆరోచేసి. సత్థా, “సుఖినీ హోతు సుప్పవాసా కోలియధీతా అరోగా, అరోగం పుత్తం విజాయతూ”తి (ఉదా. ౧౮) ఆహ. రాజా తం సుత్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా అత్తనో గామాభిముఖో పాయాసి. తస్స పురే ఆగమనాయేవ సుప్పవాసాయ కుచ్ఛితో ధమకరణా ఉదకం వియ గబ్భో నిక్ఖమి, పరివారేత్వా నిసిన్నజనో అస్సుముఖోవ హసితుం ఆరద్ధో తుట్ఠపహట్ఠో మహాజనో రఞ్ఞో సాసనం ఆరోచేతుం అగమాసి.

రాజా తేసం ఆగమనం దిస్వావ, “దసబలేన కథితకథా నిప్ఫన్నా భవిస్సతి మఞ్ఞే”తి చిన్తేసి. సో ఆగన్త్వా సత్థు సాసనం రాజధీతాయ ఆరోచేసి. రాజధీతా తయా నిమన్తితం జీవితభత్తమేవ మఙ్గలభత్తం భవిస్సతి, గచ్ఛ సత్తాహం దసబలం నిమన్తేహీతి. రాజా తథా అకాసి. సత్తాహం బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స మహాదానం పవత్తయింసు. దారకో సబ్బేసం ఞాతీనం సన్తత్తం చిత్తం నిబ్బాపేన్తో జాతోతి **సీవలిదారకో**త్వేవస్స నామం అకంసు. సో సత్తవస్సాని గబ్భే వసితత్తా జాతకాలతో పట్ఠాయ సబ్బకమ్మక్ఖమో అహోసి. ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తో సత్తమే దివసే తేన సద్ధిం కథాసల్లాపం అకాసి. సత్థాపి ధమ్మపదే గాథం అభాసి –

“యోమం పలిపథం దుగ్గం, సంసారం మోహమచ్చగా;
తిణ్ణో పారఙ్గతో ఝాయీ, అనేజో అకథంకథీ;
అనుపాదాయ నిబ్బుతో, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ”న్తి. (ధ. ప. ౪౧౪);

అథ నం థేరో ఏవమాహ – “కిం పన తయా ఏవరూపం దుక్ఖరాసిం అనుభవిత్వా పబ్బజితుం న వట్టతీ”తి? “లభమానో పబ్బజేయ్యం, భన్తే”తి. సుప్పవాసా నం దారకం థేరేన సద్ధిం కథేన్తం దిస్వా “కిం ను ఖో మే పుత్తో ధమ్మసేనాపతినా సద్ధిం కథేతీ”తి థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి – “మయ్హం పుత్తో తుమ్హేహి సద్ధిం కిం కథేతి, భన్తే”తి? “అత్తనా అనుభూతం గబ్భవాసదుక్ఖం కథేత్వా, ‘తుమ్హేహి అనుఞ్ఞాతో పబ్బజిస్సామీ’తి వదతీ”తి. “సాధు , భన్తే, పబ్బాజేథ న”న్తి. థేరో తం విహారం నేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం దత్వా పబ్బాజేన్తో “సీవలి, న తుయ్హం అఞ్ఞేన ఓవాదేన కమ్మం అత్థి, తయా సత్త వస్సాని అనుభూతదుక్ఖమేవ పచ్చవేక్ఖాహీ”తి. “భన్తే, పబ్బాజనమేవ తుమ్హాకం భారో, యం పన మయా కాతుం సక్కా, తమహం జానిస్సామీ”తి. సో పన పఠమకేసవట్టియా ఓహారణక్ఖణేయేవ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి, దుతియాయ ఓహారణక్ఖణే సకదాగామిఫలే, తతియాయ అనాగామిఫలే సబ్బేసంయేవ పన కేసానం ఓరోపనఞ్చ అరహత్తసచ్ఛికిరియా చ అపచ్ఛా అపురిమా అహోసి. తస్స పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చత్తారో పచ్చయా యావతిచ్ఛకం ఉప్పజ్జన్తి. ఏవం ఏత్థ వత్థు సముట్ఠితం.

అపరభాగే సత్థా సావత్థిం అగమాసి. థేరో సత్థారం అభివాదేత్వా, “భన్తే, మయ్హం పుఞ్ఞం వీమంసిస్సామి, పఞ్చ మే భిక్ఖుసతాని దేథా”తి ఆహ. “గణ్హ సీవలీ”తి. సో పఞ్చసతే భిక్ఖూ గహేత్వా హిమవన్తాభిముఖం గచ్ఛన్తో అటవిమగ్గం గచ్ఛతి, తస్స పఠమం దిట్ఠనిగ్రోధే అధివత్థా దేవతా సత్తదివసాని దానం అదాసి. ఇతి సో –

“నిగ్రోధం పఠమం పస్సి, దుతియం పణ్డవపబ్బతం;

తతియం అచిరవతియం, చతుత్థం వరసాగరం.

“పఞ్చమం హిమవన్తం సో, ఛట్ఠం ఛద్దన్తుపాగమి;
సత్తమం గన్ధమాదనం, అట్ఠమం అథ రేవత”న్తి.

సబ్బట్ఠానేసు సత్త సత్త దివసానేవ దానం అదంసు. గన్ధమాదనపబ్బతే పన నాగదత్తదేవరాజా నామ సత్తసు దివసేసు ఏకదివసే ఖీరపిణ్డపాతం అదాసి, ఏకదివసే సప్పిపిణ్డపాతం. భిక్ఖుసఙ్ఘో ఆహ – “ఇమస్స దేవరఞ్ఞో నేవ ధేనుయో దుయ్హమానా పఞ్ఞాయన్తి, న దధినిమ్మథనం , కుతో తే దేవరాజ ఇదం ఉప్పజ్జతీ”తి. “భన్తే కస్సపదసబలస్స కాలే ఖీరసలాకభత్తదానస్సేతం ఫల”న్తి దేవరాజా ఆహ. అపరభాగే సత్థా ఖదిరవనియరేవతస్స పచ్చుగ్గమనం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా థేరం అత్తనో సాసనే లాభగ్గయసగ్గప్పత్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి.

ఏవం లాభగ్గయసగ్గప్పత్తస్స పన ఇమస్స థేరస్స అరహత్తప్పత్తిం ఏకచ్చే ఆచరియా ఏవం వదన్తి – “హేట్ఠా వుత్తనయేన ధమ్మసేనాపతినా ఓవాదే దిన్నే యం మయా కాతుం సక్కా, తమహం జానిస్సామీతి పబ్బజిత్వా విపస్సనాకమ్మట్ఠానం గహేత్వా తం దివసంయేవ అఞ్ఞతరం వివిత్తం కుటికం దిస్వా తం పవిసిత్వా మాతుకుచ్ఛిస్మిం సత్త వస్సాని అత్తనా అనుభూతం దుక్ఖం అనుస్సరిత్వా తదనుసారేన అతీతానాగతే తస్స అవేక్ఖన్తస్స ఆదిత్తా వియ తయో భవా ఉపట్ఠహింసు. ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా విపస్సనావీథిం ఓతరి, తావదేవ మగ్గప్పటిపాటియా సబ్బేపి ఆసవే ఖేపేన్తో అరహత్తం పాపుణీ”తి. ఉభయథాపి థేరస్స అరహత్తప్పత్తియేవ పకాసితా. థేరో పన పభిన్నపటిసమ్భిదో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౩౧-౩౮) –

“వరుణో నామ నామేన, దేవరాజా అహం తదా;
ఉపట్ఠేసిం సమ్బుద్ధం, సయోగ్గబలవాహనో.

“నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, అత్థదస్సీనరుత్తమే;
తూరియం సబ్బమాదాయ, అగమం బోధిముత్తమం.

“వాదితేన చ నచ్చేన, సమ్మతాళసమాహితో;
సమ్ముఖా వియ సమ్బుద్ధం, ఉపట్ఠిం బోధిముత్తమం.

“ఉపట్ఠహిత్వా తం బోధిం, ధరణీరుహపాదపం;
పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వాన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“సకకమ్మాభిరద్ధోహం, పసన్నో బోధిముత్తమే;
తేన చిత్తప్పసాదేన, నిమ్మానం ఉపపజ్జహం.

“సట్ఠితూరియసహస్సాని, పరివారేన్తి మం సదా;
మనుస్సేసు చ దేవేసు, వత్తమానం భవాభవే.

"తివిధగ్గీ నిబ్బుతా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

"సుబాహూ నామ నామేన, చతుత్తింసాసు ఖత్తియా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, పఞ్చకప్పసతే ఇతో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖపటిసంవేదనేన పీతివేగేన ఉదానేన్తో "**తే మే ఇజ్ఝింసు సఙ్కప్పా**"తి గాథం అభాసి.

౬౦. తత్థ **తే మే ఇజ్ఝింసు సఙ్కప్పా, యదత్థో పావిసిం కుటిం, విజ్జావిముత్తిం పచ్చేసన్తి** యే పుబ్బే మయా కామసఙ్కప్పాదీనం సముచ్ఛేదకరా నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదయో అభిపత్థితాయేవ "కదా ను ఖ్వాహం తదాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సామి, యదరియా ఏతరహి ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తీ"తి, విముత్తాధిప్పాయసఞ్ఞితా విముత్తిం ఉద్దిస్స సఙ్కప్పా మనోరథా అభిఞ్ఞానో అప్పమత్తా యదత్థో యంపయోజనో యేసం నిప్ఫాదనత్థం కుటిం సుఞ్ఞాగారం విపస్సితుం పావిసిం తిస్సో విజ్జా ఫలవిముత్తిఞ్చ పచ్చేసన్తో, గవేసన్తో తే మే ఇజ్ఝింసు తే సబ్బేవ ఇదాని మయ్హం ఇజ్ఝింసు సమిజ్ఝింసు, నిప్ఫన్నకుసలసఙ్కప్పో పరిపుణ్ణమనోరథో జాతోతి అత్థో. తేసం సమిద్ధభావం దస్సేతుం "**మానానుసయముజ్జహ**"న్తి వుత్తం. యస్మా మానానుసయముజ్జహం పజహిం సముచ్ఛిన్దిం, తస్మా తే మే సఙ్కప్పా ఇజ్ఝింసూతి యోజనా. మానానుసయే హి పహీనే అప్పహీనో నామ అనుసయో నత్థి, అరహత్తఞ్చ అధిగతమేవ హోతీతి మానానుసయప్పహానం యథావుత్తసఙ్కప్పసమిద్ధియా కారణం కత్వా వుత్తం.

సీవలిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఛట్ఠవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సత్తమవగ్గో

౧. వప్పత్థేరగాథావణ్ణనా

పస్సతి పస్సోతి ఆయస్మతో వప్పత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో "అసుకో చ అసుకో చ థేరో సత్థు పఠమం ధమ్మపటిగ్గాహకా అహేసు"న్తి థోమనం సుత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పత్థనం పట్ఠపేసి – "అహమ్పి భగవా అనాగతే తాదిసస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పఠమం ధమ్మపటిగ్గాహకానం అఞ్ఞతరో భవేయ్య"న్తి, సత్థు సన్తికే సరణగమనఞ్చ పవేదేసి. సో యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం వాసేట్ఠస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **వప్పో**తిస్స నామం అహోసి. సో అసితేన ఇసినా "సిద్ధత్థకుమారో సబ్బఞ్ఞూ భవిస్సతీ"తి బ్యాకతో కోణ్డఞ్ఞప్పముఖేహి బ్రాహ్మణపుత్తేహి సద్ధిం ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా "తస్మిం సబ్బఞ్ఞుతం పత్తే తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా అమతం పాపుణిస్సామీ"తి ఉరువేలాయం విహరన్తం మహాసత్తం ఛబ్బస్సాని పధానం పదహన్తం ఉపట్ఠహిత్వా ఓళారికాహారపరిభోగేన నిబ్బిజ్జిత్వా ఇసిపతనం గతో. అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా సత్థారా సత్తసత్తాహాని వీతినామేత్వా ఇసిపతనం

గన్త్వా ధమ్మచక్కే పవత్తితే పాటిపదదివసే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితో పఞ్చమియం పక్ఖస్స అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞాదీహి సద్ధిం అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౨౦-౩౦) –

"ఉబ్భిన్నం దేవరాజానం, సఙ్గామో సముపట్ఠితో;
అహోసి సముపబ్యూళ్హో, మహాఘోసో అవత్తథ.

"పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
అన్తలిక్ఖే ఠితో సత్థా, సంవేజేసి మహాజనం.

"సబ్బే దేవా అత్తమనా, నిక్ఖిత్తకవచావుధా;
సమ్బుద్ధం అభివాదేత్వా, ఏకగ్గాసింసు తావదే.

"మయ్హం సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, వాచాసభిముదీరయి;
అనుకమ్పకో లోకవిదూ, నిబ్బాపేసి మహాజనం.

"పదుట్ఠచిత్తో మనుజో, ఏకపాణం విహేఠయం;
తేన చిత్తప్పదోసేన, అపాయం ఉపపజ్జతి.

"సఙ్గామసీసే నాగోవ, బహూ పాణే విహేఠయం;
నిబ్బాపేథ సకం చిత్తం, మా హఞ్ఞిత్థో పునప్పునం.

"ద్విన్నమ్పి యక్ఖరాజూనం, సేనా సా విమ్హితా అహు;
సరణఞ్చ ఉపాగచ్ఛుం, లోకజేట్ఠం సుతాదినం.

"సఞ్ఞాపేత్వాన జనతం, పదముద్ధరి చక్ఖుమా;
పేక్ఖమానోవ దేవేహి, పక్కామి ఉత్తరాముఖో.

"పఠమం సరణం గచ్ఛిం, ద్విపదిన్దస్స తాదినో;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

"మహాదున్దుభినామా చ, సోళసాసుం రథేసభా;
తింసకప్పసహస్సమ్హి, రాజానో చక్కవత్తినో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనా పటిలద్ధసమ్పత్తిం పచ్చవేక్ఖణముఖేన సత్థు గుణమహన్తతం పచ్చవేక్ఖిత్వా "ఈదిసం నామ సత్థారం బాహులికాదివాదేన సముదాచరిమ్హ. అహో పుథుజ్జనభావో నామ అన్ధకరణో అచక్ఖుకరణో అరియభావోయేవ చక్ఖుకరణో"తి దస్సేన్తో "**పస్సతి పస్సో**"తి గాథం అభాసి.

౬౧. తత్థ **పస్సతి పస్సో**తి పస్సతి సమ్మాదిట్ఠియా ధమ్మే అవిపరీతం జానాతి బుజ్ఝతీతి పస్సో, దస్సనసమ్పన్నో అరియో, సో **పస్సన్తం** అవిపరీతదస్సావిం "అయం అవిపరీతదస్సావీ"తి పస్సతి పఞ్ఞాచక్ఖునా ధమ్మాధమ్మం యథాసభావతో జానాతి. న కేవలం పస్సన్తమేవ, అథ ఖో **అపస్సన్తఞ్చ** పస్సతి, యో పఞ్ఞాచక్ఖువిరహితో ధమ్మే యథాసభావతో న పస్సతి, తమ్పి అపస్సన్తం పుథుజ్జనం "అన్ధో వతాయం భవం అచక్ఖుకో"తి అత్తనో పఞ్ఞాచక్ఖునా పస్సతి. **అపస్సన్తో అపస్సన్తం, పస్సన్తఞ్చ న పస్సతీ**తి అపస్సన్తో పఞ్ఞాచక్ఖురహితో అన్ధబాలో తాదిసం అన్ధబాలం అయం ధమ్మాధమ్మం యథాసభావతో న పస్సతీతి యథా అపస్సన్తం న పస్సతి న జానాతి, ఏవం అత్తనో పఞ్ఞాచక్ఖునా ధమ్మాధమ్మం యథాసభావతో పస్సన్తఞ్చ పణ్డితం "అయం ఏవంవిధో"తి న పస్సతి న జానాతి, తస్మా అహమ్పి పుబ్బే దస్సనరహితో సకలం ఞేయ్యం హత్థామలకం వియ పస్సన్తం భగవన్తం అపస్సన్తమ్పి పూరణాదిం యథాసభావతో న పస్సిం, ఇదాని పన బుద్ధానుభావేన సమ్పన్నో ఉభయేపి యథాసభావతో పస్సామీతి సేవితబ్బాసేవితబ్బేసు అత్తనో అవిపరీతపటిపత్తిం దస్సేతి.

వప్పత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. వజ్జిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏకకా మయం అరఞ్ఞేతి ఆయస్మతో వజ్జిపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం విపస్సిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో నాగపుప్ఫకేసరేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అమచ్చకులే నిబ్బత్తి, **వజ్జిపుత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో భగవతో వేసాలిగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వేసాలియా అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం వనసణ్డే విహరతి. తేన చ సమయేన వేసాలియం ఉస్సవో అహోసి. తత్థ తత్థ నచ్చగీతవాదితం పవత్తతి, మహాజనో హట్ఠతుట్ఠో ఉస్సవసమ్పత్తిం పచ్చనుభోతి, తం సుత్వా సో భిక్ఖు అయోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తో వివేకం వజ్జమానో కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా అత్తనో అనభిరతిం పకాసేన్తో –

"ఏకకా మయం అరఞ్ఞే విహరామ, అపవిద్ధంవ వనస్మిం దారుకం;
ఏతాదిసికాయ రత్తియా, కో సు నామ అమ్హేహి పాపియో"తి. – గాథమాహ;

తం సుత్వా వనసణ్డే అధివత్థా దేవతా తం భిక్ఖుం అనుకమ్పమానా "యదిపి, త్వం భిక్ఖు, అరఞ్ఞవాసం హీళేన్తో వదసి, వివేకకామా పన విద్దసునో తం బహు మఞ్ఞన్తియేవా"తి ఇమమత్థం దస్సేన్తీ –

"ఏకకో త్వం అరఞ్ఞే విహరసి, అపవిద్ధంవ వనస్మిం దారుకం;
తస్స తే బహుకా పిహయన్తి, నేరయికా వియ సగ్గగామిన"న్తి. –

గాథం వత్వా, "కథఞ్హి నామ త్వం, భిక్ఖు, నియ్యానికే సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే పబ్బజిత్వా అనియ్యానికం వితక్కం వితక్కేస్ససీ"తి సన్తజ్జేన్తీ సంవేజేసి . ఏవం సో భిక్ఖు తాయ దేవతాయ సంవేజితో కసాభిహతో వియ భద్రో అస్సాజానీయో విపస్సనావీథిం ఓతరిత్వా నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౧.౬౨-౬౬) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, సతరంసింవ భాణుమం;
ఓభాసేన్తం దిసా సబ్బా, ఉళురాజంవ పూరితం.

“పురక్ఖతం సావకేహి, సాగరేహేవ మేదనిం;
నాగం పగ్గయ్హ రేణూహి, విపస్సిస్సాభిరోపయిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం రేణుమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“పణ్ణతాలీసితో కప్పే, రేణు నామాసి ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా “అయం మే అరహత్తప్పత్తియా అఙ్కుసో జాతో”తి అత్తనో దేవతాయ చ వుత్తనయం సంకడ్ఢిత్వా –

౬౨. “ఏకకా మయం అరఞ్ఞే విహరామ, అపవిద్ధంవ వనస్మిం దారుకం;
తస్స మే బహుకా పిహయన్తి, నేరయికా వియ సగ్గగామిన”న్తి. –

గాథం అభాసి.

తస్సత్థో – అనపేక్ఖభావేన వనే ఛడ్డితదారుక్ఖణ్డం వియ యదిపి **మయం ఏకకా** ఏకాకినో అసహాయా ఇమస్మిం **అరఞ్ఞే విహరామ,** ఏవం విహరతో పన **తస్స మే బహుకా పిహయన్తి** మం బహూ అత్థకామరూపా కులపుత్తా అభిపత్థేన్తి, “అహో వతస్స మయమ్పి వజ్జిపుత్తత్థేరో వియ ఘరబన్ధనం పహాయ అరఞ్ఞే విహరేయ్యామా”తి. యథా కిం? **నేరయికా వియ సగ్గగామినం,** యథా నామ నేరయికా అత్తనో పాపకమ్మేన నిరయే నిబ్బత్తసత్తా సగ్గగామీనం సగ్గూపగామీనం పిహయన్తి – “అహో వత మయమ్పి నిరయదుక్ఖం పహాయ సగ్గసుఖం పచ్చనుభవేయ్యామా”తి ఏవంసమ్పదమిదన్తి అత్థో. ఏత్థ చ అత్తని గరుబహువచనప్పయోగస్స ఇచ్ఛితబ్బత్తా “ఏకకా మయం విహరామా”తి పున తస్స అత్థస్స ఏకత్తం సన్ధాయ “తస్స మే”తి ఏకవచనప్పయోగో కతో. “తస్స మే”, “సగ్గగామిన”న్తి చ ఉభయమ్పి ‘పిహయన్తీ’తి పదం అపేక్ఖిత్వా ఉపయోగత్థే సమ్పదాననిద్దేసో దట్ఠబ్బో. తం అభిపత్థేన్తీతి చ తాదిసే అరఞ్ఞవాసాదిగుణే అభిపత్థేన్తా నామ హోన్తీతి కత్వా వుత్తం. **తస్స మే**తి వా తస్స మమ సన్తికే గుణేతి అధిప్పాయో.

వజ్జిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పక్ఖత్థేరగాథావణ్ణనా

చుతా పతన్తీతి ఆయస్మతో పక్ఖత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే యక్ఖసేనాపతి హుత్వా విపస్సిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో దిబ్బవత్థేన పూజం అకాసి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సక్కేసు దేవదహనిగమే సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి, “సమ్మోదకుమారో”తిస్స నామం అహోసి. అథస్స దహరకాలే వాతరోగేన పాదా న వహింసు. సో కతిపయం కాలం పీఠసప్పీ వియ విచరి. తేనస్స **పక్ఖో**తి సమఞ్ఞా జాతా. పచ్ఛా అరోగకాలేపి తథేవ నం సఞ్జానన్తి, సో భగవతో ఞాతిసమాగమే పాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరతి. అథేకదివసం గామం పిణ్డాయ పవిసితుం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది. తస్మిఞ్చ సమయే అఞ్ఞతరో కులలో మంసపేసిం ఆదాయ ఆకాసేన గచ్ఛతి, తం బహూ కులలా అనుపతిత్వా పాతేసుం. పాతితం మంసపేసిం ఏకో కులలో అగ్గహేసి. తం అఞ్ఞో అచ్ఛిన్దిత్వా గణ్హి, తం దిస్వా థేరో “యథాయం మంసపేసి, ఏవం కామా నామ బహుసాధారణా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా”తి – కామేసు ఆదీనవం నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం పచ్చవేక్ఖిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా “అనిచ్చ”న్తిఆదినా మనసికరోన్తో పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో దివాట్ఠానే నిసీదిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౨.౧-౧౦) –

“విపస్సీ నామ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
అట్ఠసట్ఠిసహస్సేహి, పావిసి బన్ధుమం తదా.

“నగరా అభినిక్ఖమ్మ, అగమం దీపచేతియం;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం.

“చుల్లాసీతిసహస్సాని, యక్ఖా మయ్హం ఉపన్తికే;
ఉపట్ఠహన్తి సక్కచ్చం, ఇన్దంవ తిదసా గణా.

“భవనా అభినిక్ఖమ్మ, దుస్సం పగ్గయ్హహం తదా;
సిరసా అభివాదేసిం, తఞ్చాదాసిం మహేసినో.

“అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో, అహో నో సత్థు సమ్పదా;
బుద్ధస్స ఆనుభావేన, వసుధాయం పకమ్పథ.

“తఞ్చ అచ్ఛరియం దిస్వా, అబ్భుతం లోమహంసనం;
బుద్ధే చిత్తం పసాదేమి, ద్విపదిన్దమ్హి తాదినే.

“సోహం చిత్తం పసాదేత్వా, దుస్సం దత్వాన సత్థునో;
సరణఞ్చ ఉపాగచ్ఛిం, సామచ్చో సపరిజ్జనో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో పన్నరసే కప్పే, సోళసాసుం సువాహనా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా యదేవ సంవేగవత్థుం అఙ్కుసం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అఞ్ఞా అధిగతా, తస్స సంకిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ‘‘**చుతా పతన్తీ**’’తి గాథం అభాసి.

౬౩. తత్థ **చుతా**తి భట్ఠా. **పతన్తీ**తి అనుపతన్తి. **పతితా**తి చవనవసేన భూమియం పతితా, ఆకాసే వా సమ్పతనవసేన పతితా. **గిద్ధా**తి గేధం ఆపన్నా . **పునరాగతా**తి పునదేవ ఉపగతా. **చ**-సద్దో సబ్బత్థ యోజేతబ్బో. ఇదం వుత్తం హోతి – పతన్తి అనుపతన్తి చ ఇధ కులలా, ఇతరస్స ముఖతో చుతా చ మంసపేసి, చుతా పన సా భూమియం పతితా చ, గిద్ధా గేధం ఆపన్నా సబ్బేవ కులలా పునరాగతా. యథా చిమే కులలా, ఏవం సంసారే పరిబ్భమన్తా సత్తా యే కుసలధమ్మతో చుతా, తే పతన్తి నిరయాదీసు, ఏవం పతితా చ, సమ్పత్తిభవే ఠితా తత్థ కామసుఖానుయోగవసేన కామభవే రూపారూపభవేసు చ భవనికన్తివసేన గిద్ధా చ పునరాగతా భవతో అపరిముత్తత్తా తేన తేన భవగామినా కమ్మేన తం తం భవసఙ్ఖాతం దుక్ఖం ఆగతా ఏవ, ఏవంభూతా ఇమే సత్తా. మయా పన **కతం కిచ్చం** పరిఞ్ఞాదిభేదం సోళసవిధమ్పి కిచ్చం కతం, న దాని తం కాతబ్బం అత్థి. **రతం రమ్మం** రమితబ్బం అరియేహి సబ్బసఙ్ఖతవినిస్సటం నిబ్బానం రతం అభిరతం రమ్మం. తేన చ **సుఖేనన్వాగతం సుఖం** ఫలసమాపత్తిసుఖేన అనుఆగతం ఉపగతం అచ్చన్తసుఖం నిబ్బానం, సుఖేన వా సుఖాపటిపదాభూతేన విపస్సనాసుఖేన మగ్గసుఖేన చ అన్వాగతం ఫలసుఖం నిబ్బానసుఖఞ్చాతి అత్థో వేదితబ్బో.

పక్ఖత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. విమలకోణ్డఞ్ఞత్థేరగాథావణ్ణనా

దుమవ్హయాయ ఉప్పన్నోతి విమలకోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే విభవసమ్పన్నే కులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం విపస్సిం భగవన్తం మహతియా పరిసాయ పరివుతం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా పసన్నమానసో చతూహి సువణ్ణపుప్ఫేహి పూజేసి. భగవా తస్స పసాదసంవడ్ఢనత్థం తథారూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖారేసి, యథా సువణ్ణాభా సకలం తం పదేసం ఓత్థరతి. తం దిస్వా భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నమానసో హుత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా తం నిమిత్తం గహేత్వా అత్తనో గేహం గన్త్వా బుద్ధారమ్మణం పీతిం అవిజహన్తో కేనచి రోగేన కాలం కత్వా తుసితేసు ఉపపన్నో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజానం బిమ్బిసారం పటిచ్చ అమ్బపాలియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. రాజా హి బిమ్బిసారో తరుణకాలే అమ్బపాలియా రూపసమ్పత్తిం సుత్వా సఞ్జాతాభిలాసో కతిపయమనుస్సపరివారో అఞ్ఞాతకవేసేన వేసాలిం గన్త్వా ఏకరత్తిం తాయ సంవాసం కప్పేసి. తదా అయం తస్సా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. సా చ గబ్భస్స పతిట్ఠితభావం తస్స ఆరోచేసి. రాజాపి అత్తానం జానాపేత్వా దాతబ్బయుత్తకం దత్వా పక్కామి. సా గబ్భస్స పరిపాకమన్వాయ పుత్తం విజాయి, “విమలో”తిస్స నామం అహోసి, పచ్ఛా **విమలకోణ్డఞ్ఞో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో వయప్పత్తో భగవతో వేసాలిగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పసన్నమానసో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౪౦-౪౮) –

“విపస్సీ నామ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;

నిసిన్నో జనకాయస్స, దేసేసి అమతం పదం.

“తస్సాహం ధమ్మం సుత్వాన, ద్విపదిన్దస్స తాదినో;
సోణ్ణపుప్ఫాని చత్తారి, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“సువణ్ణచ్ఛదనం ఆసి, యావతా పరిసా తదా;
బుద్ధాభా చ సువణ్ణాభా, ఆలోకో విపులో అహు.

“ఉదగ్గచిత్తో సుమనో, వేదజాతో కతఞ్జలీ;
విత్తిసఞ్జననో తేసం, దిట్ఠధమ్మసుఖావహో.

“ఆయాచిత్వాన సమ్బుద్ధం, వన్దిత్వాన చ సుబ్బతం;
పామోజ్జం జనయిత్వాన, సకం భవనుపాగమిం.

“భవనే ఉపవిట్ఠోహం, బుద్ధసేట్ఠం అనుస్సరిం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, తుసితం ఉపపజ్జహం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సోళసాసింసు రాజానో, నేమిసమ్మతనామకా;
తేతాలీసే ఇతో కప్పే, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ‘‘**దుమవ్హయాయా**’’తి గాథం అభాసి.

౬౪. తత్థ **దుమవ్హయాయాతి** దుమేన అమ్బేన అవ్హాతబ్బాయ, అమ్బపాలియాతి అత్థో. ఆధారే చేతం భుమ్మవచనం. **ఉప్పన్నో**తి తస్సా కుచ్ఛియం ఉప్పన్నో ఉప్పజ్జమానో చ. **జాతో పణ్డరకేతునా**తి ధవలవత్థధజత్తా “పణ్డరకేతూ”తి పఞ్ఞాతేన బిమ్బిసారరఞ్ఞా హేతుభూతేన జాతో, తం పటిచ్చ నిబ్బత్తోతి అత్థో. **ఉప్పన్నో**తి వా పఠమాభినిబ్బత్తిదస్సనం. తతో హి **జాతో**తి అభిజాతిదస్సనం. విజాయనకాలతో పట్ఠాయ హి లోకే జాతవోహారో. ఏత్థ చ “దుమవ్హయాయ ఉప్పన్నో”తి ఇమినా అత్తుక్కంసనభావం అపనేతి, అనేకపతిపుత్తానమ్పి విసేసాధిగమసమ్భవఞ్చ దీపేతి. “జాతో పణ్డరకేతునా”తి ఇమినా విఞ్ఞాతపితికదస్సనేన పరవమ్భనం అపనేతి. **కేతుహా**తి మానప్పహాయీ. మానో హి ఉణ్ణతిలక్ఖణత్తా కేతు వియాతి కేతు. తథా హి సో “కేతుకమ్యతాపచ్చుపట్ఠానో”తి వుచ్చతి. **కేతునాయేవా**తి పఞ్ఞాయ ఏవ. పఞ్ఞా హి అనవజ్జధమ్మేసు అచ్చుగ్గతట్ఠేన మారసేనప్పమద్దనేన పుబ్బఙ్గమట్ఠేన చ అరియానం ధజా నామ. తేనాహ “ధమ్మో హి ఇసినం ధజో”తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౪౧; అ॰ ని॰ ౪.౪౮; జా॰ ౨.౨౧.౪౯౪). **మహాకేతుం పధంసయీ**తి మహావిసయతాయ మహన్తా, సేయ్యమానజాతిమానాదిభేదతో బహవో చ మానప్పకారా, ఇతరే చ కిలేసధమ్మా సముస్సితట్ఠేన కేతు ఏతస్సాతి మహాకేతు మారో పాపిమా. తం బలవిధమనవిసయాతిక్కమనవసేన అభిభవి నిబ్బిసేవనం అకాసీతి. “మహాకేతుం పధంసయీ”తి అత్తానం పరం వియ దస్సేన్తో అఞ్ఞాపదేసేన అరహత్తం బ్యాకాసి.

విమలకోణ్డఞ్ఞత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉక్ఖేపకతవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉక్ఖేపకతవచ్ఛస్సాతి ఆయస్మతో ఉక్ఖేపకతవచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థారం ఉద్దిస్స మాళం కరోన్తస్స పూగస్స ఏకత్థమ్భం అలభన్తస్స థమ్భం దత్వా సహాయకిచ్చం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **వచ్ఛో**తిస్స గోత్తతో ఆగతనామం. సో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కోసలరట్ఠే గామకావాసే వసన్తో ఆగతాగతానం భిక్ఖూనం సన్తికే ధమ్మం పరియాపుణాతి. “అయం వినయో ఇదం సుత్తన్తం అయం అభిధమ్మో”తి పన పరిచ్ఛేదం న జానాతి. అథేకదివసం ఆయస్మన్తం ధమ్మసేనాపతిం పుచ్ఛిత్వా యథాపరిచ్ఛేదం సబ్బం సల్లక్ఖేసి. ధమ్మసఙ్గీతియా పుబ్బేపి పిటకాదిసమఞ్ఞా పరియత్తిసద్ధమ్మే వవత్థితా ఏవ, యతో భిక్ఖూనం వినయధరాదివోహారో. సో తేపిటకం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హన్తో పరిపుచ్ఛన్తో తత్థ వుత్తే రూపారూపధమ్మే సల్లక్ఖేత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సమ్మసన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨.౧౩-౨౬) –

“సిద్ధత్థస్స భగవతో, మహాపూగగణో అహు;
సరణం గతా చ తే బుద్ధం, సద్దహన్తి తథాగతం.

“సబ్బే సఙ్గమ్మ మన్తేత్వా, మాళం కుబ్బన్తి సత్థునో;
ఏకత్థమ్భం అలభన్తా, విచినన్తి బ్రహావనే.

“తేహం అరఞ్ఞే దిస్వాన, ఉపగమ్మ గణం తదా;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, పటిపుచ్ఛిం గణం అహం.

“తే మే పుట్ఠా వియాకంసు, సీలవన్తో ఉపాసకా;
మాళం మయం కత్తుకామా, ఏకత్థమ్భో న లబ్భతి.

“ఏకత్థమ్భం మమం దేథ, అహం దస్సామి సత్థునో;
ఆహరిస్సామహం థమ్భం, అప్పోస్సుక్కా భవన్తు తే.

“తే మే థమ్భం పవేచ్ఛింసు, పసన్నా తుట్ఠమానసా;
తతో పటినివత్తిత్వా, అగమంసు సకం ఘరం.

“అచిరం గతే పూగగణే, థమ్భం అహాసహం తదా;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, పఠమం ఉస్సపేసహం.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, విమానం ఉపపజ్జహం;
ఉబ్బిద్ధం భవనం మయ్హం, సత్తభూమం సముగ్గతం.

“వజ్జమానాసు భేరీసు, పరిచారేమహం సదా;
పఞ్చపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, రాజా ఆసిం యసోధరో.

“తత్థాపి భవనం మయ్హం, సత్తభూమం సముగ్గతం;
కూటాగారవరూపేతం, ఏకత్థమ్భం మనోరమం.

“ఏకవీసతికప్పమ్హి , ఉదేనో నామ ఖత్తియో;
తత్రాపి భవనం మయ్హం, సత్తభూమం సముగ్గతం.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
అనుభోమి సుఖం సబ్బం, ఏకత్థమ్భస్సిదం ఫలం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం ధమ్మమదదం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఏకత్థమ్భస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా కతకిచ్చత్తా అకిలాసుభావే ఠితో అత్తనో సన్తికం ఉపగతానం గహట్ఠపబ్బజితానం అనుకమ్పం ఉపాదాయ తేపిటకం బుద్ధవచనం వీమంసిత్వా ధమ్మం దేసేసి. దేసేన్తో చ ఏకదివసం అత్తానం పరం వియ కత్వా దస్సేన్తో –

౬౫. “ఉక్ఖేపకతవచ్ఛస్స, సఙ్కలితం బహూహి వస్సేహి;
తం భాసతి గహట్ఠానం, సునిసిన్నో ఉళారపామోజ్జో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఉక్ఖేపకతవచ్ఛస్సా**తి కతఉక్ఖేపవచ్ఛస్స, భిక్ఖునో సన్తికే విసుం విసుం ఉగ్గహితం వినయపదేసం సుత్తపదేసం అభిధమ్మపదేసఞ్చ యథాపరిచ్ఛేదం వినయసుత్తాభిధమ్మానంయేవ ఉపరి ఖిపిత్వా సజ్ఝాయనవసేన తత్థ తత్థేవ పక్ఖిపిత్వా ఠితవచ్ఛేనాతి అత్థో కరణత్థే హి ఇదం సామివచనం. **సఙ్కలితం బహూహి వస్సేహీ**తి బహుకేహి సంవచ్ఛరేహి సమ్పిణ్డనవసేన హదయే ఠపితం. “సఙ్ఖలిత”న్తిపి పాఠో, సఙ్ఖలితం వియ కతం ఏకాబద్ధవసేన వాచుగ్గతం కతం. యం బుద్ధవచనన్తి వచనసేసో. **త**న్తి తం పరియత్తిధమ్మం **భాసతి** కథేతి. **గహట్ఠాన**న్తి తేసం యేభుయ్యతాయ వుత్తం. **సునిసిన్నో**తి తస్మిం ధమ్మే సమ్మా నిచ్చలో నిసిన్నో, లాభసక్కారాదిం అపచ్చాసీసన్తో కేవలం విముత్తాయతనసీసేయేవ ఠత్వా కథేతీతి అత్థో. తేనాహ **‘‘ఉళారపామోజ్జో’’**తి ఫలసమాపత్తిసుఖవసేన ధమ్మదేసనావసేనేవ చ ఉప్పన్నఉళారపామోజ్జోతి. వుత్తఞ్హేతం –

“యథా యథావుసో భిక్ఖు, యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం విత్థారేన పరేసం దేసేతి తథా తథా సో తస్మిం ధమ్మే లభతి అత్థవేదం, లభతి ధమ్మవేదం, లభతి ధమ్మూపసంహితం పామోజ్జ”న్తిఆది (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫).

ఉక్ఖేపకతవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మేఘియత్థేరగాథావణ్ణనా

అనుసాసి మహావీరోతి ఆయస్మతో మేఘియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే కుసలబీజాని రోపేన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పాపుణి. తస్మిఞ్చ సమయే విపస్సీ భగవా బుద్ధకిచ్చస్స పరియోసానమాగమ్మ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజ్జి. తేన పథవీకమ్పాదీసు ఉప్పన్నేసు మహాజనో భీతతసితో అహోసి. అథ నం వేస్సవణో మహారాజా తమత్థం విభావేత్వా సమస్సాసేసి. తం సుత్వా మహాజనో సంవేగప్పత్తో అహోసి. తత్థాయం కులపుత్తో బుద్ధానుభావం సుత్వా సత్థరి సఞ్జాతగారవబహుమానో ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి, తస్స **మేఘియో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా భగవన్తం ఉపట్ఠహన్తో భగవతి జాలికాయం విహరన్తే కిమికాలాయ నదియా తీరే రమణీయం అమ్బవనం దిస్వా తత్థ విహరితుకామో ద్వే వారే భగవతా వారేత్వా తతియవారం విస్సజ్జితో తత్థ గన్త్వా మిచ్ఛావితక్కమక్ఖికాహి ఖజ్జమానో చిత్తసమాధిం అలభిత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా తమత్థం ఆరోచేసి. అథస్స భగవా "అపరిపక్కాయ, మేఘియ, చేతోవిముత్తియా పఞ్చ ధమ్మా పరిపాకాయ సంవత్తన్తీ"తిఆదినా (ఉదా॰ ౩౧) ఓవాదం అదాసి. సో తస్మిం ఓవాదే ఠత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౫౪-౬౫) –

"యదా విపస్సీ లోకగ్గో, ఆయుసఙ్ఖారమోస్సజి;
పథవీ సమ్పకమ్పిత్థ, మేదనీ జలమేఖలా.

"ఓతతం వితతం మయ్హం, సువిచిత్తవటంసకం;
భవనమ్పి పకమ్పిత్థ, బుద్ధస్స ఆయుసఙ్ఖయే.

"తాసో మయ్హం సముప్పన్నో, భవనే సమ్పకమ్పితే;
ఉప్పాదో ను కిమత్థాయ, ఆలోకో విపులో అహు.

"వేస్సవణో ఇధాగమ్మ, నిబ్బాపేసి మహాజనం;
పాణభూతే భయం నత్థి, ఏకగ్గా హోథ సంవుతా.

"అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో, అహో నో సత్థు సమ్పదా;
యస్మిం ఉప్పజ్జమానమ్హి, పథవీ సమ్పకమ్పతి.

"బుద్ధానుభావం కిత్తేత్వా, కప్పం సగ్గమ్హి మోదహం;
అవసేసేసు కప్పేసు, కుసలం చరితం మయా.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“ఇతో చుద్దసకప్పమ్హి, రాజా ఆసిం పతాపవా;
సమితో నామ నామేన, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థు సమ్ముఖా ఓవాదం లభిత్వా “మయా అరహత్తం అధిగత”న్తి అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౬౬. “అనుసాసి మహావీరో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;
తస్సాహం ధమ్మం సుత్వాన, విహాసిం సన్తికే సతో;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **అనుసాసీ**తి “అపరిపక్కాయ, మేఘియ, చేతోవిముత్తియా పఞ్చ ధమ్మా పరిపాకాయ సంవత్తన్తీ”తిఆదినా ఓవది అనుసిట్ఠిం అదాసి. **మహావీరో**తి మహావిక్కన్తో, వీరియపారమిపారిపూరియా చతురఙ్గసమన్నాగతవీరియాధిట్ఠానేన అనఞ్ఞసాధారణచతుబ్బిధసమ్మప్పధానసమ్పత్తియా చ మహావీరియోతి అత్థో. **సబ్బధమ్మాన పారగూ**తి సబ్బేసఞ్చ ఞేయ్యధమ్మానం పారం పరియన్తం ఞాణగమనేన గతో అధిగతోతి సబ్బధమ్మాన పారగూ, సబ్బఞ్ఞూతి అత్థో. సబ్బేసం వా సఙ్ఖతధమ్మానం పారభూతం నిబ్బానం సయమ్భుఞాణేన గతో అధిగతోతి సబ్బధమ్మాన పారగూ. **తస్సాహం ధమ్మం సుత్వానా**తి తస్స బుద్ధస్స భగవతో సాముక్కంసికం తం చతుసచ్చధమ్మం సుణిత్వా. **విహాసిం సన్తికే**తి అమ్బవనే మిచ్ఛావితక్కేహి ఉపద్దుతో చాలికా విహారం గన్త్వా సత్థు సమీపేయేవ విహాసిం. **సతో**తి సతిమా, సమథవిపస్సనాభావనాయ అప్పమత్తోతి అత్థో. **అహన్తి** ఇదం యథా “అనుసాసీ”తి ఏత్థ “మ”న్తి ఏవం “విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి ఏత్థ “మయా”తి పరిణామేతబ్బం. ‘‘**కతం బుద్ధస్స సాసన**’’న్తి చ ఇమినా యథావుత్తం విజ్జాత్తయానుప్పత్తిమేవ సత్థు ఓవాదపటికరణభావదస్సనేన పరియాయన్తరేన పకాసేతి. సీలక్ఖన్ధాదిపరిపూరణమేవ హి సత్థు సాసనకారితా.

మేఘియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ఏకధమ్మసవనీయత్థేరగాథావణ్ణనా

కిలేసా ఝాపితా మయ్హన్తి ఆయస్మతో ఏకధమ్మసవనీయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే రుక్ఖదేవతా హుత్వా నిబ్బత్తో కతిపయే భిక్ఖూ మగ్గమూళ్హే మహారఞ్ఞే విచరన్తే దిస్వా అనుకమ్పమానో అత్తనో భవనతో ఓతరిత్వా తే సమస్సాసేత్వా భోజేత్వా యథాధిప్పేతట్ఠానం పాపేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపే భగవతి లోకే ఉప్పజ్జిత్వా కతబుద్ధకిచ్చే పరినిబ్బుతే తస్మిం కాలే బారాణసిరాజా కికీ నామ అహోసి. తస్మిం కాలఙ్కతే తస్స పుథువిన్దరాజా నామ పుత్తో ఆసి. తస్స పుత్తో సుసామో నామ. తస్స పుత్తో కికీబ్రహ్మదత్తో నామ హుత్వా రజ్జం కారేన్తో సాసనే అన్తరహితే ధమ్మస్సవనం అలభన్తో, “యో ధమ్మం దేసేతి, తస్స సహస్సం దమ్మీ”తి ఘోసాపేత్వా ఏకమ్పి ధమ్మకథికం అలభన్తో, “మయ్హం పితుపితామహాదీనం కాలే ధమ్మో సంవత్తతి, ధమ్మకథికా సులభా అహేసుం. ఇదాని పన చతుప్పదికగాథామత్తమ్పి కథేన్తో దుల్లభో. యావ ధమ్మసఞ్ఞా న వినస్సతి, తావదేవ పబ్బజిస్సామీ”తి రజ్జం పహాయ హిమవన్తం ఉద్దిస్స గచ్ఛన్తం సక్కో దేవరాజా ఆగన్త్వా, “అనిచ్చా వత సఙ్ఖారా”తి గాథాయ ధమ్మం కథేత్వా నివత్తేసి. సో

నివత్తిత్వా బహుం పుఞ్ఞం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సేతబ్యనగరే సేట్ఠికులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో భగవతి సేతబ్యనగరే సింసపావనే విహరన్తే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. తస్స సత్థా అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా, "అనిచ్చా వత సఙ్ఖారా"తి ఇమాయ గాథాయ ధమ్మం దేసేసి. తస్స తత్థ కతాధికారతాయ సో అనిచ్చసఞ్ఞాయ పాకటతరం హుత్వా ఉపట్ఠితాయ పటిలద్ధసంవేగో పబ్బజిత్వా ధమ్మసమ్మసనం పట్ఠపేత్వా దుక్ఖసఞ్ఞం అనత్తసఞ్ఞఞ్చ మనసికరోన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౨.౬౬-౭౧) –

"పదుముత్తరబుద్ధస్స, సావకా వనచారినో;
విప్పనట్ఠా బ్రహారఞ్ఞే, అన్ధావ అనుసుయ్యరే.

"అనుస్సరిత్వా సమ్బుద్ధం, పదుముత్తరనాయకం;
తస్స తే మునినో పుత్తా, విప్పనట్ఠా మహావనే.

"భవనా ఓరుహిత్వాన, అగమిం భిక్ఖుసన్తికం;
తేసం మగ్గఞ్చ ఆచిక్ఖిం, భోజనఞ్చ అదాసహం.

"తేన కమ్మేన ద్విపదిన్ద, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
జాతియా సత్తవస్సోహం, అరహత్తమపాపుణిం.

"సచక్ఖూ నామ నామేన, ద్వాదస చక్కవత్తినో;
సత్తరతనసమ్పన్నా, పఞ్చకప్పసతే ఇతో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

తస్స ఏకేనేవ ధమ్మస్సవనేన నిప్పన్నకిచ్చత్తా **ఏకధమ్మసవనీయో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి. సో అరహా హుత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౬౭. "కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **కిలేసా**తి యస్మిం సన్తానే ఉప్పన్నా, తం కిలేసేన్తి విబాధేన్తి ఉపతాపేన్తి వాతి కిలేసా, రాగాదయో. **ఝాపితా**తి ఇన్దగ్గినా వియ రుక్ఖగచ్ఛాదయో అరియమగ్గఞాణగ్గినా సమూలం దడ్ఢా. **మయ్హ**న్తి మయా, మమ సన్తానే వా. **భవా సబ్బే సమూహతా**తి కామకమ్మభవాదయో సబ్బే భవా సముగ్ఘాటితా కిలేసానం ఝాపితత్తా. సతి హి కిలేసవట్టే కమ్మవట్టేన భవితబ్బం. కమ్మభవానం సమూహతత్తా ఏవ చ ఉపపత్తిభవాపి సమూహతా ఏవ అనుప్పత్తిధమ్మతాయ ఆపాదితత్తా. **విక్ఖీణో జాతిసంసారో**తి జాతిఆదికో –

"ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;

అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, సంసారోతి పవుచ్చతీ"తి. –

వుత్తలక్ఖణో సంసారో విసేసతో ఖీణో, తస్మా **నత్థి దాని పునబ్భవో**. యస్మా ఆయతిం పునబ్భవో నత్థి, తస్మా విక్ఖీణో జాతిసంసారో. తస్మా చ పునబ్భవో నత్థి, యస్మా భవా సబ్బే సమూహతాతి ఆవత్తేత్వా వత్తబ్బం. అథ వా విక్ఖీణో జాతిసంసారో, తతో ఏవ నత్థి దాని పునబ్భవోతి యోజేతబ్బం.

ఏకధమ్మసవనీయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ఏకుదానియత్థేరగాథావణ్ణనా

అధిచేతసో అప్పమజ్జతోతి ఆయస్మతో ఏకుదానియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే యక్ఖసేనాపతి హుత్వా నిబ్బత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే, "అలాభా వత మే, దుల్లద్ధం వత మే, యోహం సత్థుధరమానకాలే దానాదిపుఞ్ఞం కాతుం నాలత్థ"న్తి పరిదేవసోకమాపన్నో అహోసి. అథ నం సాగరో నామ సత్థు సావకో సోకం వినోదేత్వా సత్థు థూపపూజాయం నియోజేసి. సో పఞ్చ వస్సాని థూపం పూజేత్వా తతో చుతో తేన పుఞ్ఞేన దేవమనుస్సేసు ఏవ సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కాలేన కాలం సత్థు సన్తికం ఉపసఙ్కమి. తస్మిఞ్చ సమయే సత్థా "**అధిచేతసో**"తి గాథాయ సావకే అభిణ్హం ఓవది. సో తం సుత్వా సద్ధాజాతో పబ్బజి. పబ్బజిత్వా చ పన తమేవ గాథం పునప్పునం పరివత్తేతి. సో తత్థ వీసతివస్ససహస్సాని సమణధమ్మం కరోన్తో ఞాణస్స అపరిపక్కత్తా విసేసం నిబ్బత్తేతు నాసక్ఖి. తతో పన చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో విఞ్ఞుతం పత్వా జేతవనపటిగ్గహణసమయే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో అరఞ్ఞే విహరన్తో సత్థు సన్తికం అగమాసి. తస్మిఞ్చ సమయే సత్థా ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం అత్తనో అవిదూరే అధిచిత్తమనుయుత్తం దిస్వా "**అధిచేతసో**"తి ఇమం ఉదానం ఉదానేసి. తం సుత్వా అయం చిరకాలం భావనాయ అరఞ్ఞే విహరన్తోపి కాలేన కాలం తమేవ గాథం ఉదానేతి, తేనస్స **ఏకుదానియో**తి సమఞ్ఞా ఉదపాది. సో అథేకదివసం చిత్తేకగ్గతం లభిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౨.౭౨-౮౧) –

"అత్థదస్సిమ్హి సుగతే, నిబ్బుతే సమనన్తరా;
యక్ఖయోనిం ఉపపజ్జిం, యసం పత్తో చహం తదా.

"దుల్లద్ధం వత మే ఆసి, దుప్పభాతం దురుట్ఠితం;
యం మే భోగే విజ్జమానే, పరినిబ్బాయి చక్ఖుమా.

"మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, సాగరో నామ సావకో;
మముద్ధరితుకామో సో, ఆగచ్ఛి మమ సన్తికం.

"కిం ను సోచసి మా భాయి, చర ధమ్మం సుమేధస;

అనుప్పదిన్నా బుద్ధేన, సబ్బేసం బీజసమ్పదా.

“యో చే పూరేయ్య సమ్బుద్ధం, తిట్ఠన్తం లోకనాయకం;
ధాతుం సాసపమత్తమ్పి, నిబ్బుతస్సాపి పూజయే.

“సమే చిత్తప్పసాదమ్హి, సమం పుఞ్ఞం మహగ్గతం;
తస్మా థూపం కరిత్వాన, పూజేథ జినధాతుయో.

“సాగరస్స వచో సుత్వా, బుద్ధథూపం అకాసహం;
పఞ్చవస్సే పరిచరిం, మునినో థూపముత్తమం.

“తేన కమ్మేన ద్విపదిన్ద, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
సమ్పత్తిం అనుభోత్వాన, అరహత్తమపాపుణిం.

“భూరిపఞ్ఞా చ చత్తారో, సత్తకప్పసతే ఇతో;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తో ఏకదివసం ఆయస్మతా ధమ్మభణ్డాగారికేన పటిభానం వీమంసితుం, “ఆవుసో, మయ్హం ధమ్మం భణాహీ”తి అజ్ఝిట్ఠో చిరకాలపరిచితత్తా –

౬౮. “అధిచేతసో అప్పమజ్జతో, మునినో మోనపథేసు సిక్ఖతో;
సోకా న భవన్తి తాదినో, ఉపసన్తస్స సదా సతీమతో”తి. (ఉదా. ౩౭) –

ఇమమేవ గాథం అభాసి.

తత్థ **అధిచేతసో**తి అధిచిత్తవతో, సబ్బచిత్తానం అధికేన అరహత్తఫలచిత్తేన సమన్నాగతస్సాతి అత్థో. **అప్పమజ్జతో**తి నప్పమజ్జతో, అప్పమాదేన అనవజ్జధమ్మేసు సాతచ్చకిరియాయ సమన్నాగతస్సాతి వుత్తం హోతి. **మునినో**తి “యో మునాతి ఉభో లోకే, ముని తేన పవుచ్చతీ”తి (ధ. ప. ౨౬౯; మహాని. ౧౪౯; చూళని. మేత్తగూమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨౧) ఏవం ఉభయలోకమునననేన వా, మోనం వుచ్చతి ఞాణం, తేన అరహత్తఫలపఞ్ఞాసఙ్ఖాతేన మోనేన సమన్నాగతతాయ వా ఖీణాసవో ముని నామ, తస్స మునినో. **మోనపథేసు సిక్ఖతో**తి అరహత్తఞాణసఙ్ఖాతస్స మోనస్స పథేసు ఉపాయమగ్గేసు సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మేసు, తీసు వా సిక్ఖాసు సిక్ఖతో. ఇదఞ్చ పుబ్బభాగపటిపదం గహేత్వా వుత్తం. పరినిట్ఠితసిక్ఖో హి అరహా, తస్మా ఏవం సిక్ఖతో, ఇమాయ సిక్ఖాయ మునిభావం పత్తస్స మునినోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యస్మా చేతదేవం తస్మా హేట్ఠిమమగ్గఫలచిత్తానం వసేన అధిచేతసో, చతుసచ్చసమ్బోధిపటిపత్తియం అప్పమాదవసేన అప్పమజ్జతో, అగ్గమగ్గఞాణసమన్నాగమేన మునినోతి ఏవమేతేసం పదానం అత్థో యుజ్జతియేవ. అథ వా “అప్పమజ్జతో సిక్ఖతో” పధానహేతూ అక్ఖాతాతి దట్ఠబ్బా. తస్మా అప్పమజ్జనహేతు సిక్ఖనహేతు చ అధిచేతసోతి అత్థో.

సోకా న భవన్తి తాదినోతి తాదిసస్స ఖీణాసవమునినో అబ్భన్తరే ఇట్ఠవియోగాదివత్థుకా సోకా చిత్తసన్తాపా న హోన్తి. అథ వా తాదిలక్ఖణప్పత్తస్స అసేక్ఖమునినో సోకా న భవన్తీతి. **ఉపసన్తస్సా**తి రాగాదీనం అచ్చన్తూపసమేన ఉపసన్తస్స. **సదా సతీమతో**తి సతివేపుల్లప్పత్తియా నిచ్చకాలం సతియా అవిరహితస్స.

ఏత్థ చ "అధిచేతసో"తి ఇమినా అధిచిత్తసిక్ఖా, "అప్పమజ్జతో"తి ఇమినా అధిసీలసిక్ఖా, "మునినో మోనపథేసు సిక్ఖతో"తి ఏతేహి అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా. "మునినో"తి వా ఏతేన అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా, "మోనపథేసు సిక్ఖతో"తి ఏతేన తాసం లోకుత్తరసిక్ఖానం పుబ్బభాగపటిపదా, "సోకా న భవన్తీ"తిఆదీహి సిక్ఖాపారిపూరియా ఆనిసంసా పకాసితాతి వేదితబ్బం అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసి.

ఏకుదానియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ఛన్నత్థేరగాథావణ్ణనా

సుత్వాన ధమ్మం మహతో మహారసన్తి ఆయస్మతో ఛన్నత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సిద్ధత్థం భగవన్తం అఞ్ఞతరం రుక్ఖమూలం ఉపగచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ముదుసమ్ఫస్సం పణ్ణసన్థరం సన్థరిత్వా అదాసి. పుప్ఫేహి చ సమన్తతో ఓకిరిత్వా పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా పునపి అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో కాలే సుద్ధోదనమహారాజస్స గేహే దాసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి, **ఛన్నో**తిస్స నామం అహోసి, బోధిసత్తేన సహజాతో. సో సత్థు ఞాతిసమాగమే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా భగవతి పేమేన, "అమ్హాకం బుద్ధో, అమ్హాకం ధమ్మో"తి మమత్తం ఉప్పాదేత్వా సినేహం ఛిన్దితుం అసక్కోన్తో సమణధమ్మం అకత్వా సత్థరి పరినిబ్బుతే సత్థారా ఆణత్తవిధినా కతేన బ్రహ్మదణ్డేన సన్తజ్జితో సంవేగప్పత్తో హుత్వా సినేహం ఛిన్దిత్వా విపస్సన్తో నచిరేనేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౦.౪౩-౫౦) –

"సిద్ధత్థస్స భగవతో, అదాసిం పణ్ణసన్థరం;
సమన్తా ఉపహారఞ్చ, కుసుమం ఓకిరిం అహం.

"పాసాదేవం గుణం రమ్మం, అనుభోమి మహారహం;
మహగ్ఘాని చ పుప్ఫాని, సయనేభిసవన్తి మే.

"సయనేహం తువట్టామి, విచిత్తే పుప్ఫసన్థతే;
పుప్ఫవుట్ఠి చ సయనే, అభివస్సతి తావదే.

"చతున్నవుతితో కప్పే, అదాసిం పణ్ణసన్థరం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, సన్థరస్స ఇదం ఫలం.

"తిణసన్థరకా నామ, సత్తేతే చక్కవత్తినో;
ఇతో తే పఞ్చమే కప్పే, ఉప్పజ్జింసు జనాధిపా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖసన్తప్పితో పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేన్తో –

౬౯. “సుత్వాన ధమ్మం మహతో మహారసం,
సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణవరేన దేసితం;
మగ్గం పపజ్జిం అమతస్స పత్తియా,
సో యోగక్ఖేమస్స పథస్స కోవిదో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సుత్వానాతి** సుణిత్వా, సోతేన గహేత్వా ఓహితసోతో సోతద్వారానుసారేన ఉపధారేత్వా. **ధమ్మన్తి** చతుసచ్చధమ్మం. **మహతోతి** భగవతో. భగవా హి మహన్తేహి ఉళారతమేహి సీలాదిగుణేహి సమన్నాగతత్తా, సదేవకేన లోకేన విసేసతో మహనీయతాయ చ “మహా”తి వుచ్చతి, యా తస్స **మహాసమణోతి** సమఞ్ఞా జాతా. నిస్సక్కవచనఞ్చేతం “మహతో ధమ్మం సుత్వానా”తి. **మహారసన్తి** విముత్తిరసస్స దాయకత్తా ఉళారరసం. **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణవరేన దేసితన్తి** సబ్బం జానాతీతి సబ్బఞ్ఞూ, తస్స భావో సబ్బఞ్ఞుతా. ఞాణమేవ వరం, ఞాణేసు వా వరన్తి ఞాణవరం, సబ్బఞ్ఞుతా ఞాణవరం ఏతస్సాతి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణవరో, భగవా. తేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసఙ్ఖాతఅగ్గఞాణేన వా కరణభూతేన దేసితం కథితం ధమ్మం సుత్వానాతి యోజనా. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరమత్థదీపనియం ఇతివుత్తకవణ్ణనాయం వుత్తనయేన వేదితబ్బం. **మగ్గన్తి** అట్ఠఙ్గికం అరియమగ్గం. **పపజ్జిన్తి** పటిపజ్జిం. **అమతస్స పత్తియాతి** నిబ్బానస్స అధిగమాయ ఉపాయభూతం పటిపజ్జిన్తి యోజనా. **సోతి** సో భగవా. **యోగక్ఖేమస్స పథస్స కోవిదోతి** చతూహి యోగేహి అనుపద్దుతస్స నిబ్బానస్స యో పథో, తస్స కోవిదో తత్థ సుకుసలో. అయఞ్హేత్థ అత్థో – భగవతో చతుసచ్చదేసనం సుత్వా అమతాధిగమూపాయమగ్గం అహం పటిపజ్జిం పటిపజ్జనమగ్గం మయా కతం, సో ఏవ పన భగవా సబ్బథా యోగక్ఖేమస్స పథస్స కోవిదో, పరసన్తానే వా పరమనేసు కుసలో, యస్స సంవిధానమాగమ్మ అహమ్పి మగ్గం పటిపజ్జిన్తి. అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసీతి.

ఛన్నత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పుణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా

సీలమేవాతి ఆయస్మతో పుణ్ణత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా కామేసు ఆదీనవం దిస్వా ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తప్పదేసే పణ్ణకుటిం కత్వా వాసం కప్పేసి. తస్స వసనట్ఠానస్స అవిదూరే ఏకస్మిం పబ్భారే పచ్చేకబుద్ధో ఆబాధికో హుత్వా పరినిబ్బాయి, తస్స పరినిబ్బానసమయే మహా ఆలోకో అహోసి. తం దిస్వా సో, “కథం ను ఖో అయం ఆలోకో ఉప్పన్నో”తి వీమంసనవసేన ఇతో చితో చ ఆహిణ్డన్తో పబ్భారే పచ్చేకసమ్బుద్ధం పరినిబ్బుతం దిస్వా గన్ధదారూని సంకడ్ఢిత్వా సరీరం ఝాపేత్వా గన్ధోదకేన ఉపసిఞ్చి. తత్థేకో దేవపుత్తో అన్తలిక్ఖే ఠత్వా ఏవమాహ – “సాధు, సాధు, సప్పురిస, బహుం తయా పుఞ్ఞం పసవన్తేన పూరితం సుగతిసంవత్తనియం కమ్మం తేన త్వం సుగతీసుయేవ ఉప్పజ్జిస్ససి, ‘పుణ్ణో’తి చ తే నామం భవిస్సతీ”తి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సునాపరన్తజనపదే

సుప్పారకపట్టనే గహపతికులే నిబ్బత్తి, **పుణ్ణో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో వాణిజ్జవసేన మహతా సత్థేన సద్ధిం సావత్థిం గతో. తేన చ సమయేన భగవా సావత్థియం విహరతి. అథ సో సావత్థివాసీహి ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గతో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా వత్తపటివత్తేహి ఆచరియుపజ్ఝాయే ఆరాధేన్తో విహాసి. సో ఏకదివసం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా, "సాధు మం, భన్తే భగవా, సంఖిత్తేన ఓవాదేన ఓవదతు, యమహం సుత్వా సునాపరన్తజనపదే విహరేయ్య"న్తి ఆహ. తస్స భగవా, "సన్తి ఖో, పుణ్ణ, చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౩౯౫; సం॰ ని॰ ౪.౮౮) ఓవాదం దత్వా సీహనాదం నదాపేత్వా విస్సజ్జేసి. సో భగవన్తం వన్దిత్వా సునాపరన్తజనపదం గన్త్వా సుప్పారకపట్టనే విహరన్తో సమథవిపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా తిస్సో విజ్జా సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౪౧.౫౯-౭౪) –

"పబ్భారకూటం నిస్సాయ, సయమ్భూ అపరాజితో;
ఆబాధికో చ సో బుద్ధో, వసతి పబ్బతన్తరే.

"మమ అస్సమసామన్తా, పనాదో ఆసి తావదే;
బుద్ధే నిబ్బాయమానమ్హి, ఆలోకో ఉదపజ్జథ.

"యావతా వనసణ్డస్మిం, అచ్ఛకోకతరచ్ఛకా;
వాళా చ కేసరీ సబ్బే, అభిగజ్జింసు తావదే.

"ఉప్పాతం తమహం దిస్వా, పబ్భారం అగమాసహం;
తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, నిబ్బుతం అపరాజితం.

"సుఫుల్లం సాలరాజంవ, సతరంసింవ ఉగ్గతం;
వీతచ్చికంవ అఙ్గారం, నిబ్బుతం అపరాజితం.

"తిణం కట్ఠఞ్చ పూరేత్వా, చితకం తత్థకాసహం;
చితకం సుకతం కత్వా, సరీరం ఝాపయిం అహం.

"సరీరం ఝాపయిత్వాన, గన్ధతోయం సమోకిరిం;
అన్తలిక్ఖే ఠితో యక్ఖో, నామమగ్గహి తావదే.

"యం పూరితం తయా కిచ్చం, సయమ్భుస్స మహేసినో;
పుణ్ణకో నామ నామేన, సదా హోహి తువం మునే.

"తమ్హా కాయా చవిత్వాన, దేవలోకం అగచ్ఛహం;
తత్థ దిబ్బమయో గన్ధో, అన్తలిక్ఖా పవస్సతి.

"తత్రాపి నామధేయ్యం మే, పుణ్ణకోతి అహూ తదా;
దేవభూతో మనుస్సో వా, సఙ్కప్పం పూరయామహం.

“ఇదం పచ్ఛిమకం మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
ఇధాపి పుణ్ణకో నామ, నామధేయ్యం పకాసతి.

“తోసయిత్వాన సమ్బుద్ధం, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తనుకిచ్చస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో బహూ మనుస్సే సాసనే అభిప్పసాదేసి. యతో పఞ్చసతమత్తా పురిసా ఉపాసకత్తం పఞ్చసతమత్తా చ ఇత్థియో ఉపాసికాభావం పటిపేదేసుం. సో తత్థ రత్తచన్దనేన చన్దనమాళం నామ గన్ధకుటిం కారాపేత్వా, “సత్థా పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం మాళం పటిచ్ఛతూ”తి భగవన్తం పుప్ఫదూతేన నిమన్తేసి . భగవా చ ఇద్ధానుభావేన తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం తత్థ గన్త్వా చన్దనమాళం పటిగ్గహేత్వా అరుణే అనుట్ఠితేయేవ పచ్చాగమాసి. థేరో అపరభాగే పరినిబ్బానసమయే అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౭౦. “సీలమేవ ఇధ అగ్గం, పఞ్ఞవా పన ఉత్తమో;
మనుస్సేసు చ దేవేసు, సీలపఞ్ఞాణతో జయ”న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సీల**న్తి సీలనట్ఠేన సీలం, పతిట్ఠానట్ఠేన సమాధానట్ఠేన చాతి అత్థో. సీలఞ్హి సబ్బగుణానం పతిట్ఠా, తేనాహ – “సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో”తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; పేటకో॰ ౨౨; విసుద్ధి॰ ౧.౧). సమాదహతి చ తం కాయవాచాఅవిప్పకిణ్ణం కరోతీతి అత్థో. తయిదం సీలమేవ **అగ్గం** సబ్బగుణానం మూలభావతో పముఖభావతో చ. యథాహ – “తస్మాతిహ, త్వం భిక్ఖు, ఆదిమేవ విసోధేహి కుసలేసు ధమ్మేసు. కో చాది కుసలానం ధమ్మానం సీలఞ్చ సువిసుద్ధ”న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౬౯), “పాతిమోక్ఖన్తి ముఖమేతం పముఖమేత”న్తి (మహావ॰ ౧౩౫) చ ఆది. **ఇధా**తి నిపాతమత్తం. **పఞ్ఞవా**తి ఞాణసమ్పన్నో. సో **ఉత్తమో** సేట్ఠో పవరోతి పుగ్గలాధిట్ఠానాయ గాథాయ పఞ్ఞాయయేవ సేట్ఠభావం దస్సేతి. పఞ్ఞుత్తరా హి కుసలా ధమ్మా. ఇదాని తం సీలపఞ్ఞానం అగ్గసేట్ఠభావం కారణతో దస్సేతి **“మనుస్సేసు చ దేవేసు, సీలపఞ్ఞాణతో జయ”**న్తి చ. సీలపఞ్ఞాణహేతు పటిపక్ఖజయో కామకిలేసజయో హోతీతి అత్థో.

పుణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

సత్తమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అట్ఠమవగ్గో

౧. వచ్ఛపాలత్థేరగాథావణ్ణనా

సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సినాతి ఆయస్మతో వచ్ఛపాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఆచినన్తో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా అగ్గిం పరిచరన్తో ఏకదివసం మహతియా కంసపాతియా పాయాసం ఆదాయ దక్ఖిణేయ్యం పరియేసన్తో విపస్సిం భగవన్తం ఆకాసే చఙ్కమన్తం దిస్వా అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో భగవన్తం అభివాదేత్వా దాతుకామతం దస్సేసి. పటిగ్గహేసి భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **వచ్ఛపాలో**తిస్స నామం అహోసి. సో బిమ్బిసారసమాగమే ఉరువేలకస్సపత్థేరేన ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేత్వా సత్థు పరమనిపచ్చకారే కతే తం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సత్తాహపబ్బజితో ఏవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౨౬-౩౪) –

"సువణ్ణవణ్ణో సమ్బుద్ధో, బాత్తింసవరలక్ఖణో;
పవనా అభినిక్ఖన్తో, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతో.

"మహచ్చా కంసపాతియా, వడ్ఢేత్వా పాయసం అహం;
ఆహుతిం యిట్ఠుకామో సో, ఉపనేసిం బలిం అహం.

"భగవా తమ్హి సమయే, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
చఙ్కమం సుసమారూళ్హో, అమ్బరే అనిలాయనే.

"తఞ్చ అచ్ఛరియం దిస్వా, అబ్భుతం లోమహంసనం;
ఠపయిత్వా కంసపాతిం, విపస్సిం అభివాదయిం.

"తువం దేవోసి సబ్బఞ్ఞూ, సదేవే సహమానుసే;
అనుకమ్పం ఉపాదాయ, పటిగ్గణ్హ మహాముని.

"పటిగ్గహేసి భగవా, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, సత్థా లోకే మహాముని.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పాయాసస్స ఇదం ఫలం.

"ఏకతాలీసితో కప్పే, బుద్ధో నామాసి ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సుఖేనేవ అత్తనా నిబ్బానస్స అధిగతభావం విభావేన్తో –

౭౦. “సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సినా, మతికుసలేన నివాతవుత్తినా;

సంసేవితవుద్ధసీలినా, నిబ్బానం న హి తేన దుల్లభ”న్తి. –

ఇమం గాథం అభాసి.

తత్థ **సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సినా**తి అతివియ దుద్దసట్ఠేన సుఖుమే, సణ్హట్ఠేన నిపుణే సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిఅత్థే అనిచ్చతాదిం ఓరోపేత్వా పస్సతీతి సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సీ, తేన. **మతికుసలేనా**తి మతియా పఞ్ఞాయ కుసలేన ఛేకేన, “ఏవం పవత్తమానస్స పఞ్ఞా వడ్ఢతి, ఏవం న వడ్ఢతీ”తి ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గపఞ్ఞాయ ఉప్పాదనే కుసలేన. **నివాతవుత్తినా**తి సబ్రహ్మచారీసు నివాతనీచవత్తనసీలేన, వుడ్ఢేసు నవేసు చ యథానురూపపటిపత్తినా. **సంసేవితవుద్ధసీలినా**తి సంసేవితం ఆచిణ్ణం వుద్ధసీలం సంసేవితవుద్ధసీలం, తం యస్స అత్థి, తేన సంసేవితవుద్ధసీలినా. అథ వా సంసేవితా ఉపాసితా వుద్ధసీలినో ఏతేనాతి **సంసేవితవుద్ధసీలీ,** తేన . **హీ**తిసద్దో హేతుఅత్థో. యస్మా యో నివాతవుత్తి సంసేవితవుద్ధసీలీ మతికుసలో సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సీ చ, తస్మా నిబ్బానం న తస్స దుల్లభన్తి అత్థో. నివాతవుత్తితాయ హి సంసేవితవుద్ధసీలితాయ చ పణ్డితా తం ఓవదితబ్బం అనుసాసితబ్బం మఞ్ఞన్తి, తేసఞ్చ ఓవాదే ఠితో సయం మతికుసలతాయ సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సితాయ చ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ నిబ్బానం అధిగచ్ఛతీతి, అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసీతి.

వచ్ఛపాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఆతుమత్థేరగాథావణ్ణనా

యథా కళీరో సుసు వడ్ఢితగ్గోతి ఆయస్మతో ఆతుమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఆచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో విపస్సిం భగవన్తం అన్తరవీథియం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో గన్ధోదకేన గన్ధచుణ్ణేన చ పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం అకాసి, ఞాణస్స పన అపరిపక్కత్తా విసేసం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి. అథ ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఆతుమో**తిస్స నామం అహోసి. తస్స వయప్పత్తస్స మాతా “పుత్తస్స మే భరియం ఆనేస్సామా”తి ఞాతకేహి సమ్మన్తేసి. సో తం ఉపధారేత్వా హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో “కిం మయ్హం ఘరావాసేన, ఇదానేవ పబ్బజిస్సామీ”తి భిక్ఖూనం సన్తికం గన్త్వా పబ్బజి. పబ్బజితమ్పి నం మాతా ఉప్పబ్బాజేతుకామా నానానయేహి పలోభేతి. సో తస్సా అవసరం అదత్వా అత్తనో అజ్ఝాసయం పకాసేన్తో –

౭౨. “యథా కళీరో సుసు వడ్ఢితగ్గో, దున్నిక్ఖమో హోతి పసాఖజాతో;

ఏవం అహం భరియాయానీతాయ, అనుమఞ్ఞ మం పబ్బజితోమ్హి దానీ”తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **కళీరోతి** అఙ్కురో, ఇధ పన వంసఙ్కురో అధిప్పేతో. **సుసూతి** తరుణో. **వడ్ఢితగ్గోతి** పవడ్ఢితసాఖో. **సుసువడ్ఢితగ్గోతి** వా సుట్ఠు వడ్ఢితసాఖో సఞ్జాతపత్తసాఖో. **దున్నిక్ఖమోతి** వేళుగుమ్బతో నిక్ఖామేతుం నీహరితుం అసక్కుణేయ్యో. **పసాఖజాతోతి** జాతపసాఖో, సాఖానమ్పి పబ్బే పబ్బే ఉప్పన్నఅనుసాఖో. **ఏవం అహం భరియాయానీతాయాతి** యథా వంసో వడ్ఢితగ్గో వంసన్తరేసు సంసట్ఠ సాఖాపసాఖో వేళుగుమ్బతో దున్నీహరణీయో హోతి, ఏవం అహమ్పి భరియాయ మయ్హం ఆనీతాయ పుత్తధీతాదివసేన వడ్ఢితగ్గో ఆసత్తివసేన ఘరావాసతో దున్నీహరణీయో భవేయ్యం. యథా పన వంసకళీరో అసఞ్జాతసాఖబన్ధో వేళుగుమ్బతో సునీహరణీయోవ హోతి, ఏవం అహమ్పి అసఞ్జాతపుత్తదారాదిబన్ధో సునీహరణీయో హోమి, తస్మా అనానీతాయ ఏవ భరియాయ **అనుమఞ్ఞ మం** అత్తనావ మం అనుజానాపేత్వా. **పబ్బజితోమ్హి దానీతి**, "ఇదాని పన పబ్బజితో అమ్హి, సాధు సుట్ఠూ"తి అత్తనో నేక్ఖమ్మాభిరతిం పకాసేసి, అథ వా "అనుమఞ్ఞ మం పబ్బజితోమ్హి దానీ"తి మాతు కథేతి. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యదిపి తాయ పుబ్బే నానుమతం, ఇదాని పన పబ్బజితో అమ్హి, తస్మా అనుమఞ్ఞ అనుజానాహి మం సమణభావేయేవ ఠాతుం, నాహం తయా నివత్తనీయోతి . ఏవం పన కథేన్తో యథారితోవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా మగ్గపటిపాటియా కిలేసే ఖేపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౩౫-౪౦) –

"నిసజ్జ పాసాదవరే, విపస్సిం అద్దసం జినం;
కకుధం విలసన్తంవ, సబ్బఞ్ఞుం తమనాసకం.

"పాసాదస్సావిదూరే చ, గచ్ఛతి లోకనాయకో;
పభా నిద్ధావతే తస్స, యథా చ సతరంసినో.

"గన్ధోదకఞ్చ పగ్గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠం సమోకిరిం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం గన్ధోదకమాకిరిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, సుగన్ధో నామ ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా మాతరం ఆపుచ్ఛిత్వా తస్సా పేక్ఖన్తియాయేవ ఆకాసేన పక్కామి. సో అరహత్తప్పత్తియా ఉత్తరికాలమ్పి అన్తరన్తరా తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి.

తత్థ "పబ్బజితోమ్హీ"తి ఇమినాపదేసేన అయమ్పి థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసి అత్తనో సన్తానే రాగాదిమలస్స పబ్బాజితభావదీపనతో. తేనాహ భగవా – "పబ్బాజయమత్తనో మలం, తస్మా 'పబ్బజితో'తి వుచ్చతీ"తి (ధ. ప. ౩౮౮).

ఆతుమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మాణవత్థేరగాథావణ్ణనా

జిణ్ణఞ్చ దిస్వా దుఖితఞ్చ బ్యాధితన్తి ఆయస్మతో మాణవత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా లక్ఖణధరో హుత్వా విపస్సిస్స భగవతో అభిజాతియా లక్ఖణాని పరిగ్గహేత్వా పుబ్బనిమిత్తాని సావేత్వా, "ఏకంసేన అయం బుద్ధో భవిస్సతీ"తి బ్యాకరిత్వా నానానయేహి థోమేత్వా అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలస్స గేహే నిబ్బత్తిత్వా యావ సత్తవస్సాని, తావ అన్తోఘరేయేవ వడ్ఢిత్వా సత్తమే సంవచ్ఛరే ఉపనయనత్థం ఉయ్యానం నీతో అన్తరామగ్గే జిణ్ణాతురమతే దిస్వా తేసం అదిట్ఠపుబ్బత్తా తే పరిజనే పుచ్ఛిత్వా జరారోగమరణసభావం సుత్వా సఞ్జాతసంవేగో తతో అనివత్తన్తో విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౪౧-౬౪) –

"జాయమానే విపస్సిమ్హి, నిమిత్తం బ్యాకరిం అహం;
నిబ్బాపయిఞ్చ జనతం, బుద్ధో లోకే భవిస్సతి.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, దససహస్సి కమ్పతి;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, ఆలోకో విపులో అహు;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, సరితాయో న సన్దయుం;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, అవీచగ్గి న పజ్జలి;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, పక్ఖిసఙ్ఘో న సఞ్చరి;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, వాతక్ఖన్ధో న వాయతి;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, సబ్బరతనాని జోతయుం;
సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"యస్మిఞ్చ జాయమానస్మిం, సత్తాసుం పదవిక్కమా;

సో దాని భగవా సత్థా, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

“జాతమత్తో చ సమ్బుద్ధో, దిసా సబ్బా విలోకయి;
వాచాసభిముదీరేసి, ఏసా బుద్ధాన ధమ్మతా.

“సంవేజయిత్వా జనతం, థవిత్వా లోకనాయకం;
సమ్బుద్ధం అభివాదేత్వా, పక్కామిం పాచినాముఖో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం బుద్ధమభిథోమయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, థోమనాయ ఇదం ఫలం.

“ఇతో నవుతికప్పమ్హి, సమ్ముఖాథవికవ్హయో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“పథవీదున్దుభి నామ, ఏకూననవుతిమ్హితో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“అట్ఠాసీతిమ్హితో కప్పే, ఓభాసో నామ ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“సత్తాసీతిమ్హితో కప్పే, సరితచ్ఛేదనవ్హయో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“అగ్గినిబ్బాపనో నామ, కప్పానం ఛళసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“గతిపచ్ఛేదనో నామ, కప్పానం పఞ్చసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“రాజా వాతసమో నామ, కప్పానం చుల్లసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“రతనపజ్జలో నామ, కప్పానం తేఅసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“పదవిక్కమనో నామ, కప్పానం ద్వేఅసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“రాజా విలోకనో నామ, కప్పానం ఏకసీతియా;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“గిరసారోతి నామేన, కప్పేసీతిమ్హి ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అధిగతారహత్తో పన భిక్ఖూహి, “కేన, త్వం ఆవుసో, సంవేగేన అతిదహరోవ సమానో పబ్బజితో”తి పుచ్ఛితో అత్తనో పబ్బజ్జానిమిత్తకిత్తనాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౭౩. “జిణ్ణఞ్చ దిస్వా దుఖితఞ్చ బ్యాధితం, మతఞ్చ దిస్వా గతమాయుసఙ్ఖయం;
తతో అహం నిక్ఖమితూన పబ్బజిం, పహాయ కామాని మనోరమానీ”తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **జిణ్ణ**న్తి జరాయ అభిభూతం, ఖణ్డిచ్చపాలిచ్చవలిత్తచతాదీహి సమఙ్గీభూతం. **దుఖిత**న్తి దుక్ఖప్పత్తం. **బ్యాధిత**న్తి గిలానం. ఏత్థ చ “బ్యాధిత”న్తి వుత్తేపి దుక్ఖప్పత్తభావో సిద్ధో, “దుఖిత”న్తి వచనం తస్స బాళ్హగిలానభావపరిదీపనత్థం. **మత**న్తి కాలఙ్కతం, యస్మా కాలఙ్కతో ఆయునో ఖయం వయం భేదం గతో నామ హోతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**గతమాయుసఙ్ఖయ**’’న్తి. తస్మా జిణ్ణబ్యాధిమతానం దిట్ఠత్తా, “ఇమే జరాదయో నామ న ఇమేసంయేవ, అథ ఖో సబ్బసాధారణా, తస్మా అహమ్పి జరాదికే అనతివత్తో”తి సంవిగ్గత్తా. **నిక్ఖమితూనా**తి నిక్ఖమిత్వా, అయమేవ వా పాఠో. పబ్బజ్జాధిప్పాయేన ఘరతో నిగ్గన్త్వా. **పబ్బజి**న్తి సత్థు సాసనే పబ్బజం ఉపగతో. **పహాయ కామాని మనోరమానీ**తి ఇట్ఠకన్తాదిభావతో అవీతరాగానం మనో రమేన్తీతి మనోరమే వత్థుకామే పజహిత్వా, తప్పటిబద్ధస్స ఛన్దరాగస్స అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్దనేన నిరపేక్ఖభావేన ఛడ్డేత్వాతి అత్థో. కామానం పహానకిత్తనముఖేన చేతం థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి. మాణవకాలే పబ్బజితత్తా ఇమస్స థేరస్స **మాణవో**త్వేవ సమఞ్ఞా జాతాతి.

మాణవత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సుయామనత్థేరగాథావణ్ణనా

కామచ్ఛన్దో చ బ్యాపాదోతి ఆయస్మతో సుయామనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే ధఞ్ఞవతీనగరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం పత్వా బ్రాహ్మణమన్తే వాచేతి. తేన చ సమయేన విపస్సీ భగవా మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం ధఞ్ఞవతీనగరం పిణ్డాయ పవిట్ఠో హోతి. తం దిస్వా బ్రాహ్మణో పసన్నచిత్తో అత్తనో గేహం నేత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా తస్సూపరి పుప్ఫసన్థారం సన్థరిత్వా అదాసి, సత్థరి తత్థ నిసిన్నే పణీతేన ఆహారేన సన్తప్పేసి, భుత్తావిఞ్చ పుప్ఫగన్ధేన పూజేసి. సత్థా అనుమోదనం వత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి,

సుయామనోతిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ పరమనిస్సమయుత్తో హుత్వా గేహవాసీనం కాముపభోగం జిగుచ్ఛిత్వా ఝానసిన్నో భగవతో వేసాలిగమనే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౬౩-౭౪) –

“నగరే ధఞ్ఞవతియా, అహోసిం బ్రాహ్మణో తదా;
లక్ఖణే ఇతిహాసే చ, సనిఘణ్డుసకేటుభే.

“పదకో వేయ్యాకరణో, నిమిత్తకోవిదో అహం;
మన్తే చ సిస్సే వాచేసిం, తిణ్ణం వేదాన పారగూ.

“పఞ్చ ఉప్పలహత్థాని, పిట్ఠియం ఠపితాని మే;
ఆహుతిం యిట్ఠుకామోహం, పితుమాతుసమాగమే.

“తదా విపస్సీ భగవా, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతో;
ఓభాసేన్తో దిసా సబ్బా, ఆగచ్ఛతి నరాసభో.

“ఆసనం పఞ్ఞపేత్వాన, నిమన్తేత్వా మహామునిం;
సన్థరిత్వాన తం పుప్ఫం, అభినేసిం సకం ఘరం.

“యం మే అత్థి సకే గేహే, ఆమిసం పచ్చుపట్ఠితం;
తాహం బుద్ధస్స పాదాసిం, పసన్నో సేహి పాణిభి.

“భుత్తావిం కాలమఞ్ఞాయ పుప్ఫహత్థమదాసహం;
అనుమోదిత్వాన సబ్బఞ్ఞూ, పక్కామి ఉత్తరాముఖో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫదానస్సిదం ఫలం.

“అనన్తరం ఇతో కప్పే, రాజాహుం వరదస్సనో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా నీవరణప్పహానకిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౭౪. “కామచ్ఛన్దో చ బ్యాపాదో, థినమిద్ధఞ్చ భిక్ఖునో;
ఉద్ధచ్చం విచికిచ్ఛా చ, సబ్బసోవ న విజ్జతీ”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **కామచ్ఛన్దో**తి కామేసు ఛన్దో, కామో చ సో ఛన్దో చాతిపి కామచ్ఛన్దో, కామరాగో. ఇధ పన సబ్బోపి రాగో కామచ్ఛన్దో అగ్గమగ్గవజ్ఝస్సాపి అధిప్పేతత్తా, తేనాహ ‘‘**సబ్బసోవ న విజ్జతీ**’’తి. సబ్బేపి హి తేభూమకధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా, తత్థ పవత్తో రాగో కామచ్ఛన్దో, తేనాహ భగవా – ‘‘ఆరుప్పే కామచ్ఛన్దనీవరణం పటిచ్చ థినమిద్ధనీవరణం ఉద్ధచ్చనీవరణం అవిజ్జానీవరణం ఉప్పజ్జతీ’’తి (పట్ఠా. ౩.౮.౮) బ్యాపజ్జతి చిత్తం పూతిభావం గచ్ఛతి ఏతేనాతి **బ్యాపాదో,** ‘‘అనత్థం మే అచరీ’’తిఆదినయప్పవత్తో (ధ. స. ౧౦౬౬; విభ. ౯౦౯) ఆఘాతో. థినం చిత్తస్స అకల్యతా అనుస్సాహసంహననం, మిద్ధం కాయస్స అకల్యతా అసత్తివిఘాతో, తదుభయమ్పి థినఞ్చ మిద్ధఞ్చ **థినమిద్ధం,** కిచ్చాహారపటిపక్ఖానం ఏకతాయ ఏకం కత్వా వుత్తం. ఉద్ధతభావో **ఉద్ధచ్చం,** యేన ధమ్మేన చిత్తం ఉద్ధతం హోతి అవూపసన్తం, సో చేతసో విక్ఖేపో ఉద్ధచ్చం. ఉద్ధచ్చగ్గహణేనేవ చేత్థ కిచ్చాహారపటిపక్ఖానం సమానతాయ కుక్కుచ్చమ్పి గహితమేవాతి దట్ఠబ్బం. తం పచ్ఛానుతాపలక్ఖణం. యో హి కతాకతకుసలాకుసలూపనిస్సయో విప్పటిసారో, తం కుక్కుచ్చం. **విచికిచ్ఛా**తి, ‘‘ఏవం ను ఖో న ను ఖో’’తి సంసయం ఆపజ్జతి, ధమ్మసభావం వా విచినన్తో కిచ్ఛతి కిలమతి ఏతాయాతి విచికిచ్ఛా, బుద్ధాదివత్థుకో సంసయో. **సబ్బసో**తి అనవసేసతో. **న విజ్జతీ**తి నత్థి, మగ్గేన సముచ్ఛిన్నత్తా న ఉపలబ్భతి. ఇదఞ్చ పదద్వయం పచ్చేకం యోజేతబ్బం అయఞ్హేత్థ యోజనా – యస్స భిక్ఖునో తేన తేన అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్నత్తా కామచ్ఛన్దో చ బ్యాపాదో చ థినమిద్ధఞ్చ ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చఞ్చ విచికిచ్ఛా చ సబ్బసోవ న విజ్జతి, తస్స న కిఞ్చి కరణీయం, కతస్స వా పతిచయోతి అఞ్ఞాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోతి. పఞ్చసు హి నీవరణేసు మగ్గేన సముచ్ఛిన్నేసు తదేకట్ఠతాయ సబ్బేపి కిలేసా సముచ్ఛిన్నాయేవ హోన్తి. తేనాహ – ‘‘సబ్బేతే భగవన్తో పఞ్చ నీవరణే పహాయ చేతసో ఉపక్కిలేసే’’తి (దీ. ని. ౨.౧౪౬).

సుయామనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సుసారదత్థేరగాథావణ్ణనా

సాధు సువిహితాన దస్సనన్తి ఆయస్మతో సుసారదత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విజ్జాపదేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా కామేసు ఆదీనవం దిస్వా ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తప్పదేసే అరఞ్ఞాయతనే అస్సమం కారేత్వా విహాసి. అథ నం అనుగ్గణ్హన్తో పదుముత్తరో భగవా భిక్ఖాచారవేలాయం ఉపసఙ్కమి. సో దూరతోవ దిస్వా పసన్నమానసో పచ్చుగ్గన్త్వా పత్తం గహేత్వా మధురాని ఫలాని పక్ఖిపిత్వా అదాసి. భగవా తం పటిగ్గహేత్వా అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే ధమ్మసేనాపతినో ఞాతిబ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా మన్దపఞ్ఞత్తా **సుసారదో**తి గహితనామో అపరభాగే ధమ్మసేనాపతిస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౭౫-౮౩) –

‘‘అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
హిమవన్తస్సావిదూరే, వసామి అస్సమే అహం.

‘‘అగ్గిహుత్తఞ్చ మే అత్థి, పుణ్డరీకఫలాని చ;
పుటకే నిక్ఖిపిత్వాన, దుమగ్గే లగ్గితం మయా.

"పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మముద్ధరితుకామో నో, భిక్ఖన్తో మముపాగమి.

"పసన్నచిత్తో సుమనో, ఫలం బుద్ధస్సదాసహం;
విత్తిసఞ్జననో మయ్హం, దిట్ఠధమ్మసుఖావహో.

"సువణ్ణవణ్ణో సమ్బుద్ధో, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
అన్తలిక్ఖే ఠితో సత్థా, ఇమం గాథం అభాసథ.

"ఇమినా ఫలదానేన, చేతనాపణిధీహి చ;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జసి.

"తేనేవ సుక్కమూలేన, అనుభోత్వాన సమ్పదా;
పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, హిత్వా జయపరాజయం.

"ఇతో సత్తసతే కప్పే, రాజా ఆసిం సుమఙ్గలో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సప్పురిసూపనిస్సయానిసంసకిత్తనాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౭౫. "సాధు సువిహితాన దస్సనం, కఙ్ఖా ఛిజ్జతి బుద్ధి వడ్ఢతి;
బాలమ్పి కరోన్తి పణ్డితం, తస్మా సాధు సతం సమాగమో"తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **సాధూతి** సున్దరం, భద్దకన్తి అత్థో. **సువిహితాన దస్సనన్తి** సువిహితానం దస్సనం. గాథాసుఖత్థం అనుస్సారలోపో కతో. సీలాదిగుణేహి సుసంవిహితత్తభావానం పరానుద్దయాయ సుట్ఠు విహితధమ్మదేసనానం అరియానం దస్సనం సాధూతి యోజనా. "దస్సన"న్తి నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం సవనాదీనమ్పి బహుకారత్తా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"యే తే భిక్ఖూ సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా విముత్తిసమ్పన్నా విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా ఓవాదకా విఞ్ఞాపకా సన్దస్సకా సమాదపకా సముత్తేజకా సమ్పహంసకా అలంసమక్ఖాతారో సద్ధమ్మస్స, దస్సనమ్పాహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామి, సవనం...పే.... ఉపసఙ్కమనం...పే.... పయిరుపాసనం...పే.... అనుస్సరణం...పే.... అనుపబ్బజ్జమ్పాహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామీ"తి (ఇతివు. ౧౦౪).

దస్సనమూలకత్తా వా ఇతరేసం దస్సనమేవేత్థ వుత్తం, **కఙ్ఖా ఛిజ్జతీ**తిఆది తత్థ కారణవచనం. తాదిసానఞ్హి కల్యాణమిత్తానం దస్సనే సతి విఞ్ఞుజాతికో అత్థకామో కులపుత్తో తే ఉపసఙ్కమతి పయిరుపాసతి “కిం, భన్తే, కుసలం, కిం అకుసల”న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౯౬) పఞ్హం పుచ్ఛతి. తే చస్స అనేకవిహితేసు కఙ్ఖాట్ఠానీయేసు కఙ్ఖం పటివినోదేన్తి, తేన వుత్తం “కఙ్ఖా ఛిజ్జతీ”తి. యస్మా చ తే ధమ్మదేసనాయ తేసం కఙ్ఖం పటివినోదేత్వా పుబ్బభాగే కమ్మపథసమ్మాదిట్ఠిం విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠిఞ్చ ఉప్పాదేన్తి, తస్మా తేసం **బుద్ధి వడ్ఢతి**. యదా పన తే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సచ్చాని పటివిజ్ఝన్తి, తదా సోళసవత్థుకా అట్ఠవత్థుకా చ విచికిచ్ఛా ఛిజ్జతి సముచ్ఛిజ్జతి, నిప్పరియాయేన పఞ్ఞా బుద్ధి వడ్ఢతి. బాల్యసమతిక్కమనతో తే పణ్డితా హోన్తి. సో తేహి బుద్ధిం వడ్ఢేతి, **బాలమ్పి కరోన్తి పణ్డిత**న్తి. **తస్మా**తిఆది నిగమనం, యస్మా సాధూనం దస్సనం వుత్తనయేన కఙ్ఖా ఛిజ్జతి బుద్ధి వడ్ఢతి, తే బాలం పణ్డితం కరోన్తి, తస్మా తేన కారణేన **సాధు** సున్దరం **సతం** సప్పురిసానం అరియానం **సమాగమో,** తేహి సమోధానం సమ్మా వడ్ఢనన్తి అత్థో.

సుసారదత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పియఞ్జహత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉప్పతన్తేసు నిపతేతి ఆయస్మతో పియఞ్జహత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే హిమవన్తే రుక్ఖదేవతా హుత్వా పబ్బతన్తరే వసన్తో దేవతాసమాగమేసు అప్పానుభావతాయ పరిసపరియన్తే ఠత్వా ధమ్మం సుత్వా సత్థరి పటిలద్ధసద్ధో ఏకదివసం సువిసుద్ధం రమణీయం గఙ్గాయం పులినప్పదేసం దిస్వా సత్థు గుణే అనుస్సరి – “ఇతోపి సువిసుద్ధా సత్థు గుణా అనన్తా అపరిమేయ్యా చా”తి, ఏవం సో సత్థు గుణే ఆరబ్భ చిత్తం పసాదేత్వా తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం లిచ్ఛవిరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో యుద్ధసోణ్డో అపరాజితసఙ్గామో అమిత్తానం పియహానికరణేన **పియఞ్జహో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో సత్థు వేసాలిగమనే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే వసమానో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౮౪-౯౦) –

“పబ్బతే హిమవన్తమ్హి, వసామి పబ్బతన్తరే;
పులినం సోభనం దిస్వా, బుద్ధసేట్ఠం అనుస్సరిం.

“ఞాణే ఉపనిధా నత్థి, సఙ్ఖారం నత్థి సత్థునో;
సబ్బధమ్మం అభిఞ్ఞాయ, ఞాణేన అధిముచ్చతి.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
ఞాణేన తే సమో నత్థి, యావతా ఞాణముత్తమం.

“ఞాణే చిత్తం పసాదేత్వా, కప్పం సగ్గమ్హి మోదహం;
అవసేసేసు కప్పేసు, కుసలం చరితం మయా.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“ఇతో సత్తతికప్పమ్హి, ఏకో పులినపుప్ఫియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా “అన్ధపుథుజ్జనానం పటిపత్తితో విధురా అరియానం పటిపత్తీ”తి ఇమస్స అత్థస్స దస్సనవసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౭౬. “ఉప్పతన్తేసు నిపతే, నిపతన్తేసు ఉప్పతే;
వసే అవసమానేసు, రమమానేసు నో రమే”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఉప్పతన్తేసూ**తి ఉణ్ణమన్తేసు, సత్తేసు మానుద్ధచ్చథమ్భసారమ్భాదీహి అత్తుక్కంసనేన అనుపసన్తేసు. **నిపతే**తి నమేయ్య, తేసఞ్ఞేవ పాపధమ్మానం పరివజ్జనేన నివాతవుత్తి భవేయ్య. **నిపతన్తేసూ**తి ఓణమన్తేసు, హీనాధిముత్తికతాయ కోసజ్జేన చ గుణతో నిహీయమానేసు. **ఉప్పతే**తి ఉణ్ణమేయ్య, పణీతాధిముత్తికతాయ వీరియారమ్భేన చ గుణతో ఉస్సుక్కేయ్య. అథ వా **ఉప్పతన్తేసూ**తి ఉట్ఠహన్తేసు, కిలేసేసు పరియుట్ఠానవసేన సీసం ఉక్ఖిపన్తేసు. **నిపతే**తి పటిసఙ్ఖానబలేన యథా తే న ఉప్పజ్జన్తి, తథా అనురూపపచ్చవేక్ఖణాయ నిపతేయ్య, విక్ఖమ్భేయ్య చేవ సముచ్ఛిన్దేయ్య చ. **నిపతన్తేసూ**తి పరిపతన్తేసు, అయోనిసోమనసికారేసు వీరియపయోగమన్దతాయ వా యథారద్ధేసు సమథవిపస్సనాధమ్మేసు హాయ మానేసు . **ఉప్పతే**తి యోనిసోమనసికారేన వీరియారమ్భసమ్పదాయ చ తే ఉపట్ఠాపేయ్య ఉప్పాదేయ్య వడ్ఢేయ్య చ. **వసే అవసమానేసూ**తి సత్తేసు మగ్గబ్రహ్మచరియవాసం అరియవాసఞ్చ అవసన్తేసు సయం తం వాసం వసేయ్యాతి, అరియేసు వా కిలేసవాసం దుతియకవాసం అవసన్తేసు యేన వాసేన తే అవసమానా నామ హోన్తి, సయం తథా వసే. **రమమానేసు నో రమే**తి సత్తేసు కామగుణరతియా కిలేసరతియా రమన్తేసు సయం తథా నో రమే నం రమేయ్య, అరియేసు వా నిరామిసాయ ఝానాదిరతియా రమమానేసు సయమ్పి తథా రమే, తతో అఞ్ఞథా పన కదాచిపి నో రమే నాభిరమేయ్య వాతి అత్థో.

పియఞ్జహత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. హత్థారోహపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

ఇదం పురే చిత్తమచారి చారికన్తి ఆయస్మతో హత్థారోహపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం విహారతో నిక్ఖన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో పుప్ఫేహి పూజం కత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం హత్థారోహకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో హత్థిసిప్పే నిప్ఫత్తిం అగమాసి. సో ఏకదివసం హత్థిం సిక్ఖాపేన్తో నదీతీరం గన్త్వా హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో “కిం మయ్హం ఇమినా హత్థిదమనేన, అత్తానం దమనమేవ వర”న్తి చిన్తేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వాన చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం

కరోన్తో చిరపరిచయేన కమ్మట్ఠానతో బహిద్ధా విధావన్తం చిత్తం ఛేకో హత్థాచరియో వియ అఙ్కుసేన చణ్డమత్తవరవారణం పటిసఙ్ఖానఅఙ్కుసేన నిగ్గణ్హన్తో ''**ఇదం పురే చిత్తమచారి చారిక**''న్తి గాథం అభాసి.

౭౭. తత్థ **ఇదన్తి** వుచ్చమానస్స చిత్తస్స అత్తపచ్చక్ఖతాయ వుత్తం. **పురేతి** నిగ్గహకాలతో పుబ్బే. **అచారీతి** విచరి, అనవట్ఠితతాయ నానారమ్మణేసు పరిబ్భమి . **చారికన్తి** యథాకామచరియం. తేనాహ ''**యేనిచ్ఛకం యత్థకామం యథాసుఖ**''న్తి. **తన్తి** తం చిత్తం. **అజ్జాతి** ఏతరహి. **నిగ్గహేస్సామీతి** నిగ్గణ్హిస్సామి, నిబ్బిసేవనం కరిస్సామి. **యోనిసోతి** ఉపాయేన. యథా కిం? **హత్థిప్పభిన్నం వియ అఙ్కుసగ్గహో**. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇదం మమ చిత్తం నామ ఇతో పుబ్బే రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు యేన యేన రమితుం ఇచ్ఛతి, తస్స తస్స వసేన యేనిచ్ఛకం, యత్థ యత్థ చస్స కామో, తస్స తస్స వసేన యత్థకామం, యథా యథా విచరన్తస్స సుఖం హోతి, తథేవ చరణతో యథాసుఖం దీఘరత్తం చారికం అచరి, తం అజ్జాహం భిన్నమదమత్తహత్థిం హత్థాచరియసఙ్ఖాతో ఛేకో అఙ్కుసగ్గహో అఙ్కుసేన వియ యోనిసోమనసికారేన నిగ్గహేస్సామి, నాస్స వీతిక్కమితుం దస్సామీతి. ఏవం వదన్తో ఏవ చ థేరో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౯౧-౯౬) –

"సువణ్ణవణ్ణో సమ్బుద్ధో, విపస్సీ దక్ఖిణారహో;
పురక్ఖతో సావకేహి, ఆరామా అభినిక్ఖమి.

"దిస్వానహం బుద్ధసేట్ఠం, సబ్బఞ్ఞుం తమనాసకం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, గణ్ఠిపుప్ఫం అపూజయిం.

"తేన చిత్తప్పసాదేన, ద్విపదిన్దస్స తాదినో;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, పున వన్దిం తథాగతం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"ఏకతాలీసితో కప్పే, చరణో నామ ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసీతి.

హత్థారోహపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. మేణ్డసిరత్థేరగాథావణ్ణనా

అనేకజాతిసంసారన్తి ఆయస్మతో మేణ్డసిరత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయాని పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో కామే పహాయ

ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా మహతా ఇసిగణేన సద్ధిం హిమవన్తే వసన్తో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఇసిగణేన పదుమాని ఆహరాపేత్వా సత్థు పుప్ఫపూజం కత్వా సావకే అప్పమాదపటిపత్తియం ఓవదిత్వా కాలం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సాకేతే గహపతికులే నిబ్బత్తి, తస్స మేణ్డసరిక్ఖసీసతాయ **మేణ్డసిరో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి. సో భగవతి సాకేతే అఞ్జనవనే విహరన్తే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమథవిపస్సనాసు కమ్మం కరోన్తో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౯౭-౧౦౬) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే, గోతమో నామ పబ్బతో;
నానారుక్ఖేహి సఞ్ఛన్నో, మహాభూతగణాలయో.

“వేమజ్ఝమ్హి చ తస్సాసి, అస్సమో అభినిమ్మితో;
పురక్ఖతో ససిస్సేహి, వసామి అస్సమే అహం.

“ఆయన్తు మే సిస్సగణా, పదుమం ఆహరన్తు మే;
బుద్ధపూజం కరిస్సామి, ద్విపదిన్దస్స తాదినో.

“ఏవన్తి తే పటిస్సుత్వా, పదుమం ఆహరింసు మే;
తథా నిమిత్తం కత్వాహం, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“సిస్సే తదా సమానేత్వా, సాధుకం అనుసాసహం;
మా ఖో తుమ్హే పమజ్జిత్థ, అప్పమాదో సుఖావహో.

“ఏవం సమనుసాసిత్వా, తే సిస్సే వచనక్ఖమే;
అప్పమాదగుణే యుత్తో, తదా కాలఙ్కతో అహం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఏకపఞ్ఞాసకప్పమ్హి , రాజా ఆసిం జలుత్తమో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అత్తనో పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తో –

౭౮. “అనేకజాతిసంసారం, సన్ధావిస్సం అనిబ్బిసం;
తస్స మే దుక్ఖజాతస్స, దుక్ఖక్ఖన్ధో అపరద్ధో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **అనేకజాతిసంసారన్తి** అనేకజాతిసతసహస్ససఙ్ఖ్యం ఇదం సంసారవట్టం, అద్ధునో అధిప్పేతత్తా అచ్చన్తసంయోగేకవచనం. **సన్ధావిస్సన్తి** సంసరిం, అపరాపరం చవనుప్పజ్జనవసేన పరిబ్భమిం. **అనిబ్బిసన్తి** తస్స నివత్తకఞాణం అవిన్దన్తో అలభన్తో. **తస్స మేతి** ఏవం సంసరన్తస్స మే. **దుక్ఖజాతస్సాతి** జాతిఆదివసేన ఉప్పన్నదుక్ఖస్స, తిస్సన్నం వా దుక్ఖతానం వసేన దుక్ఖసభావస్స. **దుక్ఖక్ఖన్ధోతి** కమ్మకిలేసవిపాకవట్టప్పకారో దుక్ఖరాసి. **అపరద్ధోతి** అరహత్తమగ్గప్పత్తితో పట్ఠాయ పరిబ్భట్ఠో చుతో న అభినిబ్బత్తిస్సతి. "అపరట్ఠో"తి వా పాఠో, అపగతసమిద్ధితో సముచ్ఛిన్నకారణత్తా అపగతోతి అత్థో. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

మేణ్డసిరత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. రక్ఖితత్థేరగాథావణ్ణనా

సబ్బో రాగో పహీనో మేతి ఆయస్మతో రక్ఖితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పసన్నమానసో దేసనాఞాణం ఆరబ్భ థోమనం అకాసి. సత్థా తస్స చిత్తప్పసాదం ఓలోకేత్వా "అయం ఇతో సతసహస్సకప్పమత్థకే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స రక్ఖితో నామ సావకో భవిస్సతీ"తి బ్యాకాసి . సో తం సుత్వా భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నమానసో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే దేవదహనిగమే సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి, **రక్ఖితోతి**స్స నామం అహోసి. సో యే సాకియకోలియరాజూహి భగవతో పరివారత్థాయ దిన్నా పఞ్చసతరాజకుమారా పబ్బజితా, తేసం అఞ్ఞతరో. తే పన రాజకుమారా న సంవేగేన పబ్బజితత్తా ఉక్కణ్ఠాభిభూతా యదా సత్థారా కుణాలదహతీరం నేత్వా **కుణాలజాతకదేసనాయ** (జా॰ ౨.౨౧.కుణాలజాతక) ఇత్థీనం దోసవిభావనేన కామేసు ఆదీనవం పకాసేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజితా, తదా అయమ్పి కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౪.౧-౯) –

"పదుముత్తరో నామ జినో, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
మహతో జనకాయస్స, దేసేతి అమతం పదం.

"తస్సాహం వచనం సుత్వా, వాచాసభిముదీరితం;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, ఏకగ్గో ఆసహం తదా.

"యథా సముద్దో ఉదధీనమగ్గో, నేరూ నగానం పవరో సిలుచ్చయో;
తథేవ యే చిత్తవసేన వత్తరే, న బుద్ధఞాణస్స కలం ఉపేన్తి తే.

"ధమ్మవిధిం ఠపేత్వాన, బుద్ధో కారుణికో ఇసి;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

"యో సో ఞాణం పకిత్తేసి, బుద్ధమ్హి లోకనాయకే;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం న గమిస్సతి.

“కిలేసే ఝాపయిత్వాన, ఏకగ్గో సుసమాహితో;
సోభితో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“పఞ్ఞాసే కప్పసహస్సే, సత్తేవాసుం యసుగ్గతా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పహీనకిలేసే పచ్చవేక్ఖన్తో “**సబ్బో రాగో**”తి గాథం అభాసి.

౮౯. తత్థ “**సబ్బో రాగో**”తి కామరాగాదిప్పభేదో సబ్బోపి రాగో. **పహీనో**తి అరియమగ్గభావనాయ సముచ్ఛేదప్పహానవసేన పహీనో. **సబ్బో దోసో**తి ఆఘాతవత్థుకాదిభావేన అనేకభేదభిన్నో సబ్బోపి బ్యాపాదో. **సమూహతో**తి మగ్గేన సముగ్ఘాటితో. **సబ్బో మే విగతో మోహో**తి “దుక్ఖే అఞ్ఞాణ”న్తిఆదినా (ధ. స. ౧౦౬౭; విభ. ౯౦౯) వత్థుభేదేన అట్ఠభేదో, సంకిలేసవత్థువిభాగేన అనేకవిభాగో సబ్బోపి మోహో మగ్గేన విద్ధంసితత్తా మయ్హం విగతో. **సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో**తి ఏవం మూలకిలేసప్పహానేన తదేకట్ఠతాయ సంకిలేసానం సమ్మదేవ పటిప్పస్సద్ధత్తా అనవసేసకిలేసదరథపరిళాహాభావతో సీతిభావం పత్తో, తతో ఏవ సబ్బసో కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో అహం అస్మి భవామీతి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

రక్ఖితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉగ్గత్థేరగాథావణ్ణనా

యం మయా పకతం కమ్మన్తి ఆయస్మతో ఉగ్గత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సిఖిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో కేతకపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే ఉగ్గనిగమే సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఉగ్గో**త్వేవస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతి తస్మిం నిగమే భద్దారామే విహరన్తే విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౧౦-౧౬) –

“వినతానదియా తీరే, పిలక్ఖు ఫలితో అహు;
తాహం రుక్ఖం గవేసన్తో, అద్దసం లోకనాయకం.

“కేతకం పుప్ఫితం దిస్వా, వణ్టే ఛేత్వానహం తదా;
బుద్ధస్స అభిరోపేసిం, సిఖినో లోకబన్ధునో.

“యేన ఞాణేన పత్తోసి, అచ్చుతం అమతం పదం;
తం ఞాణం అభిపూజేమి, బుద్ధసేట్ఠ మహాముని.

“ఞాణమ్హి పూజం కత్వాన, పిలక్ఖుమద్దసం అహం;
పటిలద్ధోమ్హి తం పఞ్ఞం, ఞాణపూజాయిదం ఫలం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో తేరసకప్పమ్హి, ద్వాదసాసుం ఫలుగ్గతా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో వట్టూపచ్ఛేదదీపనేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౮౦. “యం మయా పకతం కమ్మం, అప్పం వా యది వా బహుం;
సబ్బమేతం పరిక్ఖీణం, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **యం మయా పకతం కమ్మ**న్తి యం కమ్మం తీహి కమ్మద్వారేహి, ఛహి ఉప్పత్తిద్వారేహి, అట్ఠహి అసంవరద్వారేహి , అట్ఠహి చ సంవరద్వారేహి పాపాదివసేన దానాదివసేన చాతి అనేకేహి పకారేహి అనాదిమతి సంసారే యం మయా కతం ఉపచితం అభినిబ్బత్తితం విపాకకమ్మం. **అప్పం వా యది వా బహు**న్తి తఞ్చ వత్థుచేతనాపయోగకిలేసాదీనం దుబ్బలభావేన అప్పం వా, తేసం బలవభావేన అభిణ్హపవత్తియా చ బహుం వా. **సబ్బమేతం పరిక్ఖీణ**న్తి సబ్బమేవ చేతం కమ్మం కమ్మక్ఖయకరస్స అగ్గమగ్గస్స అధిగతత్తా పరిక్ఖయం గతం, కిలేసవట్టప్పహానేన హి కమ్మవట్టం పహీనమేవ హోతి విపాకవట్టస్స అనుప్పాదనతో. తేనాహ ‘‘**నత్థి దాని పునబ్భవో**’’తి. ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తి మయ్హం నత్థీతి అత్థో. “సబ్బమ్పేత”న్తిపి పాఠో, సబ్బమ్పి ఏతన్తి పదవిభాగో.

ఉగ్గత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

అట్ఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. నవమవగ్గో

౧. సమితిగుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

యం మయా పకతం పాపన్తి ఆయస్మతో సమితిగుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నచిత్తో జాతిసుమనపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన యత్థ యత్థ భవే నిబ్బత్తి, తత్థ తత్థ కులరూపపరివారసమ్పదాయ అఞ్ఞే సత్తే అభిభవిత్వా అట్ఠాసి. ఏకస్మిం పన అత్తభావే అఞ్ఞతరం పచ్చేకబుద్ధం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా “అయం ముణ్డకో కుట్ఠీ మఞ్ఞే, తేనాయం పటిచ్ఛాదేత్వా విచరతీ”తి నిట్ఠుభిత్వా పక్కామి. సో తేన కమ్మేన

బహుం కాలం నిరయే పచ్చిత్వా కస్సపస్స భగవతో కాలే మనుస్సలోకే నిబ్బత్తో పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం ఉపగతో ఏకం సీలాచారసమ్పన్నం ఉపాసకం దిస్వా దోసన్తరో హుత్వా, "కుట్ఠరోగీ భవేయ్యాసీ"తి అక్కోసి, న్హానతిత్థే చ మనుస్సేహి ఠపితాని న్హానచుణ్ణాని దూసేసి. సో తేన కమ్మేన పున నిరయే నిబ్బత్తిత్వా బహూని వస్సాని దుక్ఖం అనుభవిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సమితిగుత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సువిసుద్ధసీలో హుత్వా విహరతి. తస్స పురిమకమ్మనిస్సన్దేన కుట్ఠరోగో ఉప్పజ్జి, తేన తస్స సరీరావయవా యేభుయ్యేన ఛిన్నభిన్నా హుత్వా పగ్ఘరన్తి. సో గిలానసాలాయం వసతి. అథేకదివసం ధమ్మసేనాపతి గిలానపుచ్ఛం గన్త్వా తత్థ తత్థ గిలానే భిక్ఖూ పుచ్ఛన్తో తం భిక్ఖుం దిస్వా "ఆవుసో, యావతా ఖన్ధప్పవత్తి నామ, సబ్బం దుక్ఖమేవ వేదనా. ఖన్ధేసు పన అసన్తేసుయేవ నత్థి దుక్ఖ"న్తి వేదనానుపస్సనాకమ్మట్ఠానం కథేత్వా అగమాసి. సో థేరస్స ఓవాదే ఠత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౨.౮౨-౯౦) –

"జాయన్తస్స విపస్సిస్స, ఆలోకో విపులో అహు;
పథవీ చ పకమ్పిత్థ, ససాగరా సపబ్బతా.

"నేమిత్తా చ వియాకంసు, బుద్ధో లోకే భవిస్సతి;
అగ్గో చ సబ్బసత్తానం, జనతం ఉద్ధరిస్సతి.

"నేమిత్తానం సుణిత్వాన, జాతిపూజమకాసహం;
ఏదిసా పూజనా నత్థి, యాదిసా జాతిపూజనా.

"సఙ్ఖరిత్వాన కుసలం, సకం చిత్తం పసాదయిం;
జాతిపూజం కరిత్వాన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

"యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
సబ్బే సత్తే అభిభోమి, జాతిపూజాయిదం ఫలం.

"ధాతియో మం ఉపట్ఠేన్తి, మమ చిత్తవసానుగా;
న తా సక్కోన్తి కోపేతుం, జాతిపూజాయిదం ఫలం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం పూజమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, జాతిపూజాయిదం ఫలం.

"సుపారిచరియా నామ, చతుత్తింస జనాధిపా;
ఇతో తతియకప్పమ్హి, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణేన ఏతరహి అనుభుయ్యమానరోగవసేన పురిమజాతీసు అత్తనా కతం పాపకమ్మం అనుస్సరిత్వా తస్స ఇదాని సబ్బసో పహీనభావం విభావేన్తో –

౮౧. “యం మయా పకతం పాపం, పుబ్బే అఞ్ఞాసు జాతిసు;
ఇధేవ తం వేదనీయం, వత్థు అఞ్ఞం న విజ్జతీ”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **పాప**న్తి అకుసలం కమ్మం. తఞ్హి లామకట్ఠేన పాపన్తి వుచ్చతి. **పుబ్బే**తి పురా. **అఞ్ఞాసు జాతిసూ**తి ఇతో అఞ్ఞాసు జాతీసు, అఞ్ఞేసు అత్తభావేసు. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యదిపి మయా ఇమస్మిం అత్తభావే న తాదిసం పాపం కతం అత్థి, ఇదాని పన తస్స సమ్భవోయేవ నత్థి. యం పన ఇతో అఞ్ఞాసు జాతీసు కతం అత్థి, **ఇధేవ తం వేదనీయం,** తఞ్హి ఇధేవ ఇమస్మింయేవ అత్తభావే వేదయితబ్బం అనుభవితబ్బం ఫలం, కస్మా? **వత్థు అఞ్ఞం న విజ్జతీ**తి తస్స కమ్మస్స విపచ్చనోకాసో అఞ్ఞో ఖన్ధప్పబన్ధో నత్థి, ఇమే పన ఖన్ధా సబ్బసో ఉపాదానానం పహీనత్తా అనుపాదానో వియ జాతవేదో చరిమకచిత్తనిరోధేన అప్పటిసన్ధికా నిరుజ్ఝన్తీతి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సమితిగుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. కస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

యేన యేన సుభిక్ఖానీతి ఆయస్మతో కస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా తీసు వేదేసు అఞ్ఞేసు చ బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో, సో ఏకదివసం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో సుమనపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. కరోన్తో చ సత్థు సమన్తతో ఉపరి చ పుప్ఫముట్ఠియో ఖిపి. బుద్ధానుభావేన పుప్ఫాని పుప్ఫాసనాకారేన సత్తాహం అట్ఠంసు. సో తం అచ్ఛరియం దిస్వా భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నమానసో అహోసి. అపరాపరం పుఞ్ఞాని కరోన్తో కప్పసతసహస్సం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స ఉదిచ్చబ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **కస్సపో**తిస్స నామం అహోసి. తస్స దహరకాలేయేవ పితా కాలమకాసి. మాతా తం పటిజగ్గతి. సో ఏకదివసం జేతవనం గతో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా హేతుసమ్పన్నతాయ తస్మింయేవ ఆసనే సోతాపన్నో హుత్వా మాతు సన్తికం గన్త్వా అనుజానాపేత్వా పబ్బజితో సత్థరి వుట్ఠవస్సే పవారేత్వా జనపదచారికం పక్కన్తే సయమ్పి సత్థారా సద్ధిం గన్తుకామో ఆపుచ్ఛితుం మాతు సన్తికం అగమాసి. మాతా విస్సజ్జేన్తీ ఓవాదవసేన –

౮౨. “యేన యేన సుభిక్ఖాని, సివాని అభయాని చ;
తేన పుత్తక గచ్ఛస్సు, మా సోకాపహతో భవా”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **యేన యేనా**తి యత్థ యత్థ. భుమ్మత్థే హి ఏతం కరణవచనం, యస్మిం యస్మిం దిసాభాగేతి అత్థో. **సుభిక్ఖానీ**తి సులభపిణ్డాని, రట్ఠానీతి అధిప్పాయో. **సివానీ**తి ఖేమాని అరోగాని. **అభయానీ**తి చోరభయాదీహి నిబ్భయాని, రోగదుబ్భిక్ఖభయాని పన “సుభిక్ఖాని, సివానీ”తి పదద్వయేనేవ గహితాని. **తేనా**తి తత్థ, తస్మిం తస్మిం దిసాభాగేతి అత్థో. **పుత్తకా**తి అనుకమ్పన్తీ తం ఆలపతి. **మా**తి పటిసేధత్థే నిపాతో **సోకాపహతో**తి వుత్తగుణరహితాని రట్ఠాని గన్త్వా దుబ్భిక్ఖభయాదిజనితేన సోకేన ఉపహతో మా **భవ** మాహోసీతి అత్థో. తం సుత్వా థేరో, “మమ మాతా మయ్హం

సోకరహితట్ఠానగమనం ఆసీసతి, హన్ద మయం సబ్బసో అచ్చన్తమేవ సోకరహితం ఠానం పత్తుం యుత్త”న్తి ఉస్సాహజాతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౧-౬) –

“అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
అబ్భోకాసే ఠితో సన్తో, అద్దసం లోకనాయకం.

“సీహం యథా వనచరం, బ్యగ్ఘరాజంవ నిత్తసం;
తిధాపభిన్నమాతఙ్గం, కుఞ్జరంవ మహేసినం.

“సేరేయకం గహేత్వాన, ఆకాసే ఉక్ఖిపిం అహం;
బుద్ధస్స ఆనుభావేన, పరివారేన్తి సబ్బసో.

“అధిట్ఠహి మహావీరో, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
సమన్తా పుప్ఫచ్ఛదనా, ఓకిరింసు నరాసభం.

“తతో సా పుప్ఫకఞ్చుకా, అన్తోవణ్టా బహిముఖా;
సత్తాహం ఛదనం కత్వా, తతో అన్తరధాయథ.

“తఞ్చ అచ్ఛరియం దిస్వా, అబ్భుతం లోమహంసనం;
బుద్ధే చిత్తం పసాదేసిం, సుగతే లోకనాయకే.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, సుక్కమూలేన చోదితో;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

“పన్నరససహస్సమ్హి, కప్పానం పఞ్చవీసతి;
వీతమలాసనామా చ, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా “ఇదమేవ మాతు వచనం అరహత్తప్పత్తియా అఙ్కుసం జాత”న్తి తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి.

కస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సీహత్థేరగాథావణ్ణనా

సీహప్పమత్తో విహరాతి ఆయస్మతో సీహత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో అట్ఠారసకప్పసతమత్థకే అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే చన్దభాగాయ నదియా తీరే కిన్నరయోనియం నిబ్బత్తిత్వా పుప్ఫభక్ఖో పుప్ఫనివసనో హుత్వా విహరన్తో ఆకాసేన గచ్ఛన్తం అత్థదస్సిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో పూజేతుకామో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. భగవా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా ఆకాసతో ఓరుయ్హ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే పల్లఙ్కేన నిసీది. కిన్నరో చన్దనసారం

ఘంసిత్వా చన్దనగన్ధేన పుప్ఫేహి చ పూజం కత్వా వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మల్లరాజకులే నిబ్బత్తి, తస్స **సీహో**తి నామం అహోసి. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా ధమ్మం కథేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరతి. తస్స చిత్తం నానారమ్మణే విధావతి, ఏకగ్గం న హోతి, సకత్థం నిప్ఫాదేతుం న సక్కోతి. సత్థా తం దిస్వా ఆకాసే ఠత్వా –

౮౩. “సీహప్పమత్తో విహర, రత్తిన్దివమతన్దితో;
భావేహి కుసలం ధమ్మం, జహ సీఘం సముస్సయ”న్తి. –

గాథాయ ఓవది. సో గాథావసానే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౧౭-౨౩) –

“చన్దభాగానదీతీరే, అహోసిం కిన్నరో తదా;
పుప్ఫభక్ఖో చహం ఆసిం, పుప్ఫనివసనో తథా.

“అత్థదస్సీ తు భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
విపినగ్గేన నియ్యాసి, హంసరాజావ అమ్బరే.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, చిత్తం తే సువిసోధితం;
పసన్నముఖవణ్ణోసి, విప్పసన్నముఖిన్ద్రియో.

“ఓరోహిత్వాన ఆకాసా, భూరిపఞ్ఞో సుమేధసో;
సఙ్ఘాటిం పత్థరిత్వాన, పల్లఙ్కేన ఉపావిసి.

“విలీనం చన్దనాదాయ, అగమాసిం జినన్తికం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“అభివాదేత్వాన సమ్బుద్ధం, లోకజేట్ఠం నరాసభం;
పామోజ్జం జనయిత్వాన, పక్కామిం ఉత్తరాముఖో.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, చన్దనం యం అపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“చతుద్దసే కప్పసతే, ఇతో ఆసింసు తే తయో;
రోహణీ నామ నామేన, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

యా పన భగవతా ఓవాదవసేన వుత్తా “సీహప్పమత్తో”తి గాథా, తత్థ **సీహా**తి తస్స థేరస్స ఆలపనం. **అప్పమత్తో విహరా**తి సతియా అవిప్పవాసేన పమాదవిరహితో సబ్బిరియాపథేసు సతిసమ్పజఞ్ఞయుత్తో హుత్వా విహరాహి. ఇదాని తం అప్పమాదవిహారం సహ ఫలేన సఙ్ఖేపతో దస్సేతుం **“రత్తిన్దివ”**న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – రత్తిభాగం దివసభాగఞ్చ “చఙ్కమేన నిసజ్జాయ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేతీ”తి (సం. ని. ౪.౨౩౯; అ. ని. ౩.౧౬; విభ. ౫౧౯) వుత్తనయేన చతుసమ్మప్పధానవసేన అతన్దితో అకుసీతో ఆరద్ధవీరియో కుసలం సమథవిపస్సనాధమ్మఞ్చ లోకుత్తరధమ్మఞ్చ భావేహి ఉప్పాదేహి వడ్ఢేహి చ, ఏవం భావేత్వా చ **జహ సీఘం సముస్సయ**న్తి తవ సముస్సయం అత్తభావం పఠమం తావ తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన సీఘం నచిరస్సేవ పజహ, ఏవంభూతో చ పచ్ఛా చరిమకచిత్తనిరోధేన అనవసేసతో చ పజహిస్సతీతి. అరహత్తం పన పత్వా థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసీతి.

సీహత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. నీతత్థేరగాథావణ్ణనా

సబ్బరత్తిం సుపిత్వానాతి ఆయస్మతో నీతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సునన్దో నామ బ్రాహ్మణో హుత్వా అనేకసతే బ్రాహ్మణే మన్తే వాచేన్తో వాజపేయ్యం నామ యఞ్ఞం యజి, భగవా తం బ్రాహ్మణం అనుకమ్పన్తో యఞ్ఞట్ఠానం గన్త్వా ఆకాసే చఙ్కమి. బ్రాహ్మణో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో సిస్సేహి పుప్ఫాని ఆహరాపేత్వా ఆకాసే ఖిపిత్వా పూజం అకాసి. బుద్ధానుభావేన తం ఠానం సకలఞ్చ నగరం పుప్ఫపటవితానికం వియ ఛాదితం అహోసి. మహాజనో సత్థరి ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేసి. సునన్దబ్రాహ్మణో తేన కుసలమూలేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **నీతో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో “ఇమే సమణా సక్యపుత్తియా సుఖసీలా సుఖసమాచారా సుభోజనాని భుఞ్జిత్వా నివాతేసు సేనాసనేసు విహరన్తి, ఇమేసు పబ్బజిత్వా సుఖేన విహరితుం సక్కా”తి సుఖాభిలాసాయ పబ్బజిత్వావ సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా కతిపాహమేవ మనసికరిత్వా తం ఛడ్డేత్వా యావదత్థం ఉదరావదేహకం భుఞ్జిత్వా దివసభాగం సఙ్గణికారామో తిరచ్ఛానకథాయ వీతినామేతి, రత్తిభాగేపి థినమిద్ధాభిభూతో సబ్బరత్తిం సుపతి. సత్థా తస్స హేతుపరిపాకం ఓలోకేత్వా ఓవాదం దేన్తో –

౮౪. “సబ్బరత్తిం సుపిత్వాన, దివా సఙ్గణికే రతో;
కుదాస్సు నామ దుమ్మేధో, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతీ”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సబ్బరత్తి**న్తి సకలం రత్తిం. **సుపిత్వానా**తి నిద్దాయిత్వా, “రత్తియా పఠమం యామం చఙ్కమేన నిసజ్జాయ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేతీ”తిఆదినా వుత్తం జాగరియం అననుయుఞ్జిత్వా కేవలం రత్తియా తీసుపి యామేసు నిద్దం ఓక్కమిత్వాతి అత్థో. **దివా**తి దివసం, సకలం దివసభాగన్తి అత్థో. **సఙ్గణికే**తి తిరచ్ఛానకథికేహి కాయదళ్హిబహులపుగ్గలేహి సన్నిసజ్జా సఙ్గణికో, తస్మిం **రతో** అభిరతో తత్థ అవిగతచ్ఛన్దో “సఙ్గణికే రతో”తి వుత్తో “సఙ్గణికారతో”తిపి పాళి. **కుదాస్సు నామా**తి కుదా నామ. **అస్సూ**తి నిపాతమత్తం, కస్మిం నామ కాలేతి అత్థో. **దుమ్మేధో**తి

నిప్పఞ్ఞో. **దుక్ఖస్సాతి** వట్టదుక్ఖస్స. **అన్తన్తి** పరియోసానం. అచ్చన్తమేవ అనుప్పాదం కదా నామ కరిస్సతి, ఏదిసస్స దుక్ఖస్సన్తకరణం నత్థీతి అత్థో. “దుమ్మేధ దుక్ఖస్సన్తం కరిస్ససీ”తిపి పాళి.

ఏవం పన సత్థారా గాథాయ కథితాయ థేరో సంవేగజాతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౨౬-౩౩) –

“సునన్దో నామ నామేన, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ;
అజ్ఝాయకో యాచయోగో, వాజపేయ్యం అయాజయి.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, అగ్గో కారుణికో ఇసి;
జనతం అనుకమ్పన్తో, అమ్బరే చఙ్కమీ తదా.

“చఙ్కమిత్వాన సమ్బుద్ధో, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
మేత్తాయ అఫరి సత్తే, అప్పమాణే నిరూపధి.

“వణ్టే ఛేత్వాన పుప్ఫాని, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ;
సబ్బే సిస్సే సమానేత్వా, ఆకాసే ఉక్ఖిపాపయి.

“యావతా నగరం ఆసి, పుప్ఫానం ఛదనం తదా;
బుద్ధస్స ఆనుభావేన, సత్తాహం న విగచ్ఛథ.

“తేనేవ సుక్కమూలేన, అనుభోత్వాన సమ్పదా;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, తిణ్ణో లోకే విసత్తికం.

“ఏకారసే కప్పసతే, పఞ్చతింసాసు ఖత్తియా;
అమ్బరంససనామా తే, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి.

నీతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సునాగత్థేరగాథావణ్ణనా

చిత్తనిమిత్తస్స కోవిదోతి ఆయస్మతో సునాగత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకత్తింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా అరఞ్ఞాయతనే అస్సమే వసన్తో తీణి బ్రాహ్మణసహస్సాని మన్తే వాచేసి. అథేకదివసం తస్స సత్థారం దిస్వా లక్ఖణాని ఉపధారేత్వా లక్ఖణమన్తే పరివత్తేన్తస్స, “ఈదిసేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతో

అనన్తజినో అనన్తఞాణో బుద్ధో భవిస్సతీ”తి బుద్ధఞాణం ఆరబ్భ ఉళారో పసాదో ఉప్పజ్జి. సో తేన చిత్తప్పసాదేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే నాలకగామే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సునాగో**తిస్స నామం అహోసి. సో ధమ్మసేనాపతిస్స గిహిసహాయో థేరస్స సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా దస్సనభూమియం పతిట్ఠితో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౩౪-౪౦) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే, వసభో నామ పబ్బతో;
తస్మిం పబ్బతపాదమ్హి, అస్సమో ఆసి మాపితో.

“తీణి సిస్ససహస్సాని, వాచేసిం బ్రాహ్మణో తదా;
సంహరిత్వాన తే సిస్సే, ఏకమన్తం ఉపావిసిం.

“ఏకమన్తం నిసీదిత్వా, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ;
బుద్ధవేదం గవేసన్తో, ఞాణే చిత్తం పసాదయిం.

“తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, నిసీదిం పణ్ణసన్థరే;
పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వాన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“సత్తవీసతి కప్పమ్హి, రాజా సిరిధరో అహు;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనాపదేసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౮౫. “చిత్తనిమిత్తస్స కోవిదో, పవివేకరసం విజానియ;
ఝాయం నిపకో పతిస్సతో, అధిగచ్ఛేయ్య సుఖం నిరామిస”న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **చిత్తనిమిత్తస్స కోవిదో**తి భావనాచిత్తస్స నిమిత్తగ్గహణే కుసలో, “ఇమస్మిం సమయే చిత్తం పగ్గహేతబ్బం, ఇమస్మిం సమ్పహంసితబ్బం, ఇమస్మిం అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బ”న్తి ఏవం పగ్గహణాదియోగ్యస్స చిత్తనిమిత్తస్స గహణే ఛేకో. **పవివేకరసం విజానియా**తి కాయవివేకసంవడ్ఢితస్స చిత్తవివేకస్స రసం సఞ్జానిత్వా, వివేకసుఖం అనుభవిత్వాతి అత్థో. “పవివేకరసం పిత్వా”తి (ధ. ప. ౨౦౫) హి వుత్తం. **ఝాయ**న్తి పఠమం ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన పచ్ఛా లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయన్తో. **నిపకో**తి కమ్మట్ఠానపరిహరణే కుసలో. **పతిస్సతో**తి ఉపట్ఠితస్సతి. **అధిగచ్ఛేయ్య సుఖం నిరామిస**న్తి ఏవం

సమథనిమిత్తాదికోసల్లేన లబ్భే చిత్తవివేకసుఖే పతిట్ఠాయ సతో సమ్పజానో హుత్వా విపస్సనాఝానేనేవ ఝాయన్తో కామామిసవట్టామిసేహి అసమ్మిస్సతాయ నిరామిసం నిబ్బానసుఖం ఫలసుఖఞ్చ అధిగచ్ఛేయ్య సముపగచ్ఛేయ్యాతి అత్థో.

సునాగత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. నాగితత్థేరగాథావణ్ణనా

ఇతో బహిద్ధా పుథుఅఞ్ఞవాదినన్తి ఆయస్మతో నాగితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే నారదో నామ బ్రాహ్మణో హుత్వా ఏకదివసం మాళకే నిసిన్నో భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘేన పురక్ఖతం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో తీహి గాథాహి అభిత్థవి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే సక్యరాజకులే నిబ్బత్తి, **నాగితో**తిస్స నామం అహోసి. సో భగవతి కపిలవత్థుస్మిం విహరన్తే **మధుపిణ్డికసుత్తం** (మ॰ ని॰ ౧.౧౯౯ ఆదయో) సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౪.౪౭-౫౪) –

“విసాలమాళే ఆసీనో, అద్దసం లోకనాయకం;
ఖీణాసవం బలప్పత్తం, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతం.

“సతసహస్సా తేవిజ్జా, ఛళభిఞ్ఞా మహిద్ధికా;
పరివారేన్తి సమ్బుద్ధం, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

“ఞాణే ఉపనిధా యస్స, న విజ్జతి సదేవకే;
అనన్తఞాణం సమ్బుద్ధం, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

“ధమ్మకాయఞ్చ దీపేన్తం, కేవలం రతనాకరం;
వికప్పేతుం న సక్కోన్తి, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

“ఇమాహి తీహి గాథాహి, నారదోవ్హయవచ్ఛలో;
పదుముత్తరం థవిత్వాన, సమ్బుద్ధం అపరాజితం.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, బుద్ధసన్థవనేన చ;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

“ఇతో తింసకప్పసతే, సుమిత్తో నామ ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థు అవితథదేసనతం ధమ్మస్స చ నియ్యానికతం నిస్సాయ సఞ్జాతపీతిసోమనస్సో పీతివేగప్పవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేన్తో –

౮౬. “ఇతో బహిద్ధా పుథుఅఞ్ఞవాదినం, మగ్గో న నిబ్బానగమో యథా అయం;

ఇతిస్సు సఙ్ఘం భగవానుసాసతి, సత్థా సయం పాణితలేవ దస్సయ”న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **ఇతో బహిద్ధా**తి ఇమస్మా బుద్ధసాసనా బాహిరకే సమయే, తేనాహ “**పుథుఅఞ్ఞవాదిన**”న్తి, నానాతిత్థియానన్తి అత్థో. **మగ్గో న నిబ్బానగమో యథా అయ**న్తి యథా అయం అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో ఏకంసేన నిబ్బానం గచ్ఛతీతి నిబ్బానగమో, నిబ్బానగామీ, ఏవం నిబ్బానగమో మగ్గో తిత్థియసమయే నత్థి అసమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితత్తా అఞ్ఞతిత్థియవాదస్స. తేనాహ భగవా –

“ఇధేవ , భిక్ఖవే, సమణో, ఇధ దుతియో సమణో, ఇధ తతియో సమణో, ఇధ చతుత్థో సమణో, సుఞ్ఞా పరప్పవాదా సమణేభి అఞ్ఞేహీ”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౪; మ॰ ని॰ ౧.౧౩౯; అ॰ ని॰ ౪.౨౪౧).

ఇతీతి ఏవం. **అస్సూ**తి నిపాతమత్తం. **సఙ్ఘ**న్తి భిక్ఖుసఙ్ఘం, ఉక్కట్ఠనిద్దేసోయం యథా “సత్థా దేవమనుస్సాన”న్తి. **సఙ్ఘ**న్తి వా సమూహం, వేనేయ్యజనన్తి అధిప్పాయో. **భగవా**తి భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి భగవా, అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన పరమత్థదీపనియం ఇతివుత్తకవణ్ణనాయం వుత్తనయేన వేదితబ్బో. **సత్థా**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం అనుసాసతీతి సత్థా. **సయ**న్తి సయమేవ. అయఞ్హేత్థ అత్థో – “సీలాదిక్ఖన్ధత్తయసఙ్గహో సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం అట్ఠన్నం అఙ్గానం వసేన అట్ఠఙ్గికో నిబ్బానగామీ అరియమగ్గో యథా మమ సాసనే అత్థి, ఏవం బాహిరకసమయే మగ్గో నామ నత్థీ”తి సీహనాదం నదన్తో అమ్హాకం సత్థా భగవా సయమేవ సయమ్భుఞాణేన ఞాతం, సయమేవ వా మహాకరుణాసఞ్చోదితో హుత్వా అత్తనో దేసనావిలాససమ్పత్తియా హత్థతలే ఆమలకం వియ దస్సేన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం వేనేయ్యజనతం అనుసాసతి ఓవదతీతి.

నాగితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. పవిట్ఠత్థేరగాథావణ్ణనా

ఖన్ధా దిట్ఠా యథాభూతన్తి ఆయస్మతో పవిట్ఠత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం కరోన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కేసవో నామ తాపసో హుత్వా ఏకదివసం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పసన్నమానసో అభివాదేత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే ఉప్పజ్జిత్వా అనుక్కమేన విఞ్ఞుతం పత్తో నేక్ఖమ్మనిన్నజ్ఝాసయతాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తత్థ సిక్ఖితబ్బం సిక్ఖిత్వా విచరన్తో ఉపతిస్సకోలితానం బుద్ధసాసనే పబ్బజితభావం సుత్వా “తేపి నామ మహాపఞ్ఞా తత్థ పబ్బజితా,

తదేవ మయ్హం సేయ్యో”తి సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. తస్స సత్థా విపస్సనం ఆచిక్ఖి. సో విపస్సనం ఆరభిత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౨౩-౨౮) –

"నారదో ఇతి మే నామం, కేసవో ఇతి మం విదూ;
కుసలాకుసలం ఏసం, అగమం బుద్ధసన్తికం.

"మేత్తచిత్తో కారుణికో, అత్థదస్సీ మహాముని;
అస్సాసయన్తో సత్తే సో, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

"సకం చిత్తం పసాదేత్వా, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
సత్థారం అభివాదేత్వా, పక్కామిం పాచినాముఖో.

"సత్తరసే కప్పసతే, రాజా ఆసి మహీపతి;
అమిత్తతాపనో నామ, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౮౭. "ఖన్ధా దిట్ఠా యథాభూతం, భవా సబ్బే పదాలితా;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఖన్ధా**తి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా, తే హి విపస్సనుపలక్ఖణతో సామఞ్ఞలక్ఖణతో చ ఞాతపరిఞ్ఞాదీహి పరిజాననవసేన విపస్సితబ్బా. **దిట్ఠా యథాభూత**న్తి విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ "ఇదం దుక్ఖ"న్తిఆదినా అవిపరీతతో దిట్ఠా. **భవా సబ్బే పదాలితా**తి కామభవాదయో సబ్బే కమ్మభవా ఉపపత్తిభవా చ మగ్గఞాణసత్థేన భిన్నా విద్ధంసితా. కిలేసపదాలనేనేవ హి కమ్మోపపత్తిభవా పదాలితా నామ హోన్తి. తేనాహ "**విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో**"తి. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

పవిట్ఠత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అజ్జునత్థేరగాథావణ్ణనా

అసక్ఖిం వత అత్తానన్తి ఆయస్మతో అజ్జునత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే సీహయోనియం నిబ్బత్తో ఏకదివసం అరఞ్ఞే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం సత్థారం దిస్వా "అయం ఖో ఇమస్మిం కాలే సబ్బసేట్ఠో పురిససీహో"తి పసన్నమానసో సుపుప్ఫితసాలసాఖం భఞ్జిత్వా సత్థారం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సేట్ఠికులే నిబ్బత్తి. **అజ్జునో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో నిగణ్ఠేహి కతపరిచయో హుత్వా "ఏవాహం అమతం అధిగమిస్సామీ"తి వివట్టజ్ఝాసయతాయ దహరకాలేయేవ నిగణ్ఠేసు పబ్బజిత్వా తత్థ సారం అలభన్తో సత్థు

యమకపాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో సాసనే పబ్బజిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా నచిరస్సేవ అరహా అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౬౦-౬౫) –

"మిగరాజా తదా ఆసిం, అభిజాతో సుకేసరీ;
గిరిదుగ్గం గవేసన్తో, అద్దసం లోకనాయకం.

"అయం ను ఖో మహావీరో, నిబ్బాపేతి మహాజనం;
యంనూనాహం ఉపాసేయ్యం, దేవదేవం నరాసభం.

"సాఖం సాలస్స భఞ్జిత్వా, సకోసం పుప్ఫమాహరిం;
ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, అదాసిం పుప్ఫముత్తమం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫదానస్సిదం ఫలం.

"ఇతో చ నవమే కప్పే, విరోచనసనామకా;
తయో ఆసింసు రాజానో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అనుత్తరసుఖాధిగమసమ్భూతేన పీతివేగేన ఉదానం ఉదానేన్తో –

౮౮. "అసక్ఖిం వత అత్తానం, ఉద్ధాతుం ఉదకా థలం;
వుయ్హమానో మహోఘేవ, సచ్చాని పటివిజ్ఝహ"న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **అసక్ఖి**న్తి సక్కోసిం. **వతా**తి విమ్హయే నిపాతో. అతివిమ్హయనీయఞ్హేతం యదిదం సచ్చపటివేధో. తేనాహ –

"తం కింమఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, కతమం ను ఖో దుక్కరతరం వా దురభిసమ్భవతరం వా, యం సత్తధా భిన్నస్స వాలస్స కోటియా కోటిం పటివిజ్ఝేయ్యా"తిఆది (సం. ని. ౫.౧౧౧౫)?

అత్తానన్తి నియకజ్ఝత్తం సన్ధాయ వదతి. యో హి పరో న హోతి సో అత్తాతి. **ఉద్ధాతు**న్తి ఉద్ధరితుం, "ఉద్ధట"న్తిపి పాఠో. **ఉదకా**తి సంసారమహోఘసఙ్ఖాతా ఉదకా. **థల**న్తి నిబ్బానథలం. **వుయ్హమానో మహోఘేవా**తి మహణ్ణవే వుయ్హమానో వియ. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా నామ గమ్భీరవిత్థతే అప్పతిట్ఠే మహతి ఉదకోఘే వేగసా వుయ్హమానో పురిసో కేనచి అత్థకామేన ఉపనీతం ఫియారిత్తసమ్పన్నం దళ్హనావం లభిత్వా సుఖేనేవ తతో అత్తానం ఉద్ధరితుం సక్కుణేయ్య పారం పాపుణేయ్య, ఏవమేవాహం సంసారమహోఘే కిలేసాభిసఙ్ఖారవేగేన వుయ్హమానో సత్థారా ఉపనీతం సమథవిపస్సనుపేతం అరియమగ్గనావం లభిత్వా తతో అత్తానం ఉద్ధరితుం నిబ్బానథలం పత్తుం అహో అసక్ఖిన్తి. యథా పన అసక్ఖి, తం దస్సేతుం **''సచ్చాని పటివిజ్ఝహ''**న్తి ఆహ. యస్మా అహం దుక్ఖాదీని చత్తారి అరియసచ్చాని

పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనాపటివేధేన పటివిజ్ఝిం అరియమగ్గఞాణేన అఞ్ఞాసిం, తస్మా అసక్ఖిం వత అత్తానం ఉద్ధాతుం ఉదకా థలన్తి యోజనా.

అజ్జునత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. (పఠమ) దేవసభత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉత్తిణ్ణా పఙ్కపలిపాతి ఆయస్మతో దేవసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే పారావతయోనియం నిబ్బత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో పియాలఫలం ఉపనేసి. సత్థా తస్స పసాదసంవడ్ఢనత్థం తం పరిభుఞ్జి. సో తేన అతివియ పసన్నచిత్తో హుత్వా కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా చిత్తం పసాదేతి . సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అఞ్ఞతరస్స మణ్డలికరఞ్ఞో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో తరుణకాలేయేవ రజ్జే పతిట్ఠితో రజ్జసుఖమనుభవన్తో వుద్ధో సత్థారం ఉపసఙ్కమి, తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో సంవేగజాతో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౪.౬౬-౭౨) –

“పారావతో తదా ఆసిం, పరం అనుపరోధకో;
పబ్భారే సేయ్యం కప్పేమి, అవిదూరే సిఖిసత్థునో.

“సాయం పాతఞ్చ పస్సామి, బుద్ధం లోకగ్గనాయకం;
దేయ్యధమ్మో చ మే నత్థి, ద్విపదిన్దస్స తాదినో.

“పియాలఫలమాదాయ , అగమం బుద్ధసన్తికం;
పటిగ్గహేసి భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో.

“తతో పరం ఉపాదాయ, పరిచారిం వినాయకం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“ఏకత్తింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“ఇతో పన్నరసే కప్పే, తయో ఆసుం పియాలినో;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణవసేన ఉప్పన్నసోమనస్సో ఉదానం ఉదానేన్తో –

౮౯. “ఉత్తిణ్ణా పఙ్కపలిపా, పాతాలా పరివజ్జితా;

ముత్తో ఓఘా చ గన్థా చ, సబ్బే మానా విసంహతా”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఉత్తిణ్ణాతి** ఉత్తరితా అతిక్కన్తా. **పఙ్కపలిపాతి** పఙ్కో చ పలిపా చ. పఙ్కో వుచ్చతి పకతికద్దమో. “పలిపో”తి గమ్భీరపుథులో మహాకద్దమో. ఇధ పన పఙ్కో వియాతి పఙ్కో, కామరాగో అసుచిభావాపాదనేన చిత్తస్స మక్ఖనతో. పలిపో వియాతి పలిపో, పుత్తదారాదివిసయో బహలో ఛన్దరాగో వుత్తనయేన సమ్మక్ఖనతో దురుత్తరణతో చ. తే మయా అనాగామిమగ్గేన సబ్బసో అతిక్కన్తాతి ఆహ “ఉత్తిణ్ణా పఙ్కపలిపా”తి. **పాతాలాతి** పాతాయాలన్తి పాతాలా, మహాసముద్దే నిన్నతరపదేసా. కేచి పన నాగభవనం “పాతాల”న్తి వదన్తి. ఇధ పన అగాహదురవగ్గాహదురుత్తరణట్ఠేన పాతాలా వియాతి పాతాలా, దిట్ఠియో. తే చ మయా పఠమమగ్గాధిగమేనేవ సబ్బథా వజ్జితా సముచ్ఛిన్నాతి ఆహ **“పాతాలా పరివజ్జితా”**తి **ముత్తో ఓఘా చ గన్థా చాతి** కామోఘాదిఓఘతో అభిజ్ఝాకాయగన్థాదిగన్థతో చ తేన తేన మగ్గేన ముత్తో పరిముత్తో, పున అనభికిరణఅగన్థనవసేన అతిక్కన్తోతి అత్థో. **సబ్బే మానా విసంహతాతి** నవవిధాపి మానా అగ్గమగ్గాధిగమేన విసేసతో సఙ్ఘాతం వినాసం ఆపాదితా సముచ్ఛిన్నా “మానవిధా హతా”తి కేచి పఠన్తి, మానకోట్ఠాసాతి అత్థో. “మానవిసా”తి అపరే, తేసం పన మానవిసస్స దుక్ఖస్స ఫలతో మానవిసాతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

(పఠమ) దేవసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సామిదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతాతి ఆయస్మతో సామిదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స థూపే పుప్ఫేహి ఛత్తాతిఛత్తం కత్వా పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సామిదత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో అనుక్కమేన విఞ్ఞుతం పత్తో బుద్ధానుభావం సుత్వా ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గతో సత్థారం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఏకమన్తం నిసీది. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా తథా ధమ్మం దేసేసి, యథా సద్ధం పటిలభి సంసారే చ సంవేగం. సో పటిలద్ధసద్ధో సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా ఞాణస్స అపరిపక్కత్తా కతిపయకాలం అలసబహులో విహాసి. పున సత్థారా ధమ్మదేసనాయ సముత్తేజితో విపస్సనాయ కమ్మట్ఠానం గహేత్వా తత్థ యుత్తప్పయుత్తో విహరన్తో నచిరేనేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౧-౪) –

“పరినిబ్బుతే భగవతి, అత్థదస్సీనరుత్తమే;

ఛత్తాతిఛత్తం కారేత్వా, థూపమ్హి అభిరోపయిం.

“కాలేన కాలమాగన్త్వా, నమస్సిం లోకనాయకం;

పుప్ఫచ్ఛదనం కత్వాన, ఛత్తమ్హి అభిరోపయిం.

“సత్తరసే కప్పసతే, దేవరజ్జమకారయిం;

మనుస్సత్తం న గచ్ఛామి, థూపపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, బుద్ధసేట్ఠస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అపరభాగే భిక్ఖూహి “కిం తయా, ఆవుసో, ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో అధిగతో”తి పుట్ఠో సాసనస్స నియ్యానికభావం అత్తనో చ ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తిం తేసం పవేదేన్తో అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన –

౯౦. “పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా, తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా**తి మయా ఇమే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా “ఇదం దుక్ఖం, ఏత్తకం దుక్ఖం, న తతో భియ్యో”తి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఞాతా విదితా పటివిద్ధా. **తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా**తి తథా పరిఞ్ఞాతత్తాయేవ మూలభూతస్స సముదయస్స సబ్బసో పహీనత్తా తే ఇదాని యావ చరిమకచిత్తనిరోధో తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా, చరిమకచిత్తనిరోధేన పన అప్పటిసన్ధికావ నిరుజ్ఝన్తి. తేనాహ – “విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

సామిదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

నవమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దసమవగ్గో

౧. పరిపుణ్ణకత్థేరగాథావణ్ణనా

న తథా మతం సతరసన్తి ఆయస్మతో పరిపుణ్ణకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ధమ్మదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే సత్థు చేతియే పుప్ఫాదీహి ఉళారం పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సక్యరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో పరిపుణ్ణవిభవతాయ **పరిపుణ్ణకో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో విభవసమ్పన్నతాయ సబ్బకాలం సతరసం నామ ఆహారం పరిభుఞ్జన్తో సత్థు మిస్సకాహారపరిభోగం సుత్వా “తావ సుఖుమాలోపి భగవా నిబ్బానసుఖం అపేక్ఖిత్వా యథా తథా యాపేతి, కస్మా మయం ఆహారగిద్ధా హుత్వా ఆహారసుద్ధికా భవిస్సామ, నిబ్బానసుఖమేవ పన అమ్హేహి పరియేసితబ్బ”న్తి సంసారే జాతసంవేగో ఘరావాసం పహాయ సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా భగవతా కాయగతాసతికమ్మట్ఠానే నియోజితో తత్థ పతిట్ఠాయ పటిలద్ధఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౫.౫-౯) –

“నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, ధమ్మదస్సీనరాసభే;
ఆరోపేసిం ధజత్థమ్భం, బుద్ధసేట్ఠస్స చేతియే.

“నిస్సేణిం మాపయిత్వాన, థూపసేట్ఠం సమారుహిం;
జాతిపుప్ఫం గహేత్వాన, థూపమ్హి అభిరోపయిం.

“అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో, అహో నో సత్థు సమ్పదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, థూపపూజాయిదం ఫలం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, థూపసీఖసనామకా;
సోళసాసింసు రాజానో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ధమ్మే గారవబహుమానేన పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేన్తో **‘‘న తథా మతం సతరస’’**న్తి గాథం అభాసి.

౯౧. తత్థ **న తథా మతం సతరసం, సుధన్నం యం మయజ్జ పరిభుత్త**న్తి **తథా**తి తేన పకారేన. **మత**న్తి అభిమతం. **సతరస**న్తి సతరసభోజనం “సతరసభోజనం నామ సతపాకసప్పిఆదీహి అభిసఙ్ఖతం భోజన”న్తి వదన్తి. అథ వా అనేకత్థో సతసద్దో “సతనో సహస్సనో”తిఆదీసు వియ. తస్మా యం భోజనం అనేకసూపం అనేకబ్యఞ్జనం, తం అనేకరసతాయ “సతరస”న్తి వుచ్చతి, నానారసభోజనన్తి అత్థో. సుధా ఏవ అన్నం సుధాభోజనం దేవానం ఆహారో. **యం మయజ్జ పరిభుత్త**న్తి యం మయా అజ్జ అనుభుత్తం. “యం మయా పరిభుత్త”న్తి చ ఇదం “సతరసం సుధన్న”న్తి ఏత్థాపి యోజేతబ్బం. ఇదం వుత్తం హోతి – యం మయా అజ్జ ఏతరహి నిరోధసమాపత్తిసమాపజ్జనవసేన ఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనవసేన చ అచ్చన్తమేవ సన్తం పణీతం నిబ్బానసుఖం పరిభుఞ్జియమానం, తం యథా మతం అభిమతం సమ్భావితం తథా రాజకాలే మయా పరిభుత్తం సతరసభోజనం దేవత్తభావే పరిభుత్తం సుధన్నఞ్చ న మతం నాభిమతం. కస్మా? ఇదఞ్హి అరియనిసేవితం నిరామిసం కిలేసానం అవత్థుభూతం, తం పన పుథుజ్జనసేవితం సామిసం కిలేసానం వత్థుభూతం, తం ఇమస్స సఙ్ఖమ్పి కలమ్పి కలభాగమ్పి న ఉపేతీతి. ఇదాని “యం మయజ్జ పరిభుత్త”న్తి వుత్తధమ్మం దేసేన్తో **అపరిమితదస్సినా గోతమేన, బుద్ధేన సుదేసితో ధమ్మో’’**తి ఆహ. తస్సత్థో – అపరిమితం అపరిచ్ఛిన్నం ఉప్పాదవయాభావతో సన్తం అసఙ్ఖతధాతుం సయమ్భుఞాణేన పస్సీ, అపరిమితస్స అనన్తాపరిమేయ్యస్స ఞేయ్యస్స దస్సావీతి తేన **అపరిమితదస్సినా** గోతమగోత్తేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన “ఖయం విరాగం అమతం పణీత”న్తి (ఖు॰ పా॰ ౬.౪; సు॰ ని॰ ౨౨౭) చ “మదనిమ్మదనో పిపాసవినయో” (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ఇతివు॰ ౯౦) “సబ్బసఙ్ఖారసమథో”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౪౦; ౧౦.౬) చ ఆదినా సుట్ఠు **దేసితో ధమ్మో**, నిబ్బానం మయా అజ్జ పరిభుత్తన్తి యోజనా.

పరిపుణ్ణకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. విజయత్థేరగాథావణ్ణనా

యస్సాసవా పరిక్ఖీణాతి ఆయస్మతో విజయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పియదస్సిస్స భగవతో కాలే విభవసమ్పన్నే కులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స థూపస్స రతనఖచితం వేదికం కారేత్వా తత్థ ఉళారం వేదికామహం కారేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన అనేకసతే అత్తభావే మణిఓభాసేన

విచరి. ఏవం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **విజయో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గతో తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే ఝానలాభీ హుత్వా విహరన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా ఉప్పన్నప్పసాదో సత్థు సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౧౦-౧౪) –

"నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, పియదస్సీనరుత్తమే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, ముత్తావేదిమకాసహం.

"మణీహి పరివారేత్వా, అకాసిం వేదిముత్తమం;
వేదికాయ మహం కత్వా, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

"యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
మణీ ధారేన్తి ఆకాసే, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

"సోళసితో కప్పసతే, మణిప్పభాసనామకా;
ఛత్తింసాసింసు రాజానో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో "**యస్సాసవా పరిక్ఖీణా**"తి గాథం అభాసి.

౯౨. తత్థ **యస్సాసవా పరిక్ఖీణా**తి యస్స ఉత్తమపుగ్గలస్స కామాసవాదయో చత్తారో ఆసవా సబ్బసో ఖీణా అరియమగ్గేన ఖేపితా. **ఆహారే చ అనిస్సితో**తి యో చ ఆహారే తణ్హాదిట్ఠినిస్సయేహి అనిస్సితో అగధితో అనజ్ఝాపన్నో, నిదస్సనమత్తం, ఆహారసీసేనేత్థ చత్తారోపి పచ్చయా గహితాతి దట్ఠబ్బం. పచ్చయపరియాయో వా ఇధ ఆహార-సద్దో వేదితబ్బో. "**సుఞ్ఞతో అనిమిత్తో చా**"తి ఏత్థ అప్పణిహితవిమోక్ఖోపి గహితోయేవ, తీణిపి చేతాని నిబ్బానస్సేవ నామాని. నిబ్బానఞ్హి రాగాదీనం అభావేన సుఞ్ఞం, తేహి విముత్తఞ్చాతి సుఞ్ఞతవిమోక్ఖో, తథా రాగాదినిమిత్తాభావేన సఙ్ఖారనిమిత్తాభావేన చ అనిమిత్తం , తేహి విముత్తఞ్చాతి అనిమిత్తవిమోక్ఖో, రాగాదిపణిధీనం అభావేన అప్పణిహితం, తేహి విముత్తఞ్చాతి అప్పణిహితో విమోక్ఖోతి వుచ్చతి. ఫలసమాపత్తివసేన తం ఆరమ్మణం కత్వా విహరన్తస్స అయమ్పి తివిధో **విమోక్ఖో యస్స గోచరో, ఆకాసేవ సకున్తానం, పదం తస్స దురన్నయ**న్తి యథా ఆకాసే గచ్ఛన్తానం సకుణానం "ఇమస్మిం ఠానే పాదేహి అక్కమిత్వా గతా, ఇదం ఠానం ఉరేన పహరిత్వా గతా, ఇదం సీసేన, ఇదం పక్ఖేహీ"తి న సక్కా ఞాతుం, ఏవమేవ ఏవరూపస్స భిక్ఖునో "నిరయపదాదీసు ఇమినా నామ పదేన గతో"తి ఞాపేతుఞ్చ న సక్కాతి.

విజయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఏరకత్థేరగాథావణ్ణనా

దుక్ఖా కామా ఏరకాతి ఆయస్మతో ఏరకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో సత్థు కిఞ్చి దాతబ్బయుత్తకం అలభన్తో "హన్దాహం కాయసారం పుఞ్ఞం కరిస్సామీ"తి సత్థు గమనమగ్గం సోధేత్వా సమం అకాసి. సత్థా తేన తథాకతం మగ్గం పటిపజ్జి . సో తత్థ భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ పసన్నచిత్తో యావ దస్సనుపచారసమతిక్కమా బుద్ధారమ్మణం పీతిం అవిజహన్తో అట్ఠాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తో అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సమ్భావనీయస్స కుటుమ్బియస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఏరకో**తిస్స నామం అహోసి అభిరూపో దస్సనీయో పాసాదికో ఇతికత్తబ్బతాసు పరమేన పేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో. తస్స మాతాపితరో కులేన రూపేన ఆచారేన వయేన కోసల్లేన చ అనుచ్ఛవికం దారికం ఆనేత్వా వివాహకమ్మం అకంసు . సో తాయ సద్ధిం సంవాసేన గేహే వసన్తో పచ్ఛిమభవికత్తా కేనచిదేవ సంవేగవత్థునా సంసారే సంవిగ్గమానసో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి, తస్స సత్థా కమ్మట్ఠానం అదాసి. సో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా కతిపయదివసాతిక్కమేన ఉక్కణ్ఠాభిభూతో విహాసి. అథ సత్థా తస్స చిత్తప్పవత్తిం ఞత్వా ఓవాదవసేన ''**దుక్ఖా కామా ఏరకా**''తి గాథం అభాసి. సో తం సుత్వా "అయుత్తం మయా కతం, యోహం ఏవరూపస్స సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా తం విస్సజ్జేన్తో మిచ్ఛావితక్కబహులో విహాసి"న్తి సంవేగజాతో విపస్సనాయ యుత్తప్పయుత్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౫.౩౨-౩౬) –

"ఉత్తరిత్వాన నదికం, వనం గచ్ఛతి చక్ఖుమా;
తమద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, సిద్ధత్థం వరలక్ఖణం.

"కుదాలపిటకమాదాయ , సమం కత్వాన తం పథం;
సత్థారం అభివాదేత్వా, సకం చిత్తం పసాదయిం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, మగ్గదానస్సిదం ఫలం.

"సత్తపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, ఏకో ఆసిం జనాధిపో;
నామేన సుప్పబుద్ధోతి, నాయకో సో నరిస్సరో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహా పన హుత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౯౩. "దుక్ఖా కామా ఏరక, న సుఖా కామా ఏరక;
యో కామే కామయతి, దుక్ఖం సో కామయతి ఏరక;
యో కామే న కామయతి, దుక్ఖం సో న కామయతి ఏరకా"తి. –

తమేవ భగవతా వుత్తగాథం పచ్చుదాహాసి.

తత్థ **దుక్ఖా కామా**తి ఇమే వత్థుకామకిలేసకామా దుక్ఖవత్థుతాయ విపరిణామదుక్ఖసంసారదుక్ఖసభావతో చ, దుక్ఖా దుక్ఖమా దుక్ఖనిబ్బత్తికా. వుత్తఞ్హేతం – “అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో”తిఆది (పాచి॰ ౪౧౭; మ॰ ని॰ ౧.౨౩౪). **ఏరకా**తి పఠమం తావ భగవా తం ఆలపతి, పచ్ఛా పన థేరో అత్తానం నామేన కథేసి. **న సుఖా కామా**తి కామా నామేతే జానన్తస్స సుఖా న హోన్తి, అజానన్తస్స పన సుఖతో ఉపట్ఠహన్తి. యథాహ – “యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద, దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో”తిఆది (సం॰ ని॰ ౪.౨౫౩; ఇతివు॰ ౫౩; థేరగా॰ ౯౮౯). **యో కామే కామయతి, దుక్ఖం సో కామయతీ**తి యో సత్తో కిలేసకామేన వత్థుకామే కామయతి, తస్స తం కామనం సమ్పతి సపరిళాహతాయ , ఆయతిం అపాయదుక్ఖహేతుతాయ చ వట్టదుక్ఖహేతుతాయ చ దుక్ఖం. వత్థుకామా పన దుక్ఖస్స వత్థుభూతా. ఇతి సో దుక్ఖసభావం దుక్ఖనిమిత్తం దుక్ఖవత్థుఞ్చ కామయతీతి వుత్తో. ఇతరం పటిపక్ఖవసేన తమేవత్థం ఞాపేతుం వుత్తం, తస్మా తస్సత్థో వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో.

ఏరకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మేత్తజిత్థేరగాథావణ్ణనా

నమో హి తస్స భగవతోతి ఆయస్మతో మేత్తజిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర అనోమదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సాసనే అభిప్పసన్నో హుత్వా బోధిరుక్ఖస్స ఇట్ఠకాహి వేదికం చినిత్వా సుధాపరికమ్మం కారేసి. సత్థా తస్స అనుమోదనం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **మేత్తజీ**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో కామేసు ఆదీనవం దిస్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా పుబ్బహేతునా చోదియమానో సత్థు సన్తికం గన్త్వా పవత్తినివత్తియో ఆరబ్భ పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా సత్థారా పఞ్హే విస్సజ్జితే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౫.౨౬-౩౧) –

“అనోమదస్సీమునినో, బోధివేదిమకాసహం;
సుధాయ పిణ్డం దత్వాన, పాణికమ్మం అకాసహం.

“దిస్వా తం సుకతం కమ్మం, అనోమదస్సీ నరుత్తమో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే ఠితో సత్థా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“ఇమినా సుధకమ్మేన, చేతనాపణిధీహి చ;
సమ్పత్తిం అనుభోత్వాన, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతి.

“పసన్నముఖవణ్ణోమ్హి, ఏకగ్గో సుసమాహితో;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“ఇతో కప్పసతే ఆసిం, పరిపుణ్ణే అనూనకే;
రాజా సబ్బఘనో నామ, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థారం థోమేన్తో –

౯౪. “నమో హి తస్స భగవతో, సక్యపుత్తస్స సిరీమతో;

తేనాయం అగ్గప్పత్తేన, అగ్గధమ్మో సుదేసితో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **నమో**తి నమక్కారో. **హీ**తి నిపాతమత్తం. **తస్సా**తి యో సో భగవా సమత్తింసపారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, సక్యరాజస్స పుత్తోతి **సక్యపుత్తో**. అనఞ్ఞసాధారణాయ పుఞ్ఞసమ్పత్తియా చ సమ్భావితో ఉత్తమాయ రూపకాయసిరియా ధమ్మకాయసిరియా చ సమన్నాగతత్తా **సిరీమా,** తస్స భగవతో సక్యపుత్తస్స సిరీమతో నమో అత్థు, తం నమామీతి అత్థో. **తేనా**తి తేన భగవతా. **అయ**న్తి తస్స ధమ్మస్స అత్తనో పచ్చక్ఖతాయ వదతి. **అగ్గప్పత్తేనా**తి అగ్గం సబ్బఞ్ఞుతం, సబ్బేహి వా గుణేహి అగ్గభావం సేట్ఠభావం పత్తేన. **అగ్గధమ్మో**తి అగ్గో ఉత్తమో నవవిధలోకుత్తరో ధమ్మో సుట్ఠు అవిపరీతం **దేసితో** పవేదితోతి.

మేత్తజిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చక్ఖుపాలత్థేరగాథావణ్ణనా

అన్ధోహం హతనేత్తోస్మీతి ఆయస్మతో చక్ఖుపాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతి పరినిబ్బుతే థూపమహే కయిరమానే ఉమాపుప్ఫం గహేత్వా థూపం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం మహాసువణ్ణస్స నామ కుటుమ్బికస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, తస్స **పాలో**తి నామమకంసు. మాతా తస్స ఆధావిత్వా పరిధావిత్వా విచరణకాలే అఞ్ఞం పుత్తం లభి. తస్స మాతాపితరో **చూళపాలో**తి నామం కత్వా ఇతరం **మహాపాలో**తి వోహరింసు. అథ తే వయప్పత్తే ఘరబన్ధనేన బన్ధింసు. తస్మిం సమయే సత్థా సావత్థియం విహరతి జేతవనే. తత్థ మహాపాలో జేతవనం గచ్ఛన్తేహి ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో కుటుమ్బభారం కనిట్ఠభాతికస్సేవ భారం కత్వా సయం పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తికే పఞ్చవస్సాని వసిత్వా వుట్ఠవస్సో పవారేత్వా సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సట్ఠిమత్తే సహాయభిక్ఖూ లభిత్వా తేహి సద్ధిం భావనానుకూలం వసనట్ఠానం పరియేసన్తో అఞ్ఞతరం పచ్చన్తగామం నిస్సాయ గామవాసికేహి ఉపాసకేహి కారేత్వా దిన్నాయ అరఞ్ఞాయతనే పణ్ణసాలాయ వసన్తో సమణధమ్మం కరోతి. తస్స అక్ఖిరోగో ఉప్పన్నో. వేజ్జో భేసజ్జం సమ్పాదేత్వా అదాసి. సో వేజ్జేన వుత్తవిధానం న పటిపజ్జి. తేనస్స రోగో వడ్ఢి. సో “అక్ఖిరోగవూపసమనతో కిలేసరోగవూపసమనమేవ మయ్హం వర”న్తి అక్ఖిరోగం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా విపస్సనాయయేవ యుత్తప్పయుత్తో అహోసి. తస్స భావనం ఉస్సుక్కాపేన్తస్స అపుబ్బం అచరిమం అక్ఖీని చేవ కిలేసా చ భిజ్జింసు. సో సుక్ఖవిపస్సకో అరహా అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౫.౨౧-౨౫) –

“నిబ్బుతే లోకమహితే, ఆహుతీనం పటిగ్గహే;

సిద్ధత్థమ్హి భగవతి, మహాథూపమహో అహు.

“మహే పవత్తమానమ్హి, సిద్ధత్థస్స మహేసినో;
ఉమాపుప్ఫం గహేత్వాన, థూపమ్హి అభిరోపయిం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, థూపపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో చ నవమే కప్పే, సోమదేవసనామకా;
పఞ్చాసీతిసు రాజానో, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ థేరే అక్ఖిరోగేన విహారే ఓహీనే గామం పిణ్డాయ గతే భిక్ఖూ దిస్వా ఉపాసకా “కస్మా థేరో నాగతో”తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం సుత్వా సోకాభిభూతా పిణ్డపాతం ఉపనేత్వా, “భన్తే, కిఞ్చి మా చిన్తయిత్థ, ఇదాని మయమేవ పిణ్డపాతం ఆనేత్వా ఉపట్ఠహిస్సామా”తి తథా కరోన్తి. భిక్ఖూ థేరస్స ఓవాదే ఠత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్వా వుట్ఠవస్సా పవారేత్వా, “సత్థారం వన్దితుం సావత్థిం గమిస్సామ, భన్తే”తి ఆహంసు. థేరో, “అహం దుబ్బలో అచక్ఖుకో, మగ్గో చ సఉపద్దవో, మయా సద్ధిం గచ్ఛన్తానం తుమ్హాకం పరిస్సయో భవిస్సతి, తుమ్హే పఠమం గచ్ఛథ, గన్త్వా సత్థారం మహాథేరే చ మమ వన్దనాయ వన్దథ, చూళపాలస్స మమ పవత్తిం కథేత్వా కఞ్చి పురిసం పేసేయ్యాథా”తి ఆహ. తే పునపి యాచిత్వా గమనం అలభన్తా “సాధూ”తి పటిస్సుణిత్వా సేనాసనం సంసామేత్వా ఉపాసకే ఆపుచ్ఛిత్వా అనుక్కమేన జేతవనం గన్త్వా సత్థారం మహాథేరే చ తస్స వన్దనాయ వన్దిత్వా దుతియదివసే సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా చూళపాలస్స తం పవత్తిం వత్వా తేన “అయం, భన్తే, మయ్హం భాగినేయ్యో పాలితో నామ, ఇమం పేసిస్సామీ”తి వుత్తే, “మగ్గో సపరిస్సయో, న సక్కా ఏకేన గహట్ఠేన గన్తుం, తస్మా పబ్బాజేతబ్బో”తి తం పబ్బాజేత్వా పేసేసుం. సో అనుక్కమేన థేరస్స సన్తికం గన్త్వా అత్తానం తస్స ఓరోచేత్వా తం గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అఞ్ఞతరస్స గామస్స సామన్తా అరఞ్ఞట్ఠానే ఏకిస్సా కట్ఠహారియా గాయన్తియా సద్దం సుత్వా పటిబద్ధచిత్తో హుత్వా యట్ఠికోటిం విస్సజ్జేత్వా “తిట్ఠథ, భన్తే, ముహుత్తం యావాహం ఆగచ్ఛామీ”తి వత్వా తస్సా సన్తికం గన్త్వా తత్థ సీలవిపత్తిం పాపుణి. థేరో ఇదానిమేవ ఇత్థియా గీతసద్దో సుతో, సామణేరో చ చిరాయతి, నూన సీలవిపత్తిం పత్తో భవిస్సతీ”తి చిన్తేసి. సోపి ఆగన్త్వా “గచ్ఛామ, భన్తే”తి ఆహ. థేరో “కిం పాపో జాతోసీ”తి పుచ్ఛి. సామణేరో తుణ్హీ హుత్వా పున పుచ్ఛితోపి న కథేసి. థేరో “తాదిసేన పాపేన మయ్హం యట్ఠిగహణకిచ్చం నత్థి, గచ్ఛ త్వ”న్తి వత్వా పున తేన “బహుపరిస్సయో మగ్గో, తుమ్హే చ అన్ధా, కథం గమిస్సథా”తి వుత్తే “బాల ఇధేవ మే నిపజ్జిత్వా మరన్తస్సాపి అపరాపరం పరివత్తేన్తస్సాపి తాదిసేన గమనం నామ నత్థీ”తి ఇమమత్థం దస్సేన్తో –

౯౫. “అన్ధోహం హతనేత్తోస్మి, కన్తారద్ధానపక్ఖన్దో;
సయమానోపి గచ్ఛిస్సం, న సహాయేన పాపేనా”తి. – గాథం అభాసిత్థ;

తత్థ **అన్ధో**తి చక్ఖువికలో. **హతనేత్తో**తి వినట్ఠచక్ఖుకో, తేన “పయోగవిపత్తివసేనాహం ఉపహతనేత్తతాయ అన్ధో, న జచ్చన్ధభావేనా”తి యథావుత్తం అన్ధభావం విసేసేతి. అథ వా “అన్ధో”తి ఇదం “అన్ధే జిణ్ణే మాతాపితరో పోసేతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౨౮౮) వియ మంసచక్ఖువేకల్లదీపనం, “సబ్బేపిమే పరిబ్బాజకా అన్ధా అచక్ఖుకా” (ఉదా॰ ౫౪) “అన్ధో ఏకచక్ఖు ద్విచక్ఖూ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౨౯) వియ న పఞ్ఞాచక్ఖువేకల్లదీపనన్తి దస్సేతుం ‘‘**హతనేత్తోస్మి**’’తి వుత్తం, తేన ముఖ్యమేవ

అన్ధభావం దస్సేతి. **కన్తారద్ధానపక్ఖన్దోతి** కన్తారే వివనే దీఘమగ్గం అనుపవిట్ఠో, న జాతికన్తారాదిగహనం సంసారద్ధానం పటిపన్నోతి అధిప్పాయో. తాదిసమ్హి కన్తారద్ధానం అయం థేరో సమతిక్కమిత్వా ఠితో, **సయమానోపీతి** సయన్తోపి, పాదేసు అవహన్తేసు ఉరేన జణ్ణుకాహి చ భూమియం సంసరన్తో పరివత్తేన్తోపి గచ్ఛేయ్యం. **న సహాయేన పాపేనాతి** తాదిసేన పాపపుగ్గలేన సహాయభూతేన సద్ధిం న గచ్ఛిస్సన్తి యోజనా. తం సుత్వా ఇతరో సంవేగజాతో "భారియం వత మయా సాహసికకమ్మం కత"న్తి బాహా పగ్గయ్హ కన్దన్తో వనసణ్డం పక్ఖన్దో చ అహోసి. అథ థేరస్స సీలతేజేన పణ్డుకమ్బలసిలాసనం ఉణ్హాకారం దస్సేసి. తేన సక్కో తం కారణం ఞత్వా థేరస్స సన్తికం గన్త్వా సావత్థిగామిపురిసం వియ అత్తానం ఞాపేత్వా యట్ఠికోటిం గణ్హన్తో మగ్గం సఙ్ఖిపిత్వా తదహేవ సాయన్హే సావత్థియం థేరం నేత్వా తత్థ జేతవనే చూళపాలితేన కారితాయ పణ్ణసాలాయ ఫలకే నిసీదాపేత్వా తస్స సహాయవణ్ణేన థేరస్స ఆగతభావం జానాపేత్వా పక్కామి; చూళపాలితోపి తం యావజీవం సక్కచ్చం ఉపట్ఠాసీతి.

చక్ఖుపాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఖణ్డసుమనత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏకపుప్ఫం చజిత్వానాతి ఆయస్మతో ఖణ్డసుమనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స థూపస్స సమన్తతో చన్దనవేదికాయ పరిక్ఖిపిత్వా మహన్తం పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు ఉళారం సమ్పత్తిం అనుభవన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే కుటుమ్బికకులే నిబ్బత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే కనకథూపం ఉద్దిస్స రఞ్ఞా పుప్ఫపూజాయ కయిరమానాయ పుప్ఫాని అలభన్తో ఏకం ఖణ్డసుమనపుప్ఫం దిస్వా మహతా మూలేన తం కిణిత్వా గణ్హన్తో చేతియే పూజం కరోన్తో ఉళారం పీతిసోమనస్సం ఉప్పాదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అసీతి వస్సకోటియో సగ్గసుఖం అనుభవిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పావాయం మల్లరాజకులే నిబ్బత్తి. తస్స జాతకాలే గేహే ఖణ్డసక్ఖరా సుమనపుప్ఫాని చ ఉప్పన్నాని అహేసుం. తేనస్స **ఖణ్డసుమనోతి** నామమకంసు. సో విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతి పావాయం చున్దస్స అమ్బవనే విహరన్తే ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౩.౧౩-౨౦) –

"పదుముత్తరో నామ జినో, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
జలిత్వా అగ్గిక్ఖన్ధోవ, సమ్బుద్ధో పరినిబ్బుతో.

"నిబ్బుతే చ మహావీరే, థూపో విత్థారికో అహు;
దూరతోవ ఉపట్ఠేన్తి, ధాతుగేహవరుత్తమే.

"పసన్నచిత్తో, సుమనో, అకం చన్దనవేదికం;
దిస్సతి థూపఖన్ధో చ, థూపానుచ్ఛవికో తదా.

"భవే నిబ్బత్తమానమ్హి, దేవత్తే అథ మానుసే;
ఓమత్తం మే న పస్సామి, పుబ్బకమ్మస్సిదం ఫలం.

“పఞ్చదసకప్పసతే, ఇతో అట్ఠ జనా అహుం;

సబ్బే సమత్తనామా తే చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పురిమజాతిం అనుస్సరన్తో తత్థ అత్తనో సుమనపుప్ఫపరిచ్చాగస్స సగ్గసమ్పత్తినిమిత్తకం నిబ్బానూపనిస్సయతఞ్చ దిస్వా ఉదానవసేన తమత్థం పకాసేన్తో –

౯౬. “ఏకపుప్ఫం చజిత్వాన, అసీతి వస్సకోటియో;

సగ్గేసు పరిచారేత్వా, సేసకేనమ్హి నిబ్బుతో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఏకపుప్ఫన్తి** ఏకం కుసుమం, తం పన ఇధ సుమనపుప్ఫం అధిప్పేతం. **చజిత్వానాతి** సత్థు ధూపపూజాకరణవసేన పరిచ్చజిత్వా పరిచ్చాగహేతు. **అసీతి వస్సకోటియోతి** మనుస్సగణనాయ వస్సానం అసీతి కోటియో, అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం, ఇదఞ్చ ఛసు కామసగ్గేసు దుతియే అపరాపరుప్పత్తివసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. తస్మా **సగ్గేసూతి** తావతింససఙ్ఖాతే సగ్గలోకే, పునప్పునం ఉప్పజ్జనవసేన హేత్థ బహువచనం. **పరిచారేత్వాతి** రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు ఇన్ద్రియాని పరిచారేత్వా సుఖం అనుభవిత్వా, దేవచ్ఛరాహి వా అత్తానం పరిచారేత్వా ఉపట్ఠాపేత్వా. **సేసకేనమ్హి నిబ్బుతోతి** పుప్ఫపూజాయ వసేన పవత్తకుసలచేతనాసు భవసమ్పత్తి దాయకకమ్మతో సేసేన యం తత్థ వివట్టూపనిస్సయభూతం, తం సన్ధాయ వదతి. బహూ హి తత్థ పుబ్బాపరవసేన పవత్తా చేతనా. **సేసకేనాతి** వా తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేన అపరిక్ఖీణేయేవ తస్మిం కమ్మవిపాకే నిబ్బుతో అమ్హి, కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతోస్మి. ఏతేన యస్మిం అత్తభావే ఠత్వా అత్తనా అరహత్తం సచ్ఛికతం, సోపి చరిమత్తభావో తస్స కమ్మవిపాకోతి దస్సేతి. యాదిసం సన్ధాయ అఞ్ఞత్థాపి “తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనా”తి (పారా॰ ౨౨౮; సం॰ ని॰ ౧.౧౩౧) వుత్తం.

ఖణ్డసుమనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా

హిత్వా సతపలం కంసన్తి ఆయస్మతో తిస్సత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో విపస్సిస్స భగవతో కాలే యానకారకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో చన్దనఖణ్డేన ఫలకం కత్వా భగవతో ఉపనామేసి, తఞ్చ భగవా పరిభుఞ్జి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రోరువనగరే రాజకులే నిబ్బత్తి. సో వయప్పత్తో పితరి కాలఙ్కతే రజ్జే పతిట్ఠితో బిమ్బిసారరఞ్ఞో అదిట్ఠసహాయో హుత్వా తస్స మణిముత్తావత్థాదీని పణ్ణాకారాని పేసేసి. తస్స రాజా బిమ్బిసారో పుఞ్ఞవన్తతం సుత్వా పటిపాభతం పేసేన్తో చిత్తపటే బుద్ధచరితం సువణ్ణపట్టే చ పటిచ్చసముప్పాదం లిఖాపేత్వా పేసేసి. సో తం దిస్వా పురిమబుద్ధేసు కతాధికారతాయ పచ్ఛిమభవికతాయ చ చిత్తపటే దస్సేన్తం బుద్ధచరితం సువణ్ణపట్టకే లిఖితం పటిచ్చసముప్పాదక్కమఞ్చ ఓలోకేత్వా పవత్తినివత్తియో సల్లక్ఖేత్వా సాసనక్కమం హదయే ఠపేత్వా సఞ్జాతసంవేగో “దిట్ఠో మయా భగవతో వేసో, సాసనక్కమో చ ఏకపదేసేన ఞాతో, బహుదుక్ఖా కామా బహుపాయాసా, కిం దాని మయ్హం ఘరావాసేనా”తి రజ్జం పహాయ కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేన్తో భగవన్తం ఉద్దిస్స

పబ్బజిత్వా మత్తికాపత్తం గహేత్వా రాజా పుక్కుసాతి వియ మహాజనస్స పరిదేవన్తస్సేవ నగరతో నిక్ఖమిత్వా అనుక్కమేన రాజగహం గన్త్వా తత్థ సప్పసోణ్డికపబ్భారే విహరన్తం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మదేసనం సుత్వా విపస్సనాయ కమ్మట్ఠానం గహేత్వా యుత్తప్పయుత్తో విహరన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౫.౩౭-౪౨) –

"యానకారో పురే ఆసిం, దారుకమ్మే సుసిక్ఖితో;
చన్దనం ఫలకం కత్వా, అదాసిం లోకబన్ధునో.

"పభాసతి ఇదం బ్యమ్హం, సువణ్ణస్స సునిమ్మితం;
హత్థియానం అస్సయానం, దిబ్బయానం ఉపట్ఠితం.

"పాసాదా సివికా చేవ, నిబ్బత్తన్తి యదిచ్ఛకం;
అక్ఖుబ్భం రతనం మయ్హం, ఫలకస్స ఇదం ఫలం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, ఫలకం యమహం దదిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలకస్స ఇదం ఫలం.

"సత్తపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, చతురో నిమ్మితావ్హయా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఉదానవసేన అత్తనో పటిపత్తిం కథేన్తో –

౯౭. "హిత్వా సతపలం కంసం, సోవణ్ణం సతరాజికం;
అగ్గహిం మత్తికాపత్తం, ఇదం దుతియాభిసేచన"న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **హిత్వా**తి పరిచ్చజిత్వా. **సతపల**న్తి సతం పలాని యస్స, తం సతపలపరిమాణం. **కంస**న్తి థాలం. **సోవణ్ణ**న్తి సువణ్ణమయం. **సతరాజిక**న్తి భిత్తివిచిత్తతాయ చ అనేకరూపరాజిచిత్తతాయ చ అనేకలేఖాయుత్తం. **అగ్గహిం మత్తికాపత్త**న్తి ఏవరూపే మహారహే భాజనే పుబ్బే భుఞ్జిత్వా బుద్ధానం ఓవాదం కరోన్తో "ఇదానాహం తం ఛడ్డేత్వా మత్తికామయపత్తం అగ్గహేసిం , అహో, సాధు, మయా కతం అరియవతం అనురిత"న్తి భాజనకిత్తనాపదేసేన రజ్జపరిచ్చాగం పబ్బజ్జూపగమనఞ్చ అనుమోదన్తో వదతి. తేనాహ "**ఇదం దుతియాభిసేచన**"న్తి. పఠమం రజ్జాభిసేచనం ఉపాదాయ ఇదం పబ్బజ్జూపగమనం మమ దుతియం అభిసేచనం. తఞ్హి రాగాదీహి సంకిలిట్ఠం సాసఙ్కం సపరిసఙ్కం కమ్మం అనత్థసఞ్హితం దుక్ఖపటిబద్ధం నిహీనం, ఇదం పన తంవిపరియాయతో ఉత్తమం పణీతన్తి అధిప్పాయో.

తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అభయత్థేరగాథావణ్ణనా

రూపం దిస్వా సతి ముట్ఠాతి ఆయస్మతో అభయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సుమేధం భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో సళలపుప్ఫేహి పూజమకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **అభయో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో ఏకదివసం విహారం గతో సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విహరతి. అథస్స ఏకదివసం గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠస్స అలఙ్కతపటియత్తం మాతుగామం దిస్వా అయోనిసోమనసికారవసేన తస్స రూపం ఆరబ్భ ఛన్దరాగో ఉప్పజ్జి, సో విహారం పవిసిత్వా "సతిం విస్సజ్జిత్వా ఓలోకేన్తస్స రూపారమ్మణే మయ్హం కిలేసో ఉప్పన్నో, అయుత్తం మయా కత"న్తి అత్తనో చిత్తం నిగ్గణ్హన్తో తావదేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౪౩-౪౭) –

"సుమేధో నామ నామేన, సయమ్భూ అపరాజితో;
వివేకమనుబ్రూహన్తో, అజ్ఝోగహి మహావనం.

"సళలం పుప్ఫితం దిస్వా, గన్థిత్వాన వటంసకం;
బుద్ధస్స అభిరోపేసిం, సమ్ముఖా లోకనాయకం.

"తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"ఊనవీసే కప్పసతే, సోళసాసుం సునిమ్మితా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో కిలేసుప్పత్తినిదస్సనేన "కిలేసే అనువత్తేన్తస్స వట్టదుక్ఖతో నత్థేవ సీసుక్ఖిపనం. అహం పన తే నానువత్తి"న్తి దస్సేన్తో –

౯౮. "రూపం దిస్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసికరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి;

తస్స వడ్ఢన్తి ఆసవా, భవమూలోపగామినో"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **రూప**న్తి రజ్జనీయం రూపాయతనం, తం పనేత్థ ఇత్థిరూపం అధిప్పేతం. **దిస్వా**తి చక్ఖునా దిస్వా, చక్ఖుద్వారానుసారేన నిమిత్తానుబ్యఞ్జనసల్లక్ఖణవసేన తం గహేత్వా, తస్స తథాగహణహేతూతి అత్థో. **సతి ముట్ఠా**తి అసుభసభావే కాయే "అసుభ"న్త్వేవ పవత్తనసతి నట్ఠా. యథా పన రూపం దిస్వా సతి నట్ఠా, తం దస్సేన్తో ఆహ "**పియం నిమిత్తం మనసికరోతో**"తి. యథాఉపట్ఠితం ఆరమ్మణం "సుభం సుఖ"న్తిఆదినా పియనిమిత్తం కత్వా అయోనిసోమనసికారేన మనసికరోతో సతి ముట్ఠాతి యోజనా. తథా భూతోవ **సారత్తచిత్తో వేదేతీ**తి సుట్ఠు రత్తచిత్తో హుత్వా తం రూపారమ్మణం

అనుభవతి అభినన్దతి, అభినన్దన్తో పన **తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి** అజ్ఝోసాయ తం ఆరమ్మణం గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా వత్తతి చేవ, ఏవంభూతస్స చ **తస్స వడ్ఢన్తి ఆసవా భవమూలోపగామినో**తి భవస్స సంసారస్స మూలభావం కారణభావం ఉపగమనసభావా కామాసవాదయో చత్తారోపి ఆసవా తస్స పుగ్గలస్స ఉపరూపరి వడ్ఢన్తియేవ, న హాయన్తి. మయ్హం పన పటిసఙ్ఖానే ఠత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సచ్చాని పటివిజ్ఝన్తస్స మగ్గపటిపాటియా తే చత్తారోపి ఆసవా అనవసేసతో పహీనా పరిక్ఖీణాతి అధిప్పాయో.

అభయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా

సద్దం సుత్వా సతి ముట్ఠాతి ఆయస్మతో ఉత్తియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో గోనకాదిఅత్థతం సఉత్తరచ్ఛదం బుద్ధారహం పల్లఙ్కం గన్ధకుటియం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సక్యరాజకులే నిబ్బత్తి, తస్స **ఉత్తియో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సత్థు ఞాతిసమాగమే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఏకదివసం నామం పిణ్డాయ పవిట్ఠో అన్తరామగ్గే మాతుగామస్స గీతసద్దం సుత్వా అయోనిసోమనసికారవసేన తత్థ ఛన్దరాగే ఉప్పన్నే పటిసఙ్ఖానబలేన తం విక్ఖమ్భేత్వా విహారం పవిసిత్వా సఞ్జాతసంవేగో దివాట్ఠానే నిసీదిత్వా తావదేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౩.౪౮-౩౭) –

“సుమేధస్స భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
పల్లఙ్కో హి మయా దిన్నో, సఉత్తరసపచ్ఛదో.

“సత్తరతనసమ్పన్నో, పల్లఙ్కో ఆసి సో తదా;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, నిబ్బత్తతి సదా మమ.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, పల్లఙ్కమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పల్లఙ్కస్స ఇదం ఫలం.

“వీసకప్పసహస్సమ్హి, సువణ్ణాభా తయో జనా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో కిలేసుప్పత్తినిదస్సనేన “కిలేసే అజిగుచ్ఛన్తస్స నత్థి వట్టదుక్ఖతో సీసుక్ఖిపనం, అహం పన తే జిగుచ్ఛిమేవా”తి దస్సేన్తో –

౯౯. “సద్దం సుత్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసికరోతో;

సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి;

తస్స వడ్ఢన్తి ఆసవా, సంసార ఉపగామినో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సద్దన్తి** రజ్జనీయం సద్దారమ్మణం, **సంసారఉపగామినోతి** –

“ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, సంసారోతి పవుచ్చతీ”తి. –

ఏవం వుత్తసంసారవట్టకారణం హుత్వా ఉపగమేన్తీతి సంసారఉపగామినో, “సంసారూపగామినో”తి వా పాఠో. సేసం అనన్తరగాథాయ వుత్తనయమేవ.

ఉత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. (దుతియ) దేవసభత్థేరగాథావణ్ణనా

సమ్మప్పధానసమ్పన్నోతి ఆయస్మతో దేవసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సిఖిం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో బన్ధుజీవకపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సక్యరాజకులే నిబ్బత్తి, తస్స **దేవసభో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో చుమ్బటకలహవూపసమనత్థం సత్థరి ఆగతే బుద్ధానుభావం దిస్వా పసన్నమానసో సరణేసు పతిట్ఠితో పున నిగ్రోధారామే సత్థరి విహరన్తే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౧-౬) –

“చన్దంవ విమలం సుద్ధం, విప్పసన్నమనావిలం;
నన్దీభవపరిక్ఖీణం, తిణ్ణం లోకే విసత్తికం.

“నిబ్బాపయన్తం జనతం, తిణ్ణం తారయతం వరం;
మునిం వనమ్హి ఝాయన్తం, ఏకగ్గం సుసమాహితం.

“బన్ధుజీవకపుప్ఫాని, లగేత్వా సుత్తకేనహం;
బుద్ధస్స అభిరోపయిం, సిఖినో లోకబన్ధునో.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో సత్తమకే కప్పే, మనుజిన్దో మహాయసో;
సమన్తచక్ఖునామాసి, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనా అధిగతం విముత్తిసుఖం నిస్సాయ ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సో ఉదానవసేన –

౧౦౦.“సమ్మప్పధానసమ్పన్నో , సతిపట్ఠానగోచరో;

విముత్తికుసుమసఞ్ఛన్నో, పరినిబ్బిస్సత్యనాసవో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సమ్మప్పధానసమ్పన్నో**తి సమ్పన్నచతుబ్బిధసమ్మప్పధానో, తేహి కత్తబ్బకిచ్చం సమ్పాదేత్వా ఠితోతి అత్థో. **సతిపట్ఠానగోచరో**తి కాయానుపస్సనాదయో సతిపట్ఠానా గోచరో పవత్తిట్ఠానం ఏతస్సాతి సతిపట్ఠానగోచరో, చతూసు సతిపట్ఠానేసు పతిట్ఠితచిత్తోతి అత్థో. గుణసోభేన పరమసుగన్ధా విముత్తియేవ కుసుమాని, తేహి సబ్బసో సమ్మదేవ సఞ్ఛన్నో విభూసితో అలఙ్కతోతి **విముత్తికుసుమసఞ్ఛన్నో**. **పరినిబ్బిస్సత్యనాసవో**తి ఏవం సమ్మా పటిపజ్జన్తో భిక్ఖు నచిరస్సేవ అనాసవో హుత్వా పరినిబ్బిస్సతి సఉపాదిసేసాయ అనుపాదిసేసాయ చ నిబ్బానధాతుయాతి అత్థో. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

(దుతియ) దేవసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

దసమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. ఏకాదసమవగ్గో

౧. బేలట్ఠానికత్థేరగాథావణ్ణనా

హిత్వా గిహిత్తం అనవోసితత్తోతిఆదికా ఆయస్మతో బేలట్ఠానికత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో ఇతో ఏకతింసే కప్పే వేస్సభుస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా ఘరావాసం పహాయ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా ఇసీహి పరివుతో విచరన్తో ఏకదివసం వేస్సభుం భగవన్తం దిస్వా పీతిసోమనస్సజాతో సత్థు ఞాణసమ్పత్తిం నిస్సాయ పసన్నమానసో ఞాణం ఉద్దిస్స పుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **బేలట్ఠానికో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా కోసలరట్ఠే అరఞ్ఞే విహరన్తో అలసో కాయదళ్హిబహులో ఫరుసవాచో అహోసి, సమణధమ్మే చిత్తం న ఉప్పాదేసి. అథ నం భగవా ఞాణపరిపాకం ఓలోకేత్వా –

౧౦౧.“హిత్వా గిహిత్తం అనవోసితత్తో, ముఖనఙ్గలీ ఓదరికో కుసీతో;

మహావరాహోవ నివాపపుట్ఠో, పునప్పునం గబ్భముపేతి మన్దో”తి. –

ఇమాయ ఓభాసగాథాయ సంవేజేసి. సో సత్థారం పురతో నిసిన్నం వియ దిస్వా తఞ్చ గాథం సుత్వా సంవేగజాతో ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౪.౪౧-౪౬) –

“కణికారంవ జోతన్తం, నిసిన్నం పబ్బతన్తరే;

ఓభాసేన్తం దిసా సబ్బా, ఓసధిం వియ తారకం.

“తయో మాణవకా ఆసుం, సకే సిప్పే సుసిక్ఖితా;
ఖారిభారం గహేత్వాన, అన్వేన్తి మమ పచ్ఛతో.

“పుటకే సత్త పుప్ఫాని, నిక్ఖిత్తాని తపస్సినా;
గహేత్వా తాని ఞాణమ్హి, వేస్సభుస్సాభిరోపయిం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణపూజాయిదం ఫలం.

“ఏకూనతింసకప్పమ్హి, విపులాభసనామకో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థు ఓవాదం పటిపూజేన్తో బ్యతిరేకముఖేన చ అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి.

తత్థ **హిత్వా గిహిత్త**న్తి గహట్ఠభావం పరిచ్చజిత్వా పబ్బజిత్వాతి అత్థో. **అనవోసితత్తో**తి అనురూపం అవోసితత్తో, యదత్థం సాసనే పబ్బజన్తస్స అనురూపపరిఞ్ఞాదీనం అతీరితత్తా అపరియోసితభావో అకతకరణీయోతి అత్థో. అథ వా **అనవోసితత్తో**తి అనులవోసితసభావో, విసుద్ధీనం మగ్గానఞ్చ అనుపటిపాటియా వసితబ్బవాసస్స అకతావీ, దససు అరియవాసేసు అవుసితవాతి అత్థో. ముఖసఙ్ఖాతం నఙ్గలం ఇమస్స అత్థీతి **ముఖనఙ్గలీ**. నఙ్గలేన వియ పథవిం పరేసు ఫరుసవాచప్పయోగేన అత్తానం ఖనన్తోతి అత్థో. **ఓదరికో**తి ఉదరే పసుతో ఉదరపోసనతప్పరో. **కుసీతో**తి అలసో, భావనం అననుయుఞ్జన్తో. ఏవంభూతస్స నిప్ఫత్తిం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**మహావరాహోవ నివాపపుట్ఠో, పునప్పునం గబ్భముపేతి మన్దో**’’తి. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఏత్థ చ యథా పబ్బజిత్వా అనవోసితాదిసభావతాయ పునప్పునం గబ్భముపేతి మన్దో, న ఏవం మాదిసో పణ్డితో. తబ్బిపరీతసభావతాయ పన సమ్మాపటిపత్తియా మత్థకం పాపితత్తా పరినిబ్బాయతీతి బ్యతిరేకముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకాసీతి దట్ఠబ్బన్తి.

బేలట్ఠానికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సేతుచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

మానేన వఞ్చితాసేతి ఆయస్మతో సేతుచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో తిస్సస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం తిస్సం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో సుమధురం పనసఫలం అభిసఙ్ఖతం నాళికేరసాళవం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అఞ్ఞతరస్స మణ్డలికరఞ్ఞో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సేతుచ్ఛో**తిస్స నామం అహోసి. సో పితరి మతే రజ్జే పతిట్ఠితో ఉస్సాహసత్తీనం అభావేన రాజకిచ్చాని విరాధేన్తో రజ్జం పరహత్థగతం కత్వా దుక్ఖప్పత్తియా సంవేగజాతో జనపదచారికం చరన్తం భగవన్తం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా

ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా పరికమ్మం కరోన్తో తదహేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౭.౧౩-౧౭) –

"తిస్సస్స ఖో భగవతో, పుబ్బే ఫలమదాసహం;
నాళికేరఞ్చ పాదాసిం, ఖజ్జకం అభిసమ్మతం.

"బుద్ధస్స తమహం దత్వా, తిస్సస్స తు మహేసినో;
మోదామహం కామకామీ, ఉపపజ్జిం యమిచ్ఛకం.

"ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"ఇతో తేరసకప్పమ్హి, రాజా ఇన్దసమో అహు;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా కిలేసే గరహన్తో –

౧౦౨."మానేన వఞ్చితాసే, సఙ్ఖారేసు సంకిలిస్సమానాసే;
లాభాలాభేన మథితా, సమాధిం నాధిగచ్ఛన్తీ"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **మానేన వఞ్చితాసే**తి "సేయ్యోహమస్మీ"తిఆదినయప్పవత్తేన మానేన అత్తుక్కంసనపరవమ్భనాదివసేన కుసలభణ్డచ్ఛేదనేన విప్పలద్ధా. **సఙ్ఖారేసు సంకిలిస్సమానాసే**తి అజ్ఝత్తికబాహిరేసు చక్ఖాదీసు చేవ రూపాదీసు చ సఙ్ఖతధమ్మేసు సంకిలిస్సమానా, "ఏతం మమ, ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా"తి తంనిమిత్తం తణ్హాగాహాదివసేన సంకిలేసం ఆపజ్జమానా. **లాభాలాభేన మథితా**తి పత్తచీవరాదీనఞ్చేవ వత్థాదీనఞ్చ లాభేన తేసంయేవ చ అలాభేన తంనిమిత్తం ఉప్పన్నేహి అనునయపటిఘేహి మథితా మద్దితా అభిభూతా. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం అవసిట్ఠలోకధమ్మానమ్పేత్థ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సమాధిం నాధిగచ్ఛన్తీ**తి తే ఏవరూపా పుగ్గలా సమాధిం సమథవిపస్సనావసేన చిత్తేకగ్గతం కదాచిపి న విన్దన్తి న పటిలభన్తి న పాపుణన్తి సమాధిసంవత్తనికానం ధమ్మానం అభావతో, ఇతరేసఞ్చ భావతో. ఇధాపి యథా మానాదీహి అభిభూతా అవిద్దసునో సమాధిం నాధిగచ్ఛన్తి, న ఏవం విద్దసునో. తే పన మాదిసా తేహి అనభిభూతా సమాధిం అధిగచ్ఛన్తేవాతి బ్యతిరేకముఖేన అఞ్ఞాబ్యాకరణన్తి వేదితబ్బం.

సేతుచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. బన్ధురత్థేరగాథావణ్ణనా

నాహం ఏతేన అత్థికోతి ఆయస్మతో బన్ధురత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే అఞ్ఞతరస్స రఞ్ఞో అన్తేపురే గోపకో హుత్వా ఏకదివసం భగవన్తం సపరిసం రాజఙ్గణేన గచ్ఛన్తం దిస్వా

పసన్నచిత్తో కణవేరపుప్ఫాని గహేత్వా ససఙ్ఘం లోకనాయకం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సీలవతీనగరే సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **బన్ధురో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో కేనచిదేవ కరణీయేన సావత్థియం గతో ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గతో సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఞాణస్స పరిపాకత్తా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౭.౭-౧౨) –

"సిద్ధత్థో నామ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
పురక్ఖతో సావకేహి, నగరం పటిపజ్జథ.

"రఞ్ఞో అన్తేపురే ఆసిం, గోపకో అభిసమ్మతో;
పాసాదే ఉపవిట్ఠోహం, అద్దసం లోకనాయకం.

"కణవేరం గహేత్వాన, భిక్ఖుసఙ్ఘే సమోకిరిం;
బుద్ధస్స విసుం కత్వాన, తతో భియ్యో సమోకిరిం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"సత్తాసీతిమ్హితో కప్పే, చతురాసుం మహిద్ధికా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే॰... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా కతఞ్ఞుభావే ఠత్వా అత్తనో ఉపకారస్స రఞ్ఞో పచ్చుపకారం కాతుం సీలవతీనగరం గన్త్వా రఞ్ఞో ధమ్మం దేసేన్తో సచ్చాని పకాసేసి. రాజా సచ్చపరియోసానే సోతాపన్నో హుత్వా అత్తనో నగరే సుదస్సనం నామ మహన్తం విహారం కారేత్వా థేరస్స నియ్యాతేసి. మహాలాభసక్కారో అహోసి. థేరో విహారం సబ్బఞ్చ లాభసక్కారం సఙ్ఘస్స నియ్యాతేత్వా సయం పురిమనియామేనేవ పిణ్డాయ చరిత్వా యాపేన్తో కతిపాహం తత్థ వసిత్వా సావత్థిం గన్తుకామో అహోసి. భిక్ఖూ, "భన్తే, తుమ్హే ఇధేవ వసథ, సచే పచ్చయేహి వేకల్లం, మయం తం పరిపూరేస్సామా"తి ఆహంసు. థేరో, "న మయ్హం, ఆవుసో, ఉళారేహి పచ్చయేహి అత్థో అత్థి, ఇతరీతరేహి పచ్చయేహి యాపేమి, ధమ్మరసేనేవమ్హి తిత్తో"తి దస్సేన్తో –

౧౦౩. "నాహం ఏతేన అత్థికో, సుఖితో ధమ్మరసేన తప్పితో;
పిత్వా రసగ్గముత్తమం, న చ కాహామి విసేన సన్థవ"న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **నాహం ఏతేన అత్థికో**తి యేన మం తుమ్హే తప్పేతుకామా "పరిపూరేస్సామా"తి వదథ, ఏతేన ఆమిసలాభేన పచ్చయామిసరసేన నాహం అత్థికో, మయ్హం ఏతేన అత్థో నత్థి, సన్తుట్ఠి పరమం సుఖన్తి ఇతరీతరేహేవ పచ్చయేహి

యాపేమీతి అత్థో. ఇదాని తేన అనత్థికభావే పధానకారణం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సుఖితో ధమ్మరసేన తప్పితో**’’తి. సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మరసేన చేవ నవవిధలోకుత్తరధమ్మరసేన చ తప్పితో పీణితో సుఖితో ఉత్తమేన సుఖేన సుహితోతి అత్థో. **పిత్వా రసగ్గముత్తమ**న్తి సబ్బరసేసు అగ్గం సేట్ఠం తతోయేవ ఉత్తమం యథావుత్తం ధమ్మరసం పివిత్వా ఠితో, తేనాహ – ‘‘సబ్బరసం ధమ్మరసో జినాతీ’’తి (ధ॰ ప॰ ౩౫౪). **న చ కాహామి విసేన సన్థవ**న్తి ఏవరూపం రసుత్తమం ధమ్మరసం పివిత్వా ఠితో విసేన విససదిసేన విసరసేన సన్థవం సంసగ్గం న కరిస్సామి, తథాకరణస్స కారణం నత్థీతి అత్థో.

బన్ధురత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఖితకత్థేరగాథావణ్ణనా

లహుకో వత మే కాయోతి ఆయస్మతో ఖితకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే యక్ఖసేనాపతి హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకదివసం యక్ఖసమాగమే నిసిన్నో సత్థారం అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా ఉళారం పీతిసోమనస్సం పవేదేన్తో అప్ఫోటేన్తో ఉట్ఠహిత్వా సత్థారం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **ఖితకో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స మహిద్ధికభావం సుత్వా ‘‘ఇద్ధిమా భవిస్సామీ’’తి పుబ్బహేతునా చోదియమానో పబ్బజిత్వా భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సమథవిపస్సనాసు కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౭.౧-౬) –

‘‘పదుమో నామ నామేన, ద్విపదిన్దో నరాసభో;
పవనా అభినిక్ఖమ్మ, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా.

‘‘యక్ఖానం సమయో ఆసి, అవిదూరే మహేసినో;
యేన కిచ్చేన సమ్పత్తా, అజ్ఝాపేక్ఖింసు తావదే.

‘‘బుద్ధస్స గిరమఞ్ఞాయ, అమతస్స చ దేసనం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, అప్ఫోటేత్వా ఉపట్ఠహిం.

‘‘సుచిణ్ణస్స ఫలం పస్స, ఉపట్ఠానస్స సత్థునో;
తింసకప్పసహస్సేసు, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

‘‘ఊనతింసే కప్పసతే, సమలఙ్కతనామకో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

‘‘కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సవిసేసం ఇద్ధీసు వసీభావేన అనేకవిహితం ఇద్ధివిధం పచ్చనుభోన్తో ఇద్ధిపాటిహారియేన అనుసాసనీపాటిహారియేన చ సత్తానం అనుగ్గహం కరోన్తో విహరతి. సో భిక్ఖూహి, “కథం త్వం, ఆవుసో, ఇద్ధి వళఞ్జేసీ”తి పుట్ఠో తమత్థం ఆచిక్ఖన్తో –

౧౦౪.“లహుకో వత మే కాయో, ఫుట్ఠో చ పీతిసుఖేన విపులేన;
తూలమివ ఏరితం మాలుతేన, పిలవతీవ మే కాయో”తి. –

గాథం అభాసి. “ఉదానవసేనా”తిపి వదన్తియేవ.

తత్థ **లహుకో వత మే కాయో**తి నీవరణాదివిక్ఖమ్భనేన చుద్దసవిధేన చిత్తపరిదమనేన చతురిద్ధిపాదకభావనాయ సుట్ఠు చిణ్ణవసీభావేన చ మే రూపకాయో సల్లహుకో వత, యేన దన్ధం మహాభూతపచ్చయమ్పి నామ ఇమం కరజకాయం చిత్తవసేన పరిణామేమీతి అధిప్పాయో. **ఫుట్ఠో చ పీతిసుఖేన విపులేనా**తి సబ్బత్థకమేవ ఫరన్తేన మహతా ఉళారేన పీతిసహితేన సుఖేన ఫుట్ఠో చ మే కాయోతి యోజనా. ఇదఞ్చ యథా కాయో లహుకో అహోసి, తం దస్సనత్థం వుత్తం. సుఖసఞ్ఞోక్కమనేన హి సద్ధింయేవ లహుసఞ్ఞోక్కమనం హోతి. సుఖస్స ఫరణఞ్చేత్థ తంసముట్ఠానరూపవసేన దట్ఠబ్బం కథం పన చతుత్థజ్ఝానసమఙ్గినో పీతిసుఖఫరణం, సమతిక్కన్తపీతిసుఖఞ్హి తన్తి చే? సచ్చమేతం, ఇదం పన న చతుత్థజ్ఝానలక్ఖణవసేన వుత్తం, అథ ఖో పుబ్బభాగవసేన. “పీతిసుఖేనా”తి పన పీతిసహితసదిసేన సుఖేన, ఉపేక్ఖా హి ఇధ సన్తసభావతాయ ఞాణవిసేసయోగతో చ సుఖన్తి అధిప్పేతం. తథా హి వుత్తం “సుఖసఞ్ఞఞ్చ లహుసఞ్ఞఞ్చ ఓక్కమతీ”తి (పటి. మ. ౧.౧౦౧). పాదకజ్ఝానారమ్మణేన రూపకాయారమ్మణేన వా ఇద్ధిచిత్తేన సహజాతం సుఖసఞ్ఞఞ్చ లహుసఞ్ఞఞ్చ ఓక్కమతి పవిసతి ఫుసతి సమ్పాపుణాతీతి అయమ్పి తత్థ అత్థో. తథా చాహ అట్ఠకథాయం (పటి. మ. అట్ఠ. ౨.౩.౧౨) – “సుఖసఞ్ఞా నామ ఉపేక్ఖాసమ్పయుత్తా సఞ్ఞా. ఉపేక్ఖా హి సన్తం సుఖన్తి వుత్తం సాయేవ సఞ్ఞా నీవరణేహి చేవ వితక్కాదిపచ్చనీకేహి చ విముత్తత్తా లహుసఞ్ఞాతిపి వేదితబ్బా. తం ఓక్కన్తస్స పనస్స కరజకాయోపి తూలపిచు వియ సల్లహుకో హోతి. సో ఏవం వాతక్ఖిత్తతూలపిచునో వియ సల్లహుకేన దిస్సమానేన కాయేన బ్రహ్మలోకం గచ్ఛతీ”తి. తేనాహ **“తూలమివ ఏరితం మాలుతేన, పిలవతీవ మే కాయో”**తి. తస్సత్థో – యదాహం బ్రహ్మలోకం అఞ్ఞం వా ఇద్ధియా గన్తుకామో హోమి, తదా మాలుతేన వాయునా ఏరితం చిత్తం తూలపిచు వియ ఆకాసం లఙ్ఘన్తోయేవ మే కాయో హోతీతి.

ఖితకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మలితవమ్భత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉక్కణ్ఠితోతి ఆయస్మతో మలితవమ్భత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హిమవన్తతో అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం జాతస్సరే సకుణో హుత్వా నిబ్బత్తి, పదుముత్తరో భగవా తం అనుగ్గణ్హన్తో తత్థ గన్త్వా జాతస్సరతీరే చఙ్కమతి. సకుణో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో సరే కుముదాని గహేత్వా భగవన్తం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కురుకచ్ఛనగరే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **మలితవమ్భో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో పచ్ఛాభూమమహాథేరం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విహరతి. తస్స చ అయం సభావో, యత్థ భోజనసప్పాయో

దుల్లభో, ఇతరే సులభా, తతో న పక్కమతి. యత్థ పన భోజనసప్పాయో సులభో, ఇతరే దుల్లభా, తత్థ న వసతి పక్కమతేవ. ఏవం విహరన్తో చ హేతుసమ్పన్నతాయ మహాపురిసజాతికతాయ చ నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౩౧-౩౭) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే , మహాజాతస్సరో అహు;
పదుముప్పలసఞ్ఛన్నో, పుణ్డరీకసమోత్థటో.

“కుకుత్థో నామ నామేన, తత్థాసిం సకుణో తదా;
సీలవా బుద్ధిసమ్పన్నో, పుఞ్ఞాపుఞ్ఞేసు కోవిదో.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
జాతస్సరస్సావిదూరే, సఞ్చరిత్థ మహాముని.

“జలజం కుముదం ఛేత్వా, ఉపనేసిం మహేసినో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, పటిగ్గహి మహాముని.

“తఞ్చ దానం దదిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
కప్పానం సతసహస్సం, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

“సోళసేతో కప్పసతే, ఆసుం వరుణనామకా;
అట్ఠ ఏతే జనాధిపా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉదానేన్తో –

౧౦౭.“ఉక్కణ్ఠితోపి న వసే, రమమానోపి పక్కమే;
న త్వేవానత్థసంహితం, వసే వాసం విచక్ఖణో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఉక్కణ్ఠితోపి న వసే**తి యస్మిం ఆవాసే వసన్తస్స మే భోజనసప్పాయలాభేన అధికుసలేసు ధమ్మేసు ఉక్కణ్ఠా అనభిరతి ఉప్పజ్జతి, తత్థ ఉక్కణ్ఠితోపి వసామియేవ ఇతరసప్పాయలాభేన న పక్కమే న పక్కమామి. **న వసే**తి ఏత్థ న-కారేనపి పక్కమేతిపదం సమ్బన్ధితబ్బం. **రమమానోపి పక్కమే**తి యస్మిం పన ఆవాసే వసన్తస్స మే పచ్చయవేకల్లాభావేన నత్థి ఉక్కణ్ఠా, అఞ్ఞదత్థు అభిరమామి, ఏవం అభిరమమానోపి అవసేససప్పాయలాభేన తతో పక్కమే, న వసేయ్యం. ఏవం పటిపజ్జన్తోవాహం నచిరస్సేవ సకత్థం పచ్చుపాదిన్తి. అయఞ్చేత్థ అత్తపటిపత్తిపచ్చవేక్ఖణాయం యోజనా. పరస్స ఓవాదదానే పన వసేయ్య న పక్కమేయ్యాతి విధానవసేన యోజేతబ్బం. **న త్వేవానత్థసంహితం, వసే వాసం విచక్ఖణో**తి యస్మిం ఆవాసే పచ్చయా సులభా , సమణధమ్మో న పారిపూరిం గచ్ఛతి, యస్మిఞ్చ ఆవాసే పచ్చయా దుల్లభా, సమణధమ్మోపి పారిపూరిం న గచ్ఛతి, ఏవరూపో ఆవాసో ఇధ అనత్థసంహితో నామ అవడ్ఢిసహితోతి కత్వా. ఏవరూపం వాసం విచక్ఖణో

విఞ్ఞూజాతికో సకత్థం పరిపూరేతుకామో నత్వేవ వసేయ్య. యత్థ పన పఞ్చఙ్గసమన్నాగతో ఆవాసో లబ్భతి, సత్తపి సప్పాయా లబ్భన్తి, తత్థేవ వసేయ్యాతి అత్థో.

మలితవమ్భత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సుహేమన్తత్థేరగాథావణ్ణనా

సతలిఙ్గస్స అత్థస్సాతి ఆయస్మతో సుహేమన్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ద్వానవుతే కప్పే తిస్సస్స భగవతో కాలే వనచరో హుత్వా వనే వసతి, తం అనుగ్గహితుం భగవా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తస్స ఆసన్నే ఠానే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో సుగన్ధాని పున్నాగపుప్ఫాని ఓచినిత్వా భగవన్తం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పారియన్తదేసే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సుహేమన్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో సఙ్కస్సనగరే మిగదాయే విహరన్తం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా తేపిటకో హుత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో పటిసమ్భిదాపత్తో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౪౬-౫౦) –

"కాననం వనమోగయ్హ, వసామి లుద్దకో అహం;
పున్నాగం పుప్ఫితం దిస్వా, బుద్ధసేట్ఠం అనుస్సరిం.

"తం పుప్ఫం ఓచినిత్వాన, సుగన్ధం గన్ధితం సుభం;
థూపం కరిత్వా పులినే, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

"ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"ఏకమ్హి నవుతే కప్పే, ఏకో ఆసిం తమోనుదో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఏవం చిన్తేసి – "మయా ఖో యం సావకేన పత్తబ్బం, తం అనుప్పత్తం, యంనూనాహం ఇదాని భిక్ఖూనం అనుగ్గహం కరేయ్య"న్తి. ఏవం చిన్తేత్వా పభిన్నపటిసమ్భిదతాయ అకిలాసుతాయ చ అత్తనో సన్తికం ఉపగతే భిక్ఖూ యథారహం ఓవదన్తో అనుసాసన్తో కఙ్ఖం ఛిన్దన్తో ధమ్మం కథేన్తో కమ్మట్ఠానం నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా ఆచిక్ఖన్తో విహరతి. అథేకదివసం అత్తనో సన్తికం ఉపగతానం భిక్ఖూనం విఞ్ఞూనఞ్చ పుగ్గలానం విసేసం ఆచిక్ఖన్తో –

౧౦౬."సతలిఙ్గస్స అత్థస్స, సతలక్ఖణధారినో;
ఏకఙ్గదస్సీ దుమ్మేధో, సతదస్సీ చ పణ్డితో"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సతలిఙ్గస్సా**తి లీనమత్థం గమేన్తీతి లిఙ్గాని, అత్థేసు సద్దస్స పవత్తినిమిత్తాని, తాని పన సతం అనేకాని లిఙ్గాని ఏతస్సాతి సతలిఙ్గో. అనేకత్థో హి ఇధ సతసద్దో, "సతం సహస్స"న్తిఆదీసు వియ న సఙ్ఖ్యావిసేసత్థో తస్స సతలిఙ్గస్స. **అత్థస్సా**తి ఞేయ్యస్స, ఞేయ్యఞ్హి ఞాణేన అరణీయతో "అత్థో"తి వుచ్చతి. సో చ ఏకోపి అనేకలిఙ్గో, యథా "సక్కో పురిన్దదో మఘవా"తి, "పఞ్ఞా విజ్జా మేధా ఞాణ"న్తి చ. యేన లిఙ్గేన పవత్తినిమిత్తేన తావతింసాధిపతిమ్హి ఇన్దసద్దో పవత్తో, న తేన తత్థ సక్కాదిసద్దా పవత్తా, అథ ఖో అఞ్ఞేన. తథా యేన సమ్మాదిట్ఠిమ్హి పఞ్ఞాసద్దో పవత్తో, న తేన విజ్జాదిసద్దా. తేన వుత్తం "సతలిఙ్గస్స అత్థస్సా"తి.

సతలక్ఖణధారినోతి అనేకలక్ఖణవతో. లక్ఖీయతి ఏతేనాతి లక్ఖణం, పచ్చయభావినో అత్థస్స అత్తనో ఫలం పటిచ్చ పచ్చయభావో, తేన హి సో అయం ఇమస్స కారణన్తి లక్ఖీయతి. సో చ ఏకస్సేవ అత్థస్స అనేకప్పభేదో ఉపలబ్భతి , తేనాహ "సతలక్ఖణధారినో"తి. అథ వా లక్ఖీయన్తీతి లక్ఖణాని, తస్స తస్స అత్థస్స సఙ్ఖతతాదయో పకారవిసేసా తే పన అత్థతో అవత్థావిసేసా వేదితబ్బా. తే చ పన తేసం అనిచ్చతాదిసామఞ్ఞలక్ఖణం లిఙ్గేన్తి ఞాపేన్తీతి "లిఙ్గానీ"తి చ వుచ్చన్తి. తస్సిమే ఆకారా, యస్మా ఏకస్సాపి అత్థస్స అనేకే ఉపలబ్భన్తి. తేన వుత్తం "సతలిఙ్గస్స అత్థస్స, సతలక్ఖణధారినో"తి. తేనాహ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి – "సబ్బే ధమ్మా సబ్బాకారేన బుద్ధస్స భగవతో ఞాణముఖే ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తీ"తి (మహాని॰ ౧౫౬; చూళని॰ మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮౫; పటి॰ మ॰ ౩.౫).

ఏకఙ్గదస్సీ దుమ్మేధోతి ఏవం అనేకలిఙ్గే అనేకలక్ఖణే అత్థే యో తత్థ ఏకఙ్గదస్సీ అపుథుపఞ్ఞతాయ ఏకలిఙ్గమత్తం ఏకలక్ఖణమత్తఞ్చ దిస్వా అత్తనా దిట్ఠమేవ "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి అభినివిస్స "మోఘమఞ్ఞ"న్తి ఇతరం పటిక్ఖిపతి, హత్థిదస్సనకఅన్ధో వియ ఏకఙ్గగాహీ **దుమ్మేధో** దుప్పఞ్ఞో తత్థ విజ్జమానానంయేవ పకారవిసేసానం అజాననతో మిచ్ఛా అభినివిసనతో చ. **సతదస్సీ చ పణ్డితో**తి పణ్డితో పన తత్థ విజ్జమానే అనేకేపి పకారే అత్తనో పఞ్ఞాచక్ఖునా సబ్బసో పస్సతి. యో వా తత్థ లబ్భమానే అనేకే పఞ్ఞాచక్ఖునా అత్తనాపి పస్సతి, అఞ్ఞేసమ్పి దస్సేతి పకాసేతి, సో **పణ్డితో** విచక్ఖణో అత్థేసు కుసలో నామాతి. ఏవం థేరో ఉక్కంసగతం అత్తనో పటిసమ్భిదాసమ్పత్తిం భిక్ఖూనం విభావేసి.

సుహేమన్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ధమ్మసవత్థేరగాథావణ్ణనా

పబ్బజిం తులయిత్వానుతి ఆయస్మతో ధమ్మసవత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సువచ్ఛో నామ బ్రాహ్మణో హుత్వా తిణ్ణం వేదానం పారగూ ఘరావాసే దోసం దిస్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే పబ్బతన్తరే అస్సమం కారేత్వా బహూహి తాపసేహి సద్ధిం వసి. అథస్స కుసలబీజం రోపేతుకామో పదుముత్తరో భగవా అస్సమసమీపే ఆకాసే ఠత్వా ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేసి. సో తం దిస్వా పసన్నమానసో పూజేతుకామో నాగపుప్ఫాని ఓచినాపేసి. సత్థా, "అలం ఇమస్స తాపసస్స ఏత్తకం కుసలబీజ"న్తి పక్కామి. సో పుప్ఫాని గహేత్వా సత్థు గమనమగ్గం ఓకిరిత్వా చిత్తం పసాదేన్తో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ధమ్మసవో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో ఘరావాసే ఆదీనవం పబ్బజ్జాయ ఆనిసంసఞ్చ దిస్వా దక్ఖిణాగిరిస్మిం

విహరన్తం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౩౮-౪౫) –

“సువచ్ఛో నామ నామేన, బ్రాహ్మణో మన్తపారగూ;
పురక్ఖతో ససిస్సేహి, వసతే పబ్బతన్తరే.

“పదుముత్తరో నామ జినో, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మముద్ధరితుకామో సో, ఆగచ్ఛి మమ సన్తికం.

“వేహాసమ్హి చఙ్కమతి, ధూపాయతి జలతే తథా;
హాసం మమం విదిత్వాన, పక్కామి పాచినాముఖో.

“తఞ్చ అచ్ఛరియం దిస్వా, అబ్భుతం లోమహంసనం;
నాగపుప్ఫం గహేత్వాన, గతమగ్గమ్హి ఓకిరిం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం పుప్ఫం ఓకిరిం అహం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దుగ్గతిం నుపపజ్జహం.

“ఏకతింసే కప్పసతే, రాజా ఆసి మహారహో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సోమనస్సప్పత్తో ఉదానవసేన –

౧౦౭. “పబ్బజిం తులయిత్వాన, అగారస్మానగారియం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **పబ్బజిం తులయిత్వానాతి** “సమ్బాధో ఘరావాసో రజాపథో”తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౧౯౧; మ. ని. ౨.౧౦; సం. ని. ౨.౧౫౪) ఘరావాసే, “అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా”తిఆదినా (పాచి. ౪౧౭; మ. ని. ౧.౧౭౭) కామేసు ఆదీనవం తప్పటిపక్ఖతో నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం తులభూతాయ పఞ్ఞాయ విచారేత్వా వీమంసిత్వాతి అత్థో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

ధమ్మసవత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ధమ్మసవపితుత్థేరగాథావణ్ణనా

స వీసవస్ససతికోతి ఆయస్మతో ధమ్మసవపితుత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భూతగణే నామ పబ్బతే విహరన్తం పచ్చేకసమ్బుద్ధం దిస్వా పసన్నమానసో తిణసూలపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో దారపరిగ్గహం కత్వా ధమ్మసవం నామ పుత్తం లభిత్వా తస్మిం పబ్బజితే సయమ్పి వీసవస్ససతికో హుత్వా, "మమ పుత్తో తావ తరుణో పబ్బజి , అథ కస్మా నాహం పబ్బజిస్సామీ"తి సఞ్జాతసంవేగో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౬.౩౫-౩౮) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే, భూతగణో నామ పబ్బతో;
వసతేకో జినో తత్థ, సయమ్భూ లోకనిస్సటో.

"తిణసూలం గహేత్వాన, బుద్ధస్స అభిరోపయిం;
ఏకూనసతసహస్సం, కప్పం న వినిపాతికో.

"ఇతో ఏకాదసే కప్పే, ఏకోసిం ధరణీరుహో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సఞ్జాతసోమనస్సో ఉదానేన్తో –

౧౦౮."స వీసవస్ససతికో, పబ్బజిం అనగారియం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **స వీసవస్ససతికో**తి సో వీసంవస్ససతికో, సో అహం జాతియా వీసాధికవస్ససతికో సమానో. **పబ్బజి**న్తి పబ్బజ్జం ఉపగచ్ఛిం. సేసం వుత్తనయమేవ. ఇదమేవ చ ఇమస్స థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

ధమ్మసవపితుత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సఙ్ఘరక్ఖితత్థేరగాథావణ్ణనా

న నూనాయం పరమహితానుకమ్పినోతి ఆయస్మతో సఙ్ఘరక్ఖితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సోపి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం పబ్బతపాదే వసన్తే సత్త పచ్చేకసమ్బుద్ధే దిస్వా పసన్నమానసో కదమ్బపుప్ఫాని గహేత్వా పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం ఇబ్భకులే నిబ్బత్తి, తస్స **సఙ్ఘరక్ఖితో**తి నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం సహాయం కత్వా అరఞ్ఞే విహరతి. థేరస్స వసనట్ఠానతో అవిదూరే వనగుమ్బే ఏకా మిగీ విజాయిత్వా తరుణం ఛాపం

రక్ఖన్తీ ఛాతజ్ఝత్తాపి పుత్తసినేహేన దూరే గోచరాయ న గచ్ఛతి, ఆసన్నే చ తిణోదకస్స అలాభేన కిలమతి. తం దిస్వా థేరో, “అహో వతాయం లోకో తణ్హాబన్ధనబద్ధో మహాదుక్ఖం అనుభవతి, న తం ఛిన్దితుం సక్కోతీ”తి సంవేగజాతో తమేవ అఙ్కుసం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౩౦-౩౪) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే, కుక్కుటో నామ పబ్బతో;
తమ్హి పబ్బతపాదమ్హి, సత్త బుద్ధా వసన్తి తే.

“కదమ్బం పుప్ఫితం దిస్వా, దీపరాజంవ ఉగ్గతం;
ఉభో హత్థేహి పగ్గయ్హ, సత్త బుద్ధే సమోకిరిం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, సత్తాసుం పుప్ఫనామకా;
సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో దుతియకం భిక్ఖుం మిచ్ఛావితక్కబహులం విహరన్తం ఞత్వా తమేవ మిగిం ఉపమం కరిత్వా తం ఓవదన్తో –

౧౦౯. “న నూనాయం పరమహితానుకమ్పినో, రహోగతో అనువిగణేతి సాసనం;
తథాహయం విహరతి పాకతిన్ద్రియో, మిగీ యథా తరుణజాతికా వనే”తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **న నూనాయన్తి న**-ఇతి పటిసేధే నిపాతో. **నూనాతి** పరివితక్కే. నూన అయన్తి పదచ్ఛేదో. **పరమహితానుకమ్పినోతి** పరమం అతివియ, పరమేన వా అనుత్తరేన హితేన సత్తే అనుకమ్పనసీలస్స భగవతో. **రహోగతోతి** రహసి గతో, సుఞ్ఞాగారగతో కాయవివేకయుత్తోతి అత్థో. **అనువిగణేతీతి** ఏత్థ “న నూనా”తి పదద్వయం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం “నానువిగణేతి నూనా”తి, న చిన్తేసి మఞ్ఞే, “నానుయుఞ్జతీ”తి తక్కేమీతి అత్థో. **సాసనన్తి** పటిపత్తిసాసనం, చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనన్తి అధిప్పాయో . **తథా హీతి** తేనేవ కారణేన, సత్థు సాసనస్స అననుయుఞ్జనతో ఏవ. **అయన్తి** అయం భిక్ఖు. **పాకతిన్ద్రియోతి** మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం యథాసకం విసయేసు విస్సజ్జనతో సభావభూతఇన్ద్రియో , అసంవుతచక్ఖుద్వారాదికోతి అత్థో. యస్స తణ్హాసఙ్గస్స అచ్ఛిన్నతాయ సో భిక్ఖు పాకతిన్ద్రియో విహరతి, తస్స ఉపమం దస్సేన్తో **“మిగీ యథా తరుణజాతికా వనే”**తి ఆహ. యథా అయం తరుణసభావా మిగీ పుత్తస్నేహస్స అచ్ఛిన్నతాయ వనే దుక్ఖం అనుభవతి, న తం అతివత్తతి, ఏవమయమ్పి భిక్ఖు సఙ్గస్స అచ్ఛిన్నతాయ పాకతిన్ద్రియో విహరన్తో వట్టదుక్ఖం నాతివత్తతీతి అధిప్పాయో. “తరుణవిజాతికా”తి వా పాఠో. అభినవప్పసుతా బాలవచ్ఛాతి అత్థో. తం సుత్వా సో భిక్ఖు సఞ్జాతసంవేగో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి.

సఙ్ఘరక్ఖితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉసభత్థేరగాథావణ్ణనా

నగా నగగ్గేసు సుసంవిరూళ్హాతి ఆయస్మతో ఉసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయాని పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే దేవపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో దిబ్బపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సా పుప్ఫపూజా సత్తాహం పుప్ఫమణ్డపాకారేన అట్ఠాసి. దేవమనుస్సానం మహాసమాగమో అహోసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తి, తస్స **ఉసభో**తి నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో జేతవనపటిగ్గహణే సత్థరి లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో అరఞ్ఞే పబ్బతపాదే విహరతి. తేన చ సమయేన పావుసకాలమేఘో అభిప్పవుట్ఠో పబ్బతసిఖరేసు రుక్ఖగచ్ఛలతాయ ఘనపణ్ణసఞ్ఛన్నో హోన్తి . అథేకదివసం థేరో లేణతో నిక్ఖమిత్వా తం వనరామణేయ్యకం పబ్బతరామణేయ్యకఞ్చ దిస్వా యోనిసోమనసికారవసేన "ఇమేపి నామ రుక్ఖాదయో అచేతనా ఉతుసమ్పత్తియా వడ్ఢిం పాపుణన్తి, అథ కస్మా నాహం ఉతుసప్పాయం లభిత్వా గుణేహి వడ్ఢిం పాపుణిస్సామీ"తి చిన్తేన్తో –

౧౧౦."నగా నగగ్గేసు సుసంవిరూళ్హా, ఉదగ్గమేఘేన నవేన సిత్తా;
వివేకకామస్స అరఞ్ఞసఞ్ఞినో, జనేతి భియ్యో ఉసభస్స కల్యత"న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **నగాతి** రుక్ఖా, "నాగా"తి కేచి వదన్తి, నాగరుక్ఖాతి అత్థో. **నగగ్గేసూతి** పబ్బతసిఖరేసు. **సుసంవిరూళ్హాతి** సుట్ఠు సమన్తతో విరూళ్హమూలా హుత్వా పరితో ఉపరి చ సమ్మదేవ సఞ్జాతసాఖగ్గపల్లవప్పసాఖాతి అత్థో. **ఉదగ్గమేఘేన నవేన సిత్తాతి** పఠముప్పన్నేన ఉళారేన మహతా పావుసమేఘేన అభిప్పవుట్ఠా. **వివేకకామస్సాతి** కిలేసవివిత్తం చిత్తవివేకం ఇచ్ఛన్తస్స, అరఞ్ఞవాసేన తావ కాయవివేకో లద్ధో, ఇదాని ఉపధివివేకాధిగమస్స నిస్సయభూతో చిత్తవివేకో లద్ధబ్బోతి తం పత్థయమానస్స, జాగరియం అనుయుఞ్జన్తస్సాతి అత్థో, తేనాహ "**అరఞ్ఞసఞ్ఞినో**"తి. అరఞ్ఞవాసో నామ సత్థారా వణ్ణితో థోమితో. సో చ ఖో యావదేవ సమథవిపస్సనాభావనాపారిపూరియా, తస్మా సా మయా హత్థగతా కాతబ్బాతి ఏవం అరఞ్ఞగతసఞ్ఞినో నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పబహులస్సాతి అత్థో. **జనేతీతి** ఉప్పాదేన్తి, పుథుత్తే హి ఇదం ఏకవచనం. కేచి పన "జనేన్తీ"తి పఠన్తి. **భియ్యోతి** ఉపరూపరి. **ఉసభస్సాతి** అత్తానమేవ పరం వియ వదతి. **కల్యతన్తి** కల్యభావం చిత్తస్స కమ్మఞ్ఞతం భావనాయోగ్యతం. స్వాయమత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఏవం థేరో ఇమం గాథం వదన్తోయేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౨౫-౨౮) –

"దేవపుత్తో అహం సన్తో, పూజయిం సిఖినాయకం;
మన్దారవేన పుప్ఫేన, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

"సత్తాహం ఛదనం ఆసి, దిబ్బం మాలం తథాగతే;
సబ్బే జనా సమాగన్త్వా, నమస్సింసు తథాగతం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో చ దసమే కప్పే, రాజాహోసిం జుతిన్ధరో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసీతి.

ఉసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఏకాదసమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. ద్వాదసమవగ్గో

౧. జేన్తత్థేరగాథావణ్ణనా

దుప్పబ్బజ్జం వే దురధివాసా గేహాతి ఆయస్మతో జేన్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే దేవపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. సో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో కింకిరాతపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే జేన్తగామే ఏకస్స మణ్డలికరాజస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **జేన్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో దహరకాలేయేవ హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో పబ్బజ్జానిన్నమానసో హుత్వా పున చిన్తేసి – “పబ్బజ్జా నామ దుక్కరా, ఘరాపి దురావాసా, ధమ్మో చ గమ్భీరో, భోగా చ దురధిగమా, కిం ను ఖో కత్తబ్బ”న్తి ఏవం పన చిన్తాబహులో హుత్వా విచరన్తో ఏకదివసం సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుణి. సుతకాలతో పట్ఠాయ పబ్బజ్జాభిరతో హుత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౨౧-౨౪) –

“దేవపుత్తో అహం సన్తో, పూజయిం సిఖినాయకం;
కక్కారుపుప్ఫం పగ్గయ్హ, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో చ నవమే కప్పే, రాజా సత్తుత్తమో అహుం;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖన్తో, “అసక్ఖిం వతాహం ఆదితో మయ్హం ఉప్పన్నవితక్కం ఛిన్దితు”న్తి సోమనస్సజాతో వితక్కస్స ఉప్పన్నాకారం తస్స చ సమ్మదేవ ఛిన్నతం దస్సేన్తో –

౧౧౧.“దుప్పబ్బజ్జం వే దురధివాసా గేహా, ధమ్మో గమ్భీరో దురధిగమా భోగా;
కిచ్ఛా వుత్తి నో ఇతరీతరేనేవ, యుత్తం చిన్తేతుం సతతమనిచ్చత”న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **దుప్పబ్బజ్జన్తి** అప్పం వా మహన్తం వా భోగక్ఖన్ధఞ్చేవ ఞాతిపరివట్టఞ్చ పహాయ ఇమస్మిం సాసనే ఉరం దత్వా పబ్బజనస్స దుక్కరత్తా దుక్ఖం పబ్బజనం, దుక్కరా పబ్బజ్జాతి దుప్పబ్బజ్జం. **వేతి** నిపాతమత్తం, దళ్హత్థో వా “పబ్బజ్జా దుక్ఖా”తి . గేహాఞ్చే ఆవసేయ్యం, **దురధివాసా గేహా,** యస్మా గేహం అధివసన్తేన రఞ్ఞా రాజకిచ్చం, ఇస్సరేన ఇస్సరకిచ్చం, గహపతినా గహపతికిచ్చం కత్తబ్బం హోతి, పరిజనో చేవ సమణబ్రాహ్మణా చ సఙ్గహేతబ్బా, తస్మిం తస్మిఞ్చ కత్తబ్బే కరియమానేపి ఘరావాసో ఛిద్దఘటో వియ మహాసముద్దో వియ చ దుప్పూరో, తస్మా గేహా నామేతే అధివసితుం ఆవసితుం దుక్ఖా దుక్కరాతి కత్వా దురధివాసా దురావాసాతి. పబ్బజ్జఞ్చే అనుతిట్ఠేయ్యం **ధమ్మో గమ్భీరో,** యదత్థా పబ్బజ్జా, సో పబ్బజితేన అధిగన్తబ్బో పటివేధసద్ధమ్మో గమ్భీరో, గమ్భీరఞాణగోచరత్తా దుద్దసో, దుప్పటివిజ్ఝో ధమ్మస్స గమ్భీరభావేన దుప్పటివిజ్ఝత్తా. గేహాఞ్చే ఆవసేయ్యం, **దురధిగమా భోగా** యేహి వినా న సక్కా గేహం ఆవసితుం, తే భోగా దుక్ఖేన కసిరేన అధిగన్తబ్బతాయ దురధిగమా. ఏవం సన్తే ఘరావాసం పహాయ పబ్బజ్జంయేవ అనుతిట్ఠేయ్యం, ఏవమ్పి **కిచ్ఛా వుత్తి నో ఇతరీతరేన ఇధ** ఇమస్మిం బుద్ధసాసనే ఇతరీతరేన యథాలద్ధేన పచ్చయేన అమ్హాకం వుత్తి జీవికా కిచ్ఛా దుక్ఖా, ఘరావాసానం దురధివాసతాయ భోగానఞ్చ దురధిగమతాయ గేహే ఇతరీతరేన పచ్చయేన యాపేతబ్బతాయ కిచ్ఛా కసిరా వుత్తి అమ్హాకం, తత్థ కిం కాతుం వట్టతీతి? **యుత్తం చిన్తేతుం సతతమనిచ్చతం** సకలం దివసం పుబ్బరత్తాపరరత్తఞ్చ తేభూమకధమ్మజాతం అనిచ్చతన్తి, తతో ఉప్పాదవయవన్తతో ఆదిఅన్తవన్తతో తావకాలికతో చ న నిచ్చన్తి “అనిచ్చ”న్తి చిన్తేతుం విపస్సితుం యుత్తం. అనిచ్చానుపస్సనాయ సిద్ధాయ ఇతరానుపస్సనా సుఖేనేవ సిజ్ఝన్తీతి అనిచ్చానుపస్సనావ ఏత్థ వుత్తా, అనిచ్చస్స దుక్ఖానత్తతానం అబ్యభిచరణతో సాసనికస్స సుఖగ్గహణతో చ. తేనాహ – “యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా”తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౫), “యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మం” (మహావ॰ ౧౬; దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౧; సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧), “వయధమ్మా సఙ్ఖారా”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౮) చ తదమినా ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిపక్ఖవసేన అపరాపరం ఉప్పన్నే వితక్కే నిగ్గహేత్వా అనిచ్చతాముఖేన విపస్సనం ఆరభిత్వా ఇదాని కతకిచ్చో జాతోతి దస్సేతి. తేన వుత్తం “అత్తనో పటిపత్తి”న్తిఆది. ఇదమేవ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

జేన్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. వచ్ఛగోత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

తేవిజ్జోహం మహాఝాయీతి ఆయస్మతో వచ్ఛగోత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలబీజం రోపేన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే బన్ధుమతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం రఞ్ఞా నాగరేహి చ సద్ధిం బుద్ధపూజం కత్వా తతో పరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం

బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, తస్స వచ్ఛగోత్తతాయ **వచ్ఛగోత్తో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్వా బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గతో విముత్తిం గవేసన్తో తత్థ సారం అదిస్వా పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా విచరన్తో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా తస్మిం విస్సజ్జితే పసన్నమానసో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౧౫-౨౦) –

"ఉదేన్తం సతరంసింవ, పీతరంసింవ భాణుమం;
పన్నరసే యథా చన్దం, నియ్యన్తం లోకనాయకం.

"అట్ఠసట్ఠిసహస్సాని, సబ్బే ఖీణాసవా అహుం;
పరివారింసు సమ్బుద్ధం, ద్విపదిన్దం నరాసభం.

"సమ్మజ్జిత్వాన తం వీథిం, నియ్యన్తే లోకనాయకే;
ఉస్సాపేసిం ధజం తత్థ, విప్పసన్నేన చేతసా.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం ధజం అభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ధజదానస్సిదం ఫలం.

"ఇతో చతుత్థకే కప్పే, రాజాహోసిం మహబ్బలో;
సబ్బాకారేన సమ్పన్నో, సుధజో ఇతి విస్సుతో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సోమనస్సజాతో ఉదానవసేన –

౧౧౨. "తేవిజ్జోహం మహాఝాయీ, చేతోసమథకోవిదో;
సదత్థో మే అనుప్పత్తో, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **తేవిజ్జోహ**న్తి యదిపి మం పుబ్బే తిణ్ణం వేదానం పారం గతత్తా "బ్రాహ్మణో తేవిజ్జో"తి సఞ్జానన్తి, తం పన సమఞ్ఞామత్తం వేదేసు విజ్జాకిచ్చస్స అభావతో. ఇదాని పన పుబ్బేనివాసఞాణాదీనం తిస్సన్నం విజ్జానం అధిగతత్తా పరమత్థతో తేవిజ్జో అహం, మహన్తస్స అనవసేసస్స సముదయపక్ఖియస్స కిలేసగణస్స ఝాపనతో, మహన్తేన మగ్గఫలఝానేన మహన్తస్స ఉళారస్స పణీతస్స నిబ్బానస్స ఝాయనతో చ **మహాఝాయీ. చేతోసమథకోవిదో**తి చిత్తసఙ్ఖోభకరానం సంకిలేసధమ్మానం వూపసమనేన చేతసో సమాదహనే కుసలో. ఏతేన తేవిజ్జభావస్స కారణమాహ. సమాధికోసల్లసహితేన హి ఆసవక్ఖయేన తేవిజ్జతా, న కేవలేన. **సదత్థో**తి సకత్థో క-కారస్సాయం ద-కారో కతో "అనుప్పత్తసదత్థో"తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౮; అ. ని. ౩.౩౮) వియ. "సదత్థో"తి చ అరహత్తం వేదితబ్బం. తఞ్హి అత్తపటిబన్ధట్ఠేన అత్తానం అవిజహనట్ఠేన అత్తనో పరమత్థట్ఠేన అత్తనో అత్థత్తా "సకత్థో"తి వుచ్చతి. స్వాయం సదత్థో **మే** మయా **అనుప్పత్తో** అధిగతో. ఏతేన యథావుత్తం మహాఝాయిభావం సిఖాపత్తం కత్వా దస్సేతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

వచ్ఛగోత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. వనవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా

అచ్ఛోదికా పుథుసిలాతి ఆయస్మతో వనవచ్ఛత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలబీజం రోపేన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో పరస్స కమ్మం కత్వా జీవన్తో కస్సచి అపరాధం కత్వా మరణభయేన తజ్జితో పలాయన్తో అన్తరామగ్గే బోధిరుక్ఖం దిస్వా పసన్నమానసో తస్స మూలం సమ్మజ్జిత్వా పిణ్డిబన్ధేహి అసోకపుప్ఫేహి పూజం కత్వా వన్దిత్వా బోధిం అభిముఖో నమస్సమానో పల్లఙ్కేన నిసిన్నో మారేతుం ఆగతే పచ్చత్థికే దిస్వా తేసు చిత్తం అకోపేత్వా బోధిం ఏవ ఆవజ్జేన్తో సతపోరిసే పపాతే పపతి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, “వచ్ఛో”తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో బిమ్బిసారసమాగమే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧౬.౭-౧౪) –

“పరకమ్మాయనే యుత్తో, అపరాధం అకాసహం;
వనన్తం అభిధావిస్సం, భయవేరసమప్పితో.

“పుప్ఫితం పాదపం దిస్వా, పిణ్డిబన్ధం సునిమ్మితం;
తమ్బపుప్ఫం గహేత్వాన, బోధియం ఓకిరిం అహం.

“సమ్మజ్జిత్వాన తం బోధిం, పాటలిం పాదపుత్తమం;
పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వాన, బోధిమూలే ఉపావిసిం.

“గతమగ్గం గవేసన్తా, ఆగచ్ఛుం మమ సన్తికం;
తే చ దిస్వానహం తత్థ, ఆవజ్జిం బోధిముత్తమం.

“వన్దిత్వాన అహం బోధిం, విప్పసన్నేన చేతసా;
అనేకతాలే పపతిం, గిరిదుగ్గే భయానకే.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బోధిపూజాయిదం ఫలం.

“ఇతో చ తతియే కప్పే, రాజా సుసఞ్ఞతో అహం;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా వివేకాభిరతియా వనేయేవ వసి, తేన **వనవచ్ఛో**తి సమఞ్ఞా ఉదపాది. అథ కదాచి థేరో ఞాతిజనానుగ్గహత్థం రాజగహం గతో తత్థ ఞాతకేహి ఉపట్ఠియమానో కతిపాహం వసిత్వా గమనాకారం సన్దస్సేతి. తం ఞాతకా, "భన్తే, అమ్హాకం అనుగ్గహత్థం ధురవిహారే వసథ, మయం ఉపట్ఠహిస్సామా"తి యాచింసు. థేరో తేసం పబ్బతరామణేయ్యకిత్తనాపదేసేన వివేకాభిరతిం నివేదేన్తో –

౧౧౩. "అచ్ఛోదికా పుథుసిలా, గోనఙ్గులమిగాయుతా;

అమ్బుసేవాలసఞ్ఛన్నా, తే సేలా రమయన్తి మ"న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **అచ్ఛోదికా**తి అచ్ఛం అబహలం సుఖుమం ఉదకం ఏతేసూతి "అచ్ఛోదకా"తి వత్తబ్బే లిఙ్గవిపల్లాసేన అచ్ఛోదికా"తి వుత్తం. ఏతేన తేసం ఉదకసమ్పత్తిం దస్సేతి. **పుథుసిలా**తి పుథులా విత్థతా ముదుసుఖసమ్ఫస్సా సిలా ఏతేసూతి పుథుసిలా. ఏతేన నిసజ్జనట్ఠానసమ్పత్తిం దస్సేతి. గున్నం వియ నఙ్గులం నఙ్గుట్ఠం ఏతేసన్తి **గోనఙ్గులా**, కాళమక్కటా, "పకతిమక్కటా"తిపి వదన్తియేవ . గోనఙ్గులేహి చ పసదాదికేహి మిగేహి చ తహం తహం విచరన్తేహి ఆయుతా మిస్సితాతి **గోనఙ్గులమిగాయుతా** . ఏతేన తేసం అమనుస్సూపచారితాయ అరఞ్ఞలక్ఖణూపేతతం దస్సేతి. **అమ్బుసేవాలసఞ్ఛన్నా**తి పసవనతో సతతం పగ్ఘరమానసలిలతాయ తహం తహం ఉదకసేవాలసఞ్ఛాదితా. **తే సేలా రమయన్తి మ**న్తి యత్థాహం వసామి; తే ఏదిసా సేలా పబ్బతా వివేకాభిరతియా మం రమయన్తి, తస్మా తత్థేవాహం గచ్ఛామీతి అధిప్పాయో. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

వనవచ్ఛత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. అధిముత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

కాయదుట్ఠుల్లగరునోతి ఆయస్మతో అధిముత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? సో కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గతో కామేసు ఆదీనవం దిస్వా ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా మనుస్సూపచారం ఉపగన్త్వా సత్థారం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో అత్తనో వాకచీరం సత్థు పాదమూలే పత్థరి. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా తస్మిం అట్ఠాసి. తత్థ ఠితం భగవన్తం కాళానుసారేన గన్ధేన పూజేత్వా "సముద్ధరసిమం లోక"న్తిఆదికాహి దసహి గాథాహి అభిత్థవి. తం సత్థా "అనాగతే ఇతో సతసహస్సకప్పమత్థకే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే పబ్బజిత్వా ఛళభిఞ్ఞో భవిస్సతీ"తి బ్యాకరిత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తతో యావాయం బుద్ధుప్పాదో, తావ దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **అధిముత్తో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా తత్థ సారం అపస్సన్తో పచ్ఛిమభవికత్తా నిస్సరణం గవేసన్తో జేతవనపటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪౦.౩౦౪-౩౩౨) –

"కణికారంవ జలితం, దీపరుక్ఖంవ ఉజ్జలం;

ఓసధింవ విరోచన్తం, విజ్జుతం గగనే యథా.

“అసమ్భీతం అనుత్తాసిం, మిగరాజంవ కేసరిం;
ఞాణాలోకం పకాసేన్తం, మద్దన్తం తిత్థియే గణే.

“ఉద్ధరన్తం ఇమం లోకం, ఛిన్దన్తం సబ్బసంసయం;
గజ్జన్తం మిగరాజంవ, అద్దసం లోకనాయకం.

“జటాజినధరో ఆసిం, బ్రహా ఉజు పతాపవా;
వాకచీరం గహేత్వాన, పాదమూలే అపత్థరిం.

“కాళానుసారియం గయ్హం, అనులిమ్పిం తథాగతం;
సమ్బుద్ధమనులిమ్పేత్వా, సన్థవిం లోకనాయకం.

“సముద్ధరసిమం లోకం, ఓఘతిణ్ణ మహాముని;
ఞాణాలోకేన జోతేసి, నావటం ఞాణముత్తమం.

“ధమ్మచక్కం పవత్తేసి, మద్దసే పరతిత్థియే;
ఉసభో జితసఙ్గామో, సమ్పకమ్పేసి మేదనిం.

“మహాసముద్దే ఊమియో, వేలన్తమ్హి పభిజ్జరే;
తథేవ తవ ఞాణమ్హి, సబ్బదిట్ఠీ పభిజ్జరే.

“సుఖుమచ్ఛికజాలేన, సరమ్హి సమ్పతానితే;
అన్తోజాలీకతా పాణా, పీళితా హోన్తి తావదే.

“తథేవ తిత్థియా లోకే, పుథుపాసణ్డనిస్సితా;
అన్తోఞాణవరే తుయ్హం, పరివత్తన్తి మారిస.

“పతిట్ఠా వుయ్హతం ఓఘే, త్వఞ్హి నాథో అబన్ధునం;
భయట్టితానం సరణం, ముత్తిత్థీనం పరాయణం.

“ఏకవీరో అసదిసో, మేత్తాకరుణసఞ్చయో;
అసమో సుసమో సన్తో, వసీ తాదీ జితఞ్జయో.

“ధీరో విగతసమ్మోహో, అనేజో అకథంకథీ;
తుసితో వన్తదోసోసి, నిమ్మలో సంయతో సుచి.

“సఙ్గాతిగో హతమదో, తేవిజ్జో తిభవన్తగో;
సీమాతిగో ధమ్మగరు, గతత్థో హితవబ్భుతో.

“తారకో త్వం యథా నావా, నిధీవస్సాసకారకో;
అసమ్భీతో యథా సీహో, గజరాజావ దప్పితో.

“థోమేత్వా దసగాథాహి, పదుముత్తరం మహాయసం;
వన్దిత్వా సత్థునో పాదే, తుణ్హీ అట్ఠాసహం తదా.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే ఠితో సత్థా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో మే సీలఞ్చ ఞాణఞ్చ, సద్ధమ్మఞ్చాపి వణ్ణయి;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“సట్ఠి కప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
అఞ్ఞే దేవేభిభవిత్వా, ఇస్సరం కారయిస్సతి.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
గోతమస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిస్సతి.

“పబ్బజిత్వాన కాయేన, పాపకమ్మం వివజ్జియ;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“యథాపి మేఘో థనయం, తప్పేతి మేదనిం ఇమం;
తథేవ త్వం మహావీర, ధమ్మేన తప్పయీ మమం.

“సీలం పఞ్ఞఞ్చ ధమ్మఞ్చ, థవిత్వా లోకనాయకం;
పత్తోమ్హి పరమం సన్తిం, నిబ్బానం పదమచ్చుతం.

“అహో నూన స భగవా, చిరం తిట్ఠేయ్య చక్ఖుమా;
అఞ్ఞాతఞ్చ విజానేయ్యుం, ఫుసేయ్యుం అమతం పదం.

“అయం మే పచ్ఛిమా జాతి, భవా సబ్బే సమూహతా;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం బుద్ధమభిథోమయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కిత్తనాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అత్తనా సహ వసన్తే కాయదళ్హిబహులే భిక్ఖూ ఓవదన్తో –

౧౧౪.“కాయదుట్ఠుల్లగరునో, హియ్యమానమ్హి జీవితే;

సరీరసుఖగిద్ధస్స, కుతో సమణసాధుతా”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **కాయదుట్ఠుల్లగరునోతి** దుట్ఠుల్లం అసుభయోగ్యతా, కాయస్స దుట్ఠుల్లం కాయదుట్ఠుల్లం, కాయదుట్ఠుల్లం గరు సమ్భావితం యస్స నో కాయదుట్ఠుల్లగరు, అనిస్సరణప్పఞ్ఞో హుత్వా కాయపోసనప్పసుతో కాయదళ్హిబహులోతి అత్థో, తస్స కాయదుట్ఠుల్లగరునో. **హియ్యమానమ్హి జీవితేతి** కున్నదీనం ఉదకం వియ జీవితసఙ్ఖారే లహుసో ఖీయమానే. **సరీరసుఖగిద్ధస్సాతి** పణీతాహారాదీహి అత్తనో కాయస్స సుఖేన గేధం ఆపన్నస్స . **కుతో సమణసాధుతాతి** ఏవరూపస్స పుగ్గలస్స సమణభావేన సాధుతా సుసమణతా కుతో కేన కారణేన సియా, ఏకంసతో పన కాయే జీవితే చ నిరపేక్ఖస్స ఇతరీతరసన్తోసేన సన్తుట్ఠస్స ఆరద్ధవీరియస్సేవ సమణసాధుతాతి అధిప్పాయో.

అధిముత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మహానామత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏసావహియ్యసే పబ్బతేనాతి ఆయస్మతో మహానామత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గతో ఘరావాసం పహాయ అఞ్ఞతరాయ నదియా తీరే అస్సమం కారేత్వా సమ్బహులే బ్రాహ్మణే మన్తే వాచేన్తో విహరతి. అథేకదివసం భగవా తం అనుగ్గణ్హితుం తస్స అసమపదం ఉపగచ్ఛి. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి . నిసిన్నే భగవతి సుమధురం మధుం ఉపనామేసి. తం భగవా పరిభుఞ్జిత్వా హేట్ఠా అధిముత్తత్థేరవత్థుమ్హి వుత్తనయేన అనాగతం బ్యాకరిత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **మహానామోతి** లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతో సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా నేసాదకే నామ పబ్బతే విహరన్తో కిలేసపరియుట్ఠానం విక్ఖమ్భేతుం అసక్కోన్తో “కిం మే ఇమినా సంకిలిట్ఠచిత్తస్స జీవితేనా”తి అత్తభావం నిబ్బిన్దన్తో ఉచ్చం పబ్బతసిఖరం అభిరుహిత్వా “ఇతో పాతేత్వా తం మారేస్సామీ”తి అత్తానం పరం వియ నిద్దిసన్తో –

౧౧౫.“ఏసావహియ్యసే పబ్బతేన, బహుకుటజసల్లకికేన;

నేసాదకేన గిరినా, యసస్సినా పరిచ్ఛదేనా”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఏసావహియ్యసేతి** ఏసో త్వం మహానామ అవహియ్యసే పరిహాయసి. **పబ్బతేనాతి** నివాసట్ఠానభూతేన ఇమినా పబ్బతేన. **బహుకుటజసల్లకికేనాతి** బహూహి కుటజేహి ఇన్దసాలరుక్ఖేహి సల్లకీహి ఇన్దసాలరుక్ఖేహి వా సమన్నాగతేన. **నేసాదకేనాతి** ఏవంనామకేన. **గిరినాతి** సేలేన. సేలో హి సన్ధిసఙ్ఖాతేహి పబ్బేహి ఠితత్తా “పబ్బతో”తి, పసవనాదివసేన జలస్స, సారభూతానం భేసజ్జాదివత్థూనఞ్చ గిరణతో “గిరీ”తి వుచ్చతి. తదుభయత్థసమ్భవతో పనేత్థ “పబ్బతేనా”తి వత్వా “గిరినా”తి చ వుత్తం. **యససినాతి** సబ్బగుణేహి విస్సుతేన పకాసేన. **పరిచ్ఛదేనాతి** నానావిధరుక్ఖగచ్ఛలతాహి సమన్తతో ఛన్నేన, వసనట్ఠానతాయ వా తుయ్హం పరిచ్ఛదభూతేన. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – మహానామ, యది కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా వితక్కబహులో హోసి, ఏవం త్వం ఇమినా ఛాయూదకసమ్పన్నేన సప్పాయేన నివాసనట్ఠానభూతేన

నేసాదకగిరినా పరిహాయసి, ఇదానిహం తం ఇతో పాతేత్వా మారేస్సామి, తస్మా న లబ్భా వితక్కవసికేన భవితున్తి. ఏవం థేరో అత్తానం సన్తజ్జేన్తోయేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪౦.౩౩౩-౩౫౭) –

"సిన్ధుయా నదియా తీరే, సుకతో అస్సమో మమ;
తత్థ వాచేమహం సిస్సే, ఇతిహాసం సలక్ఖణం.

"ధమ్మకామా వినీతా తే, సోతుకామా సుసాసనం;
ఛళఙ్గే పారమిప్పత్తా, సిన్ధుకూలే వసన్తి తే.

"ఉప్పాతగమనే చేవ, లక్ఖణేసు చ కోవిదా;
ఉత్తమత్థం గవేసన్తా, వసన్తి విపినే తదా.

"సుమేధో నామ సమ్బుద్ధో, లోకే ఉప్పజ్జి తావదే;
అమ్హాకం అనుకమ్పన్తో, ఉపాగచ్ఛి వినాయకో.

"ఉపాగతం మహావీరం, సుమేధం లోకనాయకం;
తిణసన్థారకం కత్వా, లోకజేట్ఠస్సదాసహం.

"విపినాతో మధుం గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
సమ్బుద్ధో పరిభుఞ్జిత్వా, ఇదం వచనమబ్రవి.

"యో తం అదాసి మధుం మే, పసన్నో సేహి పాణిభి;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

"ఇమినా మధుదానేన, తిణసన్థారకేన చ;
తింస కప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి.

"తింసకప్పసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

"తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

"దేవలోకా ఇధాగన్త్వా, మాతుకుచ్ఛిం ఉపాగతే;
మధువస్సం పవస్సిత్థ, ఛాదయం మధునా మహిం.

"మయి నిక్ఖన్తమత్తమ్హి, కుచ్ఛియా చ సుదుత్తరా;

తత్రాపి మధువస్సం మే, వస్సతే నిచ్చకాలికం.

“అగారా అభినిక్ఖమ్మ, పబ్బజిం అనగారియం;
లాభీ అన్నస్స పానస్స, మధుదానస్సిదం ఫలం.

“సబ్బకామసమిద్ధోహం, భవిత్వా దేవమానుసే;
తేనేవ మధుదానేన, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.

“వుట్ఠమ్హి దేవే చతురఙ్గులే తిణే, సమ్పుప్ఫితే ధరణీరుహే సఞ్ఛన్నే;
సుఞ్ఞే ఘరే మణ్డపరుక్ఖమూలకే, వసామి నిచ్చం సుఖితో అనాసవో.

“మజ్ఝే మహన్తే హీనే చ, భవే సబ్బే అతిక్కమిం;
అజ్జ మే ఆసవా ఖీణా, నత్థి దాని పునబ్భవో.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, మధుదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అయమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహోసీతి.

మహానామత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా

ఛఫస్సాయతనే హిత్వాతి ఆయస్మతో పారాపరియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పియదస్సిస్స భగవతో కాలే నేసాదయోనియం నిబ్బత్తిత్వా తస్స విఞ్ఞుతం పత్తస్స విచరణట్ఠానే అఞ్ఞతరస్మిం వనసణ్డే పియదస్సీ భగవా తం అనుగ్గణ్హితుం నిరోధసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసీది. సో చ మిగే పరియేసన్తో తం ఠానం గతో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో భగవన్తం అన్తో కత్వా కతం సాఖామణ్డపం పదుమపుప్ఫేహి కూటాగారాకారేన సఞ్ఛాదేత్వా ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తో సత్థాహం నమస్సమానో అట్ఠాసి. దివసే దివసే చ మిలాతమిలాతాని అపనేత్వా అభినవేహి ఛాదేసి. సత్థా సత్తాహస్స అచ్చయేన నిరోధతో వుట్ఠహిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం అనుస్సరి. తావదేవ అసీతిసహస్సమత్తా భిక్ఖూ సత్థారం పరివారేసుం. “మధురధమ్మకథం సుణిస్సామా”తి దేవతా సన్నిపతింసు, మహా సమాగమో అహోసి. సత్థా అనుమోదనం కరోన్తో తస్స దేవమనుస్సేసు భావినిం సమ్పత్తిం ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావకబోధిఞ్చ బ్యాకరిత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా పరాపరగోత్తతాయ **పారాపరియో**తి లద్ధసమఞ్ఞో బహూ బ్రాహ్మణే మన్తే వాచేన్తో సత్థు రాజగహగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౪౦.౩౦౩-౩౦౮) –

“పియదస్సీ నామ భగవా, సయమ్భూ లోకనాయకో;
వివేకకామో సమ్బుద్ధో, సమాధికుసలో ముని.

“వనసణ్డం సమోగ్గయ్హ, పియదస్సీ మహాముని;
పంసుకూలం పత్థరిత్వా, నిసీది పురిసుత్తమో.

“మిగలుద్దో పురే ఆసిం, అరఞ్ఞే కాననే అహం;
పసదం మిగమేసన్తో, ఆహిణ్డామి అహం తదా.

“తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం;
పుప్ఫితం సాలరాజంవ, సతరంసింవ ఉగ్గతం.

“దిస్వానహం దేవదేవం, పియదస్సిం మహాయసం;
జాతస్సరం సమోగ్గయ్హ, పదుమం ఆహరిం తదా.

“ఆహరిత్వాన పదుమం, సతపత్తం మనోరమం;
కూటాగారం కరిత్వాన, ఛాదయిం పదుమేనహం.

“అనుకమ్పకో కారుణికో, పియదస్సీ మహాముని;
సత్తరత్తిన్దివం బుద్ధో, కూటాగారే వసీ జినో.

“పురాణం ఛడ్డయిత్వాన, నవేన ఛాదయిం అహం;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, అట్ఠాసిం తావదే అహం.

“వుట్ఠహిత్వా సమాధిమ్హా, పియదస్సీ మహాముని;
దిసం అనువిలోకేన్తో, నిసీది లోకనాయకో.

“తదా సుదస్సనో నామ, ఉపట్ఠాకో మహిద్ధికో;
చిత్తమఞ్ఞాయ బుద్ధస్స, పియదస్సిస్స సత్థునో.

“అసీతియా సహస్సేహి, భిక్ఖూహి పరివారితో;
వనన్తే సుఖమాసీనం, ఉపేసి లోకనాయకం.

“యావతా వనసణ్డమ్హి, అధివత్థా చ దేవతా;
బుద్ధస్స చిత్తమఞ్ఞాయ, సబ్బే సన్నిపతుం తదా.

“సమాగతేసు యక్ఖేసు, కుమ్భణ్డే సహరక్ఖసే;
భిక్ఖుసఙ్ఘే చ సమ్పత్తే, గాథా పబ్యాహరీ జినో.

“థోమం సత్థాహం పూజేసి, ఆవాసఞ్చ అకాసి మే;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“సుదుద్దసం సునిపుణం, గమ్భీరం సుప్పకాసితం;
ఞాణేన కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“చతుద్దసాని కప్పాని, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
కూటాగారం మహన్తస్స, పద్మపుప్ఫేహి ఛాదితం.

“ఆకాసే ధారయిస్సతి, పుప్ఫకమ్మస్సిదం ఫలం;
చతుబ్బీసే కప్పసతే, వోకిణ్ణం సంసరిస్సతి.

“తత్థ పుప్ఫమయం బ్యమ్హం, ఆకాసే ధారయిస్సతి;
యథా పదుమపత్తమ్హి, తోయం న ఉపలిమ్పతి.

“తథేవీమస్స ఞాణమ్హి, కిలేసా నోపలిమ్పరే;
మనసా వినివట్టేత్వా, పఞ్చ నీవరణే అయం.

“చిత్తం జనేత్వా నేక్ఖమ్మే, అగారా పబ్బజిస్సతి;
తతో పుప్ఫమయే బ్యమ్హే, ధారేన్తే నిక్ఖమిస్సతి.

“రుక్ఖమూలే వసన్తస్స, నిపకస్స సతీమతో;
తత్థ పుప్ఫమయం బ్యమ్హం, మత్థకే ధారయిస్సతి.

“చీవరం పిణ్డపాతఞ్చ, పచ్చయం సయనాసనం;
దత్వాన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“కూటాగారేన చరతా, పబ్బజ్జం అభినిక్ఖమిం;
రుక్ఖమూలే వసన్తమ్పి, కూటాగారం ధరీయతి.

“చీవరే పిణ్డపాతే చ, చేతనా మే న విజ్జతి;
పుఞ్ఞకమ్మేన సంయుత్తో, లభామి పరినిట్ఠితం.

“గణనాతో అసఙ్ఖేయ్యా, కప్పకోటీ బహూ మమ;
రిత్తకా తే అతిక్కన్తా, పముత్తా లోకనాయకా.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, పియదస్సీ వినాయకో;
తమహం పయిరుపాసిత్వా, ఇమం యోనిం ఉపాగతో.

“ఇధ పస్సామి సమ్బుద్ధం, అనోమం నామ చక్ఖుమం;
తమహం ఉపగన్త్వాన, పబ్బజిం అనగారియం.

“దుక్ఖస్సన్తకరో బుద్ధో, మగ్గం మే దేసయీ జినో;
తస్స ధమ్మం సుణిత్వాన, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“తోసయిత్వాన సమ్బుద్ధం, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సఞ్జాతసోమనస్సో ఉదానవసేన –

౧౧౬.“ఛఫస్సాయతనే హిత్వా, గుత్తద్వారో సుసంవుతో;
అఘమూలం వమిత్వాన, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో”తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **ఛఫస్సాయతనే హిత్వా**తి చక్ఖుసమ్ఫస్సాదీనం ఛన్నం సమ్ఫస్సానం ఉప్పత్తిట్ఠానతాయ “ఫస్సాయతనానీ”తి లద్ధనామాని చక్ఖాదీని ఛ అజ్ఝత్తికాయతనాని తప్పటిబద్ధసంకిలేసప్పహానవసేన పహాయ. **గుత్తద్వారో సుసంవుతో**తి తతో ఏవ చక్ఖుద్వారాదీనం గుత్తత్తా, తత్థ పవత్తనకానం అభిజ్ఝాదీనం పాపధమ్మానం పవేసననివారణేన సతికవాటేన సుట్ఠు పిహితత్తా గుత్తద్వారో సుసంవుతో. అథ వా మనచ్ఛట్ఠానం ఛన్నం ద్వారానం వుత్తనయేన రక్ఖితత్తా గుత్తద్వారో, కాయాదీహి సుట్ఠు సఞ్ఞతత్తా సుసంవుతోతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **అఘమూలం వమిత్వానా**తి అఘస్స వట్టదుక్ఖస్స మూలభూతం అవిజ్జాభవతణ్హాసఙ్ఖాతం దోసం, సబ్బం వా కిలేసదోసం అరియమగ్గసఙ్ఖాతవమనయోగపానేన ఉగ్గిరిత్వా సన్తానతో బహి కత్వా, బహికరణహేతు వా. **పత్తో మే ఆసవక్ఖయో**తి కామాసవాదయో ఆసవా ఏత్థ ఖీయన్తి, తేసం వా ఖయేన పత్తబ్బోతి ఆసవక్ఖయో, నిబ్బానం అరహత్తఞ్చ. సో ఆసవక్ఖయో పత్తో అధిగతోతి ఉదానవసేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. యసత్థేరగాథావణ్ణనా

సువిలిత్తో సువసనోతి ఆయస్మతో యసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయాని పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే మహానుభావో నాగరాజా హుత్వా బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం అత్తనో భవనం నేత్వా మహాదానం పవత్తేసి. భగవన్తం మహగ్ఘేన తిచీవరేన అచ్ఛాదేసి, ఏకమేకఞ్చ భిక్ఖుం మహగ్ఘేనేవ పచ్చేకదుస్సయుగేన సబ్బేన సమణపరిక్ఖారేన అచ్ఛాదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా మహాబోధిమణ్డం సత్తహి రతనేహి పూజేసి. కస్సపస్స భగవతో కాలే సాసనే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం అకాసి. ఏవం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం అమ్హాకం భగవతో కాలే బారాణసియం

మహావిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **యసో** నామ నామేన పరమసుఖుమాలో. “తస్స తయో పాసాదా”తి సబ్బం ఖన్ధకే (మహావ. ౨౫) ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

సో పుబ్బహేతునా చోదియమానో రత్తిభాగే నిద్దాభిభూతస్స పరిజనస్స విప్పకారం దిస్వా సఞ్జాతసంవేగో సువణ్ణపాదుకారూళ్హోవ గేహతో నిగ్గతో దేవతావివటేన నగరద్వారేన నిక్ఖమిత్వా ఇసిపతనసమీపం గతో “ఉపద్దుతం వత, భో, ఉపస్సట్ఠం వత, భో”తి ఆహ. తేన సమయేన భగవతా ఇసిపతనే విహరన్తేన తస్సేవ అనుగ్గణ్హనత్థం అబ్భోకాసే చఙ్కమన్తేన “ఏహి, యస, ఇదం అనుపద్దుతం, ఇదం అనుపస్సట్ఠ”న్తి వుత్తో, “అనుపద్దుతం అనుపస్సట్ఠం కిర అత్థీ”తి సోమనస్సజాతో సువణ్ణపాదుకా ఓరుయ్హ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో సత్థారా అనుపుబ్బికథం కథేత్వా సచ్చదేసనాయ కతాయ సచ్చపరియోసానే సోతాపన్నో హుత్వా గవేసనత్థం ఆగతస్స పితు భగవతా సచ్చదేసనాయ కరియమానాయ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪౦.౪౨౬-౪౫౩) –

“మహాసముద్దం ఓగ్గయ్హ, భవనం మే సునిమ్మితం;
సునిమ్మితా పోక్ఖరణీ, చక్కవాకపకూజితా.

“మన్దాలకేహి సఞ్ఛన్నా, పదుముప్పలకేహి చ;
నదీ చ సన్దతే తత్థ, సుపతిత్థా మనోరమా.

“మచ్ఛకచ్ఛపసఞ్ఛన్నా, నానాదిజసమోత్థతా;
మయూరకోఞ్చాభిరుదా, కోకిలాదీహి వగ్గుహి.

“పారేవతా రవిహంసా చ, చక్కవాకా నదీచరా;
దిన్దిభా సాళికా చేత్థ, పమ్మకా జీవజీవకా.

“హంసా కోఞ్చాపి నదితా, కోసియా పిఙ్గలా బహూ;
సత్తరతనసమ్పన్నా, మణిముత్తికవాలుకా.

“సబ్బసోణ్ణమయా రుక్ఖా, నానాగన్ధసమేరితా;
ఉజ్జోతేన్తి దివారత్తిం, భవనం సబ్బకాలికం.

“సట్ఠితూరియసహస్సాని, సాయం పాతో పవజ్జరే;
సోళసిత్థిసహస్సాని, పరివారేన్తి మం సదా.

“అభినిక్ఖమ్మ భవనా, సుమేధం లోకనాయకం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, వన్దయిం తం మహాయసం.

“సమ్బుద్ధం అభివాదేత్వా, ససఙ్ఘం తం నిమన్తయిం;
అధివాసేసి సో ధీరో, సుమేధో లోకనాయకో.

“మమ ధమ్మకథం కత్వా, ఉయ్యోజేసి మహాముని;
సమ్బుద్ధం అభివాదేత్వా, భవనం మే ఉపాగమిం.

“ఆమన్తయిం పరిజనం, సబ్బే సన్నిపతాథ వో;
పుబ్బణ్హసమయం బుద్ధో, భవనం ఆగమిస్సతి.

“లాభా అమ్హం సులద్ధం నో, యే వసామ తవన్తికే;
మయమ్పి బుద్ధసేట్ఠస్స, పూజం కస్సామ సత్థునో.

“అన్నం పానం పట్ఠపేత్వా, కాలం ఆరోచయిం అహం;
వసీసతసహస్సేహి, ఉపేసి లోకనాయకో.

“పఞ్చఙ్గికేహి తూరియేహి, పచ్చుగ్గమనమకాసహం;
సబ్బసోణ్ణమయే పీఠే, నిసీది పురిసుత్తమో.

“ఉపరిచ్ఛదనం ఆసి, సబ్బసోణ్ణమయం తదా;
బీజనియో పవాయన్తి, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అన్తరే.

“పహూతేనన్నపానేన, భిక్ఖుసఙ్ఘమతప్పయిం;
పచ్చేకదుస్సయుగళే, భిక్ఖుసఙ్ఘస్సదాసహం.

“యం వదన్తి సుమేధోతి, లోకాహుతిపటిగ్గహం;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో మే అన్నేన పానేన, సబ్బే ఇమే చ తప్పయిం;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, దేవలోకే రమిస్సతి;
సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“ఉపపజ్జతి యం యోనిం, దేవత్తం అథ మానుసం;
సబ్బదా సబ్బసోవణ్ణం, ఛదనం ధారయిస్సతి.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, సీహనాదం నదిస్సతి;
చితకే ఛత్తం ధారేన్తి, హేట్ఠా ఛత్తమ్హి డయ్హథ.

“సామఞ్ఞం మే అనుప్పత్తం, కిలేసా ఝాపితా మయా;
మణ్డపే రుక్ఖమూలే వా, సన్తాపో మే న విజ్జతి.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, సబ్బదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ భగవా ఆయస్మన్తం యసం దక్ఖిణం బాహుం పసారేత్వా “ఏహి భిక్ఖూ”తి ఆహ. వచనసమనన్తరమేవ ద్వఙ్గులమత్తకేసమస్సు అట్ఠపరిక్ఖారధరో వస్ససట్ఠికత్థేరో వియ అహోసి. సో అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉదానేన్తో ఏహిభిక్ఖుభావప్పత్తితో పురిమావత్థవసేన –

౧౧౭. “సువిలిత్తో సువసనో, సబ్బాభరణభూసితో;
తిస్సో విజ్జా అజ్ఝగమిం, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **సువిలిత్తో**తి సున్దరేన కుఙ్కుమచన్దనానులేపనేన విలిత్తగత్తో. **సువసనో**తి సుట్ఠు మహగ్ఘకాసికవత్థవసనో. **సబ్బాభరణభూసితో**తి సీసూపగాదీహి సబ్బేహి ఆభరణేహి అలఙ్కతో. **అజ్ఝగమి**న్తి అధిగచ్ఛిం. సేసం వుత్తనయమేవ.

యసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. కిమిలత్థేరగాథావణ్ణనా

అభిసత్తోవ నిపతతీతి ఆయస్మతో కిమిలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో కకుసన్ధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో పరినిబ్బుతే సత్థరి తస్స ధాతుయో ఉద్దిస్స సళలమాలాహి మణ్డపాకారేన పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి, **కిమిలో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో భోగసమ్పత్తియా సమ్పన్నో విహరతి. తస్స ఞాణపరిపాకం దిస్వా సంవేగజననత్థం అనుపియాయం విహరన్తో సత్థా పఠమయోబ్బనే ఠితం దస్సనీయం ఇత్థిరూపం అభినిమ్మినిత్వా పురతో దస్సేత్వా పున అనుక్కమేన యథా జరారోగవిపత్తీహి అభిభూతా దిస్సతి, తథా అకాసి. తం దిస్వా కిమిలకుమారో అతివియ సంవేగం పకాసేన్తో –

౧౧౮. “అభిసత్తోవ నిపతతి వయో, రూపం అఞ్ఞమివ తథేవ సన్తం;
తస్సేవ సతో అవిప్పవసతో, అఞ్ఞస్సేవ సరామి అత్తాన”న్తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **అభిసత్తోవా**తి “త్వం సీఘం గచ్ఛ మా తిట్ఠా”తి దేవేహి అనుసిట్ఠో ఆణత్తో వియ. “అభిసట్ఠో వా”తిపి పాఠో, “త్వం లహుం గచ్ఛా”తి కేనచి అభిలాసాపితో వియాతి అత్థో. **నిపతతీ**తి అతిపతతి అభిధావతి న తిట్ఠతి, ఖణే ఖణే ఖయవయం పాపుణాతీతి అత్థో. **వయో**తి బాల్యయోబ్బనాదికో సరీరస్స అవత్థావిసేసో. ఇధ పనస్స యోబ్బఞ్ఞం అధిప్పేతం, తం హిస్స అభిపతన్తం ఖీయన్తం హుత్వా ఉపట్ఠితం. **రూప**న్తి రూపసమ్పదాతి వదతి. **రూప**న్తి పన సరీరం “అట్ఠిఞ్చ పటిచ్చ న్హారుఞ్చ పటిచ్చ మంసఞ్చ పటిచ్చ ఆకాసో పరివారితో రూపంత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౬) వియ. **అఞ్ఞమివ తథేవ సన్త**న్తి ఇదం రూపం యాదిసం, సయం తథేవ తేనేవాకారేన సన్తం విజ్జమానం అఞ్ఞం వియ మయ్హం ఉపట్ఠాతీతి అధిప్పాయో. “తదేవ సన్త”న్తి చ కేచి పఠన్తి. **తస్సేవ సతో**తి తస్సేవ మే అనఞ్ఞస్స సతో సమానస్స. **అవిప్పవసతో**తి న విప్పవసన్తస్స, చిరవిప్పవాసేన హి సతో అనఞ్ఞమ్పి అఞ్ఞం వియ ఉపట్ఠాతి ఇదమ్పి ఇధ నత్థీతి అధిప్పాయో. **అఞ్ఞస్సేవ సరామి అత్తాన**న్తి ఇమం మమ అత్తభావం అఞ్ఞస్స సత్తస్స వియ సరామి ఉపధారేమి సఞ్జానామీతి అత్థో. తస్సేవం అనిచ్చతం మనసి కరోన్తస్స దళ్హతరో సంవేగో ఉదపాది, సో సంవేగజాతో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౬.౪౨-౪౮) –

“నిబ్బుతే కకుసన్ధమ్హి, బ్రాహ్మణమ్హి వుసీమతి;
గహేత్వా సళలం మాలం, మణ్డపం కారయిం అహం.

“తావతింసం గతో సన్తో, లభిమ్హ బ్యమ్హముత్తమం;
అఞ్ఞే దేవేతిరోచామి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

“దివా వా యది వా రత్తిం, చఙ్కమన్తో ఠితో చహం;
ఛన్నో సళలపుప్ఫేహి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

“ఇమస్మింయేవ కప్పమ్హి, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వాపి థేరో అత్తనో పురిముప్పన్నం అనిచ్చతామనసికారం విభావేన్తో తమేవ గాథం పచ్చుదాహాసి. తేనేతం ఇమస్స థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణమ్పి అహోసి.

కిమిలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. వజ్జిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

రుక్ఖమూలగహనం పసక్కియాతి ఆయస్మతో వజ్జిపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే ఏకం పచ్చేకసమ్బుద్ధం భిక్ఖాయ గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో కదలిఫలాని అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని

కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం లిచ్ఛవిరాజపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, వజ్జిరాజపుత్తత్తా **వజ్జిపుత్తో**త్వేవ చస్స సమఞ్ఞా అహోసి. సో దహరో హుత్వా హత్థిసిక్ఖాదిసిక్ఖనకాలేపి హేతుసమ్పన్నతాయ నిస్సరణజ్ఝాసయోవ హుత్వా విచరన్తో సత్థు ధమ్మదేసనాకాలే విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే నిసిన్నో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౧.౫౭-౬౨) –

"సహస్సరంసీ భగవా, సయమ్భూ అపరాజితో;
వివేకా వుట్ఠహిత్వాన, గోచరాయాభినిక్ఖమి.

"ఫలహత్థో అహం దిస్వా, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, అవటం అదదిం ఫలం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అపరభాగే అచిరపరినిబ్బుతే సత్థరి ధమ్మం సఙ్గాయితుం సఙ్కేతం కత్వా మహాథేరేసు తత్థ తత్థ విహరన్తేసు ఏకదివసం ఆయస్మన్తం ఆనన్దం సేఖంయేవ సమానం మహతియా పరిసాయ పరివుతం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా తస్స ఉపరిమగ్గాధిగమాయ ఉస్సాహం జనేన్తో –

౧౧౯. "రుక్ఖమూలగహనం పసక్కియ, నిబ్బానం హదయస్మిం ఓపియ;
ఝాయ గోతమ మా చ పమాదో, కిం తే బిళిబిళికా కరిస్సతీ"తి. –

గాథం అభాసి.

తత్థ **రుక్ఖమూలగహన**న్తి రుక్ఖమూలభూతం గహనం, గహనఞ్హి అత్థి, న రుక్ఖమూలం, రుక్ఖమూలఞ్చ అత్థి, న గహనం, తేసు రుక్ఖమూలగ్గహణేన ఠానస్స ఛాయాసమ్పన్నతాయ వాతాతపపరిస్సయాభావం దస్సేతి. గహనగ్గహణేన నివాతభావేన వాతపరిస్సయాభావం జనసమ్బాధాభావఞ్చ దస్సేతి, తదుభయేన చ భావనాయోగ్యతం. **పసక్కియా**తి ఉపగన్త్వా. **నిబ్బానం హదయస్మిం ఓపియా**తి "ఏవం మయా పటిపజ్జిత్వా నిబ్బానం అధిగన్తబ్బ"న్తి నిబ్బుతిం హదయే ఠపేత్వా చిత్తే కరిత్వా. **ఝాయా**తి లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన ఝాయ, విపస్సనాభావనాసహితం మగ్గభావనం భావేహి. **గోతమా**తి ధమ్మభణ్డాగారికం గోత్తేన ఆలపతి. **మా చ పమాదో**తి అధికుసలేసు ధమ్మేసు మా పమాదం ఆపజ్జి. ఇదాని యాదిసో థేరస్స పమాదో, తం పటిక్ఖేపవసేన దస్సేన్తో "**కిం తే బిళిబిళికా కరిస్సతీ**"తి ఆహ. తత్థ **బిళిబిళికా**తి విళివిళికిరియా, బిళిబిళీతి సద్దపవత్తి యథా నిరత్థకా, ఏవం బిళిబిళికాసదిసా జనపఞ్ఞత్తి **కిం తే కరిస్సతి** కీదిసం అత్థం తుయ్హం సాధేతి, తస్మా జనపఞ్ఞత్తిం పహాయ సదత్థపసుతో హోహీతి ఓవాదం అదాసి.

తం సుత్వా అఞ్ఞోహి వుత్తవిసగన్ధవాయనవచనేన సంవేగజాతో బహుదేవ రత్తిం చఙ్కమేన వీతినామేన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా మఞ్చకే నిపన్నమత్తోవ అరహత్తం పాపుణి.

వజ్జిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఇసిదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతాతి ఆయస్మతో ఇసిదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం రథియం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో మధురం ఆమోదఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అవన్తిరట్ఠే వడ్ఢగామే అఞ్ఞతరస్స సత్థవాహస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఇసిదత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో మచ్ఛికాసణ్డే చిత్తస్స గహపతినో అదిట్ఠసహాయో హుత్వా తేన బుద్ధగుణే లిఖిత్వా పేసితసాసనం పటిలభిత్వా సాసనే సఞ్జాతప్పసాదో థేరస్స మహాకచ్చానస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౧.౮౦-౮౪) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, ఆమోదమదదిం ఫలం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా "బుద్ధుపట్ఠానం గమిస్సామీ"తి థేరం ఆపుచ్ఛిత్వా అనుక్కమేన మజ్ఝిమదేసం గన్త్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో , "కచ్చి, భిక్ఖు, ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయ"న్తిఆదినా సత్థారా కతపటిసన్థారో పటివచనముఖేన, "భగవా తుమ్హాకం సాసనం ఉపగతకాలతో పట్ఠాయ మయ్హం సబ్బదుక్ఖం అపగతం, సబ్బో పరిస్సయో వూపసన్తో"తి పవేదనవసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౨౦."పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా, తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా;
దుక్ఖక్ఖయో అనుప్పత్తో, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో"తి. – గాథం అభాసి;

తత్థ **పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతాతి** పఞ్చపి మే ఉపాదానక్ఖన్ధా విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ "ఇదం దుక్ఖం, ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో భియ్యో"తి సబ్బసో పరిచ్ఛిజ్జ ఞాతా, న తేసు కిఞ్చిపి పరిఞ్ఞాతబ్బం అత్థీతి అధిప్పాయో. **తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకాతి** సబ్బసో పరిఞ్ఞాతత్తా ఏవ తేసం అవిజ్జాతణ్హాదికస్స మూలస్స సముచ్ఛిన్నత్తా అరియమగ్గేన పహీనత్తా యావచరిమచిత్తనిరోధా తే తిట్ఠన్తి. **దుక్ఖక్ఖయో అనుప్పత్తోతి** ఛిన్నమూలకత్తాయేవ చ నేసం వట్టదుక్ఖస్స ఖయో పరిక్ఖయో అనుప్పత్తో, నిబ్బానం అధిగతం. **పత్తో మే ఆసవక్ఖయోతి** కామాసవాదీనం సబ్బేసం ఆసవానం ఖయన్తే అభిగన్తబ్బతాయ

“ఆసవక్ఖయో”తి లద్ధనామం అరహత్తం పత్తం పటిలద్ధన్తి అత్థో. కేచి పన అన్తిమాయం సముస్సయో”తి పఠన్తి. నిబ్బానస్స అధిగతత్తాయేవ అయం మమ సముస్సయో అత్తభావో అన్తిమో సబ్బపచ్ఛిమకో, నత్థి దాని పునబ్భవోతి అత్థో. యం పన తత్థ తత్థ అవుత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా ఉత్తానంయేవాతి.

ఇసిదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ద్వాదసమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ పరమత్థదీపనియం థేరగాథావణ్ణనాయం

వీసాధికసతత్థేరగాథాపటిమణ్డితస్స ఏకకనిపాతస్స

అత్థవణ్ణనా.

౨. దుకనిపాతో

౧. పఠమవగ్గో

౧. ఉత్తరత్థేరగాథావణ్ణనా

దుకనిపాతే **నత్థి కోచి భవో నిచ్చో**తిఆదికా ఆయస్మతో ఉత్తరత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే విజ్జాధరో హుత్వా ఆకాసేన విచరతి. తేన చ సమయేన సత్థా తస్స అనుగ్గణ్హనత్థం వనన్తరే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది ఛబ్బణ్ణబుద్ధరంసియో విస్సజ్జేన్తో. సో అన్తలిక్ఖేన గచ్ఛన్తో భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఆకాసతో ఓరుయ్హ సువిసుద్ధేహి విపులేహి కణికారపుప్ఫేహి భగవన్తం పూజేసి, పుప్ఫాని బుద్ధానుభావేన సత్థు ఉపరి ఛత్తాకారేన అట్ఠంసు, సో తేన భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నచిత్తో హుత్వా అపరభాగే కాలం కత్వా తావతింసే నిబ్బత్తిత్వా ఉళారం దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవన్తో యావతాయుకం తత్థ ఠత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణమహాసాలపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఉత్తరో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణవిజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా జాతియా రూపేన విజ్జాయ వయేన సీలాచారేన చ లోకస్స సమ్భావనీయో జాతో. తస్స తం సమ్పత్తిం దిస్వా వస్సకారో మగధమహామత్తో అత్తనో ధీతరం దాతుకామో హుత్వా అత్తనో అధిప్పాయం పవేదేసి. సో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ తం పటిక్ఖిపిత్వా కాలేన కాలం ధమ్మసేనాపతిం పయిరుపాసన్తో తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా వత్తసమ్పన్నో హుత్వా థేరం ఉపట్ఠహతి.

తేన చ సమయేన థేరస్స అఞ్ఞతరో ఆబాధో ఉప్పన్నో, తస్స భేసజ్జత్థాయ ఉత్తరో సామణేరో పాతోవ పత్తచీవరమాదాయ విహారతో నిక్ఖన్తో అన్తరామగ్గే తళాకస్స తీరే పత్తం ఠపేత్వా ఉదకసమీపం గన్త్వా ముఖం ధోవతి. అథ అఞ్ఞతరో ఉమఙ్గచోరో ఆరక్ఖపురిసేహి అనుబద్ధో అగ్గద్వారేనేవ నగరతో నిక్ఖమిత్వా పలాయన్తో అత్తనా గహితం రతనభణ్డికం సామణేరస్స పత్తే పక్ఖిపిత్వా పలాయి. సామణేరో పత్తసమీపం ఉపగతో. చోరం అనుబన్ధన్తా రాజపురిసా సామణేరస్స పత్తే భణ్డికం దిస్వా, "అయం చోరో, ఇమినా చోరియం కత"న్తి సామణేరం పచ్ఛాబాహం బన్ధిత్వా వస్సకారస్స బ్రాహ్మణస్స దస్సేసుం. వస్సకారో చ తదా రఞ్ఞో వినిచ్ఛయే నియుత్తో హుత్వా ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసతి. సో "పుబ్బే మమ వచనం నాదియి, సుద్ధపాసణ్డియేసు పబ్బజీ"తి చ బద్ధాఘాతతాయ కమ్మం అసోధేత్వావ జీవన్తమేవ తం సూలే ఉత్తాసేసి.

అథస్స భగవా ఞాణపరిపాకం ఓలోకేత్వా తం ఠానం గన్త్వా విప్ఫురన్తహత్థనఖమణిమయూఖసమ్భిన్నసితాభతాయ పగ్ఘరన్తజాతిహిఙ్గులకసువణ్ణరసధారం వియ జాలాగుణ్ఠితముదుతలునదీఘఙ్గులిహత్థం ఉత్తరస్స సీసే ఠపేత్వా, "ఉత్తర, ఇదం తే పురిమకమ్మస్స ఫలం ఉప్పన్నం, తత్థ తయా పచ్చవేక్ఖణబలేన అధివాసనా కాతబ్బా"తి వత్వా అజ్ఝాసయానురూపం ధమ్మం దేసేసి. ఉత్తరో అమతాభిసేకసదిసేన సత్థు హత్థసమ్ఫస్సేన సఞ్జాతప్పసాదసోమనస్సతాయ ఉళారం పీతిపామోజ్జం పటిలభిత్వా యథాపరిచితం విపస్సనామగ్గం సమారూళ్హో ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా సత్థు చ దేసనావిలాసేన తావదేవ మగ్గపటిపాటియా సబ్బకిలేసే ఖేపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౬.౨౦౨-౯౨) –

"సుమేధో నామ సమ్బుద్ధో, బాత్తింసవరలక్ఖణో;

వివేకకామో భగవా, హిమవన్తముపాగమి.

“అజ్ఝోగాహేత్వా హిమవన్తం, అగ్గో కారుణికో ముని;
పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వాన, నిసీది పరిసుత్తమో.

“విజ్జాధరో తదా ఆసిం, అన్తలిక్ఖచరో అహం;
తిసూలం సుగతం గయ్హ, గచ్ఛామి అమ్బరే తదా.

“పబ్బతగ్గే యథా అగ్గి, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమా;
వనం ఓభాసతే బుద్ధో, సాలరాజావ ఫుల్లితో.

“వనగ్గా నిక్ఖమిత్వాన, బుద్ధరంసీభిధావరే;
నళగ్గివణ్ణసఙ్కాసా, దిస్వా చిత్తం పసాదయిం.

“విచినం అద్దసం పుప్ఫం, కణికారం దేవగన్ధికం;
తీణి పుప్ఫాని ఆదాయ, బుద్ధసేట్ఠమపూజయిం.

“బుద్ధస్స ఆనుభావేన, తీణి పుప్ఫాని మే తదా;
ఉద్ధంవణ్టా అధోపత్తా, ఛాయం కుబ్బన్తి సత్థునో.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“తత్థ మే సుకతం బ్యమ్హం, కణికారీతి ఞాయతి;
సట్ఠియోజనముబ్బేధం, తింసయోజనవిత్థతం.

“సహస్సకణ్డం సతభేణ్డు, ధజాలు హరితామయం;
సతసహస్సనియ్యూహా, బ్యమ్హే పాతుభవింసు మే.

“సోణ్ణమయా మణిమయా, లోహితఙ్కమయాపి చ;
ఫలికాపి చ పల్లఙ్కా, యేనిచ్ఛకా యదిచ్ఛకా.

“మహారహఞ్చ సయనం, తూలికా వికతీయుతం;
ఉద్ధలోమిఞ్చ ఏకన్తం, బిమ్బోహనసమాయుతం.

“భవనా నిక్ఖమిత్వాన, చరన్తో దేవచారికం;
యథా ఇచ్ఛామి గమనం, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో.

“పుప్ఫస్స హేట్ఠా తిట్ఠామి, ఉపరిచ్ఛదనం మమ;
సమన్తా యోజనసతం, కణికారేహి ఛాదితం.

“సట్ఠితూరియసహస్సాని, సాయం పాతం ఉపట్ఠహుం;
పరివారేన్తి మం నిచ్చం, రత్తిన్దివమతన్దితా.

“తత్థ నచ్చేహి గీతేహి, తాళేహి వాదితేహి చ;
రమామి ఖిడ్డా రతియా, మోదామి కామకామహం.

“తత్థ భుత్వా పివిత్వా చ, మోదామి తిదసే తదా;
నారీగణేహి సహితో, మోదామి బ్యమ్హముత్తమే.

“సతానం పఞ్చక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జమకారయిం;
సతానం తీణిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“భవే భవే సంసరన్తో, మహాభోగం లభామహం;
భోగే మే ఊనతా నత్థి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దువే భవే సంసరామి, దేవత్తే అథ మానుసే;
అఞ్ఞం గతిం న జానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దువే కులే పజాయామి, ఖత్తియే చాపి బ్రాహ్మణే;
నీచే కులే న జానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“హత్థియానం అస్సయానం, సివికం సన్దమానికం;
లభామి సబ్బమేవేతం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దాసీగణం దాసగణం, నారియో సమలఙ్కతా;
లభామి సబ్బమేవేతం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కోసేయ్యకమ్బలియాని , ఖోమకప్పాసికాని చ;
లభామి సబ్బమేవేతం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“నవవత్థం నవఫలం, నవగ్గరసభోజనం;
లభామి సబ్బమేవేతం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఇమం ఖాద ఇమం భుఞ్జ, ఇమమ్హి సయనే సయ;

లభామి సబ్బమేవేతం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సబ్బత్థ పూజితో హోమి, యసో అచ్చుగ్గతో మమ;
మహాపక్ఖో సదా హోమి, అభేజ్జపరిసో సదా;

ఞాతీనం ఉత్తమో హోమి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సీతం ఉణ్హం న జానామి, పరిళాహో న విజ్జతి;
అథో చేతసికం దుక్ఖం, హదయే మే న విజ్జతి.

“సువణ్ణవణ్ణో హుత్వాన, సంసరామి భవాభవే;
వేవణ్ణియం న జానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దేవలోకా చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
సావత్థియం పురే జాతో, మహాసాలే సుఅడ్ఢకే.

“పఞ్చ కామగుణే హిత్వా, పబ్బజిం అనగారియం;
జాతియా సత్తవస్సోహం, అరహత్తమపాపుణిం.

“ఉపసమ్పాదయీ బుద్ధో, గుణమఞ్ఞాయ చక్ఖుమా;
తరుణో పూజనీయోహం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దిబ్బచక్ఖు విసుద్ధం మే, సమాధికుసలో అహం;
అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తో, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“పటిసమ్భిదా అనుప్పత్తో, ఇద్ధిపాదేసు కోవిదో;
ధమ్మేసు పారమిప్పత్తో, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పున హుత్వా సూలతో ఉట్ఠహిత్వా పరానుద్దయాయ ఆకాసే ఠత్వా పాటిహారియం దస్సేసి. మహాజనో అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో అహోసి. తావదేవస్స వణో సంరూళ్హి, సో భిక్ఖూహి, “ఆవుసో, తాదిసం దుక్ఖం అనుభవన్తో కథం త్వం విపస్సనం అనుయుఞ్జితుం అసక్ఖీ”తి పుట్ఠో, “పగేవ మే, ఆవుసో, సంసారే ఆదీనవో, సఙ్ఖారానఞ్చ సభావో సుదిట్ఠో, ఏవాహం తాదిసం దుక్ఖం అనుభవన్తోపి అసక్ఖిం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా విసేసం అధిగన్తు”న్తి దస్సేన్తో –

౧౨౧.“నత్థి కోచి భవో నిచ్చో, సఙ్ఖారా వాపి సస్సతా;

ఉప్పజ్జన్తి చ తే ఖన్ధా, చవన్తి అపరాపరం.

౧౨౨.“ఏతమాదీనవం ఞత్వా, భవేనమ్హి అనత్థికో;

నిస్సటో సబ్బకామేహి, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో”తి. –

ఇమం గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **నత్థి కోచి భవో నిచ్చో**తి కమ్మభవో ఉపపత్తిభవో కామభవో రూపభవో అరూపభవో సఞ్ఞీభవో అసఞ్ఞీభవో నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీభవో ఏకవోకారభవో చతువోకారభవో పఞ్చవోకారభవోతి ఏవంభేదో, తత్థాపి హీనో మజ్ఝిమో ఉక్కట్ఠో దీఘాయుకో సుఖబహులో వోమిస్ససుఖదుక్ఖోతి ఏవంవిభాగో యోకోచి నిచ్చో ధువో థిరో అపలోకియధమ్మో నత్థి తం తం కారణం పటిచ్చ సముప్పన్నత్తా. యస్మా చ ఏతదేవం, తస్మా **సఙ్ఖారా వాపి సస్సతా** నత్థీతి యోజనా. పచ్చయేహి సఙ్ఖతత్తా “సఙ్ఖారా”తి లద్ధనామా హి పఞ్చక్ఖన్ధా ఉపాదాయ భవసమఞ్ఞాయ సఙ్ఖారావ హుత్వా సమ్భూతా జరామరణేన చ విపరిణమన్తీతి అసస్సతా విపరిణామధమ్మా. తథా హి తే “సఙ్ఖారా”తి వుచ్చన్తి. తేనాహ **ఉప్పజ్జన్తి చ తే ఖన్ధా, చవన్తి అపరాపర**న్తి. తే భవపరియాయేన సఙ్ఖారపరియాయేన చ వుత్తా పఞ్చక్ఖన్ధా యథాపచ్చయం అపరాపరం ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ జరాయ పరిపీళితా హుత్వా చవన్తి పరిభిజ్జన్తీతి అత్థో. ఏతేన “భవో, సఙ్ఖారా”తి చ లద్ధవోహారా పఞ్చక్ఖన్ధా ఉదయబ్బయసభావాతి దస్సేతి. యస్మా తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తస్స తయోపి భవా ఆదిత్తం వియ సఙ్ఖతే **ఆదీనవం** దోసం పగేవ విపస్సనాపఞ్ఞాయ జానిత్వా అనిచ్చలక్ఖణేహి దిట్ఠా సఙ్ఖారా దుక్ఖానత్తా విభూతతరా ఉపట్ఠహన్తి, తేనాహ భగవా – “యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా”తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౫).

యస్మా తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తస్స తయోపి భవా ఆదిత్తం వియ అగారం సప్పటిభయా ఉపట్ఠహన్తి, తస్మా ఆహ “**భవేనమ్హి అనత్థికో**”తి. ఏవం పన సబ్బసో భవేహి వినివత్తియమానస్స కామేసు అపేక్ఖాయ లేసోపి న సమ్భవతియేవ, తేనాహ “**నిస్సటో సబ్బకామేహీ**”తి, అమ్హీతి యోజనా. మానుసేహి వియ దిబ్బేహిపి కామేహి నివత్తితచిత్తోస్మీతి అత్థో. **పత్తో మే ఆసవక్ఖయో**తి యస్మా ఏవం సుపరిమజ్జితసఙ్ఖారో భవేసు సుపరిదిట్ఠాదీనవో కామేసు చ అనాసత్తమానసో తస్మా సూలమత్థకే నిసిన్నేనాపి మే మయా పత్తో అధిగతో ఆసవక్ఖయో నిబ్బానం అరహత్తఞ్చాతి. అఞ్ఞేహి చ సబ్రహ్మచారీహి అప్పత్తమానసేహి తదధిగమాయ ఉస్సాహో కరణీయోతి భిక్ఖూనం ఓవాదమదాసి.

ఉత్తరత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పిణ్డోలభారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా

నయిదం అనయేనాతిఆదికా ఆయస్మతో పిణ్డోలభారద్వాజత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే సీహయోనియం నిబ్బత్తిత్వా పబ్బతగుహాయం విహరతి. భగవా తస్స అనుగ్గహం కాతుం గోచరాయ పక్కన్తకాలే సయనగుహం పవిసిత్వా నిరోధం సమాపజ్జిత్వా నిసీది. సీహో గోచరం గహేత్వా నివత్తో గుహాద్వారే భగవన్తం దిస్వా హట్ఠతుట్ఠో జలజథలజపుప్ఫేహి పూజం కత్వా చిత్తం పసాదేన్తో భగవతో ఆరక్ఖత్థాయ అరఞ్ఞే వాళమిగే అపనేతుం తీసు వేలాసు సీహనాదం నదన్తో బుద్ధగతాయ సతియా అట్ఠాసి. యథా పఠమదివసం, ఏవం సత్తాహం పూజేసి. భగవా సత్తాహచ్చయేన నిరోధా వుట్ఠహిత్వా “వత్తిస్సతి ఇమస్స ఏత్తకో ఉపనిస్సయో”తి తస్స పస్సన్తస్సేవ ఆకాసం పక్ఖన్దిత్వా

విహారమేవ గతో. సీహో పాలిలేయ్యకహత్థీ వియ బుద్ధవియోగదుక్ఖం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో కాలం కత్వా హంసవతీనగరే మహాభోగకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో నగరవాసీహి సద్ధిం విహారం గతో ధమ్మదేసనం సుత్వా సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో కాలే కోసమ్బియం రఞ్ఞో ఉతేనస్స పురోహితపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి **భారద్వాజో** నామ నామేన. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా పఞ్చ మాణవకసతాని మన్తే వాచేన్తో మహగ్ఘసభావేన అననురూపాచారత్తా తేహి పరిచ్చజ్జన్తో రాజగహం గన్త్వా భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ లాభసక్కారం దిస్వా సాసనే పబ్బజిత్వా భోజనే అమత్తఞ్ఞూ హుత్వా విచరన్తో సత్థారా ఉపాయేన మత్తఞ్ఞుతాయ పతిట్ఠాపితో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౦.౧౦౪-౧౦౮) –

"మిగలుద్దో పురే ఆసిం, విపినే విచరం తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సబ్బధమ్మాన పారగుం.

"పియాలఫలమాదాయ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
పుఞ్ఞక్ఖేత్తస్స వీరస్స, పసన్నో సేహి పాణిభి.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా "భగవతో సమ్ముఖా యం సావకేహి పత్తబ్బం, తం మయా పత్త"న్తి, భిక్ఖుసఙ్ఘే చ "యస్స మగ్గే వా ఫలే వా కఙ్ఖా అత్థి, సో మం పుచ్ఛతూ"తి సీహనాదం నది. తేన తం భగవా, "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం సీహనాదికానం యదిదం పిణ్డోలభారద్వాజో"తి (అ. ని. ౧.౧౮౮, ౧౯౫) ఏతదగ్గే ఠపేసి. సో ఏకదివసం అత్తనో సన్తికం ఉపగతం గిహికాలే సహాయభూతం మచ్ఛరిం మిచ్ఛాదిట్ఠిబ్రాహ్మణం అనుకమ్పమానో తస్స దానకథం కథేత్వా తేన చ "అయం మమ ధనం వినాసేతుకామో"తి భకుటిం కత్వాపి "తుయ్హం ఏకభత్తం దేమీ"తి వుత్తే, "తం సఙ్ఘస్స దేహి మా మయ్హ"న్తి సఙ్ఘస్స పరిణామేసి. పున బ్రాహ్మణేన "అయం మం బహూనం దాపేతుకామో"తి అప్పచ్చయే పకాసితే దుతియదివసం ధమ్మసేనాపతినా సఙ్ఘగతాయ దక్ఖిణాయ మహప్ఫలభావప్పకాసనేన తం పసాదేత్వా, "అయం బ్రాహ్మణో 'ఆహారగేధేన మం దానే నియోజేసీ'తి మఞ్ఞతి, ఆహారస్స పన మయా సబ్బసో పరిఞ్ఞాతభావం న జానాతి, హన్ద నం జానాపేమీ"తి –

౧౨౩."నయిదం అనయేన జీవితం, నాహారో హదయస్స సన్తికో;
ఆహారట్ఠితికో సముస్సయో, ఇతి దిస్వాన చరామి ఏసనం.

౧౨౪."పఙ్కోతి హి నం అవేదయుం, యాయం వన్దనపూజనా కులేసు;
సుఖుమం సల్లం దురుబ్బహం, సక్కారో కాపురిసేన దుజ్జహో"తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **నయిదం అనయేన జీవిత**న్తి ఇదం మమ జీవితం అనయేన అఞాయేన వేళుదానపుప్ఫదానాదిఅనేసనాయ న హోతి జీవితనికన్తియా అభావతో. **నాహారో హదయస్స సన్తికో**తి ఆహారో చ ఆహరియమానో మగ్గఫలఞాణం వియ హదయస్స చిత్తస్స సన్తికరో న హోతి, కేవలం పన సజ్జుకం ఖుదాపటిఘాతమత్తం కరోతీతి అధిప్పాయో. అథ వా **నాహారో హదయస్స సన్తికో**తి ఆహారో రసతణ్హావత్థు మే హదయస్స సన్తికో ఆసత్తో న హోతి రసతణ్హాయ ఏవ అభావతో. "సన్తికే"తిపి పఠన్తి. యో హి ఆహారగిద్ధో లాభసక్కారప్పసుతో విచరతి, తస్స ఆహారో హదయస్స సన్తికే నామ అభిణ్హం మనసికాతబ్బతో. యో పన పరిఞ్ఞాతాహారో, సో తత్థ పహీనచ్ఛన్దరాగో, న తస్సాహారో హదయస్స సన్తికే నామ – "కథం ను ఖో లభేయ్య"న్తిఆదిమనసికరణస్సేవ అభావతో. యది హి జీవితనికన్తి ఆహారరసతణ్హా చ నత్థి, అథ కస్మా పిణ్డాయ చరసీతి అనుయోగం మనసి కత్వా ఆహ "**ఆహారట్ఠితికో సముస్సయో, ఇతి దిస్వాన చరామి ఏసన**"న్తి. ఆహారో భోజనం ఠితి ఠానం పచ్చయో ఏతస్సాతి ఆహారట్ఠితికో. "ఆహారపటిబద్ధవుత్తికో సముస్సయో కాయో"ఇతి దిస్వాన ఏవం ఞత్వా ఇమమత్థం బుద్ధియం ఠపేత్వా చరామి ఏసనం, భిక్ఖాపరియేసనం కరోమీతి అత్థో.

పచ్చయనిమిత్తం కులాని ఉపసఙ్కమన్తో తత్థ వన్దనపూజనాహి లాభసక్కారేహి చ బజ్ఝతీతి ఏవం మాదిసేసు న చిన్తేతబ్బన్తి దస్సేన్తో "**పఙ్కో**"తిగాథం అభాసి. తస్సత్థో – **యా అయం** పచ్చయనిమిత్తం ఉపగతానం పబ్బజితానం **కులేసు** గేహవాసీసు పవత్తిస్సతి గుణసమ్భావనా **పూజనా** చ, యస్మా తం అభావితత్తానం ఓసీదాపనట్ఠేన మలీనభావకరణేన చ **పఙ్కో** కద్దమోతి బుద్ధాదయో **అవేదయుం** అబ్భఞ్ఞాసుం పవేదేసుం వా, తస్మా సా సప్పురిసానం బన్ధాయ న హోతి సక్కారాసాయ పగేవ పహీనత్తా. అసప్పురిసస్స పన సక్కారాసా దువిఞ్ఞేయ్యసభావతాయ పీళాజననతో అన్తో తుదనతో ఉద్ధరితుం అసక్కుణేయ్యతో చ **సుఖుమం సల్లం దురుబ్బహం**. తతో ఏవ తేన **సక్కారో కాపురిసేన దుజ్జహో** దురుబ్బహేయ్యో తస్స పహానపటిపత్తియా అప్పటిపజ్జనతో, సక్కారాసాపహానేన పహీనో హోతీతి. తం సుత్వా బ్రాహ్మణో థేరే అభిప్పసన్నో అహోసి.

పిణ్డోలభారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా

మక్కటో పఞ్చద్వారాయన్తిఆదికా ఆయస్మతో వల్లియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం కేనచిదేవ కరణీయేన అరఞ్ఞం గతో తత్థ నారదం నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధం రుక్ఖమూలే వసన్తం దిస్వా పసన్నమానసో నళేహి సాలం కత్వా తిణేహి ఛాదేత్వా అదాసి. చఙ్కమనట్ఠానఞ్చస్స సోధేత్వా వాలుకా ఓకిరిత్వా అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **వల్లియో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో యోబ్బనమనుప్పత్తో ఇన్ద్రియవసికో హుత్వా విచరన్తో కల్యాణమిత్తసంసగ్గేన భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౩౧.౬౩-౧౦౩) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే, హారితో నామ పబ్బతో;
సయమ్భూ నారదో నామ, రుక్ఖమూలే వసీ తదా.

“నళాగారం కరిత్వాన, తిణేన ఛాదయిం అహం;
చఙ్కమం సోధయిత్వాన, సయమ్భుస్స అదాసహం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“తత్థ మే సుకతం బ్యమ్హం, నళకుటికనిమ్మితం;
సట్ఠియోజనముబ్బేధం, తింసయోజనవిత్థతం.

“చతుద్దసేసు కప్పేసు, దేవలోకే రమిం అహం;
ఏకసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జమకారయిం.

“చతుత్తింసతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“ధమ్మపాసాదమారుయ్హ, సబ్బాకారవరూపమం;
యదిచ్ఛకాహం విహరే, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, నళకుటియిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా పుథుజ్జనకాలే అత్తనో చిత్తస్స రూపాదిఆరమ్మణేసు యథాకామప్పవత్తియా, ఇదాని అరియమగ్గేన నిగ్గహితభావస్స చ విభావనేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౨౫.“మక్కటో పఞ్చద్వారాయం, కుటికాయం పసక్కియ;
ద్వారేన అనుపరియేతి, ఘట్టయన్తో ముహుం ముహుం.

౧౨౬.“తిట్ఠ మక్కట మా ధావి, న హి తే తం యథా పురే;
నిగ్గహీతోసి పఞ్ఞాయ, నేవ దూరం గమిస్ససీ”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **ఘట్టయన్తో**తి అత్తనో లోలభావేన రుక్ఖస్స అఞ్ఞం సాఖం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞస్స గహణేన అనేకవారం తత్థ రుక్ఖం చాలేన్తో ఫలూపభోగమక్కటో వియ తేన తేన చక్ఖాదిద్వారేన రూపాదిఆరమ్మణేసు అఞ్ఞం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞం గణ్హన్తో చిత్తసన్తానస్స సమాదానవసేన నిచ్చలం ఠాతుం అప్పదానేన అభిక్ఖణం ఘట్టయన్తో చాలేన్తో తస్మింయేవ రూపాదిఆరమ్మణే అనుపరివత్తతి యథాకామం విచరతి. వత్తమానసమీపతాయ చేత్థ వత్తమానవచనం. ఏవం అనుపరియన్తో చ **తిట్ఠ, మక్కట, మా ధావి** త్వం, చిత్తమక్కట, ఇదాని తిట్ఠ మా ధావి, ఇతో పట్ఠాయ తే ధావితుం న సక్కా, తస్మా **న హి తే తం యథా పురే** యస్మా తం అత్తభావగేహం పుబ్బే వియ న తే సేవితం పిహితద్వారభావతో, కిఞ్చ **నిగ్గహీతోసి పఞ్ఞాయ** సయఞ్చ ఇదాని

మగ్గపఞ్ఞాయ కిలేసాభిసఙ్ఖారసఙ్ఖాతానం పాదానం ఛేదనేన అచ్ఛన్తికం నిగ్గహం పత్తోసి, తస్మా **నేవ దూరం గమిస్ససి** ఇతో అత్తభావతో దూరం దుతియాదిఅత్తభావం నేవ గమిస్ససి యావచరిమకచిత్తం ఏవ తే గమనన్తి దస్సేతి. "నేతో దూర"న్తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో.

వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. గఙ్గాతీరియత్థేరగాథావణ్ణనా

తిణ్ణం మే తాలపత్తానన్తిఆదికా ఆయస్మతో గఙ్గాతీరియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సాసనే అభిప్పసన్నో హుత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పానీయమదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స గహపతిస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, "దత్తో"తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో ఘరావాసం వసన్తో అగమనీయట్ఠానభావం అజానిత్వా వీతిక్కమం కత్వా పున అగమనీయట్ఠానభావం ఞత్వా సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా తం కమ్మం జిగుచ్ఛిత్వా లూఖపటిపత్తిం అనుతిట్ఠన్తో పంసుకూలచీవరం ఛవసిత్తసదిసం మత్తికాపత్తఞ్చ గహేత్వా గఙ్గాతీరే తీహి తాలపత్తేహి కుటికం కత్వా విహాసి, తేనేవస్స **గఙ్గాతీరియో**తి సమఞ్ఞా అహోసి. సో "అరహత్తం అప్పత్వా న కేనచి సల్లపిస్సామీ"తి చిత్తం అధిట్ఠాయ పఠమం సంవచ్ఛరం తుణ్హీభూతో వచీభేదం అకరోన్తోవ విహాసి. దుతియే సంవచ్ఛరే గోచరగామే అఞ్ఞతరాయ ఇత్థియా "మూగో ను ఖో నో"తి వీమంసితుకామాయ పత్తే ఖీరం ఆసిఞ్చన్తియా హత్థవిహారే కతేపి ఓకిరితే, "అలం, భగినీ"తి వాచం నిచ్ఛరి. తతియే పన సంవచ్ఛరే అన్తరవస్సేవ ఘటయన్తో వాయమన్తో అరహత్తం పాపుణి, తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౦.౫౧-౫౬) –

"పదుముత్తరబుద్ధస్స , భిక్ఖుసఙ్ఘే అనుత్తరే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పానీఘటమపూరయిం.

"పబ్బతగ్గే దుమగ్గే వా, ఆకాసే వాథ భూమియం;
యదా పానీయమిచ్ఛామి, ఖిప్పం నిబ్బత్తతే మమ.

"సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దకదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహా పన హుత్వా అత్తనో పుబ్బభాగపటిపత్తియా విభావనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౨౭."తిణ్ణం మే తాలపత్తానం, గఙ్గాతీరే కుటీ కతా;
ఛవసిత్తోవ మే పత్తో, పంసుకూలఞ్చ చీవరం.

౧౨౮."ద్విన్నం అన్తరవస్సానం, ఏకా వాచా మే భాసితా;

తతియే అన్తరవస్సమ్హి, తమోఖన్ధో పదాలితో”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **తిణ్ణం మే తాలపత్తానం, గఙ్గాతీరే కుటీ కతా**తి తాలరుక్ఖతో పహితేహి తీహి తాలపణ్ణేహి మయ్హం వస్సనపరిహరణత్థం గఙ్గాయ నదియా తీరే కుటికా కతా. తేన అత్తనో సేనాసనసన్తోసం దస్సేతి. వుత్తఞ్హి ధమ్మసేనాపతినా –

“పల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స, జణ్ణుకే నాభివస్సతి;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో”తి. (థేరగా॰ ౯౮౫; మి॰ ప॰ ౬.౧.౧);

“తాలపత్తీన”న్తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. **ఛవసిత్తోవ మే పత్తో**తి మయ్హం పత్తో ఛవసిత్తసదిసో, మతానం ఖీరసేచనకుణ్డసదిసోతి అత్థో . **పంసుకూలఞ్చ చీవర**న్తి చీవరఞ్చ మే అన్తరమగ్గసుసానాదీసు ఛడ్డితనన్తకేహి కతం పంసుకూలం. పదద్వయేన పరిక్ఖారసన్తోసం దస్సేతి.

ద్విన్నం అన్తరవస్సానన్తి ద్వీసు అన్తరవస్సేసు పబ్బజితతో అరహత్తమప్పత్తసంవచ్ఛరేసు. **ఏకా వాచా మే భాసితా**తి ఏకా, “అలం, భగినీ”తి ఖీరపటిక్ఖేపవాచా ఏవ మయా వుత్తా, అఞ్ఞో తత్థ వచీభేదో నాహోసి. తేన ఉక్కంసగతం కాయవచీసంయమం దస్సేతి. **తతియే అన్తరవస్సమ్హీ**తి తతియస్స సంవచ్ఛరస్స అబ్భన్తరే, తస్మిం అపరిపుణ్ణేయేవ. **తమోఖన్ధో పదాలితో**తి అగ్గమగ్గేన తమోఖన్ధో భిన్నో, అవిజ్జానుసయో సముచ్ఛిన్నోతి అత్థో. తేన తదేకట్ఠతాయ సబ్బకిలేసానం అనవసేసప్పహానం వదతి.

గఙ్గాతీరియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అజినత్థేరగాథావణ్ణనా

అపి చే హోతి తేవిజ్జోతిఆదికా ఆయస్మతో అజినత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కేనచిదేవ కరణీయేన అరఞ్ఞం గతో తత్థ సుచిన్తితం నామ పచ్చేకసమ్బుద్ధం ఆబాధేన పీళితం నిసిన్నం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా భేసజ్జత్థాయ పసన్నమానసో ఘతమణ్డం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స దలిద్దబ్రాహ్మణస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. తం విజాయనకాలే అజినచమ్మేన సమ్పటిచ్ఛింసు. తేనస్స **అజినో**త్వేవ నామం అకంసు. సో భోగసంవత్తనియస్స కమ్మస్స అకతత్తా దలిద్దకులే నిబ్బత్తో వయప్పత్తోపి అప్పన్నపానభోజనో హుత్వా విచరన్తో జేతవనపటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౩.౭౮-౮౭) –

“సుచిన్తితం భగవన్తం, లోకజేట్ఠం నరాసభం;

ఉపవిట్ఠం మహారఞ్ఞం, వాతాబాధేన పీళితం.

“దిస్వా చిత్తం పసాదేత్వా, ఘతమణ్డముపానయిం;

కతత్తా ఆచితత్తా చ, గఙ్గా భాగీరథీ అయం.

“మహాసముద్దా చత్తారో, ఘతం సమ్పజ్జరే మమ;
అయఞ్చ పథవీ ఘోరా, అప్పమాణా అసఙ్ఖియా.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, భవతే మధుసక్కరా;
చాతుద్దీపా ఇమే రుక్ఖా, పాదపా ధరణీరుహా.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, కప్పరుక్ఖా భవన్తి తే;
పఞ్ఞాసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం.

“ఏకపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఘతమణ్డస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వాపి పురిమకమ్మనిస్సన్దేన అప్పలాభీ అప్పఞ్ఞాతోవ అహోసి. ఉద్దేసభత్తసలాకభత్తానిపి లామకానేవ పాపుణన్తి. కమ్మఫలేనేవ చ నం పుథుజ్జనా భిక్ఖూ సామణేరా చ “అప్పఞ్ఞాతో”తి అవమఞ్ఞన్తి. థేరో తే భిక్ఖూ సంవేజేన్తో –

౧౨౯.“అపి చే హోతి తేవిజ్జో, మచ్చుహాయీ అనాసవో;
అప్పఞ్ఞాతోతి నం బాలా, అవజానన్తి అజానతా.

౧౩౦. “యో చ ఖో అన్నపానస్స, లాభీ హోతీధ పుగ్గలో;
పాపధమ్మోపి చే హోతి, సో నేసం హోతి సక్కతో”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **అపీ**తి సమ్భావనే నిపాతో. **చే**తి పరికప్పనే. **హోతీ**తి భవతి. తిస్సో విజ్జా ఏతస్సాతి **తేవిజ్జో**. మచ్చుం పజహాతీతి **మచ్చుహాయీ**. కామాసవాదీనం అభావేన **అనాసవో**. ఇదం వుత్తం హోతి – దిబ్బచక్ఖుఞాణం పుబ్బేనివాసఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణన్తి ఇమాసం తిస్సన్నం విజ్జానం అధిగతత్తా **తేవిజ్జో** తతో ఏవ సబ్బసో కామాసవాదీనం పరిక్ఖీణత్తా **అనాసవో** ఆయతిం పునబ్భవస్స అగ్గహణతో మరణాభావేన **మచ్చుహాయీ** యదిపి హోతి, ఏవం సన్తేపి **అప్పఞ్ఞాతోతి నం బాలా అవజానన్తి** యస్సత్థాయ కులపుత్తా సమ్మదేవ అగారస్మా అనగారియం పబ్బజన్తి, తం సదత్థం అనుపాపుణిత్వా ఠితమ్పి నం ఉత్తమం పురిసం “ధుతవాదో బహుస్సుతో ధమ్మకథికో”తి ఉప్పన్నలాభస్స అభావతో “న పఞ్ఞాతో న పాకటో”తి బాలా దుమ్మేధపుగ్గలా అవజానన్తి, కస్మా? **అజానతా** అజాననకారణా గుణానం అజాననమేవ తత్థ కారణన్తి దస్సేతి.

యథా చ గుణానం అజాననతో బాలా లాభగరుతాయ సమ్భావనీయమ్పి అవజానన్తి, ఏవం గుణానం అజాననతో లాభగరుతాయ ఏవం అవజానితబ్బమ్పి సమ్భావేన్తీతి దస్సేన్తో దుతియం గాథం ఆహ. తత్థ **యోతి** అనియమవచనం. **చ**-సద్దో బ్యతిరేకే, తేన యథావుత్తపుగ్గలతో ఇమస్స పుగ్గలస్స వుచ్చమానంయేవ విసేసం జనేతి. **ఖోతి** అవధారణే. **అన్నపానస్సాతి** నిదస్సనమత్తం. **లాభీతి** లాభవా. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. జరామరణేహి తస్స తస్స సత్తావాసస్స పూరణతో గలనతో చ **పుగ్గలో. పాపధమ్మోతి** లామకధమ్మో. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యో పన పుగ్గలో చీవరాదిపచ్చయమత్తస్సేవ లాభీ హోతి, న ఝానాదీనం, సో పాపిచ్ఛతాయ దుస్సీలభావేన హీనధమ్మోపి సమానో ఇధ ఇమస్మిం లోకే బాలానం లాభగరుతాయ సక్కతో గరుకతో హోతీతి.

అజినత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మేళజినత్థేరగాథావణ్ణనా

యదాహం ధమ్మమస్సోసిన్తిఆదికా ఆయస్మతో మేళజినత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో మధురం ఆమోదఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బారాణసియం ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా **మేళజినోతి** లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్వా తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా...

పణ్డితో బ్యత్తో దిసాసు పాకటో అహోసి. సో భగవతి బారాణసియం ఇసిపతనే విహరన్తే విహారం గన్త్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా తదహేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౧.౫౭-౬౨) –

"సహస్సరంసీ భగవా, సయమ్భూ అపరాజితో;
వివేకా వుట్ఠహిత్వాన, గోచరాయాభినిక్ఖమి.

"ఫలహత్థో అహం దిస్వా, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, అవటం అదదిం ఫలం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అపరభాగే భిక్ఖూహి, "ఆవుసో, కిం తయా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో అధిగతో"తి పుట్ఠో సీహనాదం నదన్తో –

౧౩౧. "యదాహం ధమ్మమస్సోసిం, భాసమానస్స సత్థునో;
న కఙ్ఖమభిజానామి, సబ్బఞ్ఞూ అపరాజితే.

౧౩౨.“సత్థవాహే మహావీరే, సారథీనం వరుత్తమే;

మగ్గే పటిపదాయం వా, కఙ్ఖా మయ్హం న విజ్జతీ”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **యదాతి** యస్మిం కాలే. **అహన్తి** అత్తానం నిద్దిసతి. **ధమ్మన్తి** చతుసచ్చధమ్మం. **అస్సోసిన్తి** సుణిం. **సత్థునోతి** దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థేహి వేనేయ్యానం సాసనట్ఠేన సత్థునో. **కఙ్ఖన్తి** సంసయం. సఙ్ఖతమసఙ్ఖతఞ్చ అనవసేసతో జాననట్ఠేన **సబ్బఞ్ఞు**. కుతోచిపి పరాజితా భావేన **అపరాజితే**. వేనేయ్యసత్తానం సంసారకన్తారతో నిబ్బానం పటివాహనట్ఠేన **సత్థవాహే**. ఇదం వుత్తం హోతి – యతో పభుతి అహం సత్థునో ధమ్మం దేసేన్తస్స చతుసచ్చ**ధమ్మం అస్సోసిం** సోతద్వారానుసారేన ఉపధారేసిం ఉపలభిం, తతో పట్ఠాయ అనవసేససఙ్ఖతాసఙ్ఖతసమ్ముతిధమ్మానం సయమ్భుఞాణేన జాననతో **సబ్బఞ్ఞు** అనావరణదస్సావిమ్హి, పఞ్చన్నమ్పి మారానం అభిభవనతో తేహి అపరాజితత్తా సదేవకే లోకే అప్పటిహతధమ్మచక్కత్తా చ **అపరాజితే,** వేనేయ్యసత్తానం లోభకన్తారాదితో వాహనట్ఠేన **సత్థవాహే,** మహావిక్కన్తతాయ **మహావీరే,** అఞ్ఞేహి దుద్దమానం పురిసదమ్మానం సరణతో అచ్చన్తికేన దమథేన దమనతో **సారథీనం** పవరభూతే **ఉత్తమే** సమ్మాసమ్బుద్ధే , “బుద్ధో ను ఖో నో ను ఖో”తి **కఙ్ఖం నాభిజానామి** అపరప్పచ్చయభావతో. తథారూపే దేసితే అరియ**మగ్గే** తదుపాదాయభూతాయ చ సీలాది**పటిపదాయ** “నియ్యానికో ను ఖో న ను ఖో”తి **కఙ్ఖా** విచికిచ్ఛా **న విజ్జతి** నత్థీతి. ఏత్థ చ అరియధమ్మే సంసయాభావకథనేన అరియసఙ్ఘేపి సంసయాభావో కథితోయేవాతి దట్ఠబ్బం తత్థ పతిట్ఠితస్స అనఞ్ఞథాభావతోతి.

మేళజినత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. రాధత్థేరగాథావణ్ణనా

యథా అగారం దుచ్ఛన్నన్తిఆదికా ఆయస్మతో రాధత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో విహారం గన్త్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో సత్థారా ఏకం భిక్ఖుం పటిభానేయ్యకానం అగ్గట్ఠానే ఠపియమానం దిస్వా సయం తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా మహాదానం పవత్తేసి. సత్థు ఉళారఞ్చ పూజం అకాసి. సో ఏవం కతపణిధానో తతో చుతో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో మధురాని అమ్బఫలానీ అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో కాలే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **రాధోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో హుత్వా ఘరావాసం వసన్తో మహల్లకకాలే పుత్తదారేహి అపసాదితో, “కిం మే ఘరావాసేన, పబ్బజిస్సామీ”తి విహారం గన్త్వా థేరే భిక్ఖూ ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచిత్వా తేహి “అయం బ్రాహ్మణో జిణ్ణో న సక్కోతి వత్తపటివత్తం పూరేతు”న్తి పటిక్ఖిత్తో సత్థు సన్తికం గన్త్వా అత్తనో అజ్ఝాసయం పవేదేత్వా సత్థారా ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా ఆణత్తేన ధమ్మసేనాపతినా పబ్బాజితో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౧.౬౩-౬౭) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, పాదఫలం అదాసహం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థు సన్తికావచరో హుత్వా విచరన్తో సత్థు ధమ్మదేసనాపటిభానస్స పచ్చయభూతానం పటిభానజాననకానం అగ్గో జాతో. థేరస్స హి దిట్ఠిసముదాచారఞ్చ ఆగమ్మ దసబలస్స నవనవా ధమ్మదేసనా పటిభాతి. తేనాహ భగవా – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం పటిభానేయ్యకానం యదిదం రాధో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౯, ౨౩౩). సో ఏకదివసం “ఇమే సత్తా అభావనాయ రాగేన అభిభుయ్యన్తి, భావనాయ సతి తం నత్థీ”తి భావనం థోమేన్తో **‘‘యథా అగార’’**న్తిఆదినా గాథాద్వయమాహ.

౧౩౩-౪. తత్థ **అగార**న్తి యంకిఞ్చి గేహం. **దుచ్ఛన్న**న్తి విరళచ్ఛన్నం ఛిద్దావఛిద్దం. **సమతివిజ్ఝతీ**తి వస్సవుట్ఠి వినివిజ్ఝతి. **అభావిత**న్తి తం అగారం వుట్ఠి వియ భావనాయ రహితత్తా అభావితం చిత్తం. **రాగో సమతివిజ్ఝతీ**తి న కేవలం రాగోవ దోసమోహమానాదయోపి సబ్బకిలేసా తథారూపం చిత్తం అతివిజ్ఝన్తియేవ. **సుభావిత**న్తి సమథవిపస్సనాభావనాహి సుట్ఠు భావితం, ఏవరూపం చిత్తం సుచ్ఛన్నం గేహం వుట్ఠి వియ రాగాదయో కిలేసా అతివిజ్ఝితుం న సక్కోన్తీతి.

రాధత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సురాధత్థేరగాథావణ్ణనా

ఖీణా హి మయ్హం జాతీతిఆదికా ఆయస్మతో సురాధత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో మాతులుఙ్గఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అనన్తరం వుత్తస్స రాధత్థేరస్స కనిట్ఠో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సురాధో**తిస్స నామం అహోసి. సో జేట్ఠభాతరి రాధే పబ్బజితే సయమ్పి పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౩౧.౬౮-౭౨) –

“కణికారంవ జలితం, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమం;
జలన్తం దీపరుక్ఖంవ, అద్దసం లోకనాయకం.

“మాతులుఙ్గఫలం గయ్హ, అదాసిం సత్థునో అహం;
దక్ఖిణేయ్యస్స వీరస్స, పసన్నో సేహి పాణిభి.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సాసనస్స నియ్యానికభావదస్సనత్థం అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో “**ఖీణా హి మయ్హ**”న్తిఆదినా గాథాద్వయమాహ.

౧౩౭-౮. తత్థ **ఖీణా**తి ఖయం పరియోసానం గతా. **జాతీ**తి భవో భవనిబ్బత్తి వా. **వుసితం జినసాసన**న్తి జినస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనం మగ్గబ్రహ్మచరియం వుట్ఠం పరివుట్ఠం. **పహీనో జాలసఙ్ఖాతో**తి సత్తసన్తానస్స ఓత్థరణతో నిస్సరితుం అప్పదానతో చ “జాలసఙ్ఖాతో”తి చ లద్ధనామా దిట్ఠి అవిజ్జా చ పహీనా మగ్గేన సముచ్ఛిన్నా. **భవనేత్తి సమూహతా**తి కామభవాదికస్స భవస్స నయనతో పవత్తనతో భవనేత్తిసఞ్ఞితా తణ్హా సముగ్ఘాటితా. **యస్సత్థాయ పబ్బజితో**తి యస్స అత్థాయ యదత్థం అహం **అగారస్మా** గేహతో **అనగారియం** పబ్బజ్జం **పబ్బజితో** ఉపగతో. **సో** సబ్బేసం ఓరమ్భాగియుద్ధమ్భాగియప్పభేదానం సంయోజనానం బన్ధనానం ఖయభూతో **అత్థో** నిబ్బానసఙ్ఖాతో పరమత్థో అరహత్తసఙ్ఖాతో సదత్థో చ మయా **అనుప్పత్తో** అధిగతోతి అత్థో.

సురాధత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా

సుఖం సుపన్తీతి ఆయస్మతో గోతమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఆమోదఫలమదాసి. తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **గోతమో**తి లద్ధనామో సత్తవస్సికకాలే ఉపనయనం కత్వా రతనభిక్ఖం చరిత్వా సహస్సం లభిత్వా తం తాదిసే ఠానే ఠపేత్వా వతం చరన్తో సోళససత్తరసవస్సుద్దేసికకాలే అకల్యాణమిత్తేహి కామేసు పరినీయమానో ఏకిస్సా రూపూపజీవినియా తం సహస్సభణ్డికం దత్వా బ్రహ్మచరియవినాసం పత్వా తాయ చస్స బ్రహ్మచారిరూపం దిస్వా విరత్తాకారే దస్సితే ఏకరత్తివాసేనేవ నిబ్బిన్నరూపో అత్తనో బ్రహ్మచరియనివాసం ధనజానిఞ్చ సరిత్వా “అయుత్తం మయా కత”న్తి విప్పటిసారీ అహోసి. సత్థా తస్స హేతుసమ్పత్తిం చిత్తాచారఞ్చ ఞత్వా తస్స ఆసన్నట్ఠానే అత్తానం దస్సేసి. సో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఉపసఙ్కమి, తస్స భగవా ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజన్తో ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౧.౮౦-౮౪) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, ఆమోదమదదిం ఫలం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఝానసుఖేన ఫలసుఖేన వీతినామేన్తం ఏకో గిహిసహాయో ఉపగన్త్వా, “ఆవుసో, తయా రతనభిక్ఖాయ లద్ధం పబ్బజన్తో కిం అకాసీ”తి పుచ్ఛి. తం సుత్వా థేరో “ఇదం నామ కత”న్తి అనాచిక్ఖిత్వా మాతుగామే దోసం

పకాసేత్వా అత్తనో వీతరాగభావేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో **"సుఖం సుపన్తీ"**తిఆదినా గాథాద్వయమాహ.

౧౩౭. తత్థ **సుఖం సుపన్తి మునయో, యే ఇత్థీసు న బజ్ఝరే**తి యే ఇత్థీసు విసయభూతాసు నిమిత్తభూతాసు వా రాగబన్ధనేన న బజ్ఝన్తి, తే మునయో తపస్సినో సంయతిన్ద్రియా సుఖం సుపన్తి సుఖం విహరన్తి, నత్థి తేసం దుక్ఖన్తి అధిప్పాయో. "సుపన్తీ"తి హి నిదస్సనమత్తమేతం. **సదా వే రక్ఖితబ్బాసూ**తి ఏకంసేన సబ్బకాలం రక్ఖితబ్బాసు. ఇత్థియో హి సత్తభూమికే నిప్పురిసే పాసాదే ఉపరిభూమియం వసాపేత్వాపి, కుచ్ఛియం పక్ఖిపిత్వాపి న సక్కా రక్ఖితుం, తస్మా తా కిట్ఠాదిగావియో వియ సబ్బకాలం రక్ఖణీయా హోన్తి. బహుచిత్తతాయ వా సామికేన వత్థాలఙ్కారానుప్పదానాదినా చిత్తఞ్ఞథత్తతో సబ్బకాలం రక్ఖితబ్బా. సరీరసభావం వా మాలాగన్ధాదీహి పటిచ్ఛాదనవసేన రక్ఖితబ్బచిత్తతాయ రక్ఖితబ్బాతి. **యాసు సచ్చం సుదుల్లభ**న్తి యాసు సచ్చవచనం లద్ధుం న సక్కా, ఇత్థియో హి అగ్గిమ్పి పవిసన్తి, విసమ్పి ఖాదన్తి, సత్థమ్పి ఆహరన్తి, ఉబ్బన్ధిత్వాపి కాలం కరోన్తి, న పన సచ్చే ఠాతుం సక్కోన్తి. తస్మా ఏవరూపా ఇత్థియో వజ్జేత్వా ఠితా మునయో సుఖితా వతాతి దస్సేతి.

౧౩౮. ఇదాని యస్స అప్పహీనత్తా ఏవరూపాసు ఇత్థీసుపి బజ్ఝన్తి, తస్స కామస్స అత్తనో సుప్పహీనతం అచ్చన్తనిట్ఠితతఞ్చ దస్సేన్తో దుతియం గాథమాహ. **వధం చరిమ్హ తే కామా**తి అమ్భో కామ, తవ వధం అచ్చన్తసముచ్ఛేదం అరియమగ్గేన చరిమ్హ, "వధం చరిమ్హసే"తిపి పాఠో, వధాయ పహానాయ మగ్గబ్రహ్మచరియం అచరిమ్హాతి అత్థో. **అనణా దాని తే మయ**న్తి ఇదాని అగ్గమగ్గపత్తితో పట్ఠాయ ఇణభావకరాయ పహీనత్తా కామ తే అనణా మయం, న తుయ్హం ఇణం ధారేమ. అవీతరాగో హి రాగస్స వసే వత్తనతో తస్స ఇణం ధారేన్తో వియ హోతి, వీతరాగో పన తం అతిక్కమిత్వా పరమేన చిత్తిస్సరియేన సమన్నాగతో. అనణత్తా ఏవ **గచ్ఛామ దాని నిబ్బానం, యత్థ గన్త్వా న సోచతి** యస్మిం నిబ్బానే గమనహేతు సబ్బసో సోకహేతూనం అభావతో న సోచతి, తం అనుపాదిసేసనిబ్బానమేవ ఇదాని గచ్ఛామ అనుపాపుణామాతి అత్థో.

గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. వసభత్థేరగాథావణ్ణనా

పుబ్బే హనతి అత్తానన్తి ఆయస్మతో వసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా చుద్దససహస్సతాపసపరివారో హిమవన్తస్స అవిదూరే సమగ్గే నామ పబ్బతే అస్సమం కారేత్వా వసన్తో ఝానాభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా తాపసానం ఓవాదానుసాసనియో దేన్తో ఏకదివసం ఏవం చిన్తేసి – "అహం ఖో దాని ఇమేహి తాపసేహి సక్కతో గరుకతో పూజితో విహరామి, మయా పన పూజేతబ్బో న ఉపలబ్భతి, దుక్ఖో ఖో పనాయం లోకే యదిదం అగరువాసో"తి. ఏవం పన చిన్తేత్వా పురిమబుద్ధేసు కతాధికారతాయ పురిమబుద్ధానం చేతియే అత్తనా కతం పూజాసక్కారం అనుస్సరిత్వా "యంనూనాహం పురిమబుద్ధే ఉద్దిస్స పులినచేతియం కత్వా పూజం కరేయ్య"న్తి హట్ఠతుట్ఠో ఇద్ధియా పులినథూపం సువణ్ణమయం మాపేత్వా సువణ్ణమయాదీహి తిసహస్సమత్తేహి పుప్ఫేహి దేవసికం పూజం కరోన్తో యావతాయుకం పుఞ్ఞాని కత్వా అపరిహీనజ్ఝానో కాలం కత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో. తత్థపి యావతాయుకం ఠత్వా తతో చుతో తావతింసే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం లిచ్ఛవిరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **వసభో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో

భగవతో వేసాలిగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౫౭-౯౨) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే, సమగ్గో నామ పబ్బతో;
అస్సమో సుకతో మయ్హం, పణ్ణసాలా సుమాపితా.

"నారదో నామ నామేన, జటిలో ఉగ్గతాపనో;
చతుద్దససహస్సాని, సిస్సా పరిచరన్తి మం.

"పటిసల్లీనకో సన్తో, ఏవం చిన్తేసహం తదా;
సబ్బో జనో మం పూజేతి, నాహం పూజేమి కిఞ్చనం.

"న మే ఓవాదకో అత్థి, వత్తా కోచి న విజ్జతి;
అనాచరియుపజ్ఝాయో, వనే వాసం ఉపేమహం.

"ఉపాసమానో యమహం, గరుచిత్తం ఉపట్ఠహే;
సో మే ఆచరియో నత్థి, వనవాసో నిరత్థకో.

"ఆయాగం మే గవేసిస్సం, గరుం భావనియం తథా;
సావస్సయో వసిస్సామి, న కోచి గరహిస్సతి.

"ఉత్తానకూలా నదికా, సుపతిత్థా మనోరమా;
సంసుద్ధపులినాకిణ్ణా, అవిదూరే మమస్సమం.

"నదిం అమరికం నామ, ఉపగన్త్వానహం తదా;
సంవడ్ఢయిత్వా పులినం, అకం పులినచేతియం.

"యే తే అహేసుం సమ్బుద్ధా, భవన్తకరణా మునీ;
తేసం ఏతాదిసో థూపో, తం నిమిత్తం కరోమహం.

"కరిత్వా పులినం థూపం, సోవణ్ణం మాపయిం అహం;
సోణ్ణకిఙ్కణిపుప్ఫాని, సహస్సే తీణి పూజయిం.

"సాయపాతం నమస్సామి, వేదజాతో కతఞ్జలీ;
సమ్ముఖా వియ సమ్బుద్ధం, వన్దిం పులినచేతియం.

"యదా కిలేసా జాయన్తి, వితక్కా గేహనిస్సితా;
సరామి సుకతం థూపం, పచ్చవేక్ఖామి తావదే.

“ఉపనిస్సాయ విహారం, సత్థవాహం వినాయకం;
కిలేసే సంవసేయ్యాసి, న యుత్తం తవ మారిస.

“సహ ఆవజ్జితే థూపే, గారవం హోతి మే తదా;
కువితక్కే వినోదేసిం, నాగో తుత్తట్టితో యథా.

“ఏవం విహరమానం మం, మచ్చురాజాభిమద్దథ;
తత్థ కాలఙ్కతో సన్తో, బ్రహ్మలోకమగచ్ఛహం.

“యావతాయుం వసిత్వాన, తిదివే ఉపపజ్జహం;
అసీతిక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం.

“సతానం తీణిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“సోణ్ణకిఙ్కణిపుప్ఫానం, విపాకం అనుభోమహం;
ధాతీసతసహస్సాని, పరివారేన్తి మం భవే.

“థూపస్స పరిచిణ్ణత్తా, రజోజల్లం న లిమ్పతి;
గత్తే సేదా న ముచ్చన్తి, సుప్పభాసో భవామహం.

“అహో మే సుకతో థూపో, సుదిట్ఠామరికా నదీ;
థూపం కత్వాన పులినం, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“కుసలం కత్తుకామేన, జన్తునా సారగాహినా;
నత్థి ఖేత్తం అఖేత్తం వా, పటిపత్తీవ సాధకా.

“యథాపి బలవా పోసో, అణ్ణవంతరితుస్సహే;
పరిత్తం కట్ఠమాదాయ, పక్ఖన్దేయ్య మహాసరం.

“ఇమాహం కట్ఠం నిస్సాయ, తరిస్సామి మహోదధిం;
ఉస్సాహేన వీరియేన, తరేయ్య ఉదధిం నరో.

“తథేవ మే కతం కమ్మం, పరిత్తం థోకకఞ్చ యం;
తం కమ్మం ఉపనిస్సాయ, సంసారం సమతిక్కమిం.

“పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, సుక్కమూలేన చోదితో;
సావత్థియం పురే జాతో, మహాసాలే సుఅడ్ఢకే.

“సద్ధా మాతా పితా మయ్హం, బుద్ధస్స సరణం గతా;
ఉభో దిట్ఠపదా ఏతే, అనువత్తన్తి సాసనం.

“బోధిపపటికం గయ్హ, సోణ్ణథూపమకారయుం;
సాయపాతం నమస్సన్తి, సక్యపుత్తస్స సమ్ముఖా.

“ఉపోసథమ్హి దివసే, సోణ్ణథూపం వినీహరుం;
బుద్ధస్స వణ్ణం కిత్తేన్తా, తియామం వీతినామయుం.

“సహ దిస్వానహం థూపం, సరిం పులినచేతియం;
ఏకాసనే నిసీదిత్వా, అరహత్తమపాపుణిం.

“గవేసమానో తం వీరం, ధమ్మసేనాపతిద్దసం;
అగారా నిక్ఖమిత్వాన, పబ్బజిం తస్స సన్తికే.

“జాతియా సత్తవస్సేన, అరహత్తమపాపుణిం;
ఉపసమ్పాదయీ బుద్ధో, గుణమఞ్ఞాయ చక్ఖుమా.

“దారకేనేవ సన్తేన, కిరియం నిట్ఠితం మయా;
కతం మే కరణీయజ్జ, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“సబ్బవేరభయాతీతో, సబ్బసఙ్గాతిగో ఇసి;
సావకో తే మహావీర, సోణ్ణథూపస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా దాయకానుగ్గహం కరోన్తో తేహి ఉపనీతే పచ్చయే న పటిక్ఖిపతి, యథాలద్ధేయేవ పరిభుఞ్జతి. తం పుథుజ్జనా “అయం కాయదళ్హిబహులో అరక్ఖితచిత్తో”తి మఞ్ఞమానా అవమఞ్ఞన్తి. థేరో తం అగణేన్తోవ విహరతి. తస్స పన అవిదూరే అఞ్ఞతరో కుహకభిక్ఖు పాపిచ్ఛో సమానో అప్పిచ్ఛో వియ సన్తుట్ఠో వియ అత్తానం దస్సేన్తో లోకం వఞ్చేన్తో విహరతి. మహాజనో తం అరహన్తం వియ సమ్భావేతి. అథస్స సక్కో దేవానమిన్దో తం పవత్తిం ఞత్వా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, కిం నామ కుహకో కరోతీ”తి పుచ్ఛి. థేరో పాపిచ్ఛం గరహన్తో –

౧౩౯. “పుబ్బే హనతి అత్తానం, పచ్ఛా హనతి సో పరే;
సుహతం హన్తి అత్తానం, వీతంసేనేవ పక్ఖిమా.

౧౪౦. “న బ్రాహ్మణో బహివణ్ణో, అన్తోవణ్ణో హి బ్రాహ్మణో;
యస్మిం పాపాని కమ్మాని, స వే కణ్హో సుజమ్పతీ”తి. – గాథాద్వయమాహ;

తత్థ **పుబ్బే హనతి అత్తాన**న్తి కుహకపుగ్గలో అత్తనో కుహకవుత్తియా లోకం వఞ్చేన్తో పాపిచ్ఛతాదీహి పాపధమ్మేహి పఠమమేవ అత్తానం హనతి, అత్తనో కుసలకోట్ఠాసం వినాసేతి. **పచ్ఛా హనతి సో పరే**తి సో కుహకో పఠమం తావ వుత్తనయేన అత్తానం హన్త్వా పచ్ఛా పరే యేహి "అయం భిక్ఖు పేసలో అరియో"తి వా సమ్భావేన్తేహి కారా కతా, తే హనతి తేసం కారాని అత్తని కతాని అమహప్ఫలాని కత్వా పచ్చయవినాసనేన వినాసేతి. సతిపి కుహకస్స ఉభయహననే అత్తహననే పన అయం విసేసోతి దస్సేన్తో ఆహ **సుహతం హన్తి అత్తాన**న్తి. సో కుహకో అత్తానం హనన్తో సుహతం కత్వా హన్తి వినాసేతి, యథా కిం? **వీతంసేనేవ పక్ఖిమా**తి, **వీతంసో**తి దీపకసకుణో, తేన. **పక్ఖిమా**తి సాకుణికో. యథా తేన వీతంససకుణేన అఞ్ఞే సకుణే వఞ్చేత్వా హనన్తో అత్తానం ఇధ లోకేపి హనతి విఞ్ఞూగరహసావజ్జసభావాదినా, సమ్పరాయం పన దుగ్గతిపరిక్కిలేసేన హనతియేవ, న పన తే సకుణే పచ్ఛా హన్తుం సక్కోతి, ఏవం కుహకోపి కోహఞ్ఞేన లోకం వఞ్చేత్వా ఇధ లోకేపి అత్తానం హనతి విప్పటిసారవిఞ్ఞూగరహాదీహి, పరలోకేపి దుగ్గతిపరిక్కిలేసేహి, న పన తే పచ్చయదాయకే అపాయదుక్ఖం పాపేతి. అపిచ కుహకో దక్ఖిణాయ అమహప్ఫలభావకరణేనేవ దాయకం హనతీతి వుత్తో, న నిప్ఫలభావకరణేన. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "దుస్సీలస్స మనుస్సభూతస్స దానం దత్వా సహస్సగుణా దక్ఖిణా పాటికఙ్ఖితబ్బా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౭౯). తేనాహ "**సుహతం హన్తి అత్తాన**"న్తి.

ఏవం బాహిరపరిమజ్జనమత్తే ఠితా పుగ్గలా సుద్ధా నామ న హోన్తి, అబ్భన్తరసుద్ధియా ఏవ పన సుద్ధా హోన్తీతి దస్సేన్తో "**న బ్రాహ్మణో**"తి దుతియం గాథమాహ. తస్సత్థో – ఇరియాపథసణ్ఠపనాదిబహిసమ్పత్తిమత్తేన బ్రాహ్మణో న హోతి. సమ్పత్తిఅత్థో హి ఇధ **వణ్ణ**-సద్దో. అబ్భన్తరే పన సీలాదిసమ్పత్తియా బ్రాహ్మణో హోతి, "బాహితపాపో **బ్రాహ్మణో**"తి కత్వా. తస్మా "**యస్మిం పాపాని** లామకాని **కమ్మాని** సంవిజ్జన్తి, ఏకంసేన సో **కణ్హో** నిహీనపుగ్గలో"తి **సుజమ్పతి,** దేవానమిన్ద, జానాహి. తం సుత్వా సక్కో కుహకభిక్ఖుం తజ్జేత్వా "ధమ్మే వత్తాహీ"తి ఓవదిత్వా సకట్ఠానమేవ గతో.

వసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుకనిపాతే పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧. మహాచున్దత్థేరగాథావణ్ణనా

సుస్సూసాతి ఆయస్మతో మహాచున్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కుమ్భకారకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కుమ్భకారకమ్మేన జీవన్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఏకం మత్తికాపత్తం స్వాభిసఙ్ఖతం కత్వా భగవతో అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే నాలకగామే రూపసారియా బ్రాహ్మణియా పుత్తో సారిపుత్తత్థేరస్స కనిట్ఠభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి, **చున్దో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో ధమ్మసేనాపతిం అనుపబ్బజిత్వా తం నిస్సాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౨౧.౩౯-౨౦) –

"నగరే హంసవతియా, కుమ్భకారో అహోసహం;

అద్దసం విరజం బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.

“సుకతం మత్తికాపత్తం, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
పత్తం దత్వా భగవతో, ఉజుభూతస్స తాదినో.

“భవే నిబ్బత్తమానోహం, సోణ్ణథాలే లభామహం;
రూపిమయే చ సోవణ్ణే, తట్టికే చ మణీమయే.

“పాతియో పరిభుఞ్జామి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం;
యసానఞ్చ ధనానఞ్చ, అగ్గభూతో చ హోమహం.

“యథాపి భద్దకే ఖేత్తే, బీజం అప్పమ్పి రోపితం;
సమ్మాధారం పవేచ్ఛన్తే, ఫలం తోసేతి కస్సకం.

“తథేవిదం పత్తదానం, బుద్ధఖేత్తమ్హి రోపితం;
పీతిధారే పవస్సన్తే, ఫలం మం తోసయిస్సతి.

“యావతా ఖేత్తా విజ్జన్తి, సఙ్ఘాపి చ గణాపి చ;
బుద్ధఖేత్తసమో నత్థి, సుఖదో సబ్బపాణినం.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
ఏకపత్తం దదిత్వాన, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పత్తమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పత్తదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అత్తనా పటిలద్ధసమ్పత్తియా కారణభూతం గరూపనిస్సయం వివేకవాసఞ్చ కిత్తేన్తో –

౧౪౧.“సుస్సూసా సుతవద్ధనీ, సుతం పఞ్ఞాయ వద్ధనం;
పఞ్ఞాయ అత్థం జానాతి, ఞాతో అత్థో సుఖావహో.

౧౪౨.“సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, చరేయ్య సంయోజనవిప్పమోక్ఖం;
సచే రతిం నాధిగచ్ఛేయ్య తత్థ, సఙ్ఘే వసే రక్ఖితత్తో సతీమా”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **సుస్సూసాతి** సోతబ్బయుత్తస్స సబ్బసుతస్స సోతుమిచ్ఛా, గరుసన్నివాసోపి. దిట్ఠధమ్మికాదిభేదఞ్హి అత్థం సోతుమిచ్ఛన్తేన కల్యాణమిత్తే ఉపసఙ్కమిత్వా వత్తకరణేన పయిరుపాసిత్వా యదా తే పయిరుపాసనాయ ఆరాధితచిత్తా కిఞ్చి ఉపనిసీదితుకామా హోన్తి, అథ నే ఉపనిసీదిత్వా అధిగతాయ సోతుమిచ్ఛాయ ఓహితసోతేన సోతబ్బం హోతీతి గరుసన్నివాసోపి సుస్సూసాహేతుతాయ "సుస్సూసా"తి వుచ్చతి. సా పనాయం సుస్సూసా సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిపటిసంయుత్తం సుతం తంసమఙ్గినో పుగ్గలస్స వడ్ఢేతి బ్రూహేతీతి **సుతవద్ధనీ,** బాహుసచ్చకారీతి అత్థో. **సుతం పఞ్ఞాయ వద్ధనన్తి** యం తం "సుతధరో సుతసన్నిచయో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౯; అ॰ ని॰ ౪.౨౨) "ఇధేకచ్చస్స బహుకం సుతం హోతి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణ"న్తి (అ॰ ని॰ ౪.౬) చ ఏవమాదినా నయేన వుత్తం బాహుసచ్చం, తం అకుసలప్పహానకుసలాధిగమనహేతుభూతం పఞ్ఞం వద్ధేతీతి సుతం పఞ్ఞాయ వద్ధనం, వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "సుతావుధో ఖో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధం అత్తానం పరిహరతీ"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౭).

పఞ్ఞాయ అత్థం జానాతీతి బహుస్సుతో సుతమయఞాణే ఠితో తం పటిపత్తిం పటిపజ్జన్తో సుతానుసారేన అత్థూపపరిక్ఖాయ ధమ్మనిజ్ఝానేన భావనాయ చ లోకియలోకుత్తరభేదం దిట్ఠధమ్మాదివిభాగం దుక్ఖాదివిభాగఞ్చ అత్థం యథాభూతం పజానాతి చ పటివిజ్ఝతి చ, తేనాహ భగవా –

> "సుతస్స యథాపరియత్తస్స అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో హోతీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౬).

> "ధతానం ధమ్మానం అత్థం ఉపపరిక్ఖతి, అత్థం ఉపపరిక్ఖతో ధమ్మా నిజ్ఝానం ఖమన్తి, ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తియా సతి ఛన్దో జాయతి, ఛన్దజాతో ఉస్సహతి, ఉస్సహిత్వా తులేతి, తులయిత్వా పదహతి, పహితత్తో సమానో కాయేన చేవ పరమసచ్చం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ నం అతివిజ్ఝ పస్సతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౪౩౨) చ.

ఞాతో అత్థో సుఖావహోతి యథావుత్తో దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థో చేవ దుక్ఖాదిఅత్థో చ యాథావతో ఞాతో అధిగతో లోకియలోకుత్తరభేదం సుఖం ఆవహతి నిప్ఫాదేతీతి అత్థో.

ఠితాయ భావనాపఞ్ఞాయ సుతమత్తేనేవ న సిజ్ఝతీతి తస్సా పటిపజ్జనవిధిం దస్సేన్తో **"సేవేథ…పే॰…విప్పమోక్ఖ"**న్తి ఆహ. తత్థ **సేవేథ పన్తాని సేనాసనానీతి** కాయవివేకమాహ. తేన సంయోజనప్పహానస్స చ వక్ఖమానత్తా వివేకారహస్సేవ వివేకవాసోతి సీలసంవరాదయో ఇధ అవుత్తసిద్ధా వేదితబ్బా. **చరేయ్య సంయోజనవిప్పమోక్ఖన్తి** యథా సంయోజనేహి చిత్తం విప్పముచ్చతి, తథా విపస్సనాభావనం మగ్గభావనఞ్చ చరేయ్య పటిపజ్జేయ్యాతి అత్థో. **సచే రతిం నాధిగచ్ఛేయ్య తత్థాతి** తేసు పన్తసేనాసనేసు యథాలద్ధేసు అధికుసలధమ్మేసు చ రతిం పుబ్బేనాపరం విసేసస్స అలాభతో అభిరతిం న లభేయ్య, **సఙ్ఘే** భిక్ఖుసమూహే **రక్ఖితత్తో** కమ్మట్ఠానపరిగ్గణ్హనతో రక్ఖితచిత్తో ఛసు ద్వారేసు సతిఆరక్ఖాయ ఉపట్ఠపనేన **సతిమా వసేయ్య** విహరేయ్య, ఏవం విహరన్తస్స చ అపి నామ సంయోజనవిప్పమోక్ఖో భవేయ్యాతి అధిప్పాయో.

మహాచున్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. జోతిదాసత్థేరగాథావణ్ణనా

యే ఖో తేతి ఆయస్మతో జోతిదాసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో కాసుమారికఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పాదియత్థజనపదే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **జోతిదాసో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్వా ఘరమావసన్తో ఏకదివసం మహాకస్సపత్థేరం అత్తనో గామే పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో భోజేత్వా థేరస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా అత్తనో గామసమీపే పబ్బతే మహన్తం విహారం కారేత్వా థేరం తత్థ వాసేత్వా చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహన్తో థేరస్స ధమ్మదేసనాయ పటిలద్ధసంవేగో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౧.౨౫౧-౨౫౬) –

"కణికారంవ జోతన్తం, నిసిన్నం పబ్బతన్తరే;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, లోకజేట్ఠం నరాసభం.

"పసన్నచిత్తో సుమనో, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
కాసుమారికమాదాయ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా తీణి పిటకాని ఉగ్గహేత్వా విసేసతో వినయపిటకే సుకుసలభావం పత్వా దసవస్సికో పరిసుపట్ఠాకో చ హుత్వా బహూహి భిక్ఖూహి సద్ధిం భగవన్తం వన్దితుం సావత్థిం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అద్ధానపరిస్సమవినోదనత్థం తిత్థియానం ఆరామం పవిసిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో ఏకం పఞ్చాతపం తపన్తం బ్రాహ్మణం దిస్వా, "కిం, బ్రాహ్మణ, అఞ్ఞస్మిం తపనీయే అఞ్ఞం తపతీ"తి ఆహ. తం సుత్వా బ్రాహ్మణో కుపితో, "భో, ముణ్డక, కిం అఞ్ఞం తపనీయ"న్తి ఆహ. థేరో తస్స –

"కోధో చ ఇస్సా పరహేఠనా చ, మానో చ సారమ్భమదో పమాదో;
తణ్హా అవిజ్జా భవసఙ్గతీ చ, తే తప్పనీయా న హి రూపఖన్ధో"తి. –

గాథాయ ధమ్మం దేసేసి. తం సుత్వా సో బ్రాహ్మణో తస్మిం తిత్థియారామే సబ్బే అఞ్ఞతిత్థియా చ థేరస్స సన్తికే పబ్బజింసు. థేరో తేహి సద్ధిం సావత్థిం గన్త్వా భగవన్తం వన్దిత్వా కతిపాహం తత్థ వసిత్వా అత్తనో జాతిభూమింయేవ గతో దస్సనత్థం ఉపగతేసు ఞాతకేసు నానాలద్ధికే యఞ్ఞసుద్ధికే ఓవదన్తో –

౧౪౩. "యే ఖో తే వేఠమిస్సేన, నానత్తేన చ కమ్మునా;
మనుస్సే ఉపరున్ధన్తి, ఫరుసూపక్కమా జనా;

తేపి తత్థేవ కీరన్తి, న హి కమ్మం పనస్సతి.

౧౪౪.“యం కరోతి నరో కమ్మం, కల్యాణం యది పాపకం;

తస్స తస్సేవ దాయాదో, యం యం కమ్మం పకుబ్బతీ”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **యేతి** అనియముద్దేసో. **తేతి** అనియమతో ఏవ పటినిద్దేసో. పదద్వయస్సాపి “జనా”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **ఖోతి** నిపాతమత్తం. **వేఠమిస్సేనాతి** వరత్తఖణ్డాదినా సీసాదీసు వేఠదానేన. “వేధమిస్సేనా”తిపి పాళి, సో ఏవత్థో. **నానత్తేన చ కమ్మునాతి** హననఘాతనహత్థపాదాదిచ్ఛేదనేన ఖుద్దకసేళదానాదినా చ నానావిధేన పరూపఘాతకమ్మేన. **మనుస్సేతి** నిదస్సనమత్తం, తస్మా యే కేచి సత్తేతి అధిప్పాయో. **ఉపరున్ధన్తీతి** విబాధేన్తి. **ఫరుసూపక్కమాతి** దారుణపయోగా, కురూరకమ్మన్తాతి అత్థో. **జనాతి** సత్తా. **తేపి తత్థేవ కీరన్తీతి** తే వుత్తప్పకారా పుగ్గలా యాహి కమ్మకారణాహి అఞ్ఞే బాధింసు. **తత్థేవ** తాసుయేవ కారణాసు సయమ్పి కీరన్తి పక్ఖిపీయన్తి, తథారూపంయేవ దుక్ఖం అనుభవన్తీతి అత్థో. “తథేవ కీరన్తీ”తి చ పాఠో, యథా సయం అఞ్ఞేసం దుక్ఖం అకంసు, తథేవ అఞ్ఞేహి కరీయన్తి, దుక్ఖం పాపీయన్తీతి అత్థో, కస్మా? **న హి కమ్మం పనస్సతి** కమ్మఞ్హి ఏకన్తం ఉపచితం విపాకం అదత్వా న విగచ్ఛతి, అవసేసపచ్చయసమవాయే విపచ్చతేవాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని “న హి కమ్మం పనస్సతీ”తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విభజిత్వా సత్తానం కమ్మస్సకతం విభావేతుం **“యం కరోతీ”**తి గాథం అభాసి. తస్సత్థో **యం కమ్మం కల్యాణం** కుసలం, **యది** వా **పాపకం** అకుసలం సత్తో **కరోతి,** కరోన్తో చ తత్థ **యం కమ్మం** యథా ఫలదానసమత్థం హోతి, తథా **పకుబ్బతి** ఉపచినోతి. **తస్స తస్సేవ దాయాదోతి** తస్స తస్సేవ కమ్మఫలస్స గణ్హనతో తేన తేన కమ్మేన దాతబ్బవిపాకస్స భాగీ హోతీతి అత్థో. తేనాహ భగవా – “కమ్మస్సకా, మాణవ, సత్తా కమ్మదాయాదా”తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౨౮౯). ఇమా గాథా సుత్వా థేరస్స ఞాతకా కమ్మస్సకతాయం పతిట్ఠహింసూతి.

జోతిదాసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. హేరఞ్ఞకానిత్థేరగాథావణ్ణనా

అచ్చయన్తి అహోరత్తాతి ఆయస్మతో హేరఞ్ఞకానిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో పరేసం భతకో హుత్వా జీవన్తో ఏకదివసం సుజాతస్స నామ సత్థుసావకస్స పంసుకూలం పరియేసన్తస్స ఉపడ్ఢదుస్సం పరిచ్చజి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసేసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరఞ్ఞో గామభోజకస్స చోరవోసాసకస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **హేరఞ్ఞకానీ**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో పితు అచ్చయేన రఞ్ఞా తస్మింయేవ గామభోజకట్ఠానే ఠపితో జేతవనపటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో అత్తనో కనిట్ఠస్స తం ఠానన్తరం దాపేత్వా రాజానం ఆపుచ్ఛిత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౦.౩౧-౪౦) –

“పదుముత్తరభగవతో, సుజాతో నామ సావకో;

పంసుకూలం గవేసన్తో, సఙ్కారే చరతే తదా.

“నగరే హంసవతియా, పరేసం భతకో అహం;
ఉపడ్ఢదుస్సం దత్వాన, సిరసా అభివాదయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“తేత్తింసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
సత్తసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
ఉపడ్ఢదుస్సదానేన, మోదామి అకుతోభయో.

“ఇచ్ఛమానో చహం అజ్జ, సకాననం సపబ్బతం;
ఖోమదుస్సేహి ఛాదేయ్యం, అడ్ఢదుస్సస్సిదం ఫలం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, అడ్ఢదుస్సస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో కనిట్ఠభాతరం తతో కమ్మతో నివత్తేతుకామో తస్మింయేవ కమ్మే అభిరతం దిస్వా తం చోదేన్తో –

౧౪౫.“అచ్చయన్తి అహోరత్తా, జీవితం ఉపరుజ్ఝతి;
ఆయు ఖీయతి మచ్చానం, కున్నదీనంవ ఓదకం.

౧౪౬.“అథ పాపాని కమ్మాని, కరం బాలో న బుజ్ఝతి;
పచ్ఛాస్స కటుకం హోతి, విపాకో హిస్స పాపకో”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **అచ్చయన్తీ**తి అతిక్కమన్తి, లహుం లహుం అపగచ్ఛన్తీతి అత్థో. **అహోరత్తా**తి రత్తిన్దివా. **జీవితం ఉపరుజ్ఝతీ**తి జీవితిన్ద్రియఞ్చ ఖణికనిరోధవసేన నిరుజ్ఝతి. వుత్తఞ్హేతం “ఖణే ఖణే, త్వం భిక్ఖు, జాయసి చ జియ్యసి చ మియ్యసి చ చవసి చ ఉపపజ్జసి చా”తి. **ఆయు ఖీయతి మచ్చాన**న్తి మరితబ్బసభావత్తా **మచ్చా**తి లద్ధనామానం ఇమేసం సత్తానం **ఆయు** “యో చిరం జీవతి, సో వస్ససతం అప్పం వా భియ్యో”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౯౧; సం॰ ని॰ ౨.౧౪౩; అ॰ ని॰ ౭.౭౪) ఏవం పరిచ్ఛిన్నకాలపరమాయు **ఖీయతి** ఖయఞ్చ సమ్భేదఞ్చ గచ్ఛతి, యథా కిం? **కున్నదీనంవ ఓదకం** యథా నామ కున్నదీనం పబ్బతేయ్యానం ఖుద్దకనదీనం ఉదకం చిరం న తిట్ఠతి, లహుతరం ఖీయతి, ఆగతమత్తంయేవ విగచ్ఛతి, ఏవం సత్తానం ఆయు లహుతరం ఖీయతి ఖయం గచ్ఛతి. ఏత్థ చ ఉదకమేవ “ఓదక”న్తి వుత్తం, యథా మనోయేవ మానసన్తి.

అథ పాపాని కమ్మాని, కరం బాలో న బుజ్ఝతీతి ఏవం సంసారే అనిచ్ఛేపి సమానే బాలో లోభవసేన వా కోధవసేన వా పాపాని కమ్మాని కరోతి, కరోన్తోపి న బుజ్ఝతి, పాపం కరోన్తో చ "పాపం కరోమీ"తి అబుజ్ఝనకో నామ నత్థి, "ఇమస్స కమ్మస్స ఏవరూపో దుక్ఖో విపాకో"తి పన అజాననతో "న బుజ్ఝతీ"తి వుత్తం. **పచ్ఛాస్స కటుకం హోతీ**తి యదిపి పాపస్స కమ్మస్స ఆయూహనక్ఖణే "ఇమస్స కమ్మస్స ఏవరూపో విపాకో"తి న బుజ్ఝతి, తతో పచ్ఛా పన నిరయాదీసు నిబ్బత్తస్స అస్స బాలస్స కటుకం అనిట్ఠం దుక్ఖమేవ హోతి. **విపాకో హిస్స పాపకో** యస్మా అస్స పాపకమ్మస్స నామ విపాకో పాపకో నిహీనో అనిట్ఠో ఏవాతి. ఇమం పన ఓవాదం సుత్వా థేరస్స కనిట్ఠభాతా రాజానం ఆపుచ్ఛిత్వా పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ సదత్థం నిప్ఫాదేసి.

హేరఞ్ఞకానిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సోమమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

పరిత్తం దారున్తి ఆయస్మతో సోమమిత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బుద్ధగుణే సుత్వా పసన్నమానసో ఏకదివసం కింసుకరుక్ఖం పుప్ఫితం దిస్వా పుప్ఫాని గహేత్వా సత్థారం ఉద్దిస్స ఆకాసే ఖిపిత్వా పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బారాణసియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సోమమిత్తో**తి లద్ధనామో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా విమలేన నామ థేరేన కతపరిచయత్తా అభిణ్హం తస్స సన్తికం గచ్ఛన్తో ధమ్మం సుత్వా సాసనే లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో వత్తపటివత్తం పూరేన్తో విచరతి. విమలత్థేరో పన కుసీతో మిద్ధబహులో రత్తిన్దివం వీతినామేతి. సోమమిత్తో "కుసీతం నామ నిస్సాయ కో గుణో"తి తం పహాయ మహాకస్సపత్థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స ఓవాదే ఠత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౨౫-౩౦) –

"కింసుకం పుప్ఫితం దిస్వా, పగ్గహేత్వాన అఞ్జలిం;
బుద్ధసేట్ఠం సరిత్వాన, ఆకాసే అభిపూజయిం.

"తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

"స్వాగతం వత మే ఆసి, మమ బుద్ధస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విమలత్థేరం ఓవాదేన తజ్జేన్తో –

౧౪౭."పరిత్తం దారుమారుయ్హ, యథా సీదే మహణ్ణవే;
ఏవం కుసీతమాగమ్మ, సాధుజీవీపి సీదతి;
తస్మా తం పరివజ్జేయ్య, కుసీతం హీనవీరియం.

౧౪౮."పవివిత్తేహి అరియేహి, పహితత్తేహి ఝాయిభి;
నిచ్చం ఆరద్ధవీరియేహి, పణ్డితేహి సహావసే"తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **పరిత్తం దారుమారుయ్హ, యథా సీదే మహణ్ణవే**తి పేసలోపి కులపుత్తో కుసీతం అలసపుగ్గలం నిస్సాయ సీదతి సంసారే పతతి, న తస్స పారం నిబ్బానం గచ్ఛతి. యస్మా ఏతదేవం, **తస్మా తం** అధికుసలధమ్మవసేన సీసం అనుక్ఖిపిత్వా కుచ్ఛితం సీదనతో **కుసీతం** వీరియారమ్భాభావతో **హీనవీరియం** పుగ్గలం సబ్బథా వజ్జేయ్య, న తస్స దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జేయ్యాతి అత్థో.

ఏవం పుగ్గలాధిట్ఠానాయ గాథాయ కోసజ్జే ఆదీనవం దస్సేత్వా ఇదాని వీరియారమ్భే ఆనిసంసే దస్సేతుం **"పవివిత్తేహీ"**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – యే పన కాయవివేకసమ్భవేన **పవివిత్తా,** తతో ఏవ కిలేసేహి ఆరకత్తా **అరియా,** నిబ్బానం పతిపేసితత్తతాయ **పహితత్తా** ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానవసేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానవసేన చ **ఝాయినో,** సబ్బకాలం పగ్గహితవీరియతాయ **ఆరద్ధవీరియా,** లోకియలోకుత్తరభేదాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా **పణ్డితా,** తేహియేవ **సహ** ఆవసేయ్య సదత్థం నిప్ఫాదేతుకామో సంవసేయ్యాతి. తం సుత్వా విమలత్థేరో సంవిగ్గమానసో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సదత్థం ఆరాధేసి. స్వాయమత్థో పరతో ఆగమిస్సతి.

సోమమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సబ్బమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

జనో జనమ్హి సమ్బద్ధోతి ఆయస్మతో సబ్బమిత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ద్వానవుతే కప్పే తిస్సస్స భగవతో కాలే నేసాదకులే నిబ్బత్తిత్వా వనచారికో హుత్వా వనే మిగే వధిత్వా మంసం ఖాదన్తో జీవతి. అథస్స భగవా అనుగ్గణ్హనత్థం వసనట్ఠానసమీపే తీణి పదచేతియాని దస్సేత్వా పక్కామి. సో అతీతకాలే సమ్మాసమ్బుద్ధేసు కతపరిచయత్తా చక్కఙ్కితాని దిస్వా పసన్నమానసో కోరణ్డపుప్ఫేహి పూజం కత్వా తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తావతింసభవనే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థినగరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **సబ్బమిత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో జేతవనపటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో వస్సం ఉపగన్త్వా వుట్ఠవస్సో భగవన్తం వన్దితుం సావత్థిం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే మాగవికేహి ఓడ్డితే పాసే మిగపోతకం బద్ధం అద్దస. మాతా పనస్స మిగీ పాసం అప్పవిట్ఠాపి పుత్తసినేహేన దూరం న గచ్ఛతి, మరణభయేన పాససమీపమ్పి న ఉపగచ్ఛతి మిగపోతకో చ భీతో ఇతో చితో చ పరివత్తేన్తో కరుణం విలపతి, తం దిస్వా థేరో , "అహో సత్తానం స్నేహహేతుకం దుక్ఖ"న్తి గచ్ఛన్తో తతో పరం సమ్బహులే చోరే ఏకం

పురిసం జీవగాహం గహేత్వా పలాలవేణియా సరీరం వేఠేత్వా ఝాపేన్తే, తఞ్చ మహావిరవం విరవన్తం దిస్వా తదుభయం నిస్సాయ సఞ్జాతసంవేగో తేసం చోరానం సుణన్తానంయేవ –

౧౪౯.“జనో జనమ్హి సమ్బద్ధో, జనమేవస్సితో జనో;
జనో జనేన హేఠీయతి, హేఠేతి చ జనో జనం.

౧౫౦.“కో హి తస్స జనేనత్థో, జనేన జనితేన వా;
జనం ఓహాయ గచ్ఛం తం, హేఠయిత్వా బహుం జన”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **జనోతి** అన్ధబాలజనో. **జనమ్హీతి** అఞ్ఞో జనే. **సమ్బద్ధోతి** తణ్హాబన్ధనేన బద్ధో. “అయం మే పుత్తో, మాతా”తిఆదినా పటిబద్ధో. అయమేవ వా పాఠో, “ఇమే మం పోసేన్తి, అహం ఇమే నిస్సాయ జీవామీ”తి పటిబద్ధచిత్తోతి అత్థో. **జనమేవస్సితో జనోతి** “అయం మే పుత్తో, ధీతా”తిఆదినా అఞ్ఞమేవ జనం అఞ్ఞో జనో అస్సితో తణ్హాయ అల్లీనో పరిగ్గయ్హ ఠితో. **జనో జనేన హేఠీయతి, హేఠేతి చ జనో జనన్తి** కమ్మస్సకతాయ యథాభూతావబోధస్స చ అభావతో అజ్ఝుపేక్ఖనం అకత్వా లోభవసేన యథా జనో జనం అస్సితో, ఏవం దోసవసేన జనో జనేన హేఠీయతి విబాధీయతి. “తయిదం మయ్హంవ ఉపరి హేఠనఫలవసేన పరిపతిస్సతీ”తి అజానన్తో హేఠేతి చ జనో జనం.

కో హి తస్స జనేనత్థోతి తస్స అఞ్ఞజనస్స అఞ్ఞేన జనేన తణ్హావసేన అస్సితేన దోసవసేన హేఠితేన వా కో అత్థో. **జనేన జనితేన వాతి** మాతాపితా హుత్వా తేన అఞ్ఞేన జనేన జనితేన వా కో అత్థో. **జనం ఓహాయ గచ్ఛం తం, హేఠయిత్వా బహుం జనన్తి** యస్మా సంసారే చరతో జనస్స అయమేవానురూపా పటిపత్తి, తస్మా తం జనం, తస్స చ బాధికా యా సా తణ్హా చ, యో చ సో దోసో ఏవ బహుం జనం బాధయిత్వా ఠితో, తఞ్చ ఓహాయ సబ్బసో పహాయ పరిచ్చజిత్వా గచ్ఛం, తేహి అనుపద్దుతం ఠానం గచ్ఛేయ్యం పాపుణేయ్యన్తి అత్థో. ఏవం పన వత్వా థేరో తావదేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తమపాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౧౫-౨౪) –

“వనకమ్మికో పురే ఆసిం, పితుమాతుమతేనహం;
పసుమారేన జీవామి, కుసలం మే న విజ్జతి.

“మమ ఆసయసామన్తా, తిస్సో లోకగ్గనాయకో;
పదాని తీణి దస్సేసి, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా.

“అక్కన్తే చ పదే దిస్వా, తిస్సనామస్స సత్థునో;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, పదే చిత్తం పసాదయిం.

“కోరణ్డం పుప్ఫితం దిస్వా, పాదపం ధరణీరుహం;
సకోసకం గహేత్వాన, పదసేట్ఠమపూజయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;

జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
కోరణ్డకఛవి హోమి, సుప్పభాసో భవామహం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పదపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తే పన చోరా థేరస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సంవేగజాతా పబ్బజిత్వా ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జింసూతి.

సబ్బమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మహాకాళత్థేరగాథావణ్ణనా

కాళీ ఇత్థీతి ఆయస్మతో మహాకాళత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కేనచిదేవ కరణీయేన అరఞ్ఞం గతో తత్థ అఞ్ఞతరస్స రుక్ఖస్స సాఖాయ ఓలమ్బమానం పంసుకూలచీవరం దిస్వా “అరియద్ధజో ఓలమ్బతీ”తి పసన్నచిత్తో కిఙ్కణిపుప్ఫాని గహేత్వా పంసుకూలం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సేతబ్యనగరే సత్థవాహకులే నిబ్బత్తిత్వా **మహాకాళో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్వా ఘరావాసం వసన్తో పఞ్చహి సకటసతేహి భణ్డం గహేత్వా వాణిజ్జవసేన సావత్థిం గతో ఏకమన్తం సకటసత్థం నివేసేత్వా అద్ధానపరిస్సమం వినోదేత్వా అత్తనో పరిసాయ సద్ధిం నిసిన్నో సాయన్హసమయం గన్ధమాలాదిహత్థే ఉపాసకే జేతవనం గచ్ఛన్తే దిస్వా సయమ్పి తేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సోసానికఙ్గం అధిట్ఠాయ సుసానే వసతి. అథేకదివసం **కాళీ** నామ ఏకా ఇత్థీ ఛవడాహికా థేరస్స కమ్మట్ఠానత్థాయ అచిరమతసరీరం ఉభో సత్థీ భిన్దిత్వా ఉభో చ బాహూ భిన్దిత్వా సీసఞ్చ దధిథాలకం వియ భిన్దిత్వా సబ్బం అఙ్గపచ్చఙ్గం సమ్బన్ధమేవ కత్వా థేరస్స ఓలోకేతుం యోగ్యట్ఠానే ఠపేత్వా ఏకమన్తం నిసీది. థేరో తం దిస్వా అత్తానం ఓవదన్తో –

౧౫౧.“కాళీ ఇత్థీ బ్రహతీ ధఙ్కరూపా, సత్థిఞ్చ భేత్వా అపరఞ్చ సత్థిం;
బాహఞ్చ భేత్వా అపరఞ్చ బాహం, సీసఞ్చ భేత్వా దధిథాలకంవ;
ఏసా నిసిన్నా అభిసన్దహిత్వా.

౧౫౨.“యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతి, పునప్పునం దుక్ఖముపేతి మన్దో;
తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరా, మాహం పున భిన్నసిరో సయిస్స”న్తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **కాళీ**తి తస్సా నామం, కాళవణ్ణత్తా వా ఏవం వుత్తం. **బ్రహతీ**తి మహాసరీరా ఆరోహపరిణాహవతీ. **ధఙ్కరూపా**తి కాళవణ్ణత్తా ఏవ కాకసదిసరూపా. **సత్థిఞ్చ భేత్వా**తి మతసరీరస్స సత్థిం జణ్ణుభేదనేన భఞ్జిత్వా. **అపరఞ్చ సత్థి**న్తి ఇతరఞ్చ సత్థిం భఞ్జిత్వా. **బాహఞ్చ భేత్వా**తి బాహట్ఠిఞ్చ అగ్గబాహట్ఠానేయేవ భఞ్జిత్వా. **సీసఞ్చ భేత్వా దధిథాలకంవా**తి మతసరీరస్స సీసం భిన్దిత్వా భిన్నత్తా ఏవ లేడ్డుదణ్డాదీహి పగ్ఘరన్తం దధిథాలకం వియ, పగ్ఘరన్తం మత్థలుఙ్గం కత్వాతి అత్థో. **ఏసా నిసిన్నా అభిసన్దహిత్వా**తి ఛిన్నభిన్నావయవం మతసరీరం తే అవయవే యథాఠానేయేవ ఠపనేన సన్దహిత్వా సహితం కత్వా మంసాపణం పసారేన్తీ వియ ఏసా నిసిన్నా.

యో వే అవిద్వా ఉపధిం కరోతీతి యో ఇమాయ ఉపట్ఠాపితం కమ్మట్ఠానం దిస్వాపి అవిద్వా అకుసలో కమ్మట్ఠానం ఛడ్డేత్వా అయోనిసోమనసికారేన కిలేసూపధిం ఉప్పాదేతి, సో **మన్దో** మన్దపఞ్ఞో సంసారస్స అనతివత్తనతో **పునప్పునం** అపరాపరం నిరయాదీసు **దుక్ఖం ఉపేతి. తస్మా పజానం ఉపధిం న కయిరాతి తస్మా**తి యస్మా చేతదేవం, తస్మా. **పజానం ఉపధి**న్తి "ఇధ యం దుక్ఖం సమ్భోతీ"తి పజానన్తో యోనిసో మనసికరోన్తో కిలేసూపధిం న కయిరా న ఉప్పాదేయ్య. కస్మా? **మాహం పున భిన్నసిరో సయిస్స**న్తి యథయిదం మతసరీరం భిన్నసరీరం సయతి, ఏవం కిలేసూపధీహి సంసారే పునప్పునం ఉప్పత్తియా కటసివడ్ఢకో హుత్వా భిన్నసిరో అహం మా సయిస్సన్తి. ఏవం వదన్తో ఏవ థేరో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౦.౮-౧౪) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే , ఉదఙ్గణో నామ పబ్బతో;
తత్థద్దసం పంసుకూలం, దుమగ్గమ్హి విలమ్బితం.

"తీణి కిఙ్కణిపుప్ఫాని, ఓచినిత్వానహం తదా;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, పంసుకూలమపూజయిం.

"తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పూజిత్వా అరహద్ధజం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

మహాకాళత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా

బహూ సపత్తే లభతీతి ఆయస్మతో తిస్సత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో పియదస్సిస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా కామేసు ఆదీనవం దిస్వా ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే సాలవనే అస్సమం కారేత్వా వసతి. భగవా తస్స అనుగ్గణ్హనత్థం అస్సమస్స అవిదూరే సాలవనే నిరోధం సమాపజ్జిత్వా నిసీది. సో

అస్సమతో నిక్ఖమిత్వా ఫలాఫలత్థాయ గచ్ఛన్తో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో చత్తారో దణ్డే ఠపేత్వా భగవతో ఉపరి పుప్ఫితాహి సాలసాఖాహి సాఖామణ్డపం కత్వా సత్తాహం నవనవేహి సాలపుప్ఫేహి భగవన్తం పూజేన్తో అట్ఠాసి బుద్ధారమ్మణం పీతిం అవిజహన్తో. సత్థా సత్తాహస్స అచ్చయేన నిరోధతో వుట్ఠహిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం చిన్తేసి. తావదేవ సతసహస్సమత్తా ఖీణాసవా సత్థారం పరివారేసుం. భగవా తస్స భావినిం సమ్పత్తిం విభావేన్తో అనుమోదనం వత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **తిస్సో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా పఞ్చమత్తాని మాణవకసతాని మన్తే వాచేన్తో లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో హుత్వా సత్థు రాజగహగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౮.౧౯౦-౨౨౦) –

“అజ్ఝోగాహేత్వా సాలవనం, సుకతో అస్సమో మమ;
సాలపుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నో, వసామి విపినే తదా.

“పియదస్సీ చ భగవా, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
వివేకకామో సమ్బుద్ధో, సాలవనముపాగమి.

“అస్సమా అభినిక్ఖమ్మ, పవనం అగమాసహం;
మూలఫలం గవేసన్తో, ఆహిణ్డామి వనే తదా.

“తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, పియదస్సిం మహాయసం;
సునిసిన్నం సమాపన్నం, విరోచన్తం మహావనే.

“చతుదణ్డే ఠపేత్వాన, బుద్ధస్స ఉపరీ అహం;
మణ్డపం సుకతం కత్వా, సాలపుప్ఫేహి ఛాదయిం.

“సత్తాహం ధారయిత్వాన, మణ్డపం సాలఛాదితం;
తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, బుద్ధసేట్ఠమవన్దహం.

“భగవా తమ్హి సమయే, వుట్ఠహిత్వా సమాధితో;
యుగమత్తం పేక్ఖమానో, నిసీది పురిసుత్తమో.

“సావకో వరుణో నామ, పియదస్సిస్స సత్థునో;
వసీసతసహస్సేహి, ఉపగచ్ఛి వినాయకం.

“పియదస్సీ చ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వాన, సితం పాతుకరీ జినో.

“అనురుద్ధో ఉపట్ఠాకో, పియదస్సిస్స సత్థునో;

ఏకంసం చీవరం కత్వా, అపుచ్ఛిత్థ మహాముని.

“కో ను ఖో భగవా హేతు, సితకమ్మస్స సత్థునో;
కారణే విజ్జమానమ్హి, సత్థా పాతుకరే సితం.

“సత్తాహం సాలచ్ఛదనం, యో మే ధారేసి మాణవో;
తస్స కమ్మం సరిత్వాన, సితం పాతుకరిం అహం.

“అనోకాసం న పస్సామి, యత్థ పుఞ్ఞం విపచ్చతి;
దేవలోకే మనుస్సే వా, ఓకాసోవ న సమ్మతి.

“దేవలోకే వసన్తస్స, పుఞ్ఞకమ్మసమఙ్గినో;
యావతా పరిసా తస్స, సాలచ్ఛన్నా భవిస్సతి.

“తత్థ దిబ్బేహి నచ్చేహి, గీతేహి వాదితేహి చ;
రమిస్సతి సదా సన్తో, పుఞ్ఞకమ్మసమాహితో.

“యావతా పరిసా తస్స, గన్ధగన్ధీ భవిస్సతి;
సాలస్స పుప్ఫవస్సో చ, పవస్సిస్సతి తావదే.

“తతో చుతోయం మనుజో, మానుసం ఆగమిస్సతి;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, సబ్బకాలం ధరిస్సతి.

“ఇధ నచ్చఞ్చ గీతఞ్చ, సమ్మతాళసమాహితం;
పరివారేస్సన్తి మం నిచ్చం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“ఉగ్గచ్ఛన్తే చ సూరియే, సాలవస్సం పవస్సతి;
పుఞ్ఞకమ్మేన సంయుత్తం, వస్సతే సబ్బకాలికం.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“ధమ్మం అభిసమేన్తస్స, సాలచ్ఛన్నం భవిస్సతి;
చితకే ఝాయమానస్స, ఛదనం తత్థ హేస్సతి.

“విపాకం కిత్తయిత్వాన, పియదస్సీ మహాముని;
పరిసాయ ధమ్మం దేసేసి, తప్పేన్తో ధమ్మవుట్ఠియా.

“తింసకప్పాని దేవేసు, దేవరజ్జమకారయిం;
సట్ఠి చ సత్తక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“దేవలోకా ఇధాగన్త్వా, లభామి విపులం సుఖం;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, మణ్డపస్స ఇదం ఫలం.

“అయం పచ్ఛిమకో మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
ఇధాపి సాలచ్ఛదనం, హేస్సతి సబ్బకాలికం.

“మహామునిం తోసయిత్వా, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, హిత్వా జయపరాజయం.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అరహత్తం పన పత్వా విసేసతో లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో అహోసి. తత్థ కేచి పుథుజ్జనభిక్ఖూ థేరస్స లాభసక్కారం దిస్వా బాలభావేన అసహనాకారం పవేదేసుం. థేరో తం ఞత్వా లాభసక్కారే ఆదీనవం తత్థ అత్తనో అలగ్గభావఞ్చ పకాసేన్తో –

౧౨౩.“బహూ సపత్తే లభతి, ముణ్డో సఙ్ఘాటిపారుతో;
లాభీ అన్నస్స పానస్స, వత్థస్స సయనస్స చ.

౧౨౪.“ఏతమాదీనవం ఞత్వా, సక్కారేసు మహబ్భయం;
అప్పలాభో అనవస్సుతో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తస్సత్థో – సిఖమ్పి అసేసేత్వా ముణ్డితకేసతాయ **ముణ్డో**, ఛిన్దిత్వా సఙ్ఘాటితకాసావధారితాయ **సఙ్ఘాటిపారుతో**, ఏవం వేవణ్ణియం అజ్ఝుపగతో పరాయత్తవుత్తికో పబ్బజితో సచే అన్నపానాదీనం **లాభీ** హోతి, సోపి **బహూ సపత్తే లభతి**, తస్స ఉసూయన్తా బహూ సమ్భవన్తి. తస్మా **ఏతం** ఏవరూపం లాభ**సక్కారేసు మహబ్భయం** విపులభయం **ఆదీనవం** దోసం విదిత్వా అప్పిచ్ఛతం సన్తోసఞ్చ హదయే ఠపేత్వా అనవజ్జుప్పాదస్సాపి ఉప్పన్నస్స లాభస్స పరివజ్జనేన **అప్పలాభో**, తతో ఏవ తత్థ తణ్హావస్సుతాభావేన **అనవస్సుతో**, సంసారే భయస్స ఇక్ఖనతో భిన్నకిలేసతాయ వా **భిక్ఖు** సన్తుట్ఠిట్ఠానీయస్స సతిసమ్పజఞ్ఞస్స వసేన **సతో** హుత్వా **పరిబ్బజే** చరేయ్య విహరేయ్యాతి. తం సుత్వా తే భిక్ఖూ తావదేవ థేరం ఖమాపేసుం.

తిస్సత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. కిమిలత్థేరగాథావణ్ణనా

పాచీనవంసదాయమ్హీతిఆదికా ఆయస్మతో కిమిలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? తస్స పుబ్బయోగో సంవేగుప్పత్తి పబ్బజ్జా చ ఏకకనిపాతే “అభిసత్తో”తి గాథాయ సంవణ్ణనాయం వుత్తాయేవ. తాయ చ గాథాయ థేరేన అత్తనో విసేసాధిగమస్స కారణం దస్సితం. ఇధ పన అధిగతవిసేసస్స అత్తనో ఆయస్మతా చ అనురుద్ధేన ఆయస్మతా చ నన్దియేన సహ సమగ్గవాసో దస్సితోతి వేదితబ్బం. సమగ్గవాసం పన వసన్తా తే యథా చ వసింసు, తం దస్సేన్తో –

౧౫౫.“పాచీనవంసదాయమ్హి, సక్యపుత్తా సహాయకా;
పహాయానప్పకే భోగే, ఉఞ్ఛే పత్తాగతే రతా.

౧౫౬.“ఆరద్ధవీరియా పహితత్తా, నిచ్చం దళ్హపరక్కమా;
రమన్తి ధమ్మరతియా, హిత్వాన లోకియం రతి”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **పాచీనవంసదాయమ్హీ**తి పాచీనవంసనామకే రక్ఖితగోపితే సహపరిచ్ఛేదే వనే. తఞ్హి వనం గామస్స పాచీనదిసాయం ఠితత్తా వంసగుమ్బపరిక్ఖిత్తత్తా చ “పాచీనవంసదాయో”తి వుత్తో, వంసవనభావేన వాతి. **సక్యపుత్తా**తి అనురుద్ధత్థేరాదయో సక్యరాజకుమారా. **సహాయకా**తి సంవేగుప్పత్తిపబ్బజ్జాసమణధమ్మకరణసంవాసేహి సహ అయనతో పవత్తనతో సహాయకా. **పహాయానప్పకే భోగే**తి ఉళారేన పుఞ్ఞానుభావేన అధిగతే కులపరమ్పరాగతే చ మహన్తే భోగక్ఖన్ధే ఛడ్డేత్వా. “సహాయానప్పకే”తిపి పాళి. **ఉఞ్ఛే పత్తాగతే రతా**తి ఉఞ్ఛాచరియాయ ఆభతత్తా ఉఞ్ఛే పత్తే ఆగతత్తా పత్తాగతే పత్తపరియాపన్నే రతా అభిరతా, సఙ్ఘభత్తాదిఅతిరేకలాభం పటిక్ఖిపిత్వా జఙ్ఘబలం నిస్సాయ భిక్ఖాచరియాయ లద్ధేన మిస్సకభత్తేనేవ సన్తుట్ఠాతి అత్థో.

ఆరద్ధవీరియాతి ఉత్తమత్థస్స అధిగమాయ ఆదితోవ పగేవ సమ్పాదితవీరియా. **పహితత్తా**తి నిన్నపోణపబ్భారభావేన కాలేన కాలం సమాపజ్జనేన చ నిబ్బానం పతిపేసితచిత్తా. **నిచ్చం దళ్హపరక్కమా**తి వత్తపటిపత్తీసు దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానుయోగేన సబ్బకాలం అసిథిలపరక్కమా. **రమన్తి ధమ్మరతియా, హిత్వాన లోకియం రతి**న్తి లోకే విదితతాయ లోకపరియాపన్నతాయ చ లోకియం రూపారమ్మణాదిరతిం పహాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పజహిత్వా లోకుత్తరధమ్మరతియా అగ్గఫలనిబ్బానాభిరతియా చ రమన్తి అభిరమన్తీతి.

కిమిలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. నన్దత్థేరగాథావణ్ణనా

అయోనిసో మనసికారాతి ఆయస్మతో నన్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేన్తో భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ పూజాసక్కారబహులం మహాదానం పవత్తేత్వా, “అహమ్పి అనాగతే తుమ్హాదిసస్స బుద్ధస్స ఏవరూపో సావకో భవేయ్య”న్తి పణిధానం కత్వా తతో

పట్ఠాయ దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే వినతాయ నామ నదియా మహన్తో కచ్ఛపో హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకదివసం సత్థారం నదియా పారం గన్తుం తీరే ఠితం దిస్వా సయం భగవన్తం తారేతుకామో సత్థు పాదమూలే నిపజ్జి . సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా పిట్ఠిం అభిరుహి. సో హట్ఠతుట్ఠో వేగేన సోతం ఛిన్దన్తో సీఘతరం పరతీరమేవ పాపేసి. భగవా తస్స అనుమోదనం వదన్తో భావినిం సమ్పత్తిం కథేత్వా పక్కామి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సుద్ధోదనమహారాజస్స పుత్తో హుత్వా మహాపజాపతియా గోతమియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి. తస్స నామగ్గహణదివసే ఞాతిసఙ్ఘం నన్దేన్తో జాతోతి **నన్దో**త్వేవ నామం అకంసు. తస్స వయప్పత్తకాలే సత్థా పవత్తవరధమ్మచక్కో లోకానుగ్గహం కరోన్తో కపిలవత్థుం గన్త్వా ఞాతిసమాగమే పోక్ఖరవస్సం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా **వేస్సన్తరజాతకం** (జా. ౨.౨౨.౧౬౫౫ ఆదయో) కథేత్వా దుతియదివసే పిణ్డాయ పవిట్ఠో “ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్యా”తి (ధ. ప. ౧౬౮) గాథాయ పితరం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేత్వా నివేసనం గన్త్వా “ధమ్మం చరే సుచరిత”న్తి (ధ. ప. ౧౬౯) గాథాయ మహాపజాపతిం సోతాపత్తిఫలే రాజానం సకదాగామిఫలే పతిట్ఠాపేత్వా తతియే దివసే నన్దకుమారస్స అభిసేకనివేసనప్పవేసనవివాహమఙ్గలేసు వత్తమానేసు పిణ్డాయ పవిసిత్వా నన్దకుమారస్స హత్థే పత్తం దత్వా మఙ్గలం వత్వా తస్స హత్థతో పత్తం అగహేత్వావ విహారం గతో తం పత్తహత్థం విహారం ఆగతం అనిచ్ఛమానంయేవ పబ్బాజేత్వా తథా పబ్బజితత్తాయేవ అనభిరతియా పీళితం ఞత్వా ఉపాయేన తస్స తం అనభిరతిం వినోదేసి. సో యోనిసో పటిసఙ్ఖాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౯.౧౪౮-౧౬౩) –

“అత్థదస్సీ తు భగవా, సయమ్భూ లోకనాయకో;
వినతానదియా తీరం, ఉపాగచ్ఛి తథాగతో.

“ఉదకా అభినిక్ఖమ్మ, కచ్ఛపో వారిగోచరో;
బుద్ధం తారేతుకామోహం, ఉపేసిం లోకనాయకం.

“అభిరూహతు మం బుద్ధో, అత్థదస్సీ మహాముని;
అహం తం తారయిస్సామి, దుక్ఖస్సన్తకరో తువం.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, అత్థదస్సీ మహాయసో;
అభిరూహిత్వా మే పిట్ఠిం, అట్ఠాసి లోకనాయకో.

“యతో సరామి అత్తానం, యతో పత్తోస్మి విఞ్ఞుతం;
సుఖం మే తాదిసం నత్థి, ఫుట్ఠే పాదతలే యథా.

“ఉత్తరిత్వాన సమ్బుద్ధో, అత్థదస్సీ మహాయసో;
నదితీరమ్హి ఠత్వాన, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యావతా వత్తతే చిత్తం, గఙ్గాసోతం తరామహం;
అయఞ్చ కచ్ఛపో రాజా, తారేసి మమ పఞ్ఞవా.

“ఇమినా బుద్ధతరణేన, మేత్తచిత్తవతాయ చ;
అట్ఠారసే కప్పసతే, దేవలోకే రమిస్సతి.

“దేవలోకా ఇధాగన్త్వా, సుక్కమూలేన చోదితో;
ఏకాసనే నిసీదిత్వా, కఙ్ఖాసోతం తరిస్సతి.

“యథాపి భద్దకే ఖేత్తే, బీజం అప్పమ్పి రోపితం;
సమ్మాధారం పవేచ్ఛన్తే, ఫలం తోసేతి కస్సకం.

“తథేవిదం బుద్ధఖేత్తం, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితం;
సమ్మాధారం పవేచ్ఛన్తే, ఫలం మం తోసయిస్సతి.

“పధానపహితత్తోమ్హి, ఉపసన్తో నిరూపధి;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తరణాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖం అనుభవన్తో “అహో సత్థు ఉపాయకోసల్లం, యేనాహం భవపఙ్కతో ఉద్ధరిత్వా నిబ్బానథలే పతిట్ఠాపితో”తి అత్తనో పహీనసంకిలేసం పటిలద్ధఞ్చ సుఖం పచ్చవేక్ఖిత్వా సఞ్జాతసోమనస్సో ఉదానవసేన –

౧౫౭.“అయోనిసో మనసికారా, మణ్డనం అనుయుఞ్జిసం;
ఉద్ధతో చపలో చాసిం, కామరాగేన అట్టితో.

౧౫౮.“ఉపాయకుసలేనాహం, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;
యోనిసో పటిపజ్జిత్వా, భవే చిత్తం ఉదబ్బహి”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **అయోనిసో మనసికారాతి** అనుపాయమనసికారతో అసుభం కాయం సుభతో మనసి కరిత్వా సుభతో మనసికారహేతు, అసుభం కాయం సుభసఞ్ఞాయాతి అత్థో. **మణ్డనన్తి** హత్థూపగాదిఆభరణేహి చేవ మాలాగన్ధాదీహి చ అత్తభావస్స అలఙ్కరణం. **అనుయుఞ్జిసన్తి** అనుయుఞ్జిం, సరీరస్స విభూసనప్పసుతో అహోసిన్తి అత్థో. **ఉద్ధతోతి** జాతిగోత్తరూపయోబ్బనమదాదీహి ఉద్ధతో అవూపసన్తచిత్తో. **చపలోతి** వనమక్కటో వియ అనవట్ఠితచిత్తతాయ లోలో, కాయమణ్డనవత్థమణ్డనాదిచాపల్యే యుత్తతాయ వా చపలో **చ. ఆసిన్తి** అహోసిం. **కామరాగేనాతి** వత్థుకామేసు ఛన్దరాగేన **అట్టితో** పీళితో విబాధితో ఆసిన్తి యోజనా.

ఉపాయకుసలేనాతి వినేయ్యానం దమనూపాయచ్ఛేకేన కోవిదేన **బుద్ధేన** భగవతా హేతుభూతేన. హేతుఅత్థే హి ఏతం కరణవచనం. పలుట్ఠమక్కటిదేవచ్ఛరాదస్సనేన హి ఉపక్కితవాదచోదనాయ అత్తనో కామరాగాపనయనం సన్ధాయ వదతి.

భగవా హి ఆయస్మన్తం నన్దత్థేరం పఠమం జనపదకల్యాణిం ఉపాదాయ "యథాయం మక్కటీ, ఏవం కకుటపాదినియో ఉపాదాయ జనపదకల్యాణీ"తి మహతియా ఆణియా ఖుద్దకం ఆణిం నీహరన్తో ఛడ్డకో వియ, సినేహపానేన సరీరం కిలేదేత్వా వమనవిరేచనేహి దోసం నీహరన్తో భిసక్కో వియ చ కకుటపాదినిదస్సనేన జనపదకల్యాణియం విరత్తచిత్తం కారేత్వా పున ఉపక్కితవాదేన కకుటపాదినీసుపి చిత్తం విరాజేత్వా సమ్మదేవ సమథవిపస్సనానుయోగేన అరియమగ్గే పతిట్ఠాపేసి. తేన వుత్తం "**యోనిసో పటిపజ్జిత్వా, భవే చిత్తం ఉదబ్బహి**"న్తి. ఉపాయేన ఞాయేన సమ్మదేవ సమథవిపస్సనాయ విసుద్ధిపటిపదం పటిపజ్జిత్వా భవే సంసారపఙ్కే నిముగ్గఞ్చ మే చిత్తం అరియమగ్గేన హత్థేన ఉత్తారిం, నిబ్బానథలే పతిట్ఠాపేసిన్తి అత్థో.

ఇమం ఉదానం ఉదానేత్వా థేరో పునదివసే భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవమాహ – "యం మే, భన్తే, భగవా పాటిభోగో పఞ్చన్నం అచ్ఛరాసతానం పటిలాభాయ కకుటపాదానం, ముఞ్చామహం, భన్తే, భగవన్తం ఏతస్మా పటిస్సవా"తి (ఉదా. ౨౨). భగవాపి, "యదేవ ఖో తే, నన్ద, అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముత్తం, అథాహం ముత్తో ఏతస్మా పటిస్సవా"తి (ఉదా. ౨౨) ఆహ. అథస్స భగవా సవిసేసం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతం ఞత్వా తం గుణం విభావేన్తో, "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం యదిదం నన్దో"తి (అ. ని. ౧.౨౧౯, ౨౩౦) ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారభావేన అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. థేరో హి "యమేవాహం ఇన్ద్రియానం అసంవరం నిస్సాయ ఇమం విప్పకారం పత్తో, తమేవాహం సుట్ఠు నిగ్గహేస్సామీ"తి ఉస్సాహజాతో బలవహిరోత్తప్పో తత్థ చ కతాధికారత్తా ఇన్ద్రియసంవరే ఉక్కంసపారమిం అగమాసీతి.

నన్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సిరిమత్థేరగాథావణ్ణనా

పరే చ నం పసంసన్తీతి ఆయస్మతో సిరిమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో పారమియో పూరేత్వా తుసితభవనే ఠితకాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ సనిఘణ్డుకేటుభానం సక్ఖరప్పభేదానం ఇతిహాసపఞ్చమానం పదకో వేయ్యాకరణో లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనవయో నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయతాయ కామే పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా చతురాసీతిసహస్సపరిమాణేన తాపసగణేన పరివుతో హిమవన్తప్పదేసే దేవతాభినిమ్మితే అస్సమే ఝానాభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా వసన్తో పురిమబుద్ధేసు కతాధికారతాయ లక్ఖణమన్తేసు ఆగతనియామేన చ బుద్ధగుణే అనుస్సరిత్వా అతీతే బుద్ధే ఉద్దిస్స అఞ్ఞతరస్మిం నదీనివత్తనే పులినచేతియం కత్వా పూజాసక్కారాభిరతో అహోసి. తం దిస్వా తాపసా, "కం ఉద్దిస్స అయం పూజాసక్కారో కరీయతీ"తి పుచ్ఛింసు. సో తేసం లక్ఖణమన్తే ఆహరిత్వా తత్థ ఆగతాని మహాపురిసలక్ఖణాని విభజిత్వా తదనుసారేన అత్తనో బలే ఠత్వా బుద్ధగుణే కిత్తేసి. తం సుత్వా తేపి తాపసా పసన్నమానసా తతో పట్ఠాయ సమ్మాసమ్బుద్ధం ఉద్దిస్స థూపపూజం కరోన్తా విహరన్తి.

తేన చ సమయేన పదుముత్తరబోధిసత్తో తుసితకాయా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కన్తో హోతి. చరిమభవే ద్వత్తింస పుబ్బనిమిత్తాని పాతురహేసుం , సబ్బే చ అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మా. తాపసో తాని అన్తేవాసికానం దస్సేత్వా భియ్యోసోమత్తాయ సమ్మాసమ్బుద్ధేసు తేసం పసాదం వడ్ఢేత్వా కాలం కత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిత్వా తేహి అత్తనో సరీరస్స

పూజాయ కరీయమానాయ దిస్సమానరూపో ఆగన్త్వా, “అహం తుమ్హాకం ఆచరియో బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో, తుమ్హే అప్పమత్తా పులినచేతియపూజమనుయుఞ్జథ, భావనాయ చ యుత్తప్పయుత్తా హోథా”తి వత్వా బ్రహ్మలోకమేవ గతో.

ఏవం సో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం గహపతికులే నిబ్బత్తి, తస్స జాతదివసతో పట్ఠాయ తస్మిం కులే సిరిసమ్పత్తియా వడ్ఢమానత్తా **సిరిమా**త్వేవ నామం అకంసు. తస్స పదసా గమనకాలే కనిట్ఠభాతా నిబ్బత్తి, తస్స “అయం సిరిం వడ్ఢేన్తో జాతో”తి **సిరివడ్ఢో**తి నామం అకంసు. తే ఉభోపి జేతవనప్పటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధా పబ్బజింసు. తేసు సిరివడ్ఢో న తావ ఉత్తరిమనుస్సధమ్మస్స లాభీ అహోసి, చతున్నం పచ్చయానం లాభీ, గహట్ఠపబ్బజితానం సక్కతో గరుకతో, సిరిమత్థేరో పన పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ తాదిసేన కమ్మచ్ఛిద్దేన అప్పలాభీ అహోసి బహుజనాసమ్భావితో, సమథవిపస్సనాసు కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౯.౧౧౧-౧౪౭) –

“పబ్బతే హిమవన్తమ్హి, దేవలో నామ తాపసో;
తత్థ మే చఙ్కమో ఆసి, అమనుస్సేహి మాపితో.

“జటాభారేన భరితో, కమణ్డలుధరో సదా;
ఉత్తమత్థం గవేసన్తో, విపినా నిక్ఖమిం తదా.

“చుల్లాసీతిసహస్సాని, సిస్సా మయ్హం ఉపట్ఠహుం;
సకకమ్మాభిపసుతా, వసన్తి విపినే తదా.

“అస్సమా అభినిక్ఖమ్మ, అకం పులినచేతియం;
నానాపుప్ఫం సమానేత్వా, తం చేతియమపూజయిం.

“తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, అస్సమం పవిసామహం;
సబ్బే సిస్సా సమాగన్త్వా, ఏతమత్థం పుచ్ఛింసు మం.

“పులినేన కతో థూపో, యం త్వం దేవ నమస్ససి;
మయమ్పి ఞాతుమిచ్ఛామ, పుట్ఠో ఆచిక్ఖ నో తువం.

“నిద్దిట్ఠా ను మన్తపదే, చక్ఖుమన్తో మహాయసా;
తే ఖో అహం నమస్సామి, బుద్ధసేట్ఠే మహాయసే.

“కీదిసా తే మహావీరా, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకా;
కథంవణ్ణా కథంసీలా, కీదిసా తే మహాయసా.

“బాత్తింసలక్ఖణా బుద్ధా, చత్తాలీసదిజాపి చ;
నేత్తా గోపఖుమా తేసం, జిఞ్జుకా ఫలసన్నిభా.

“గచ్ఛమానా చ తే బుద్ధా, యుగమత్తఞ్చ పేక్ఖరే;
న తేసం జాణు నదతి, సన్ధిసద్దో న సుయ్యతి.

“గచ్ఛమానా చ సుగతా, ఉద్ధరన్తావ గచ్ఛరే;
పఠమం దక్ఖిణం పాదం, బుద్ధానం ఏస ధమ్మతా.

“అసమ్భీతా చ తే బుద్ధా, మిగరాజావ కేసరీ;
నేవుక్కంసేన్తి అత్తానం, నో చ వమ్భేన్తి పాణినం.

“మానావమానతో ముత్తా, సమా సబ్బేసు పాణిసు;
అనత్తుక్కంసకా బుద్ధా, బుద్ధానం ఏస ధమ్మతా.

“ఉప్పజ్జన్తా చ సమ్బుద్ధా, ఆలోకం దస్సయన్తి తే;
ఛప్పకారం పకమ్పేన్తి, కేవలం వసుధం ఇమం.

“పస్సన్తి నిరయఞ్చేతే, నిబ్బాతి నిరయో తదా;
పవస్సతి మహామేఘో, బుద్ధానం ఏస ధమ్మతా.

“ఈదిసా తే మహానాగా, అతులా చ మహాయసా;
వణ్ణతో అనతిక్కన్తా, అప్పమేయ్యా తథాగతా.

“అనుమోదింసు మే వాక్యం, సబ్బే సిస్సా సగారవా;
తథా చ పటిపజ్జింసు, యథాసత్తి యథాబలం.

“పటిపూజేన్తి పులినం, సకకమ్మాభిలాసినో;
సద్దహన్తా మమ వాక్యం, బుద్ధసక్కతమానసా.

“తదా చవిత్వా తుసితా, దేవపుత్తో మహాయసో;
ఉప్పజ్జి మాతుకుచ్ఛిమ్హి, దససహస్సి కమ్పథ.

“అస్సమస్సావిదూరమ్హి, చఙ్కమమ్హి ఠితో అహం;
సబ్బే సిస్సా సమాగన్త్వా, ఆగచ్ఛుం మమ సన్తికే.

“ఉసభోవ మహీ నదతి, మిగరాజావ కూజతి;
సుసుమారోవ సళతి, కిం విపాకో భవిస్సతి.

“యం పకిత్తేమి సమ్బుద్ధం, సికతాథూపసన్తికే;
సో దాని భగవా సత్థా, మాతుకుచ్ఛిముపాగమి.

“తేసం ధమ్మకథం వత్వా, కిత్తయిత్వా మహాముసిం;
ఉయ్యోజేత్వా సకే సిస్సే, పల్లఙ్కమాభుజిం అహం.

“బలఞ్చ వత మే ఖీణం, బ్యాధినా పరమేన తం;
బుద్ధసేట్ఠం సరిత్వాన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“సబ్బే సిస్సా సమాగన్త్వా, అకంసు చితకం తదా;
కళేవరఞ్చ మే గయ్హ, చితకం అభిరోపయుం.

“చితకం పరివారేత్వా, సీసే కత్వాన అఞ్జలిం;
సోకసల్లపరేతా తే, విక్కన్దింసు సమాగతా.

“తేసం లాలప్పమానానం, అగమం చితకం తదా;
అహం ఆచరియో తుమ్హం, మా సోచిత్థ సుమేధసా.

“సదత్థే వాయమేయ్యాథ, రత్తిన్దివమతన్దితా;
మా వో పమత్తా అహుత్థ, ఖణో వో పటిపాదితో.

“సకే సిస్సేనుసాసిత్వా, దేవలోకం పునాగమిం;
అట్ఠారస చ కప్పాని, దేవలోకే రమామహం.

“సతానం పఞ్చక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
అనేకసతక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జమకారయిం.

“అవసేసేసు కప్పేసు, వోకిణ్ణో సంసరిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఉప్పాదస్స ఇదం ఫలం.

“యథా కోముదికే మాసే, బహూ పుప్ఫన్తి పాదపా;
తథేవాహమ్పి సమయే, పుప్ఫితోమ్హి మహేసినా.

“వీరియం మే ధురధోరయ్హం, యోగక్ఖేమాధివాహనం;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం బుద్ధమభికిత్తయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కిత్తనాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞాహి సమానం ఆయస్మన్తం సిరిమత్థేరం “అరియో”తి అజానన్తా పుథుజ్జనా భిక్ఖూ సామణేరా చ అప్పలాభితాయ లోకస్స అనభిగతభావేన అసమ్భావేన్తా యంకిఞ్చి కథేత్వా గరహన్తి. సిరివడ్ఢత్థేరం పన పచ్చయానం లాభిభావేన లోకస్స సక్కతగరుకతభావతో సమ్భావేన్తా పసంసన్తి. థేరో “అవణ్ణారహస్స నామ వణ్ణభణనం, వణ్ణారహస్స చ అవణ్ణభణనం అస్స పుథుజ్జనభావస్స దోసో”తి పుథుజ్జనభావఞ్చ గరహన్తో –

౧౫౯.“పరే చ నం పసంసన్తి, అత్తా చే అసమాహితో;

మోఘం పరే పసంసన్తి, అత్తా హి అసమాహితో.

౧౬౦.“పరే చ నం గరహన్తి, అత్తా చే సుసమాహితో;

మోఘం పరే గరహన్తి, అత్తా హి సుసమాహితో”తి.

– గాథాద్వయమభాసి.

తత్థ **పరే**తి అత్తతో అఞ్ఞే పరే నామ, ఇధ పన పణ్డితేహి అఞ్ఞే బాలా పరేతి అధిప్పేతా. తేసఞ్హి అజానిత్వా అపరియోగాహేత్వా భాసనతో గరహా వియ పసంసాపి అప్పమాణభూతా. **న**న్తి నం పుగ్గలం. **పసంసన్తీ**తి అవిద్దసుభావేన తణ్హావిపన్నతాయ వా, అథ వా అభూతంయేవ పుగ్గలం “అసుకో భిక్ఖు ఝానలాభీ, అరియో”తి వా అభూతగుణరోపనేన కిత్తేన్తి అభిత్థవన్తి. యో పనేత్థ **చ**-సద్దో, సో అత్థూపనయత్థో. తేన పరే నం పుగ్గలం పసంసన్తి చ, తఞ్చ ఖో తేసం పసంసనమత్తం, న పన తస్మిం పసంసాయ వత్థు అత్థీతి ఇమమత్థం దస్సేతి. **అత్తా చే అసమాహితో**తి యం పుగ్గలం పరే పసంసన్తి, సో చే సయం అసమాహితో మగ్గసమాధినా ఫలసమాధినా ఉపచారప్పనాసమాధిమత్తేనేవ వా న సమాహితో, సమాధానస్స పటిపక్ఖభూతానం కిలేసానం అప్పహీనత్తా విక్ఖిత్తో విబ్భన్తచిత్తో హోతి చేతి అత్థో. “అసమాహితో”తి చ ఏతేన సమాధినిమిత్తానం గుణానం అభావం దస్సేతి. **మోఘ**న్తి భావనపుంసకనిద్దేసో “విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తీ”తిఆదీసు వియ. **పరే పసంసన్తీ**తి యే తం అసమాహితం పుగ్గలం పసంసన్తి, తే మోఘం ముధా అమూలకం పసంసన్తి. కస్మా? **అత్తా హి అసమాహితో** యస్మా తస్స పుగ్గలస్స చిత్తం అసమాహితం, తస్మాతి అత్థో.

దుతియగాథాయం **గరహన్తీ**తి అత్తనో అవిద్దసుభావేన దోసన్తరాయ వా అరియం ఝానలాభిఞ్చ సమానం “అసుకో భిక్ఖు జాగరియం నానుయుఞ్జతి అన్తమసో గోదుహనమత్తమ్పి కాలం కేవలం కాయదళ్హిబహులో నిద్దారామో భస్సారామో సఙ్గణికారామో విహరతీ”తిఆదినా అప్పటిపజ్జమానతావిభావనేన వా గుణపరిధంసనేన వా గరహన్తి నిన్దన్తి, ఉపక్కోసన్తి వాతి అత్థో. సేసం పఠమగాథాయ వుత్తపరియాయేన వేదితబ్బం. ఏవం థేరేన ఇమాహి గాథాహి అత్తనో నిక్కిలేసభావే సిరివడ్ఢస్స చ సకిలేసభావే పకాసితే తం సుత్వా సిరివడ్ఢో సంవేగజాతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ సదత్థం పరిపూరేసి, గరహకపుగ్గలా చ థేరం ఖమాపేసుం.

సిరిమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తతియవగ్గో

౧. ఉత్తరత్థేరగాథావణ్ణనా

ఖన్ధా మయా పరిఞ్ఞాతాతి ఆయస్మతో ఉత్తరత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సాసనే లద్ధప్పసాదో హుత్వా ఉపాసకత్తం పటివేదేసి. సో సత్థరి పరినిబ్బుతే అత్తనో ఞాతకే సన్నిపాతేత్వా బహుం పూజాసక్కారం సమ్భరిత్వా ధాతుపూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సాకేతే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ఉత్తరో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో కేనచిదేవ కరణీయేన సావత్థిం గతో కణ్డమ్బమూలే కతం యమకపాటిహారియం దిస్వా పసీదిత్వా పున **కాళకారామసుత్త**దేసనాయ (అ॰ ని॰ ౪.౨౪) అభివడ్ఢమానసద్ధో పబ్బజిత్వా సత్థారా సద్ధిం రాజగహం గన్త్వా ఉపసమ్పజ్జిత్వా తత్థేవ వసన్తో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౯.౧౦౬-౧౧౦) –

"నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, సిద్ధత్థే లోకనాయకే;
మమ ఞాతీ సమానేత్వా, ధాతుపూజం అకాసహం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, యం ధాతుమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ధాతుపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా సత్థరి సావత్థియం విహరన్తే బుద్ధుపట్ఠానత్థం రాజగహతో సావత్థిం ఉపగతో భిక్ఖూహి "కిం, ఆవుసో, పబ్బజ్జాకిచ్చం తయా మత్థకం పాపిత"న్తి పుట్ఠో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౬౧."ఖన్ధా మయా పరిఞ్ఞాతా, తణ్హా మే సుసమూహతా;
భావితా మమ బోజ్ఝఙ్గా, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో.

౧౬౨."సోహం ఖన్ధే పరిఞ్ఞాయ, అబ్బహిత్వాన జాలినిం;
భావయిత్వాన బోజ్ఝఙ్గే, నిబ్బాయిస్సం అనాసవో"తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **ఖన్ధా**తి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. **పరిఞ్ఞాతా**తి "ఇదం దుక్ఖం, న ఇతో భియ్యో"తి పరిచ్ఛిజ్జ ఞాతా భావితా. తేన దుక్ఖస్స అరియసచ్చస్స పరిఞ్ఞాభిసమయమాహ. **తణ్హా**తి తసతి పరితసతీతి తణ్హా. **సుసమూహతా**తి సముగ్ఘాటితా. ఏతేన సముదయసచ్చస్స పహానాభిసమయం వదతి. **భావితా మమ బోజ్ఝఙ్గా**తి బోధిసఙ్ఖాతాయ సతిఆదిధమ్మసామగ్గియా, తంసమఙ్గినో వా బోధిసఙ్ఖాతస్స అరియపుగ్గలస్స అఙ్గాతి బోజ్ఝఙ్గా. సతిధమ్మవిచయవీరియపీతిపస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసఙ్ఖాతా మగ్గపరియాపన్నా ధమ్మా మయా భావితా ఉప్పాదితా వడ్ఢితా. బోజ్ఝఙ్గగ్గహణేనేవ చేత్థ తంసహచరితతాయ సబ్బే మగ్గధమ్మా, సబ్బే చ బోధిపక్ఖియధమ్మా గహితాతి దట్ఠబ్బా. ఏతేనేవ మగ్గసచ్చస్స భావనాభిసమయం దస్సేతి. **పత్తో మే ఆసవక్ఖయో**తి కామాసవాదయో ఆసవా ఖీయన్తి ఏత్థాతి ఆసవక్ఖయోతి లద్ధనామో అసఙ్ఖతధమ్మో మయా పత్తో అధిగతో. ఏతేన నిరోధసచ్చస్స సచ్ఛికిరియాభిసమయం కథేతి. ఏత్తావతా అత్తనో సఉపాదిసేసనిబ్బానసమ్పత్తిం దస్సేతి.

ఇదాని పన అనుపాదిసేసనిబ్బానసమ్పత్తిం దస్సేన్తో “**సోహ**”న్తిఆదినా దుతియం గాథమాహ. తస్సత్థో – సోహం ఏవం వుత్తనయేన **ఖన్ధే పరిఞ్ఞాయ** పరిజానిత్వా, తథా పరిజానన్తో ఏవ సకఅత్తభావపరఅత్తభావేసు అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనేసు అతీతాదిభేదభిన్నేసు సంసిబ్బనాకారం పునప్పునం పవత్తిసఙ్ఖాతం జాలం ఏతస్స అత్థీతి **జాలినీ**తి లద్ధనామం తణ్హం **అబ్బహిత్వాన** మమ చిత్తసన్తానతో ఉద్ధరిత్వా, తథా నం ఉద్ధరన్తోయేవ వుత్తప్పభేదే **బోజ్ఝఙ్గే భావయిత్వాన** తే భావనాపారిపూరిం పాపేత్వా తతో ఏవ **అనాసవో** హుత్వా ఇతో ఇదాని చరిమకచిత్తనిరోధేన అనుపాదానో వియ జాతవేదో **నిబ్బాయిస్సం** పరినిబ్బాయిస్సామీతి.

ఉత్తరత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. భద్దజిత్థేరగాథావణ్ణనా

పనాదో నామ సో రాజాతి ఆయస్మతో భద్దజిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు పారం గన్త్వా కామే పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే అస్సమం కారేత్వా వసన్తో ఏకదివసం సత్థారం ఆకాసేన గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా ఆకాసతో ఓతరి. ఓతిణ్ణస్స పన భగవతో మధుఞ్చ భిసముళాలఞ్చ సప్పిఞ్చ ఖీరఞ్చ ఉపనామేసి, తస్స తం భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ పటిగ్గహేత్వా అనుమోదనం వత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన తుసితే నిబ్బత్తో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో అపరాపరం సుగతీసుయేవ సంసరన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే మహద్ధనో సేట్ఠి హుత్వా అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసహస్సం భోజేత్వా తిచీవరేన అచ్ఛాదేసి.

ఏవం బహుం కుసలం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో చవిత్వా మనుస్సేసు ఉప్పన్నో బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే పఞ్చ పచ్చేకబుద్ధసతాని చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహిత్వా తతో చుతో రాజకులే నిబ్బత్తిత్వా రజ్జం అనుసాసన్తో పుత్తం పచ్చేకబోధిం అధిగన్త్వా ఠితం ఉపట్ఠహిత్వా తస్స పరినిబ్బుతస్స ధాతుయో గహేత్వా చేతియం కత్వా పూజేసి. ఏవం తత్థ తత్థ తాని పుఞ్ఞాని కత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే భద్దియనగరే అసీతికోటివిభవస్స భద్దియసేట్ఠిస్స ఏకపుత్తకో హుత్వా నిబ్బత్తి, **భద్దజీ**తిస్స నామం అహోసి. తస్స కిర ఇస్సరియభోగపరివారాదిసమ్పత్తి చరిమభవే బోధిసత్తస్స వియ అహోసి.

తదా సత్థా సావత్థియం వస్సం వసిత్వా భద్దజికుమారం సఙ్గణ్హితుం మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం భద్దియనగరం గన్త్వా జాతియావనే వసి తస్స ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానో. సోపి ఉపరి పాసాదే నిసిన్నో సీహపఞ్జరం వివరిత్వా ఓలోకేన్తో భగవతో సన్తికే ధమ్మం సోతుం గచ్ఛన్తం మహాజనం దిస్వా “కత్థాయం మహాజనో గచ్ఛతీ”తి పుచ్ఛిత్వా తం కారణం సుత్వా సయమ్పి మహతా పరివారేన సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుణన్తో సబ్బాభరణపటిమణ్డితోవ సబ్బకిలేసే ఖేపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౬.౯౪-౧౧౬) –

“ఓగయ్హ యం పోక్ఖరణిం, నానాకుఞ్జరసేవితం;
ఉద్ధరామి భిసం తత్థ, ఘాసహేతు అహం తదా.

“భగవా తమ్హి సమయే, పదుముత్తరసవ్హయో;

రత్తమ్బరధరో బుద్ధో, గచ్ఛతే అనిలఞ్జసే.

“ధునన్తో పంసుకూలాని, సద్దం అస్సోసహం తదా;
ఉద్ధం నిజ్ఝాయమానోహం, అద్దసం లోకనాయకం.

“తత్థేవ ఠితకో సన్తో, ఆయాచిం లోకనాయకం;
మధుం భిసేహి సహితం, ఖీరం సప్పిం ముళాలికం.

“పటిగ్గణ్హాతు మే బుద్ధో, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా;
తతో కారుణికో సత్థా, ఓరోహిత్వా మహాయసో.

“పటిగ్గణ్హి మమం భిక్ఖం, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా;
పటిగ్గహేత్వా సమ్బుద్ధో, అకా మే అనుమోదనం.

“సుఖీ హోతు మహాపుఞ్ఞ, గతి తుయ్హం సమిజ్ఝతు;
ఇమినా భిసదానేన, లభస్సు విపులం సుఖం.

“ఇదం వత్వాన సమ్బుద్ధో, జలజుత్తమనామకో;
భిక్ఖమాదాయ సమ్బుద్ధో, ఆకాసేనాగమా జినో.

“తతో భిసం గహేత్వాన, ఆగచ్ఛిం మమ అస్సమం;
భిసం రుక్ఖే లగ్గేత్వాన, మమ దానం అనుస్సరిం.

“మహావాతో ఉట్ఠహిత్వా, సఞ్చాలేసి వనం తదా;
ఆకాసో అభినాదిత్థ, అసనీ చ ఫలీ తదా.

“తతో మే అసనీపాతో, మత్థకే నిపతీ తదా;
సోహం నిసిన్నకో సన్తో, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“పుఞ్ఞకమ్మేన సఞ్ఞుత్తో, తుసితం ఉపపజ్జహం;
కళేవరం మే పతితం, దేవలోకే రమామహం.

“ఛళసీతిసహస్సాని , నారియో సమలఙ్కతా;
సాయం పాతం ఉపట్ఠన్తి, భిసదానస్సిదం ఫలం.

“మనుస్సయోనిమాగన్త్వా, సుఖితో హోమహం తదా;
భోగే మే ఊనతా నత్థి, భిసదానస్సిదం ఫలం.

“అనుకమ్పితకో తేన, దేవదేవేన తాదినా;
సబ్బాసవా పరిక్ఖీణా, నత్థి దాని పునబ్భవో.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం భిసం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, భిసదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తే పన తేన అధిగతే సత్థా భద్దియసేట్ఠిం ఆమన్తేసి – “తవ పుత్తో అలఙ్కతపటియత్తో ధమ్మం సుణన్తో అరహత్తే పతిట్ఠాసి, తేనస్స ఇదానేవ పబ్బజితుం యుత్తం, నో చే పబ్బజతి, పరినిబ్బాయిస్సతీ”తి. సేట్ఠి “న మయ్హం పుత్తస్స దహరస్సేవ సతో పరినిబ్బానేన కిచ్చం అత్థి, పబ్బాజేథ న”న్తి ఆహ. తం సత్థా పబ్బాజేత్వా ఉపసమ్పాదేత్వా తత్థ సత్తాహం వసిత్వా కోటిగామం పాపుణి, సో చ గామో గఙ్గాతీరే. కోటిగామవాసినో బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం పవత్తేసుం. భద్దజిత్థేరో సత్థారా అనుమోదనాయ ఆరద్ధమత్తాయ బహిగామం గన్త్వా “గఙ్గాతీరే మగ్గసమీపే సత్థు ఆగతకాలే వుట్ఠహిస్సామీ”తి సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసీది. మహాథేరేసు ఆగచ్ఛన్తేసుపి అవుట్ఠహిత్వా సత్థు ఆగతకాలేయేవ వుట్ఠహి. పుథుజ్జనభిక్ఖూ, “అయం అధునా పబ్బజితో మహాథేరేసు ఆగచ్ఛన్తేసు మానత్థద్ధో హుత్వా న వుట్ఠాసీ”తి ఉజ్ఝాయింసు. కోటిగామవాసినో సత్థు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ బహూ నావాసఙ్ఘాటే బన్ధింసు, సత్థా “హన్దస్స ఆనుభావం పకాసేమీ”తి నావాసఙ్ఘాటే ఠత్వా, “కహం, భద్దజీ”తి పుచ్ఛి. భద్దజిత్థేరో “ఏసోహం, భన్తే”తి సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా అఞ్జలిం కత్వా అట్ఠాసి. సత్థా, “ఏహి, భద్దజి, అమ్హేహి సద్ధిం ఏకనావం అభిరుహా”తి. సో ఉప్పతిత్వా సత్థు ఠితనావాయం అట్ఠాసి. సత్థా గఙ్గామజ్ఝం గతకాలే, “భద్దజి, తయా మహాపనాదరాజకాలే అజ్ఝావుట్ఠరతనపాసాదో కహ”న్తి ఆహ. “ఇమస్మిం ఠానే నిముగ్గో”తి. “తేన హి, భద్దజి, సబ్రహ్మచారీనం కఙ్ఖం ఛిన్దా”తి. తస్మిం ఖణే థేరో సత్థారం వన్దిత్వా ఇద్ధిబలేన గన్త్వా పాసాదథూపికం పాదఙ్గులన్తరేన సన్నిరుమ్భిత్వా పఞ్చవీసతియోజనం పాసాదం గహేత్వా ఆకాసే ఉప్పతి, ఉప్పతన్తో చ పఞ్ఞాస యోజనాని పాసాదం ఉదకతో ఉక్ఖిపి. అథస్స పురిమభవే ఞాతకా పాసాదగతేన లోభేన మచ్ఛకచ్ఛపమణ్డూకా హుత్వా తస్మిం పాసాదే ఉట్ఠహన్తే పరివత్తిత్వా ఉదకే పతింసు. సత్థా తే పతన్తే దిస్వా “ఞాతకా తే, భద్దజి, కిలమన్తీ”తి ఆహ. థేరో సత్థు వచనేన పాసాదం విస్సజ్జేసి. పాసాదో యథాఠానే ఏవ పతిట్ఠహి. సత్థా పారఙ్గతో భిక్ఖూహి “కదా, భన్తే, భద్దజిత్థేరేన అయం పాసాదో అజ్ఝావుట్థో”తి పుట్ఠో **మహాపనాదజాతకం** (జా॰ ౧.౩.౪౦-౪౧) కథేత్వా మహాజనం ధమ్మామతం పాయేసి. థేరో పన అత్తనో అజ్ఝావుట్ఠపుబ్బం సువణ్ణపాసాదం దస్సేత్వా –

౧౬౩. “పనాదో నామ సో రాజా, యస్స యూపో సువణ్ణయో;
తిరియం సోళసుబ్బేధో, ఉబ్భమాహు సహస్సధా.

౧౬౪. “సహస్సకణ్డో సతగేణ్డు, ధజాలు హరితామయో;
అనచ్చుం తత్థ గన్ధబ్బా, ఛ సహస్సాని సత్తధా”తి. –

ద్వీహి గాథాహి వణ్ణేన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **పనాదో నామ సో రాజాతి** అతీతే పనాదో నామ సో రాజా అహోసీతి అత్తభావఅన్తరహితతాయ అత్తానం పరం వియ నిద్దిసతి. సో ఏవ హి రజ్జే ఠితకాలతో పట్ఠాయ సదా ఉస్సాహసమ్పత్తిఆదినా మహతా రాజానుభావేన మహతా చ కిత్తిసద్దేన సమన్నాగతత్తా "రాజా మహాపనాదో"తి పఞ్ఞాయిత్థ. **యస్స యూపో సువణ్ణయోతి** యస్స రఞ్ఞో అయం యూపో పాసాదో సువణ్ణమయో. **తిరియం సోళసుబ్బేధోతి** విత్థారతో సోళసకణ్డపాతప్పమాణో. సో పన అడ్ఢయోజనమత్తో హోతి. **ఉబ్భమాహు సహస్సధాతి** ఉబ్భం ఉచ్చం ఏవమస్స పాసాదస్స సహస్సధా సహస్సకణ్డప్పమాణమాహు. సో పన యోజనతో పఞ్చవీసతియోజనప్పమాణో హోతి. కేచి పనేత్థ గాథాసుఖత్థం "ఆహూ"తి దీఘం కతం. ఆహు అహోసీతి అత్థం వదన్తి.

సహస్సకణ్డోతి సహస్సభూమికో. **సతగేణ్డూతి** అనేకసతనియ్యూహకో. **ధజాలూతి** తత్థ తత్థ నియ్యూహసిఖరాదీసు పతిట్ఠాపితేహి యట్ఠిధజపటాకధజాదిధజేహి సమ్పన్నో. **హరితామయోతి** చామీకరసువణ్ణమయో. కేచి పన "హరితజాతిమణిసరిక్ఖకో"తి వదన్తి . **గన్ధబ్బాతి** నటా. **ఛ సహస్సాని సత్తధాతి** ఛమత్తాని గన్ధబ్బసహస్సాని సత్తధా తస్స పాసాదస్స సత్తసు ఠానేసు రఞ్ఞో అభిరమాపనత్థం నచ్చింసూతి అత్థో. తే ఏవం నచ్చన్తాపి రాజానం హాసేతుం నాసక్ఖింసు. అథ సక్కో దేవరాజా దేవనటే పేసేత్వా సమజ్జం కారేసి, తదా రాజా హసీతి.

భద్దజిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సోభితత్థేరగాథావణ్ణనా

సతిమా పఞ్ఞవాతి ఆయస్మతో సోభితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో సత్థు ధమ్మదేసనం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం పుబ్బేనివాసఞాణలాభీనం భిక్ఖూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం ఉద్దిస్స పత్థనం కత్వా పుఞ్ఞాని కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా నేక్ఖమ్మాధిముత్తో ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తస్స సమీపే అరఞ్ఞాయతనే అస్సమం కారేత్వా వనమూలఫలాఫలేన యాపేన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేనేవ భద్దవతీనగరే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పసన్నమానసో "తువం సత్థా చ కేతు చా"తిఆదీహి ఛహి గాథాహి అభిత్థవి , సత్థా చస్స భావినిం సమ్పత్తిం పకాసేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. **సోభితోతి**స్స నామం అకంసు. సో అపరేన సమయేన సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. పుబ్బేనివాసఞాణే చిణ్ణవసీ చ అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౪౬-౭౪) –

"దక్ఖిణే హిమవన్తస్స, సుకతో అస్సమో మమ;
ఉత్తమత్థం గవేసన్తో, వసామి విపినే తదా.

"లాభాలాభేన సన్తుట్ఠో, మూలేన చ ఫలేన చ;
అన్వేసన్తో ఆచరియం, వసామి ఏకకో అహం.

"సుమేధో నామ సమ్బుద్ధో, లోకే ఉప్పజ్జి తావదే;

చతుసచ్చం పకాసేతి, ఉద్ధరన్తో మహాజనం.

“నాహం సుణోమి సమ్బుద్ధం, నపి మే కోచి సంసతి;
అట్ఠవస్సే అతిక్కన్తే, అస్సోసిం లోకనాయకం.

“అగ్గిదారుం నీహరిత్వా, సమ్మజ్జిత్వాన అస్సమం;
ఖారిభారం గహేత్వాన, నిక్ఖమిం విపినా అహం.

“ఏకరత్తిం వసన్తోహం, గామేసు నిగమేసు చ;
అనుపుబ్బేన చన్దవతిం, తదాహం ఉపసఙ్కమిం.

“భగవా తమ్హి సమయే, సుమేధో లోకనాయకో;
ఉద్ధరన్తో బహూ సత్తే, దేసేతి అమతం పదం.

“జనకాయమతిక్కమ్మ, వన్దిత్వా జినసాగరం;
ఏకంసం అజినం కత్వా, సన్థవిం లోకనాయకం.

“తువం సత్థా చ కేతు చ, ధజో యూపో చ పాణినం;
పరాయనో పతిట్ఠా చ, దీపో చ ద్విపదుత్తమో.

“నేపుఞ్ఞో దస్సనే వీరో, తారేసి జనతం తువం;
నత్థఞ్ఞో తారకో లోకే, తవుత్తరితరో మునే.

“సక్కా థేవే కుసగ్గేన, పమేతుం సాగరుత్తమే;
న త్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, ఞాణం సక్కా పమేతవే.

“తులదణ్డే ఠపేత్వాన, మహిం సక్కా ధరేతవే;
నత్వేవ తవ పఞ్ఞాయ, పమాణమత్థి చక్ఖుమ.

“ఆకాసో మినితుం సక్కా, రజ్జుయా అఙ్గులేన వా;
నత్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, సీలం సక్కా పమేతవే.

“మహాసముద్దే ఉదకం, ఆకాసో చ వసున్ధరా;
పరిమేయ్యాని ఏతాని, అప్పమేయ్యోసి చక్ఖుమ.

“ఛహి గాథాహి సబ్బఞ్ఞుం, కిత్తయిత్వా మహాయసం;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, తుణ్హీ అట్ఠాసహం తదా.

“యం వదన్తి సుమేధోతి, భూరిపఞ్ఞం సుమేధసం;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో మే ఞాణం పకిత్తేసి, విప్పసన్నేన చేతసా;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“సత్తసత్తతి కప్పాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
సహస్సక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి.

“అనేకసతక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“దేవభూతో మనుస్సో వా, పుఞ్ఞకమ్మసమాహితో;
అనూనమనసఙ్కప్పో, తిక్ఖపఞ్ఞో భవిస్సతి.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“అగారా అభినిక్ఖమ్మ, పబ్బజిస్సతికిఞ్చనో;
జాతియా సత్తవస్సేన, అరహత్తం ఫుసిస్సతి.

“యతో సరామి అత్తానం, యతో పత్తోస్మి సాసనం;
ఏత్థన్తరే న జానామి, చేతనం అమనోరమం.

“సంసరిత్వా భవే సబ్బే, సమ్పత్తానుభవిం అహం;
భోగే మే ఊనతా నత్థి, ఫలం ఞాణస్స థోమనే.

“తియగ్గీ నిబ్బుతా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
సబ్బాసవా పరిక్ఖీణా, నత్థి దాని పునబ్భవో.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం ఞాణమథవిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలం ఞాణస్స థోమనే.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పుబ్బేనివాసం అనుపటిపాటియా అనుస్సరన్తో యావ అసఞ్ఞభవే అచిత్తకపటిసన్ధి, తావ అద్దస. తతో పఞ్చ కప్పసతాని చిత్తప్పవత్తిం అదిస్వా అవసానేవ దిస్వా “కిమేత”న్తి ఆవజ్జేన్తో నయవసేన “అసఞ్ఞభవో భవిస్సతీ”తి నిట్ఠం అగమాసి. తేనాహ భగవా – “అత్థి, భిక్ఖవే, అసఞ్ఞసత్తా నామ దీఘాయుకా దేవా, తతో చుతో సోభితో

ఇధూపపన్నో, సో ఏతం భవం జానాతి, సోభితో అనుస్సరతీ"తి (పారా॰ ౨౩౨ అత్థతో సమానం). ఏవం నయవసేన అనుస్సరన్తస్స అనుస్సరణకోసల్లం దిస్వా సత్థా థేరం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. తతో ఏవ చాయం ఆయస్మా సవిసేసం అత్తనో పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం తస్స చ పచ్చయభూతం పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సోమనస్సజాతో తదత్థదీపనం ఉదానం ఉదానేన్తో –

౧౬౫."సతిమా పఞ్ఞవా భిక్ఖు, ఆరద్ధబలవీరియో;

పఞ్చ కప్పసతానాహం, ఏకరత్తిం అనుస్సరిం.

౧౬౬."చత్తారో సతిపట్ఠానే, సత్త అట్ఠ చ భావయం;

పఞ్చ కప్పసతానాహం, ఏకరత్తిం అనుస్సరి"న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **సతిమా**తి సయం సముదాగమనసమ్పన్నాయ సతిపట్ఠానభావనాపారిపూరియా సతివేపుల్లప్పత్తియా చ సతిమా. **పఞ్ఞవా**తి ఛళభిఞ్ఞాపారిపూరియా పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా చ పఞ్ఞవా. భిన్నకిలేసతాయ **భిక్ఖు**. సద్ధాదిబలానఞ్చేవ చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియస్స చ సంసిద్ధిపారిపూరియా **ఆరద్ధబలవీరియో**. సద్ధాదీనఞ్హేత్థ బలగ్గహణేన గహణం సతిపి సతిఆదీనం బలభావే, యథా "గోబలిబద్ధా పుఞ్ఞఞాణసమ్భారా"తి. **పఞ్చ కప్పసతానాహం, ఏకరత్తిం అనుస్సరి**న్తి ఏకరత్తిం వియ అనుస్సరిం. వియ-సద్దో హి ఇధ లుత్తనిద్దిట్ఠో, ఏతేన పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణే అత్తనో ఞాణవసీభావం దీపేతి.

ఇదాని యాయ పటిపత్తియా అత్తనో సతిమన్తాదిభావో సాతిసయం పుబ్బేనివాసఞాణఞ్చ సిద్ధం, తం దస్సేతుం "**చత్తారో**"తిఆదినా దుతియం గాథమాహ. తత్థ **చత్తారో సతిపట్ఠానే**తి కాయానుపస్సనాదికే అత్తనో విసయభేదేన చతుబ్బిధే లోకియలోకుత్తరమిస్సకే సతిసఙ్ఖాతే సతిపట్ఠానే. **సత్తా**తి సత్త బోజ్ఝఙ్గే. **అట్ఠా**తి అట్ఠ మగ్గఙ్గాని. సతిపట్ఠానేసు హి సుప్పతిట్ఠితచిత్తస్స సత్త బోజ్ఝఙ్గా భావనాపారిపూరిం గతా ఏవ హోన్తి, తథా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. తేనాహ ధమ్మసేనాపతి – "చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుప్పతిట్ఠితచిత్తా సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాభూతం భావేత్వా"తిఆదీహి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౪౩) సత్తకోట్ఠాసికేసు సత్తతింసాయ బోధిపక్ఖియధమ్మేసు ఏకస్మిం కోట్ఠాసే భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తే ఇతరే అగచ్ఛన్తా నామ నత్థీతి. **భావయ**న్తి భావనాహేతు. సేసం వుత్తనయమేవ.

సోభితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా

యం కిచ్చం దళ్హవీరియేనాతిఆదికా ఆయస్మతో వల్లియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో అసీతికోటివిభవం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా పబ్బతపాదే అరఞ్ఞాయతనే ఏకిస్సా నదియా తీరే అస్సమం కారేత్వా విహరన్తో అత్తనో అనుగ్గణ్హనత్థం ఉపగతం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో అజినచమ్మం పత్థరిత్వా అదాసి . తత్థ నిసిన్నం భగవన్తం పుప్ఫేహి చ చన్దనేన చ పూజేత్వా అమ్బఫలాని దత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్ది. తస్స భగవా నిసిన్నాసనసమ్పత్తిం పకాసేన్తో అనుమోదనం వత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేసాలియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా "కణ్హమిత్తో"తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు

వేసాలిగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో మహాకచ్చానత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజి. సో మన్దపఞ్ఞో దన్ధపరక్కమో చ హుత్వా చిరం కాలం విఞ్ఞుం సబ్రహ్మచారిం నిస్సాయేవ వసతి. భిక్ఖూ “యథా నామ వల్లి రుక్ఖాదీసు కిఞ్చి అనిస్సాయ వడ్ఢితుం న సక్కోతి, ఏవమయమ్పి కఞ్చి పణ్డితం అనిస్సాయ వడ్ఢితుం న సక్కోతీ”తి **వల్లియో**త్వేవ సముదాచరింసు. అపరభాగే పన వేణుదత్తత్థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స ఓవాదే ఠత్వా సతో సమ్పజానో హుత్వా విహరన్తో ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా పటిపత్తిక్కమం థేరం పుచ్ఛన్తో –

౧౬౭. “యం కిచ్చం దళ్హవీరియేన, యం కిచ్చం బోద్ధుమిచ్ఛతా;
కరిస్సం నావరజ్ఝిస్సం, పస్స వీరియం పరక్కమం.

౧౬౮. “త్వఞ్చ మే మగ్గమక్ఖాహి, అఞ్జసం అమతోగధం;
అహం మోనేన మోనిస్సం, గఙ్గాసోతోవ సాగర”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **యం కిచ్చం దళ్హవీరియేనా**తి దళ్హేన వీరియేన థిరేన పరక్కమేన, దళ్హవీరియేన వా పురిసధోరయ్హేన యం కిచ్చం కాతబ్బం పటిపజ్జితబ్బం. **యం కిచ్చం బోద్ధుమిచ్ఛతా**తి చత్తారి అరియసచ్చాని నిబ్బానమేవ వా బోద్ధుం బుజ్ఝితుం ఇచ్ఛన్తేన పటివిజ్ఝితుకామేన యం కిచ్చం కరణీయం. **కరిస్సం నావరజ్ఝిస్స**న్తి తమహం దాని కరిస్సం న విరాధేస్సం, యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జిస్సామి. **పస్స వీరియం పరక్కమ**న్తి యథా పటిపజ్జమానే ధమ్మే విధినా ఈరణతో **‘‘వీరియం’’**, పరం పరం ఠానం అక్కమనతో **‘‘పరక్కమో’’**తి చ లద్ధనామం సమ్మావాయామం పస్స న సద్ధమేవాతి అత్తనో కత్తుకామతం దస్సేతి.

త్వఞ్చాతి కమ్మట్ఠానదాయకం కల్యాణమిత్తం ఆలపతి. **మే**తి మయ్హం. **మగ్గమక్ఖాహీ**తి అరియమగ్గం కథేహి, లోకుత్తరమగ్గసమ్పాపకం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం కథేహీతి అత్థో. **అఞ్జస**న్తి ఉజుకం మజ్ఝిమపటిపదాభావేన అన్తద్వయస్స అనుపగమనతో. అమతే నిబ్బానే సమ్పాపకభావేన పతిట్ఠితత్తా **అమతోగధం. మోనేనా**తి ఞాణేన మగ్గపఞ్ఞాయ. **మోనిస్స**న్తి జానిస్సం నిబ్బానం పటివిజ్ఝిస్సం పాపుణిస్సం. **గఙ్గాసోతోవ సాగర**న్తి యథా గఙ్గాయ సోతో సాగరం సముద్దం అవిరజ్ఝన్తో ఏకంసతో ఓగాహతి, ఏవం “అహం కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో మగ్గఞాణేన నిబ్బానం అధిగమిస్సామి, తస్మా తం కమ్మట్ఠానం మే ఆచిక్ఖథా”తి థేరం కమ్మట్ఠానం యాచి.

తం సుత్వా వేణుదత్తత్థేరో తస్స కమ్మట్ఠానం అదాసి. సోపి కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౭౫-౧౦౫) –

“పఞ్చ కామగుణే హిత్వా, పియరూపే మనోరమే;
అసీతి కోటియో హిత్వా, పబ్బజిం అనగారియం.

“పబ్బజిత్వాన కాయేన, పాపకమ్మం వివజ్జయిం;
వచీదుచ్చరితం హిత్వా, నదీకూలే వసామహం.

“ఏకకం మం విహరన్తం, బుద్ధసేట్ఠో ఉపాగమి;

నాహం జానామి బుద్ధోతి, అకాసిం పటిసన్థారం.

“కరిత్వా పటిసన్థారం, నామగోత్తమపుచ్ఛహం;
దేవతానుసి గన్ధబ్బో, అదు సక్కో పురిన్దదో.

“కో వా త్వం కస్స వా పుత్తో, మహాబ్రహ్మా ఇధాగతో;
విరోచేసి దిసా సబ్బా, ఉదయం సూరియో యథా.

“సహస్సారాని చక్కాని, పాదే దిస్సన్తి మారిస;
కో వా త్వం కస్స వా పుత్తో, కథం జానేము తం మయం.

“నామగోత్తం పవేదేహి, సంసయం అపనేహి మే;
నమ్హి దేవా న గన్ధబ్బో, నమ్హి సక్కో పురిన్దదో.

“బ్రహ్మభావో చ మే నత్థి, ఏతేసం ఉత్తమో అహం;
అతీతో విసయం తేసం, దాలయిం కామబన్ధనం.

“సబ్బే కిలేసే ఝాపేత్వా, పత్తో సమ్బోధిముత్తమం;
తస్స వాచం సుణిత్వాహం, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“యది బుద్ధోసి సబ్బఞ్ఞూ, నిసీద త్వం మహాముసే;
తమహం పూజయిస్సామి, దుక్ఖస్సన్తకరో తువం.

“పత్థరిత్వాజినచమ్మం , అదాసి సత్థునో అహం;
నిసీది తత్థ భగవా, సీహోవ గిరిగబ్భరే.

“ఖిప్పం పబ్బతమారుయ్హ, అమ్బస్స ఫలమగ్గహిం;
సాలకల్యాణికం పుప్ఫం, చన్దనఞ్చ మహారహం.

“ఖిప్పం పగ్గయ్హ తం సబ్బం, ఉపేత్వా లోకనాయకం;
ఫలం బుద్ధస్స దత్వాన, సాలపుప్ఫమపూజయిం.

“చన్దనం అనులిమ్పిత్వా, అవన్దిం సత్థునో అహం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, విపులాయ చ పీతియా.

“అజినమ్హి నిసీదిత్వా, సుమేధో లోకనాయకో;
మమ కమ్మం పకిత్తేసి, హాసయన్తో మమం తదా.

“ఇమినా ఫలదానేన, గన్ధమాలేహి చూభయం;
పఞ్చవీసే కప్పసతే, దేవలోకే రమిస్సతి.

“అనూనమనసఙ్కప్పో, వసవత్తీ భవిస్సతి;
ఛబ్బీసతికప్పసతే, మనుస్సత్తం గమిస్సతి.

“భవిస్సతి చక్కవత్తీ, చాతురన్తో మహిద్ధికో;
వేభారం నామ నగరం, విస్సకమ్మేన మాపితం.

“హేస్సతి సబ్బసోవణ్ణం, నానారతనభూసితం;
ఏతేనేవ ఉపాయేన, సంసరిస్సతి సో భవే.

“సబ్బత్థ పూజితో హుత్వా, దేవత్తే అథ మానుసే;
పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, బ్రహ్మబన్ధు భవిస్సతి.

“అగారా అభినిక్ఖమ్మ, అనగారీ భవిస్సతి;
అభిఞ్ఞాపారగూ హుత్వా, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“ఇదం వత్వాన సమ్బుద్ధో, సుమేధో లోకనాయకో;
మమ నిజ్ఝాయమానస్స, పక్కామి అనిలఞ్జసే.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“తుసితతో చవిత్వాన, నిబ్బత్తిం మాతుకుచ్ఛియం;
భోగే మే ఊనతా నత్థి, యమ్హి గబ్భే వసామహం.

“మాతుకుచ్ఛిగతే మయి, అన్నపానఞ్చ భోజనం;
మాతుయా మమ ఛన్దేన, నిబ్బత్తతి యదిచ్ఛకం.

“జాతియా పఞ్చవస్సేన, పబ్బజిం అనగారియం;
ఓరోపితమ్హి కేసమ్హి, అరహత్తమపాపుణిం.

“పుబ్బకమ్మం గవేసన్తో, ఓరేన నాద్దసం అహం;
తింసకప్పసహస్సమ్హి, మమ కమ్మమనుస్సరిం.

“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
తవ సాసనమాగమ్మ, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో థేరో ఇమాయేవ గాథా అభాసీతి.

వల్లియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. వీతసోకత్థేరగాథావణ్ణనా

కేసే మే ఓలిఖిస్సన్తీతిఆదికా ఆయస్మతో వీతసోకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో కామే పహాయ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా మహతా ఇసిగణేన పరివుతో అరఞ్ఞే వసన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా హట్ఠతుట్ఠో “ఉదుమ్బరపుప్ఫసదిసా దుల్లభదస్సనా బుద్ధా భగవన్తో, ఇదానేవ ఉపగన్తబ్బా”తి మహతియా పరిసాయ సద్ధిం సత్థారం దట్ఠుం గచ్ఛన్తో దియడ్ఢయోజనే సేసే బ్యాధికో హుత్వా బుద్ధగతాయ సఞ్ఞాయ కాలఙ్కతో దేవేసు ఉప్పజ్జిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అట్ఠారసవస్సాధికానం ద్విన్నం వస్ససతానం మత్థకే ధమ్మాసోకరఞ్ఞో కనిట్ఠభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి, తస్స **వీతసోకో**తి నామ అహోసి. సో వయప్పత్తో ఖత్తియకుమారేహి సిక్ఖితబ్బవిజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో గిరిదత్తత్థేరం నిస్సాయ గిహిభూతో సుత్తన్తపిటకే అభిధమ్మపిటకే చ విసారదో హుత్వా ఏకదివసం మస్సుకమ్మసమయే కప్పకస్స హత్థతో ఆదాసం గహేత్వా కాయం ఓలోకేన్తో వలితపలితాదీని దిస్వా సఞ్జాతసంవేగో విపస్సనాయ చిత్తం ఓతారేత్వా భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా తస్మింయేవ ఆసనే సోతాపన్నో హుత్వా గిరిదత్తత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౯.౯-౨౯) –

“అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
లక్ఖణే ఇతిహాసే చ, సనిఘణ్డుసకేటుభే.

“నదీసోతపటిభాగా, సిస్సా ఆయన్తి మే తదా;
తేసాహం మన్తే వాచేమి, రత్తిన్దివమతన్దితో.

“సిద్ధత్థో నామ సమ్బుద్ధో, లోకే ఉప్పజ్జి తావదే;
తమన్ధకారం నాసేత్వా, ఞాణాలోకం పవత్తయి.

“మమ అఞ్ఞతరో సిస్సో, సిస్సానం సో కథేసి మే;
సుత్వాన తే ఏతమత్థం, ఆరోచేసుం మమం తదా.

“బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
తస్సానువత్తతి జనో, లాభో అమ్హం న విజ్జతి.

“అధిచ్చుప్పత్తికా బుద్ధా, చక్ఖుమన్తో మహాయసా;
యంనూనాహం బుద్ధసేట్ఠం, పస్సేయ్యం లోకనాయకం.

“అజినం మే గహేత్వాన, వాకచీరం కమణ్డలుం;
అస్సమా అభినిక్ఖమ్మ, సిస్సే ఆమన్తయిం అహం.

“ఓదుమ్బరికపుప్ఫంవ, చన్దమ్హి ససకం యథా;
వాయసానం యథా ఖీరం, దుల్లభో లోకనాయకో.

“బుద్ధో లోకమ్హి ఉప్పన్నో, మనుస్సత్తమ్పి దుల్లభం;
ఉభోసు విజ్జమానేసు, సవనఞ్చ సుదుల్లభం.

“బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, చక్ఖుం లచ్ఛామ నో భవం;
ఏథ సబ్బే గమిస్సామ, సమ్మాసమ్బుద్ధసన్తికం.

“కమణ్డలుధరా సబ్బే, ఖరాజిననివాసినో;
తే జటాభారభరితా, నిక్ఖముం విపినా తదా.

“యుగమత్తం పేక్ఖమానా, ఉత్తమత్థం గవేసినో;
ఆసత్తిదోసరహితా, అసమ్భీతావ కేసరీ.

“అప్పకిచ్చా అలోలుప్పా, నిపకా సన్తవుత్తినో;
ఉఞ్ఛాయ చరమానా తే, బుద్ధసేట్ఠముపాగముం.

“దియడ్ఢయోజనే సేసే, బ్యాధి మే ఉపపజ్జథ;
బుద్ధసేట్ఠం సరిత్వాన, తత్థ కాలఙ్కతో అహం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౬౯.“కేసే మే ఓలిఖిస్సన్తి, కప్పకో ఉపసఙ్కమి;
తతో ఆదాసమాదాయ, సరీరం పచ్చవేక్ఖిసం.

౧౭౦.“తుచ్ఛో కాయో అదిస్సిత్థ, అన్ధకారే తమో బ్యగా;
సబ్బే చోళా సముచ్ఛిన్నా, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **కేసే మే ఓలిఖిస్సన్తి, కప్పకో ఉపసఙ్కమీ**తి గిహికాలే మస్సుకమ్మసమయే "మమ కేసే ఓలిఖిస్సం కప్పేమీ"తి కేసాదీనం ఛేదనాదివసేన కప్పనతో కప్పకో న్హాపితో మం ఉపగచ్ఛి. **తతో**తి కప్పకతో. **సరీరం పచ్చవేక్ఖిస**న్తి సబ్బకాయికే ఆదాసే పలితవలితముఖనిమిత్తాదిదస్సనముఖేన "అభిభూతో వత జరాయ మే కాయో"తి జరాభిభూతం అత్తనో సరీరం పచ్చవేక్ఖిం. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో చ **తుచ్ఛో కాయో అదిస్సిత్థ** నిచ్చధువసుఖసభావాదీహి రిత్తో హుత్వా మే కాయో అదిస్సథ పఞ్ఞాయి. కస్మా? **అన్ధకారే తమో బ్యగా** యేన అయోనిసోమనసికారసఙ్ఖాతేన తమసా అత్తనో కాయే అన్ధగతా విజ్జమానమ్పి అసుభాదిసభావం అపస్సన్తా అవిజ్జమానం సుభాదిఆకారం గణ్హన్తి, తస్మిం అన్ధకారే అన్ధకరణట్ఠానే కాయే యోనిసోమనసికారసఙ్ఖాతేన ఞాణాలోకేన అవిజ్జాతమో విగతో, తతో ఏవ **సబ్బే చోళా సముచ్ఛిన్నా** చోరా వియ కుసలభణ్డచ్ఛేదనతో, సాధూహి అలాతబ్బతో అసఙ్గహేతబ్బతో సఙ్కారకూటాదీసు ఛడ్డితపిలోతికఖణ్డం వియ ఇస్సరజనేన అరియజనేన జిగుచ్ఛితబ్బతాయ చోళా వియాతి వా "చోళా"తి లద్ధనామా కిలేసా సముచ్ఛిన్నా. అగ్గమగ్గేన సముగ్ఘాటితత్తా ఏవ చ నేసం **నత్థి దాని పునబ్భవో** ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తి నత్థీతి.

వీతసోకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పుణ్ణమాసత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చ నీవరణే హిత్వాతిఆదికా ఆయస్మతో పుణ్ణమాసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో తిస్సస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థరి అరఞ్ఞే విహరన్తే పంసుకూలచీవరం దుమసాఖాయ లగ్గేత్వా గన్ధకుటిం పవిట్ఠే ధనుహత్థో గహనం పవిట్ఠో సత్థు పంసుకూలం దిస్వా పసన్నమానసో ధనుం నిక్ఖిపిత్వా బుద్ధగుణే అనుస్సరిత్వా పంసుకూలం వన్ది. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కుటుమ్బియకులే నిబ్బత్తి. తస్స కిర జాతదివసే తస్మిం గేహే సబ్బభాజనాని సువణ్ణరతనమయేహి మాసేహి పరిపుణ్ణానేవ అహేసుం. తేనస్స **పుణ్ణమాసో**త్వేవ నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో దారపరిగ్గహం కత్వా ఏకస్మిం పుత్తే ఉప్పన్నే ఘరావాసం పహాయ పబ్బజిత్వా గామకావాసే వసన్తో ఘటేన్తో వాయమన్తో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౯.౧-౮) –

"తిస్సో నామాసి భగవా, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
పంసుకూలం ఠపేత్వాన, విహారం పావిసీ జినో.

"వినతం ధనుమాదాయ, భక్ఖత్థాయ చరిం అహం;
మణ్డలగ్గం గహేత్వాన, కాననం పావిసిం అహం.

"తత్థద్దసం పంసుకూలం, దుమగ్గే లగ్గితం తదా;
చాపం తత్థేవ నిక్ఖిప్ప, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం.

"పసన్నచిత్తో సుమనో, విపులాయ చ పీతియా;
బుద్ధసేట్ఠం సరిత్వాన, పంసుకూలం అవన్దహం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, పంసుకూలమవన్దహం;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, వన్దనాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా సావత్థిం ఉపగన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా సుసానే వసతి, తస్స చ అచిరాగతస్సేవ సతో పుత్తో కాలమకాసి. దారకమాతా థేరస్స ఆగతభావం సుత్వా, “మా ఇదం అపుత్తకం సాపతేయ్యం రాజానో హరేయ్యు”న్తి తం ఉప్పబ్బాజేతుకామా మహతా పరివారేన థేరస్స సన్తికం గన్త్వా పటిసన్థారం కత్వా పలోభేతుం ఆరభి. థేరో అత్తనో వీతరాగభావజానాపనత్థం ఆకాసే ఠత్వా అత్తనో పటిపత్తికిత్తనముఖేన తస్సా ధమ్మం దేసేన్తో –

౧౭౧.“పఞ్చ నీవరణే హిత్వా, యోగక్ఖేమస్స పత్తియా;

ధమ్మాదాసం గహేత్వాన, ఞాణదస్సనమత్తనో.

౧౭౨.“పచ్చవేక్ఖిం ఇమం కాయం, సబ్బం సన్తరబాహిరం;

అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, తుచ్ఛో కాయో అదిస్సథా”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **పఞ్చ నీవరణే హిత్వా**తి కామచ్ఛన్దాదికే పఞ్చ నీవరణే పహాయ ఝానాధిగమేన విద్ధంసేత్వా. **యోగక్ఖేమస్స పత్తియా**తి కామయోగాదీహి చతూహి యోగేహి ఖేమస్స అనుపద్దుతస్స నిబ్బానస్స అధిగమాయ. **ధమ్మాదాస**న్తి ధమ్మభూతం ఆదాసం. యథా హి ఆదాసో ఓలోకేన్తస్స రూపకాయే గుణాగుణం ఆదంసేతి, ఏవం విపస్సనాసఙ్ఖాతో ధమ్మానం సామఞ్ఞవిసేసావబోధనతో ఞాణదస్సనభూతో ధమ్మాదాసో విపస్సన్తస్స వోదానసంకిలేసధమ్మవిభావనేన తప్పహానసాధనేన చ విసేసతో నామకాయే గుణం ఆదంసేతి. తేనాహ –

‘‘ధమ్మాదాసం గహేత్వాన, ఞాణదస్సనమత్తనో;

పచ్చవేక్ఖిం ఇమం కాయం, సబ్బం సన్తరబాహిర’’న్తి. –

ఇమం కాయం ధమ్మసమూహం మమ అత్తభావం అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనభావతో సన్తరబాహిరం సబ్బం అనవసేసం ధమ్మాదాసం గహేత్వా “అనిచ్చ”న్తిపి “దుక్ఖ”న్తిపి “అనత్తా”తిపి పతిఅవేక్ఖిం ఞాణచక్ఖునా పస్సిం. ఏవం పస్సతా చ మయా **అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చా**తి అత్తనో సన్తానే పరసన్తానే చ **తుచ్ఛో కాయో అదిస్సథ** నిచ్చసారాదివిరహితో తుచ్ఛో ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతో అత్తభావకాయో ఞాణచక్ఖునా యాథావతో అపస్సిత్థ. సకలమ్పి హి ఖన్ధపఞ్చకం “అవిజ్జానివుతస్స, భిక్ఖవే, బాలస్స తణ్హాసంయుత్తస్స ఏవమయం కాయో సముదాగతో”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౧౯) “కాయో”తి వుచ్చతి. “అదిస్సథా”తి చ ఇమినా యదేవ కాయే దట్ఠబ్బం, తం దిట్ఠం, న దానిస్స కిఞ్చి మయా పస్సితబ్బం అత్థీతి కతకిచ్చతం దస్సేన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి. ఏవం థేరో ఇమాహి గాథాహి పురాణదుతియికాయ ధమ్మం దేసేత్వా తం సరణేసు చ సీలేసు చ సమ్పతిట్ఠాపేత్వా ఉయ్యోజేసి.

పుణ్ణమాసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. నన్దకత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞోతి ఆయస్మతో నన్దకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే పచ్చన్తదేసే ఉప్పజ్జిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో వనచారికో హుత్వా విచరన్తో ఏకదివసం సత్థు చఙ్కమనట్ఠానం దిస్వా పసన్నచిత్తో వాలుకా ఓకిరి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే చమ్పాయం గహపతికులే నిబ్బత్తి, తస్స **నన్దకో**తి నామం అకంసు. జేట్ఠకభాతా పనస్స భరతో నామ. తస్స పుబ్బయోగో అనన్తరవత్థుస్మిం ఆవిభవిస్సతి. తే ఉభోపి విఞ్ఞుతం పత్వా ఆయస్మన్తం సోణం కోళివిసం పబ్బజితం సుత్వా "సోణోపి నామ తథాసుఖుమాలో పబ్బజి, కిమఙ్గం పన మయ"న్తి పబ్బజింసు. తేసు భరతో నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. నన్దకో పన కిలేసానం బలవభావేన తావ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేతుం నాసక్ఖి, విపస్సనాయ కమ్మం కరోతి ఏవ. అథస్స భరతత్థేరో ఆసయం ఞత్వా అవస్సయో భవితుకామో తం పచ్ఛాసమణం కత్వా విహారతో నిక్ఖమిత్వా మగ్గసమీపే నిసిన్నో విపస్సనాకథం కథేసి.

తేన చ సమయేన సకటసత్థే గచ్ఛన్తే ఏకో సకటే యుత్తో గోణో చిక్ఖల్లట్ఠానే సకటం ఉద్ధరితుం అసక్కోన్తో పరిపతి. తతో నం సత్థవాహో సకటా మోచేత్వా తిణఞ్చ పానీయఞ్చ దత్వా పరిస్సమం అపనేత్వా పున ధురే యోజేసి. తతో గోణో వూపసన్తపరిస్సమో లద్ధబలో తం సకటం చిక్ఖల్లట్ఠానతో ఉద్ధరిత్వా థలే పతిట్ఠాపేసి. అథ భరతత్థేరో నన్దకస్స "పస్ససి నో త్వం, ఆవుసో నన్దక, ఇమస్స కమ్మ"న్తి తం నిదస్సేత్వా తేన "పస్సామీ"తి వుత్తే "ఇమమత్థం సుట్ఠు ఉపధారేహీ"తి ఆహ. ఇతరో "యథాయం గోణో వూపసన్తపరిస్సమో పఙ్కట్ఠానతో భారం ఉబ్బహతి, ఏవం మయాపి సంసారపఙ్కతో అత్తా ఉద్ధరితబ్బో"తి తమేవారమ్మణం కత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౯౦-౯౩) –

"మిగలుద్దో పురే ఆసిం, అరఞ్ఞే కాననే అహం;
వాతమిగం గవేసన్తో, చఙ్కమం అద్దసం అహం.

"ఉచ్ఛఙ్గేన పులినం గయ్హ, చఙ్కమే ఓకిరిం అహం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, సుగతస్స సిరీమతో.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, పులినం ఓకిరిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పులినస్స ఇదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో జేట్ఠభాతికస్స భరతత్థేరస్స సన్తికే అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౭౩. "యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞో, ఖలిత్వా పతితిట్ఠతి;
భియ్యో లద్ధాన సంవేగం, అదీనో వహతే ధురం.

౧౭౪. "ఏవం దస్సనసమ్పన్నం, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకం;

ఆజానీయం మం ధారేథ, పుత్తం బుద్ధస్స ఓరస”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **భియ్యో లద్ధాన సంవేగం, అదీనో వహతే ధుర**న్తి “మయ్హం జాతిబలవీరియానం అననుచ్ఛవికమేతం యదిదం ఆగతస్స భారస్స అవహన”న్తి సంవేగం లభిత్వా అదీనో అదీనమానసో అలీనచిత్తో. “అలీనో”తి వా పాఠో, సో ఏవ అత్థో. భియ్యో పునప్పునం భియ్యోసోమత్తాయ అత్తనో ధురం భారం వహతే ఉబ్బహతి. సేసం హేట్ఠా రమణీయవిహారిత్థేరస్స గాథావణ్ణనాయం వుత్తనయమేవ.

నన్దకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. భరతత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏహి , నన్దక, గచ్ఛామాతి ఆయస్మతో భరతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర అనోమదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం మనుఞ్ఞదస్సనం ముదుసుఖసమ్ఫస్సం ఉపాహనద్వయం గహేత్వా గచ్ఛన్తో సత్థారం చఙ్కమన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఉపాహనా ఉపనామేత్వా, “అభిరుహతు భగవా ఉపాహనా, యం మమ అస్స దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా”తి ఆహ. అభిరుహి భగవా తస్స అనుగ్గణ్హనత్థం ఉపాహనా. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే చమ్పానగరే గహపతికులే నిబ్బత్తి, **భరతో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో సోణత్థేరస్స పబ్బజితభావం సుత్వా “సోపి నామ పబ్బజీ”తి సఞ్జాతసంవేగో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౭౧-౭౯) –

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
దివావిహారా నిక్ఖమ్మ, పథమారుహి చక్ఖుమా.

“పానధిం సుకతం గయ్హ, అద్ధానం పటిపజ్జహం;
తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, పత్తికం చారుదస్సనం.

“సకం చిత్తం పసాదేత్వా, నీహరిత్వాన పానధిం;
పాదమూలే ఠపేత్వాన, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“అభిరూహ మహావీర, సుగతిన్ద వినాయక;
ఇతో ఫలం లభిస్సామి, సో మే అత్థో సమిజ్ఝతు.

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
పానధిం అభిరూహిత్వా, ఇదం వచనమబ్రవి.

“యో పానధిం మే అదాసి, పసన్నో సేహి పాణిభి;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“బుద్ధస్స గిరమఞ్ఞాయ, సబ్బే దేవా సమాగతా;
ఉదగ్గచిత్తా సుమనా, వేదజాతా కతఞ్జలీ.

“పానధీనం పదానేన, సుఖితోయం భవిస్సతి;
పఞ్చపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జం కరిస్సతి.

“సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“దేవలోకే మనుస్సే వా, నిబ్బత్తిస్సతి పుఞ్ఞవా;
దేవయానపటిభాగం, యానం పటిలభిస్సతి.

“పాసాదా సివికా వయ్హం, హత్థినో సమలఙ్కతా;
రథా వాజఞ్ఞసంయుత్తా, సదా పాతుభవన్తి మే.

“అగారా నిక్ఖమన్తోపి, రథేన నిక్ఖమిం అహం;
కేసేసు ఛిజ్జమానేసు, అరహత్తమపాపుణిం.

“లాభా మయ్హం సులద్ధం మే, వాణిజ్జం సుప్పయోజితం;
దత్వాన పానధిం ఏకం, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, యం పానధిమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పానధిస్స ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అత్తనో కనిట్ఠభాతికేన నన్దకత్థేరేన హేట్ఠా వుత్తనయేన అఞ్ఞాబ్యాకరణే కతే “ఇదాని నన్దకోపి అరహా జాతో, హన్ద మయం ఉభోపి సత్థు సన్తికం గన్త్వా వుసితబ్రహ్మచరియతం నివేదేస్సామాతి ఉప్పన్నం పరివితక్కం నన్దకత్థేరస్స కథేన్తో –

౧౭౩.“ఏహి నన్దక గచ్ఛామ, ఉపజ్ఝాయస్స సన్తికం;
సీహనాదం నదిస్సామ, బుద్ధసేట్ఠస్స సమ్ముఖా.

౧౭౬. “యాయ నో అనుకమ్పాయ, అమ్హే పబ్బాజయీ ముని;

నో నో అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **నన్దకా**తి ఆలపనం. **ఏహీ**తి తస్స అత్తనో సన్తికకరణం. **గచ్ఛామా**తి తేన అత్తనా చ ఏకజ్ఝం కాతబ్బకిరియావచనం, **ఉపజ్ఝాయస్సా**తి సమ్మాసమ్బుద్ధస్స, సమ్మాసమ్బుద్ధో హి సమన్తచక్ఖునా బుద్ధచక్ఖునా చ సత్తానం ఆసయానుసయచరితాదీనం యథాభూతవిలోకనేన సదేవకస్స లోకస్స వజ్జావజ్జం ఉపనిజ్ఝాయతీతి విసేసతో ఉపజ్ఝాయోతి వత్తబ్బతం అరహతి. యదత్థం గమనం, తం దస్సేతుం **‘‘సీహనాదం నదిస్సామ, బుద్ధసేట్ఠస్స సమ్ముఖా’’**తి ఆహ. యథాభుచ్చగుణాభిబ్యాహారతాయ అభీతనాదభావతో సీహనాదం బుద్ధస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తతో ఏవ సబ్బసత్తుత్తమతాయ సేట్ఠస్స, బుద్ధానం వా సావకబుద్ధాదీనం సేట్ఠస్స సమ్ముఖా పురతో నదిస్సామాతి అత్థో.

యథా పన సీహనాదం నదితుకామో, తం దస్సేన్తో **‘‘యాయా’’**తి గాథమాహ. తత్థ **యాయా**తి యదత్థం, యాయ యదత్థానుప్పత్తియాతి అత్థో. **నో**తి అమ్హాకం. **అనుకమ్పాయా**తి అనుగ్గణ్హనేన అమ్హే ద్వేపి **పబ్బాజయి** పబ్బాజేసి. **మునీ**తి భగవా. **నో నో అత్థో అనుప్పత్తో**తి సో అత్థో సబ్బేసం సంయోజనానం ఖయభూతం అరహత్తఫలం నో అమ్హేహి అనుప్పత్తో, అధిగతోతి అత్థో.

భరతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. భారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా

నదన్తి ఏవం సప్పఞ్ఞాతి ఆయస్మతో భారద్వాజత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సుమనం నామ పచ్చేకబుద్ధం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పరిపక్కం వల్లికారఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా గోత్తనామేన **భారద్వాజో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో వయప్పత్తో ఘరావాసం వసన్తో ఏకపుత్తం లభి. తస్స “కణ్హదిన్నో”తి నామం అకాసి. తస్స విఞ్ఞుతం పత్తకాలే “తాత, అసుకస్స నామ ఆచరియస్స సన్తికే సిప్పం సిక్ఖిత్వా ఏహీ”తి తం తక్కసిలం పేసేసి. సో గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే సత్థు సావకం అఞ్ఞతరం మహాథేరం కల్యాణమిత్తం లభిత్వా తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కతపుబ్బకిచ్చో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౬౬-౭౦) –

“సుమనో నామ సమ్బుద్ధో, తక్కరాయం వసీ తదా;
వల్లికారఫలం గయ్హ, సయమ్భుస్స అదాసహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథస్స పితా భారద్వాజో వేళువనే విహరన్తం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. అథ పుత్తో సత్థారం వన్దితుం రాజగహం ఆగతో సత్థు సన్తికే నిసిన్నం పితరం దిస్వా తుట్ఠచిత్తో “పితాపి ఖో మే పబ్బజితో, కిం ను ఖో తేన పబ్బజ్జాకిచ్చం మత్థకం పాపిత”న్తి వీమంసన్తో ఖీణాసవభావం ఞత్వా తం సీహనాదం నదాపేతుకామో, “సాధు, ఖో తుమ్హేహి కతం పబ్బజన్తేహి, పబ్బజ్జాకిచ్చం పన మత్థకం పాపిత”న్తి పుచ్ఛి. భారద్వాజో పుత్తస్స అధిగమం దీపేన్తో –

౧౭౭. “నదన్తి ఏవం సప్పఞ్ఞా, సీహావ గిరిగబ్భరే;
వీరా విజితసఙ్గామా, జేత్వా మారం సవాహనం.

౧౭౮.“సత్థా చ పరిచిణ్ణో మే, ధమ్మో సఙ్ఘో చ పూజితో;
అహఞ్చ విత్తో సుమనో, పుత్తం దిస్వా అనాసవ”న్తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **నదన్తీ**తి యథాభుచ్చగుణాభిబ్యాహారవసేన అభీతనాదం నదన్తి గజ్జన్తి. **ఏవ**న్తి ఇదాని వత్తబ్బాకారదస్సనం. **సప్పఞ్ఞా**తి అగ్గమగ్గపఞ్ఞాధిగమేన సబ్బపఞ్ఞాధిగమేన సబ్బపఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తా. **వీరా**తి చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియసమ్పన్నతాయ వీరా, తతో ఏవ అనవసేససంకిలేసపక్ఖనిమ్మథనేన **సవాహనం** కిలేస**మారం** అభిసఙ్ఖారమారం దేవపుత్త**మారఞ్చ జేత్వా** సబ్బసో **విజితసఙ్గామా** నదన్తి సప్పఞ్ఞాతి సమ్బన్ధో.

ఏవం విజేతబ్బవిజయేన సీహనాదం దస్సేత్వా ఇదాని ఆరాధేతబ్బసమారాధనేన ఇచ్ఛితబ్బసిద్ధియా చ తం దస్సేతుం, “**సత్థా చ పరిచిణ్ణో మే**”తి దుతియం గాథమాహ. తత్థ **సత్థా చ పరిచిణ్ణో మే**తి మమ సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో యథానుసిట్ఠం ఓవాదానుసాసనీకరణేన మయా పరిచిణ్ణో ఉపాసితో, న ధమ్మాధికరణం విసోసితోతి అధిప్పాయో. **ధమ్మో సఙ్ఘో చ పూజితో**తి నవవిధోపి లోకుత్తరధమ్మో, యథాపటిపత్తియాగతమగ్గానుప్పత్తియా సీలదిట్ఠిసామఞ్ఞగమనేన అరియసఙ్ఘో చ మయా పూజితో మానితో. **అహఞ్చ విత్తో సుమనో, పుత్తం దిస్వా అనాసవ**న్తి మమ పుత్తం అనాసవం సబ్బసో ఖీణాసవం దిస్వా దస్సనహేతు అహమ్పి విత్తో నిరామిసాయ పీతియా తుట్ఠో, తతోయేవ నిరామిసేన సోమనస్సేన సుమనో జాతోతి అత్థో.

భారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కణ్హదిన్నత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉపాసితా సప్పురిసాతి ఆయస్మతో కణ్హదిన్నత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో చతునవుతే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సోభితం నామ పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా పసన్నచిత్తో పున్నాగపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **కణ్హదిన్నో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా చోదియమానో ధమ్మసేనాపతిం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౬౧-౬౩) –

“సోభితో నామ సమ్బుద్ధో, చిత్తకూటే వసీ తదా;
గహేత్వా గిరిపున్నాగం, సయమ్భుం అభిపూజయిం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౮౯. “ఉపాసితా సప్పురిసా, సుతా ధమ్మా అభిణ్హసో;
సుత్వాన పటిపజ్జిస్సం, అఞ్జసం అమతోగధం.

౧౯౦. “భవరాగహతస్స మే సతో, భవరాగో పున మే న విజ్జతి;
న చాహు న చ మే భవిస్సతి, న చ మే ఏతరహి విజ్జతీ”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **ఉపాసితాతి** పరిచరితా పటిపత్తిపయిరుపాసనాయ పయిరుపాసితా. **సప్పురిసాతి** సన్తేహి సీలాదిగుణేహి సమన్నాగతా పురిసా, అరియపుగ్గలా సారిపుత్తత్థేరాదయో. ఏతేన పురిమచక్కద్వయసమ్పత్తిమత్తనో దస్సేతి. న హి పతిరూపదేసవాసేన వినా సప్పురిసూపనిస్సయో సమ్భవతి. **సుతా ధమ్మాతి** సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిపటిసంయుత్తధమ్మా సోతద్వారానుసారేన ఉపధారితా. ఏతేన అత్తనో బాహుసచ్చం దస్సేన్తో పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం దస్సేతి. **అభిణ్హసోతి** బహుసో న కాలేన కాలం. ఇదఞ్చ పదం “ఉపాసితా సప్పురిసా”తి ఏత్థాపి యోజేతబ్బం. **సుత్వాన పటిపజ్జిస్సం, అఞ్జసం అమతోగధన్తి** తే ధమ్మే సుత్వా తత్థ వుత్తరూపారూపధమ్మే సలక్ఖణాదితో పరిగ్గహేత్వా అనుక్కమేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అమతోగధం నిబ్బానపతిట్ఠం తంసమ్పాపకం అఞ్జసం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం పటిపజ్జిం పాపుణిం.

భవరాగహతస్స మే సతోతి భవరాగేన భవతణ్హాయ అనాదిమతి సంసారే హతస్స ఉపద్దుతస్స మమ సతో సమానస్స, అగ్గమగ్గేన వా హతభవరాగస్స. **భవరాగో పున మే న విజ్జతీతి** తతో ఏవ పున ఇదాని భవరాగో మే నత్థి. **న చాహు న మే భవిస్సతి, న చ మే ఏతరహి విజ్జతీతి** యదిపి పుబ్బే పుథుజ్జనకాలే సేక్ఖకాలే చ మే భవరాగో అహోసి, అగ్గమగ్గప్పత్తితో పన పట్ఠాయ న చాహు న చ అహోసి, ఆయతిమ్పి న మే భవిస్సతి, ఏతరహి అధునాపి న చ మే విజ్జతి న చ ఉపలబ్భతి, పహీనోతి అత్థో. భవరాగవచనేనేవ చేత్థ తదేకట్ఠతాయ మానాదీనమ్పి అభావో వుత్తోతి సబ్బసో పరిక్ఖీణభవసంయోజనతం దస్సేతి.

కణ్హదిన్నత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

४. చతుత్థవగ్గో

౧. మిగసిరత్థేరగాథావణ్ణనా

యతో అహం పబ్బజితోతి ఆయస్మతో మిగసిరత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో కుసట్ఠకం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే పటిసన్ధిం గహేత్వా మిగసిరనక్ఖత్తేన జాతత్తా **మిగసిరోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో ఛవసీసమన్తం నామ సిక్ఖి, యం పరిజప్పేత్వా తివస్సమత్థకే మతానమ్పి సీసం నఖేన ఆకోటేత్వా "అయం సత్తో అసుకట్ఠానే నిబ్బత్తో"తి జానాతి.

సో ఘరావాసం అనిచ్ఛన్తో పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తం విజ్జం నిస్సాయ లోకేన సక్కతో గరుకతో లాభీ హుత్వా విచరన్తో సావత్థిం ఉపగతో సత్థు సన్తికం గన్త్వా అత్తనో ఆనుభావం పకాసేన్తో – "అహం, భో గోతమ, మతానం నిబ్బత్తట్ఠానం జానామీ"తి వత్వా, "కథం పన త్వం జానాసీ"తి వుత్తే, "ఛవసీసాని ఆహరాపేత్వా మన్తం పరిజప్పేత్వా నఖేన సీసం ఆకోటేన్తో నిరయాదికం తేహి తేహి నిబ్బత్తట్ఠానం జానామీ"తి కథేసి. అథస్స భగవా పరినిబ్బుతస్స భిక్ఖునో సీసకపాలం ఆహరాపేత్వా, "కథేహి తావ తస్స గతిం, యస్సిదం సీసకపాల"న్తి ఆహ. సో తం కపాలం మన్తం పరిజప్పేత్వా నఖేన ఆకోటేత్వా నేవ అన్తం న కోటిం పస్సతి. అథ సత్థారా, "న సక్కోసి పరిబ్బాజకా"తి వుత్తే , "ఉపపరిక్ఖిస్సామి తావా"తి వత్వా పునప్పునం పరివత్తేన్తోపి న పస్సతేవ. బాహిరకమన్తేన హి ఖీణాసవస్స గతిం కథం జానిస్సతి, అథస్స మత్థకతో కచ్ఛేహి చ సేదో ముచ్చి. సో లజ్జిత్వా తుణ్హీభూతో అట్ఠాసి. సత్థా "కిలమసి పరిబ్బాజకా"తి ఆహ. సో "ఆమ, కిలమామి, న ఇమస్స గతిం జానామి, తుమ్హే పన జానాథా"తి. "అహం ఏతం జానామి, ఇతో ఉత్తరితరమ్పి జానామీ"తి వత్వా "నిబ్బానం గతో సో"తి ఆహ. పరిబ్బాజకో "ఇమం విజ్జం మయ్హం దేథా"తి ఆహ. "తేన హి పబ్బజా"తి వత్వా తం పబ్బాజేత్వా పఠమం సమథకమ్మట్ఠానే నియోజేత్వా ఝానాభిఞ్ఞాసు పతిట్ఠితస్స విపస్సనాయ కమ్మం ఉపదిసి. సో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.४౮.౩౬-౬౦) –

"కస్సపస్స భగవతో, బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో;
పసన్నచిత్తో సుమనో, కుసట్ఠకమదాసహం.

"ఇమస్మింయేవ కప్పస్మిం, కుసట్ఠకమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కుసట్ఠకస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౮౧."యతో అహం పబ్బజితో, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే;
విముచ్చమానో ఉగ్గచ్ఛిం, కామధాతుం ఉపచ్చగం.

౧౮౨.“బ్రహ్మునో పేక్ఖమానస్స, తతో చిత్తం విముచ్చి మే;

అకుప్పా మే విముత్తీతి, సబ్బసంయోజనక్ఖయా”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **యతో అహం పబ్బజితో, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే**తి యతో పభుతి అహం పబ్బజితో బుద్ధస్స భగవతో సాసనే, పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ. **విముచ్చమానో ఉగ్గచ్ఛి**న్తి సంకిలేసపక్ఖతో పఠమం తావ సమథవిపస్సనాహి విముచ్చమానో వోదానధమ్మసవసేన ఉట్ఠహిం. ఏవం ఉగ్గచ్ఛన్తో **కామధాతుం ఉపచ్చగం** అనాగామిమగ్గేన అచ్చన్తమేవ కామధాతుం అతిక్కమిం.

బ్రహ్మునో పేక్ఖమానస్స, తతో చిత్తం విముచ్చి మేతి సదేవకస్స లోకస్స అగ్గభూతత్తా సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మునో బుద్ధస్స భగవతో మహాకరుణాయోగేన “అయం కులపుత్తో మమ సాసనే పబ్బజిత్వా కథం ను ఖో పటిపజ్జతీ”తి పేక్ఖన్తస్స తతో అనాగామిమగ్గాధిగమతో పచ్ఛా అగ్గమగ్గాధిగమేన మమ చిత్తం సబ్బసంకిలేసతో అచ్చన్తమేవ ముచ్చి. **అకుప్పా మే విముత్తీతి, సబ్బసంయోజనక్ఖయా**తి తథావిముత్తచిత్తత్తా ఏవ సబ్బేసం సంయోజనానం ఖయా పరిక్ఖయా ఇతి ఏవం అకుప్పా మే విముత్తీతి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

మిగసిరత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సివకత్థేరగాథావణ్ణనా

అనిచ్చాని గహకానీతి ఆయస్మతో సివకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం పిణ్డాయ చరన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో పత్తం ఆదాయ కుమ్మాసస్స పూరేత్వా అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **సివకో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయతాయ కామే పహాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా విచరన్తో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౬.౧౧౭-౧౨౧) –

“ఏసనాయ చరన్తస్స, విపస్సిస్స మహేసినో;
రిత్తకం పత్తం దిస్వాన, కుమ్మాసం పూరయిం అహం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం భిక్ఖమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కుమ్మాసస్స ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౮౩.“అనిచ్చాని గహకాని, తత్థ తత్థ పునప్పునం;

గహకారం గవేసన్తో, దుక్ఖా జాతి పునప్పునం.

౧౮౪."గహకారక దిట్ఠోసి, పున గేహం న కాహసి;

సబ్బా తే ఫాసుకా భగ్గా, థూణికా చ విదాలితా;

విమరియాదికతం చిత్తం, ఇధేవ విధమిస్సతీ"తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **అనిచ్చాని గహకాని, తత్థ తత్థ పునప్పున**న్తి తస్మిం తస్మిం భవే పునప్పునం నిబ్బత్తమానాని గహకాని అత్తభావగేహాని న నిబ్బాని అనవట్ఠితాని ఇత్తరాని పరిత్తకాలాని. **గహకారం గవేసన్తో**తి ఇమస్స అత్తభావగేహస్స కారకం తణ్హావడ్ఢకిం పరియేసన్తో ఏత్తకం కాలం అనువిచరిన్తి అధిప్పాయో. **దుక్ఖా జాతి పునప్పున**న్తి ఇదం గహకారకగవేసనస్స కారణవచనం . యస్మా జరాబ్యాధిమరణమిస్సతాయ జాతి నామేసా పునప్పునం ఉపగన్తుం దుక్ఖా, న చ సా తస్మిం అదిట్ఠే నివత్తతి, తస్మా తం గవేసన్తో విచరిన్తి అత్థో.

గహకారక దిట్ఠోసీతి ఇదాని పన యేన సో సక్కా దట్ఠుం, తేన అరియమగ్గఞాణచక్ఖునా గహకారక దిట్ఠో అసి. **పున గేహ**న్తి పున ఇమస్మిం సంసారవట్టే అత్తభావసఙ్ఖాతం మమ గేహం **న కాహసి** న కరిస్ససి. **సబ్బా తే ఫాసుకా భగ్గా**తి తవ సబ్బా అనవసేసకిలేసఫాసుకా మయా భగ్గా. **థూణికా చ విదాలితా**తి ఇదాని తయా కాతబ్బస్స అత్తభావగేహస్స అవిజ్జాసఙ్ఖాతా కణ్ణికా చ భిన్నా. **విమరియాదికతం చిత్త**న్తి మమ చిత్తం విగతన్తం కతం, ఆయతిం అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదితం. తతో ఏవ **ఇధేవ విధమిస్సతి** ఇమస్మింయేవ భవే విద్ధంసిస్సతి, చరిమకచిత్తనిరోధేన నిరుజ్ఝిస్సతీతి అత్థో.

సివకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఉపవాణత్థేరగాథావణ్ణనా

అరహం సుగతోతి ఆయస్మతో ఉపవాణత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే దలిద్దకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతి పరినిబ్బుతే తస్స ధాతుం గహేత్వా మనుస్సదేవనాగగరుళకుమ్భణ్డయక్ఖగన్ధబ్బేహి సత్తరతనమయే సత్తయోజనికే థూపే కతే తత్థ సుధోతం అత్తనో ఉత్తరాసఙ్గం వేళగ్గే ఆబన్ధిత్వా ధజం కత్వా పూజం అకాసి. తం గహేత్వా అభిసమ్మతకో నామ యక్ఖసేనాపతి దేవేహి చేతియపూజారక్ఖణత్థం ఠపితో అదిస్సమానకాయో ఆకాసే ధారేన్తో చేతియం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం అకాసి. సో తం దిస్వా భియ్యోసోమత్తాయ పసన్నమానసో అహోసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ఉపవాణో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో జేతవనపటిగ్గహణే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో అరహత్తం పత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౯.౧౨౨-౧౪౮) –

"పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;

జలిత్వా అగ్గిక్ఖన్ధోవ, సమ్బుద్ధో పరినిబ్బుతో.

"మహాజనా సమాగమ్మ, పూజయిత్వా తథాగతం;

చిత్తం కత్వాన సుగతం, సరీరం అభిరోపయుం.

“సరీరకిచ్చం కత్వాన, ధాతుం తత్థ సమానయుం;
సదేవమనుస్సా సబ్బే, బుద్ధథూపం అకంసు తే.

“పఠమా కఞ్చనమయా, దుతియా చ మణిమయా;
తతియా రూపియమయా, చతుత్థీ ఫలికామయా.

“తత్థ పఞ్చమికా చేవ, లోహితఙ్కమయా అహు;
ఛట్ఠా మసారగల్లస్స, సబ్బం రతనమయూపరి.

“జఙ్ఘా మణిమయా ఆసి, వేదికా రతనామయా;
సబ్బసోణ్ణమయో థూపో, ఉద్ధం యోజనముగ్గతో.

“దేవా తత్థ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మయమ్పి థూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో.

“ధాతు ఆవేణికా నత్థి, సరీరం ఏకపిణ్డితం;
ఇమమ్హి బుద్ధథూపమ్హి, కస్సామ కఞ్చుకం మయం.

“దేవా సత్తహి రత్నేహి, అఞ్ఞం వడ్ఢేసుం యోజనం;
థూపో ద్వియోజనుబ్బేధో, తిమిరం బ్యపహన్తి సో.

“నాగా తత్థ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మనుస్సా చేవ దేవా చ, బుద్ధథూపం అకంసు తే.

“మా నో పమత్తా అస్సుమ్హ, అప్పమత్తా సదేవకా;
మయమ్పి థూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో.

“ఇన్దనీలం మహానీలం, అథో జోతిరసం మణిం;
ఏకతో సన్నిపాతేత్వా, బుద్ధథూపం అఛాదయుం.

“సబ్బం మణిమయం ఆసి, యావతా బుద్ధచేతియం;
తియోజనసముబ్బేధం, ఆలోకకరణం తదా.

“గరుళా చ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మనుస్సా దేవనాగా చ, బుద్ధపూజం అకంసు తే.

“మా నో పమత్తా అస్సుమ్హ, అప్పమత్తా సదేవకా;
మయమ్పి ధూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో.

“సబ్బం మణిమయం ధూపం, అకరుం తే చ కఞ్చుకం;
యోజనం తేపి వడ్ఢేసుం, ఆయతం బుద్ధచేతియం.

“చతుయోజనముబ్బేధో, బుద్ధధూపో విరోచతి;
ఓభాసేతి దిసా సబ్బా, సతరంసీవ ఉగ్గతో.

“కుమ్భణ్డా చ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మనుస్సా చేవ దేవా చ, నాగా చ గరుళా తథా.

“పచ్చేకం బుద్ధసేట్ఠస్స, అకంసు ధూపముత్తమం;
మా నో పమత్తా అస్సుమ్హ, అప్పమత్తా సదేవకా.

“మయమ్పి ధూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో;
రతనేహి ఛాదేస్సామ, ఆయతం బుద్ధచేతియం.

“యోజనం తేపి వడ్ఢేసుం, ఆయతం బుద్ధచేతియం;
పఞ్చయోజనముబ్బేధో, ధూపో ఓభాసతే తదా.

“యక్ఖా తత్థ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మనుస్సా దేవనాగా చ, గరుళా చ కుమ్భణ్డకా.

“పచ్చేకం బుద్ధసేట్ఠస్స, అకంసు ధూపముత్తమం;
మా నో పమత్తా అస్సుమ్హ, అప్పమత్తా సదేవకా.

“మయమ్పి ధూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో;
ఫలికా ఛాదయిస్సామ, ఆయతం బుద్ధచేతియం.

“యోజనం తేపి వడ్ఢేసుం, ఆయతం బుద్ధచేతియం;
ఛయోజనికముబ్బేధో, ధూపో ఓభాసతే తదా.

“గన్ధబ్బా చ సమాగన్త్వా, ఏకతో మన్తయుం తదా;
మనుజా దేవతా నాగా, కుమ్భణ్డా గరుళా తథా.

“సబ్బే అకంసు బుద్ధధూపం, మయమేత్థ అకారకా;
మయమ్పి ధూపం కస్సామ, లోకనాథస్స తాదినో.

“వేదియో సత్త కత్వాన, ధజం ఛత్తం అకంసు తే;
సబ్బసోణ్ణమయం ధూపం, గన్ధబ్బా కారయుం తదా.

“సత్తయోజనముబ్బేధో, ధూపో ఓభాసతే తదా;
రత్తిన్దివా న ఞాయన్తి, ఆలోకో హోతి సబ్బదా.

“అభిభోన్తి న తస్సాభా, చన్దసూరా సతారకా;
సమన్తా యోజనసతే, పదీపోపి న పజ్జలి.

“తేన కాలేన యే కేచి, ధూపం పూజేన్తి మానుసా;
న తే ధూపం ఆరుహన్తి, అమ్బరే ఉక్ఖిపన్తి తే.

“దేవేహి ఠపితో యక్ఖో, అభిసమ్మతనామకో;
ధజం వా పుప్ఫదామం వా, అభిరోపేతి ఉత్తరిం.

“న తే పస్సన్తి తం యక్ఖం, దామం పస్సన్తి గచ్ఛతో;
ఏవం పస్సిత్వా గచ్ఛన్తా, సబ్బే గచ్ఛన్తి సుగ్గతిం.

“విరుద్ధా యే పావచనే, పసన్నా యే చ సాసనే;
పాటిహీరం దట్ఠుకామా, ధూపం పూజేన్తి మానుసా.

“నగరే హంసవతియా, అహోసిం భతకో తదా;
ఆమోదితం జనం దిస్వా, ఏవం చిన్తేసహం తదా.

“ఉళారో భగవా నేసో, యస్స ధాతుఘరే దిసం;
ఇమా చ జనతా తుట్ఠా, కారం కుబ్బం న తప్పరే.

“అహమ్పి కారం కస్సామి, లోకనాథస్స తాదినో;
తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, భవిస్సామి అనాగతే.

“సుధోతం రజకేనాహం, ఉత్తరేయ్యం పటం మమ;
వేళగ్గే ఆలగ్గేత్వాన, ధజం ఉక్ఖిపిమమ్బరే.

“అభిసమ్మతకో గయ్హ, అమ్బరే హాసి మే ధజం;
వాతేరితం ధజం దిస్వా, భియ్యో హాసం జనేసహం.

“తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, సమణం ఉపసఙ్కమిం;
తం భిక్ఖుం అభివాదేత్వా, విపాకం పుచ్ఛహం ధజే.

“సో మే కథేసి ఆనన్దీ, పీతిసఞ్జననం మమ;
తస్స ధజస్స విపాకం, అనుభోస్ససి సబ్బదా.

“హత్థిఅస్సరథాపత్తీ, సేనా చ చతురఙ్గినీ;
పరివారేస్సన్తి తం నిచ్చం, ధజదానస్సిదం ఫలం.

“సట్ఠితూరియసహస్సాని, భేరియో సమలఙ్కతా;
పరివారేస్సన్తి తం నిచ్చం, ధజదానస్సిదం ఫలం.

“ఛళసీతి సహస్సాని, నారియో సమలఙ్కతా;
విచిత్తవత్థాభరణా, ఆముక్కమణికుణ్డలా.

“అళారపమ్హా హసులా, సుసఞ్ఞా తనుమజ్ఝిమా;
పరివారేస్సన్తి తం నిచ్చం, ధజదానస్సిదం ఫలం.

“తింసకప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్ససి;
అసీతిక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్ససి.

“సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“దేవలోకా చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
పుఞ్ఞకమ్మేన సఞ్ఞుత్తో, బ్రహ్మబన్ధు భవిస్ససి.

“అసీతికోటిం ఛడ్డేత్వా, దాసే కమ్మకరే బహూ;
గోతమస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిస్ససి.

“ఆరాధయిత్వా సమ్బుద్ధం, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
ఉపవాణోతి నామేన, హేస్ససి సత్థు సావకో.

“సతసహస్సే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
సుముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయిం మమ.

“చక్కవత్తిస్స సన్తస్స, చాతుద్దీపిస్సరస్స మే;
తీణి యోజనాని సామన్తా, ఉస్సీయన్తి ధజా సదా.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, ధజదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథాయస్మా ఉపవాణో భగవతో ఉపట్ఠాకో అహోసి. తేన చ సమయేన భగవతో వాతాబాధో ఉప్పజ్జి. థేరస్స చ గిహిసహాయో దేవహితో నామ బ్రాహ్మణో సావత్థియం పటివసతి. సో థేరం చతూహి పచ్చయేహి పవేదేసి. అథాయస్మా ఉపవాణో నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ తస్స బ్రాహ్మణస్స నివేసనం ఉపగచ్ఛి. బ్రాహ్మణో “కేనచి అఞ్ఞేన పయోజనేన థేరో ఆగతో”తి ఞత్వా, “వదేయ్యాథ, భన్తే, కేనత్థో”తి ఆహ. థేరో తస్స బ్రాహ్మణస్స పయోజనం ఆచిక్ఖన్తో –

౧౮౫.“అరహం సుగతో లోకే, వాతేహాబాధికో ముని;

సచే ఉణ్హోదకం అత్థి, మునినో దేహి బ్రాహ్మణ.

౧౮౬.“పూజితో పూజనేయ్యానం, సక్కరేయ్యాన సక్కతో;

అపచితోపచేయ్యానం, తస్స ఇచ్ఛామి హాతవే”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తస్సత్థో – యో ఇమస్మిం **లోకే పూజనేయ్యానం** పూజేతబ్బేహి సక్కాదీహి దేవేహి మహాబ్రహ్మాదీహి చ బ్రహ్మేహి **పూజితో, సక్కరేయ్యానం** సక్కాతబ్బేహి బిమ్బిసారకోసలరాజాదీహి **సక్కతో, అపచేయ్యానం** అపచాయితబ్బేహి మహేసీహి ఖీణాసవేహి **అపచితో,** కిలేసేహి ఆరకత్తాదినా **అరహం,** సోభనగమనాదినా **సుగతో** సబ్బఞ్ఞూ **ముని** మయ్హం సత్థా దేవదేవో సక్కానం అతిసక్కో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా, సో దాని **వాతేహి** వాతహేతు వాతక్ఖోభనిమిత్తం **ఆబాధికో** జాతో. **సచే, బ్రాహ్మణ, ఉణ్హోదకం అత్థి, తస్స** వాతాబాధవూపసమనత్థం తం **హాతవే** ఉపనేతుం **ఇచ్ఛామీ**తి. తం సుత్వా బ్రాహ్మణో ఉణ్హోదకం తదనురూపం వాతారహఞ్చ భేసజ్జం భగవతో ఉపనామేసి. తేన చ సత్థు రోగో వూపసమి. తస్స భగవా అనుమోదనం అకాసీతి.

ఉపవాణత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఇసిదిన్నత్థేరగాథావణ్ణనా

దిట్ఠా మయాతి ఆయస్మతో ఇసిదిన్నత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బీజనిం గహేత్వా బోధియా పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సునాపరన్తజనపదే సేట్ఠికులే నిబ్బత్తిత్వా **ఇసిదిన్నో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు చన్దనమాళపటిగ్గహణే పాటిహారియం దిస్వా పసన్నమానసో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా సోతాపన్నో హుత్వా అగారం అజ్ఝావసతి. తస్స హితానుకమ్పినీ దేవతా తం చోదేన్తీ –

౧౮౭.“దిట్ఠా మయా ధమ్మధరా ఉపాసకా, కామా అనిచ్చా ఇతి భాసమానా;

సారత్తరత్తా మణికుణ్డలేసు, పుత్తేసు దారేసు చ తే అపేక్ఖా.

౧౮౮."అద్ధా న జానన్తి యతోధ ధమ్మం, కామా అనిచ్చా ఇతి చాపి ఆహు;
రాగఞ్చ తేసం న బలత్థి ఛేత్తుం, తస్మా సితా పుత్తదారం ధనఞ్చా"తి. –

గాథాద్వయమభాసి.

తత్థ **దిట్ఠా మయా ధమ్మధరా ఉపాసకా, కామా అనిచ్చా ఇతి భాసమానా**తి ఇధేకచ్చే పరియత్తిధమ్మధరా ఉపాసకా మయా దిట్ఠా, పరియత్తిధమ్మధరత్తా ఏవ "కామా నామేతే అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా"తి కామేసు ఆదీనవపటిసంయుత్తం ధమ్మం భాసమానా, సయం పన **సారత్తరత్తా మణికుణ్డలేసు, పుత్తేసు దారేసు చ తే అపేక్ఖా**తి సారత్తా హుత్వా బహలరాగరత్తా మణీసు కుణ్డలేసు చ, మణిచితేసు వా కుణ్డలేసు, పుత్తేసు పుత్తధీతాసు దారేసు చ అధిగతస్నేహా, అఞ్ఞం భణన్తా అఞ్ఞం కరోన్తా దిట్ఠా మయాతి అత్థో.

యతోతి యస్మా తే ఉపాసకా సారత్తరత్తా మణికుణ్డలేసు పుత్తేసు దారేసు చ అపేక్ఖవన్తో, తస్మా **ఇధ** ఇమస్మిం బుద్ధసాసనే **ధమ్మం** యాథావతో **అద్ధా** ఏకంసేన **న జానన్తి**. ఏవం భూతా చ "**కామా అనిచ్చా**"**ఇతి చాపి ఆహు** అహోసి, సత్తపకతి విచిత్తసభావాతి అధిప్పాయో. **రాగఞ్చ తేసం న బలత్థి ఛేత్తు**న్తి తేసం ఉపాసకానం యస్మా రాగం ఛేత్తుం సముచ్ఛిన్దితుం తాదిసం ఞాణబలం నత్థి, **తస్మా** తేన కారణేన **సితా** తణ్హావసేన నిస్సితా **పుత్తదారం ధనఞ్చ** అల్లీనా న విస్సజ్జేన్తీతి సబ్బమేతం దేవతా తంయేవ ఉపాసకం ఉద్దిస్స అఞ్ఞాపదేసేన కథేసి. తం సుత్వా ఉపాసకో సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౮.౪౬-౫౦) –

"విపస్సినో భగవతో, బోధియా పాదపుత్తమే;
సుమనో బీజనిం గయ్హ, అబీజిం బోధిముత్తమం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, అబీజిం బోధిముత్తమం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బీజనాయ ఇదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ఇమా ఏవ గాథా అభాసీతి.

ఇసిదిన్నత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సమ్బులకచ్చానత్థేరగాథావణ్ణనా

దేవో చాతి ఆయస్మతో సమ్బులకచ్చానత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో చతునవుతికప్పమత్థకే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సతరంసిం నామ పచ్చేకబుద్ధం నిరోధా వుట్ఠహిత్వా పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో తాలఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే గహపతికులే నిబ్బత్తిత్వా "సమ్బులో"తి లద్ధనామో కచ్చానగోత్తతాయ **సమ్బులకచ్చానో**తి పఞ్ఞాయిత్థ.

సో వయప్పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా హిమవన్తసమీపే భేరవాయ నామ పబ్బతగుహాయం విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విహరతి. అథేకదివసం మహా అకాలమేఘో సతపటలసహస్సపటలో థనేన్తో గజ్జన్తో విజ్జుల్లతా నిచ్ఛారేన్తో గళగళాయన్తో ఉట్ఠహిత్వా వస్సితుం ఆరభి, అసనియో ఫలింసు. తం సద్దం సుత్వా అచ్ఛతరచ్ఛువనమహింసహత్థిఆదయో భీతతసితా భీతరవం విరవింసు. థేరో పన ఆరద్ధవిపస్సనత్తా కాయే జీవితే చ నిరపేక్ఖో విగతలోమహంసో తం అచిన్తేన్తో విపస్సనాయమేవ కమ్మం కరోన్తో ఘమ్మాపగమేన ఉతుసప్పాయలాభేన సమాహితచిత్తో తావదేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా సహ అభిఞ్ఞాహి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౧.౮౫-౯౦) –

“సతరంసీ నామ భగవా, సయమ్భూ అపరాజితో;
వివేకా వుట్ఠహిత్వాన, గోచరాయాభినిక్ఖమి.

“ఫలహత్థో అహం దిస్వా, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, తాలఫలం అదాసహం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సోమనస్సజాతో ఉదానవసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౮౯.“దేవో చ వస్సతి, దేవో చ గళగళాయతి,
ఏకకో చాహం భేరవే బిలే విహరామి;
తస్స మయ్హం ఏకకస్స భేరవే బిలే విహరతో,
నత్థి భయం వా ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా.

౧౯౦.“ధమ్మతా మమేసా యస్స మే, ఏకకస్స భేరవే బిలే;
విహరతో నత్థి భయం వా, ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా”తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **దేవో చ వస్సతి, దేవో చ గళగళాయతీ**తి దేవో మేఘో వస్సతి చ, “గళగళా”తి చ కరోన్తో గజ్జతీతి అత్థో. గజ్జన్తస్స హి అనుకరణమేతం. **ఏకకో చాహం భేరవే బిలే విహరామీ**తి అహఞ్చ ఏకకో అసహాయో సప్పటిభయాయం పబ్బతగుహాయం వసామి, **తస్స మయ్హం** ఏవంభూతస్స మే సతో **నత్థి భయం వా ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా**తి చిత్తుత్రాససఞ్ఞితం భయం వా తంనిమిత్తకం సరీరస్స ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసనమత్తం వా నత్థి.

కస్మాతి తత్థ కారణమాహ ‘‘**ధమ్మతా మమేసా**’’తి. అపరిఞ్ఞాతవత్థుకస్స హి తత్థ అప్పహీనచ్ఛన్దరాగతాయ భయాదినా భవితబ్బం, మయా పన సబ్బసో తత్థ పరిఞ్ఞాతం, తత్థ చ ఛన్దరాగో సముచ్ఛిన్నో, తస్మా భయాదీనం అభావో **ధమ్మతా మమేసా** మమ ధమ్మసభావో ఏసోతి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సమ్బులకచ్చానత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. నితకత్థేరగాథావణ్ణనా

కస్స సేలూపమం చిత్తన్తి ఆయస్మతో నితకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే బన్ధుమతీనగరే ఆరామగోపకో హుత్వా జీవన్తో ఏకదివసం భగవన్తం ఆకాసేన గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో నాళికేరఫలం దాతుకామో అహోసి. సత్థా తం అనుగ్గణ్హన్తో ఆకాసేయేవ ఠత్వా పటిగ్గణ్హి. సో తం దత్వా ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేది. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **నితకో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో ఘటేన్తో అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౧.౯౧-౯౮) –

“నగరే బన్ధుమతియా, ఆరామికో అహం తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, గచ్ఛన్తం అనిలఞ్జసే.

“నాళికేరఫలం గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
ఆకాసే ఠితకో సన్తో, పటిగ్గణ్హి మహాయసో.

“విత్తిసఞ్జననో మయ్హం, దిట్ఠధమ్మసుఖావహో;
ఫలం బుద్ధస్స దత్వాన, విప్పసన్నేన చేతసా.

“అధిగచ్ఛిం తదా పీతిం, విపులఞ్చ సుఖుత్తమం;
ఉప్పజ్జతేవ రతనం, నిబ్బత్తస్స తహిం తహిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“దిబ్బచక్ఖు విసుద్ధం మే, సమాధికుసలో అహం;
అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తో, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో ఫలసుఖేన నిబ్బానసుఖేన విహరన్తే పధానపరిగ్గాహకో థేరో తం ఆరఞ్ఞాయతనం గన్త్వా తత్థ వసన్తానం భిక్ఖూనం పరిగ్గణ్హనత్థం ‘‘**కస్స సేలూపమ**’’న్తిఆదినా పఠమం గాథమాహ.

౧౯౧. తత్థ **కస్స సేలూపమం చిత్తం, ఠితం నానుపకమ్పతీ**తి ఇమస్మిం అరఞ్ఞాయతనే వసన్తేసు కస్స భిక్ఖునో చిత్తం అగ్గఫలాధిగమేన ఏకఘనసిలామయపబ్బతూపమం సబ్బేసం ఇఞ్జనానం అభావతో వసీభావప్పత్తియా చ ఠితం సబ్బేహిపి లోకధమ్మేహి నానుకమ్పతి న వేధతి. ఇదానిస్స అకమ్పనాకారం సద్ధిం కారణేన దస్సేతుం ''**విరత్త**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **విరత్తం రజనీయేసూ**తి విరాగసఙ్ఖాతేన అరియమగ్గేన రజనీయేసు రాగుప్పత్తిహేతుభూతేసు తేభూమకధమ్మేసు విరత్తం, తత్థ సబ్బసో సముచ్ఛిన్నరాగన్తి అత్థో. **కుప్పనీయే**తి పటిఘట్ఠానీయే, సబ్బస్మిమ్పి ఆఘాతవత్థుస్మిం. **న కుప్పతీ**తి న దుస్సతి న వికారం ఆపజ్జతి. **యస్సేవం భావితం చిత్త**న్తి యస్స అరియపుగ్గలస్స చిత్తం మనో ఏవం వుత్తనయేన తాదిభావేన భావితం, **కుతో తం దుక్ఖమేస్సతీ**తి తం పుగ్గలం కుతో సత్తతో సఙ్ఖారతో వా దుక్ఖం ఉపగమిస్సతి, న తాదిసస్స దుక్ఖం అత్థీతి అత్థో.

౧౯౨. ఏవం అనియమవసేన పుచ్ఛితమత్థం నితకత్థేరో అత్తూపనాయికం కత్వా విస్సజ్జేన్తో ''**మమ సేలూపమం చిత్త**''న్తిఆదినా దుతియగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి. తం వుత్తత్థమేవ.

నితకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సోణపోటిరియపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

న తావ సుపితుం హోతీతి ఆయస్మతో సోణస్స పోటిరియపుత్తస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో సిఖిస్స భగవతో కాలే వనచరో హుత్వా జీవన్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో కురఞ్జియఫలం సత్థునో అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం పోటిరియస్స నామ గామభోజకస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సోణో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో భద్దియస్స సాకియరఞ్ఞో సేనాపతి అహోసి. అథ భద్దియరాజే హేట్ఠా వుత్తనయేన పబ్బజితే, సేనాపతి ''రాజాపి నామ పబ్బజి, కిం మయ్హం ఘరావాసేనా''తి పబ్బజి? పబ్బజిత్వా పన నిద్దారామో విహరతి, న భావనమనుయుఞ్జతి. తం భగవా అనుపియాయం అమ్బవనే విహరన్తో అత్తనో ఓభాసం ఫరాపేత్వా తేనస్స సతిం జనేత్వా ఇమాయ గాథాయ తం ఓవదన్తో –

౧౯౩. ''న తావ సుపితుం హోతి, రత్తి నక్ఖత్తమాలినీ;
పటిజగ్గితుమేవేసా, రత్తి హోతి విజానతా.

౧౯౪. ''హత్థిక్ఖన్ధావపతితం , కుఞ్జరో చే అనుక్కమే;
సఙ్గామే మే మతం సేయ్యో, యఞ్చే జీవే పరాజితో''తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **న తావ సుపితుం హోతి, రత్తి నక్ఖత్తమాలినీ**తి అట్ఠహి అక్ఖణేహి వజ్జితం నవమం ఖణం లభిత్వా ఠితస్స విఞ్ఞుజాతికస్స యావ న అరహత్తం హత్థగతం హోతి, తావ అయం నక్ఖత్తమాలినీ రత్తి సుపితుం నిద్దాయితుం న హోతి, సుపనస్స కాలో న హోతి. అపిచ ఖో **పటిజగ్గితుమేవేసా, రత్తి హోతి విజానతా**తి ఏసా రత్తి నామ మనుస్సానం మిగపక్ఖీనఞ్చ నిద్దూపగమనేన విసేసతో నిస్సద్దవేలాభూతా పటిపత్తిం అత్తని సఞ్జగ్గితుం జాగరియానుయోగమనుయుఞ్జితుమేవ విజానతా విఞ్ఞునా ఇచ్ఛితా హోతీతి.

తం సుత్వా సోణో సంవిగ్గతరమానసో హిరోత్తప్పం పచ్చుపట్ఠపేత్వా అబ్భోకాసికఙ్గం అధిట్ఠాయ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో ‘‘**హత్థిక్ఖన్ధోవ పతిత**’’న్తి దుతియం గాథమాహ. తత్థ **అవపతిత**న్తి అవముఖం పతితం ఉద్ధంపాదం అధోముఖం పతితం. **కుఞ్జరో చే అనుక్కమే**తి కుఞ్జరో అనుక్కమేయ్య చే. ఇదం వుత్తం హోతి – యదాహం హత్థిమారుహిత్వా సఙ్గామం పవిట్ఠో హత్థిక్ఖన్ధతో పతితో, తదాహం **సఙ్గామే** తేన హత్థినా మద్దితో మతో అహోసిం చే, తం **మే** మరణం **సేయ్యో, యఞ్చే** ఇదాని కిలేసేహి **పరాజితో** జీవేయ్యం, తం న సేయ్యోతి. ఇమం గాథం వదన్తోయేవ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౨.౧-౬) –

“మిగలుద్దో పురే ఆసిం, విపినే విచరం అహం;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సబ్బధమ్మాన పారగుం.

“కురఞ్జియఫలం గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
పుఞ్ఞక్ఖేత్తస్స తాదినో, పసన్నో సేహి పాణిభి.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా “సత్థారా వుత్తం, అత్తనా వుత్త”న్తి ఉభయమ్పి గాథం “హత్థిక్ఖన్ధావపతిత”న్తిఆదినా పచ్చుదాహాసి. తేన ఇదమేవ అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

సోణపోటిరియపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. నిసభత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చ కామగుణే హిత్వాతి ఆయస్మతో నిసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో కపిత్థఫలమదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోలియజనపదే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా **నిసభో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సాకియకోలియానం సఙ్గామే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా తదహేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౨.౭-౧౧) –

“సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, కపిత్థం అదదిం ఫలం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో సహాయభిక్ఖూ పమాదవిహారేన కాలం వీతినామేన్తే దిస్వా తే ఓవదన్తో –

౧౯౩."పఞ్చ కామగుణే హిత్వా, పియరూపే మనోరమే;

సద్ధాయ ఘరా నిక్ఖమ్మ, దుక్ఖస్సన్తకరో భవే"తి. –

పఠమం గాథం అభాసి.

తస్సత్థో – బాలపుథుజ్జనస్స పియాయితబ్బసభావతాయ **పియరూపే** మనుఞ్ఞసభావతాయ **మనోరమే** రూపాదికే **పఞ్చ కామగుణే** కామకోట్ఠాసే **హిత్వా** పహాయ పరిచ్చజిత్వా కమ్మఫలసద్ధాయ రతనత్తయ**సద్ధాయ** చ వసేన **ఘరా** ఘరబన్ధనతో **నిక్ఖమ్మ** నిక్ఖమిత్వా పబ్బజ్జం ఉపగతో విఞ్ఞుజాతికో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ ఘటేన్తో వాయమన్తో వట్ట**దుక్ఖస్స అన్తకరో భవే** భవేయ్యాతి. ఏవం తే భిక్ఖూ ఓవదిత్వా "అయం పరే ఏవ సఞ్ఞాపేన్తో విహరతి, "సయం పన అకారకో"తి మా చిన్తయిత్థా"తి తేసం అత్తనో పటిపన్నభావం పకాసేన్తో –

౧౯౪."నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;

కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, సమ్పజానో పతిస్సతో"తి. –

దుతియగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి. తత్థ **నాభినన్దామి మరణన్తి** మరణం న అభికఙ్ఖామి. **నాభినన్దామి జీవితన్తి** ఇదం పన తస్స కారణవచనం, యస్మా నాభినన్దామి జీవితం, తస్మా నాభినన్దామి మరణన్తి. యో హి ఆయతిం జాతిజరామరణాయ కిలేసాభిసఙ్ఖారే ఆచినోతి ఉపచినోతి, సో పునబ్భవాభినిబ్బత్తిం అభినన్దన్తో నాన్తరియకతాయ అత్తనో మరణమ్పి అభినన్దతి నామ కారణస్స అప్పహీనత్తా, ఖీణాసవో పన సబ్బసో ఆచయగామిధమ్మే పహాయ అపచయగామిధమ్మే పతిట్ఠితో పరిఞ్ఞాతవత్థుకో సబ్బసో జీవితం అనభినన్దన్తో మరణమ్పి అనభినన్దతి నామ కారణస్స ఏవ సుప్పహీనత్తా. తేనాహ – "నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవిత"న్తి. యది ఏవం ఖీణాసవస్స పరినిబ్బానాభికఙ్ఖా, యావ పరినిబ్బానా అవట్ఠానఞ్చ కథన్తి ఆహ "**కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, సమ్పజానో పతిస్సతో**"తి, కిలేసపరినిబ్బానే సిద్ధే సతిపఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా సతో సమ్పజానో కేవలం ఖన్ధపరినిబ్బానకాలం పటికఙ్ఖామి, తం ఉదిక్ఖమానో ఆగమయమానో విహరామి, న పన మే మరణే జీవితే వా అభినన్దనా అత్థి అరహత్తమగ్గేనేవ తస్స సముగ్ఘాటితత్తాతి.

నిసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉసభత్థేరగాథావణ్ణనా

అమ్బపల్లవసఙ్కాసన్తి ఆయస్మతో ఉసభత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో కోసమ్బఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సాకియరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **ఉసభో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు ఞాతిసమాగమే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. సో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ సమణధమ్మం అకత్వా దివా సఙ్గణికారామో సకలరత్తిం నిద్దాయమానో వీతినామేతి. సో ఏకదివసం ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో నిద్దం ఓక్కన్తో సుపినే కేసమస్సుం ఓహారేత్వా అమ్బపల్లవవణ్ణం

చీవరం పారుపిత్వా హత్థిగీవాయం నిసీదిత్వా నగరం పిణ్డాయ పవిట్ఠం తత్థేవ మనుస్సే సమ్పత్తే దిస్వా లజ్జాయ హత్థిక్ఖన్ధతో ఓరుయ్హ అత్తానం దిస్వా పటిబుద్ధో, “ఈదిసం నామ సుపినం ముట్ఠస్సతినా అసమ్పజానేన నిద్దాయమానేన మయా దిట్ఠ”న్తి ఉప్పన్నసంవేగో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౩౭.౧౨-౧౬) –

“కకుధం విలసన్తంవ, దేవదేవం నరాసభం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, కోసమ్బం అదదిం తదా.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ థేరో యథాదిట్ఠం సుపినం అఙ్కుసం కత్వా అరహత్తస్స అధిగతత్తా తస్సేవ సుపినస్స కిత్తనవసేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౧౯౭. “అమ్బపల్లవసఙ్కాసం, అంసే కత్వాన చీవరం;
నిసిన్నో హత్థిగీవాయం, గామం పిణ్డాయ పావిసిం.

౧౯౮. “హత్థిక్ఖన్ధతో ఓరుయ్హ, సంవేగం అలభిం తదా;
సోహం దిత్తో తదా సన్తో, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో”తి. – గాథాద్వయమాహ;

తత్థ **అమ్బపల్లవసఙ్కాసం, అంసే కత్వాన చీవర**న్తి అమ్బపల్లవాకారం పవాళవణ్ణం చీవరం ఖన్ధే కరిత్వా ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా. **గామ**న్తి అత్తనో రాజధానిం హత్థిక్ఖన్ధే **నిసిన్నో పిణ్డాయ పావిసిం,** పవిట్ఠమత్తోవ మహాజనేన ఓలోకియమానో **హత్థిక్ఖన్ధతో ఓరుయ్హ** ఇతో పటిబుజ్ఝిం, పబుద్ధోవ **సంవేగం అలభిం తదా** “ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో హుత్వా నిద్దాయోక్కమనేన ఏతం జాత”న్తి. అపరే పన “రాజావ హుత్వా రత్తిభాగే ఏవరూపం సుపినం దిస్వా విభాతాయ రత్తియా హత్థిక్ఖన్ధం ఆరుయ్హ నగరవీథియం చరన్తో తం సుపినం సరిత్వా హత్థిక్ఖన్ధతో ఓరుయ్హ సంవేగం లభిత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్వా ఉదానం ఉదానేన్తో ఇమా గాథా అభాసీ”తి వదన్తి. **దిత్తో**తి తస్మిం రాజకాలే జాతిమదభోగమదాదిపరిదప్పితో సమానో సంవేగమలభిన్తి యోజనా.

ఉసభత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కప్పటకురత్థేరగాథావణ్ణనా

అయమితి కప్పటోతి ఆయస్మతో కప్పటకురత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి. అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం వినతాయ నామ నదియా తీరే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం దిస్వా పసన్నమానసో కేతకపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం దుగ్గతకులే నిబ్బత్తిత్వా యావ వయప్పత్తి,

తావ అఞ్ఞం ఉపాయం అజానన్తో కప్పటఖణ్డనివాసనో సరావహత్థో తత్థ తత్థ కురం పరియేసన్తో విచరి, తేన **కప్పటకురో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో వయప్పత్తో తిణం విక్కిణిత్వా జీవికం కప్పేన్తో ఏకదివసం తిణలావనత్థం అరఞ్ఞం గతో తత్థ అఞ్ఞతరం ఖీణాసవత్థేరం దిస్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా నిసీది. తస్స థేరో ధమ్మం కథేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో "కిం మే ఇమాయ కిచ్ఛజీవికాయా"తి పబ్బజిత్వా అత్తనో నివత్థకప్పటచోళం ఏకస్మిం ఠానే నిక్ఖిపి. యదా చస్స అనభిరతి ఉప్పజ్జతి, తదా తం కప్పటం ఓలోకేన్తస్స అనభిరతి విగచ్ఛతి, సంవేగం పటిలభి. ఏవం కరోన్తో సత్తక్ఖత్తుం ఉప్పబ్బజి. తస్స తం కారణం భిక్ఖూ భగవతో ఆరోచేసుం. అథేకదివసం కప్పటకురో భిక్ఖు ధమ్మసభాయం పరిసపరియన్తే నిసిన్నో నిద్దాయతి, తం భగవా చోదేన్తో –

౧౯౯."అయమితి కప్పటో కప్పటకురో, అచ్ఛాయ అతిభరితాయ;
అమతఘటికాయం ధమ్మకటమత్తో, కతపదం ఝానాని ఓచేతుం.

౨౦౦."మా ఖో త్వం కప్పట పచాలేసి, మా త్వం ఉపకణ్ణమ్హి తాళేస్సం;
న హి త్వం కప్పట మత్తమఞ్ఞాసి, సఙ్ఘమజ్ఝమ్హి పచలాయమానో"తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **అయమితి కప్పటో కప్పటకురో**తి కప్పటకురో భిక్ఖు "అయం మమ కప్పటో, ఇమం పరిదహిత్వా యథా తథా జీవామీ"తి ఏవం ఉప్పన్నమిచ్ఛావితక్కో **అచ్ఛాయ అతిభరితాయ అమతఘటికాయం** మమ అమతఘటే తహం తహం వస్సన్తే "అమతమధిగతం అహమనుసాసామి, అహం ధమ్మం దేసేమి" (మహావ. ౧౨; మ. ని. ౧.౨౮౬; ౨.౩౪౨). "అన్ధీభూతస్మిం లోకస్మిం, ఆహఞ్ఛం అమతదున్దుభి"న్తిఆదినా (మహావ. ౧౧; మ. ని. ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧) ఘోసేత్వా మయా ధమ్మామతే పవస్సియమానే **కతపదం ఝానాని ఓచేతుం** లోకియలోకుత్తరజ్ఝానాని ఉపచేతుం భావేతుం కతపదం కటమగ్గవిహితభావనామగ్గం ఇదం మమ సాసనం, తథాపి **ధమ్మకటమత్తో** మమ సాసనధమ్మతో ఉక్కణ్ఠచిత్తో అపగతమానసో కప్పటకురోతి తం చోదేత్వా పునపిస్స సహోడ్ఢం చోరం గణ్హన్తో వియ పమాదవిహారం దస్సేన్తో "**మా ఖో త్వం, కప్పట, పచాలేసీ**"తి గాథమాహ.

తత్థ **మా ఖో త్వం, కప్పట, పచాలేసీ**తి త్వం, కప్పటకుర, "మమ ధమ్మం సుణిస్సామీ"తి నిసీదిత్వా మా ఖో పచాలేసి మా పచలాహి మా నిద్దం ఉపగచ్ఛి. **మా త్వం ఉపకణ్ణమ్హి తాళేస్స**న్తి తం నిద్దాయమానం ఉపకణ్ణమ్హి కణ్ణసమీపే దేసనాహత్థేన అహం మా పతాళేస్సం. యథా ఇతో పరం కిలేసప్పహానాయ అహం తం న ఓవదేయ్యం, తథా పటిపజ్జాహీతి అత్థో. **న హి త్వం, కప్పట, మత్తమఞ్ఞాసీ**తి త్వం, కప్పట, **సఙ్ఘమజ్ఝమ్హి పచలాయమానో** మత్తం పమాణం న వా మఞ్ఞసి, "అయమతిదుల్లభో ఖణో పటిలద్ధో, సో మా ఉపజ్ఝగా"తి ఏత్తకమ్పి న జానాసి, పస్స యావ చ తే అపరద్ధన్తి చోదేసి.

ఏవం భగవతా ద్వీహి గాథాహి గాళ్హం తం నిగ్గయ్హ చోదనాయ కతాయ అట్ఠివేధవిద్ధో వియ చణ్డగజో మగ్గం ఓతరన్తో వియ చ సఞ్జాతసంవేగో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౨.౧౭-౨౨) –

“వినతానదియా తీరే, విహాసి పురిసుత్తమో;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, ఏకగ్గం సుసమాహితం.

“మధుగన్ధస్స పుప్ఫేన, కేతకస్స అహం తదా;
పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధసేట్ఠమపూజయిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థారా వుత్తగాథాద్వయమేవ అత్తనో అరహత్తాధిగమనస్స అఙ్కుసభూతన్తి పచ్చుదాహాసి. తేనస్స తదేవ అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

కప్పటకురత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. పఞ్చమవగ్గో

౧. కుమారకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

అహో బుద్ధా అహో ధమ్మాతి ఆయస్మతో కుమారకస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పాపుణి. “కులగేహే”తి పన అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయం (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౧౭) వుత్తం. సో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం చిత్తకథికానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం ఆకఙ్ఖన్తో పణిధానం కత్వా తదనురూపాని పుఞ్ఞాని కరోన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే సమణధమ్మం కత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే సేట్ఠిధీతాయ కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. సా కిర కుమారికాకాలేయేవ పబ్బజితుకామా హుత్వా మాతాపితరో యాచిత్వా పబ్బజ్జం అలభమానా కులఘరం గతాపి గబ్భసణ్ఠితమ్పి అజానన్తీ సామికం ఆరాధేత్వా తేన అనుఞ్ఞాతా భిక్ఖునీసు పబ్బజితా. తస్సా గబ్భినిభావం దిస్వా భిక్ఖునియో దేవదత్తం పుచ్ఛింసు. సో “అస్సమణీ”తి ఆహ. పున దసబలం పుచ్ఛింసు. సత్థా ఉపాలిత్థేరం పటిచ్ఛాపేసి. థేరో సావత్థినగరవాసీని కులాని విసాఖఞ్చ ఉపాసికం పక్కోసాపేత్వా సరాజికాయ పరిసాయ వినిచ్ఛినన్తో “పురే లద్ధో గబ్భో, పబ్బజ్జా అరోగా”తి ఆహ. సత్థా “సువినిచ్ఛితం అధికరణ”న్తి థేరస్స సాధుకారం అదాసి.

సా భిక్ఖునీ సువణ్ణబిమ్బసదిసం పుత్తం విజాయి. తం రాజా పసేనదికోసలో పోసేసి. “కస్సపో”తి చస్స నామం అకంసు. అపరభాగే అలఙ్కరిత్వా సత్థు సన్తికం నేత్వా పబ్బాజేసి. కుమారకాలే పబ్బజితత్తా భగవతా “కస్సపం పక్కోసథ, ఇదం

ఫలం వా ఖాదనీయం వా కస్సపస్స దేథా”తి వుత్తే “కతరకస్సపస్సా”తి. “కుమారకస్సపస్సా”తి. ఏవం గహితనామత్తా రఞ్ఞో పోసావనికపుత్తత్తా చ వుడ్ఢకాలేపి **కుమారకస్సపో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ.

సో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ విపస్సనాయ చేవ కమ్మం కరోతి, బుద్ధవచనఞ్చ ఉగ్గణ్హాతి. అథ తేన సద్ధిం పబ్బతమత్థకే సమణధమ్మం కత్వా అనాగామీ హుత్వా సుద్ధావాసే నిబ్బత్తో మహాబ్రహ్మా “విపస్సనాయ ముఖం దస్సేత్వా మగ్గఫలప్పత్తియా ఉపాయం కరిస్సామీ”తి పఞ్చదస పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా అన్ధవనే వసన్తస్స థేరస్స “ఇమే పఞ్హే సత్థారం పుచ్ఛేయ్యాసీ”తి ఆచిక్ఖిత్వా గతో. సో తే పఞ్హే భగవన్తం పుచ్ఛి. భగవాపిస్స బ్యాకాసి. థేరో సత్థారా కథితనియామేనేవ తే ఉగ్గణ్హిత్వా విపస్సనం గబ్భం గణ్హాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౪.౧౩౦-౧౪౪) –

“ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి నాయకో;
సబ్బలోకహితో వీరో, పదుముత్తరనామకో.

“తదాహం బ్రాహ్మణో హుత్వా, విస్సుతో వేదపారగూ;
దివావిహారం విచరం, అద్దసం లోకనాయకం.

“చతుసచ్చం పకాసేన్తం, బోధయన్తం సదేవకం;
విచిత్తకథికానగ్గం, వణ్ణయన్తం మహాజనే.

“తదా ముదితచిత్తోహం, నిమన్తేత్వా తథాగతం;
నానారత్తేహి వత్థేహి, అలఙ్కరిత్వాన మణ్డపం.

“నానారతనపజ్జోతం, ససఙ్ఘం భోజయిం తహిం;
భోజయిత్వాన సత్తాహం, నానగ్గరసభోజనం.

“నానాచిత్తేహి పుప్ఫేహి, పూజయిత్వా ససావకం;
నిపచ్చ పాదమూలమ్హి, తం ఠాన పత్థయిం అహం.

“తదా మునివరో ఆహ, కరుణేకరసాసయో;
పస్సథేతం దిజవరం, పదుమాననలోచనం.

“పీతిపామోజ్జబహులం , సముగ్గతతనూరుహం;
హాసమ్హితవిసాలక్ఖం, మమ సాసనలాలసం.

“పతితం పాదమూలే మే, ఏకావత్థసుమానసం;
ఏస పత్థేతి తం ఠానం, విచిత్తకథికత్తనం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;

గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;

కుమారకస్సపో నామ, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“విచిత్తపుప్ఫదుస్సానం, రతనానఞ్చ వాహసా;

విచిత్తకథికానం నో, అగ్గతం పాపుణిస్సతి.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;

జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“పరిబ్భమం భవాభవే, రఙ్గమజ్ఝే యథా నటో;

సాఖమిగత్రజో హుత్వా, మిగియా కుచ్ఛిమోక్కమిం.

“తదా మయి కుచ్ఛిగతే, వజ్ఝవారో ఉపట్ఠితో;

సాఖేన చత్తా మే మాతా, నిగ్రోధం సరణం గతా.

“తేన సా మిగరాజేన, మరణా పరిమోచితా;

పరిచ్చజిత్వా సపాణం, మమేవం ఓవదీ తదా.

“నిగ్రోధమేవ సేవేయ్య, న సాఖముపసంవసే;

నిగ్రోధస్మిం మతం సేయ్యో, యఞ్చే సాఖమ్హి జీవితం.

“తేనానుసిట్ఠా మిగయూథపేన, అహఞ్చ మాతా చ తథేతరే చ;

ఆగమ్మ రమ్మం తుసితాధివాసం, గతా పవాసం సఘరం యథేవ.

“పునో కస్సపవీరస్స, అత్థమేన్తమ్హి సాసనే;

ఆరుయ్హ సేలసిఖరం, యుఞ్జిత్వా జినసాసనం.

“ఇదానాహం రాజగహే, జాతో సేట్ఠికులే అహుం;

ఆపన్నసత్తా మే మాతా, పబ్బజి అనగారియం.

“సగబ్భం తం విదిత్వాన, దేవదత్తముపానయుం;

సో అవోచ వినాసేథ, పాపికం భిక్ఖునిం ఇమం.

“ఇదానిపి మునిన్దేన, జినేన అనుకమ్పితా;

సుఖినీ అజనీ మయ్హం, మాతా భిక్ఖునుపస్సయే.

“తం విదిత్వా మహీపాలో, కోసలో మం అపోసయి;
కుమారపరిహారేన, నామేనాహఞ్చ కస్సపో.

“మహాకస్సపమాగమ్మ, అహం కుమారకస్సపో;
వమ్మికసదిసం కాయం, సుత్వా బుద్ధేన దేసితం.

“తతో చిత్తం విముచ్చి మే, అనుపాదాయ సబ్బసో;
పాయాసిం దమయిత్వాహం, ఏతదగ్గమపాపుణిం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా చిత్తకథికభావేన సత్థారా ఏతదగ్గే ఠపితో అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా రతనత్తయగుణవిభావనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౨౦౧.“అహో బుద్ధా అహో ధమ్మా, అహో నో సత్థు సమ్పదా;
యత్థ ఏతాదిసం ధమ్మం, సావకో సచ్ఛికాహితి.

౨౦౨.“అసఙ్ఖేయ్యేసు కప్పేసు, సక్కాయాధిగతా అహూ;
తేసమయం పచ్ఛిమకో, చరిమోయం సముస్సయో;
జాతిమరణసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – గాథాద్వయం అభాసి;

తత్థ **అహో**తి అచ్ఛరియత్థే నిపాతో. **బుద్ధా**తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా, గారవవసేన బహువచనం, అహో అచ్ఛరియా సమ్మాసమ్బుద్ధాతి అత్థో. **ధమ్మా**తి పరియత్తిధమ్మేన సద్ధిం నవ లోకుత్తరధమ్మా. **అహో నో సత్థు సమ్పదా**తి అమ్హాకం సత్థు దసబలస్స అహో సమ్పత్తియో. **యత్థా**తి యస్మిం సత్థరి బ్రహ్మచరియవాసేన. **ఏతాదిసం ధమ్మం, సావకో సచ్ఛికాహితీ**తి ఏతాదిసం ఏవరూపం సువిసుద్ధఞ్ఞాణాభిఞ్ఞాపరివారం అనవసేసకిలేసక్ఖయావహం సన్తం పణీతం అనుత్తరం ధమ్మం సావకోపి నామ సచ్ఛికరిస్సతి, తస్మా ఏవంవిధగుణవిసేసాధిగమహేతుభూతా అహో అచ్ఛరియా బుద్ధా భగవన్తో, అచ్ఛరియా ధమ్మగుణా, అచ్ఛరియా అమ్హాకం సత్థు సమ్పత్తియోతి రతనత్తయస్స గుణాధిముత్తిం పవేదేసీతి. ధమ్మసమ్పత్తికిత్తనేనేవ హి సఙ్ఘసుప్పటిపత్తి కిత్తితా హోతీతి.

ఏవం సాధారణవసేన దస్సితం ధమ్మస్స సచ్ఛికిరియం ఇదాని అత్తుపనాయికం కత్వా దస్సేన్తో ‘‘**అసఙ్ఖేయ్యేసూ**’’తి గాథమాహ. తత్థ **అసఙ్ఖేయ్యేసూ**తి గణనపథం వీతివత్తేసు మహాకప్పేసు. **సక్కాయా**తి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. తే హి పరమత్థతో విజ్జమానధమ్మసమూహతాయ “సక్కాయా”తి వుచ్చన్తి. **అహూ**తి నివత్తనూపాయస్స అనధిగతత్తా అనపగతా అహేసుం. **తేసమయం పచ్ఛిమకో చరిమోయం సముస్సయో**తి యస్మా అయం సబ్బపచ్ఛిమకో, తతో ఏవ చరిమో, తస్మా **జాతిమరణ**సహితో ఖన్ధాదిపటిపాటిసఙ్ఖాతో **సంసారో** ఇదాని ఆయతిం పునబ్భవాభావతో **పునబ్భవో నత్థి**, అయమన్తిమా జాతీతి అత్థో.

కుమారకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ధమ్మపాలత్థేరగాథావణ్ణనా

యో హవే దహరో భిక్ఖూతి ఆయస్మతో ధమ్మపాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కేనచిదేవ కరణీయేన వనన్తం ఉపగతో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో పిలక్ఖఫలమదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సత్థరి పరినిబ్బుతే అవన్తిరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ధమ్మపాలో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో తక్కసిలం గన్త్వా సిప్పం ఉగ్గహేత్వా పటినివత్తేన్తో అన్తరామగ్గే ఏకస్మిం విహారే అఞ్ఞతరం థేరం దిస్వా తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౮.౨౧-౨౩) –

“వనన్తరే బుద్ధం దిస్వా, అత్థదస్సిం మహాయసం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పిలక్ఖస్సాదదిం ఫలం.

“అట్ఠారసే కప్పసతే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా సమాపత్తిసుఖేన వీతినామేన్తో ఏకదివసం తస్మిం విహారే ద్వే సామణేరే రుక్ఖగ్గే పుప్ఫాని ఓచినన్తే ఆరూళ్హసాఖాయ భగ్గాయ పతన్తే దిస్వా థేరో ఇద్ధానుభావేన హత్థేన గహేత్వా అరోగేయేవ భూమియం ఠపేత్వా తేసం సామణేరానం ధమ్మం దేసేన్తో –

౨౦౩.“యో హవే దహరో భిక్ఖు, యుఞ్జతి బుద్ధసాసనే;
జాగరో స హి సుత్తేసు, అమోఘం తస్స జీవితం.

౨౦౪.“తస్మా సద్ధఞ్చ సీలఞ్చ, పసాదం ధమ్మదస్సనం;
అనుయుఞ్జేథ మేధావీ, సరం బుద్ధాన సాసన”న్తి. – ఇమా ద్వే గాథా అభాసి;

తత్థ **యో**తి అనియమవచనం. **హవే**తి దళ్హత్థే నిపాతో. **దహరో**తి తరుణో. భిక్ఖతీతి **భిక్ఖు. యుఞ్జతీ**తి ఘటతి వాయమతి. **జాగరో**తి జాగరణధమ్మసమన్నాగతో. **సుత్తేసూ**తి సుపన్తేసు. ఇదం వుత్తం హోతి **యో భిక్ఖు దహరో**వ సమానో తరుణో “తథాహం పచ్ఛా వుడ్ఢకాలే జానిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా బుద్ధానం **సాసనే** అప్పమాదపటిపత్తియం **యుఞ్జతి** సమథవిపస్సనాభావనాయ యోగం కరోతి, సో **సుత్తేసు** అవిజ్జానిద్దాయ సుత్తేసు పమత్తేసు సద్ధాదిజాగరధమ్మసమన్నాగమేన **జాగరో,** తతో ఏవ అత్తహితపరహితపారిపూరియా **అమోఘం** అవఞ్ఝం **తస్స జీవితం,** యస్మా చ ఏతదేవం, **తస్మా సద్ధఞ్చ** “అత్థి కమ్మం అత్థి కమ్మవిపాకో”తిఆదినయప్పవత్తం కమ్మఫలసద్ధఞ్చ, సద్ధూపనిబన్ధత్తా సీలస్స తదుపనిస్సయం చతుపారిసుద్ధి**సీలఞ్చ** , “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో”తి ఏవం పవత్తరతనత్తయ**ప్పసాదఞ్చ** , విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాదివసేన చతుసచ్చ**ధమ్మదస్సనఞ్చ మేధావీ** ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో భిక్ఖు **బుద్ధానం సాసనం** ఓవాదం అనుసిట్ఠిం అనుస్సరన్తో ఆదిత్తమ్పి అత్తనో సీసం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా **అనుయుఞ్జేథ,** తత్థ అనుయోగం ఆతప్పం కరేయ్యాతి అత్థో.

ధమ్మపాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. బ్రహ్మాలిత్థేరగాథావణ్ణనా

కస్సిన్ద్రియాని సమథఙ్గతానీతి ఆయస్మతో బ్రహ్మాలిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా పాదఫలం అదాసి. సత్థా అనుమోదనం వత్వా పక్కామి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **బ్రహ్మాలీ**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో హేతుసమ్పత్తియా చోదియమానో సంసారే సఞ్జాతసంవేగో తాదిసేన కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేన బుద్ధసాసనే పబ్బజిత్వా పతిరూపకమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో ఞాణస్స పరిపాకగతత్తా నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౧.౬౩-౬౭) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, పాదఫలం అదాసహం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా మగ్గసుఖేన ఫలసుఖేన వీతినామేన్తో ఏకదివసం పధానపరిగ్గాహకేన థేరేన తస్మిం అరఞ్ఞాయతనే భిక్ఖూ ఉద్దిస్స వుత్తం పధానానుయోగం పరిగ్గణ్హన్తో –

౨౦౫."కస్సిన్ద్రియాని సమథఙ్గతాని, అస్సా యథా సారథినా సుదన్తా;
పహీనమానస్స అనాసవస్స, దేవాపి కస్స పిహయన్తి తాదినో.

౨౦౬."మయ్హిన్ద్రియాని సమథఙ్గతాని, అస్సా యథా సారథినా సుదన్తా;
పహీనమానస్స అనాసవస్స, దేవాపి మయ్హం పిహయన్తి తాదినో"తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తస్సత్థో – ఇమస్మిం అరఞ్ఞాయతనే వసన్తేసు భిక్ఖూసు **కస్స** భిక్ఖునో థేరస్స వా నవస్స వా మజ్ఝిమస్స వా ఛేకేన **సారథినా సుదన్తా అస్సా** వియ మనచ్ఛట్ఠాని **ఇన్ద్రియాని సమథం** దన్తభావం నిబ్బిసేవనభావం **గతాని**. కస్స నవవిధమ్పి మానం పహాయ ఠితత్తా **పహీనమానస్స** చతున్నమ్పి ఆసవానం అభావేన **అనాసవస్స** ఇట్ఠాదీసు తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదినో దేవాపి పిహయన్తి** మనుస్సాపి సమ్మాపటిపత్తిదస్సనాదినా చ ఆదరేన పత్థేన్తీతి.

తత్థ చ గాథాయం పురిమద్ధేన అనాగామిమగ్గాధిగమో పుట్ఠో, అనాగామినోపి హి ఇన్ద్రియాని పహీనకామరాగబ్యాపాదతాయ సమథం నిబ్బిసేవనతం గతాని హోన్తి. ఇతరేన అరహత్తమగ్గపటిలాభో, అరహా హి

“పహీనమానో అనాసవో తాదీ”తి చ వుచ్చతి.

అథాయస్మా బ్రహ్మలి పధానపరిగ్గాహకేన వుత్తం “**కస్సిన్ద్రియానీ**”తి గాథం పచ్చనుభాసి. తదత్థం అత్తూపనాయికవసేన విస్సజ్జేన్తో “**మయ్హిన్ద్రియానీ**”తిఆదికాయ దుతియగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి, తత్థ **మయ్హిన్ద్రియానీ**తి మమ చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని. సేసం వుత్తనయమేవ.

బ్రహ్మలిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మోఘరాజత్థేరగాథావణ్ణనా

ఛవిపాపక చిత్తభద్దకాతి ఆయస్మతో మోఘరాజత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం లూఖచీవరధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా తం ఠానన్తరం ఆకఙ్ఖన్తో పణిధానం కత్వా తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో బ్రాహ్మణమాణవే విజ్జాసిప్పాని సిక్ఖాపేన్తో ఏకదివసం అత్థదస్సిం భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా సిరసి అఞ్జలిం కత్వా “యావతా రూపినో సత్తా”తిఆదినా ఛహి గాథాహి అభిత్థవిత్వా భాజనం పూరేత్వా మధుం ఉపనామేసి. సత్థా మధుం పటిగ్గహేత్వా అనుమోదనం అకాసి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే కట్ఠవాహనస్స నామ రఞ్ఞో అమచ్చో హుత్వా తేన సత్థు ఆనయనత్థం పురిససహస్సేన పేసితో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా వీసతివస్ససహస్సాని సమణధమ్మం కత్వా తతో చుతో ఏకం బుద్ధన్తరం సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **మోఘరాజా**తి లద్ధనామో బావరీబ్రాహ్మణస్స సన్తికే ఉగ్గహితసిప్పో సంవేగజాతో తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తాపససహస్సపరివారో అజితాదీహి సద్ధిం సత్థు సన్తికం పేసితో తేసం పన్నరసమో హుత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా పఞ్హవిస్సజ్జనపరియోసానే అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪.౬౪-౮౩) –

“అత్థదస్సీ తు భగవా, సయమ్భూ అపరాజితో;
భిక్ఖుసఙ్ఘపరిబ్యూళ్హో, రథియం పటిపజ్జథ.

“సిస్సేహి సమ్పరివుతో, ఘరమ్హా అభినిక్ఖమిం;
నిక్ఖమిత్వానహం తత్థ, అద్దసం లోకనాయకం.

“అభివాదియ సమ్బుద్ధం, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
సకం చిత్తం పసాదేత్వా, సన్థవిం లోకనాయకం.

“యావతా రూపినో సత్తా, అరూపీ వా అసఞ్ఞినో;
సబ్బే తే తవ ఞాణమ్హి, అన్తో హోన్తి సమోగధా.

“సుఖుమచ్చికజాలేన, ఉదకం యో పరిక్ఖిపే;
యే కేచి ఉదకే పాణా, అన్తోజాలే భవన్తి తే.

“యేసఞ్చ చేతనా అత్థి, రూపినో చ అరూపినో;
సబ్బే తే తవ ఞాణమ్హి, అన్తో హోన్తి సమోగధా.

“సముద్ధరసిమం లోకం, అన్ధకారసమాకులం;
తవ ధమ్మం సుణిత్వాన, కఙ్ఖాసోతం తరన్తి తే.

“అవిజ్జానివుతే లోకే, అన్ధకారేన ఓత్థటే;
తవ ఞాణమ్హి జోతన్తే, అన్ధకారా పధంసితా.

“తువం చక్ఖూసి సబ్బేసం, మహాతమపనూదనో;
తవ ధమ్మం సుణిత్వాన, నిబ్బాయతి బహుజ్జనో.

“పుటకం పూరయిత్వాన, మధుఖుద్దమనేళకం;
ఉభో హత్థేహి పగ్గయ్హ, ఉపనేసిం మహేసినో.

“పటిగ్గణ్హి మహావీరో, సహత్థేన మహా ఇసి;
భుఞ్జిత్వా తఞ్చ సబ్బఞ్ఞూ, వేహాసం నభముగ్గమి.

“అన్తలిక్ఖే ఠితో సత్థా, అత్థదస్సీ నరాసభో;
మమ చిత్తం పసాదేన్తో, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యేనిదం థవితం ఞాణం, బుద్ధసేట్ఠో చ థోమితో;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దుగ్గతిం సో న గచ్ఛతి.

“చతుద్దసఞ్చ ఖత్తుం సో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
పథబ్యా రజ్జం అట్ఠసతం, వసుధం ఆవసిస్సతి.

“పఞ్చేవ సతక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పదేసరజ్జం అసఙ్ఖేయ్యం, మహియా కారయిస్సతి.

“అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
గోతమస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిస్సతి.

“గమ్భీరం నిపుణం అత్థం, ఞాణేన విచినిస్సతి;
మోఘరాజాతి నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తీహి విజ్జాహి సమ్పన్నం, కతకిచ్చమనాసవం;
గోతమో సత్థవాహగ్గో, ఏతదగ్గే ఠపేస్సతి.

“హిత్వా మానుసకం యోగం, ఛేత్వాన భవబన్ధనం;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థలూఖం సుత్తలూఖం రజనలూఖన్తి విసేసేన తివిధేనపి లూఖేన సమన్నాగతం పంసుకూలం ధారేసి. తేన నం సత్థా లూఖచీవరధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. అపరభాగే పురిమకమ్మప్పచ్చయా పరిహారస్స అకరణతో థేరస్స సరీరే దద్దుపీళకాదీని ఉప్పజ్జిత్వా వడ్ఢింసు. సో “సేనాసనం దుస్సతీ”తి హేమన్తేపి మగధక్ఖేత్తేసు పలాలసన్థారాని అత్థరిత్వా సేతి. తం ఏకదివసం ఉపట్ఠానం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నం సత్థా పటిసన్థారవసేన “**ఛవిపాపకా**”తిఆదినా పఠమగాథాయ పుచ్ఛి.

౨౦౭. తత్థ **ఛవిపాపకాతి** దద్దుకచ్ఛుపీళకాహి భిన్నచ్ఛవిభావతో హీనచ్ఛవిక దుట్ఠచ్ఛవిక . **చిత్తభద్దకాతి** అనవసేసకిలేసప్పహానేన బ్రహ్మవిహారసేవనాయ చ భద్దచిత్త సున్దరచిత్త. **మోఘరాజాతి** తస్స ఆలపనం. **సతతం సమాహితోతి** అగ్గఫలసమాధినా నిచ్చకాలం అభిణ్హం సమాహితమానసో. **హేమన్తికసీతకాలరత్తియోతి** హేమన్తసమయే సీతకాలరత్తియో. అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం. “హేమన్తికా సీతకాలరత్తియో”తిపి పాళి. తత్థ **హేమన్తికాతి** హేమన్తోగధా హేమన్తపరియాపన్నాతి అత్థో. **భిక్ఖు త్వం సీతి** భిక్ఖు కో త్వం అసి, ఏవంభూతో పరేసు తవ సేనాసనం కత్వా అదేన్తేసు సఙ్ఘికఞ్చ సేనాసనం అపవిసన్తో. **కథం కరిస్ససీతి** యథావుత్తే సీతకాలే కథం అత్తభావం పవత్తేసీతి సత్థా పుచ్ఛి. ఏవం పన పుట్ఠో థేరో సత్థు తమత్థం కథేన్తో –

౨౦౮.“సమ్పన్నసస్సా మగధా, కేవలా ఇతి మే సుతం;
పలాలచ్ఛన్నకో సేయ్యం, యథఞ్ఞే సుఖజీవినో”తి. – గాథమాహ;

తత్థ **సమ్పన్నసస్సాతి** నిప్ఫన్నసస్సా. **మగధాతి** మగధరట్ఠం వదతి. మగధా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీవసేన “మగధా”త్వేవ బహువచనేన వుచ్చతి. **కేవలాతి** అనవసేసా. **ఇతి మే సుతన్తి** ఏవం మయా సుతం. తత్థ యో అదిట్ఠో పదేసో, తస్స వసేన సుతన్తి వుత్తం. తేన ఏదిసే కాలే మగధేసు యత్థ కత్థచి మయా వసితుం సక్కాతి దస్సేతి. **పలాలచ్ఛన్నకో సేయ్యం, యథఞ్ఞే సుఖజీవినోతి** యథా అఞ్ఞే సుఖజీవినో భిక్ఖూ సేనాసనసప్పాయం లద్ధా సున్దరేహి అత్థరణపావురణేహి సుఖేన సయన్తి, ఏవం అహమ్పి పలాలసన్థారమేవ హేట్ఠా సన్థరిత్వా ఉపరి తిరియఞ్చ పలాలచ్ఛదనేనేవ ఛాదితసరీరతాయ పలాలచ్ఛన్నకో సేయ్యం సయిం, సేయ్యం కప్పేసిన్తి అత్తనో యథాలాభసన్తోసం విభావేతి.

మోఘరాజత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. విసాఖపఞ్చాలపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

న ఉక్ఖిపే నో చ పరిక్ఖిపే పరేతి ఆయస్మతో విసాఖస్స పఞ్చాలపుత్తస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో చుద్దసే కప్పే పచ్చన్తగామే దలిద్దకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం ఫలపరియేసనం చరన్తేహి తస్మిం గామే మనుస్సేహి సద్ధిం అరఞ్ఞం గతో తత్థ ఏకం పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా పసన్నమానసో వల్లిఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే మణ్డలికరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **విసాఖో**తి లద్ధనామో పఞ్చాలరాజధీతుయా పుత్తభావతో పచ్ఛా **పఞ్చాలపుత్తో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో పితరి మతే రజ్జం కారేన్తో సత్థరి అత్తనో గామసమీపగతే సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సత్థారా సద్ధిం సావత్థిం గతో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౯.౩౧-౩౬) –

"సబ్బే జనా సమాగమ్మ, అగమింసు వనం తదా;
ఫలమన్వేసమానా తే, అలభింసు ఫలం తదా.

"తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, సయమ్భుం అపరాజితం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, వల్లిఫలమదాసహం.

"చతుద్దసే ఇతో కప్పే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా థేరో ఞాతీనం అనుకమ్పాయ జాతిభూమిం అగమాసి. తత్థ మనుస్సా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా కాలేన కాలం ధమ్మం సుణన్తా ఏకదివసం "కతిహి ను ఖో, భన్తే, అఙ్గేహి సమన్నాగతో ధమ్మకథికో హోతీ"తి ధమ్మకథికలక్ఖణం పుచ్ఛింసు. థేరో తేసం ధమ్మకథికలక్ఖణం కథేన్తో –

౨౦౯."న ఉక్ఖిపే నో చ పరిక్ఖిపే పరే, న ఓక్ఖిపే పారగతం న ఏరయే;
న చత్తవణ్ణం పరిసాసు బ్యాహరే, అనుద్ధతో సమ్మితభాణి సుబ్బతో.

౨౧౦."సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సినా, మతికుసలేన నివాతవుత్తినా;
సంసేవితబుద్ధసీలినా, నిబ్బానం న హి తేన దుల్లభ"న్తి. –

గాథాద్వయం అభాసి.

తత్థ **న ఉక్ఖిపే**తి అత్తానం న ఉక్ఖిపేయ్య, జాతిఆదీహి బాహుసచ్చాదీహి చ అత్తుక్కంసనం న కరేయ్య. **నో చ పరిక్ఖిపే పరే**తి పరే పరపుగ్గలే తేహేవ జాతిఆదీహి నో పరిక్ఖిపే పరిచ్ఛిన్దిత్వా న ఖిపేయ్య గుణపరిధంసనవసేన వా న ఖిపేయ్య. న ఓక్ఖిపే పరే ఇచ్చేవం సమ్బన్ధో. పరే ఓఞ్ఞాపనవసేన **న ఓక్ఖిపే** హేట్ఠతో కత్వా పరే న ఓలోకాపేయ్య, న ఓఞ్ఞాపేయ్యాతి అత్థో. "న ఉక్ఖిపే"తి కేచి పఠన్తి, సో ఏవత్థో. **పారగత**న్తి సంసారపారం వియ విఞ్ఞాయ పారం గతం ఖీణాసవం తేవిజ్జం ఛళభిఞ్ఞం వా **న ఏరయే** న ఘట్టయే న ఆసాదేయ్య. **న చత్తవణ్ణం పరిసాసు బ్యాహరే**తి అత్తనో వణ్ణం గుణం లాభసక్కారసిలోకం

నికామయమానో ఖత్తియపరిసాదీసు న భాసేయ్య. **అనుద్ధతో**తి ఉద్ధచ్చరహితో. ఉద్ధతస్స హి వచనం నాదియన్తి. **సమ్మితభాణీ**తి సమ్మదేవ మితభాణీ, కాలేన సాపదేసం పరియన్తవతిం అత్థసఞ్హితమేవ వాచం భాసనసీలోతి అత్థో. ఇతో అఞ్ఞథా వదన్తస్స వచనం అగహణీయం హోతి. **సుబ్బతో**తి సున్దరవతో సీలసమ్పన్నో. “సియా”తి కిరియాపదం ఆనేత్వా యోజేతబ్బం.

ఏవం థేరో సఙ్ఖేపేనేవ ధమ్మకథికలక్ఖణం వత్వా తేసం గుణానం అత్తని లబ్భమానతం అధిముచ్చిత్వా భియ్యోసోమత్తాయ అభిప్పసన్నం మహాజనం ఞత్వా “ఏవంవిధస్స ధమ్మకథికస్స విముత్తాయతనసన్నిస్సితస్స న నిబ్బానం దుల్లభం, అథ ఖో సులభమేవా”తి దస్సేన్తో “**సుసుఖుమనిపుణత్థదస్సినా**”తి దుతియగాథమాహ. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

విసాఖపఞ్చాలపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. చూళకత్థేరగాథావణ్ణనా

నదన్తి మోరా సుసిఖా సుపేఖుణాతి ఆయస్మతో చూళకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఛత్తపణ్ణిఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **చూళకో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో ధనపాలదమనే సత్థరి లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఇన్దసాలగుహాయం వసతి, సో ఏకదివసం గుహాద్వారే నిసిన్నో మగధక్ఖేత్తం ఓలోకేసి. తస్మిం ఖణే పావుసకాలమేఘో గమ్భీరమధురనిగ్ఘోసో సతపటలసహస్సపటలో అఞ్జన సిఖరసన్నికాసో నభం పూరేత్వా పవస్సతి, మయూరసఙ్ఘా చ మేఘగజ్జితం సుత్వా హట్ఠతుట్ఠా కేకాసద్దం ముఞ్చిత్వా తత్థ తత్థ పదేసే నచ్చన్తా విచరన్తి. థేరస్సపి ఆవాసగబ్భే మేఘవాతఫస్సేహి అపగతధమ్మత్తా పస్సద్ధకరజకాయే కల్లతం పత్తే ఉతుసప్పాయలాభేన చిత్తం ఏకగ్గం అహోసి, కమ్మట్ఠానవీథిం ఓతరి, సో తం ఞత్వా కాలసమ్పదాదికిత్తనముఖేన అత్తానం భావనాయ ఉస్సాహేన్తో –

౨౧౧.“నదన్తి మోరా సుసిఖా సుపేఖుణా, సునీలగీవా సుముఖా సుగజ్జినో;
సుసద్దలా చాపి మహామహీ అయం, సుబ్యాపితమ్బు సువలాహకం నభం.

౨౧౨.“సుకల్లరూపో సుమనస్స ఝాయతం, సునిక్కమో సాధు సుబుద్ధసాసనే;
సుసుక్కసుక్కం నిపుణం సుదుద్దసం, ఫుసాహి తం ఉత్తమమచ్చుతం పద”న్తి. –

ద్వే గాథా అభాసి.

తత్థ **నదన్తి మోరా సుసిఖా సుపేఖుణా, సునీలగీవా సుముఖా సుగజ్జినో**తి ఏతే మత్థకే ఉట్ఠితాహి సున్దరాహి సిఖాహి సమన్నాగతత్తా **సుసిఖా,** నానావణ్ణేహి అనేకేహి సోభనేహి భద్దకపిఞ్ఛేహి సమన్నాగతత్తా **సుపేఖుణా,** రాజీవవణ్ణసఙ్కాసాయ సున్దరాయ నీలవణ్ణాయ గీవాయ సమన్నాగతత్తా **సునీలగీవా,** సున్దరముఖతాయ **సుముఖా,**

మనుఞ్ఞవాదితాయ **సుగజ్జినో, మోరా** సిఖణ్డినో ఛజ్జసంవాదీ కేకాసద్దం ముఞ్చన్తా **నదన్తి** రవన్తి. **సుసద్దలా చాపి మహామహీ అయన్తి** అయఞ్చ మహాపథవీ సుసద్దలా సున్దరహరితతిణా. **సుబ్యాపితమ్బూతి** అభినవవుట్ఠియా తహం తహం విస్సన్దమానసలిలతాయ సుట్ఠు బ్యాపితజలా వితతజలా. "సుసుక్కతమ్బూ"తిపి పాఠో, సువిసుద్ధజలాతి అత్థో. **సువలాహకం నభన్తి** ఇదఞ్చ నభం ఆకాసం నీలుప్పలదలసన్నిభేహి సమన్తతో పూరేత్వా ఠితేహి సున్దరేహి వలాహకేహి మేఘేహి సువలాహకం.

సుకల్లరూపో సుమనస్స ఝాయతన్తి ఇదాని ఉతుసప్పాయలాభేన సుట్ఠు కల్లరూపో కమ్మనియసభావో త్వం, నీవరణేహి అనజ్ఝారూళ్హచిత్తతాయ సున్దరమనస్స యోగావచరస్స యం ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానవసేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానవసేన చ ఝాయతం. **సునిక్కమో…పే.… అచ్చుతం పదన్తి** ఏవం ఝాయన్తో చ **సాధు సుబుద్ధస్స** సమ్మాసమ్బుద్ధస్స **సాసనే** సున్దరనిక్కమో హుత్వా సుపరిసుద్ధసీలతాయ **సుసుక్కం,** విసుద్ధసభావతాయ సబ్బస్సపి సంకిలేసస్స గోచరభావానుపగమనతో **సుక్కం,** నిపుణఞాణగోచరతాయ **నిపుణం,** పరమగమ్భీరతాయ **సుదుద్దసం,** పణీతభావేన సేట్ఠభావేన చ **ఉత్తమం,** నిచ్చసభావతాయ **అచ్చుతం పదం తం** నిబ్బానం **ఫుసాహి** అత్తపచ్చక్ఖకరణేన సమ్మాపటిపత్తియా సచ్ఛికరోహీతి.

ఏవం థేరో అత్తానం ఓవదన్తోవ ఉతుసప్పాయలాభేన సమాహితచిత్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩౮.౩౭-౪౨) –

"కణికారంవ జలితం, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమం;
జలన్తం దీపరుక్ఖంవ, అద్దసం లోకనాయకం.

"కదలిఫలం పగ్గయ్హ, అదాసిం సత్థునో అహం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, వన్దిత్వాన అపక్కమిం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరో అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతిసోమనస్సజాతో "**నదన్తి మోరా**"తిఆదినా తాయేవ గాథా పచ్చుదాహాసి. తేనస్స ఇదమేవ అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

చూళకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అనూపమత్థేరగాథావణ్ణనా

నన్దమానాగతం చిత్తాతి ఆయస్మతో అనూపమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం

పదుమం నామ పచ్చేకబుద్ధం పిణ్డాయ చరన్తం రథియం దిస్వా పసన్నమానసో అఙ్కోలపుప్ఫేహి పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తిత్వా రూపసమ్పత్తియా **అనూపమోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ కామే పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో అరఞ్ఞే విహరతి. తస్స చిత్తం బహిద్ధా రూపాదిఆరమ్మణేసు విధావతి. కమ్మట్ఠానం పరివట్టతి. థేరో విధావన్తం చిత్తం నిగ్గణ్హన్తో –

౨౧౩."నన్దమానాగతం చిత్తం, సూలమారోపమానకం;
తేన తేనేవ వజసి, యేన సూలం కలిఙ్గరం.

౨౧౪."తాహం చిత్తకలిం బ్రూమి, తం బ్రూమి చిత్తదుబ్భకం;
సత్థా తే దుల్లభో లద్ధో, మానత్థే మం నియోజయీ"తి. –

ఇమాహి ద్వీహి గాథాహి ఓవది.

తత్థ **నన్దమానాగతం చిత్తాతి** నన్దమాన అభినన్దమాన చిత్త అభినన్దమానం ఆగతం ఉప్పన్నం . **సూలమారోపమానకన్తి** దుక్ఖుప్పత్తిట్ఠానతాయ సూలసదిసత్తా సూలం తం తం భవం కమ్మకిలేసేహి ఏత్తకం కాలం ఆరోపియమానం. **తేన తేనేవ వజసి, యేన సూలం కలిఙ్గరన్తి** యత్థ యత్థ సూలసఙ్ఖాతా భవా కలిఙ్గరసఙ్ఖాతా అధికుట్టనకా కామగుణా చ తేన తేనేవ, పాపచిత్త, వజసి, తం తదేవ ఠానం ఉపగచ్ఛసి, అత్తనో అనత్థం న సల్లక్ఖేసి.

తాహం చిత్తకలిం బ్రూమీతి తం తస్మా పమత్తభావతో చిత్తకలిం చిత్తకాలకణ్ణిం అహం కథయామి. పునపి **తం బ్రూమి** కథేమి **చిత్తదుబ్భకం** చిత్తసఙ్ఖాతస్స అత్తనో బహూపకారస్స సన్తానస్స అనత్థావహనతో చిత్తదుబ్భిం. "చిత్తదుబ్భగా"తిపి పఠన్తి. చిత్తసఙ్ఖాతఅలక్ఖికఅప్పపుఞ్ఞాతి అత్థో. కిన్తి బ్రూహీతి చే? ఆహ **"సత్థా తే దుల్లభో లద్ధో, మానత్థే మం నియోజయీ"**తి. కప్పానం అసఙ్ఖ్యేయ్యమ్పి నామ బుద్ధసుఞ్ఞో లోకో హోతి, సత్థరి ఉప్పన్నేపి మనుస్సత్తసద్ధాపటిలాభాదయో దుల్లభా ఏవ, లద్ధేసు చ తేసు సత్థాపి దుల్లభోయేవ హోతి. ఏవం దుల్లభో సత్థా ఇదాని తయా లద్ధో, తస్మిం లద్ధే సమ్పతిపి అనత్థే అహితే ఆయతిఞ్చ అనత్థావహే దుక్ఖావహే అకుసలే మం మా నియోజేసీతి. ఏవం థేరో అత్తనో చిత్తం ఓవదన్తో ఏవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩౭.౧౬-౧౮) –

"పదుమో నామ సమ్బుద్ధో, చిత్తకూటే వసీ తదా;
దిస్వాన తం అహం బుద్ధం, సయమ్భుం అపరాజితం.

"అఙ్కోలం పుప్ఫితం దిస్వా, ఓచినిత్వానహం తదా;
ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, పూజయిం పదుమం జినం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అనూపమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. వజ్జితత్థేరగాథావణ్ణనా

సంసరం దీఘమద్ధానన్తి ఆయస్మతో వజ్జితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో పఞ్చసట్ఠిమే కప్పే ఏకస్మిం పచ్చన్తగామే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో వనచరకో హుత్వా విచరన్తో ఏకదివసం ఉపసన్తం నామ పచ్చేకబుద్ధం పబ్బతగుహాయం విహరన్తం అద్దస. సో తస్స ఉపసమం దిస్వా పసన్నమానసో చమ్పకపుప్ఫేన పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తో జాతదివసతో పట్ఠాయ మాతుగామహత్థం గతో రోదతి. బ్రహ్మలోకతో కిర చవిత్వా ఇధాగతో యస్మా మాతుగామసమ్ఫస్సం న సహతి, తస్మా మాతుగామసమ్ఫస్సవజ్జనతో **వజ్జితో**త్వేవ నామం జాతం. సో వయప్పత్తో సత్థు యమకపాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా తదహేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౭.౨౭-౩౦) –

“ఉపసన్తో చ సమ్బుద్ధో, వసతీ పబ్బతన్తరే;
ఏకచమ్పకమాదాయ, ఉపగచ్ఛిం నరుత్తమం.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, పచ్చేకమునిముత్తమం;
ఉభో హత్థేహి పగ్గయ్హ, పూజయిం అపరాజితం.

“పఞ్చసట్ఠిమ్హితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా అత్తనో పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా ధమ్మసంవేగేన –

౨౧౫.“సంసరం దీఘమద్ధానం, గతీసు పరివత్తిసం;
అపస్సం అరియసచ్చాని, అన్ధభూతో పుథుజ్జనో.

౨౧౬.“తస్స మే అప్పమత్తస్స, సంసారా వినళీకతా;
సబ్బా గతీ సముచ్ఛిన్నా, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – ద్వే గాథా అభాసి;

తత్థ **సంసర**న్తి సంసరన్తో, తస్మిం తస్మిం భవే ఆదాననిక్ఖేపవసేన అపరాపరం సన్ధావన్తో. **దీఘమద్ధాన**న్తి చిరకాలం అనాదిమతి సంసారే అపరిమాణకాలం. **గతీసూ**తి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం వసేన సుగతిదుగ్గతీసు. **పరివత్తిస**న్తి ఘటీయన్తం వియ పరిబ్భమన్తో చవనుపపజ్జనవసేన అపరాపరం పరివత్తిం. తస్స పన పరివత్తనస్స కారణమాహ ‘‘**అపస్సం అరియసచ్చాని, అన్ధభూతో పుథుజ్జనో**’’తి. దుక్ఖాదీని చత్తారి అరియసచ్చాని ఞాణచక్ఖునా అపస్సన్తో అప్పటివిజ్ఝన్తో, తతో ఏవ

అవిజ్జన్ధతాయ అన్ధభూతో పుథూనం జననాదీహి కారణేహి పుథుజ్జనో హోన్తో గతీసు పరివత్తిసన్తి యోజనా, తేనేవాహ భగవా –

“చతున్నం , భిక్ఖవే, అరియసచ్చానం అననుబోధా అప్పటివేధా ఏవమిదం దీఘమద్ధానం సన్ధావితం సంసరితం మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చా”తి (మహావ. ౨౮౭; దీ. ని. ౨.౧౫౫; సం. ని. ౫.౧౦౯౧; నేత్తి. ౧౧౪).

తస్స మయ్హం వుత్తనయేన పుబ్బే పుథుజ్జనస్సేవ సతో ఇదాని సత్థారా దిన్ననయేన **అప్పమత్తస్స** అప్పమాదపటిపత్తియా సమథవిపస్సనాభావనం మత్థకం పాపేత్వా ఠితస్స. **సంసారా వినళీకతా**తి సంసరన్తి సత్తా ఏతేహీతి “సంసారా”తి లద్ధనామా కమ్మకిలేసా అగ్గమగ్గేన సముచ్ఛిన్నత్తా విగతనళా నిమ్మూలా కతా. **సబ్బా గతీ సముచ్ఛిన్నా**తి ఏవం కమ్మకిలేసవట్టానం వినళీకతత్తా నిరయాదికా సబ్బాపి గతియో సమ్మదేవ ఉచ్ఛిన్నా విద్ధంసితా, తతో ఏవ **నత్థి దాని ఆయతిం పునబ్భవో**తి ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

వజ్జితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సన్ధితత్థేరగాథావణ్ణనా

అస్సత్థే హరితోభాసేతి ఆయస్మతో సన్ధితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే ఏకో గోపాలకో అహోసి. సో సత్థరి పరినిబ్బుతే అఞ్ఞతరం థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా తస్స సన్తికే బుద్ధగుణపటిసంయుత్తం ధమ్మం సుత్వా పసన్నమానసో “కుహిం భగవా”తి పుచ్ఛిత్వా పరినిబ్బుతభావం సుత్వా “ఏవం మహానుభావా బుద్ధాపి నామ అనిచ్చతావసం గచ్ఛన్తి, అహో సఙ్ఖారా అద్ధువా”తి అనిచ్చసఞ్ఞం పటిలభి. తం థేరో బోధిపూజాయ ఉస్సాహేసి. సో కాలేన కాలం బోధిరుక్ఖసమీపం గన్త్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా బుద్ధగుణే అనుస్సరన్తో బోధిం వన్దతి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే ఇబ్భకులే నిబ్బత్తిత్వా **సన్ధితో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో అనిచ్చతాపటిసంయుత్తం ధమ్మకథం సుత్వా సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. సో అత్తనో పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే బోధివన్దనం బుద్ధానుస్సతిం అనిచ్చసఞ్ఞాపటిలాభఞ్చ అనుస్సరిత్వా తదుపనిస్సయేన అత్తనో విసేసాధిగమం పకాసేన్తో –

౨౧౭.“అస్సత్థే హరితోభాసే, సంవిరూళ్హమ్హి పాదపే;
ఏకం బుద్ధగతం సఞ్ఞం, అలభిత్థం పతిస్సతో.

౨౧౮.“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
తస్సా సఞ్ఞాయ వాహసా, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో”తి. –

ద్వే గాథా అభాసి.

తత్థ **అస్సత్థేతి** అస్సత్థట్ఠానీయే, య్వాయం ఏతరహి అమ్హాకం భగవతో బోధిరుక్ఖో అస్సత్థో, ఏతస్స ఠానే తదా సిఖిస్స భగవతో బోధిరుక్ఖో పుణ్డరీకో ఠితోతి సో అస్సత్థట్ఠానీయతాయ "అస్సత్థే"తి వుత్తం. సత్తానం అస్సాసజననతో వా. అపరే పన "అస్సత్థరుక్ఖమూలే నిసీదిత్వా తదా బుద్ధానుస్సతియా భావితత్తా థేరో 'అస్సత్థే'తి అవోచా"తి వదన్తి. **హరితోభాసేతి** హరితేహి సారమణివణ్ణేహి ఓభాసమానే. **సంవిరూళ్హమ్హీతి** సుట్ఠు విరూళ్హే సుప్పతిట్ఠితే, సుఘననిచితపత్తపలాసపల్లవేహి విరూళ్హసఞ్ఛన్నేతి చ వదన్తి. **పాదపేతి** రుక్ఖే. **ఏకం బుద్ధగతం సఞ్ఞం, అలభిత్థం పతిస్సతోతి** బుద్ధారమ్మణం ఆరమ్మణస్స ఏకజాతియత్తా ఏకం "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినయప్పవత్తం బుద్ధానుస్సతిసహగతం సఞ్ఞం బుద్ధగుణానం పతిపతిసరణతో పతిస్సతో హుత్వా అలభిం.

కదా పన సా సఞ్ఞా లద్ధా, కీవతాయ సిద్ధాతి ఆహ **"ఏకతింసే ఇతో కప్పే"**తిఆది. ఇతో భద్దకప్పతో ఉద్ధం ఆరోహనవసేన ఏకతింసే కప్పే. **యం సఞ్ఞన్తి** యం బుద్ధానుస్సతిసహగతం సఞ్ఞం, యం వా బుద్ధానం అనిచ్చతం దిస్వా తదనుసారేన సబ్బాసఙ్ఖారేసు తదా అనిచ్చసఞ్ఞం అలభిం. **తస్సా సఞ్ఞాయ వాహసాతి** తస్సా యథావుత్తాయ సఞ్ఞాయ కారణభావేన తం ఉపనిస్సయం కత్వా. **పత్తో మే ఆసవక్ఖయోతి** ఇదాని మయా ఆసవానం ఖయో నిరోధో అధిగతోతి ఇమాయేవ చ ఇమస్స థేరస్స అపదానగాథాపి. యథాహ (అప॰ థేర ౧.౨౨.౨౭-౩౦) –

"అస్సత్థే హరితోభాసే…పే॰… పత్తో మే ఆసవక్ఖయో.
"ఇతో తేరసకప్పమ్హి, ధనిట్ఠో నామ ఖత్తియో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

సన్ధితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ దుకనిపాతవణ్ణనా.

౩. తికనిపాతో

౧. అఙ్గణికభారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా

తికనిపాతే **అయోని సుద్ధిమన్వేస**న్తి ఆయస్మతో అఙ్గణికభారద్వాజత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే హిమవన్తసమీపే ఉక్కట్ఠే నామ నగరే విభవసమ్పన్నస్స బ్రాహ్మణస్స గేహే నిబ్బత్తిత్వా **అఙ్గణికభారద్వాజో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయతాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అమరం తపం చరన్తో తత్థ తత్థ విచరన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధం జనపదచారికం చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా తం మిచ్ఛాతపం పహాయ సాసనే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨౩.౪౮-౫౧) –

“ఉసభం పవరం వీరం, వేస్సభుం విజితావినం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధసేట్ఠమవన్దహం.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, వన్దనాయ ఇదం ఫలం.

“చతువీసతికప్పమ్హి, వికతానన్దనామకో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తో ఞాతీనం అనుకమ్పాయ అత్తనో జాతిభూమిం గన్త్వా బహూ ఞాతకే సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపేత్వా తతో నివత్తిత్వా కురురట్ఠే కుణ్డియస్స నామ నిగమస్స అవిదూరే అరఞ్ఞే వసన్తో కేనచిదేవ కరణీయేన ఉగ్గారామం గతో ఉత్తరాపథతో ఆగతేహి సన్దిట్ఠేహి బ్రాహ్మణేహి సమాగతో తేహి, “భో భారద్వాజ, కిం దిస్వా బ్రాహ్మణానం సమయం పహాయ ఇమం సమయం గణ్హీ”తి పుచ్ఛితో తేసం ఇతో బుద్ధసాసనతో బహిద్ధా సుద్ధి నత్థీతి దస్సేన్తో –

౨౧౯. “అయోని సుద్ధిమన్వేసం, అగ్గిం పరిచరిం వనే;
సుద్ధిమగ్గం అజానన్తో, అకాసిం అమరం తప”న్తి. – పఠమం గాథమాహ;

తత్థ **అయోనీ**తి అయోనిసో అనుపాయేన. **సుద్ధి**న్తి సంసారసుద్ధిం భవనిస్సరణం. **అన్వేస**న్తి గవేసన్తో. **అగ్గిం పరిచరిం వనే**తి “అయం సుద్ధిమగ్గో”తి అధిప్పాయేన అరఞ్ఞాయతనే అగ్గిహుతసాలాయం అగ్యాగారం కత్వా ఆహుతిం పగ్గణ్హన్తో అగ్గిదేవం పరిచరిం వేదే వుత్తవిధినా పూజేసిం. **సుద్ధిమగ్గం అజానన్తో, అకాసిం అమరం తప**న్తి సుద్ధియా నిబ్బానస్స మగ్గం

అజానన్తో అగ్గిపరిచరణం వియ పఞ్చాతపతప్పనాదిఅత్తకిలమథానుయోగం “సుద్ధిమగ్గో”తి మఞ్ఞాయ అకాసిం అచరిం పటిపజ్జిం.

ఏవం థేరో అస్సమతో అస్సమం గచ్ఛన్తో వియ వేదే వుత్తవిధినా అగ్గిపరిచరణాదినా అనుట్ఠాయ సుద్ధియా అప్పత్తభావేన బహిద్ధా సుద్ధియా అభావం దస్సేత్వా ఇదాని ఇమస్మింయేవ సాసనే సుద్ధి చ మయా అధిగతాతి దస్సేన్తో –

౨౨౦.“తం సుఖేన సుఖం లద్ధం, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;

తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. – దుతియగాథమాహ;

తత్థ **తన్తి** యస్సత్థాయ సుద్ధిం అన్వేసన్తో తస్స మగ్గం అజానన్తో అగ్గిం పరిచరిం అమరం తపం అచరిం, తం నిబ్బాన**సుఖం సుఖేన** సమథవిపస్సనాయ సుఖాయ పటిపదాయ అత్తకిలమథానుయోగం అనుపగమ్మ మయా **లద్ధం** పత్తం అధిగతం. **పస్స ధమ్మసుధమ్మతన్తి** సత్థు సాసనధమ్మస్స సుధమ్మతం అవిపరీతనియ్యానికధమ్మసభావం పస్స జానాహీతి ధమ్మాలపనవసేన వదతి, అత్తానం వా ఆలపతి. తస్స లద్ధభావం పన దస్సేన్తో –

‘‘తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన’’న్తి. –

ఆహ , తం వుత్తత్థమేవ. ఏవం సుద్ధియా అధిగతత్తా “ఇతో పట్ఠాయాహం పరమత్థతో బ్రాహ్మణో”తి దస్సేన్తో –

౨౨౧.“బ్రహ్మబన్ధు పురే ఆసిం, ఇదాని ఖోమ్హి బ్రాహ్మణో;

తేవిజ్జో న్హాతకోచమ్హి, సోత్తియో చమ్హి వేదగూ”తి. – తతియం గాథమాహ;

తస్సత్థో – ఇతో పుబ్బే జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణభావతో బ్రాహ్మణానం సమఞ్ఞాయ **బ్రహ్మబన్ధు** నామ **ఆసిం**. బాహితపాపత్తా పన **ఇదాని ఖో** అరహత్తాధిగమేన పరమత్థతో **బ్రాహ్మణో చ అమ్హి**. ఇతో పుబ్బే భవసఞ్చయకరానం తిస్సన్నం వేదసఙ్ఖాతానం విజ్జానం అజ్ఝయనేన సమఞ్ఞామత్తేన తేవిజ్జో నామ హుత్వా ఇదాని భవక్ఖయకరాయ విజ్జాయ వసేన తిస్సన్నం విజ్జానం అధిగతత్తా పరమత్థతో **తేవిజ్జో చ అమ్హి**. తథా ఇతో పుబ్బే భవస్సాదగధితాయ న్హాతకవతనిప్ఫత్తియా సమఞ్ఞామత్తేన న్హాతకో నామ హుత్వా ఇదాని అట్ఠఙ్గికమగ్గజలేన సువిక్ఖాలితకిలేసమలతాయ పరమత్థతో **న్హాతకో చమ్హి**. ఇతో పుబ్బే అవిముత్తభవస్సాదమన్తజ్ఝానేన వోహారమత్తతో సోత్తియో నామ హుత్వా ఇదాని సువిముత్తభవస్సాదధమ్మజ్ఝానేన పరమత్థతో **సోత్తియో చమ్హి**. ఇతో పుబ్బే అప్పటినిస్సట్ఠపాపధమ్మానం వేదానం గతమత్తేన వేదగూ నామ హుత్వా ఇదాని వేదసఙ్ఖాతేన మగ్గఞాణేన సంసారమహోఘస్స వేదస్స చతుసచ్చస్స చ పారం గతత్తా అధిగతత్తా ఞాతత్తా పరమత్థతో **వేదగూ** జాతోతి. తం సుత్వా బ్రాహ్మణా సాసనే ఉళారం పసాదం పవేదేసుం.

అఙ్గణికభారద్వాజత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పచ్చయత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చాహాహం పబ్బజితోతి ఆయస్మతో పచ్చయత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం

సత్థారం వినతాయ నామ నదియా తీరే గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో మనుఞ్ఞదస్సనాని మహన్తాని ఉదుమ్బరఫలాని ఓచినిత్వా ఉపనామేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం భద్దకప్పే కస్సపే భగవతి లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తవరధమ్మచక్కే వేనేయ్యజనానుగ్గహం కరోన్తే తస్స సాసనే పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా భావనమనుయుఞ్జన్తో ఏకదివసం సంసారదుక్ఖం చిన్తేత్వా

అతివియ సఞ్జాతసంవేగో విహారే నిసిన్నో "అరహత్తం అప్పత్వా ఇతో న నిక్ఖమిస్సామీ"తి చిత్తం అధిట్ఠాయ వాయమన్తో ఞాణస్స అపరిపక్కత్తా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేతుం నాసక్ఖి. సో కాలఙ్కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రోహితనగరే ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా **పచ్చయో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో పితు అచ్చయేన రజ్జే పతిట్ఠితో ఏకదివసం మహారాజబలిం కాతుం ఆరభి. తత్థ మహాజనో సన్నిపతి. తస్మిం సమాగమే తస్స పసాదఞ్జననత్థం సత్థా మహాజనస్స పేక్ఖన్తస్సేవ ఆకాసే వేస్సవణేన నిమ్మితే రతనమయకూటాగారే రతనమయసీహాసనే నిసీదిత్వా ధమ్మం దేసేసి. మహతో జనకాయస్స ధమ్మాభిసమయో అహోసి. తం ధమ్మం సుత్వా పచ్చయరాజాపి రజ్జం పహాయ పురిమహేతుసఞ్చోదితో పబ్బజి. సో యథా కస్సపస్స భగవతో కాలే పటిఞ్ఞం అకాసి, ఏవం పటిఞ్ఞం కత్వా విహారం పవిసిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా తావదేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౮.౧౩-౨౦) –

"వినతానదియా తీరే, విహాసి పురిసుత్తమో;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, ఏకగ్గం సుసమాహితం.

"తస్మిం పసన్నమానసో, కిలేసమలధోవనే;
ఉదుమ్బరఫలం గయ్హ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం.

"ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"ఇమమ్హి భద్దకే కప్పే, సంవిగ్గమానమానసో;
కస్సపస్స భగవతో, సాసనే పబ్బజిం అహం.

"తథా పబ్బజితో సన్తో, భావనం అనుయుఞ్జిసం;
న విహారా నిక్ఖమిస్సం, ఇతి కత్వాన మానసం.

"ఉత్తమత్థం అసమ్పత్తో, న చ పత్తోమ్హి తావదే;
ఇదాని పన ఞాణస్స, పరిపాకేన నిబ్బుతో;

పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, ఫుసిత్వా అచ్చుతం పదం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తికిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౨౨౨.“పఞ్చాహాహం పబ్బజితో, సేఖో అప్పత్తమానసో;
విహారం మే పవిట్ఠస్స, చేతసో పణిధీ అహు.

౨౨౩.“నాసిస్సం న పివిస్సామి, విహారతో న నిక్ఖమే;
నపి పస్సం నిపాతేస్సం, తణ్హాసల్లే అనూహతే.

౨౨౪.“తస్స మేవం విహరతో, పస్స వీరియపరక్కమం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇమా తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **పఞ్చాహాహం పబ్బజితో**తి పఞ్చాహో అహం, పబ్బజితో హుత్వా పఞ్చాహో, పబ్బజితదివసతో పఞ్చమో అహో నిట్ఠితోతి అత్థో. **సేఖో అప్పత్తమానసో**తి అధిసీలసిక్ఖాదీనం సిక్ఖనతో సేఖో. అనవసేసతో మానం సియతి సముచ్ఛిన్దతీతి మానసో, అగ్గమగ్గో, తంనిబ్బత్తితో మానసతో ఆగతం మానసం, అరహత్తం, తం, నో వా అప్పత్తో ఏతేనాతి అప్పత్తమానసో. **విహారం మే పవిట్ఠస్స, చేతసో పణిధీ అహూ**తి ఏవం సేఖస్స మే వసనకవిహారం ఓవరకం పవిట్ఠస్స సతో ఏవరూపో ఇదాని వుచ్చమానాకారో చేతోపణిధి అహోసి, ఏవం మయా చిత్తం పణిహితన్తి అత్థో.

నాసిస్సన్తిఆదినా చిత్తపణిధిం దస్సేతి. తత్థ **నాసిస్సన్తి** యంకిఞ్చి భోజనం న భుఞ్జిస్సం న భుఞ్జిస్సామి **తణ్హాసల్లే** మమ హదయగతే **అనూహతే** అనుద్ధతేతి ఏవం సబ్బపదేసు యోజేతబ్బం. **న పివిస్సామీ**తి యంకిఞ్చి పాతబ్బం న పివిస్సామి. **విహారతో న నిక్ఖమే**తి ఇమస్మా ఇదాని మయా నిసిన్నగబ్భతో న నిక్ఖమేయ్యం. **నపి పస్సం నిపాతేస్సన్తి** మమ సరీరస్స ద్వీసు పస్సేసు ఏకమ్పి పస్సం కాయకిలమథవినోదనత్థం న నిపాతేస్సం, ఏకపస్సేనపి న నిపజ్జిస్సామీతి అత్థో.

తస్స మేవం విహరతోతి తస్స మే ఏవం చిత్తం పణిధాయ దళ్హవీరియాధిట్ఠానం కత్వా విపస్సనానుయోగవసేన విహరతో. **పస్స వీరియపరక్కమన్తి** విధినా ఈరయితబ్బతో “వీరియం” పరం ఠానం అక్కమనతో “పరక్కమో”తి చ లద్ధనామం ఉస్సోళ్హీభూతం వాయామం పస్స జానాహి. యస్స పనానుభావేన మయా **తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనన్తి** వుత్తత్థమేవ.

పచ్చయత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. బాకులత్థేరగాథావణ్ణనా

యో పుబ్బే కరణీయానీతి ఆయస్మతో బాకులత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి కిర అతీతే ఇతో కప్పసతసహస్సాధికస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యస్స మత్థకే అనోమదస్సిస్స భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా తత్థ సారం అపస్సన్తో “సమ్పరాయికత్థం గవేసిస్సామీ”తి ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా పబ్బతపాదే విహరన్తో పఞ్చాభిఞ్ఞాఅట్ఠసమాపత్తిలాభీ హుత్వా విహరన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం

సుత్వా సరణేసు పతిట్ఠితో సత్థు ఉదరాబాధే ఉప్పన్నే అరఞ్ఞతో భేసజ్జాని ఆహరిత్వా తం వూపసమేత్వా తత్థ పుఞ్ఞం ఆరోగ్యత్థాయ పరిణామేత్వా తతో చుతో బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిత్వా ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో పదుముత్తరబుద్ధకాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం అప్పాబాధానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయం తం ఠానన్తరం ఆకఙ్ఖన్తో పణిధానం కత్వా యావజీవం కుసలం ఉపచినిత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో విపస్సిస్స భగవతో నిబ్బత్తితో పురేతరమేవ బన్ధుమతీనగరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తో పురిమనయేనేవ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా ఝానాభిఞ్ఞాలాభీ హుత్వా పబ్బతపాదే వసన్తో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా సరణేసు పతిట్ఠితో భిక్ఖూనం తిణపుప్ఫకరోగే ఉప్పన్నే తం వూపసమేత్వా తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో చుతో బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిత్వా ఏకనవుతికప్పే దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే బారాణసియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా ఘరావాసం వసన్తో ఏకం జిణ్ణం వినస్సమానం మహావిహారం దిస్వా తత్థ ఉపోసథాగారాదికం సబ్బం ఆవసథం కారేత్వా తత్థ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సబ్బం భేసజ్జం పటియాదేత్వా యావజీవం కుసలం కత్వా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ కోసమ్బియం సేట్ఠిగేహే నిబ్బత్తి. సో అరోగభావాయ మహాయమునాయ న్హాపియమానో ధాతియా హత్థతో మచ్ఛేన గిలితో మచ్ఛే కేవట్టహత్థగతే బారాణసిసేట్ఠిభరియాయ విక్కిణిత్వా గహితే ఫాలియమానేపి పుఞ్ఞబలేన అరోగోయేవ హుత్వా తాయ పుత్తోతి గహేత్వా పోసియమానో తం పవత్తిం సుత్వా జనకేహి మాతాపితూహి “అయం అమ్హాకం పుత్తో, దేథ నో పుత్త”న్తి అనుయోగే కతే రఞ్ఞా “ఉభయేసమ్పి సాధారణో హోతూ”తి ద్విన్నం కులానం దాయాదభావేన వినిచ్ఛయం కత్వా ఠపితత్తా **బాకులో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో హుత్వా మహతిం సమ్పత్తిం అనుభవన్తో ఆసీతికో హుత్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సత్తాహమేవ పుథుజ్జనో అహోసి, అట్ఠమే అరుణే సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪౦.౩౮౬-౪౧౧) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే , సోభితో నామ పబ్బతో;
అస్సమో సుకతో మయ్హం, సకసిస్సేహి మాపితో.

“మణ్డపా చ బహూ తత్థ, పుప్ఫితా సిన్దువారకా;
కపిత్థా చ బహూ తత్థ, పుప్ఫితా జీవజీవకా.

“నిగ్గుణ్డియో బహూ తత్థ, బదరామలకాని చ;
ఫారుసకా అలాబూ చ, పుణ్డరీకా చ పుప్ఫితా.

“ఆళకా బేలువా తత్థ, కదలీ మాతులుఙ్గకా;
మహానామా బహూ తత్థ, అజ్జునా చ పియఙ్గకా.

“కోసమ్బా సళలా నిమ్బా, నిగ్రోధా చ కపిత్థనా;
ఏదిసో అస్సమో మయ్హం, ససిస్సోహం తహిం వసిం.

“అనోమదస్సీ భగవా, సయమ్భూ లోకనాయకో;
గవేసం పటిసల్లానం, మమస్సమముపాగమి.

“ఉపేతమ్హి మహావీరే, అనోమదస్సిమహాయసే;
ఖణేన లోకనాథస్స, వాతాబాధో సముట్ఠహి.

“విచరన్తో అరఞ్ఞమ్హి, అద్దసం లోకనాయకం;
ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, చక్ఖుమన్తం మహాయసం.

“ఇరియఞ్చాపి దిస్వాన, ఉపలక్ఖేసహం తదా;
అసంసయఞ్హి బుద్ధస్స, బ్యాధి నో ఉదపజ్జథ.

“ఖిప్పం అస్సమమాగఞ్ఛిం, మమ సిస్సాన సన్తికే;
భేసజ్జం కత్తుకామోహం, సిస్సే ఆమన్తయిం తదా.

“పటిస్సుణిత్వాన మే వాక్యం, సిస్సా సబ్బే సగారవా;
ఏకజ్ఝం సన్నిపతింసు, సత్థుగారవతా మమ.

“ఖిప్పం పబ్బతమారుయ్హ, సబ్బోసధమహాసహం;
పానీయయోగం కత్వాన, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం.

“పరిభుత్తే మహావీరే, సబ్బఞ్ఞులోకనాయకే;
ఖిప్పం వాతో వూపసమి, సుగతస్స మహేసినో.

“పస్సద్ధం దరథం దిస్వా, అనోమదస్సీ మహాయసో;
సకాసనే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో మే పాదాసి భేసజ్జం, బ్యాధిఞ్చ సమయీ మమ;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“కప్పసతసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
వాదితే తూరియే తత్థ, మోదిస్సతి సదా అయం.

“మనుస్సలోకమాగన్త్వా , సుక్కమూలేన చోదితో;
సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“పఞ్చపఞ్ఞాసకప్పమ్హి, అనోమో నామ ఖత్తియో;
చాతురన్తో విజితావీ, జమ్బుమణ్డస్స ఇస్సరో.

“సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహబ్బలో;
తావతింసేపి ఖోభేత్వా, ఇస్సరం కారయిస్సతి.

“దేవభూతో మనుస్సో వా, అప్పాబాధో భవిస్సతి;
పరిగ్గహం వివజ్జేత్వా, బ్యాధిం లోకే తరిస్సతి.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“కిలేసే ఝాపయిత్వాన, తణ్హాసోతం తరిస్సతి;
బాకులో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“ఇదం సబ్బం అభిఞ్ఞాయ, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేస్సతి.

“అనోమదస్సీ భగవా, సయమ్భూ లోకనాయకో;
వివేకానువిలోకేన్తో, మమస్సమముపాగమి.

“ఉపాగతం మహావీరం, సబ్బఞ్ఞుం లోకనాయకం;
సబ్బోసధేన తప్పేసిం, పసన్నో సేహి పాణిభి.

“తస్స మే సుకతం కమ్మం, సుఖేత్తే బీజసమ్పదా;
ఖేపేతుం నేవ సక్కోమి, తదా హి సుకతం మమ.

“లాభా మమ సులద్ధం మే, యోహం అద్దక్ఖి నాయకం;
తేన కమ్మావసేసేన, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“సబ్బమేతం అభిఞ్ఞాయ, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, భేసజ్జస్స ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఏకదివసం సత్థారా అత్తనో సావకే పటిపాటియా ఠానన్తరే ఠపేన్తేన అప్పాబాధానం అగ్గట్ఠానే ఠపితో సో పరినిబ్బానసమయే సఙ్ఘమజ్ఝే భిక్ఖూనం ఓవాదముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౨౨౩.“యో పుబ్బే కరణీయాని, పచ్ఛా సో కాతుమిచ్ఛతి;

సుఖా నో ధంసతే ఠానా, పచ్ఛా చ మనుతప్పతి.

౨౨౯."యఞ్హి కయిరా తఞ్హి వదే, యం న కయిరా న తం వదే;

అకరోన్తం భాసమానం, పరిజానన్తి పణ్డితా.

౨౩౦."సుసుఖం వత నిబ్బానం, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితం;

అసోకం విరజం ఖేమం, యత్థ దుక్ఖం నిరుజ్ఝతీ"తి. – గాథాత్తయమభాసి;

తత్థ **యో పుబ్బే కరణీయాని, పచ్ఛా సో కాతుమిచ్ఛతీ**తి యో పుగ్గలో పుబ్బే పురేతరం జరారోగాదీహి అనభిభూతకాలేయేవ కాతబ్బాని అత్తనో హితసుఖావహాని కమ్మాని పమాదవసేన అకత్వా పచ్ఛా సో కాతబ్బకాలం అతిక్కమిత్వా కాతుం ఇచ్ఛతి. **సో**తి చ నిపాతమత్తం. తదా పన జరారోగాదీహి అభిభూతత్తా కాతుం న సక్కోతి, అసక్కోన్తో చ **సుఖా నో ధంసతే ఠానా, పచ్ఛా చ మనుతప్పతీ**తి సో పుగ్గలో సుఖా ఠానా సగ్గతో నిబ్బానతో చ తదుపాయస్స అనుప్పాదితత్తా పరిహాయన్తో "అకతం మే కల్యాణ"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౮; నేత్తి॰ ౧౨౦) పచ్ఛా చ అనుతప్పతి విప్పటిసారం ఆపజ్జతి. **మ**-కారో పదసన్ధికరో. అహం పన కరణీయం కత్వా ఏవ తుమ్హే ఏవం వదామీతి దస్సేన్తో **''యఞ్హి కయిరా''**తి దుతియం గాథమాహ.

తత్థ **పరిజానన్తీ**తి "ఏత్తకో అయ"న్తి పరిచ్ఛిజ్జ జానన్తి న బహుం మఞ్ఞన్తీతి అత్థో. సమ్మాపటిపత్తివసేన హి యథావాదీ తథాకారీ ఏవ సోభతి, న తతో అఞ్ఞథా. కరణీయపరియాయేన సాధారణతో వుత్తమత్థం ఇదాని సరూపతో దస్సేతుం **''సుసుఖం వతా''**తిఆదినా తతియం గాథమాహ. తస్సత్థో – సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధేన** భగవతా **దేసితం** సబ్బసో సోకహేతూనం అభావతో **అసోకం** విగతరాగాదిరజత్తా **విరజం** చతూహి యోగేహి అనుపద్దుతత్తా **ఖేమం** నిబ్బానం సుట్ఠు **సుఖం వత,** కస్మా? **యత్థ** యస్మిం నిబ్బానే సకలం **వట్టదుక్ఖం నిరుజ్ఝతి** అచ్చన్తమేవ వూపసమతీతి.

బాకులత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ధనియత్థేరగాథావణ్ణనా

సుఖఞ్చే జీవితుం ఇచ్ఛేతి ఆయస్మతో ధనియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో నళమాలాయ పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే కుమ్భకారకులే నిబ్బత్తిత్వా **ధనియో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో కుమ్భకారకమ్మేన జీవతి. తేన చ సమయేన సత్థా ధనియస్స కుమ్భకారస్స సాలాయం నిసీదిత్వా పుక్కుసాతిస్స కులపుత్తస్స **ఛధాతువిభఙ్గసుత్తం** (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౨ ఆదయో) దేసేసి. సో తం సుత్వా కతకిచ్చో అహోసి. ధనియో తస్స పరినిబ్బుతభావం సుత్వా "నియ్యానికం వత బుద్ధసాసనం, యత్థ ఏకరత్తిపరిచయేనాపి వట్టదుక్ఖతో ముఞ్చితుం సక్కా"తి పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా

కుటిమణ్డనానుయుత్తో విహరన్తో కుటికరణం పటిచ్చ భగవతా గరహితో సఙ్ఘికే సేనాసనే వసన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౮.౧-౭) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ఆహుతీనం పటిగ్గహం;
విపినగ్గేన గచ్ఛన్తం, అద్దసం లోకనాయకం.

"నళమాలం గహేత్వాన, నిక్ఖమన్తో చ తావదే;
తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.

"పసన్నచిత్తో సుమనో, నళమాలమపూజయిం;
దక్ఖిణేయ్యం మహావీరం, సబ్బలోకానుకమ్పకం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం మాలమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే॰... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా యే భిక్ఖూ ధుతఙ్గసమాధానేన అత్తానం ఉక్కంసేత్వా సఙ్ఘభత్తాదిం సాదియన్తే అఞ్ఞే భిక్ఖూ అవజానన్తి, తేసం ఓవాదదానముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౨౨౮."సుఖఞ్చే జీవితుం ఇచ్ఛే, సామఞ్ఞస్మిం అపేక్ఖవా;
సఙ్ఘికం నాతిమఞ్ఞేయ్య, చీవరం పానభోజనం.

౨౨౯.సుఖఞ్చే జీవితుం ఇచ్ఛే, సామఞ్ఞస్మిం అపేక్ఖవా;
అహి మూసికసోబ్భంవ, సేవేథ సయనాసనం.

౨౩౦.సుఖఞ్చే జీవితుం ఇచ్ఛే, సామఞ్ఞస్మిం అపేక్ఖవా;
ఇతరీతరేన తుస్సేయ్య, ఏకధమ్మఞ్చ భావయే"తి. – తిస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **సుఖఞ్చే జీవితుం ఇచ్ఛే, సామఞ్ఞస్మిం అపేక్ఖవాతి** సామఞ్ఞస్మిం సమణభావే అపేక్ఖవా సిక్ఖాయ తిబ్బగారవో హుత్వా సుఖం జీవితుం ఇచ్ఛేయ్య చే, అనేసనం పహాయ సామఞ్ఞసుఖేన సచే జీవితుకామోతి అత్థో . **సఙ్ఘికం నాతిమఞ్ఞేయ్య, చీవరం పానభోజనన్తి** సఙ్ఘతో ఆభతం చీవరం ఆహారం న అవమఞ్ఞేయ్య, సఙ్ఘస్స ఉప్పజ్జనకలాభో నామ పరిసుద్ధుప్పాదో హోతీతి తం పరిభుఞ్జన్తస్స ఆజీవపారిసుద్ధిసమ్భవేన సామఞ్ఞసుఖం హత్థగతమేవాతి అధిప్పాయో. **అహి మూసికసోబ్భంవాతి** అహి వియ మూసికాయ ఖతబిలం **సేవేథ** సేవేయ్య సేనాసనం. యథా నామ సప్పో సయమత్తనో ఆసయం అకత్వా మూసికాయ అఞ్ఞేన వా కతే ఆసయే వసిత్వా యేన కామం పక్కమతి, ఏవమేవం భిక్ఖు సయం సేనాసనకరణా సంకిలేసం అనాపజ్జిత్వా యత్థ కత్థచి వసిత్వా పక్కమేయ్యాతి అత్థో.

ఇదాని వుత్తే అవుత్తే చ పచ్చయే యథాలాభసన్తోసేనేవ సామఞ్ఞసుఖం హోతి, న అఞ్ఞథాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఇతరీతరేన తుస్సేయ్యా**''తి, యేన కేనచి హీనేన వా పణీతేన వా యథాలద్ధేన పచ్చయేన సన్తోసం ఆపజ్జేయ్యాతి అత్థో. **ఏకధమ్మ**న్తి అప్పమాదభావం, తఞ్హి అనుయుఞ్జన్తస్స అనవజ్జం సబ్బం లోకియసుఖం లోకుత్తరసుఖఞ్చ హత్థగతమేవ హోతి. తేనాహ భగవా – ''అప్పమత్తో హి ఝాయన్తో, పప్పోతి విపులం సుఖ''న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౨; ధ॰ ప॰ ౨౭).

ధనియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మాతఙ్గపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

అతిసీతన్తి ఆయస్మతో మాతఙ్గపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హిమవన్తసమీపే మహతో జాతస్సరస్స హేట్ఠా మహతి నాగభవనే మహానుభావో నాగరాజా హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకదివసం నాగభవనతో నిక్ఖమిత్వా విచరన్తో సత్థారం ఆకాసేన గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో అత్తనో సీసమణినా పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే మాతఙ్గస్స నామ కుటుమ్బికస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో **మాతఙ్గపుత్తో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో విఞ్ఞుతం పత్తో అలసజాతికో హుత్వా కిఞ్చి కమ్మం అకరోన్తో ఞాతకేహి అఞ్ఞేహి చ గరహితో ''సుఖజీవినో ఇమే సమణా సక్యపుత్తియా''తి సుఖజీవితం ఆకఙ్ఖన్తో భిక్ఖూహి కతపరిచయో హుత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా అఞ్ఞే భిక్ఖూ ఇద్ధిమన్తే దిస్వా ఇద్ధిబలం పత్థేత్వా సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా భావనం అనుయుఞ్జన్తో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౮.౮-౨౯) –

''పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;
వివేకకామో సమ్బుద్ధో, గచ్ఛతే అనిలఞ్జసే.

''అవిదూరే హిమవన్తస్స, మహాజాతస్సరో అహు;
తత్థ మే భవనం ఆసి, పుఞ్ఞకమ్మేన సంయుతం.

''భవనా అభినిక్ఖమ్మ, అద్దసం లోకనాయకం;
ఇన్దీవరంవ జలితం, ఆదిత్తంవ హుతాసనం.

''విచినం నద్దసం పుప్ఫం, పూజయిస్సన్తి నాయకం;
సకం చిత్తం పసాదేత్వా, అవన్దిం సత్థునో అహం.

''మమ సీసే మణిం గయ్హ, పూజయిం లోకనాయకం;
ఇమాయ మణిపూజాయ, విపాకో హోతు భద్దకో.

''పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
అన్తలిక్ఖే ఠితో సత్థా, ఇమం గాథం అభాసథ.

''సో తే ఇజ్ఝతు సఙ్కప్పో, లభస్సు విపులం సుఖం;

ఇమాయ మణిపూజాయ, అనుభోహి మహాయసం.

“ఇదం వత్వాన భగవా, జలజుత్తమనామకో;
అగమాసి బుద్ధసేట్ఠో, యత్థ చిత్తం పణీహితం.

“సట్ఠికప్పాని దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
అనేకసతక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పుబ్బకమ్మం సరన్తస్స, దేవభూతస్స మే సతో;
మణి నిబ్బత్తతే మయ్హం, ఆలోకకరణో మమం.

“ఛళసీతిసహస్సాని , నారియో మే పరిగ్గహా;
విచిత్తవత్థాభరణా, ఆముక్కమణికుణ్డలా.

“అళారపమ్హా హసులా, సుసఞ్ఞా తనుమజ్ఝిమా;
పరివారేన్తి మం నిచ్చం, మణిపూజాయిదం ఫలం.

“సోణ్ణమయా మణిమయా, లోహితఙ్కమయా తథా;
భణ్డా మే సుకతా హోన్తి, యదిచ్ఛసి పిళన్ధనా.

“కూటాగారా గహా రమ్మా, సయనఞ్చ మహారహం;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, నిబ్బత్తన్తి యదిచ్ఛకం.

“లాభా తేసం సులద్ధఞ్చ, యే లభన్తి ఉపస్సుతిం;
పుఞ్ఞక్ఖేత్తం మనుస్సానం, ఓసధం సబ్బపాణినం.

“మయ్హమ్పి సుకతం కమ్మం, యోహం అదక్ఖి నాయకం;
వినిపాతా పముత్తోమ్హి, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“యం యం యోనూపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
దివసఞ్చేవ రత్తిఞ్చ, ఆలోకో హోతి మే సదా.

“తాయేవ మణిపూజాయ, అనుభోత్వాన సమ్పదా;
ఞాణాలోకో మయా దిట్ఠో, పత్తోమ్హి అచలం పదం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం మణిం అభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, మణిపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా పుగ్గలాధిట్ఠానవసేన కోసజ్జం గరహన్తో అత్తనో చ వీరియారమ్భం కిత్తేన్తో –

౨౩౧. “అతిసీతం అతిఉణ్హం, అతిసాయమిదం అహు;
ఇతి విస్సట్ఠకమ్మన్తే, ఖణా అచ్చేన్తి మాణవే.

౨౩౨. “యో చ సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ, తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతి;
కరం పురిసకిచ్చాని, సో సుఖా న విహాయతి.

౨౩౩. “దబ్బం కుసం పోటకిలం, ఉసీరం ముఞ్జపబ్బజం;
ఉరసా పనుదిస్సామి, వివేకమనుబ్రూహయ”న్తి. – గాథాత్తయమాహ;

తత్థ **అతిసీత**న్తి హిమపాతవద్దలాదినా అతివియ సీతం, **ఇదం అహూ**తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **అతిఉణ్హ**న్తి ధమ్మపరితాపాదినా అతివియ ఉణ్హం, ఉభయేనపి ఉతువసేన కోసజ్జవత్థుమాహ. **అతిసాయ**న్తి దివసస్స పరిణతియా అతిసాయం, సాయగ్గహణేనేవ చేత్థ పాతోపి సఙ్గయ్హతి , తదుభయేన కాలవసేన కోసజ్జవత్థుమాహ. **ఇతీ**తి ఇమినా పకారేన. ఏతేన “ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునా కమ్మం కత్తబ్బం హోతీ”తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౮.౮౦; దీ॰ ని॰ ౩.౩౩౪) వుత్తం కోసజ్జవత్థుం సఙ్గణ్హాతి. **విస్సట్ఠకమ్మన్తే**తి పరిచ్చత్తయోగకమ్మన్తే. **ఖణా**తి బుద్ధుప్పాదాదయో బ్రహ్మచరియవాసస్స ఓకాసా. **అచ్చేన్తీ**తి అతిక్కమన్తి. **మాణవే**తి సత్తే. **తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతీ**తి తిణతో ఉపరి న మఞ్ఞతి, తిణం వియ మఞ్ఞతి, సీతుణ్హాని అభిభవిత్వా అత్తనా కత్తబ్బం కరోతి. **కర**న్తి కరోన్తో. **పురిసకిచ్చానీ**తి వీరపురిసేన కత్తబ్బాని అత్తహితపరహితాని. **సుఖా**తి సుఖతో, నిబ్బానసుఖతోతి అధిప్పాయో. తతియగాథాయ అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

మాతఙ్గపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఖుజ్జసోభితత్థేరగాథావణ్ణనా

యే చిత్తకథీ బహుస్సుతాతి ఆయస్మతో ఖుజ్జసోభితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం భగవన్తం మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో దసహి గాథాహి అభిత్థవి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే పాటలిపుత్తనగరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, “సోభితో”తిస్స నామం అహోసి. థోకం ఖుజ్జధాతుకతాయ పన **ఖుజ్జసోభితో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో వయప్పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే ఆనన్దత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౭.౪౮-౫౮) –

“కకుధం విలసన్తంవ, దేవదేవం నరాసభం;
రథియం పటిపజ్జన్తం, కో దిస్వా న పసీదతి.

“తమన్ధకారం నాసేత్వా, సన్తారేత్వా బహుం జనం;

ఞాణాలోకేన జోతన్తం, కో దిస్వా న పసీదతి.

“వసీసతసహస్సేహి, నీయన్తం లోకనాయకం;
ఉద్ధరన్తం బహూ సత్తే, కో దిస్వా న పసీదతి.

“ఆహనన్తం ధమ్మభేరిం, మద్దన్తం తిత్థియే గణే;
సీహనాదం వినదన్తం, కో దిస్వా న పసీదతి.

“యావతా బ్రహ్మలోకతో, ఆగన్త్వాన సబ్రహ్మకా;
పుచ్ఛన్తి నిపుణే పఞ్హే, కో దిస్వా న పసీదతి.

“యస్సఞ్జలిం కరిత్వాన, ఆయాచన్తి సదేవకా;
తేన పుఞ్ఞం అనుభోన్తి, కో దిస్వా న పసీదతి.

“సబ్బే జనా సమాగన్త్వా, సమ్పవారేన్తి చక్ఖుమం;
న వికమ్పతి అజ్ఝిట్ఠో, కో దిస్వా న పసీదతి.

“నగరం పవిసతో యస్స, రవన్తి భేరియో బహూ;
వినదన్తి గజా మత్తా, కో దిస్వా న పసీదతి.

“వీథియా గచ్ఛతో యస్స, సబ్బాభా జోతతే సదా;
అబ్భున్నతా సమా హోన్తి, కో దిస్వా న పసీదతి.

“బ్యాహరన్తస్స బుద్ధస్స, చక్కవాళమ్పి సుయ్యతి;
సబ్బే సత్తే విఞ్ఞాపేతి, కో దిస్వా న పసీదతి.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం బుద్ధమభికిత్తయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కిత్తనాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా పఠమమహాసఙ్గీతికాలే రాజగహే సత్తపణ్ణిగుహాయం సన్నిపతితేన సఙ్ఘేన “ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేహీ”తి ఆణత్తో పథవియం నిముజ్జిత్వా థేరస్స పురతో ఉట్ఠహిత్వా సఙ్ఘస్స సాసనం ఆరోచేత్వా సయం పురేతరం ఆకాసేన గన్త్వా సత్తపణ్ణిగుహాద్వారం సమ్పాపుణి. తేన చ సమయేన మారస్స మారకాయికానఞ్చ పటిసేధనత్థం దేవసఙ్ఘేన పేసితా అఞ్ఞతరా దేవతా సత్తపణ్ణిగుహాద్వారే ఠితా హోతి, తస్సా ఖుజ్జసోభితో థేరో అత్తనో ఆగమనం కథేన్తో –

౨౩౪.“యే చిత్తకథీ బహుస్సుతా, సమణా పాటలిపుత్తవాసినో;
తేసఞ్ఞతరోయమాయువా, ద్వారే తిట్ఠతి ఖుజ్జసోభితో”తి. – పఠమం గాథమాహ;

తత్థ **చిత్తకథీ**తి విచిత్తధమ్మకథికా, సఙ్ఖిపనం, విత్థారణం గమ్భీరకరణం ఉత్తానీకరణం కఙ్ఖావినోదనం ధమ్మపతిట్ఠాపనన్తి ఏవమాదీహి నానానయేహి పరేసం అజ్ఝాసయానురూపం ధమ్మస్స కథనసీలాతి అత్థో. **బహుస్సుతా**తి పరియత్తిపటివేధబాహుసచ్చపారిపూరియా బహుస్సుతా. సబ్బసో సమితపాపతాయ **సమణా. పాటలిపుత్తవాసినో, తేసఞ్ఞతరో**తి పాటలిపుత్తనగరవాసితాయ పాటలిపుత్తవాసినో, తేసం అఞ్ఞతరో, **అయం ఆయువా** దీఘాయు ఆయస్మా. **ద్వారే తిట్ఠతీ**తి సత్తపణ్ణిగుహాయ ద్వారే తిట్ఠతి, సఙ్ఘస్స అనుమతియా పవిసితున్తి అత్థో. తం సుత్వా సా దేవతా థేరస్స ఆగమనం సఙ్ఘస్స నివేదేన్తీ –

౨౩౫.“యే చిత్తకథీ…పే.… ద్వారే తిట్ఠతి మాలుతేరితో”తి. – దుతియం గాథమాహ;

తత్థ **మాలుతేరితో**తి ఇద్ధిచిత్తజనితేన వాయునా ఏరితో, ఇద్ధిబలేన ఆగతోతి అత్థో.

ఏవం తాయ దేవతాయ నివేదితేన సఙ్ఘేన కతోకాసో థేరో సఙ్ఘస్స సన్తికం గచ్ఛన్తో –

౨౩౬.“సుయుద్ధేన సుయిట్ఠేన, సఙ్గామవిజయేన చ;
బ్రహ్మచరియానుచిణ్ణేన, ఏవాయం సుఖమేధతీ”తి. –

ఇమాయ తతియగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **సుయుద్ధేనా**తి పుబ్బభాగే తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానవసేన కిలేసేహి సుట్ఠు యుజ్ఝనేన. **సుయిట్ఠేనా**తి అన్తరన్తరా కల్యాణమిత్తేహి దిన్నసప్పాయధమ్మదానేన. **సఙ్గామవిజయేన చా**తి సముచ్ఛేదప్పహానవసేన సబ్బసో కిలేసాభిసఙ్ఖారనిమ్మథనేన లద్ధసఙ్గామవిజయేన చ. **బ్రహ్మచరియానుచిణ్ణేనా**తి అనుచిణ్ణేన అగ్గమగ్గబ్రహ్మచరియేన. **ఏవాయం సుఖమేధతీ**తి ఏవం వుత్తప్పకారేన అయం ఖుజ్జసోభితో నిబ్బానసుఖం ఫలసమాపత్తిసుఖఞ్చ ఏధతి, అనుభవతీతి అత్థో.

ఖుజ్జసోభితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. వారణత్థేరగాథావణ్ణనా

యోధ కోచి మనుస్సేసూతి ఆయస్మతో వారణత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో ఇతో ద్వానవుతే కప్పే తిస్సస్స భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు పారగూ హుత్వా ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా చతుపణ్ణాససహస్సానం అన్తేవాసికానం మన్తే వాచేన్తో వసతి. తేన చ సమయేన తిస్సస్స భగవతో బోధిసత్తభూతస్స తుసితా కాయా చవిత్వా చరిమభవే మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమనేన మహాపథవికమ్పో అహోసి. తం దిస్వా మహాజనో భీతో సంవిగ్గో నం ఇసిం ఉపసఙ్కమిత్వా పథవికమ్పనకారణం పుచ్ఛి. సో “మహాబోధిసత్తో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమి, తేనాయం పథవికమ్పో, తస్మా మా భాయథా”తి బుద్ధుప్పాదస్స పుబ్బనిమిత్తభావం కథేత్వా సమస్సాసేసి, బుద్ధారమ్మణఞ్చ పీతిం పటిపేదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **వారణో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో అఞ్ఞతరస్స ఆరఞ్ఞకస్స థేరస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోతి. సో ఏకదివసం

బుద్ధుపట్ఠానం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే అహినకులే అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహం కత్వా కాలఙ్కతే దిస్వా “ఇమే సత్తా అఞ్ఞమఞ్ఞవిరోధేన జీవితక్ఖయం పత్తా”తి సంవిగ్గమానసో హుత్వా భగవతో సన్తికం గతో, తస్స భగవా చిత్తాచారం ఞత్వా తదనురూపమేవ ఓవాదం దేన్తో –

౨౩౭. “యోధ కోచి మనుస్సేసు, పరపాణాని హింసతి;
అస్మా లోకా పరమ్హా చ, ఉభయా ధంసతే నరో.

౨౩౮. “యో చ మేత్తేన చిత్తేన, సబ్బపాణానుకమ్పతి;
బహుఞ్హి సో పసవతి, పుఞ్ఞం తాదిసకో నరో.

౨౩౯. “సుభాసితస్స సిక్ఖేథ, సమణూపాసనస్స చ;
ఏకాసనస్స చ రహో, చిత్తవూపసమస్స చా”తి. – తిస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **యోధ కోచి మనుస్సేసూ**తి ఇధ మనుస్సేసు యో కోచి ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా. మనుస్సగ్గహణఞ్చేత్థ ఉక్కట్ఠసత్తనిదస్సనన్తి దట్ఠబ్బం. **పరపాణాని హింసతీ**తి పరసత్తే మారేతి విబాధతి చ. **అస్మా లోకా**తి ఇధ లోకతో. **పరమ్హా**తి పరలోకతో. **ఉభయా ధంసతే**తి ఉభయతో ధంసతి, ఉభయలోకపరియాపన్నహితసుఖతో పరిహాయతీతి అత్థో. **నరో**తి సత్తో.

ఏవం పరపీళాలక్ఖణం పాపధమ్మం దస్సేత్వా ఇదాని పరపీళానివత్తిలక్ఖణం కుసలం ధమ్మం దస్సేన్తో **“యో చ మేత్తేనా”**తిఆదినా దుతియం గాథమాహ. తత్థ **మేత్తేన చిత్తేనా**తి మేత్తాసమ్పయుత్తేన చిత్తేన అప్పనాపత్తేన ఇతరీతరేన వా. **సబ్బపాణానుకమ్పతీ**తి సబ్బే పాణే అత్తనో ఓరసపుత్తే వియ మేత్తాయతి. **బహుఞ్హి సో పసవతి, పుఞ్ఞం తాదిసకో నరో**తి సో తథారూపో మేత్తావిహారీ పుగ్గలో బహుం మహన్తం అనప్పకం కుసలం పసవతి పటిలభతి అధిగచ్ఛతి.

ఇదాని తం ససమ్భారే సమథవిపస్సనాధమ్మే నియోజేన్తో **“సుభాసితస్సా”**తిఆదినా తతియం గాథమాహ. తత్థ **సుభాసితస్స సిక్ఖేథా**తి అప్పిచ్ఛకథాదిభేదం సుభాసితం పరియత్తిధమ్మం సవనధారణపరిపుచ్ఛాదివసేన సిక్ఖేయ్య. **సమణూపాసనస్స చా**తి సమితపాపానం సమణానం కల్యాణమిత్తానం ఉపాసకానం కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసనఞ్చేవ పటిపత్తియా తేసం సమీపచరియఞ్చ సిక్ఖేయ్య. **ఏకాసనస్స చ రహో చిత్తవూపసమస్స చా**తి ఏకస్స అసహాయస్స కాయవివేకం అనుబ్రూహన్తస్స రహో కమ్మట్ఠానానుయోగవసేన ఆసనం నిసజ్జం సిక్ఖేయ్య. ఏవం కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో భావనఞ్చ మత్థకం పాపేన్తో సముచ్ఛేదవసేన కిలేసానం చిత్తస్స వూపసమఞ్చ సిక్ఖేయ్య. యాహి అధిసీలసిక్ఖాదీహి కిలేసా అచ్చన్తమేవ వూపసన్తా పహీనా హోన్తి, తా మగ్గఫలసిక్ఖా సిక్ఖన్తస్స అచ్చన్తమేవ చిత్తం వూపసన్తం నామ హోతీతి. గాథాపరియోసానే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౭.౩౯-౭౨) –

“అజ్ఝోగాహేత్వా హిమవం, మన్తే వాచేమహం తదా;
చతుపఞ్ఞాససహస్సాని, సిస్సా మయ్హం ఉపట్ఠహుం.

“అధితా వేదగూ సబ్బే, ఛళఙ్గే పారమిం గతా;
సకవిజ్జాహుపత్థద్ధా, హిమవన్తే వసన్తి తే.

“చవిత్వా తుసితా కాయా, దేవపుత్తో మహాయసో;
ఉప్పజ్జి మాతుకుచ్ఛిస్మిం, సమ్పజానో పతిస్సతో.

“సమ్బుద్ధే ఉపపజ్జన్తే, దససహస్సి కమ్పథ;
అన్ధా చక్ఖుం అలభింసు, ఉప్పజ్జన్తమ్హి నాయకే.

“సబ్బాకారం పకమ్పిత్థ, కేవలా వసుధా అయం;
నిగ్ఘోససద్దం సుత్వాన, ఉబ్బిజ్జింసు మహాజనా.

“సబ్బే జనా సమాగమ్మ, ఆగచ్ఛుం మమ సన్తికం;
వసుధాయం పకమ్పిత్థ, కిం విపాకో భవిస్సతి.

“అవచాసిం తదా తేసం, మా భేథ నత్థి వో భయం;
విసట్ఠా హోథ సబ్బేపి, ఉప్పాదోయం సువత్థికో.

“అట్ఠహేతూహి సమ్ఫుస్స, వసుధాయం పకమ్పతి;
తథా నిమిత్తా దిస్సన్తి, ఓభాసో విపులో మహా.

“అసంసయం బుద్ధసేట్ఠో, ఉప్పజ్జిస్సతి చక్ఖుమా;
సఞ్ఞాపేత్వాన జనతం, పఞ్చసీలే కథేసహం.

“సుత్వాన పఞ్చసీలాని, బుద్ధుప్పాదఞ్చ దుల్లభం;
ఉబ్బేగజాతా సుమనా, తుట్ఠహట్ఠా అహంసు తే.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, యం నిమిత్తం వియాకరిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బ్యాకరణస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

వారణత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. వస్సికత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏకోపి సద్ధో మేధావీతి ఆయస్మతో వస్సికత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో పిలక్ఖఫలాని అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే

నిబ్బత్తిత్వా **వస్సికో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు యమకపాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఆబాధికో అహోసి. అథ నం ఞాతకా వేజ్జపరిదిట్ఠేన భేసజ్జవిధినా ఉపట్ఠహిత్వా అరోగమకంసు. సో తమ్హా ఆబాధా వుట్ఠితో సంవేగజాతో భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౭.౪౦-౪౪) –

"వనన్తరే బుద్ధం దిస్వా, అత్థదస్సిం మహాయసం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పిలక్ఖస్స ఫలం అదా.

"అట్ఠారసే కప్పసతే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా ఆకాసేన ఞాతకానం సన్తికే గన్త్వా ఆకాసే ఠితో ధమ్మం దేసేత్వా తే సరణేసు సీలేసు చ పతిట్ఠాపేసి. తేసు కేచి కాలఙ్కతా సరణేసు సీలేసు చ పతిట్ఠితత్తా సగ్గే నిబ్బత్తింసు. అథ నం సత్థా బుద్ధుపట్ఠానం ఉపగతం "కిం తే, వస్సిక, ఞాతీనం ఆరోగ్య"న్తి పుచ్ఛి. సో ఞాతీనం అత్తనా కతం ఉపకారం సత్థు కథేన్తో –

౨౪౦."ఏకోపి సద్ధో మేధావీ, అస్సద్ధానీధ ఞాతినం;
ధమ్మట్ఠో సీలసమ్పన్నో, హోతి అత్థాయ బన్ధునం.

౨౪౧."నిగ్గయ్హ అనుకమ్పాయ, చోదితా ఞాతయో మయా;
ఞాతిబన్ధవపేమేన, కారం కత్వాన భిక్ఖుసు.

౨౪౨."తే అబ్భతీతా కాలఙ్కతా, పత్తా తే తిదివం సుఖం;
భాతరో మయ్హం మాతా చ, మోదన్తి కామకామినో"తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థాయం పఠమగాథాయ అత్థో – యో కమ్మఫలసద్ధాయ చ రతనత్తయసద్ధాయ చ వసేన **సద్ధో,** తతో ఏవ కమ్మస్సకతఞాణాదియోగతో **మేధావీ,** సత్థు ఓవాదధమ్మే నవలోకుత్తరధమ్మే చ ఠితత్తా **ధమ్మట్ఠో,** ఆచారసీలస్స మగ్గసీలస్స ఫలసీలస్స చ వసేన **సీలసమ్పన్నో,** సో **ఏకోపి** యథావుత్తాయ సద్ధాయ అభావేన **అస్సద్ధానం ఇధ** ఇమస్మిం లోకే "అమ్హాకం ఇమే"తి ఞాతబ్బట్ఠేన **ఞాతీనం,** తథా పేమబన్ధనేన బన్ధనట్ఠేన ''**బన్ధూ**''తి చ లద్ధనామానం బన్ధవానం **అత్థాయ** హితాయ **హోతీ**తి.

ఏవం సాధారణతో వుత్తమత్థం అత్తూపనాయికం కత్వా దస్సేతుం ''**నిగ్గయ్హా**''తిఆదినా ఇతరగాథా వుత్తా. తత్థ **నిగ్గయ్హ అనుకమ్పాయ, చోదితా ఞాతయో మయా**తి ఇదానిపి దుగ్గతా కుసలం అకత్వా ఆయతిం పరిక్కిలేసం పున మానుభవిత్థాతి నిగ్గహేత్వా ఞాతయో మయా ఓవదితా. **ఞాతిబన్ధవపేమేన** "అమ్హాకం అయం బన్ధవో"తి ఏవం పవత్తేన పేమేన మమ ఓవాదం అతిక్కమితుం అసక్కోన్తా **కారం కత్వాన భిక్ఖూసు** పసన్నచిత్తా హుత్వా చీవరాదిపచ్చయదానేన చేవ ఉపట్ఠానేన చ

భిక్ఖూసు సక్కారసమ్మానం కత్వా **తే అబ్భతీతా కాలఙ్కతా** హుత్వా ఇమం లోకం అతిక్కన్తా. పున **తే**తి నిపాతమత్తం. **తిదివం సుఖన్తి** దేవలోకపరియాపన్నసుఖం, సుఖం వా ఇట్ఠం తిదివం అధిగతా. "కే పన తే"తి ఆహ. "**భాతరో మయ్హం మాతా చ, మోదన్తి కామకామినో**"తి. అత్తనా యథాకామితవత్థుకామసమఙ్గినో హుత్వా అభిరమన్తీతి అత్థో.

వస్సికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. యసోజత్థేరగాథావణ్ణనా

కాలపబ్బఙ్గసఙ్కాసోతి ఆయస్మతో యసోజత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే ఆరామగోపకకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం విపస్సిం భగవన్తం ఆకాసేన గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో లబుజఫలం అదాసి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థినగరద్వారే కేవట్టగామే పఞ్చకులసతజేట్ఠకస్స కేవట్టస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **యసోజో**తిస్స నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో అత్తనో సహాయేహి కేవట్టపుత్తేహి సద్ధిం మచ్ఛగహణత్థం అచిరవతియం నదియం జాలం ఖిపి. తత్థేకో సువణ్ణవణ్ణో మహామచ్ఛో అన్తోజాలం పావిసి. తం తే రఞ్ఞో పసేనదిస్స దస్సేసుం . రాజా "ఇమస్స సువణ్ణవణ్ణస్స మచ్ఛస్స వణ్ణకారణం భగవా జానాతీ"తి మచ్ఛం గాహాపేత్వా భగవతో దస్సేసి. భగవా "అయం కస్సపస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే ఓసక్కమానే పబ్బజిత్వా మిచ్ఛా పటిపజ్జన్తో సాసనం ఓసక్కాపేత్వా నిరయే నిబ్బత్తో ఏకం బుద్ధన్తరం నిరయే పచ్చిత్వా తతో చుతో అచిరవతియం మచ్ఛో హుత్వా నిబ్బత్తో"తి వత్వా తస్స భగినీనఞ్చ నిరయే నిబ్బత్తభావం, తస్స భాతికత్థేరస్స పరినిబ్బుతభావఞ్చ తేనేవ కథాపేత్వా ఇమిస్సా అట్ఠుప్పత్తియా **కపిలసుత్తం** దేసేసి.

సత్థు దేసనం సుత్వా యసోజో సంవేగజాతో సద్ధిం అత్తనో సహాయేహి భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా పతిరూపే ఠానే వసన్తో ఏకదివసం సపరిసో భగవన్తం వన్దితుం జేతవనం అగమాసి. తస్స ఆగమనే సేనాసనపఞ్ఞాపనాదినా విహారే ఉచ్చాసద్దమహాసద్దో అహోసి. తం సుత్వా "భగవా సపరిసం యసోజం పణామేసీ"తి (ఉదా. ౨౩) సబ్బం ఉదానే ఆగతనయేన వేదితబ్బం. పణామితో పన ఆయస్మా యసోజో కసాభిహతో భద్రో అస్సాజానీయో వియ సంవిగ్గమానసో సద్ధిం పరిసాయ వగ్గుముదాయ నదియా తీరే వసన్తో ఘటేన్తో వాయమన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అన్తోవస్సేయేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౭.౩౨-౩౮) –

"నగరే బన్ధుమతియా, ఆరామికో అహం తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, గచ్ఛన్తం అనిలఞ్జసే.

"లబుజం ఫలమాదాయ, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
ఆకాసేవ ఠితో సన్తో, పటిగ్గణ్హి మహాయసో.

"విత్తిసఞ్జననో మయ్హం, దిట్ఠధమ్మసుఖావహో;
ఫలం బుద్ధస్స దత్వాన, విప్పసన్నేన చేతసా.

“అధిగఞ్ఛిం తదా పీతిం, విపులం సుఖముత్తమం;
ఉప్పజ్జతేవ రతనం, నిబ్బత్తస్స తహిం తహిం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఫలం అదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞం పన సమానం సపరిసం ఆయస్మన్తం యసోజం సత్థా పక్కోసిత్వా ఆనేఞ్జసమాపత్తినా పటిసన్థారమకాసి. సో సబ్బేపి ధుతఙ్గధమ్మే సమాదాయ వత్తతి. తేనస్స సరీరం కిసం అహోసి లూఖం దుబ్బణ్ణం, తం భగవా పరమప్పిచ్ఛతాయ పసంసన్తో –

౨౪౩.“కాలపబ్బఙ్గసఙ్కాసో , కిసో ధమనిసన్థతో;
మత్తఞ్ఞూ అన్నపానమ్హి, అదీనమానసో నరో”తి. – పఠమం గాథమాహ;

తత్థ **కాలపబ్బఙ్గసఙ్కాసోతి** మంసూపచయవిగమేన కిసదుసణ్ఠితసరీరావయవతాయ దన్తిలతాపబ్బసదిసఙ్గో, తేనాహ ‘‘**కిసో ధమనిసన్థతో**’’తి. **కిసోతి** మోనేయ్యపటిపదాపూరణేన కిససరీరో. **ధమనిసన్థతోతి** ధమనీహి సన్థతగత్తో అప్పమంసలోహితతాయ పాకటీహి కణ్డరసిరాహి వితతసరీరో. **మత్తఞ్ఞూతి** పరియేసనపటిగ్గహణపరిభోగవిస్సజ్జనేసు పమాణఞ్ఞూ. **అదీనమానసోతి** కోసజ్జాదీహి అనభిభూతతత్తా అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి. **నరోతి** పురిసో, పోరిసస్స ధురస్స వహనతో పోరిసలక్ఖణసమ్పన్నో పురిసధోరయ్హోతి అధిప్పాయో.

ఏవం థేరో సత్థారా పసట్ఠో పసట్ఠభావానురూపం అత్తనో అధివాసనఖన్తివీరియారమ్భవివేకాభిరతికిత్తనముఖేన భిక్ఖూనం ధమ్మం కథేన్తో –

౨౪౪.“ఫుట్ఠో డంసేహి మకసేహి, అరఞ్ఞస్మిం బ్రహావనే;
నాగో సఙ్గామసీసేవ, సతో తత్రాధివాసయే.

౨౪౫.“యథా బ్రహ్మా తథా ఏకో, యథా దేవో తథా దువే;
యథా గామో తథా తయో, కోలాహలం తతుత్తరి”న్తి. –

ఇమా ద్వే గాథా అభాసి.

తత్థ **నాగో సఙ్గామసీసేవాతి** యథా నామ ఆజానేయ్యో హత్థినాగో యుద్ధమణ్డలే అసిసత్తితోమరాదిప్పహారే అధివాసేత్వా పరసేనం విద్ధంసేతి, ఏవం భిక్ఖు **అరఞ్ఞస్మిం బ్రహావనే** అరఞ్ఞానియం డంసాదిపరిస్సయే **సతో** సమ్పజానో అధివాసేయ్య, అధివాసేత్వా చ భావనాబలేన మారబలం విధమేయ్య.

యథా బ్రహ్మాతి యథా బ్రహ్మా ఏకకో చిత్తప్పకోపరహితో ఝానసుఖేన నిచ్చమేవ సుఖితో విహరతి **తథా ఏకోతి** భిక్ఖుపి ఏకో అదుతియో వివేకసుఖమనుబ్రూహన్తో సుఖం విహరతి. ఏకస్స సామఞ్ఞసుఖం పణీతన్తి హి వుత్తం. ఏతేన ఏకవిహారీ

భిక్ఖు “బ్రహ్మసమో”తి ఓవాదం దేతి. **యథా దేవో తథా దువే**తి యథా దేవానం అన్తరన్తరా చిత్తప్పకోపోపి సియా, తథా ద్విన్నం భిక్ఖూనం సహవాసే ఘట్టనాపి భవేయ్యాతి సదుతియవాసేన భిక్ఖు “దేవసమో”తి వుత్తో. **యథా గామో తథా తయో**తి అస్మిమేవ పాఠే తిణ్ణం భిక్ఖూనం సహవాసో గామవాససదిసో వివేకవాసో న హోతీతి అధిప్పాయో . **కోలాహలం తతుత్తరి**న్తి తతో తయతో ఉపరి చ బహూనం సంవాసో కోలాహలం ఉచ్చాసద్దమహాసద్దమహాజనసన్నిపాతసదిసో, తస్మా ఏకవిహారినా భవితబ్బన్తి అధిప్పాయోతి.

యసోజత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సాటిమత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా

అహు తుయ్హం పురే సద్ధాతి ఆయస్మతో సాటిమత్తియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో తాలవణ్టం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సాటిమత్తియో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో హేతుసమ్పన్నతాయ ఆరఞ్ఞకభిక్ఖూనం సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩౮.౪౩-౪౭) –

“సిద్ధత్థస్స భగవతో, తాలవణ్టమదాసహం;
సుమనేహి పటిచ్ఛన్నం, ధారయామి మహారహం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, తాలవణ్టమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, తాలవణ్టస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా భిక్ఖూ ఓవదతి అనుసాసతి బహూ చ సత్తే ధమ్మం కథేత్వా సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపేసి. అఞ్ఞతరఞ్చ కులం అస్సద్ధం అప్పసన్నం సద్ధం పసన్నం అకాసి. తేన తస్మిం కులే మనుస్సా థేరే అభిప్పసన్నా అహేసుం. తత్థేకా దారికా అభిరూపా దస్సనీయా థేరం పిణ్డాయ పవిట్ఠం సక్కచ్చం భోజనేన పరివిసతి. అథేకదివసం మారో “ఏవం ఇమస్స అయసో వడ్ఢిస్సతి, అప్పతిట్ఠో భవిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా థేరస్స రూపేన గన్త్వా తం దారికం హత్థే అగ్గహేసి. దారికా “నాయం మనుస్ససమ్ఫస్సో”తి చ అఞ్ఞాసి, హత్థఞ్చ ముఞ్చాపేసి. తం దిస్వా ఘరజనో థేరే అప్పసాదం జనేసి. పునదివసే థేరో తం కారణం అనావజ్జేన్తో తం ఘరం అగమాసి. తత్థ మనుస్సా అనాదరం అకంసు. థేరో తం కారణం ఆవజ్జేన్తో మారస్స కిరియం దిస్వా “తస్స గీవాయం కుక్కురకుణపం పటిముఞ్చతూ”తి అధిట్ఠహిత్వా తస్స మోచనత్థం ఉపగతేన మారేన అతీతదివసే కతకిరియం కథాపేత్వా తం తజ్జేత్వా విస్సజ్జేసి. తం దిస్వా ఘరసామికో “ఖమథ, భన్తే, అచ్చయ”న్తి ఖమాపేత్వా “అజ్జతగ్గే అహమేవ, భన్తే, తుమ్హే ఉపట్ఠహామీ”తి ఆహ. థేరో తస్స ధమ్మం కథేన్తో –

౨౪౬.“అహు తుయ్హం పురే సద్ధా, సా తే అజ్జ న విజ్జతి;
యం తుయ్హం తుయ్హమేవేతం, నత్థి దుచ్చరితం మమ.

౨౪౭.“అనిచ్చా హి చలా సద్ధా, ఏవం దిట్ఠా హి సా మయా;
రజ్జన్తిపి విరజ్జన్తి, తత్థ కిం జియ్యతే ముని.

౨౪౮.“పచ్చతి మునినో భత్తం, థోకం థోకం కులే కులే;
పిణ్డికాయ చరిస్సామి, అత్థి జఙ్ఘబలం మమా”తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **అహు తుయ్హం పురే సద్ధా, సా తే అజ్జ న విజ్జతీ**తి, ఉపాసక, ఇతో పుబ్బే తవ మయి “అయ్యో ధమ్మచారీ సమచారీ”తిఆదినా సద్ధా అహోసి, సా సద్ధా తే తవ అజ్జ ఇదాని న ఉపలబ్భతి. తస్మా **యం తుయ్హం తుయ్హమేవేత**న్తి చతుపచ్చయదానం, తుయ్హమేవ ఏతం హోతు, న తేన మయ్హం అత్థో, సమ్మా పసన్నచిత్తేన హి దానం నామ దాతబ్బన్తి అధిప్పాయో. అథ వా **యం తుయ్హం తుయ్హమేవేత**న్తి యం తవ మయి అజ్జ అగారవం పవత్తం, తం తుయ్హమేవ, తస్స ఫలం తయా ఏవ పచ్చనుభవితబ్బం, న మయాతి అత్థో. **నత్థి దుచ్చరితం మమా**తి మమ పన దుచ్చరితం నామ నత్థి మగ్గేనేవ దుచ్చరితహేతూనం కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా.

అనిచ్చా హి చలా సద్ధాతి యస్మా పోథుజ్జనికా సద్ధా అనిచ్చా ఏకన్తికా న హోతి, తతో ఏవ చలా అస్సపిట్ఠే ఠపితకుమ్భణ్డం వియ, థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణుకం వియ చ అనవట్ఠితా. **ఏవం దిట్ఠా హి సా మయా**తి ఏవం భూతా చ సా సద్ధా మయా తయి దిట్ఠా పచ్చక్ఖతో విదితా. **రజ్జన్తిపి విరజ్జన్తీ**తి ఏవం తస్సా అనవట్ఠితత్తా ఏవ ఇమే సత్తా కదాచి కత్థచి మిత్తసన్థవవసేన రజ్జన్తి సినేహమ్పి కరోన్తి, కదాచి విరజ్జన్తి విరత్తచిత్తా హోన్తి. **తత్థ కిం జియ్యతే మునీ**తి తస్మిం పుథుజ్జనానం రజ్జనే విరజ్జనే చ ముని పబ్బజితో కిం జియ్యతి, కా తస్స హానీతి అత్థో.

“సచే మమ పచ్చయే న గణ్హథ, కథం తుమ్హే యాపేథా”తి ఏవం మా చిన్తయిత్థాతి దస్సేన్తో “**పచ్చతీ**”తి గాథమాహ. తస్సత్థో **మునినో** పబ్బజితస్స **భత్తం** నామ **కులే కులే** అనుఘరం దివసే దివసే **థోకం థోకం** పచ్చతే, న చ తుయ్హం ఏవ గేహే. **పిణ్డికాయ చరిస్సామి, అత్థి జఙ్ఘబలం మమా**తి అత్థి మే జఙ్ఘబలం, నాహం ఓభగ్గజఙ్ఘో న ఖఞ్జో న చ పాదరోగీ, తస్మా పిణ్డికాయ మిస్సకభిక్ఖాయ చరిస్సామి, “యథాపి భమరో పుప్ఫ”న్తిఆదినా (ధ॰ ప॰ ౪౯; నేత్తి॰ ౧౨౩) సత్థారా వుత్తనయేన పిణ్డాయ చరిత్వా యాపేస్సామీతి దస్సేతి.

సాటిమత్తియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. ఉపాలిత్థేరగాథావణ్ణనా

సద్ధాయ అభినిక్ఖమ్మాతి ఆయస్మతో ఉపాలిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులఘరే నిబ్బత్తో ఏకదివసం సత్థు ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం వినయధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా అధికారకమ్మం కత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేసి. సో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కప్పకగేహే పటిసన్ధిం గణ్హి, **ఉపాలీ**తిస్స నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో అనురుద్ధాదీనం ఛన్నం ఖత్తియానం

పసాదకో హుత్వా తథాగతే అనుపియమ్బవనే విహరన్తే పబ్బజనత్థాయ నిక్ఖమన్తేహి ఛహి ఖత్తియేహి సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజి. తస్స పబ్బజ్జావిధానం పాళియం ఆగతమేవ (చూళవ॰ ౩౩౦).

సో పబ్బజిత్వా ఉపసమ్పన్నో సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా "మయ్హం, భన్తే, అరఞ్ఞవాసం అనుజానాథా"తి ఆహ. భిక్ఖు తవ అరఞ్ఞే వసన్తస్స ఏకమేవ ధురం వడ్ఢిస్సతి, అమ్హాకం పన సన్తికే వసన్తస్స గన్థధురఞ్చ విపస్సనాధురఞ్చ పరిపూరేస్సతీతి. థేరో సత్థు వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧.౪౪౧-౫౫౫) –

"నగరే హంసవతియా, సుజాతో నామ బ్రాహ్మణో;
అసీతికోటినిచయో, పహూతధనధఞ్ఞవా.

"అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
లక్ఖణే ఇతిహాసే చ, సధమ్మే పారమిం గతో.

"పరిబ్బాజా ఏకసిఖా, గోతమా బుద్ధసావకా;
చరకా తాపసా చేవ, చరన్తి మహియా తదా.

"తేపి మం పరివారేన్తి, బ్రాహ్మణో విస్సుతో ఇతి;
బహుజ్జనో మం పూజేతి, నాహం పూజేమి కిఞ్చనం.

"పూజారహం న పస్సామి, మానత్థద్ధో అహం తదా;
బుద్ధోతి వచనం నత్థి, తావ నుప్పజ్జతే జినో.

"అచ్చయేన అహోరత్తం, పదుముత్తరనామకో;
సబ్బం తమం వినోదేత్వా, లోకే ఉప్పజ్జి చక్ఖుమా.

"విత్థారికే బాహుజఞ్ఞే, పుథుభూతే చ సాసనే;
ఉపాగమి తదా బుద్ధో, నగరం హంససవ్హయం.

"పితు అత్థాయ సో బుద్ధో, ధమ్మం దేసేసి చక్ఖుమా;
తేన కాలేన పరిసా, సమన్తా యోజనం తదా.

"సమ్మతో మనుజానం సో, సునన్దో నామ తాపసో;
యావతా బుద్ధపరిసా, పుప్ఫేహచ్ఛాదయీ తదా.

"చతుసచ్చం పకాసేన్తే, సేట్ఠే చ పుప్ఫమణ్డపే;
కోటిసతసహస్సానం, ధమ్మాభిసమయో అహు.

“సత్తరత్తిన్దివం బుద్ధో, వస్సేత్వా ధమ్మవుట్ఠియో;
అట్ఠమే దివసే పత్తే, సునన్దం కిత్తయీ జినో.

“దేవలోకే మనుస్సే వా, సంసరన్తో అయం భవే;
సబ్బేసం పవరో హుత్వా, భవేసు సంసరిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
మన్తాణిపుత్తో పుణ్ణోతి, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“ఏవం కిత్తయి సమ్బుద్ధో, సునన్దం తాపసం తదా;
హాసయన్తో జనం సబ్బం, దస్సయన్తో సకం బలం.

“కతఞ్జలీ నమస్సన్తి, సునన్దం తాపసం జనా;
బుద్ధే కారం కరిత్వాన, సోధేసి గతిమత్తనో.

“తత్థ మే అహు సఙ్కప్పో, సుత్వాన మునినో వచం;
అహమ్పి కారం కస్సామి, యథా పస్సామి గోతమం.

“ఏవాహం చిన్తయిత్వాన, కిరియం చిన్తయిం మమ;
క్యాహం కమ్మం ఆచరామి, పుఞ్ఞక్ఖేత్తే అనుత్తరే.

“అయఞ్చ పాఠికో భిక్ఖు, సబ్బపాఠిస్స సాసనే;
వినయే అగ్గనిక్ఖిత్తో, తం ఠానం పత్థయే అహం.

“ఇదం మే అమితం భోగం, అక్ఖోభం సాగరూపమం;
తేన భోగేన బుద్ధస్స, ఆరామం మాపయే అహం.

“సోభనం నామ ఆరామం, నగరస్స పురత్థతో;
కిణిత్వా సతసహస్సేన, సఙ్ఘారామం అమాపయిం.

“కూటాగారే చ పాసాదే, మణ్డపే హమ్మియే గుహా;
చఙ్కమే సుకతే కత్వా, సఙ్ఘారామం అమాపయిం.

“జన్తాఘరం అగ్గిసాలం, అథో ఉదకమాళకం;
న్హానఘరం మాపయిత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘస్సదాసహం.

“ఆసన్దియో పీఠకే చ, పరిభోగే చ భాజనే;
ఆరామికఞ్చ భేసజ్జం, సబ్బమేతం అదాసహం.

“ఆరక్ఖం పట్ఠపేత్వాన, పాకారం కారయిం దళ్హం;
మా నం కోచి విహేఠేసి, సన్తచిత్తాన తాదినం.

“సతసహస్సేనావాసం, సఙ్ఘారామే అమాపయిం;
వేపుల్లం తం మాపయిత్వా, సమ్బుద్ధం ఉపనామయిం.

“నిట్ఠాపితో మయారామో, సమ్పటిచ్ఛ తువం ముని;
నియ్యాదేస్సామి తం వీర, అధివాసేహి చక్ఖుమ.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, అధివాసేసి నాయకో.

“అధివాసనమఞ్ఞాయ, సబ్బఞ్ఞుస్స మహేసినో;
భోజనం పటియాదేత్వా, కాలమారోచయిం అహం.

“ఆరోచితమ్హి కాలమ్హి, పదుముత్తరనాయకో;
ఖీణాసవసహస్సేహి, ఆరామం మే ఉపాగమి.

“నిసిన్నం కాలమఞ్ఞాయ, అన్నపానేన తప్పయిం;
భుత్తావిం కాలమఞ్ఞాయ, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“కీతో సతసహస్సేన, తత్తకేనేవ కారితో;
సోభనో నామ ఆరామో, సమ్పటిచ్ఛ తువం ముని.

“ఇమినారామదానేన , చేతనాపణిధీహి చ;
భవే నిబ్బత్తమానోహం, లభామి మమ పత్థితం.

“పటిగ్గహేత్వా సమ్బుద్ధో, సఙ్ఘారామం సుమాపితం;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇదం వచనమబ్రవి.

“యో సో బుద్ధస్స పాదాసి, సఙ్ఘారామం సుమాపితం;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“హత్థీ అస్సా రథా పత్తీ, సేనా చ చతురఙ్గినీ;
పరివారేస్సన్తిమం నిచ్చం, సఙ్ఘారామస్సిదం ఫలం.

“సట్ఠి తూరసహస్సాని, భేరియో సమలఙ్కతా;
పరివారేస్సన్తిమం నిచ్చం, సఙ్ఘారామస్సిదం ఫలం.

“ఛళసీతిసహస్సాని, నారియో సమలఙ్కతా;
విచిత్తవత్థాభరణా, ఆముత్తమణికుణ్డలా.

“అళారపమ్హా హసులా, సుసఞ్ఞా తనుమజ్ఝిమా;
పరివారేస్సన్తిమం నిచ్చం, సఙ్ఘారామస్సిదం ఫలం.

“తింసకప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
సహస్సక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి.

“దేవరాజేన పత్తబ్బం, సబ్బం పటిలభిస్సతి;
అనూనభోగో హుత్వాన, దేవరజ్జం కరిస్సతి.

“సహస్సక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, రాజా రట్ఠే భవిస్సతి.
పథబ్యా రజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
ఉపాలి నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“వినయే పారమిం పత్వా, ఠానాఠానే చ కోవిదో;
జినసాసనం ధారేన్తో, విహరిస్సతినాసవో.

“సబ్బమేతం అభిఞ్ఞాయ, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేస్సతి.

“అపరిమేయ్యుపాదాయ, పత్థేమి తవ సాసనం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో.

“యథా సూలావుతో పోసో, రాజదణ్డేన తజ్జితో;
సూలే సాతం అవిన్దన్తో, పరిముత్తింవ ఇచ్ఛతి.

“తథేవాహం మహావీర, భవదణ్డేన తజ్జితో;
కమ్మసూలావుతో సన్తో, పిపాసావేదనట్టితో.

“భవే సాతం న విన్దామి, డయ్హన్తో తీహి అగ్గిభి;
పరిముత్తిం గవేసామి, యథాపి రాజదణ్డితో.

“యథా విసాదో పురిసో, విసేన పరిపీళితో;
అగదం సో గవేసేయ్య, విసఘాతాయుపాలనం.

“గవేసమానో పస్సేయ్య, అగదం విసఘాతకం;
తం పివిత్వా సుఖీ అస్స, విసమ్హా పరిముత్తియా.

“తథేవాహం మహావీర, యథా విసహతో నరో;
సమ్పీళితో అవిజ్జాయ, సద్ధమ్మాగదమేసహం.

“ధమ్మాగదం గవేసన్తో, అద్దక్ఖిం సక్యసాసనం;
అగ్గం సబ్బోసధానం తం, సబ్బసల్లవినోదనం.

“ధమ్మోసధం పివిత్వాన, విసం సబ్బం సమూహనిం;
అజరామరం సీతిభావం, నిబ్బానం ఫస్సయిం అహం.

“యథా భూతట్టితో పోసో, భూతగ్గాహేన పీళితో;
భూతవేజ్జం గవేసేయ్య, భూతస్మా పరిముత్తియా.

“గవేసమానో పస్సేయ్య, భూతవిజ్జాసు కోవిదం;
తస్స సో విహనే భూతం, సమూలఞ్చ వినాసయే.

“తథేవాహం మహావీర, తమగ్గాహేన పీళితో;
ఞాణాలోకం గవేసామి, తమతో పరిముత్తియా.

“అథద్దసం సక్యమునిం, కిలేసతమసోధనం;
సో మే తమం వినోదేసి, భూతవేజ్జోవ భూతకం.

“సంసారసోతం సఞ్ఛిన్దిం, తణ్హాసోతం నివారయిం;
భవం ఉగ్ఘాటయిం సబ్బం, భూతవేజ్జోవ మూలతో.

“గరుళో యథా ఓపతతి, పన్నగం భక్ఖమత్తనో;
సమన్తా యోజనసతం, విక్ఖోభేతి మహాసరం.

“పన్నగం సో గహేత్వాన, అధోసిసం విహేఠయం;
ఆదాయ సో పక్కమతి, యేనకామం విహఙ్గమో.

“తథేవాహం మహావీర, యథాపి గరుళో బలీ;
అసఙ్ఖతం గవేసన్తో, దోసే విక్ఖాలయిం అహం.

“దిట్ఠో అహం ధమ్మవరం, సన్తిపదమనుత్తరం;
ఆదాయ విహరామేతం, గరుళో పన్నగం యథా.

“ఆసావతీ నామ లతా, జాతా చిత్తలతావనే;
తస్సా వస్ససహస్సేన, ఏకం నిబ్బత్తతే ఫలం.

“తం దేవా పయిరుపాసన్తి, తావదూరఫలే సతి;
దేవానం సా పియా ఏవం, ఆసావతీ లతుత్తమా.

“సతసహస్సుపాదాయ, తాహం పరిచరే ముని;
సాయం పాతం నమస్సామి, దేవా ఆసావతిం యథా.

“అవఞ్ఝా పారిచరియా, అమోఘా చ నమస్సనా;
దూరాగతమ్పి మం సన్తం, ఖణోయం న విరాధయి.

“పటిసన్ధిం న పస్సామి, విచినన్తో భవే అహం;
నిరూపధి విప్పముత్తో, ఉపసన్తో చరామహం.

“యథాపి పదుమం నామ, సూరియరంసేన పుప్ఫతి;
తథేవాహం మహావీర, బుద్ధరంసేన పుప్ఫితో.

“యథా బలాకయోనిమ్హి, న విజ్జతి పుమో సదా;
మేఘేసు గజ్జమానేసు, గబ్భం గణ్హన్తి తా సదా.

“చిరమ్పి గబ్భం ధారేన్తి, యావ మేఘో న గజ్జతి;
భారతో పరిముచ్చన్తి, యదా మేఘో పవస్సతి.

“పదుముత్తరబుద్ధస్స, ధమ్మమేఘేన గజ్జతో;
సద్దేన ధమ్మమేఘస్స, ధమ్మగబ్భం అగణ్హహం.

“సతసహస్సుపాదాయ, పుఞ్ఞగబ్భం ధరేమహం;
నప్పముచ్చామి భారతో, ధమ్మమేఘో న గజ్జతి.

“యదా తువం సక్యముని, రమ్మే కపిలవత్థవే;
గజ్జసి ధమ్మమేఘేన, భారతో పరిముచ్చహం.

“సుఞ్ఞతం అనిమిత్తఞ్చ, తథాప్పణిహితమ్పి చ;
చతురో చ ఫలే సబ్బే, ధమ్మేవం విజనయిం అహం.

“అపరిమేయ్యుపాదాయ, పత్థేమి తవ సాసనం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సన్తిపదమనుత్తరం.

“వినయే పారమిం పత్తో, యథాపి పాఠికో ఇసి;
న మే సమసమో అత్థి, ధారేమి సాసనం అహం.

“వినయే ఖన్ధకే చాపి, తికచ్ఛేదే చ పఞ్చకే;
ఏత్థ మే విమతి నత్థి, అక్ఖరే బ్యఞ్జనేపి వా.

“నిగ్గహే పటికమ్మే చ, ఠానాఠానే చ కోవిదో;
ఓసారణే వుట్ఠాపనే, సబ్బత్థ పారమిం గతో.

“వినయే ఖన్ధకే వాపి, నిక్ఖిపిత్వా పదం అహం;
ఉభతో వినివేఠేత్వా, రసతో ఓసరేయ్యహం.

“నిరుత్తియా సుకుసలో, అత్థానత్థే చ కోవిదో;
అనఞ్ఞాతం మయా నత్థి, ఏకగ్గో సత్థు సాసనే.

“రూపదక్ఖో అహం అజ్జ, సక్యపుత్తస్స సాసనే;
కఙ్ఖం సబ్బం వినోదేమి, ఛిన్దామి సబ్బసంసయం.

“పదం అనుపదఞ్చాపి, అక్ఖరఞ్చాపి బ్యఞ్జనం;
నిదానే పరియోసానే, సబ్బత్థ కోవిదో అహం.

“యథాపి రాజా బలవా, నిగ్గణ్హిత్వా పరన్తపే;
విజినిత్వాన సఙ్గామం, నగరం తత్థ మాపయే.

“పాకారం పరిఖఞ్చాపి, ఏసికం ద్వారకోట్ఠకం;
అట్టాలకే చ వివిధే, కారయే నగరే బహూ.

“సిఙ్ఘాటకం చచ్చరఞ్చ, సువిభత్తన్తరాపణం;
కారయేయ్య సభం తత్థ, అత్థానత్థవినిచ్ఛయం.

“నిఘాతత్థం అమిత్తానం, ఛిద్దాఛిద్దఞ్చ జానితుం;
బలకాయస్స రక్ఖాయ, సేనాపచ్చం ఠపేతి సో.

“ఆరక్ఖత్థాయ భణ్డస్స, నిధానకుసలం నరం;
మా మే భణ్డం వినస్సీతి, భణ్డరక్ఖం ఠపేతి సో.

“మమత్తో హోతి యో రఞ్ఞో, వుద్ధిం యస్స చ ఇచ్ఛతి;
తస్సాధికరణం దేతి, మిత్తస్స పటిపజ్జితుం.

“ఉప్పాతేసు నిమిత్తేసు, లక్ఖణేసు చ కోవిదం;
అజ్ఝాయకం మన్తధరం, పోరోహిచ్చే ఠపేతి సో.

“ఏతేహఙ్గేహి సమ్పన్నో, ఖత్తియోతి పవుచ్చతి;
సదా రక్ఖన్తి రాజానం, చక్కవాకోవ దుక్ఖితం.

“తథేవ త్వం మహావీర, హతామిత్తోవ ఖత్తియో;
సదేవకస్స లోకస్స, ధమ్మరాజాతి వుచ్చతి.

“తిత్థియే నిహనిత్వాన, మారఞ్చాపి ససేనకం;
తమన్ధకారం విధమిత్వా, ధమ్మనగరం అమాపయి.

“సీలం పాకారకం తత్థ, ఞాణం తే ద్వారకోట్ఠకం;
సద్ధా తే ఏసికా వీర, ద్వారపాలో చ సంవరో.

“సతిపట్ఠానమట్టాలం, పఞ్ఞా తే చచ్చరం మునే;
ఇద్ధిపాదఞ్చ సిఙ్ఘాటం, ధమ్మవీథి సుమాపితా.

“సుత్తన్తం అభిధమ్మఞ్చ, వినయఞ్చాపి కేవలం;
నవఙ్గం బుద్ధవచనం, ఏసా ధమ్మసభా తవ.

“సుఞ్ఞతం అనిమిత్తఞ్చ, విహారఞ్చప్పణీహితం;
ఆనేఞ్జఞ్చ నిరోధో చ, ఏసా ధమ్మకుటీ తవ.

“పఞ్ఞాయ అగ్గో నిక్ఖిత్తో, పటిభానే చ కోవిదో;
సారిపుత్తోతి నామేన, ధమ్మసేనాపతీ తవ.

“చుతూపపాతకుసలో , ఇద్ధియా పారమిం గతో;
కోలితో నామ నామేన, పోరోహిచ్చో తవం మునే.

“పోరాణకవంసధరో, ఉగ్గతేజో దురాసదో;
ధుతవాదీగుణేనగ్గో, అక్ఖదస్సో తవం మునే.

“బహుస్సుతో ధమ్మధరో, సబ్బపారీ చ సాసనే;
ఆనన్దో నామ నామేన, ధమ్మారక్ఖో తవం మునే.

“ఏతే సబ్బే అతిక్కమ్మ, పమేసి భగవా మమం;
వినిచ్ఛయం మే పాదాసి, వినయే విఞ్ఞుదేసితం.

“యో కోచి వినయే పఞ్హం, పుచ్ఛతి బుద్ధసావకో;
తత్థ మే చిన్తనా నత్థి, తఞ్ఞేవత్థం కథేమహం.

“యావతా బుద్ధఖేత్తమ్హి, ఠపేత్వా తం మహాముని;
వినయే మాదిసో నత్థి, కుతో భియ్యో భవిస్సతి.

“భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏవం గజ్జతి గోతమో;
ఉపాలిస్స సమో నత్థి, వినయే ఖన్ధకేసు చ.

“యావతా బుద్ధభణితం, నవఙ్గం సత్థుసాసనం;
వినయోగధం తం సబ్బం, వినయమూలపస్సినో.

“మమ కమ్మం సరిత్వాన, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“సతసహస్సుపాదాయ, ఇమం ఠానం అపత్థయిం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, వినయే పారమిం గతో.

“సక్యానం నన్దిజననో, కప్పకో ఆసహం పురే;
విజహిత్వాన తం జాతిం, పుత్తో జాతో మహేసినో.

“ఇతో దుతియకే కప్పే, అఞ్జసో నామ ఖత్తియో;
అనన్తతేజో అమితయసో, భూమిపాలో మహద్ధనో.

“తస్స రఞ్ఞో అహం పుత్తో, చన్దనో నామ ఖత్తియో;
జాతిమదేనుపత్థద్ధో, యసభోగమదేన చ.

“నాగసతసహస్సాని, సబ్బాలఙ్కారభూసితా;
తిధాపభిన్నా మాతఙ్గా, పరివారేన్తి మం సదా.

“సబలేహి పరేతోహం, ఉయ్యానం గన్తుకామకో;
ఆరుయ్హ సిరికం నాగం, నగరా నిక్ఖమిం తదా.

“చరణేన చ సమ్పన్నో, గుత్తద్వారో సుసంవుతో;
దేవలో నామ సమ్బుద్ధో, ఆగచ్ఛి పురతో మమ.

“పేసేత్వా సిరికం నాగం, బుద్ధం ఆసాదయిం తదా;
తతో సఞ్జాతకోపో సో, నాగో నుద్ధరతే పదం.

“నాగం రుణ్ణమనం దిస్వా, బుద్ధే కోధం అకాసహం;
విహేసయిత్వా సమ్బుద్ధం, ఉయ్యానం అగమాసహం.

“సాతం తత్థ న విన్దామి, సిరో పజ్జలితో యథా;
పరిళాహేన డయ్హామి, మచ్ఛోవ బళిసాదకో.

“ససాగరన్తా పథవీ, ఆదిత్తా వియ హోతి మే;
పితు సన్తికుపాగమ్మ, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“ఆసీవిసంవ కుపితం, అగ్గిక్ఖన్ధంవ ఆగతం;
మత్తంవ కుఞ్జరం దన్తిం, యం సయమ్భుమసాదయిం.

“ఆసాదితో మయా బుద్ధో, ఘోరో ఉగ్గతపో జినో;
పురా సబ్బే వినస్సామ, ఖమాపేస్సామ తం మునిం.

“నో చే తం నిజ్ఝాపేస్సామ, అత్తదన్తం సమాహితం;
ఓరేన సత్తదివసా, రట్ఠం మే విధమిస్సతి.

“సుమేఖలో కోసియో చ, సిగ్గవో చాపి సత్తకో;
ఆసాదయిత్వా ఇసయో, దుగ్గతా తే సరట్ఠకా.

“యదా కుప్పన్తి ఇసయో, సఞ్ఞతా బ్రహ్మచారినో;
సదేవకం వినాసేన్తి, ససాగరం సపబ్బతం.

“తియోజనసహస్సమ్హి, పురిసే సన్నిపాతయిం;
అచ్చయం దేసనత్థాయ, సయమ్భుం ఉపసఙ్కమిం.

“అల్లవత్థా అల్లసిరా, సబ్బేవ పఞ్జలీకతా;
బుద్ధస్స పాదే నిపతిత్వా, ఇదం వచనమబ్రవుం.

“ఖమస్సు త్వం మహావీర, అభియాచతి తం జనో;
పరిళాహం వినోదేహి, మా నో రట్ఠం వినాసయ.

“సదేవమానుసా సబ్బే, సదానవా సరక్ఖసా;
అయోమయేన కూటేన, సిరం భిన్దేయ్యు మే సదా.

“దకే అగ్గి న సణ్ఠాతి, బీజం సేలే న రూహతి;
అగదే కిమి న సణ్ఠాతి, కోపో బుద్ధే న జాయతి.

“యథా చ భూమి అచలా, అప్పమేయ్యో చ సాగరో;
అనన్తకో చ ఆకాసో, ఏవం బుద్ధా అఖోభియా.

“సదా ఖన్తా మహావీరా, ఖమితా చ తపస్సినో;
ఖన్తానం ఖమితానఞ్చ, గమనం తం న విజ్జతి.

“ఇదం వత్వాన సమ్బుద్ధో, పరిళాహం వినోదయం;
మహాజనస్స పురతో, నభం అబ్భుగ్గమీ తదా.

“తేన కమ్మేనహం వీర, హీనత్తం అజ్ఝుపాగతో;
సమతిక్కమ్మ తం జాతిం, పావిసిం అభయం పురం.

“తదాపి మం మహావీర, డయ్హమానం సుసణ్ఠితం;
పరిళాహం వినోదేసి, సయమ్భుఞ్చ ఖమాపయిం.

“అజ్జాపి మం మహావీర, డయ్హమానం తిహగ్గిభి;
నిబ్బాపేసి తయో అగ్గీ, సీతిభావఞ్చ పాపయిం.

“యేసం సోతావధానత్థి, సుణాథ మమ భాసతో;
అత్థం తుయ్హం పవక్ఖామి, యథా దిట్ఠం పదం మమ.

“సయమ్భుం తం విమానేత్వా, సన్తచిత్తం సమాహితం;
తేన కమ్మేనహం అజ్జ, జాతోమ్హి నీచయోనియం.

“మా వో ఖణం విరాధేథ, ఖణాతీతా హి సోచరే;
సదత్థే వాయమేయ్యాథ, ఖణో వో పటిపాదితో.

“ఏకచ్చానఞ్చ వమనం, ఏకచ్చానం విరేచనం;
విసం హలాహలం ఏకే, ఏకచ్చానఞ్చ ఓసధం.

“వమనం పటిపన్నానం, ఫలట్ఠానం విరేచనం;
ఓసధం ఫలలాభీనం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం గవేసినం.

“సాసనేన విరుద్ధానం, విసం హలాహలం యథా;
ఆసీవిసో దిట్ఠవిసో, ఏవం ఝాపేతి తం నరం.

“సకిం పీతం హలాహలం, ఉపరున్ధతి జీవితం;
సాసనేన విరుజ్ఝిత్వా, కప్పకోటిమ్పి డయ్హతి.

“ఖన్తియా అవిహింసాయ, మేత్తచిత్తవతాయ చ;
సదేవకం సో తారేతి, తస్మా తే అవిరాధియా.

“లాభాలాభే న సజ్జన్తి, సమ్మాననవిమాననే;
పథవీసదిసా బుద్ధా, తస్మా తే న విరాధియా.

“దేవదత్తే చ వధకే, చోరే అఙ్గులిమాలకే;
రాహులే ధనపాలే చ, సబ్బేసం సమకో ముని.

“ఏతేసం పటిఘో నత్థి, రాగోమేసం న విజ్జతి;
సబ్బేసం సమకో బుద్ధో, వధకస్సోరసస్స చ.

“పన్థే దిస్వాన కాసావం, ఛడ్డితం మీళ్హమక్ఖితం;
సిరస్మిం అఞ్జలిం కత్వా, వన్దితబ్బం ఇసిద్ధజం.

“అబ్భతీతా చ యే బుద్ధా, వత్తమానా అనాగతా;
ధజేనానేన సుజ్ఝన్తి, తస్మా ఏతే నమస్సియా.

“సత్థుకప్పం సువినయం, ధారేమి హదయేనహం;
నమస్సమానో వినయం, విహరిస్సామి సబ్బదా.

“వినయో ఆసయో మయ్హం, వినయో ఠానచఙ్కమం;
కప్పేమి వినయే వాసం, వినయో మమ గోచరో.

“వినయే పారమిప్పత్తో, సమథే చాపి కోవిదో;
ఉపాలి తం మహావీర, పాదే వన్దతి సత్థునో.

“సో అహం విచరిస్సామి, గామా గామం పురా పురం;
నమస్సమానో సమ్బుద్ధం, ధమ్మస్స చ సుధమ్మతం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తత్థ హి నం సత్థా సయమేవ సకలం వినయపిటకం ఉగ్గణ్హాపేసి. సో అపరభాగే భారుకచ్ఛకవత్థుం (పారా॰ ౭౮) అజ్జుకవత్థుం (పారా॰ ౧౫౮) కుమారకస్సపవత్థున్తి ఇమాని తీణి వత్థూని వినిచ్ఛయి. సత్థా ఏకేకస్మిం వినిచ్ఛితే సాధుకారం దత్వా తయోపి వినిచ్ఛయే అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా థేరం వినయధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో అపరభాగే ఏకస్మిం ఉపోసథదివసే పాతిమోక్ఖుద్దేససమయే భిక్ఖూ ఓవదన్తో –

౨౪౯."సద్ధాయ అభినిక్ఖమ్మ, నవపబ్బజితో నవో;
మిత్తే భజేయ్య కల్యాణే, సుద్ధాజీవే అతన్దితే.

౨౫౦."సద్ధాయ అభినిక్ఖమ్మ, నవపబ్బజితో నవో;
సఙ్ఘస్మిం విహరం భిక్ఖు, సిక్ఖేథ వినయం బుధో.

౨౫౧."సద్ధాయ అభినిక్ఖమ్మ, నవపబ్బజితో నవో;
కప్పాకప్పేసు కుసలో, చరేయ్య అపురక్ఖతో"తి. – తిస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **సద్ధాయాతి** సద్ధానిమిత్తం, న జీవికత్థన్తి అత్థో. **సద్ధాయాతి** వా కమ్మఫలాని రతనత్తయగుణఞ్చ సద్దహిత్వా. **అభినిక్ఖమ్మాతి** ఘరావాసతో నిక్ఖమిత్వా. **నవపబ్బజితోతి** నవో హుత్వా పబ్బజితో, పఠమవయే ఏవ పబ్బజితో. **నవోతి** సాసనే సిక్ఖాయ అభినవో దహరో. **మిత్తే భజేయ్య కల్యాణే సుద్ధాజీవే అతన్దితేతి** "పియో గరు భావనీయో"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౭.౩౭) వుత్తలక్ఖణే కల్యాణమిత్తే, మిచ్ఛాజీవవివజ్జనేన సుద్ధాజీవే , ఆరద్ధవీరియతాయ అతన్దితే భజేయ్య ఉపసఙ్కమేయ్య, తేసం ఓవాదానుసాసనీపటిగ్గహణవసేన సేవేయ్య. **సఙ్ఘస్మిం విహరన్తి** సఙ్ఘే భిక్ఖుసమూహే వత్తపటివత్తపూరణవసేన విహరన్తో. **సిక్ఖేథ వినయం బుధోతి** బోధఞాణతాసుకుసలో హుత్వా వినయపరియత్తిం సిక్ఖేయ్య. వినయో హి సాసనస్స ఆయు, తస్మిం ఠితే సాసనం ఠితం హోతి. "బుద్ధో"తి చ పఠన్తి, సో ఏవత్థో. **కప్పాకప్పేసూతి** కప్పియాకప్పియేసు కుసలో సుత్తవసేన సుత్తానులోమవసేన చ నిపుణో ఛేకో. **అపురక్ఖతోతి** న పురక్ఖతో తణ్హాదీహి కుతోచి పురేక్ఖారం అపచ్చాసీసన్తో హుత్వా విహరేయ్య.

ఉపాలిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. ఉత్తరపాలత్థేరగాథావణ్ణనా

పణ్డితం వత మం సన్తన్తి ఆయస్మతో ఉత్తరపాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో గమనమగ్గే సేతుం కారాపేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ఉత్తరపాలోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో యమకపాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోతి. తస్స ఏకదివసం అయోనిసోమనసికారవసేన అనుభూతారమ్మణం అనుస్సరన్తస్స కామరాగో ఉప్పజ్జి. సో తావదేవ సహోడ్ఢం చోరం గణ్హన్తో వియ అత్తనో చిత్తం నిగ్గహేత్వా సంవేగజాతో పటిపక్ఖమనసికారేన కిలేసే విక్ఖమ్భేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౭.౧౬-౨౦) –

“విపస్సినో భగవతో, చఙ్కమన్తస్స సమ్ముఖా;
పసన్నచిత్తో సుమనో, సేతుం కారాపయిం అహం.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం సేతుం కారయిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, సేతుదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సీహనాదం నదన్తో –

౨౫౨.“పణ్డితం వత మం సన్తం, అలమత్థవిచిన్తకం;
పఞ్చ కామగుణా లోకే, సమ్మోహా పాతయింసు మం.

౨౫౩.“పక్ఖన్దో మారవిసయే, దళ్హసల్లసమప్పితో;
అసక్ఖిం మచ్చురాజస్స, అహం పాసా పముచ్చితుం.

౨౫౪.“సబ్బే కామా పహీనా మే, భవా సబ్బే పదాలితా;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **పణ్డితం వత మం సన్త**న్తి సుతచిన్తామయాయ పఞ్ఞాయ వసేన పఞ్ఞాసమ్పన్నమ్పి నామ మం సమానం. **అలమత్థవిచిన్తక**న్తి అత్తనో చ పరేసఞ్చ అత్థం హితం విచిన్తేతుం సమత్థం, అలం వా పరియత్తం అత్థస్స విచిన్తకం, కిలేసవిద్ధంసనసమత్థం అత్థదస్సినం వా, సబ్బమేతం అత్తనో అన్తిమభవికతాయ థేరో వదతి. **పఞ్చ కామగుణా**తి రూపాదయో పఞ్చ కామకోట్ఠాసా. **లోకే**తి తేసం పవత్తిట్ఠానదస్సనం. **సమ్మోహా**తి సమ్మోహనిమిత్తం అయోనిసోమనసికారహేతు. **సమ్మోహా**తి వా సమ్మోహనా సమ్మోహకరా. **పాతయింసూ**తి ధీరభావతో పాతేసుం, లోకతో వా ఉత్తరితుకామం మం లోకే పాతయింసూతి అత్థో.

పక్ఖన్దోతి అనుపవిట్ఠో. **మారవిసయే**తి కిలేసవిసయే కిలేసమారస్స పవత్తిట్ఠానే, తస్స వసం గతోతి అధిప్పాయో. దేవపుత్తమారస్స వా ఇస్సరియట్ఠానే తం అనుపవిసిత్వా ఠితో. **దళ్హసల్లసమప్పితో**తి దళ్హం థిరం, దళ్హేన వా సల్లేన సమప్పితో, రాగసల్లేన హదయం ఆహచ్చ విద్ధో. **అసక్ఖిం మచ్చురాజస్స, అహం పాసా పముచ్చితు**న్తి అగ్గమగ్గసణ్డాసేన రాగాదిసల్లం అనవసేసతో ఉద్ధరన్తోయేవ రాగబన్ధనసఙ్ఖాతా మచ్చురాజస్స పాసా అహం పరిముచ్చితుం అసక్ఖిం, తతో అత్తానం పమోచేసిం.

తతో ఏవ చ **సబ్బే కామా పహీనా మే, భవా సబ్బే పదాలితా**తి వత్థారమ్మణాదిభేదేన అనేకభేదభిన్నా సబ్బే కిలేసకామా అరియమగ్గేన సముచ్ఛేదవసేన మయా పహీనా. కిలేసకామేసు హి పహీనేసు వత్థుకామాపి పహీనా ఏవ హోన్తి. తథా కామభవకమ్మభవాదయో భవా సబ్బే మగ్గఞాణాసినా పదాలితా విద్ధంసితా. కమ్మభవేసు హి పదాలితేసు

ఉపపత్తిభవా పదాలితా ఏవ హోన్తి. ఏవం కమ్మభవానం పదాలితత్తా ఏవ **విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో**తి. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

ఉత్తరపాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. అభిభూతత్థేరగాథావణ్ణనా

సుణాథ ఞాతయో సబ్బేతి ఆయస్మతో అభిభూతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో వేస్సభుస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో తాదిసేన కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేన సాసనే అభిప్పసన్నో అహోసి. సో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స ధాతుం గహేతుం మహాజనే ఉస్సాహం కరోన్తే సయం సబ్బపఠమం గన్ధోదకేన చితకం నిబ్బాపేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే వేఠపురనగరే రాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **అభిభూతో**తి లద్ధనామో పితు అచ్చయేన రజ్జం కారేతి. తస్మిఞ్చ సమయే భగవా జనపదచారికం చరన్తో అనుపుబ్బేన తం నగరం పాపుణి. తతో సో రాజా "భగవా కిర మమ నగరం అనుప్పత్తో"తి సుత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా దుతియదివసే మహాదానం పవత్తేసి. భగవా భుత్తావీ తస్స రఞ్ఞో అజ్ఝాసయానురూపం అనుమోదనం కరోన్తోయేవ విత్థారతో ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా లద్ధప్పసాదో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౭.౧౧-౧౩) –

"దయ్హమానే సరీరమ్హి, వేస్సభుస్స మహేసినో;
గన్ధోదకం గహేత్వాన, చితం నిబ్బాపయిం అహం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, చితం నిబ్బాపయిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, గన్ధోదకస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తే తస్మిం తస్స ఞాతకా అమచ్చా పారిసజ్జా నాగరా జానపదాతి సబ్బే సమాగన్త్వా, "భన్తే, కస్మా త్వం అమ్హే అనాథే కత్వా పబ్బజితో"తి పరిదేవింసు. థేరో తే ఞాతిపముఖే మనుస్సే పరిదేవన్తే దిస్వా తేసం అత్తనో పబ్బజ్జకారణవిభావనముఖేన ధమ్మం కథేన్తో –

౨౫౫."సుణాథ ఞాతయో సబ్బే, యావన్తేత్థ సమాగతా;
ధమ్మం వో దేసయిస్సామి, దుక్ఖా జాతి పునప్పునం.

౨౫౬."ఆరమ్భథ నిక్కమథ, యుఞ్జథ బుద్ధసాసనే;
ధునాథ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో.

౨౫౭."యో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే, అప్పమత్తో విహస్సతి;
పహాయ జాతిసంసారం, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సతీ"తి. – తిస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **సుణాథాతి** నిసామేథ, ఇదాని మయా వుచ్చమానం ఓహితసోతా సోతద్వారానుసారేన ఉపధారేథాతి అత్థో. **ఞాతయోతి** ఞాతీ పముఖే కత్వా తేసం సబ్బేసం ఆలపనం, తేనాహ ''**సబ్బే యావన్తేత్థ సమాగతా**''తి, యావన్తో యత్తకా ఏత్థ సమాగమే, ఏతిస్సం వా మమ పబ్బజ్జాయ సమాగతాతి అత్థో.

ఇదాని యం సన్ధాయ "సుణాథా"తి సవనాణత్తికవచనం కతం, తం ''**ధమ్మం వో దేసయిస్సామీ**''తి పటిజానిత్వా ''**దుక్ఖా జాతి పునప్పున**''న్తిఆదినా దేసేతుం ఆరభి. తత్థ **దుక్ఖా జాతి పునప్పున**న్తి జాతి నామేసా గబ్భోక్కన్తిమూలకాదిభేదస్స జరాదిభేదస్స చ అనేకవిహితస్స దుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో దుక్ఖా. సా పునప్పునం పవత్తమానా అతివియ దుక్ఖా.

తస్సా పన జాతియా సమతిక్కమనత్థం ఉస్సాహో కరణీయోతి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఆరమ్భథా**''తిఆది. తత్థ **ఆరమ్భథాతి** ఆరమ్భధాతుసఙ్ఖాతం వీరియం కరోథ. **నిక్కమథాతి** కోసజ్జపక్ఖతో నిక్ఖన్తత్తా నిక్కమధాతుసఙ్ఖాతం తదుత్తరిం వీరియం కరోథ. **యుఞ్జథ బుద్ధసాసనేతి** యస్మా సీలసంవరో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా భోజనే మత్తఞ్ఞుతా సతిసమ్పజఞ్ఞన్తి ఇమేసు ధమ్మేసు పతిట్ఠితానం జాగరియానుయోగవసేన ఆరమ్భనిక్కమధాతుయో సమ్పజ్జన్తి, తస్మా తథాభూతా సమథవిపస్సనాసఙ్ఖాతే అధిసీలసిక్ఖాదిసఙ్ఖాతే వా భగవతో సాసనే యుత్తప్పయుత్తా హోథ. **ధునాథ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరోతి** ఏవం పటిపజ్జన్తా చ తేధాతుఇస్సరస్స మచ్చురాజస్స వసం సత్తే నేతీతి తస్స సేనాసఙ్ఖాతం అబలం దుబ్బలం యథా నామ థామబలూపపన్నో కుఞ్జరో నళేహి కతం అగారం ఖణేనేవ విద్ధంసేతి, ఏవమేవ కిలేసగణం ధునాథ విధమథ విద్ధంసేథాతి అత్థో.

ఏవం పన బుద్ధసాసనే ఉస్సాహం కరోన్తస్స ఏకంసికో జాతిదుక్ఖస్స సమతిక్కమోతి దస్సేన్తో ''**యో ఇమస్మి**''న్తిఆదినా తతియం గాథమాహ. తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

అభిభూతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౪. గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా

సంసరన్తి ఆయస్మతో గోతమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో సిఖిమ్హి భగవతి పరినిబ్బుతే తస్స చితకం దేవమనుస్సేసు పూజేన్తేసు అట్ఠహి చమ్పకపుప్ఫేహి చితకం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సక్యరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **గోతమోతి** గోత్తవసేనేవ అభిలక్ఖితనామో వయప్పత్తో సత్థు ఞాతిసమాగమే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౭.౬-౧౦) –

"ఝాయమానస్స భగవతో, సిఖినో లోకబన్ధునో;
అట్ఠ చమ్పకపుప్ఫాని, చితకం అభిరోపయిం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, చితపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తో ఏకదివసం ఞాతకేహి “కస్మా, భన్తే, అమ్హే పహాయ పబ్బజితో”తి పుట్ఠో సంసారే అత్తనా అనుభూతదుక్ఖఞ్చేవ ఇదాని అధిగతం నిబ్బానసుఖఞ్చ పకాసేన్తో –

౨౩౮.“సంసరఞ్హి నిరయం అగచ్ఛిస్సం, పేతలోకమగమం పునప్పునం;
దుక్ఖమమ్హిపి తిరచ్ఛానయోనియం, నేకధా హి వుసితం చిరం మయా.

౨౩౯.“మానుసోపి చ భవోభిరాధితో, సగ్గకాయమగమం సకిం సకిం;
రూపధాతుసు అరూపధాతుసు, నేవసఞ్ఞిసు అసఞ్ఞిసుట్ఠితం.

౨౪౦.“సమ్భవా సువిదితా అసారకా, సఙ్ఖతా పచలితా సదేరితా;
తం విదిత్వా మహమత్తసమ్భవం, సన్తిమేవ సతిమా సమజ్ఝగ”న్తి. –

తీహి గాథాహి తేసం ధమ్మం దేసేసి.

తత్థ **సంసర**న్తి అనాదిమతి సంసారే సంసరన్తో కమ్మకిలేసేహి పఞ్చసు గతీసు చవనుపపాతవసేన అపరాపరం సంసరన్తోతి అత్థో. **హీ**తి నిపాతమత్తం. **నిరయం అగచ్ఛిస్స**న్తి సఞ్జీవాదికం అట్ఠవిధం మహానిరయం, కుక్కుళాదికం సోళసవిధం ఉస్సదనిరయఞ్చ పటిసన్ధివసేన ఉపగచ్ఛిం. ‘‘**పునప్పున**’’న్తి ఇదం ఇధాపి ఆనేతబ్బం. **పేతలోక**న్తి పేత్తివిసయం, ఖుప్పిపాసాదిభేదం పేతత్తభావన్తి అత్థో. **అగమ**న్తి పటిసన్ధివసేన ఉపగచ్ఛిం ఉపపజ్జిం. **పునప్పున**న్తి అపరాపరం. **దుక్ఖమమ్హిపీ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం తిఖిణకసాపతోదాభిఘాతాదిదుక్ఖేహి దుస్సహాయపి. లిఙ్గవిపల్లాసేన హేతం వుత్తం “దుక్ఖమమ్హిపీ”తి. **తిరచ్ఛానయోనియ**న్తి మిగపక్ఖిఆదిభేదాయ తిరచ్ఛానయోనియం. **నేకధా హీ**తి ఓట్ఠగోణగద్రభాదివసేన చేవ కాకబలాకకులలాదివసేన చ అనేకప్పకారం అనేకవారఞ్చ **చిరం** దీఘమద్ధానం **మయా వుసితం** నిచ్చం ఉత్రస్తమానసతాదివసేన దుక్ఖం అనుభూతం. తిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తసత్తో మహామూళ్హతాయ చిరతరం తత్థేవ అపరాపరం పరివత్తతీతి దస్సనత్థం ఇధ “చిర”న్తి వుత్తం.

మానుసోపి చ భవోభిరాధితోతి మనుస్సత్తభావోపి మయా తాదిసేన కుసలకమ్మునా సమవాయేన అభిరాధితో సాధితో అధిగతో. కాణకచ్ఛపోపమసుత్తమేత్థ (మ॰ ని॰ ౩.౨౫౨; సం॰ ని॰ ౫.౧౧౧౭) ఉదాహరితబ్బం. **సగ్గకాయమగమం సకిం సకి**న్తి సగ్గగతిసఙ్ఖాతం కామావచరదేవకాయం సకిం సకిం కదాచి కదాచి ఉపపజ్జనవసేన అగచ్ఛిం. **రూపధాతుసూ**తి పుథుజ్జనభవగ్గపరియోసానేసు రూపభవేసు **అరూపధాతుసూ**తి అరూపభవేసు. **నేవసఞ్ఞిసు అసఞ్ఞిసుట్ఠిత**న్తి రూపారూపధాతూసు చ న కేవలం సఞ్ఞీసు ఏవ, అథ ఖో నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీసు అసఞ్ఞీసు చ ఉపపజ్జ ఠితం మయాతి ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. నేవసఞ్ఞిగ్గహణేన హేత్థ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీభవో గహితో. యదిపిమే ద్వే భవా రూపారూపధాతుగ్గహణేనేవ గయ్హన్తి, యే పన ఇతో బాహిరకా తత్థ నిచ్చసఞ్ఞినో భవవిమోక్ఖసఞ్ఞినో చ, తేసం తస్సా సఞ్ఞాయ మిచ్ఛాభావదస్సనత్థం విసుం గహితాతి దట్ఠబ్బం.

ఏవం ద్వీహి గాథాహి భవమూలస్స అనుపచ్ఛిన్నత్తా అనాదిమతి సంసారే అత్తనో వట్టదుక్ఖానుభవం దస్సేత్వా ఇదాని తదుపచ్ఛేదేన వివట్టసుఖానుభవం దస్సేన్తో ''**సమ్భవా**''తిఆదినా తతియం గాథమాహ. తత్థ **సమ్భవాతి** భవా. కామభవాదయో ఏవ హి హేతుపచ్చయసమవాయేన భవన్తీతి ఇధ సమ్భవాతి వుత్తా. **సువిదితాతి** విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సుట్ఠు విదితా. **అసారకాతిఆది** తేసం విదితాకారదస్సనం. తత్థ **అసారకాతి** నిచ్చసారాదిసారరహితా. **సఙ్ఖతాతి** సమేచ్చ సమ్భుయ్య పచ్చయేహి కతా. **పచలితాతి** సఙ్ఖతత్తా ఏవ ఉప్పాదజరాదీహి పకారతో చలితా అనవట్ఠితా. **సదేరితాతి** సదా సబ్బకాలం భఙ్గేన ఏరితా, ఇత్తరా భఙ్గగామినో పభఙ్గునోతి అత్థో. **తం విదిత్వా మహమత్తసమ్భవన్తి** తం యథావుత్తం సఙ్ఖతసభావం అత్తసమ్భవం అత్తని సమ్భూతం అత్తాయత్తం ఇస్సరాదివసేన అపరాయత్తం పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన అహం విదిత్వా తప్పటిపక్ఖభూతం **సన్తిమేవ** నిబ్బానమేవ మగ్గపఞ్ఞాసతియా **సతిమా** హుత్వా **సమజ్ఝగం** అధిగచ్ఛిం అరియమగ్గభావనాయ అనుప్పత్తోతి. ఏవం థేరో ఞాతకానం ధమ్మదేసనాముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౫. హారితత్థేరగాథావణ్ణనా

యో పుబ్బే కరణీయానీతి ఆయస్మతో హారితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స చితకపూజాయ కయిరమానాయ గన్ధేన పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **హారితోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో జాతిమానం నిస్సాయ అఞ్ఞే వసలవాదేన సముదాచరతి. సో భిక్ఖూనం సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజితోపి చిరపరిచితత్తా వసలసముదాచారం న విస్సజ్జి. అథేకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సఞ్జాతసంవేగో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అత్తనో చిత్తప్పవత్తిం ఉపపరిక్ఖన్తో మానుద్ధచ్చవిగ్గహితతం దిస్వా తం పహాయ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౮.౬౩-౬౭) –

> ''చితాసు కురుమానాసు, నానాగన్ధే సమాహటే;
> పసన్నచిత్తో సుమనో, గన్ధముట్ఠిమపూజయిం.
>
> ''సతసహస్సితో కప్పే, చితకం యమపూజయిం;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, చితపూజాయిదం ఫలం.
>
> ''కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన''న్తి.

అరహా పన హుత్వా విముత్తిసుఖం అనుభవన్తో ''**యో పుబ్బే కరణీయానీ**''తిఆదినా తీహి గాథాహి భిక్ఖూనం ఓవాదదానముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి. తాసం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

హారితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౬. విమలత్థేరగాథావణ్ణనా

పాపమిత్తేతి ఆయస్మతో విమలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే సాధుకీళనదివసేసు వీతివత్తేసు సత్థు సరీరం గహేత్వా ఉపాసకేసు ఝాపనట్ఠానం గచ్ఛన్తేసు సత్థు గుణే ఆవజ్జిత్వా పసన్నమానసో సుమనపుప్ఫేహి పూజమకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బారాణసియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **విమలో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సోమమిత్తత్థేరం నిస్సాయ సాసనే పబ్బజిత్వా తేనేవ ఉస్సాహితో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౬.౫౮-౬౨) –

"నీహరన్తే సరీరమ్హి, వజ్జమానాసు భేరిసు;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పట్టిపుప్ఫమపూజయిం.

"సతసహస్సితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దేహపూజాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో సహాయస్స భిక్ఖుస్స ఓవాదం దేన్తో –

౨౬౪."పాపమిత్తే వివజ్జేత్వా, భజేయ్యుత్తమపుగ్గలం;
ఓవాదే చస్స తిట్ఠేయ్య, పత్థేన్తో అచలం సుఖం.

౨౬౫."పరిత్తం దారుమారుయ్హ, యథా సీదే మహణ్ణవే;
ఏవం కుసీతమాగమ్మ, సాధుజీవీపి సీదతి;

తస్మా తం పరివజ్జేయ్య, కుసీతం హీనవీరియం.

౨౬౬."పవివిత్తేహి అరియేహి, పహితత్తేహి ఝాయిభి;
నిచ్చం ఆరద్ధవీరియేహి, పణ్డితేహి సహావసే"తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **పాపమిత్తే**తి అకల్యాణమిత్తే అసప్పురిసే హీనవీరియే. **వివజ్జేత్వా**తి తం అభజనవసేన దూరతో వజ్జేత్వా. **భజేయ్యుత్తమపుగ్గల**న్తి సప్పురిసం పణ్డితం కల్యాణమిత్తం ఓవాదానుసాసనీగహణవసేన సేవేయ్య. **ఓవాదే చస్స తిట్ఠేయ్యా**తి అస్స కల్యాణమిత్తస్స ఓవాదే అనుసిట్ఠియం యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జనవసేన తిట్ఠేయ్య. **పత్థేన్తో**తి ఆకఙ్ఖన్తో. **అచలం సుఖ**న్తి నిబ్బానసుఖం ఫలసుఖఞ్చ. తమ్పి హి అకుప్పభావతో "అచల"న్తి వుచ్చతి. సేసం వుత్తత్థమేవ.

విమలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

తికనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమో భాగో నిట్ఠితో.